

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

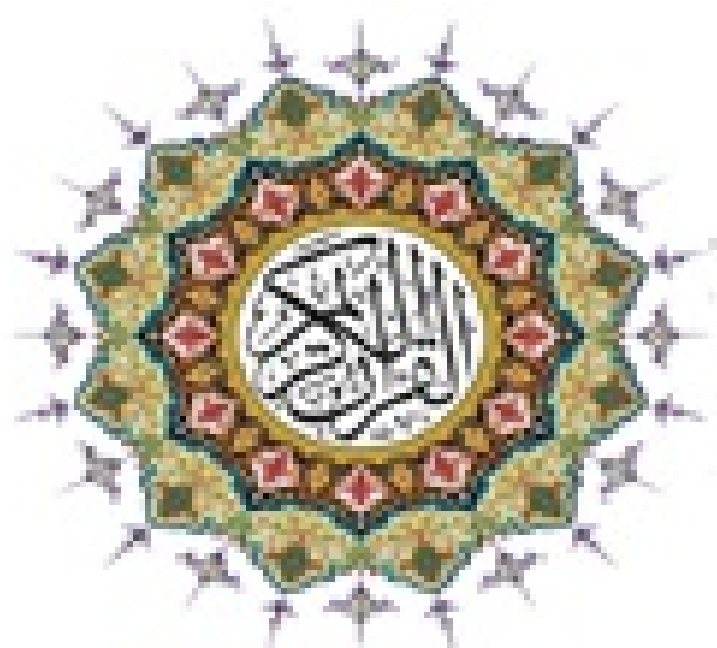
.com

.org

.net

.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۲۳

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 23

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۴۸	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۲۳
۴۸	مشخصات کتاب
۴۸	۱- برادر
۴۸	۱- آثار برادر کشی
۴۸	۲- آثار علاقه به برادر
۴۸	۳- ارث برادر
۵۰	۴- برادر ابوینی موسی(ع)
۵۰	۵- برادر ابوینی هارون(ع)
۵۰	۶- برادر ابوینی یوسف(ع)
۵۲	۷- برادر دادخواه در دوران داود(ع)
۵۲	۸- برادر مادری موسی(ع)
۵۴	۹- برادر مادری هارون(ع)
۵۴	۱۰- برادر مریم(س)
۵۶	۱۱- برادر موسی(ع)
۵۸	۱۲- برادر میت
۵۸	۱۳- برادر هارون(ع)
۶۰	۱۴- تقدیه برادر
۶۰	۱۵- خوردن از خانه برادر
۶۰	۱۶- دوستی با برادر کافر
۶۱	۱۷- سهم ارث برادر
۶۴	۱۸- علاقه به برادر
۶۴	۱۹- عوامل آوارگی برادر
۶۴	۲۰- عوامل برادر کشی

- ۶۶ ..... ۲۱- فرار از برادر در قیامت
- ۶۶ ..... ۲۲- قتل برادر
- ۶۶ ..... ۲۳- گریه بر قتل برادر
- ۶۸ ..... ۲۴- گناه برادر کشی
- ۶۸ ..... ۲۵- محرمیت برادر
- ۶۸ ..... ۲۶- محرمیت برادر زاده
- ۶۸ ..... ۲۷- برادر زاده
- ۷۰ ..... ۲۸- آثار برادر کشی
- ۷۰ ..... ۲۹- عوامل برادر کشی
- ۷۰ ..... ۳۰- گناه برادر کشی
- ۷۲ ..... ۳۱- برادران یوسف
- ۷۲ ..... ۳۲- آثار جهل برادران یوسف
- ۷۲ ..... ۳۳- آثار ظلم برادران یوسف
- ۷۲ ..... ۳۴- آمرزش برادران یوسف
- ۷۴ ..... ۳۵- اتحاد برادران یوسف
- ۷۴ ..... ۳۶- اتهام دزدی به برادران یوسف
- ۷۶ ..... ۳۷- ادعای برادران یوسف
- ۷۶ ..... ۳۸- اذیت‌های برادران یوسف
- ۷۸ ..... ۳۹- استغفار برای برادران یوسف
- ۸۰ ..... ۴۰- استقبال از برادران یوسف
- ۸۰ ..... ۴۱- اطاعت برادران یوسف
- ۸۰ ..... ۴۲- اطمینان برادران یوسف
- ۸۲ ..... ۴۳- اظهار خیرخواهی برادران یوسف
- ۸۳ ..... ۴۴- اظهار علاقه برادران یوسف
- ۸۴ ..... ۴۵- اظهار کینه برادران یوسف
- ۸۴ ..... ۴۶- اظهار محبت برادران یوسف

- ۴۷- اعتراض به برادران یوسف ۸۴
- ۴۸- اعتماد به برادران یوسف ۸۶
- ۴۹- اقرار برادران یوسف ۸۶
- ۵۰- انقیاد برادران یوسف ۸۸
- ۵۱- اولین مسافرت برادران یوسف ۸۹
- ۵۲- ایثار برادران یوسف ۹۰
- ۵۳- ایجاد انگیزه مسافرت برادران یوسف به مصر ۹۰
- ۵۴- ایجاد زمینه حق شناسی در برادران یوسف ۹۰
- ۵۵- ایجاد زمینه شکر در برادران یوسف ۹۲
- ۵۶- ایمان برادران یوسف ۹۲
- ۵۷- بازرسی مال التجاره برادران یوسف ۹۲
- ۵۸- بازگشت برادران یوسف ۹۴
- ۵۹- بازگشت برادران یوسف به کنعان ۹۴
- ۶۰- بازگشت شبانه برادران یوسف ۹۶
- ۶۱- برادران یوسف در دوران قحطی ۹۷
- ۶۲- برادران یوسف و استرداد بنیامین ۹۸
- ۶۳- برادران یوسف و اغواگری شیطان ۹۸
- ۶۴- برادران یوسف و بنیامین ۹۸
- ۶۵- برادران یوسف و بیماری یعقوب(ع) ۱۰۲
- ۶۶- برادران یوسف و پیراهن یوسف(ع) ۱۰۲
- ۶۷- برادران یوسف و پیشنهاد لاوی ۱۰۲
- ۶۸- برادران یوسف و تبعید یوسف(ع) ۱۰۴
- ۶۹- برادران یوسف و درک وحی ۱۰۴
- ۷۰- برادران یوسف و دریافت غله ۱۰۴
- ۷۱- برادران یوسف و دزدی ۱۰۶
- ۷۲- برادران یوسف و دزدی بنیامین ۱۰۶

- ۷۳- برادران یوسف و رضایت یعقوب(ع) ----- ۱۰۸
- ۷۴- برادران یوسف و رضایت یوسف(ع) ----- ۱۱۰
- ۷۵- برادران یوسف و رؤیای یوسف(ع) ----- ۱۱۰
- ۷۶- برادران یوسف و سرنوشت یوسف(ع) ----- ۱۱۲
- ۷۷- برادران یوسف و سلامتی یوسف(ع) ----- ۱۱۲
- ۷۸- برادران یوسف و غیب ----- ۱۱۲
- ۷۹- برادران یوسف و قتل یوسف(ع) ----- ۱۱۲
- ۸۰- برادران یوسف و کارگزاران یوسف(ع) ----- ۱۱۴
- ۸۱- برادران یوسف و کمبود غلات ----- ۱۱۴
- ۸۲- برادران یوسف و کیفر دزد ----- ۱۱۵
- ۸۳- برادران یوسف و محافظت از یوسف(ع) ----- ۱۱۶
- ۸۴- برادران یوسف و مسافرت بنیامین ----- ۱۱۷
- ۸۵- برادران یوسف و مسافرت به مصر ----- ۱۲۰
- ۸۶- برادران یوسف و نبوت ----- ۱۲۰
- ۸۷- برادران یوسف و نجات بنیامین ----- ۱۲۰
- ۸۸- برادران یوسف و نیازهای یوسف(ع) ----- ۱۲۴
- ۸۹- برادران یوسف و هلاکت یوسف(ع) ----- ۱۲۴
- ۹۰- برادران یوسف و یافتن یوسف(ع) ----- ۱۲۴
- ۹۱- برادران یوسف و یعقوب(ع) ----- ۱۲۴
- ۹۲- برادران یوسف و یوسف(ع) ----- ۱۳۴
- ۹۳- برادران یوسف و بنیامین ----- ۱۴۶
- ۹۴- برادران یوسف و یعقوب(ع) ----- ۱۴۶
- ۹۵- بشارت به برادران یوسف ----- ۱۴۸
- ۹۶- بنیامین و برخورد برادران یوسف ----- ۱۴۸
- ۹۷- بی ارزشی مال التجاره برادران یوسف ----- ۱۴۹
- ۹۸- بی اعتمادی به برادران یوسف ----- ۱۵۰

- ۹۹- بی اعتمادی یعقوب(ع) به برادران یوسف ----- ۱۵۰
- ۱۰۰- بینش برادران یوسف ----- ۱۵۲
- ۱۰۱- پرسش برادران یوسف ----- ۱۵۶
- ۱۰۲- پشیمانی برادران یوسف ----- ۱۵۷
- ۱۰۳- پیشنهاد برادران یوسف ----- ۱۵۸
- ۱۰۴- تبری برادران یوسف ----- ۱۵۸
- ۱۰۵- تبرئه برادران یوسف ----- ۱۵۸
- ۱۰۶- تدبیر در فرجام برادران یوسف ----- ۱۶۰
- ۱۰۷- تذکر به برادران یوسف ----- ۱۶۰
- ۱۰۸- تشویق برادران یوسف ----- ۱۶۰
- ۱۰۹- تصمیم برادران یوسف ----- ۱۶۲
- ۱۱۰- تعجب برادران یوسف ----- ۱۶۲
- ۱۱۱- تعداد برادران یوسف ----- ۱۶۴
- ۱۱۲- تعهد برادران یوسف ----- ۱۶۴
- ۱۱۳- تقصیر برادران یوسف ----- ۱۶۵
- ۱۱۴- تکبر برادران یوسف ----- ۱۶۶
- ۱۱۵- تلاش برادران یوسف ----- ۱۶۶
- ۱۱۶- توبه برادران یوسف ----- ۱۶۷
- ۱۱۷- توجیه گری برادران یوسف ----- ۱۶۸
- ۱۱۸- توصیه به برادران یوسف ----- ۱۶۸
- ۱۱۹- توطئه برادران یوسف ----- ۱۷۰
- ۱۲۰- توفیق برادران یوسف ----- ۱۷۸
- ۱۲۱- تهدید برادران یوسف ----- ۱۷۸
- ۱۲۲- تهمتهای برادران یوسف ----- ۱۷۸
- ۱۲۳- جهل برادران یوسف ----- ۱۸۲
- ۱۲۴- چشم زخم به برادران یوسف ----- ۱۸۴

- ۱۸۴ ----- ۱۲۵- حادثه ناگوار برادران یوسف
- ۱۸۴ ----- ۱۲۶- حسادت برادران یوسف
- ۱۸۶ ----- ۱۲۷- حسادت بربرادران یوسف
- ۱۸۶ ----- ۱۲۸- حسن پیشینه برادران یوسف
- ۱۸۸ ----- ۱۲۹- خانواده برادران یوسف
- ۱۸۸ ----- ۱۳۰- خدائشناسی برادران یوسف
- ۱۸۸ ----- ۱۳۱- خطای برادران یوسف
- ۱۹۰ ----- ۱۳۲- خواسته های برادران یوسف
- ۱۹۴ ----- ۱۳۳- دانش تعبیر رؤیای برادران یوسف
- ۱۹۴ ----- ۱۳۴- دروغگویی برادران یوسف
- ۱۹۶ ----- ۱۳۵- دزدی برادران یوسف
- ۱۹۶ ----- ۱۳۶- دشمنی برادران یوسف
- ۱۹۸ ----- ۱۳۷- دعوت از برادران یوسف
- ۱۹۸ ----- ۱۳۸- دلایل بازجویی از برادران یوسف
- ۱۹۸ ----- ۱۳۹- دلایل دروغگویی برادران یوسف
- ۲۰۰ ----- ۱۴۰- دلایل مسافرت برادران یوسف
- ۲۰۰ ----- ۱۴۱- دنیاطلبی برادران یوسف
- ۲۰۲ ----- ۱۴۲- دومین مسافرت برادران یوسف
- ۲۰۲ ----- ۱۴۳- دومین مسافرت برادران یوسف به مصر
- ۲۰۲ ----- ۱۴۴- ذلت برادران یوسف
- ۲۰۴ ----- ۱۴۵- رد پیشنهاد برادران یوسف
- ۲۰۴ ----- ۱۴۶- رد مال التجاره برادران یوسف
- ۲۰۶ ----- ۱۴۷- رذالت برادران یوسف
- ۲۰۸ ----- ۱۴۸- رفتار ناپسند برادران یوسف
- ۲۰۸ ----- ۱۴۹- روش برخورد برادران یوسف
- ۲۱۰ ----- ۱۵۰- روش تأمین معاش برادران یوسف

- ۱۵۱- زمان اتهام دزدی به برادران یوسف ۲۱۰
- ۱۵۲- زمان توطئه برادران یوسف ۲۱۰
- ۱۵۳- زمینه توطئه برادران یوسف ۲۱۲
- ۱۵۴- زیانکاری برادران یوسف ۲۱۲
- ۱۵۵- سرزنش برادران یوسف ۲۱۲
- ۱۵۶- سرزنشهای برادران یوسف ۲۱۲
- ۱۵۷- سرور برادران یوسف ۲۱۴
- ۱۵۸- سلامتی برادران یوسف ۲۱۴
- ۱۵۹- سوغات برادران یوسف ۲۱۴
- ۱۶۰- سوگند برادران یوسف ۲۱۶
- ۱۶۱- سومین مسافرت برادران یوسف به مصر ۲۱۷
- ۱۶۲- سهمیه برادران یوسف ۲۱۸
- ۱۶۳- سیره ناپسند برادران یوسف ۲۱۹
- ۱۶۴- شکوه برادران یوسف ۲۲۰
- ۱۶۵- شورای برادران یوسف ۲۲۰
- ۱۶۶- صداقت برادران یوسف ۲۲۰
- ۱۶۷- صفات برادران یوسف ۲۲۲
- ۱۶۸- ظلم برادران یوسف ۲۲۲
- ۱۶۹- ظن برادران یوسف ۲۲۲
- ۱۷۰- عجز برادران یوسف ۲۲۲
- ۱۷۱- عجله برادران یوسف ۲۲۴
- ۱۷۲- عذر برادران یوسف ۲۲۴
- ۱۷۳- عذرآوری برادران یوسف ۲۲۴
- ۱۷۴- عذرخواهی برادران یوسف ۲۲۶
- ۱۷۵- عفو از برادران یوسف ۲۲۶
- ۱۷۶- علاقه یعقوب(ع) به برادران یوسف ۲۲۶

- ۱۷۷- علم برادران یوسف ۲۲۸
- ۱۷۸- عمل ناپسند برادران یوسف ۲۲۸
- ۱۷۹- عوامل توطئه برادران یوسف ۲۲۸
- ۱۸۰- عهد برادران یوسف ۲۳۰
- ۱۸۱- غفلت برادران یوسف ۲۳۲
- ۱۸۲- فراموشی پیشینه برادران یوسف ۲۳۲
- ۱۸۳- فضایل برادران یوسف ۲۳۲
- ۱۸۴- فقر برادران یوسف ۲۳۲
- ۱۸۵- فلسفه سجده برادران یوسف ۲۳۴
- ۱۸۶- فلسفه مسافرت برادران یوسف ۲۳۴
- ۱۸۷- قدرت برادران یوسف ۲۳۶
- ۱۸۸- کارگزاران یوسف(ع) و برادران یوسف ۲۳۶
- ۱۸۹- کاروان تجاری برادران یوسف ۲۳۸
- ۱۹۰- کثرت برادران یوسف ۲۳۸
- ۱۹۱- کیف برادران یوسف ۲۳۸
- ۱۹۲- گریه برادران یوسف ۲۴۰
- ۱۹۳- گزارش برادران یوسف به یعقوب(ع) ۲۴۰
- ۱۹۴- گزارش برادران یوسف به یوسف(ع) ۲۴۲
- ۱۹۵- گناه برادران یوسف ۲۴۲
- ۱۹۶- گواهی برادران یوسف ۲۴۴
- ۱۹۷- لای و برادران یوسف ۲۴۴
- ۱۹۸- لای و ظلم برادران یوسف ۲۴۶
- ۱۹۹- مال التجاره برادران یوسف ۲۴۶
- ۲۰۰- محدوده علم برادران یوسف ۲۴۸
- ۲۰۱- محدوده مسؤلیت برادران یوسف ۲۴۹
- ۲۰۲- مخالفت یعقوب(ع) با برادران یوسف ۲۵۰

- ۲۵۰- مشورت برادران یوسف ۲۰۳
- ۲۵۲- مصلحت اندیشی برادران یوسف ۲۰۴
- ۲۵۲- مکان زندگی برادران یوسف ۲۰۵
- ۲۵۲- مکر برادران یوسف ۲۰۶
- ۲۵۶- ملاقات برادران یوسف با یوسف(ع) ۲۰۷
- ۲۵۸- ممنوعیت برادران یوسف از غلات ۲۰۸
- ۲۵۸- منشأ توطئه برادران یوسف ۲۰۹
- ۲۵۸- منشأ دروغگویی برادران یوسف ۲۱۰
- ۲۵۸- منشأ ظلم برادران یوسف ۲۱۱
- ۲۶۰- منشأ مکر برادران یوسف ۲۱۲
- ۲۶۰- نجوای برادران یوسف ۲۱۳
- ۲۶۰- نقش برادران یوسف ۲۱۴
- ۲۶۲- نگرانی برادران یوسف ۲۱۵
- ۲۶۲- وثیقه برادران یوسف ۲۱۶
- ۲۶۲- ورود برادران یوسف به مصر ۲۱۷
- ۲۶۵- وعده به برادران یوسف ۲۱۸
- ۲۶۶- هشدار به برادران یوسف ۲۱۹
- ۲۶۶- هشدارهای برادران یوسف ۲۲۰
- ۲۶۶- هواپرستی برادران یوسف ۲۲۱
- ۲۶۷- هوی و هوس برادران یوسف ۲۲۲
- ۲۶۸- یأس برادران یوسف ۲۲۳
- ۲۶۸- یعقوب(ع) و برادران یوسف ۲۲۴
- ۲۷۴- یعقوب(ع) و بی رحمی برادران یوسف ۲۲۵
- ۲۷۵- یعقوب(ع) و توطئه برادران یوسف ۲۲۶
- ۲۷۶- یعقوب(ع) و خواسته های برادران یوسف ۲۲۷
- ۲۷۶- یعقوب(ع) و سرزنشهای برادران یوسف ۲۲۸

- ۲۲۹- یعقوب(ع) و عهد برادران یوسف ----- ۲۷۶
- ۲۳۰- آثار برادری ----- ۲۷۸
- ۲۳۱- اهمیت تبلیغ برادری ----- ۲۸۰
- ۲۳۲- برادری در صدر اسلام ----- ۲۸۰
- ۲۳۳- برادری دینی ----- ۲۸۰
- ۲۳۴- برادری صالح(ع) ----- ۲۸۱
- ۲۳۵- برادری مسلمانان ----- ۲۸۲
- ۲۳۶- برادری مؤمنان ----- ۲۸۲
- ۲۳۷- برادری هارون(ع) با موسی(ع) ----- ۲۸۴
- ۲۳۸- تشویق به برادری دینی ----- ۲۸۴
- ۲۳۹- زمینه برادری ----- ۲۸۴
- ۲۴۰- عواطف برادری ----- ۲۸۶
- ۲۴۱- عوامل برادری ----- ۲۸۸
- ۲۴۲- نشانه های برادری ----- ۲۸۸
- ۲- برتری طلبی ----- ۲۸۹
- ۱- آثار اجتناب از برتری طلبی ----- ۲۸۹
- ۲- آثار برتری طلبی ----- ۲۸۹
- ۳- آثار برتری طلبی ابلیس ----- ۲۹۰
- ۴- آثار برتری طلبی اشراف ----- ۲۹۲
- ۵- آثار برتری طلبی اشراف فرعون ----- ۲۹۲
- ۶- آثار برتری طلبی رهبران کفر ----- ۲۹۲
- ۷- آثار برتری طلبی فرعون ----- ۲۹۲
- ۸- اجتناب از برتری طلبی ----- ۲۹۴
- ۹- برتری طلبی ابلیس ----- ۲۹۴
- ۱۰- برتری طلبی اشراف فرعون ----- ۲۹۴
- ۱۱- برتری طلبی بر خدا ----- ۲۹۴

- ۱۲- برتری طلبی جهنمیان ۲۹۶
- ۱۳- برتری طلبی فرعون ۲۹۶
- ۱۴- برتری طلبی فرعونیان ۲۹۷
- ۱۵- برتری طلبی قارون ۲۹۸
- ۱۶- برتری طلبی گناهکاران ۲۹۸
- ۱۷- برتری طلبی مشرکان ۲۹۸
- ۱۸- تهمت برتری طلبی به نوح(ع) ۳۰۰
- ۱۹- سرزنش برتری طلبی ۳۰۰
- ۲۰- متقین و برتری طلبی ۳۰۰
- ۲۱- موانع برتری طلبی ۳۰۰
- ۲۲- نشانه های برتری طلبی ۳۰۲
- ۳- برخورد ۳۰۳
- ۱- آثار برخورد با انبیا ۳۰۳
- ۲- آثار برخورد قوم یونس ۳۰۳
- ۳- آداب برخورد با سختی ۳۰۳
- ۴- آداب برخورد با مصایب ۳۰۴
- ۵- اجتناب از برخورد با اهل کتاب ۳۰۴
- ۶- اعتدال در برخورد با گناهکاران ۳۰۴
- ۷- اعراض از برخورد ناپسند در تبلیغ ۳۰۶
- ۸- اولین برخورد بنی نضیر ۳۰۶
- ۹- اهمیت برخورد با کافران ۳۰۶
- ۱۰- برخورد اخروی با دروغگویان ۳۰۶
- ۱۱- برخورد اخروی با گناهکاران ۳۰۸
- ۱۲- برخورد اخروی کارگزاران خدا ۳۰۸
- ۱۳- برخورد اشراف قوم فرعون ۳۰۸
- ۱۴- برخورد اهل کتاب ۳۰۸

- ۱۵- برخورد با آیات خدا - ۳۰۹
- ۱۶- برخورد با انبیا - ۳۱۰
- ۱۷- برخورد با اهل کتاب - ۳۱۰
- ۱۸- برخورد با توابین - ۳۱۰
- ۱۹- برخورد با حسودان - ۳۱۱
- ۲۰- برخورد با خویشاوندان - ۳۱۲
- ۲۱- برخورد با دشمنان - ۳۱۲
- ۲۲- برخورد با فساد جنسی - ۳۱۴
- ۲۳- برخورد با فقیر - ۳۱۴
- ۲۴- برخورد با کافران - ۳۱۴
- ۲۵- برخورد با متخلفان - ۳۱۶
- ۲۶- برخورد با متخلفان از جهاد - ۳۱۶
- ۲۷- برخورد با متخلفان غزوه تبوک - ۳۱۶
- ۲۸- برخورد با مجرمان - ۳۱۸
- ۲۹- برخورد با مساکین - ۳۱۸
- ۳۰- برخورد با مغالطه گران در آیات خدا - ۳۱۸
- ۳۱- برخورد با مغالطه گران در دین - ۳۱۸
- ۳۲- برخورد با مغالطه گران در قرآن - ۳۲۰
- ۳۳- برخورد با مفسدان - ۳۲۰
- ۳۴- برخورد با منافقان - ۳۲۰
- ۳۵- برخورد با هارون(ع) - ۳۲۲
- ۳۶- برخورد با یتیم - ۳۲۲
- ۳۷- برخورد بنی اسرائیل - ۳۲۲
- ۳۸- برخورد پسندیده - ۳۲۴
- ۳۹- برخورد کافران - ۳۲۴
- ۴۰- برخورد کریمانه با همسران خطاکار - ۳۲۴

- ۴۱- برخورد مستکبران با موسی(ع) ----- ۳۲۵
- ۴۲- برخورد مسلمانان ----- ۳۲۶
- ۴۳- برخورد مسلمانان صدر اسلام ----- ۳۲۶
- ۴۴- برخورد منافقان ----- ۳۲۶
- ۴۵- برخورد منطقی با مخالفان ----- ۳۲۹
- ۴۶- برخورد نوح(ع) ----- ۳۳۰
- ۴۷- برخورد هود(ع) ----- ۳۳۰
- ۴۸- برخورد یهود ----- ۳۳۰
- ۴۹- بنیامین و برخورد برادران یوسف ----- ۳۳۰
- ۵۰- پرسش از برخورد خدا با مشرکان ----- ۳۳۲
- ۵۱- تشابه برخورد دشمنان کتب آسمانی ----- ۳۳۲
- ۵۲- روش برخورد آزر ----- ۳۳۲
- ۵۳- روش برخورد ابراهیم(ع) ----- ۳۳۳
- ۵۴- روش برخورد اشراف قوم سبأ ----- ۳۳۴
- ۵۵- روش برخورد اقوام پیشین ----- ۳۳۵
- ۵۶- روش برخورد اکثریت ----- ۳۳۶
- ۵۷- روش برخورد انبیا ----- ۳۳۶
- ۵۸- روش برخورد اولوا الالباب ----- ۳۳۶
- ۵۹- روش برخورد اهل کتاب ----- ۳۳۸
- ۶۰- روش برخورد با آیات خدا ----- ۳۳۸
- ۶۱- روش برخورد با ابراهیم(ع) ----- ۳۳۸
- ۶۲- روش برخورد با ابن السبیل ----- ۳۴۰
- ۶۳- روش برخورد با اختلاف ----- ۳۴۰
- ۶۴- روش برخورد با اسیر ----- ۳۴۰
- ۶۵- روش برخورد با امانت خدا ----- ۳۴۰
- ۶۶- روش برخورد با انبیا ----- ۳۴۲

- ۳۴۴ ..... ۶۷- روش برخورد با اهل ذمه
- ۳۴۴ ..... ۶۸- روش برخورد با بدگویان
- ۳۴۴ ..... ۶۹- روش برخورد با بندگان خدا
- ۳۴۴ ..... ۷۰- روش برخورد با بیگانگان
- ۳۴۶ ..... ۷۱- روش برخورد با پدر
- ۳۴۶ ..... ۷۲- روش برخورد با جاهلان
- ۳۴۸ ..... ۷۳- روش برخورد با حق ناپذیران
- ۳۴۸ ..... ۷۴- روش برخورد با خادم
- ۳۴۹ ..... ۷۵- روش برخورد با خطاکاران
- ۳۵۰ ..... ۷۶- روش برخورد با خویشاوندان
- ۳۵۰ ..... ۷۷- روش برخورد با دشمنان
- ۳۵۵ ..... ۷۸- روش برخورد با دشمنان دین
- ۳۵۶ ..... ۷۹- روش برخورد با دنیاطلبان
- ۳۵۶ ..... ۸۰- روش برخورد با دین
- ۳۵۶ ..... ۸۱- روش برخورد با زنان کافر
- ۳۵۸ ..... ۸۲- روش برخورد با سختی
- ۳۵۸ ..... ۸۳- روش برخورد با سخن لغو
- ۳۵۸ ..... ۸۴- روش برخورد با شبهات
- ۳۵۹ ..... ۸۵- روش برخورد با ظالمان
- ۳۶۰ ..... ۸۶- روش برخورد با عقیده
- ۳۶۰ ..... ۸۷- روش برخورد با عمل ناپسند
- ۳۶۰ ..... ۸۸- روش برخورد با عهدشکنان
- ۳۶۲ ..... ۸۹- روش برخورد با فرعون
- ۳۶۲ ..... ۹۰- روش برخورد با فقرا
- ۳۶۴ ..... ۹۱- روش برخورد با فکر
- ۳۶۴ ..... ۹۲- روش برخورد با قرآن

- ۳۶۶ ..... ۹۳- روش برخورد با کارگر
- ۳۶۶ ..... ۹۴- روش برخورد با کارگزاران حکومت
- ۳۶۶ ..... ۹۵- روش برخورد با کافران
- ۳۷۰ ..... ۹۶- روش برخورد با کافران لجوج
- ۳۷۰ ..... ۹۷- روش برخورد با کودک
- ۳۷۰ ..... ۹۸- روش برخورد با گمراهان
- ۳۷۰ ..... ۹۹- روش برخورد با گناه
- ۳۷۰ ..... ۱۰۰- روش برخورد با گناهکاران
- ۳۷۲ ..... ۱۰۱- روش برخورد با گوساله پرستان بنی اسرائیل
- ۳۷۴ ..... ۱۰۲- روش برخورد با مجرمان
- ۳۷۴ ..... ۱۰۳- روش برخورد با محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۷۶ ..... ۱۰۴- روش برخورد با مخالفان
- ۳۷۸ ..... ۱۰۵- روش برخورد با مردم
- ۳۷۸ ..... ۱۰۶- روش برخورد با مساکین
- ۳۷۸ ..... ۱۰۷- روش برخورد با مشرکان
- ۳۸۲ ..... ۱۰۸- روش برخورد با مشرکان لجوج
- ۳۸۲ ..... ۱۰۹- روش برخورد با مصیبت
- ۳۸۲ ..... ۱۱۰- روش برخورد با مفساداجتماعی
- ۳۸۲ ..... ۱۱۱- روش برخورد با مکذبان قرآن
- ۳۸۴ ..... ۱۱۲- روش برخورد با مکذبان وحی
- ۳۸۴ ..... ۱۱۳- روش برخورد با منافقان
- ۳۸۶ ..... ۱۱۴- روش برخورد با منحرفان جنسی
- ۳۸۶ ..... ۱۱۵- روش برخورد با موسی(ع)
- ۳۸۸ ..... ۱۱۶- روش برخورد با مؤمنان فقیر
- ۳۸۸ ..... ۱۱۷- روش برخورد با نشوز
- ۳۹۰ ..... ۱۱۸- روش برخورد با نوجوانان

- ۳۹۰ ..... ۱۱۹- روش برخورد با والدین
- ۳۹۲ ..... ۱۲۰- روش برخورد با وحی
- ۳۹۲ ..... ۱۲۱- روش برخورد با همسران محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۹۲ ..... ۱۲۲- روش برخورد با یاوه گویان
- ۳۹۴ ..... ۱۲۳- روش برخورد با یهود
- ۳۹۴ ..... ۱۲۴- روش برخورد بادیه نشینان صدراسلام
- ۳۹۴ ..... ۱۲۵- روش برخورد برادران یوسف
- ۳۹۷ ..... ۱۲۶- روش برخورد برده داران
- ۳۹۸ ..... ۱۲۷- روش برخورد بندگان خدا
- ۳۹۸ ..... ۱۲۸- روش برخورد بهشتیان
- ۴۰۰ ..... ۱۲۹- روش برخورد بی عقلان
- ۴۰۰ ..... ۱۳۰- روش برخورد تاجران
- ۴۰۰ ..... ۱۳۱- روش برخورد جادوگران فرعون
- ۴۰۲ ..... ۱۳۲- روش برخورد جاهلان
- ۴۰۲ ..... ۱۳۳- روش برخورد حق ستیزان
- ۴۰۲ ..... ۱۳۴- روش برخورد حق ناپذیران
- ۴۰۴ ..... ۱۳۵- روش برخورد خادم
- ۴۰۴ ..... ۱۳۶- روش برخورد دروغگویان
- ۴۰۴ ..... ۱۳۷- روش برخورد دشمنان
- ۴۰۶ ..... ۱۳۸- روش برخورد دشمنان اسلام
- ۴۰۶ ..... ۱۳۹- روش برخورد دشمنان انبیا
- ۴۰۶ ..... ۱۴۰- روش برخورد دشمنان دین
- ۴۰۸ ..... ۱۴۱- روش برخورد دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۰۸ ..... ۱۴۲- روش برخورد دشمنان مؤمنان
- ۴۱۰ ..... ۱۴۳- روش برخورد دنیاطلبان
- ۴۱۰ ..... ۱۴۴- روش برخورد ذوالقرنین

- ۴۱۰ ..... ۱۴۵- روش برخورد رهبران دینی
- ۴۱۲ ..... ۱۴۶- روش برخورد رهبران شرک
- ۴۱۲ ..... ۱۴۷- روش برخورد رهبران ظالم
- ۴۱۳ ..... ۱۴۸- روش برخورد رهبران کفر
- ۴۱۴ ..... ۱۴۹- روش برخورد رهبران گمراهی
- ۴۱۴ ..... ۱۵۰- روش برخورد سلیمان(ع)
- ۴۱۶ ..... ۱۵۱- روش برخورد شعیب(ع)
- ۴۱۸ ..... ۱۵۲- روش برخورد شیاطین
- ۴۱۸ ..... ۱۵۳- روش برخورد شیطان
- ۴۲۰ ..... ۱۵۴- روش برخورد صالح(ع)
- ۴۲۰ ..... ۱۵۵- روش برخورد طغیانگران
- ۴۲۱ ..... ۱۵۶- روش برخورد ظالمان
- ۴۲۲ ..... ۱۵۷- روش برخورد علمای بنی اسرائیل
- ۴۲۲ ..... ۱۵۸- روش برخورد فرعون
- ۴۲۹ ..... ۱۵۹- روش برخورد فرعونیان
- ۴۳۲ ..... ۱۶۰- روش برخورد قارون
- ۴۳۲ ..... ۱۶۱- روش برخورد قوم ابراهیم
- ۴۳۴ ..... ۱۶۲- روش برخورد قوم ثمود
- ۴۳۴ ..... ۱۶۳- روش برخورد قوم عاد
- ۴۳۶ ..... ۱۶۴- روش برخورد قوم لوط
- ۴۳۸ ..... ۱۶۵- روش برخورد قوم نوح
- ۴۴۰ ..... ۱۶۶- روش برخورد کارگزاران نامه عمل
- ۴۴۰ ..... ۱۶۷- روش برخورد کافران
- ۴۵۶ ..... ۱۶۸- روش برخورد کافران دوران موسی(ع)
- ۴۵۶ ..... ۱۶۹- روش برخورد کافران صدراسلام
- ۴۵۷ ..... ۱۷۰- روش برخورد کافران مستکبر

- ۴۵۸ ----- ۱۷۱- روش برخورد کافران مکه
- ۴۶۲ ----- ۱۷۲- روش برخورد گناهکاران
- ۴۶۲ ----- ۱۷۳- روش برخورد لوط(ع)
- ۴۶۲ ----- ۱۷۴- روش برخورد محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۶۶ ----- ۱۷۵- روش برخورد مخالفان اسلام
- ۴۶۶ ----- ۱۷۶- روش برخورد مخالفان انبیا
- ۴۶۸ ----- ۱۷۷- روش برخورد مخالفان صالح(ع)
- ۴۶۸ ----- ۱۷۸- روش برخورد مخالفان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۷۰ ----- ۱۷۹- روش برخورد مریم(س)
- ۴۷۰ ----- ۱۸۰- روش برخورد مستبدان
- ۴۷۱ ----- ۱۸۱- روش برخورد مستکبران
- ۴۷۲ ----- ۱۸۲- روش برخورد مسلمانان صدر اسلام
- ۴۷۴ ----- ۱۸۳- روش برخورد مشرکان
- ۴۸۰ ----- ۱۸۴- روش برخورد مشرکان جاهلیت
- ۴۸۰ ----- ۱۸۵- روش برخورد مشرکان صدر اسلام
- ۴۸۳ ----- ۱۸۶- روش برخورد مشرکان مکه
- ۴۸۶ ----- ۱۸۷- روش برخورد معترض به عبدالله بن ام مکتوم
- ۴۸۶ ----- ۱۸۸- روش برخورد مفتریان به قرآن
- ۴۸۶ ----- ۱۸۹- روش برخورد مکذبان معاد
- ۴۸۸ ----- ۱۹۰- روش برخورد ملائکه ثبت عمل
- ۴۸۸ ----- ۱۹۱- روش برخورد ملکه سبأ
- ۴۹۰ ----- ۱۹۲- روش برخورد منافقان
- ۵۰۲ ----- ۱۹۳- روش برخورد منافقان صدر اسلام
- ۵۰۶ ----- ۱۹۴- روش برخورد منافقان مدینه
- ۵۰۶ ----- ۱۹۵- روش برخورد موسی(ع)
- ۵۰۸ ----- ۱۹۶- روش برخورد مؤمن آل فرعون

- ۱۹۷- روش برخورد مؤمنان ۵۰۸
- ۱۹۸- روش برخورد مؤمنان اهل کتاب ۵۰۹
- ۱۹۹- روش برخورد مؤمنان راستین ۵۱۰
- ۲۰۰- روش برخورد نگهبانان جهنم ۵۱۰
- ۲۰۱- روش برخورد نوح(ع) ۵۱۲
- ۲۰۲- روش برخورد وسوسه گران ۵۱۲
- ۲۰۳- روش برخورد هدایت ناپذیران ۵۱۴
- ۲۰۴- روش برخورد یعقوب(ع) ۵۱۴
- ۲۰۵- روش برخورد یوسف(ع) ۵۱۴
- ۲۰۶- روش برخورد یهود ۵۱۶
- ۲۰۷- شیوه برخورد با بیگانگان ۵۱۸
- ۲۰۸- شیوه برخورد با دشمنان ۵۱۸
- ۲۰۹- شیوه برخورد با کافران ۵۱۸
- ۲۱۰- شیوه برخورد با مخالفان ۵۲۰
- ۲۱۱- شیوه برخورد با مرتد ۵۲۰
- ۲۱۲- شیوه برخورد دشمنان ۵۲۲
- ۲۱۳- شیوه برخورد منافقان ۵۲۲
- ۲۱۴- عمومیت برخورد با ابراهیم(ع) ۵۲۲
- ۲۱۵- عوامل برخورد غیرمنطقی ۵۲۲
- ۲۱۶- مراحل برخورد با دشمنان ۵۲۴
- ۲۱۷- وقت برخورد سپاه فرعون با بنی اسرائیل ۵۲۴
- ۲۱۸- ویژگیهای برخورد موسی(ع) ۵۲۴
- ۲۱۹- هماهنگی برخورد امت ها ۵۲۴
- ۲۲۰- هماهنگی برخورد کافران ۵۲۶
- ۴- بردگی ۵۲۷
- ۱- احکام بردگی ۵۲۷

- ۲- اسلام و بردگی ۵۲۷
- ۳- بردگی اسیران کافر ۵۲۷
- ۴- بردگی بنی اسرائیل ۵۲۸
- ۵- بردگی در بنی اسرائیل ۵۲۸
- ۶- بردگی در دین یعقوب(ع) ۵۲۸
- ۷- بردگی دزد ۵۳۰
- ۸- بردگی دزد در مصرباستان ۵۳۰
- ۹- بردگی زید بن حارثه ۵۳۰
- ۱۰- بردگی همبند یوسف(ع) ۵۳۲
- ۱۱- بردگی یوسف(ع) ۵۳۲
- ۱۲- پادشاه مصر و بردگی یوسف(ع) ۵۳۲
- ۱۳- دلایل بردگی بنی اسرائیل ۵۳۳
- ۱۴- رنج از بردگی بنی اسرائیل ۵۳۴
- ۱۵- ممنوعیت بردگی دزد ۵۳۴
- ۱۶- آثار آزادی برده ۵۳۴
- ۱۷- آزادی برده ۵۳۶
- ۱۸- آزادی برده مؤمن ۵۳۶
- ۱۹- احکام برده ۵۳۸
- ۲۰- احکام برده مکاتب ۵۴۲
- ۲۱- ارزش آزادی برده ۵۴۲
- ۲۲- ارزش برده مؤمن ۵۴۲
- ۲۳- ارزش عتق برده ۵۴۳
- ۲۴- ازدواج با برده ۵۴۴
- ۲۵- استیزان برده ۵۴۴
- ۲۶- امداد به برده مکاتب ۵۴۵
- ۲۷- اتفاق به برده ۵۴۶

- ۲۸- اهمیت عتق برده ۵۴۶
- ۲۹- برده آزاده ناشناخته ۵۵۰
- ۳۰- برده داری در دوران یعقوب(ع) ۵۵۰
- ۳۱- برده داری در صدراسلام ۵۵۰
- ۳۲- برده در صدراسلام ۵۵۲
- ۳۳- برده صالح ۵۵۲
- ۳۴- برده مؤمن ۵۵۲
- ۳۵- بینش برده داران ۵۵۳
- ۳۶- پاداش عتق برده ۵۵۴
- ۳۷- پرداخت مال به برده ۵۵۴
- ۳۸- تأمین نیازهای برده ۵۵۴
- ۳۹- تاریخ برده داری ۵۵۶
- ۴۰- تساوی بردگان ۵۵۶
- ۴۱- تشبیه به برده ۵۵۶
- ۴۲- تمثیل به برده ۵۵۸
- ۴۳- تمثیل به برده مشترک ۵۵۸
- ۴۴- توصیه به عتق برده ۵۵۸
- ۴۵- حج برده ۵۶۰
- ۴۶- حد زناى برده ۵۶۰
- ۴۷- حفظ شخصیت برده ۵۶۰
- ۴۸- حق عتق برده ۵۶۲
- ۴۹- حقوق اجتماعی برده ۵۶۲
- ۵۰- حقوق اقتصادی برده ۵۶۲
- ۵۱- حقوق برده ۵۶۲
- ۵۲- رجم برده ۵۶۳
- ۵۳- روش برخورد برده داران ۵۶۳

- ۵۴- روش عتق برده ۵۶۳
- ۵۵- زمینه ازدواج برده ۵۶۴
- ۵۶- سرزنش اعراض از عتق برده ۵۶۵
- ۵۷- سرزنش علاقه به برده ۵۶۵
- ۵۸- سرزنش کامجویی از برده ۵۶۵
- ۵۹- شخصیت برده ۵۶۷
- ۶۰- شرایط برده مکاتب ۵۶۷
- ۶۱- شرایط عتق برده ۵۶۹
- ۶۲- عتق برده ۵۶۹
- ۶۳- فرجام اخروی معرضان از عتق برده ۵۷۲
- ۶۴- فضایل برده مؤمن ۵۷۳
- ۶۵- فضیلت عتق برده ۵۷۳
- ۶۶- قبول درخواست برده مکاتب ۵۷۴
- ۶۷- قصاص برده ۵۷۵
- ۶۸- کیفر اخروی اعراض از عتق برده ۵۷۵
- ۶۹- لجاجت برده داران ۵۷۵
- ۷۰- لقب برده آزاده ۵۷۵
- ۷۱- مالکیت بر برده ۵۷۷
- ۷۲- مالکیت برده ۵۷۷
- ۷۳- محرمیت برده ۵۷۹
- ۷۴- محرومیت اقتصادی برده ۵۷۹
- ۷۵- مراد از عتق برده ۵۷۹
- ۷۶- مسؤولیت برده ۵۸۱
- ۷۷- مسؤولیت برده داران ۵۸۱
- ۷۸- مسؤولیت مالک برده ۵۸۱
- ۷۹- معرضان از عتق برده در قیامت ۵۸۳

- ۵۸۳ ..... ۸۰- مکاتبه با برده
- ۵۸۳ ..... ۸۱- مملوکیت برده
- ۵۸۴ ..... ۸۲- مهربانی با برده
- ۵۸۵ ..... ۸۳- بینش برده داران
- ۵۸۵ ..... ۸۴- روش برخورد برده داران
- ۵۸۷ ..... ۸۵- لجاجت برده داران
- ۵۸۷ ..... ۸۶- مسؤولیت برده داران
- ۵۸۷ ..... ۸۷- برده داری
- ۵۸۹ ..... ۸۸- برده داری در صدراسلام
- ۵۸۹ ..... ۸۹- تاریخ برده داری
- ۵۹۰ ..... ۵- برق آسمانی
- ۵۹۰ ..... ۱- برق آسمانی امیدوارکننده
- ۵۹۰ ..... ۲- برق آسمانی ترسناک
- ۵۹۱ ..... ۳- حقیقت برق های آسمانی
- ۵۹۱ ..... ۴- زمینه برق های آسمانی
- ۵۹۱ ..... ۵- نقش برق های آسمانی
- ۵۹۳ ..... ۶- نمایاننده برق های آسمانی
- ۵۹۴ ..... ۶- برکت
- ۵۹۴ ..... ۱- اقسام برکت
- ۵۹۴ ..... ۲- برکت آسمانی
- ۵۹۵ ..... ۳- برکت اخروی اطعام به یتیم
- ۵۹۵ ..... ۴- برکت اخروی انفاقگران
- ۵۹۵ ..... ۵- برکت اخروی ولای عتق
- ۵۹۵ ..... ۶- برکت اسحاق(ع)
- ۵۹۷ ..... ۷- برکت باران
- ۵۹۷ ..... ۸- برکت در روزی

- ۵۹۷ ----- ۹- برکت درخت زیتون
- ۵۹۷ ----- ۱۰- برکت زمان
- ۵۹۹ ----- ۱۱- برکت زمینی
- ۵۹۹ ----- ۱۲- برکت سلام
- ۵۹۹ ----- ۱۳- برکت سلام خدا
- ۵۹۹ ----- ۱۴- برکت شامات
- ۶۰۱ ----- ۱۵- برکت شب قدر
- ۶۰۱ ----- ۱۶- برکت عیسی(ع)
- ۶۰۲ ----- ۱۷- برکت فرزند صالح
- ۶۰۳ ----- ۱۸- برکت فلسطین
- ۶۰۳ ----- ۱۹- برکت قرآن
- ۶۰۵ ----- ۲۰- برکت کعبه
- ۶۰۵ ----- ۲۱- برکت کوه طور
- ۶۰۷ ----- ۲۲- برکت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۶۰۷ ----- ۲۳- برکت مسجدالاقصی
- ۶۰۷ ----- ۲۴- برکت مسلمان
- ۶۰۷ ----- ۲۵- برکت موسی(ع)
- ۶۰۹ ----- ۲۶- برکت یعقوب(ع)
- ۶۰۹ ----- ۲۷- زمین با برکت
- ۶۰۹ ----- ۲۸- زمین بی برکت
- ۶۰۹ ----- ۲۹- زمینه برکت
- ۶۱۱ ----- ۳۰- زمینه نزول برکت
- ۶۱۱ ----- ۳۱- سرزمین با برکت
- ۶۱۲ ----- ۳۲- سرزمین های با برکت
- ۶۱۳ ----- ۳۳- عوامل برکت
- ۶۱۳ ----- ۳۴- منابع برکت

- ۳۵- منشأ برکت ۶۱۵
- ۳۶- منشأ برکت اماکن ۶۲۰
- ۳۷- منشأ برکت زمین ۶۲۱
- ۳۸- منشأ برکت سرزمین ها ۶۲۱
- ۳۹- منشأ برکت شامات ۶۲۱
- ۴۰- موجبات برکت ۶۲۱
- ۴۱- موجبات برکت اخروی ۶۲۳
- ۴۲- نشانه های برکت ۶۲۵
- ۴۳- نشانه های برکت شب قدر ۶۲۵
- ۴۴- ویژگیهای برکت عیسی(ع) ۶۲۵
- ۴۵- هجرت به سرزمین با برکت ۶۲۵
- ۷- برگزیدگان ۶۲۶
- ۱- برگزیدگان ۶۲۶
- ۲- انتظارات برگزیدگان خدا ۶۳۲
- ۳- برگزیدگان امت ها ۶۳۲
- ۴- برگزیدگان بنی اسرائیل ۶۳۴
- ۵- برگزیدگان خدا و رسالت ملائکه ۶۳۴
- ۶- برگزیدگان خدا هنگام استماع آیات خدا ۶۳۴
- ۷- برگزیدگان در قیامت ۶۳۴
- ۸- برگزیدگان موسی(ع) در میقات ۶۳۶
- ۹- برگزیدگی برگزیدگان ۶۳۶
- ۱۰- پاکی برگزیدگان ۶۳۷
- ۱۱- پرسش برگزیدگان خدا ۶۳۸
- ۱۲- ترفیع درجات برگزیدگان ۶۳۸
- ۱۳- توبه برگزیدگان موسی(ع) ۶۳۸
- ۱۴- تهمت به برگزیدگان ۶۴۰

- ۱۵- حجت‌های برگزیدگان ۶۴۰
- ۱۶- خضوع برگزیدگان خدا ۶۴۰
- ۱۷- خطای برگزیدگان موسی(ع) ۶۴۰
- ۱۸- سجده برگزیدگان خدا ۶۴۱
- ۱۹- سلامتی عقل برگزیدگان بهترین سخن ۶۴۲
- ۲۰- شرایط آموزش برگزیدگان موسی(ع) ۶۴۲
- ۲۱- عبودیت برگزیدگان ۶۴۲
- ۲۲- عمل برگزیدگان موسی(ع) ۶۴۴
- ۲۳- عوامل هلاکت برگزیدگان موسی(ع) ۶۴۴
- ۲۴- فضایل برگزیدگان ۶۴۴
- ۲۵- فضایل برگزیدگان خدا ۶۴۶
- ۲۶- گریه برگزیدگان خدا ۶۴۶
- ۲۷- مسؤولیت برگزیدگان ۶۴۸
- ۲۸- مقامات برگزیدگان ۶۴۸
- ۲۹- مقامات برگزیدگان خدا ۶۴۸
- ۳۰- مهربانی برگزیدگان خدا ۶۴۸
- ۳۱- نزول جبرئیل بر برگزیدگان خدا ۶۵۰
- ۳۲- نزول ملائکه بر برگزیدگان خدا ۶۵۰
- ۳۳- نشانه‌های برگزیدگان خدا ۶۵۲
- ۳۴- نعمت‌های برگزیدگان خدا ۶۵۲
- ۳۵- وحی بر برگزیدگان خدا ۶۵۲
- ۳۶- هدایت برگزیدگان ۶۵۳
- ۳۷- هلاکت برگزیدگان موسی(ع) ۶۵۴
- ۳۸- برگزیدگان خدا ۶۵۶
- ۳۹- انتظارات برگزیدگان خدا ۶۶۲
- ۴۰- برگزیدگان خدا و رسالت ملائکه ۶۶۲

- ۴۱- برگزیدگان خدا هنگام استماع آیات خدا ۶۶۴
- ۴۲- پرسش برگزیدگان خدا ۶۶۴
- ۴۳- خضوع برگزیدگان خدا ۶۶۴
- ۴۴- سجده برگزیدگان خدا ۶۶۴
- ۴۵- فضایل برگزیدگان خدا ۶۶۶
- ۴۶- گریه برگزیدگان خدا ۶۶۶
- ۴۷- مقامات برگزیدگان خدا ۶۶۷
- ۴۸- مهربانی برگزیدگان خدا ۶۶۸
- ۴۹- نزول جبرئیل بر برگزیدگان خدا ۶۶۸
- ۵۰- نزول ملائکه بر برگزیدگان خدا ۶۶۸
- ۵۱- نشانه های برگزیدگان خدا ۶۷۰
- ۵۲- نعمتهای برگزیدگان خدا ۶۷۰
- ۵۳- وحی بر برگزیدگان خدا ۶۷۰
- ۵۴- برگزیدگان موسی(ع) ۶۷۲
- ۵۵- برگزیدگان موسی(ع) در میقات ۶۷۲
- ۵۶- توبه برگزیدگان موسی(ع) ۶۷۴
- ۵۷- خطای برگزیدگان موسی(ع) ۶۷۴
- ۵۸- شرایط آموزش برگزیدگان موسی(ع) ۶۷۵
- ۵۹- عمل برگزیدگان موسی(ع) ۶۷۶
- ۶۰- عوامل هلاکت برگزیدگان موسی(ع) ۶۷۶
- ۶۱- هلاکت برگزیدگان موسی(ع) ۶۷۶
- ۶۲- برگزیدگی ۶۷۸
- ۶۳- آثار برگزیدگی موسی(ع) ۶۸۰
- ۶۴- برگزیدگی آدم(ع) ۶۸۰
- ۶۵- برگزیدگی آل ابراهیم ۶۸۲
- ۶۶- برگزیدگی آل عمران ۶۸۲

- ۶۷- برگزیدگی ابراهیم(ع) ----- ۶۸۲
- ۶۸- برگزیدگی احیاگران دین ----- ۶۸۶
- ۶۹- برگزیدگی اسحاق(ع) ----- ۶۸۶
- ۷۰- برگزیدگی امام علی(ع) ----- ۶۸۶
- ۷۱- برگزیدگی انبیا ----- ۶۸۸
- ۷۲- برگزیدگی انسان ها ----- ۶۹۳
- ۷۳- برگزیدگی اولیاء الله ----- ۶۹۴
- ۷۴- برگزیدگی برگزیدگان ----- ۶۹۴
- ۷۵- برگزیدگی بنی اسرائیل ----- ۶۹۴
- ۷۶- برگزیدگی خانواده نوح(ع) ----- ۶۹۴
- ۷۷- برگزیدگی داود(ع) ----- ۶۹۶
- ۷۸- برگزیدگی دین ابراهیم(ع) ----- ۶۹۶
- ۷۹- برگزیدگی رهبران بنی اسرائیل ----- ۶۹۶
- ۸۰- برگزیدگی شاکران ----- ۶۹۸
- ۸۱- برگزیدگی شهیدان ----- ۶۹۸
- ۸۲- برگزیدگی صابران ----- ۶۹۸
- ۸۳- برگزیدگی صادقان ----- ۶۹۸
- ۸۴- برگزیدگی طالوت ----- ۷۰۰
- ۸۵- برگزیدگی فرزندان یعقوب(ع) ----- ۷۰۲
- ۸۶- برگزیدگی قرآن ----- ۷۰۲
- ۸۷- برگزیدگی گواهان ----- ۷۰۲
- ۸۸- برگزیدگی گواهان عمل ----- ۷۰۴
- ۸۹- برگزیدگی محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۷۰۴
- ۹۰- برگزیدگی مریم(س) ----- ۷۰۷
- ۹۱- برگزیدگی مسلمانان ----- ۷۱۰
- ۹۲- برگزیدگی موسی(ع) ----- ۷۱۰

- ۹۳- برگزیدگی مؤمنان ----- ۷۱۴
- ۹۴- برگزیدگی نوح(ع) ----- ۷۱۴
- ۹۵- برگزیدگی هارون(ع) ----- ۷۱۶
- ۹۶- برگزیدگی هدایتگران ----- ۷۱۶
- ۹۷- برگزیدگی یعقوب(ع) ----- ۷۱۶
- ۹۸- برگزیدگی یوسف(ع) ----- ۷۱۸
- ۹۹- برگزیدگی یونس(ع) ----- ۷۱۸
- ۱۰۰- زمینہ برگزیدگی انبیا ----- ۷۲۰
- ۱۰۱- زمینہ برگزیدگی یوسف(ع) ----- ۷۲۰
- ۱۰۲- عوامل برگزیدگی ----- ۷۲۰
- ۱۰۳- عوامل برگزیدگی ابراهیم(ع) ----- ۷۲۴
- ۱۰۴- عوامل برگزیدگی یوسف(ع) ----- ۷۲۵
- ۱۰۵- فلسفہ برگزیدگی انبیا ----- ۷۲۶
- ۱۰۶- فلسفہ برگزیدگی بنی اسرائیل ----- ۷۲۶
- ۱۰۷- فلسفہ برگزیدگی محمد(صلی اللہ علیہ و آلہ) ----- ۷۲۸
- ۱۰۸- مکان برگزیدگی هارون(ع) ----- ۷۲۸
- ۱۰۹- ملاک برگزیدگی ----- ۷۲۸
- ۱۱۰- منشأ برگزیدگی ----- ۷۲۸
- ۱۱۱- منشأ برگزیدگی انبیا ----- ۷۳۰
- ۱۱۲- منشأ برگزیدگی بنی اسرائیل ----- ۷۳۰
- ۱۱۳- منشأ برگزیدگی موسی(ع) ----- ۷۳۲
- ۱۱۴- منشأ برگزیدگی یوسف(ع) ----- ۷۳۲
- ۱۱۵- نشانه های برگزیدگی انسان ها ----- ۷۳۲
- ۱۱۶- وعده برگزیدگی موسی(ع) ----- ۷۳۲
- ۱۱۷- یعقوب(ع) و برگزیدگی یوسف(ع) ----- ۷۳۴
- ۸- برنامه ریزی ----- ۷۳۵

- ۱- اهمیت برنامه ریزی در اقتصاد - ۷۳۵
- ۲- اهمیت برنامه ریزی در زندگی - ۷۳۵
- ۳- برنامه ریزی بهشتیان - ۷۳۵
- ۴- برنامه ریزی در بحران اقتصادی - ۷۳۶
- ۵- برنامه ریزی در تبلیغ - ۷۳۶
- ۶- برنامه ریزی در جنگ - ۷۳۶
- ۷- برنامه ریزی هارون(ع) - ۷۳۸
- ۸- برنامه ریزی یوسف(ع) - ۷۳۸
- ۹- شرایط برنامه ریزی - ۷۴۰
- ۱۰- علم در برنامه ریزی - ۷۴۰
- ۱۱- قدرت در برنامه ریزی - ۷۴۰
- ۹- برنج - ۷۴۱
- ۱- رویش برنج از آیات خدا - ۷۴۱
- ۲- فواید برنج - ۷۴۱
- ۳- نعمت برنج - ۷۴۱
- ۱۰- برهان - ۷۴۳
- ۱- برهان - ۷۴۳
- ۲- آثار برهان - ۷۴۳
- ۳- ادعای بی برهان - ۷۴۳
- ۴- ارزش برهان - ۷۴۴
- ۵- ارزش برهان در ایمان - ۷۴۴
- ۶- اعراض از قبول برهان آشکار - ۷۴۶
- ۷- اقسام برهان - ۷۴۶
- ۸- انبیا و برهان - ۷۴۶
- ۹- انتظار برهان آشکار - ۷۴۸
- ۱۰- اهمیت برهان - ۷۴۸

- ۷۵۲ ..... ۱۱- اهمیت برهان در ادعا
- ۷۵۲ ..... ۱۲- اهمیت برهان در دین
- ۷۵۲ ..... ۱۳- اهمیت برهان در عقیده
- ۷۶۱ ..... ۱۴- اهمیت برهان عقلی
- ۷۶۲ ..... ۱۵- برهان ابراهیم(ع)
- ۷۶۲ ..... ۱۶- برهان ان
- ۷۶۲ ..... ۱۷- برهان انبیا
- ۷۶۴ ..... ۱۸- برهان آتی
- ۷۶۴ ..... ۱۹- برهان خدا
- ۷۶۵ ..... ۲۰- برهان در آیات خدا
- ۷۶۶ ..... ۲۱- برهان در ادعای وحی
- ۷۶۶ ..... ۲۲- برهان در ادیان
- ۷۶۶ ..... ۲۳- برهان در ایمان
- ۷۶۶ ..... ۲۴- برهان در تبلیغ
- ۷۷۰ ..... ۲۵- برهان در تصحیح عقیده
- ۷۷۰ ..... ۲۶- برهان در تعالیم قرآن
- ۷۷۰ ..... ۲۷- برهان در توحید عبادی
- ۷۷۰ ..... ۲۸- برهان در دعوت
- ۷۷۲ ..... ۲۹- برهان در دعوت به توحید
- ۷۷۲ ..... ۳۰- برهان در دین
- ۷۷۲ ..... ۳۱- برهان در سخن
- ۷۷۴ ..... ۳۲- برهان در عقیده
- ۷۸۲ ..... ۳۳- برهان در عقیده دینی
- ۷۸۲ ..... ۳۴- برهان در مبارزه ابراهیم(ع)
- ۷۸۲ ..... ۳۵- برهان در مجادله
- ۷۸۴ ..... ۳۶- برهان در موعظه

- ۳۷- برهان در هدایت ۷۸۴
- ۳۸- برهان نظم ۷۸۴
- ۳۹- تبعیت از برهان ۷۸۶
- ۴۰- درخواست برهان از مسیحیان ۷۸۶
- ۴۱- درخواست برهان از مشرکان ۷۸۶
- ۴۲- درخواست برهان از یهود ۷۸۸
- ۴۳- زمینه قبول برهان ۷۸۸
- ۴۴- سرزنش مجادله بی برهان ۷۹۰
- ۴۵- شرایط تأثیر برهان ۷۹۰
- ۴۶- مجادله بی برهان ۷۹۰
- ۴۷- منشأ برهان ۷۹۲
- ۴۸- مؤاخذه ادعای بی برهان ۷۹۲
- ۴۹- مؤاخذه گواهی بی برهان ۷۹۲
- ۵۰- نقش برهان ۷۹۴
- ۵۱- وضوح برهان موسی(ع) ۷۹۵
- ۵۲- برهان امکان فقری ۷۹۶
- ۵۳- برهان تمناع ۷۹۶
- ۵۴- برهان تمناع ۷۹۸
- ۵۵- برهان علیت ۷۹۸
- ۵۶- برهان نظم ۷۹۸
- ۵۷- برهان نظم ۸۰۲
- ۱۱- برهنگی ۸۰۳
- ۱- برهنگی آدم(ع) ۸۰۳
- ۲- برهنگی حوا ۸۰۳
- ۳- برهنگی در جامعه ۸۰۴
- ۴- برهنگی در قیامت ۸۰۴

- ۵- برهنگی مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین ۸۰۴
- ۶- تاریخ برهنگی ۸۰۶
- ۷- عوامل برهنگی ۸۰۶
- ۸- عوامل برهنگی آدم(ع) ۸۰۶
- ۹- عوامل برهنگی حوا ۸۰۶
- ۱۲- بز ۸۰۷
- ۱- حلیت جنین بز ۸۰۷
- ۲- حلیت گوشت بز ۸۰۷
- ۳- زوجیت بز ۸۰۷
- ۴- فواید بز ۸۰۸
- ۵- منشأ پیدایش بز ۸۰۸
- ۶- نعمت زوجیت بز ۸۰۸
- ۱۳- بسمله ۸۱۰
- ۱- آثار بسمله ۸۱۰
- ۲- آثار بسمله در کار ۸۱۰
- ۳- آثار تلاوت بسمله ۸۱۱
- ۴- احکام ذبیحه بی بسمله ۸۱۱
- ۵- اهمیت بسمله ۸۱۱
- ۶- اهمیت بسمله در تلاوت قرآن ۸۱۳
- ۷- پای بسمله ۸۱۳
- ۸- بسمله در تلاوت قرآن ۸۱۳
- ۹- بسمله در ذبح ۸۱۵
- ۱۰- بسمله در سوره توبه ۸۱۹
- ۱۱- بسمله در صلح نامه حدیبیه ۸۱۹
- ۱۲- بسمله در صید ۸۲۱
- ۱۳- بسمله در کار ۸۲۱

- ۱۴- بسمله در نحر ۸۲۳
- ۱۵- بسمله در نحر شتر ۸۲۳
- ۱۶- بسمله نامه سلیمان(ع) ۸۲۳
- ۱۷- ترک بسمله در ذبح ۸۲۵
- ۱۸- حرمت ذبیحه بی بسمله ۸۲۷
- ۱۹- خبائث ذبیحه بی بسمله ۸۲۸
- ۲۰- ذبح بی بسمله ۸۲۹
- ۲۱- ذبیحه بی بسمله ۸۲۹
- ۲۲- زمینه ذکر بسمله در کار ۸۳۰
- ۲۳- سین بسمله ۸۳۱
- ۲۴- فضیلت بسمله ۸۳۱
- ۲۵- فلسفه بسمله در کار ۸۳۳
- ۲۶- میم بسمله ۸۳۳
- ۲۷- نقش بسمله ۸۳۳
- ۱۴- بسیج ۸۳۵
- ۱- اولین بسیج عمومی مسلمانان ۸۳۵
- ۲- اهمیت بسیج برای جهاد ۸۳۵
- ۳- بسیج امکانات فرعونیان ۸۳۵
- ۴- بسیج بنی اسرائیل ۸۳۶
- ۵- بسیج جادوگران فرعون ۸۳۶
- ۶- بسیج در جهاد ۸۳۸
- ۷- بسیج عمومی در غزوه بنی نضیر ۸۴۰
- ۸- بسیج عمومی در غزوه تبوک ۸۴۰
- ۹- بسیج فرعونیان ۸۴۰
- ۱۰- بسیج مجاهدان ۸۴۲
- ۱۱- بسیج نیروها در مبارزه ۸۴۳

- ۱۲- فرعون و بسیج جادوگران ۸۴۴
- ۱۳- فلسفه بسیج فرعونیان ۸۴۴
- ۱۵- بشارت ۸۴۵
- ۱- آثار بشارت ۸۴۵
- ۲- ابراهیم(ع) هنگام بشارت ملائکه ۸۴۷
- ۳- ابرار بشارت ۸۴۸
- ۴- اعلام بشارت ولادت یحیی(ع) ۸۴۸
- ۵- اهمیت بشارت ۸۴۸
- ۶- باد بشارت دهنده ۸۵۰
- ۷- بشارت آموزش ۸۵۰
- ۸- بشارت آموزشهای خدا ۸۵۲
- ۹- بشارت ابراهیم(ع) ۸۵۲
- ۱۰- بشارت اتمام نعمت ۸۵۲
- ۱۱- بشارت اخروی ۸۵۳
- ۱۲- بشارت اخروی به اولیاء الله ۸۵۴
- ۱۳- بشارت اخروی به محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۵۴
- ۱۴- بشارت ازدیاد قدرت ۸۵۴
- ۱۵- بشارت استقبال از اسلام ۸۵۶
- ۱۶- بشارت اسلام قبایل عرب ۸۵۶
- ۱۷- بشارت اصحاب اعراف ۸۵۶
- ۱۸- بشارت امنیت به بهشتیان ۸۵۸
- ۱۹- بشارت امنیت در مصر باستان ۸۵۸
- ۲۰- بشارت انبیا ۸۵۸
- ۲۱- بشارت انجیل ۸۶۰
- ۲۲- بشارت باران ۸۶۰
- ۲۳- بشارت بازگشت محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۶۲

- ۲۴- بشارت بعثت محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۶۲
- ۲۵- بشارت به آدم(ع) ۸۶۲
- ۲۶- بشارت به آل یعقوب ۸۶۴
- ۲۷- بشارت به آمرزش ۸۶۴
- ۲۸- بشارت به آمرزش گناهان ۸۶۴
- ۲۹- بشارت به ابراهیم(ع) ۸۶۶
- ۳۰- بشارت به اسماعیل(ع) ۸۷۱
- ۳۱- بشارت به اسیران غزوه بدر ۸۷۲
- ۳۲- بشارت به امداد ۸۷۲
- ۳۳- بشارت به انسان ها ۸۷۲
- ۳۴- بشارت به انصار ۸۷۴
- ۳۵- بشارت به انفاقگران ۸۷۴
- ۳۶- بشارت به اولوا الالباب ۸۷۴
- ۳۷- بشارت به اولیاء الله ۸۷۵
- ۳۸- بشارت به اهل خشیت ۸۷۶
- ۳۹- بشارت به برادران یوسف ۸۷۶
- ۴۰- بشارت به برپاکنندگان نماز ۸۷۸
- ۴۱- بشارت به بندگان خدا ۸۷۸
- ۴۲- بشارت به بنی اسرائیل ۸۷۸
- ۴۳- بشارت به بهشت ۸۸۲
- ۴۴- بشارت به بهشتیان ۸۸۲
- ۴۵- بشارت به بی فرزندان ۸۸۴
- ۴۶- بشارت به بیعت کنندگان با محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۸۴
- ۴۷- بشارت به پاداش ۸۸۴
- ۴۸- بشارت به پیروان قرآن ۸۸۴
- ۴۹- بشارت به پیروان نوح(ع) ۸۸۶

- ۸۸۶ ..... ۵۰- بشارت به پیروزی
- ۸۸۸ ..... ۵۱- بشارت به پیروزی اسلام
- ۸۸۸ ..... ۵۲- بشارت به تابعین
- ۸۸۸ ..... ۵۳- بشارت به تلاوت کنندگان قرآن
- ۸۹۰ ..... ۵۴- بشارت به جادوگران فرعون
- ۸۹۰ ..... ۵۵- بشارت به حسن فرجام
- ۸۹۰ ..... ۵۶- بشارت به حق پذیران
- ۸۹۰ ..... ۵۷- بشارت به داود(ع)
- ۸۹۲ ..... ۵۸- بشارت به رحمت
- ۸۹۲ ..... ۵۹- بشارت به زکریا(ع)
- ۸۹۶ ..... ۶۰- بشارت به ساره
- ۸۹۶ ..... ۶۱- بشارت به شوهر
- ۸۹۸ ..... ۶۲- بشارت به صابران
- ۸۹۹ ..... ۶۳- بشارت به صالح(ع)
- ۹۰۰ ..... ۶۴- بشارت به صالحان
- ۹۰۱ ..... ۶۵- بشارت به عاقلان
- ۹۰۲ ..... ۶۶- بشارت به علما
- ۹۰۳ ..... ۶۷- بشارت به قوم داود
- ۹۰۴ ..... ۶۸- بشارت به قوم عاد
- ۹۰۴ ..... ۶۹- بشارت به کاروان یابنده یوسف
- ۹۰۴ ..... ۷۰- بشارت به مادر یوسف(ع)
- ۹۰۶ ..... ۷۱- بشارت به متخلفان از مسافرت به حدیبیه
- ۹۰۶ ..... ۷۲- بشارت به متقین
- ۹۰۹ ..... ۷۳- بشارت به مجاهدان
- ۹۱۱ ..... ۷۴- بشارت به محسنان
- ۹۱۲ ..... ۷۵- بشارت به محمد(صلی الله علیه و آله)

- ۹۱۸ ..... ۷۶- بشارت به مریم(س)
- ۹۲۱ ..... ۷۷- بشارت به مسلمانان
- ۹۲۴ ..... ۷۸- بشارت به مسلمانان صدر اسلام
- ۹۲۶ ..... ۷۹- بشارت به مسلمانان مدینه
- ۹۲۶ ..... ۸۰- بشارت به مصریان باستان
- ۹۲۷ ..... ۸۱- بشارت به مصلحان
- ۹۲۸ ..... ۸۲- بشارت به مطیعان
- ۹۲۸ ..... ۸۳- بشارت به موحدان
- ۹۲۸ ..... ۸۴- بشارت به موسی(ع)
- ۹۳۰ ..... ۸۵- بشارت به مؤمنان
- ۹۴۲ ..... ۸۶- بشارت به مؤمنان صالح
- ۹۴۲ ..... ۸۷- بشارت به مؤمنان صدر اسلام
- ۹۴۲ ..... ۸۸- بشارت به مؤمنان مدین
- ۹۴۲ ..... ۸۹- بشارت به مهاجران
- ۹۴۴ ..... ۹۰- بشارت به مهتدین
- ۹۴۴ ..... ۹۱- بشارت به نسل آدم(ع)
- ۹۴۴ ..... ۹۲- بشارت به نوح(ع)
- ۹۴۷ ..... ۹۳- بشارت به نیکان
- ۹۴۸ ..... ۹۴- بشارت به همسر مؤمن
- ۹۴۸ ..... ۹۵- بشارت به هود(ع)
- ۹۴۸ ..... ۹۶- بشارت به یعقوب(ع)
- ۹۵۰ ..... ۹۷- بشارت به یوسف(ع)
- ۹۵۱ ..... ۹۸- بشارت بهشت
- ۹۵۲ ..... ۹۹- بشارت بهشت به مؤمنان
- ۹۵۴ ..... ۱۰۰- بشارت بهشت در قیامت
- ۹۵۴ ..... ۱۰۱- بشارت پاداش

- ۱۰۲- بشارت پاداش نیکو ۹۵۶
- ۱۰۳- بشارت پسر عالم ۹۵۶
- ۱۰۴- بشارت پیروزی ۹۵۶
- ۱۰۵- بشارت پیروزی اسلام ۹۵۸
- ۱۰۶- بشارت پیروزی بر کافران ۹۵۸
- ۱۰۷- بشارت پیروزی حق ۹۶۰
- ۱۰۸- بشارت پیروزی غزوه خیبر ۹۶۰
- ۱۰۹- بشارت پیروزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۶۰
- ۱۱۰- بشارت پیروزی مسلمانان ۹۶۲
- ۱۱۱- بشارت پیروزی مسلمانان صدراسلام ۹۶۲
- ۱۱۲- بشارت پیروزی موحدان ۹۶۲
- ۱۱۳- بشارت پیروزی مؤمنان ۹۶۴
- ۱۱۴- بشارت پیروزیهای بزرگ ۹۶۵
- ۱۱۵- بشارت تجارت بی زیان ۹۶۶
- ۱۱۶- بشارت تحلیل حوادث ۹۶۶
- ۱۱۷- بشارت تغییر قبله ۹۶۶
- ۱۱۸- بشارت تورات ۹۶۸
- ۱۱۹- بشارت تولد اسحاق(ع) ۹۶۸
- ۱۲۰- بشارت تولد فرزند ۹۷۰
- ۱۲۱- بشارت حاکمیت اسلام ۹۷۰
- ۱۲۲- بشارت حاکمیت صالحان ۹۷۰
- ۱۲۳- بشارت حسن فرجام ۹۷۰
- ۱۲۴- بشارت حفظ قرآن ۹۷۲
- ۱۲۵- بشارت حکومت مؤمنان ۹۷۲
- ۱۲۶- بشارت خدا ۹۷۲
- ۱۲۷- بشارت دانش تعبیر رؤیا ۹۸۲

- ۱۲۸- بشارت در تبلیغ ۹۸۲
- ۱۲۹- بشارت در تربیت ۹۸۶
- ۱۳۰- بشارت در هدایت ۹۹۱
- ۱۳۱- بشارت دنیوی ۹۹۲
- ۱۳۲- بشارت دنیوی به اولیاء الله ۹۹۴
- ۱۳۳- بشارت دهنده قصه یوسف(ع) ۹۹۴
- ۱۳۴- بشارت دهنده یوسف(ع) ۹۹۴
- ۱۳۵- بشارت ذلت کافران ۹۹۶
- ۱۳۶- بشارت رحمت خدا ۹۹۶
- ۱۳۷- بشارت رستگاری اخروی ۹۹۶
- ۱۳۸- بشارت ساقی کاروان یابنده یوسف ۹۹۸
- ۱۳۹- بشارت سرور ۹۹۸
- ۱۴۰- بشارت سعادت مؤمنان ۹۹۸
- ۱۴۱- بشارت سعادت‌مندی ۹۹۸
- ۱۴۲- بشارت سلامتی ۱۰۰۰
- ۱۴۳- بشارت شکست باطل ۱۰۰۰
- ۱۴۴- بشارت شکست بدگویان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۰۰
- ۱۴۵- بشارت شکست دشمنان اسلام ۱۰۰۰
- ۱۴۶- بشارت شکست رهبران شرک ۱۰۰۲
- ۱۴۷- بشارت شکست رهبران کفر ۱۰۰۲
- ۱۴۸- بشارت شکست کافران ۱۰۰۲
- ۱۴۹- بشارت شکست مشرکان ۱۰۰۴
- ۱۵۰- بشارت شکست مکذبان ۱۰۰۴
- ۱۵۱- بشارت شکست مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۰۴
- ۱۵۲- ۱۰۰۶
- ۱۵۳- بشارت ظهور آیات خدا ۱۰۰۶

- ۱۵۴- بشارت غنیمت ----- ۱۰۰۶
- ۱۵۵- بشارت غنیمت زیاد ----- ۱۰۰۶
- ۱۵۶- بشارت فاطمه(س) به محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۰۰۸
- ۱۵۷- بشارت فتح مکه ----- ۱۰۰۸
- ۱۵۸- بشارت فرجام ایمان ----- ۱۰۱۰
- ۱۵۹- بشارت فرزند اسحاق(ع) ----- ۱۰۱۰
- ۱۶۰- بشارت فرزند عالم ----- ۱۰۱۰
- ۱۶۱- بشارت فرعون ----- ۱۰۱۱
- ۱۶۲- بشارت قرآن ----- ۱۰۱۲
- ۱۶۳- بشارت قیامت ----- ۱۰۱۲
- ۱۶۴- بشارت کثرت نسل به محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۰۱۴
- ۱۶۵- بشارت گسترش اسلام ----- ۱۰۱۴
- ۱۶۶- بشارت موسی(ع) ----- ۱۰۱۶
- ۱۶۷- بشارت مؤمنان ----- ۱۰۱۶
- ۱۶۸- بشارت نابودی شرک ----- ۱۰۱۶
- ۱۶۹- بشارت نابودی کفر ----- ۱۰۱۸
- ۱۷۰- بشارت نبوت محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۰۱۸
- ۱۷۱- بشارت نجات از ظلم فرعون ----- ۱۰۱۸
- ۱۷۲- بشارت نجات از عذاب ----- ۱۰۱۹
- ۱۷۳- بشارت نجات به یوسف(ع) ----- ۱۰۲۰
- ۱۷۴- بشارت نجات خانواده نوح(ع) ----- ۱۰۲۰
- ۱۷۵- بشارت نزول انجیل ----- ۱۰۲۰
- ۱۷۶- بشارت نزول قرآن ----- ۱۰۲۰
- ۱۷۷- بشارت نسل موحد ----- ۱۰۲۲
- ۱۷۸- بشارت نسل مؤمن ----- ۱۰۲۲
- ۱۷۹- بشارت نصرت محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۰۲۳

- ۱۸۰- بشارت نصرتهای خدا - ۱۰۲۴
- ۱۸۱- بشارت نعمت - ۱۰۲۴
- ۱۸۲- بشارت و انذار - ۱۰۲۶
- ۱۸۳- بشارت ولادت اسحاق(ع) - ۱۰۲۶
- ۱۸۴- بشارت ولادت اسماعیل(ع) - ۱۰۲۸
- ۱۸۵- بشارت ولادت عیسی(ع) - ۱۰۳۰
- ۱۸۶- بشارت ولادت یحیی(ع) - ۱۰۳۰
- ۱۸۷- بشارت هدایت - ۱۰۳۲
- ۱۸۸- تحقق بشارت خدا - ۱۰۳۲
- ۱۸۹- روش بشارت - ۱۰۳۲
- ۱۹۰- زکریا(ع) هنگام بشارت یحیی(ع) - ۱۰۳۴
- ۱۹۱- زمان بشارت اسحاق(ع) - ۱۰۳۴
- ۱۹۲- زمان بشارت یعقوب(ع) - ۱۰۳۴
- ۱۹۳- زمینه بشارت اخروی - ۱۰۳۶
- ۱۹۴- زمینه بشارت دنیوی - ۱۰۳۶
- ۱۹۵- ساره هنگام بشارت ملائکه - ۱۰۳۶
- ۱۹۶- شرایط تأثیر بشارت - ۱۰۳۶
- ۱۹۷- عوامل بشارت - ۱۰۳۸
- ۱۹۸- عوامل بشارت به حق پذیران - ۱۰۳۸
- ۱۹۹- مستحقان بشارت اخروی - ۱۰۳۸
- ۲۰۰- مستحقان بشارت دنیوی - ۱۰۳۸
- ۲۰۱- مکان بشارت اسحاق(ع) - ۱۰۴۰
- ۲۰۲- مکان بشارت یعقوب(ع) - ۱۰۴۰
- ۲۰۳- منشأ بشارت ملائکه - ۱۰۴۰
- ۲۰۴- موارد بشارت - ۱۰۴۰
- ۲۰۵- نقش بشارت - ۱۰۴۱

۱۰۴۱ ----- ۲۰۶- نیاز به بشارت

۱۰۴۱ ----- ۲۰۷- بشارت و انذار

۱۰۴۳ ----- درباره مرکز

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 23

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

1- برادر

1- آثار برادر کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 29

29 - جنگ های داخلی و برادر کشی ، از بزرگترین گناهان و موجب خواری و ذلت در دنیا و گرفتار شدن به عذاب اخروی است .

تقتلون أنفسکم .. فما جزاء من يفعل ذلک منکم إلا خزی فی الحیوه الدنیا و یوم القی

از آن جا که گناهان یاد شده، در پی دارنده شدیدترین عذابهاست، معلوم می شود این گناهان از بزرگترین گناهان هستند.

2- آثار علاقه به برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1 _ عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال ، شغل و مسکن) زمینه های

انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن کان ءاباؤکم .. و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد

3- ارث برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 11 - 18

18_ برادران میت با وجود پدر و مادر و یا فرزندان او، ارث نمی برند .

ص: 1

و ورثه ابواه فلامه الثلث فان كان له اخوه فلامه السدس

زیرا با فرض وجود برادرانی برای میت (فان كان له اخوه)، تنها پدر و مادر او را وارث شمرده است (و ورثه ابواه).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 176 - 4

4 - برادر و خواهر میت در صورتی از وی ارث خواهند برد که وی پدر و یا فرزند - چه دختر و چه پسر - نداشته باشد .

قل الله يفتيكم في الكلله ان امرؤا هلك ليس له ولد وله اخت . . . و هو

جمله «لیس له ولد» بیان شرطی برای اصل ارث بری خواهر از برادر است نه شرط برای مقدار سهم او (نصف)؛ زیرا در این صورت باید سهم خواهر را با وجود فرزند میت نیز ذکر می کرد و با توجه به موضوع آیه یعنی کلاله به دست می آید که نبود پدر نیز شرط است. چون کلاله در لغت به کسی گفته می شود که نه پدر دارد نه فرزند.

4- برادر ابوینی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 23

23 - «عن أبي جعفر (ع) قال : ان أميرالمؤمن ين (ع) خطب الناس . . . فقال : . . . كان هارون أخا موسى لأبيه وأمه ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: امیرالمؤمنین(ع) برای مردم خطبه خواند . . . پس فرمود: . . . هارون برادر موسی(ع) از یک پدر و مادر بود».

5- برادر ابوینی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 23

23 - «عن أبي جعفر (ع) قال : ان أميرالمؤمن ين (ع) خطب الناس . . . فقال : . . . كان هارون أخا موسى لأبيه وأمه ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: امیرالمؤمنین(ع) برای مردم خطبه خواند . . . پس فرمود: . . . هارون برادر موسی(ع) از یک پدر و مادر بود».

6- برادر ابوینی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 1

1_ از میان برادران یوسف ، بنیامین برادر پدری و مادری یوسف (ع) و سایرین ، برادران پدری او بودند .

ص: 2

إذ قالوا ليوسف وأخوه

فرزندان یعقوب، بنیامین را برادر یوسف می خواندند، با اینکه وی نیز فرزند یعقوب (ع) و با آنان برادر بود (لیوسف و أخوه). این تعبیر می رساند که ارتباط اخوت میان یوسف (ع) و بنیامین قوی تر از ارتباط اخوت وی با دیگر فرزندان یعقوب می باشد؛ یعنی، بنیامین برادر پدر و مادری یوسف (ع) و با سایر برادران، برادر پدری بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 6

6_ بنیامین و یوسف (ع) دو فرزند یعقوب (ع) از یک مادر

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 2

2_ بنیامین، برادر پدری و مادری یوسف (ع)، همچون یوسف (ع)، مورد آزار و اذیت برادرانش بود.

قال هل علمتم ما فعلتم بيوسف وأخيه

7- برادر دادخواه در دوران داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 23 - 7

7 - استمداد صاحب یک میش، از داوود (ع) در برابر طمع تجاوزکارانه برادر دارای 99 میش

إن هـذا أخي . . . وعزّني في الخطاب

از ظاهر آیه شریفه برمی آید که آن برادر شاکی، از داوود (ع) یاری خواسته بود.

8- برادر مادری موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 7,22

7 - موسی و هارون (ع)، برادران مادری یکدیگر بودند . *

مخاطب قرارگرفتن موسی(ع) از سوی هارون با تعبیر «ابن اُم» (پسر مادر)، ممکن است به این خاطر باشد که هارون و موسی(ع) برادران مادری یکدیگر بوده اند و نیز ممکن است یادآوری کلمه «مادر»، تنها به منظور جلب عواطف موسی(ع) صورت گرفته باشد.

22 - « علی بن سالم عن أبيه قال : قلت لأبي عبد الله (ع) أخبرني عن هارون لم قال لموسى (ع) يابن أم . . . ولم يقل يابن أبي فقال : إنَّ العداوات بين الإخوة أكثرها تكون إذا كانوا بنى علات و متى كانوا بنى أم قلت العداوة بينهم . . . قال : قلت له : فلم أخذ

برأسه یجرّه إلیه و بلحیته و لم یکن له فی اتّخاذهم العجل و عبادتهم له ذنب؟ فقال: إنّما فعل ذلک به لأنّه لم یفارقهم لمّا فعلوا ذلک و لم یلحق بموسی (ع) و کان إذا فارقهم ینزل بهم العذاب؛

علی بن سالم از پدرش نقل کرده که گفت: به امام صادق(ع) عرض کردم: مرا از سخن هارون با خبر کن که چرا به برادرش موسی(ع) گفت: ای فرزند مادرم... و نگفت ای فرزند پدرم؟ امام فرمود: دشمنی بین برادران، بیشتر زمانی است که از مادران متعدد باشند و اگر برادران از یک مادر باشند، دشمنی بین آنان کم است... به امام گفتم: چرا موسی(ع) سر و ریش برادر را گرفته و بسوی خود می کشیده بود، در حالی که در گوساله پرستی آن قوم، هارون گناهی نداشت؟ امام فرمود: برای این که او در زمان گوساله پرستی، از آنان جدا نشد و به موسی(ع) ملحق نگردید و اگر آنان را ترک نموده بود، عذاب بر ایشان فرود می آمد.

9- برادر مادری هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 7,22

7- موسی و هارون (ع)، برادران مادری یکدیگر بودند.*

قال یبنوّم

مخاطب قرارگرفتن موسی(ع) از سوی هارون با تعبیر «ابن أمّ» (پسر مادر)، ممکن است به این خاطر باشد که هارون و موسی(ع) برادران مادری یکدیگر بوده اند و نیز ممکن است یادآوری کلمه «مادر»، تنها به منظور جلب عواطف موسی(ع) صورت گرفته باشد.

22 - «علی بن سالم عن أبیه قال: قلت لأبی عبدالله (ع) أخبرنی عن هارون لم قال لموسی (ع) یابن أمّ... و لم یقل یابن أبی فقال: إنّ العداوات بین الإخوه أكثرها تكون إذا كانوا بنی علّات و متی كانوا بنی أمّ قلت العداوة بینهم... قال: قلت له: فلم أخذ برأسه یجرّه إلیه و بلحیته و لم یکن له فی اتّخاذهم العجل و عبادتهم له ذنب؟ فقال: إنّما فعل ذلک به لأنّه لم یفارقهم لمّا فعلوا ذلک و لم یلحق بموسی (ع) و کان إذا فارقهم ینزل بهم العذاب؛

علی بن سالم از پدرش نقل کرده که گفت: به امام صادق(ع) عرض کردم: مرا از سخن هارون با خبر کن که چرا به برادرش موسی(ع) گفت: ای فرزند مادرم... و نگفت ای فرزند پدرم؟ امام فرمود: دشمنی بین برادران، بیشتر زمانی است که از مادران متعدد باشند و اگر برادران از یک مادر باشند، دشمنی بین آنان کم است... به امام گفتم: چرا موسی(ع) سر و ریش برادر را گرفته و بسوی خود می کشیده بود، در حالی که در گوساله پرستی آن قوم، هارون گناهی نداشت؟ امام فرمود: برای این که او در زمان گوساله پرستی، از آنان جدا نشد و به موسی(ع) ملحق نگردید و اگر آنان را ترک نموده بود، عذاب بر ایشان فرود می آمد.

10- برادر مریم(س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 28 - 4

4- مریم (س) دارای برادری پاک سیرت به نام هارون *

ی_أخت ه_رون

ممکن است قوم مریم به این جهت به او «أخت هارون» گفته باشند که وی برادری به این نام داشته است و چون خوش نامی او

ص: 4

مانند پاکدامنی پدر و مادر مریم(س) زبانه مردم بوده است، آنان انتساب مریم را به چنین افراد شایسته، دلیل ناروا تر بودن گناهش دانسته اند.

11- برادر موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 3

3_ هارون، برادر موسی (ع)، همراه و همگام وی در تبلیغ رسالت و ارشاد و هدایت فرعونیان

أرجه و أخاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 8

8_ هارون، برادر موسی و از پیروان وی

وقال موسی لأخیه هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 53 - 4

4- هارون، برادر موسی (ع)، و دارای مقام رفیع نبوت

أخاه هرون نبیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 30 - 1

1 - هارون برادر موسی (ع) و مورد اعتماد کامل آن حضرت بود.

واجعل لی وزیراً من أهلی . هرون أخی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 42 - 1

1 - هارون ، برادر موسی (ع) و شریک او در انجام رسالت الهی

هارون أخی . . . اذهب أنت و أخوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 3

3 - هارون ، برادر موسی (ع) بود .

موسی و أخاه هارون

ص: 5

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 35 - 3

3_ هارون، برادر حضرت موسی (ع) بود.

أخاه هـرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 34 - 1

1 - موسی (ع)، بهره مند از برادری شایسته به نام هارون

وأخی هـرون هو أفصح منی لسائناً

12- برادر میت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 176 - 3,4

3_ برادران و خواهران میت از جمله وارثان وی

قل الله یفتیکم فی الکله . . . وإن کانوا اخوه ورجالا و نساء

مراد از برادران و خواهران در این آیه _ بنا به گفته تمامی مفسران _ خواهر و برادر پدر و مادری و خواهر و برادر پدری است، و سهام خواهر و برادر مادری در آیه 21 از همین سوره تبیین شده است.

4_ برادر و خواهر میت در صورتی از وی ارث خواهند برد که وی پدر و یا فرزند _ چه دختر و چه پسر _ نداشته باشد .

قل الله یفتیکم فی الکله ان امرؤا هلک لیس له ولد و له اخت . . . و هو

جمله «لیس له ولد» بیان شرطی برای اصل ارث بری خواهر از برادر است نه شرط برای مقدار سهم او (نصف)؛ زیرا در این صورت باید سهم خواهر را با وجود فرزند میت نیز ذکر می کرد و با توجه به موضوع آیه یعنی کلاله به دست می آید که نبود پدر نیز شرط است. چون کلاله در لغت به کسی گفته می شود که نه پدر دارد نه فرزند.

13- برادر هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 3

3 - هارون ، برادر موسى (ع) بود .

موسى و أخاه هـرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 6

12 - فرقان - 25 - 35 - 3

3_ هارون ، برادر حضرت موسی (ع) بود .

أخاه هـرون

14- تقدیه برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 12 - 2

2 - مجرمان در عرصه محشر ، برای نجات خود از عذاب الهی ، آماده فدا کردن برادران خویش اند .

و أخیه

15- خوردن از خانه برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 3.10

3 - نابینایان ، لنگ ها و مریضان ، در استفاده از خوراکی های منازل پدر ، مادر ، برادر ، خواهر ، عمو ، عمه ، دایی و خاله خود ، بدون هیچ اذنی ، مجازاند .

لیس علی الأعمی حرج ... أن تأكلوا من ... بیوت ءابائکم ... أو بیوت أخوتکم

10 - استفاده از خوراکی های منازل پدر ، مادر ، برادر ، خواهر ، عمو ، عمه ، دایی و خاله خود ، بدون اذن خواستن ، جایز است .

لیس علی الأعمی حرج ... أن تأكلوا من بیوتکم أو بیوت ءابائکم ... أو بیوت أخوتکم .

16- دوستی با برادر کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 3

3_ ایجاد پیوند موالات و دوستی با خویشاوندان کافر_ هر چند پدر یا برادر باشند _ حرام است .

يأیها الذین ءامنوا لا تتخذوا ءاباءکم وإخونکم أولیاء إن استحبوا الکفر علی الإیمن

17- سهڻ ارٿ برادر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 11 - 13،15

ص: 7

13_ وجود چند برادر برای میت ، موجب تبدیل سهم مادر از یک سوم به یک ششم

و ورثه ابواه فلامه الثلث فان كان له اخوه فلامه السدس

مفسران برآنند که مراد از «اخوه» دو برادر و بیشتر است.

15_ زنده بودن پدر میت و ممنوع نبودن وی از ارث ، شرط حاجب شدن برادران میت از سهم ثلث مادر

و ورثه ابواه فلامه الثلث فان كان له اخوه فلامه السدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 12 - 5,6,7

5_ میت (مرد یا زن) اگر پدر ، مادر و فرزند نداشته باشد ، در صورتی که تنها یک خواهر و یا یک برادر و یا یک خواهر و یک برادر داشته باشد ، سهم ارث هر کدام ، یک ششم است .

و ان كان رجل يورث كلاله او امرأه و له اخ او اخت فكل واحد منهما السدس

«کلاله»، به معنای کسی است که پدر و فرزند نداشته باشد؛ و «ورثه ابواه» در آیه قبل می رساند که با وجود مادر نیز برادر و خواهر ارث نمی برند. بنابراین، ارث خواهر و برادر در صورت نبود هیچ یک از وارثان طبقه اول خواهد بود. جمله «فكل واحد...» و نیز «فان كانوا اكثر ...» می رساند که میت اگر دارای یک خواهر و یک برادر نیز باشد، سهم ارث هر کدام، یک ششم است.

6_ میت (مرد یا زن) اگر پدر ، مادر و فرزند نداشته باشد و بیش از یک خواهر و برادر داشته باشد ، سهم ارث همه آنها ، یک سوم است .

فان كانوا اكثر من ذلك فهم شركاء في الثلث

مراد از «اکثر» به دلیل ضماین جمع «کانوا .. فهم»، این است که مجموعاً سه و یا بیشتر باشند، چه همگی خواهر و یا برادر داشته باشند و یا مختلف.

7_ سهم ارث برادران و خواهران میت ، به طور مساوی بین آنان تقسیم می شود .

فان كانوا اكثر من ذلك فهم شركاء في الثلث

سهم مساوی یک خواهر و برادر بدون تفاوت بین زن و مرد، که در بخش پیشین آیه آمده است (اخ او اخت فیکل واحد منها السدس) می تواند مؤید این باشد که کلمه «شركاء» برای بیان تساوی سهم برادران و خواهران میت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 176 - 7,8,9,10,13,14

7_ میت در صورتی که زن باشد و وارث او تنها یک برادر باشد ، سهم الارث او تمام ماترک است .

و هویرثها ان لم یکن لها ولد

ظاهر جمله «هویرثها» این است که برادر وارث تمام دارائی خواهر خویش است علاوه بر اینکه اگر تنها کسری از ماترک او را به ارث می برد خداوند آن سهم را مشخص می کرد.

8_ وارثان میت در صورتی که دو و یا چند برادر باشند ، سهم الارث (ماترک) را باید بطور مساوی تقسیم کنند .

و هویرثها ان لم یکن لها ولد

9_ میت در صورتی که مرد باشد و وارث او یک و یا چند برادر باشد ، سهم الارث آنان تمام ماترک است . *

و هویرثها ان لم یکن لها ولد

برداشت فوق با توجه به توضیح برداشت شماره 6 به دست می آید.

ص: 8

10_ میت در صورتی که زن باشد و وارث او دو برادر و یا بیشتر باشد ، سهم الارث آنان تمام ماترک است . *

و هویرثها ان لم یکن لها ولد

آنچه در توضیح برداشت شماره 6 ذکر شده راهگشای این برداشت است.

13_ در صورتی که میت _ چه زن و چه مرد _ وارثانش برادران و خواهران وی باشند ، سهم ارث آنان تمام ماترک است .

وإن كانوا اخوه ورجالا ونساءً فللذكر مثل حظ الانثیین

تعیین نکردن سهم الارث برای مجموعه خواهران و برادران، رسای این است که آنان تمام ماترک را به ارث خواهند برد.

14_ وارثان میت در صورتی که برادران و خواهران وی باشند ، سهم الارث هر برادر ، دو چندان سهم الارث هر خواهر می باشد .

وإن كانوا اخوه ورجالا ونساءً فللذكر مثل حظ الانثیین

مراد از «اخوة»، می تواند یک خواهر و یک برادر، یک خواهر و چند برادر، چند برادر و چند خواهر و یک برادر و چند خواهر باشد.

18- علاقه به برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4

4_ روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و . . . أحب إليکم . . . و جهاد فی سبیلہ فتر

19- عوامل آوارگی برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 3

3_ حسد ، آدمی را به گناهی همانند قتل و آواره ساختن برادر وادار می سازد .

إذ قالوا لیوسف و أخوه أحب . . . اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

20- عوامل برادر کشی

6- جهاد، در نگاه بیمار دلانِ سست ایمان، عامل فساد، فتنه و برادر کشی *

الذین فی قلوبهم مرض . . . إن تولّیتم أن تفسدوا فی الأرض

برداشت بالا بدان احتمال است که مجموع آیه، پاسخی به بهانه جویی ها و دستاویزهای منافقان و عناصر سست ایمان باشد؛ زیرا از

این پاسخ، استفاده می شود که بیمار دلان برای توجیه فرار خویش از جهاد، آن را مایه فساد و برادرکشی می شمردند؛ ولی خداوند به ایشان یادآور شده که مفسد و برادرکش واقعی شماست که به دنیا چسبیده و برای حفظ دنیایان هر کاری خواهید کرد.

21- فرار از برادر در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 34 - 1

1 - قیامت ، روز فرار هر انسانی از برادر خویش است .

یوم یفر المرء من أخیه

22- قتل برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 12

12_ قتل و برادرکشی ، ظلم و موجب ورود به آتش دوزخ

قال لاقتلنک قال . . . و ذلک جزؤا الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 3

3_ حسد ، آدمی را به گناهای همانند قتل و آواره ساختن برادر وادار می سازد .

إذ قالوا لیوسف و أخوه أحب . . . اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

23- گریه بر قتل برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 16 - 4

4_ جواز گریستن بر فقدان برادر و کشته شدن او

جاءوا أباهم عشاءً یبکون

هر چند گفتار و افعال برادران یوسف نمی تواند دلیلی بر احکام شرعی باشد ، ولی از آن جا که این عمل (گریه بر فقد برادر) در نزد یعقوب پیامبر انجام گرفته ، معلوم می شود او آن عمل را نکوهیده و حرام نمی دانست.

ص: 10

24- گناه برادر کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 29

29 - جنگ های داخلی و برادر کشی ، از بزرگترین گناهان و موجب خواری و ذلت در دنیا و گرفتار شدن به عذاب اخروی است .

تقتلون أنفسکم .. فما جزاء من يفعل ذلك منكم إلا خزي في الحيوه الدنيا و يوم القی

از آن جا که گناهان یاد شده، در پی دارنده شدیدترین عذابهاست، معلوم می شود این گناهان از بزرگترین گناهان هستند.

25- محرمیت برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 19

19 - زنان مؤمن ، مجاز به آشکار ساختن زینت های خویش و مواضع آنها (بدن) بر پسران شوهر ، برادران ، پسران برادر و پسران خواهر خود هستند .

و لا یبدین زینتهنّ إلاّ .. وؤأبناء بعولتهنّ أو أخونهنّ أو بنی إخوانهنّ أو بنی أخ

26- محرمیت برادر زاده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 19,25

19 - زنان مؤمن ، مجاز به آشکار ساختن زینت های خویش و مواضع آنها (بدن) بر پسران شوهر ، برادران ، پسران برادر و پسران خواهر خود هستند .

و لا یبدین زینتهنّ إلاّ .. وؤأبناء بعولتهنّ أو أخونهنّ أو بنی إخوانهنّ أو بنی أخ

25 - پدر شوهر ، پسرهمسر ، پسر برادر ، پسر خواهر ، زنان مؤمن ، بردگان ، خدمت کاران بی میل به زن و زناشویی و کودکان بی خبر از مسائل جنسی ، از محارم زنان اند .

و لا یبدین زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ .. أو الطفل الذین لم یظهروا علی عورت النساء

27- برادر زاده

محرمیت برادر زاده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 19,25

19 - زنان مؤمن ، مجاز به آشکار ساختن زینت های خویش و مواضع آنها (بدن) بر پسران شوهر ، برادران ، پسران برادر و پسران

ص: 11

خواهر خود هستند .

و لا یبدین زینتهنّ إلاّ .. وُأبناء بعولتهنّ أو أخونهنّ أو بنی إخوانهنّ أو بنی أخ

25- پدر شوهر ، پسرهمسر ، پسر برادر ، پسر خواهر ، زنان مؤمن ، بردگان ، خدمت کاران بی میل به زن و زناشویی و کودکان بی خبر از مسائل جنسی ، از محارم زنان اند .

و لا یبدین زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ .. أو الطفل الذین لم یظهروا علی عورت النساء

برادر کشی

28- آثار برادر کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 29

29 - جنگ های داخلی و برادر کشی ، از بزرگترین گناهان و موجب خواری و ذلت در دنیا و گرفتار شدن به عذاب اخروی است .

تقتلون أنفسکم .. فما جزاء من یفعل ذلک منکم إلاّ خزی فی الحیوه الدنیا و یوم القی

از آن جا که گناهان یاد شده، در پی دارنده شدیدترین عذابهاست، معلوم می شود این گناهان از بزرگترین گناهان هستند.

29- عوامل برادر کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 22 - 6

6- جهاد ، در نگاه بیمار دلان سست ایمان ، عامل فساد ، فتنه و برادر کشی *

الذین فی قلوبهم مرض .. إن تولّیتهم أن تقسدوا فی الأرض

برداشت بالا بدان احتمال است که مجموع آیه، پاسخی به بهانه جویی ها و دستاویزهای منافقان و عناصر سست ایمان باشد؛ زیرا از این پاسخ، استفاده می شود که بیمار دلان برای توجیه فرار خویش از جهاد، آن را مایه فساد و برادر کشی می شمردند؛ ولی خداوند به ایشان یادآور شده که مفسد و برادر کش واقعی شماست که به دنیا چسبیده و برای حفظ دنیایتان هر کاری خواهید کرد.

30- گناه برادر کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

29 - جنگ های داخلی و برادر کشی ، از بزرگترین گناهان و موجب خواری و ذلت در دنیا و گرفتار شدن به عذاب اخروی است .

تقتلون أنفسکم .. . فما جزاء من يفعل ذلک منکم إلا خزی فی الحیوه الدنیا و یوم القی

از آن جا که گناهان یاد شده، در پی دارنده شدیدترین عذابهاست، معلوم می شود این گناهان از بزرگترین گناهان هستند.

ص: 12

31- برادران یوسف

آثار توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 5

5_ یعقوب (ع) ، ماجرای گرفتاری بنیامین را نتیجه توطئه ای برخاسته از جلوه پرداز های نفس فرزندان خویش دانست .

قال بل سؤلت لكم أنفسكم أمراً

جمله «سؤلت لكم...» ؛ یعنی ، نفس شما امر ناپسندی را برای شما زیبا جلوه داد و ارتکاب آن را برای شما آسان ساخت. این جمله حاکی از اطمینان یعقوب به توطئه فرزندانش است.

32- آثار جهل برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 5

5_ یوسف (ع) جهل و نادانی برادرانش را منشأ ستم آنان به وی و بنیامین دانست .

هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه إذ أنتم جـهلون

33- آثار ظلم برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 11

11_ ذلت و مسکنت برادران یوسف در برابر وی ، نتیجه و پیامد ستم های آنان به او بود .

تصدق علینا .. هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

از اینکه یوسف(ع) در پاسخ اظهارات ذلت آمیز برادرانش یادآور ستمهای آنان به وی می شود ، می توان دریافت که یوسف(ع) درصدد است به این نکته اشاره کند که ذلت امروز برادرانش در مقابل وی ، نتیجه ستم دیروز آنان در حق اوست.

34- آموزش برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ رفتار برادران یوسف علیه وی ، گناه بود و بدون آمرزش خداوند عقوبت او را در پی داشت .

ص: 13

35- اتحاد برادران يوسف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 5 - 6

6_ يعقوب (ع) پيش بينى مى كرد كه همه فرزندانش عليه يوسف (ع) متحد مى شوند و هيچ کدام از او حمايت نخواهند كرد .

فيكيدوا لك كيداً

ضمير در «يکيدوا» به «إخوه» باز مى گردد و اين گويای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 14 - 1

1_ برادران يوسف جماعتى متحد و نيرومند بودند .

و نحن عصبه

36- اتهام دزدى به برادران يوسف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 70 - 5,6,10

5_ کارگزاران يوسف (ع) بر اثر نيافتن آبخورى مخصوص ، فرزندان يعقوب را به دزديدن آن متهم کردند .

جعل السقايه فى رحل أخيه ثم أذن مؤذّن أيتها العير إنكم لسرقون

6_ يکى از کارگزاران يوسف با مخاطب قرار دادن قافله فرزندان يعقوب ، اتهام سرقت را به آنان اعلام كرد .

ثم أذن مؤذّن أيتها العير إنكم لسرقون

«عير» به مجموعه افراد قافله و شترانى كه بار و بنه آنان را حمل مى كنند، گفته مى شود. اين كلمه مرادف كاروان و قافله در فارسى است. «اذان» به معنای اعلام كردن است و «تأذین» مصدر «أذن» به معنای كثرت اعلام مى باشد. بنابراین «أذن مؤذّن...» ؛ يعنى، اعلام كننده اى چندين بار اعلام كرد.

10_ «عن أبى جعفر (ع) : . . . و ارتحل القوم (إخوه يوسف) مع الرفقه فمضوا ، فلحقهم يوسف و فتيته فنادوا فيهم قال : «أيتها العير

إنکم لسارقون» . . . .» .

از امام باقر(ع) روایت شده است: . . . برادران یوسف با کاروانیان حرکت کردند و رفتند، سپس یوسف و افرادی که به آنان ملحق شدند. آن گاه بین آنان ندا دادند و منادی چنین گفت: «أيتها العير إنکم لسارقون».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 71 - 1,3

ص: 14

1_ فرزندان یعقوب با شنیدن اتهام سرقت به سوی یوسف (ع) و کارگزاران وی بازگشتند .

قالوا و أقبِلوا عليهم

ضمیر در «قالوا» و «أقبِلوا» به کلمه «العیر» در آیه قبل باز می گردد و جمله «و أقبِلوا عليهم» حال برای ضمیر در «قالوا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 6

6_ فرزندان یعقوب با بیان حسن پیشینه خویش و منزه بودنشان از سابقه سرقت ، متهم شدنشان را به سرقت جام شاهی امری نابجا شمردند .

لقد علمتم .. ما كنا سرقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 74 - 2

2_ کارگزاران یوسف از متهمان (فرزندان یعقوب) خواستند ، تا خودشان کیفر سارق جام پادشاه را تعیین کنند .

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذبین

ضمیر در «جزاؤه» به سارق جامی شاهی ، که از جمله های قبل استفاده می شود ، برمی گردد.

37- ادعای برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 6

6_ یعقوب (ع) ادعای فرزندانش درباره یوسف (ع) (طعمه گرگ شدن او) را باور نکرد و آن را نپذیرفت .

و ما أنت بمؤمن لنا

38- اذیتهای برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 2,3,8

2_ بنیامین ، برادر پدری و مادری یوسف (ع) ، همچون یوسف (ع) ، مورد آزار و اذیت برادرانش بود .

قال هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

3_ بنیامین بر خورد های نامناسب و آزار های برادرانش را برای یوسف (ع) شرح داده بود .

هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه إذ أنتم ج_هلون

عبارت «ما فعلتم بیوسف و أخیه» گویای این است که فرزندان یعقوب بنیامین را نیز آزار داده بودند و یوسف(ع) از آن مطلع بود و

ص: 15

ظاهر این است که او از طریق بنیامین با خبر شده بود.

8_ برادران یوسف پس از سپری کردن برهه ای از عمرشان از آزار و اذیت بنیامین دست کشیدند . *

هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه إذ أنتم ج_هلون

چون «إذ أنتم جاهلون» ظرف برای «فعلتم» است، زمان آن فعل را مقید به زمان جهل و نادانی برادران یوسف می کند و این مفهوم را القا می کند که پس از آن زمان، برخوردشان با بنیامین برخورد نامناسبی نبوده است. تناسب حکم و موضوع و طبیعت حال، این احتمال را به ذهن می آورد که بگوییم آن زمان، زمان جدایی ایشان بوده است.

39- استغفار برای برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 6

6_ یوسف (ع) از خداوند خواستار آمرزش خطاها و گناهان برادرانش شد .

یغفر الله لکم

جمله «یغفر..» می تواند دعایی باشد و می تواند خبری باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 4

4_ فرزندان یعقوب با لحنی ملتمسانه از وی خواستند برای آمرزش گناهانشان از خداوند ، طلب آمرزش کند .

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

تصریح فرزندان یعقوب به «یا أبانا» (ای پدر ما) برای جلب مهر و محبت و برانگیختن عواطف اوست که از آن به «لحنی ملتمسانه» تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 2،18

2_ یعقوب (ع) به فرزندانش نوید داد که به زودی آمرزش گناهانشان را از درگاه خداوند خواهد خواست و برای آنان شفاعت خواهد کرد .

18_ « عن أبي عبدالله (ع) : في قول يعقوب لبنيه « سوف أستغفر لكم ربی » قال : أخرها إلى السحر ليلة الجمعة ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدا از قول يعقوب که گفت: «سوف أستغفر لكم ربی» روایت شده است که فرمود: يعقوب استغفار را تا سحر شب جمعه به تأخیر انداخت.».

40- استقبال از برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 2

2_ یوسف (ع) برای استقبال از پدر و مادر، برادران و سایر بستگانش، از شهر مصر بیرون رفت.

فلما دخلوا علی یوسف .. قال ادخلوا مصر

جمله «ادخلوا مصر» (به مصر وارد شوید) گویای این است که یوسف(ع) در خارج شهر با خاندان خویش ملاقات کرد و در بیرون مصر به استقبال آنان رفت.

41- اطاعت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 13، 3، 2

2_ فرزندان یعقوب براساس فرمان آن حضرت، در آستانه ورود به مصر متفرق شدند و از دروازه های متعدد به آن دیار وارد گشتند.

وادخلوا من أبواب متفرقه .. و لما دخلوا من حیث أمرهم أبوهم

«حیث» اسم مکان و به معنای جا و محل است.

3_ اطاعت فرزندان یعقوب از پدر خویش

و لما دخلوا من حیث أمرهم أبوهم

13_ اطاعت فرزندان یعقوب از او در مورد ورودشان از دروازه های متعدد، به توفیق الهی بود.

و لما دخلوا من حیث أمرهم أبوهم .. إلاّ حاجه فی نفس یعقوب قضی_ها

از یک سو برآورده شدن خواسته یعقوب(ع) (ورود فرزندان از دربهای متعدد) به خود آنان نسبت داده شده (و لما دخلوا من حیث أمرهم) و از سویی بیان شده که خداوند خواسته او را برآورده ساخته است. از این دو بیان معلوم می شود که توفیق خدا و اراده او موجب شد که فرزندان یعقوب به آنچه پدرشان توصیه کرده بود، موفق شوند.

42- اطمینان برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ اطمینان برادران یوسف به ناموفق بودن صحنه سازیهایشان در باوراندن دروغ های خود به یعقوب (ع)

و ما أنت بمؤمن لنا ولو كنا صنـدقین

«ایمان» به معنای تصدیق کردن شخص و باور کردن مدعای اوست. آوردن جمله اسمیه به همراه «باء» زایده _ که برای تأکید است _ حکایت از اطمینان برادران یوسف به مضمون جمله دارد.

ص: 17

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 4

4_ اطمینان فرزندان یعقوب به بازگردانده شدن سرمایه خویش نه رخ دادن اشتباه و خطا از ناحیه کارگزاران یوسف

و جدوا بض_ عتهم ردّت إلیهم . . . ه_ ذه بض_ عتنا ردّت إلینا

جمله «رُدّت إلینا» «دلالت بر آن دارد که فرزندان یعقوب بضاعت خویش را با این وصف که به آنان بازگردانده شده است، یافتند؛ یعنی، این گمان را نداشتند که اشتباهی رخ داده است تا خویشان را به ارجاع آن ملزم بینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 3

3_ لاوی از برادرانش خواست، به پدرشان تفهیم کنند که به دزدی بنیامین اطمینان پیدا کردند و گزارش و شهادت آنان عالمانه است.

إن ابنک سرق و ما شهدنا إلاّ بما علمنا

در اینکه مراد از شهادت در «ما شهدنا» چیست، چند نظر ابراز شده است. از جمله آنهاست همین شهادت برادران یوسف نزد یعقوب به دزدی کردن فرزندش بنیامین (إن ابنک سرق). بر این اساس مفاد جمله «ما شهدنا...» چنین می شود: آنچه هم اکنون در نزد تو می گوئیم (إن ابنک سرق) شهادتی است از روی علم و ما بدان اطمینان و یقین داریم.

43- اظهار خیرخواهی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 8

8_ فرزندان یعقوب در حضور او، بر خیرخواهی خویش نسبت به یوسف (ع) تأکید کردند.

ما لک لاتأمنا علی یوسف و إنا له لن_صحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 4

4_ برادران یوسف با اظهار علاقه به رفع نیازهای طبیعی یوسف (ع) (حضور در مرتع و گردش و بازی) درصدد اثبات خیرخواهی خویش نسبت به او بودند.

وإننا له لنـصحون. أرسله معنا غداً يرتع ويلعب

«رتع» (مصدر يرتع) استفاده فراوان از خوراکیها و نوشیدنیهای باغستانها، مزارع و مراتع است.

44- اظهار علاقه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 18

4_ برادران یوسف با اظهار علاقه به رفع نیاز های طبیعی یوسف (ع) (حضور در مرتع و گردش و بازی) درصدد اثبات خیرخواهی خویش نسبت به او بودند .

وإنا له لنـصـحونـ. أرسله معنا غداً يرتع ويلعب

«رتع» (مصدر يرتع) استفاده فراوان از خوراکیها و نوشیدنیهای باغستانها، مزارع و مراتع است.

45- اظهار کینه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ اظهار کینه برادران بنیامین به وی در گزارش سرقتش به یعقوب

إن ابنک سرق

لحن جمله «إن ابنک سرق» (به یقین پسرت دزدی کرد) گویای کینه برادران بنیامین نسبت به اوست.

46- اظهار محبت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به او، و تحریک احساسات وی درصدد فریب دادن او بودند .

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمننا علی یوسف

برداشت فوق، از خطاب «یـأبانا» (ای پدر جانمان) و نیز لحن کلام «ما لک لاتأمننا . . .» (چه شده است که به ما درباره یوسف بی اعتماد هستی) استفاده شده است.

47- اعتراض به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ یوسف (ع) ضمن اعتراض به عملکرد ناصواب برادرانش، عذر تقصیرشان (جهل و نادانی) را به آنان القا کرد .

یوسف (ع) با مقید کردن عملکرد ناصواب برادرانش به زمان جهل آنان (إذ أنتم جاهلون) اشاره به این معنا دارد که: من شما را معذور می شمرم چرا که در زمانی مرتکب خلاف شدید که نادان بودید.

48- اعتماد به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 9

9_ یعقوب (ع) در پی تعهد فرزندانش بر محافظت از یوسف (ع) به آنان اطمینان کرد و به حفاظت آنان دل بست .

كما أمنتکم علی آخیه من قبل

49- اقرار برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 10

10_ برادران یوسف ، کشتن یا تبعید او را گناه می شمردند و به ناروا بودن آن معترف بودند .

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً .. و تکونوا من بعده قومًا صـلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 5

5_ برادران یوسف در داستان ساختگی خویش (طعمه گرگ شدن یوسف) ناخواسته به کوتاهی در حراست از یوسف (ع) اعتراف کردند .

إننا له لـحـفظون ... ذهبنا نستبق ... فأکله الذئب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 1

1_ برادران یوسف با مشاهده جام شاهی در اثاثیه بنیامین ، وی را سارق آن جام شناختند و به آن اعتراف کردند .

قالوا إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 3,8,9

3_ برادران یوسف با سوگند به خداوند به منزلت برتر او اذعان و اعتراف کردند .

تالله لقد ائثرک الله علینا

حرف «تاء» در «تالله» حرف قسم است.

8_ تأکید و اقرار برادران یوسف به ارتکاب خطا در حق برادرشان یوسف (ع)

وإن کنا لـخـ طئین

«إن» در جمله فوق به اصطلاح مخفّفه از متّمله (إنّ) است. دلیل آن حرف «لام» در «لخاطئین» می باشد.

ص: 20

9_ برادران یوسف در حضور او به گناه و خطای خویش اعتراف نموده و از رفتار گذشته خود اظهار ندامت کردند .

وإن كُنَّا لَخَطِيئِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 4

4_ یوسف (ع) پس از اعتراف برادرانش به خطا، هر گونه سرزنش آنان را از ناحیه خویش و دیگران، ناروا شمرد .

لا تثریب علیکم الیوم

کلمه «تثریب» نکره است و پس از حرف نفی (لا) قرار گرفته است. از این رو شامل هر گونه ملامت می شود. یاد نکردن از فاعل (سرزنش کننده) دلالت بر عموم دارد؛ یعنی، هیچ کس نه من و نه دیگری. جمله «لا تثریب علیکم الیوم» جمله ای خبری و در مقام انشا و دستور است؛ یعنی، نباید شما ملامت شوید و یا نباید هیچ کس شما را ملامت کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 1,2,5

1_ فرزندان یعقوب در حضور وی خویشان را گنهکار دانسته و به گناه خویش اقرار و اعتراف کردند .

قالوا یأبانا استغفر لنا ذنوبنا إنا كنا خاطئين

2_ فرزندان یعقوب علی رغم گناه دانستن رفتارشان با یوسف (ع) و بنیامین و یعقوب (ع)، آن را مرتکب می شدند .

قالوا یأبانا استغفر لنا ذنوبنا إنا كنا خاطئين

مراد از «ذنوبنا» به قرینه مقام رفتار فرزندان یعقوب با وی و یوسف و بنیامین می باشد.

5_ فرزندان یعقوب به تقرب وی در نزد خداوند باور داشته و بدان معترف بودند .

یأبانا استغفر لنا ذنوبنا

50- انقیاد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 32

32_ « از امام هادی (ع) درباره سخن خداوند « وخرّوا سجّداً » سؤال شد آن حضرت پاسخ دادند : « أما سجود یعقوب و ولده لیوسف فإنه لم یکن لیوسف و إنما کان ذلک من یعقوب و ولده طاعه لله و تحیه لیوسف ;

سجده یعقوب و پسرانش برای یوسف نبود ؛ بلکه این سجده ها برای اطاعت از خدا و احترام به یوسف بود».

51- اولین مسافرت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 4

ص: 21

4_ بنیامین در اولین سفری که برادرانش برای تهیه خوار و بار به حضور یوسف (ع) رسیدند، همراه آنان نبود.

قال ائتونی بأخ لکم من أیکم

52- اینار برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 6,7

6_ بازداشت یکی از برادران بنیامین در مقابل آزاد کردن او، پیشنهاد برادران به یوسف

فخذ أهدنا مکانه

7_ فداکاری و گذشت برادران بنیامین، برای بازگرداندن او به پدرشان یعقوب

فخذ أهدنا مکانه

53- ایجاد انگیزه مسافرت برادران یوسف به مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 6

6_ یوسف (ع) با بازگرداندن مال التجاره فرزندان یعقوب، درصدد بود در آنان احساس حق شناسی و سپاس گزاری ایجاد کند و انگیزه مراجعت ایشان را قوت بخشد.

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها .. لعلهم یرجعون

برداشت فوق، ناظر به دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

54- ایجاد زمینه حق شناسی در برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 6

6_ یوسف (ع) با بازگرداندن مال التجاره فرزندان یعقوب، درصدد بود در آنان احساس حق شناسی و سپاس گزاری ایجاد کند و انگیزه مراجعت ایشان را قوت بخشد.

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها .. لعلهم یرجعون

برداشت فوق ، ناظر به دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

ص: 22

55- ایجاد زمینه شکر در برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 6

6_ یوسف (ع) با بازگرداندن مال التجاره فرزندان یعقوب، در صدد بود در آنان احساس حق شناسی و سپاس گزاری ایجاد کند و انگیزه مراجعت ایشان را قوت بخشد.

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها .. لعلهم یرجعون

برداشت فوق، ناظر به دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

56- ایمان برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 7

7_ یوسف (ع) و برادرانش به نقش بسزای خداوند در امور بشر و روند تاریخ، معتقد بودند و بدان باور داشتند.

قد منّ الله علینا .. لقد ائثرک الله علینا

57- بازرسی مال التجاره برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 1، 2

1_ یوسف (ع) خود به بازرسی بارها و اثاثیه کاروان فرزندان یعقوب اقدام کرد.

فبدأ بأوعیتهم قبل وعاء أخیه

ضمیر در «بدأ» و «استخرج» به قرینه «أخیه» به یوسف باز می‌گردد. اسناد آن دو فعل به یوسف، ظاهراً حقیقی است نه مجازی (به این معنا که او دستور داده باشد که چگونه بازرسی کنند در حالی که خود مباشرت نداشته باشد). تغییر سیاق؛ یعنی، تبدیل فعل جمع (قالوا فما جزاؤه) به فعل مفرد (بدأ) قرینه بر معنای یاد شده است. «وعاء» به معنای ظرف و «أوعیه» جمع آن می‌باشد.

2_ یوسف (ع) پیش از بازرسی اثاثیه بنیامین، به تقشیر دقیق بار و اثاثیه دیگر فرزندان یعقوب پرداخت.

فبدأ بأوعیتهم قبل وعاء أخیه ثم استخرجها من وعاء أخیه

کلمه «ثم» دلالت می کند که مدتی طول کشید تا نوبت بازرسی بار بنیامین فرارسید. و این حکایت از آن دارد که بازرسی اثاثیه دیگر برادران به دقت انجام می گرفته که کار به درازا کشیده شده بود.

ص: 23

58- بازگشت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 1

1_ فرزندان یعقوب از مصر بازگشتند و گزارش سفرشان را برای او شرح دادند .

فلما رجعوا إلی آبیهم قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 71 - 1

1_ فرزندان یعقوب با شنیدن اتهام سرقت به سوی یوسف (ع) و کارگزاران وی بازگشتند .

قالوا و أقبلوا علیهم

ضمیر در «قالوا» و «أقبلوا» به کلمه «العیر» در آیه قبل باز می گردد و جمله «و أقبلوا علیهم» حال برای ضمیر در «قالوا» است.

59- بازگشت برادران یوسف به کنعان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 4

4_ بازگشت همگان به کنعان ، نظر و رأی اکثریت فرزندان یعقوب پس از ناامید شدن از آزادی بنیامین

قال کبیرهم ألم تعلموا .. فلن أبرح الأرض

استفهام در «ألم تعلموا ..» استفهام توییحی است. از نتیجه ای که «لاوی»، فرزند ارشد یعقوب، در سخنان خویش بیان می دارد (فلن أبرح الأرض؛ از دیار مصر نمی روم) معلوم می شود منشأ توییح و سرزنش او از برادرانش این بوده که آنان را مصمم بر بازگشت می دیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 1

1_ لاوی ضمن موافقت با مراجعه برادرانش به کنعان ، نحوه گزارش سرقت بنیامین را به آنان تعلیم داد .

قال کبیرهم .. ار جعوا إلی آبیکم فقولوا ی_أبانا إن ابنک سرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 82 - 5

5_ فرزندان یعقوب از مصر به همراه کاروانی از کنعانیان رهسپار دیار خویش شدند .

والعیر التي أقبلنا فيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 24

1_ فرزندان یعقوب به کنعان بازگشتند و گزارش سفرشان را همان گونه که لای سفارش کرده بود ، برای پدرشان بیان کردند .

ارجعوا إلى أبيكم فقولوا ی-أبانا . . . قال بل سؤلت لكم أنفسكم أمراً

از آن جا که مطالب آیه 81 و 82 سخنان لای در مصر است و جمله «بل سؤلت . . .» پاسخ یعقوب در برابر آن گفته هاست، معلوم می شود که اولاً: بخشی از داستان به خاطر اختصار آورده نشده است و آن اینکه: «فرجعوا إلى أبيهم وقالوا كذا و كذا». ثانیاً: فرزندان یعقوب همان سخنان لای را به همان گونه که وی سفارش کرده بود برای پدرشان گزارش کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ یوسف (ع) ، برادرانش را با پیراهنی خاص از خویش روانه کنعان کرد .

اذهبوا بقمیصی هذا

کلمه «هذا» گویای آن است که یوسف(ع) پیراهن خاصی را به برادرانش سپرد تا به کنعان ببرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ کاروان فرزندان یعقوب با سوغاتی ارزشمند و دلیلی روشن بر سلامت یوسف (ع) ، از مصر به سوی کنعان حرکت کردند .

اذهبوا بقمیصی هذا . . . ولما فصلت العیر

«فصلت» از مصدر «فصول» گرفته شده است و «فصول» به معنای خارج شدن و جدا گشتن می باشد.

تفسیر عیاشی، ج 2، ص 196، ح 79؛ نورالثقلین، ج 2، ص 462، ح 185.

60- بازگشت شبانه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ برادران یوسف برای حق جلوه دادن صحنه های دروغین ، حضور خویش در نزد پدر را تا شامگاهان به تأخیر انداختند .

و جاءوا أباهم عشاءً

«عشاء» به اول تاریکی شب گفته می شود و برخی از اهل لغت گفته اند: «عشاء» از اول مغرب است تا سپری شدن ثلث شب. تصریح قرآن به زمان گزارش دروغین (شامگاهان) اشاره به برداشت فوق دارد.

61- برادران یوسف در دوران قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 17

ص: 25

62- برادران یوسف و استرداد بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 13

13_ دریافت آذوقه در نزد فرزندان یعقوب ، دارای اهمیت بیشتر از یافتن و جست و جو کردن یوسف (ع) و استرداد بنیامین *

ی_أیها العزیز مسنا وأهلنا الضر . . فأوف لنا الكیل و تصدق علینا

فرزندان یعقوب به فرمان وی به مصر آمدند تا از یوسف(ع) خبر بگیرند و بنیامین را باز ستانند ، ولی پیش از آن سخن از فقر و تنگدستی و مطالبه آذوقه دارند. این معنا می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

63- برادران یوسف و اغواگری شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 20

20_ برادران یوسف ، در خطر گرفتاری به دام دشمنی های شیطان در صورت شنیدن رؤیای یوسف (ع)

فیکیدوا لک کیداً إن الشیطن لالینس_ن عدو مبین

64- برادران یوسف و بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 6,7

6_ همه فرزندان یعقوب محبت افزون تر او به یوسف (ع) و بنیامین را احساس می کردند و بر آن رشک می بردند .

إذ قالوا لیوسف و أخوه أحب إلی أبینا منا

ضمیر در «قالوا» به «إخوته» در آیه قبل بر می گردد ؛ یعنی ، همه آنان چنین گفتند و بر این نظر اتفاق داشتند.

7_ محبت و علاقه افزون تر یعقوب (ع) به دو فرزندش یوسف (ع) و بنیامین ، برانگیزنده حسادت دیگر فرزندان وی نه اطلاعشان از

رؤیای یوسف (ع)

إذ قالوا لیوسف و أخوه أحب إلی أبینا منا

چنان چه یوسف(ع) رؤیای خویش را برای برادرانش نقل کرده بود و آن باعث حسادت و توطئه علیه او شده بود ، سخن از بنیامین به میان

نمی آوردند و تنها به ذکر یوسف (ع) اکتفا می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 5

ص: 26

5_ برادران یوسف در صورت نبود او ، بنیامین را رقیب خویش در جلب محبت یعقوب (ع) نمی دیدند .

لیوسف و أخوه أحب .. اقتلوا یوسف ... یخل لکم وجه أییکم

برادران یوسف از محبت افزون تر یعقوب(ع) به یوسف(ع) و نیز بنیامین در رنج بودند ؛ ولی با از میان بردن یوسف(ع) مشکل را حل شده می دانستند. بنابراین چنین می پنداشتند که بنیامین ، نمی تواند مانع توجه کامل یعقوب(ع) به آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 61 - 4,5

4_ فرزندان یعقوب برای آوردن بنیامین به مصر ، راهی جز جلب رضایت یعقوب (ع) نداشتند .

قالوا سنرود عنه أباه وإنا لف_علون

5_ برادران یوسف ، با او عهد کردند که بنیامین را در نوبت بعد به حضور وی بیاورند .

سنرود عنه أباه وإنا لف_علون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 16

16_ تعریض یعقوب (ع) به فرزندان مبنی بر دلسوز نبودن آنان و ترحم نداشتنشان بر یوسف (ع) و بنیامین

هل ءامنکم علیه إلاّ کما أمنتکم علی أخیه من قبل فالله خیر ح_فَظًا و هو أرحم الرحمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 13

13_ فرزندان یعقوب سوگند یاد کردند و با خدا پیمان بستند که در حد استطاعت ، از بنیامین مراقبت کنند و او را به نزد پدر باز گردانند .

حتى توتون موثقا .. فلما ءاتوه موثقهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 8

8_ برادران بنیامین می دانستند که وی در نزد پدرشان یعقوب ، از محبوبیت افزون تری برخوردار است .

فخذ أهدنا مكانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 3

3_ فرزندان یعقوب بر باز گرداندن بنیامین از سفر مصر ، با پدرشان یعقوب پیمان بسته و سوگند یاد کرده بودند .

أن أباكم قد أخذ عليكم موثقاً من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 2،8

ص: 27

2_ بنیامین، برادر پدری و مادری یوسف (ع)، همچون یوسف (ع)، مورد آزار و اذیت برادرانش بود.

قال هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

8_ برادران یوسف پس از سپری کردن برهه ای از عمرشان از آزار و اذیت بنیامین دست کشیدند. *

هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه إذ أنتم ج_هلون

چون «إذ أنتم جاهلون» ظرف برای «فعلتم» است، زمان آن فعل را مقید به زمان جهل و نادانی برادران یوسف می کند و این مفهوم را القا می کند که پس از آن زمان، برخوردشان با بنیامین برخورد نامناسبی نبوده است. تناسب حکم و موضوع و طبیعت حال، این احتمال را به ذهن می آورد که بگوییم آن زمان، زمان جدایی ایشان بوده است.

65- برادران یوسف و بیماری یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 85 - 3

3_ فرزندان یعقوب، نگران وضعیت رو به وخامت پدر خویش و ناراحت از قرار گرفتنش در معرض بیماری و هلاکت

قالوا تالله تفتؤا تذكر يوسف حتى تكون حرصاً أو تكون من اله_لكين

66- برادران یوسف و پیراهن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 3, 1

1_ برادران یوسف قبل از قرار دادن او در چاه، پیراهن او را از بدنش خارج کردند.

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

3_ برادران یوسف با ارائه پیراهن خونین او به یعقوب (ع)، درصدد اثبات ادعای ساختگی خویش برآمدند.

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

67- برادران یوسف و پیشنهاد لوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 1

1_ پیشنهاد لاوی (نکشتن یوسف (ع) و افکندن او در چاه) از طرف دیگر برادران پذیرفته شد و مورد تأیید قرار گرفت .

لاقتلوا یوسف و ألقوه فی غیـبت الجب . . قالوا یـأبانا ما لک

بیان حضور برادران در نزد یعقوب(ع) به منظور جلب رضایت او برای بردن یوسف(ع) به مراتع ، پس از بیان پیشنهاد لاوی (ألقوه فی غیـبت الجب) گویای این نکته است که: آخرین پیشنهاد _ که همان طرح لاوی بود _ مورد پذیرش همگان قرار گرفت.

ص: 28

68- برادران یوسف و تبعید یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 10

10_ برادران یوسف ، کشتن یا تبعید او را گناه می شمردند و به ناروا بودن آن معترف بودند .

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً .. و تكونوا من بعده قومًا صـلحین

69- برادران یوسف و درک وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 16

16_ برادران یوسف از شنیدن و احساس کردن وحی الهی به او ، ناتوان بودند .

و أوحینا إلیه .. و هم لایشعرون

برداشت فوق ، مبتنی بر این نکته است که عامل حال (و هم لایشعرون) فعل «أوحینا» باشد. بر این اساس مفاد «و هم لایشعرون» چنین می شود: آنان وحی ما را به یوسف(ع) نمی فهمیدند.

70- برادران یوسف و دریافت غله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 2,6

2_ یوسف (ع) به برادرانش خاطر نشان ساخت که تنها در صورتی غله نوبت بعد را دریافت خواهند کرد که بنیامین را همراه خود بیاورند .

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم عندی

6_ فرزندان یعقوب به بازگشت مجدد به مصر برای دریافت آذوقه ، مصمم بودند .

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم عندی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 13

13_ دریافت آذوقه در نزد فرزندان یعقوب ، دارای اهمیت بیشتر از یافتن و جست و جو کردن یوسف (ع) و استرداد بنیامین *

یـأیها العزیز مسّنا وأهلنا الضر . . فأوف لنا الکیل و تصدق علینا

فرزندان یعقوب به فرمان وی به مصر آمدند تا از یوسف(ع) خبر بگیرند و بنیامین را باز ستانند ، ولی پیش از آن سخن از فقر و

ص: 29

تنگدستی و مطالبه آذوقه دارند. این معنا می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

71- برادران یوسف و دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 1

1_ فرزندان یعقوب در حضور یوسف (ع) و کارگزارانش، بر منزه بودنشان از سرقت و نداشتن قصد فسادگری و خرابکاری در مصر، سوگند یاد کردند.

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سـرقین

گرچه مقسم علیه (آنچه بر انجام آن سوگند یاد می شود) در آیه شریفه «لقد علمتم» است؛ ولی در حقیقت «ما جئنا...» مقسم علیه می باشد. بنابراین معنای جمله چنین می شود: به خدا سوگند که ما برای فساد به مصر نیامده ایم و هرگز سارق نبوده ایم و شما این حقیقت را به خوبی دانستید.

72- برادران یوسف و دزدی بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 3,4,5,9

3_ لاوی از برادرانش خواست، به پدرشان تفهیم کنند که به دزدی بنیامین اطمینان پیدا کردند و گزارش و شهادت آنان عالمانه است.

إن ابنک سرق و ما شهدنا إلا بما علمنا

در اینکه مراد از شهادت در «ما شهدنا» چیست، چند نظر ابراز شده است. از جمله آنهاست همین شهادت برادران یوسف نزد یعقوب به دزدی کردن فرزندش بنیامین (إن ابنک سرق). بر این اساس مفاد جمله «ما شهدنا...» چنین می شود: آنچه هم اکنون در نزد تو می گوئیم (إن ابنک سرق) شهادتی است از روی علم و ما بدان اطمینان و یقین داریم.

4_ لاوی به برادرانش سفارش کرد، دسته جمعی به حضور پدر برسند و همگان بر دزدی بنیامین شهادت دهند.

ارجعوا الی أبیکم فقولوا... ما شهدنا إلا بما علمنا

تصریح لاوی به صیغه های جمع «قولوا» و «ما شهدنا» و «علمنا» گویای برداشت فوق است.

5_ لاوی از برادرانش خواست، گزارش سفر و دزدی بنیامین را با لحنی مشفقانه، به پدر بیان کنند.

تصریح لاوی به اینکه در ابتدای سخن پدر را با جمله «ی_أبانا» مخاطب قرار دهید، رساننده این است که به گونه ای سخن بگویید که شفقت او را بر خویش جلب کنید.

9_ فرزندان یعقوب در صورت آگاهی به وجود جام شاهی در اثاثیه بنیامین، کیفر سارق در آیین خویش را بیان نمی کردند.

ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغيب ح_فظین

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که مراد از شهادت در «ما شهدنا» بیان حکم سارق _ که آیه 75 (جزاؤه من وجد فی

ص: 30

رحله) رساننده آن است _ باشد. بر این اساس مفاد «ما شهدنا إلاّ بما علمنا و ما كنا للغيب حافظين» چنین می شود: ما به آنچه می دانستیم (کیفر سارق بردگی است) شهادت دادیم؛ ولی نمی دانستیم که جام شاهی نزد بنیامین است تا از بیان آن حکم خودداری کنیم. قابل ذکر است که بر این مبنا «حافظین» به معنای «عالمین» خواهد بود.

73- برادران یوسف و رضایت یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 5,6

5_ زمینه سازی برادران یوسف جهت جلب رضایت پدر در بردن یوسف (ع)

ی_أبانا ما لك لاتأمتا علی یوسف

6_ فرزندان یعقوب، با دروغ و نیرنگ در صدد برآمدن تا اعتماد وی را جلب کرده و رضایت او را در سپردن یوسف (ع) به ایشان فراهم سازند.

وإنا له لن_صحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 61 - 4,6,7

4_ فرزندان یعقوب برای آوردن بنیامین به مصر، راهی جز جلب رضایت یعقوب (ع) نداشتند.

قالوا سنرود عنه أباه وإنا لف_علون

6_ برادران یوسف، با او عهد کردند که پدرشان یعقوب (ع) را برای روانه ساختن بنیامین متقاعد کنند.

قالوا سنرود عنه أباه وإنا لف_علون

«مراوده» (مصدر نراود) به معنای درخواست با لطف و مداراست و «عنه» دلالت به مورد درخواست دارد. و مفاد «سنرود...» چنین است، همانا با ملاحظت و مدارا از پدرش (پدر بنیامین) خواهیم خواست که وی را در سفر آینده با ما همراه سازد.

7_ تأکید برادران یوسف بر توانایی خویش برای جلب رضایت پدر و آوردن بنیامین به نزد یوسف (ع)

إنا لف_علون

جمله «سنرود عنه أباه» این احتمال را برای یوسف (ع) ایجاد می کند که شاید پدرتان راضی نشد. برادران وی با جمله «إنا لفاعلون» به وی اطمینان می دهند که بدون هیچ تردید، رضایت پدر را جلب خواهند کرد و بنیامین را خواهند آورد.

10_ ضرورت تهیه طعام ، دغدغه خاطر نداشتن برای بهای آذوقه و لطف و عنایت خاص دربار مصر به فرزندان یعقوب ، دلیل های آنان برای لزوم سفر به مصر و اصرارشان بر جلب موافقت پدر با مسافرت بنیامین

ما نبغی ه_ذه بض_عتنا ردّت إلینا و نمیر اهلنا

سخنان فرزندان یعقوب (یا أبانا ه_ذه . . .) در راستای جلب رضایت وی برای سفر بنیامین است و هر جمله آن اشاره به دلیلی بر لزوم این مسافرت دارد. فرزندان یعقوب با جمله «ما نبغی ...» بیان می دارند که مورد توجه خاص عزیز مصر قرار گرفته اند و

سزاوار نیست درخواست او (آوردن بنیامین) را برآورده ن سازند. آنان با عطف جمله «نمیر اهلنا» بر جمله ای مقدر نظیر «نستظهر بها» (از این بضاعت باز گردانده شده برای تهیه آذوقه کمک می گیریم) بیان می کنند که مشکل نداشتن بهای آذوقه را ندارند و با جمله «نحفظ أخاننا» می رسانند که به خاطر پاسخ مثبت به عزیز مصر و دریافت آذوقه، ملزم به حفظ برادرشان هستند و با جمله «ذلک کیل یسیر» بیان می کنند که سخت نیازمند تهیه طعام هستند.

12_ لغو تحریم آذوقه و اضافه شدن یک بار شتر غلّه با آمدن بنیامین به مصر، از دلیل های ارائه شده به یعقوب (ع) برای جلب موافقت آن حضرت به روانه ساختن بنیامین

و نزداد کیل بعیر ذلک کیل یسیر

«ازدیاد» (مصدر «نزداد» از باب افتعال) به معنای درخواست زیاده و اضافه است. «کیل بعیر»؛ یعنی، بار و محموله ای که معمولاً بر یک شتر حمل می کنند. گفتنی است جمله های «فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم...» و «منع منا الکیل» دلالت می کند بر اینکه یوسف(ع) اعطای سهمیه به فرزندان یعقوب را بدون همراهی بنیامین ممنوع و تحریم کرد. بنابراین مراد از «نزداد کیل بعیر» این است که اگر بنیامین را به همراه ببریم علاوه بر لغو تحریم، یک بار اضافه نیز مطالبه می کنیم.

74- برادران یوسف و رضایت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 1

1_ فرزندان یعقوب به جلب رضایت یوسف موفق نشدند و از آزاد شدن بنیامین کاملاً ناامید گشتند.

فلما استیثسوا منه

«یأس» (و «استیثاس») به معنای ناامید شدن است، با این تفاوت که «استیثاس» حاکی از مبالغه و شدت ناامیدی می باشد. مراد از ضمیر در «منه» یوسف و یا بنیامین است. بنابراین «فلما استیثسوا منه...»؛ یعنی، پس آن گاه که فرزندان یعقوب از [جلب رضایت] یوسف و یا [آزادی] بنیامین کاملاً ناامید شدند... .

75- برادران یوسف و رؤیای یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 20,23

20_ برادران یوسف، در خطر گرفتاری به دام دشمنی های شیطان در صورت شنیدن رؤیای یوسف (ع)

فیکیدوا لک کیداً إن الشیطن لالینس_ن عدو مبین

23_ « عن علي بن الحسين (ع) : . . . فلما رأى يوسف الرؤيا وأصبح يقصّها علي أبيه يعقوب . . . فقال يعقوب ليوسف : لا تقصص رؤياك هـ_ذه علي إخوتك . . . فلم يكتف يوسف رؤياه فقصّها علي إخوته . . . » ;

از امام سجاده (ع) روایت شده . . . هنگامی که یوسف آن خواب را دید و بامداد برای پدرش یعقوب بازگو کرد . . . یعقوب به یوسف گفت: این خواب خود را برای برادرانت بازگو نکن . . . یوسف خواب خود را پوشیده نداشت و برای برادرانش بازگو کرد . . .».

ص: 32

76- برادران یوسف و سرنوشت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 4

4_ برادران یوسف تا قبل از بردن او به صحرا، نسبت به سرنوشت او به نظر قطعی نرسیده بودند. *

فلما ذهبوا به و أجمعوا

«اجماع» (مصدر أجمعوا) به معنای اتفاق نظر و عقیده و نیز به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کاری شدن است. برداشت فوق، ناظر به معنای نخست است.

77- برادران یوسف و سلامتی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 94 - 1

1_ کاروان فرزندان یعقوب با سوغاتی ارزشمند و دلیلی روشن بر سلامت یوسف (ع)، از مصر به سوی کنعان حرکت کردند.

اذهبوا بقمیصی هذا... و لما فصلت العیر

«فصلت» از مصدر «فصول» گرفته شده است و «فصول» به معنای خارج شدن و جدا گشتن می باشد.

تفسیر عیاشی، ج 2، ص 196، ح 79؛ نورالثقلین، ج 2، ص 462، ح 185.

78- برادران یوسف و غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 10

10_ بی اطلاعی برادران از امور نهانی، اعتذار آنان در نزد یعقوب برای بیان کیفر سارق

ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغیب ح_ فظین

79- برادران یوسف و قتل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 10

10_ برادران یوسف ، کشتن یا تبعید او را گناه می شمردند و به ناروا بودن آن معترف بودند .

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً .. و تكونوا من بعده قومًا صن_لحين

ص: 33

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 5

5_ برادران یوسف در توطئه علیه او ، از کشتش احتراز می کردند و سعی در زنده ماندن وی داشتند .

وَأَلْقَوْهُ فِي غِيَابِ بَيْتِ الْعَجَبِ . . . وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابِ بَيْتِ الْعَجَبِ

از اینکه برادران یوسف بر آن شدند که وی را در چاه قرار دهند نه اینکه او را در چاه بیفکنند ، معلوم می شود سعی در زنده ماندن او داشتند.

80- برادران یوسف و کارگزاران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 1

1_ فرزندان یعقوب در حضور یوسف (ع) و کارگزارانش ، بر منزّه بودنشان از سرقت و نداشتن قصد فسادگری و خرابکاری در مصر ، سوگند یاد کردند .

تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْتُمْ لِنُفْسِدَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سِرّٰقِيْنَ

گرچه مقسم علیه (آنچه بر انجام آن سوگند یاد می شود) در آیه شریفه «لقد علمتم» است ؛ ولی در حقیقت «ما جئنا . . .» مقسم علیه می باشد. بنابراین معنای جمله چنین می شود: به خدا سوگند که ما برای فساد به مصر نیامده ایم و هرگز سارق نبوده ایم و شما این حقیقت را به خوبی دانستید.

81- برادران یوسف و کمبود غلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 17

17_ فرزندان یعقوب غله دریافتی در سفر اول را برای قحطی پیش آمده کافی نمی دانستند و سفر به مصر را برای دریافت سهمیه ای دیگر ضروری می شمردند .

ذَلِكْ كَيْلٌ يَّسِيرٌ

«ذلك» اشاره به متاع و آذوقه ای است که فرزندان یعقوب در سفر نخست دریافت کرده بودند. «یسیر» به معنای اندک است و روشن است که اندک بودن به لحاظ دوره قحطی می باشد.

82- برادران يوسف و كيفر دزد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 34

1_ فرزندان یعقوب، برده شدن را کیفر و مجازات سرقت کننده جام پادشاه دانستند.

قالوا فما جزؤه... قالوا جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه

مفاد جمله «فهو جزؤه» این است که سارق ملک کسی می شود که از اموال او دزدی شده است. در «مجمع البیان» آمده است که: مدت این استرقاق و ملکیت یک سال بوده است.

4_ فرزندان یعقوب، ضمن تعیین مجازات سارق تصریح کردند که خصوص سارق (کسی که جام شاهی در اثاثیه اش یافت شود) مسؤول شناخته می شود نه همه افراد کاروان

قالوا جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه

فرزندان یعقوب در مقام پاسخ به این پرسش که «فما جزؤه» کافی بود که بگویند: «هو جزؤه»؛ ولی از آن جا که همه کاروان به سرقت متهم شدند (آیتها العیر إنکم لسـرقون) لازم دانستند که با جواب تفصیلی (جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه) بیان کنند که همه کاروان مسؤول نیستند؛ بلکه تنها آن کس که جام شاهی در اثاثیه اش یافت شود، مسؤول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 10,9

9_ فرزندان یعقوب در صورت آگاهی به وجود جام شاهی در اثاثیه بنیامین، کیفر سارق در آیین خویش را بیان نمی کردند.

ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغیب حـفظین

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که مراد از شهادت در «ما شهدنا» بیان حکم سارق - که آیه 75 (جزاؤه من وجد فی رحله) رساننده آن است - باشد. بر این اساس مفاد «ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغیب حـفظین» چنین می شود: ما به آنچه می دانستیم (کیفر سارق بردگی است) شهادت دادیم؛ ولی نمی دانستیم که جام شاهی نزد بنیامین است تا از بیان آن حکم خودداری کنیم. قابل ذکر است که بر این مبنا «حافظین» به معنای «عالمین» خواهد بود.

10_ بی اطلاعی برادران از امور نهانی، اعتذار آنان در نزد یعقوب برای بیان کیفر سارق

ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغیب حـفظین

83- برادران یوسف و محافظت از یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ تأکید برادران یوسف بر بی لیاقتی خویش در صورت ناتوانی از حراست یوسف (ع)

لئن أكله الذئب و نحن عصبه إنا إذا لخـ سرون

84- برادران یوسف و مسافرت بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 35

2_ ممنوع شدن فرزندان یعقوب از دریافت سهمیه خوار و بار بدون همراهی بنیامین ، از گزارش های آنان به پدرشان یعقوب بود .

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم .. فلما رجعوا إلی أبیهم قالوا یـأبانا منع منا الکی

3_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به بنیامین از پدرشان خواستند او را به همراه آنان روانه مصر کند .

فأرسل معنا أاخانا

هدف فرزندان یعقوب از نام نبردن بنیامین و یاد کردن از او به عنوان «أاخانا» (برادرمان) اظهار محبت به اوست.

4_ فرزندان یعقوب بر حفاظت از بنیامین ، در طول سفرشان به مصر متعهد شدند و بر آن تأکید کردند .

فأرسل معنا أاخانا نکتل و إنا له لحفظون

5_ گزارش تحریم سهمیه آذوقه بدون همراهی بنیامین ، خبر و گزارشی مهم در دیدگاه فرزندان یعقوب

یـأبانا منع منا الکیل

فرزندان یعقوب پیش از باز کردن بارها و محموله ها _ که معمولاً اولین اقدام مسافران و کاروانهاست _ خبر تحریم سهمیه آذوقه را برای پدرشان بیان کردند. این تعجیل نشان دهنده اهمیت این خبر در نظر آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ فرزندان یعقوب با مشاهده سرمایه بازگردانده شده ، تلاش مجددی را برای جلب توافق پدر با مسافرت کردن بنیامین آغاز کردند .

قال هل ءامنکم .. یـأبانا ما نبغی هـذـه بضـعتنا ردت إلینا و نمیر أهلنا و نحفظ أ

سخنان فرزندان یعقوب (ما نبغی هـذـه بضاعتنا ..) به قرینه مخاطب قرار دادن یعقوب (یا أبانا)، در راستای جلب موافقت وی برای سفر بنیامین بود.

10_ ضرورت تهیه طعام ، دغدغه خاطر نداشتن برای بهای آذوقه و لطف و عنایت خاص دربار مصر به فرزندان یعقوب ، دلیل های آنان برای لزوم سفر به مصر و اصرارشان بر جلب موافقت پدر با مسافرت بنیامین

ما نبغی هـذـه بضـعتنا ردت إلینا و نمیر أهلنا

سخنان فرزندان یعقوب (یا أبانا هـذـه ..) در راستای جلب رضایت وی برای سفر بنیامین است و هر جمله آن اشاره به دلیلی بر لزوم این

مسافرت دارد. فرزندان یعقوب با جمله «ما نبغی...» بیان می‌دارند که مورد توجه خاص عزیز مصر قرار گرفته‌اند و سزاوار نیست درخواست او (آوردن بنیامین) را برآورده‌نمایند. آنان با عطف جمله «نمیر اهلنا» بر جمله‌ای مقدر نظیر «نستظهر بها» (از این بضاعت باز گردانده شده برای تهیه آذوقه کمک می‌گیریم) بیان می‌کنند که مشکل نداشتن بهای آذوقه را ندارند و با جمله «نحفظ أخاننا» می‌رسانند که به خاطر پاسخ مثبت به عزیز مصر و دریافت آذوقه، ملزم به حفظ برادرشان هستند و با جمله «ذلک کیل یسیر» بیان می‌کنند که سخت نیازمند تهیه طعام هستند.

11_ تعهد مجدد و محبت آمیز فرزندان یعقوب برای حفاظت از برادرشان بنیامین در سفر به مصر

نمیر اهلنا و نحفظ أخاننا

12_ لغو تحریم آذوقه و اضافه شدن یک بار شتر غلّه با آمدن بنیامین به مصر، از دلیل‌های ارائه شده به یعقوب (ع) برای جلب موافقت آن حضرت به روانه ساختن بنیامین

و نزداد کیل بعیر ذلک کیل یسیر

«ازدیاد» (مصدر «نزداد» از باب افتعال) به معنای درخواست زیاده و اضافه است. «کیل بعیر»؛ یعنی، بار و محموله‌ای که

ص: 36

معمولاً بر یک شتر حمل می کنند. گفتنی است جمله های «فإن لم تأتونى به فلا كيل لكم...» و «منع منا الكيل» دلالت می کند بر اینکه یوسف(ع) اعطای سهمیه به فرزندان یعقوب را بدون همراهی بنیامین ممنوع و تحریم کرد. بنابراین مراد از «نزداد كيل بعير» این است که اگر بنیامین را به همراه ببریم علاوه بر لغو تحریم، یک بار اضافه نیز مطالبه می کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 1

1_ یعقوب (ع) سرانجام با مسافرت بنیامین به مصر همراه دیگر فرزندان، موافقت نمود.

قال لن أرسله معكم حتى تؤتون موثقاً

85- برادران یوسف و مسافرت به مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 17

17_ فرزندان یعقوب غله دریافتی در سفر اول را برای قحطی پیش آمده کافی نمی دانستند و سفر به مصر را برای دریافت سهمیه ای دیگر ضروری می شمردند.

ذلک کیل یسیر

«ذلک» اشاره به متاع و آذوقه ای است که فرزندان یعقوب در سفر نخست دریافت کرده بودند. «یسیر» به معنای اندک است و روشن است که اندک بودن به لحاظ دوره قحطی می باشد.

86- برادران یوسف و نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 95 - 7

7_ «نشیط... قال: قلت لأبی عبدالله (ع): أکان إخوه یوسف صلوات الله علیه أنبیاء قال: لا ولا بره أتقیاء و کیف و هم یقولون لأبیهم یعقوب: «تالله إنک لفی ضلالک القدیم»؛

نشیط گفت: به امام صادق(ع) گفتم: آیا برادران یوسف پیامبر بودند؟ حضرت فرمود: نه، از نیکان و پرهیزکاران نیز نبودند و چگونه پیامبر بودند در حالی که به پدرشان یعقوب می گفتند: تالله إنک لفی ضلالک القدیم».

87- برادران یوسف و نجات بنیامین

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 11، 7، 6، 3، 2

ص: 37

2_ فرزندان یعقوب با تحریک عواطف یوسف (ع) درصدد جلب رضایت او برای آزادسازی بنیامین برآمدند .

قالوا یٰـأیها العزیز إن له أباً شیخاً کبیراً

3_ اقتدار یوسف (ع) بر انجام خواسته های خویش ، نیکوکار بودن وی و سزاواری یعقوب (ع) برای ترحم ، دلیل های ارائه شده از سوی فرزندان یعقوب به یوسف (ع) برای آزادسازی بنیامین

قالوا یٰـأیها العزیز إن له أباً شیخاً کبیراً .. إنا نریـک من المحسنین

هدف برادران یوسف از مخاطب ساختن یوسف(ع) با عنوان «عزیز» بیان اقتدار او بر انجام خواسته هایش است، و توصیف یعقوب به «پیرمردی سالخورده» بیان سزاواری او برای ترحم است و مدح یوسف(ع) به نیکوکاری به منظور ترغیب او به احسان و گذشت می باشد.

6_ بازداشت یکی از برادران بنیامین در مقابل آزاد کردن او ، پیشنهاد برادران به یوسف

فخذ أهدنا مکانه

7_ فداکاری و گذشت برادران بنیامین ، برای بازگرداندن او به پدرشان یعقوب

فخذ أهدنا مکانه

11_ مشاهده نیکوکار بودن یوسف ، مایه تشجیع فرزندان یعقوب به تقاضای آزادی بنیامین و بازداشت یکی از آنان به جای وی

فخذ أهدنا مکانه إنا نریـک من المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 1

1_ یوسف (ع) پیشنهاد فرزندان یعقوب (بازداشت یکی از آنان به جای بنیامین) را نپذیرفت .

فخذ أهدنا مکانه .. قال معاذ الله أن نأخذ إلا من وجدنا

«معاذ» مصدر میمی و مفعول مطلق برای فعل محذوف است (نعوذ بالله معاذاً). عبارت «أن نأخذ» به تقدیر «من» و متعلق به «معاذ الله» می باشد. بنابراین جمله «معاذ الله أن نأخذ...» ؛ یعنی، به خدا پناه می بریم پناه آوردنی از اینکه بگیریم (بازداشت کنیم) مگر کسی را که متاع خویش را نزد او یافتیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 1,2

1_ فرزندان یعقوب به جلب رضایت یوسف موفق نشدند و از آزاد شدن بنیامین کاملاً ناامید گشتند .

فلما استیئسوا منه

«یأس» و «استیئاس» به معنای ناامید شدن است، با این تفاوت که «استیئاس» حاکی از مبالغه و شدت ناامیدی می باشد. مراد از ضمیر در «منه» یوسف و یا بنیامین است. بنابراین «فلما استیئسوا منه ...»؛ یعنی، پس آن گاه که فرزندان یعقوب از [جلب رضایت] یوسف و یا [آزادی] بنیامین کاملاً ناامید شدند ... .

2_ فرزندان یعقوب پس از ناامید شدن از آزادی بنیامین، در کناری به دور از یوسف و کارگزارانش برای چاره اندیشی درباره مشکل پیش آمده به مشورت و گفت و گوی محرمانه پرداختند .

فلما استیئسوا منه خلصوا نجیاً

از معانی «خلوص» اعتزال و کناره گیری کردن است. «نجی» به فرد و یا افرادی اطلاق می گردد که در نهان با او گفت و گو شود. این کلمه در آیه شریفه حال برای فاعل «خلصوا» می باشد. بنابراین «خلصوا نجیاً»؛ یعنی، برادران یوسف از دیگران جدا شدند و

ص: 38

با یکدیگر به نجوا و گفت و گوی سَری پرداختند.

88- برادران یوسف و نیازهای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 4

4_ برادران یوسف با اظهار علاقه به رفع نیازهای طبیعی یوسف (ع) (حضور در مرتع و گردش و بازی) درصدد اثبات خیرخواهی خویش نسبت به او بودند .

وإنا له لنـصحون. أرسله معنا غداً يرتع ويلعب

«رتع» (مصدر يرتع) استفاده فراوان از خوراکیها و نوشیدنیهای باغستانها، مزارع و مراتع است.

89- برادران یوسف و هلاکت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 14 - 5

5_ برادران یوسف در حضور پدر نابودی یوسف (ع) را برای خود، امری خسارت بار و تباه کننده قلمداد کردند .

إنا إذا لخـسرون

90- برادران یوسف و یافتن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 13

13_ دریافت آذوقه در نزد فرزندان یعقوب، دارای اهمیت بیشتر از یافتن و جست و جو کردن یوسف (ع) و استرداد بنیامین *

یـأیها العزیز مسـننا وأهلنا الضر . . فأوف لنا الکیل و تصدق علینا

فرزندان یعقوب به فرمان وی به مصر آمدند تا از یوسف (ع) خبر بگیرند و بنیامین را باز ستانند، ولی پیش از آن سخن از فقر و تنگدستی و مطالبه آذوقه دارند. این معنا می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

91- برادران یوسف و یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ برادران یوسف با حضور در پیشگاه یعقوب (ع) لب به شکایت گشوده و از بی اعتمادی او نسبت به آنان درباره یوسف (ع)

ص: 39

انتقاد کردند .

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمنا

8_ فرزندان یعقوب در حضور او ، بر خیرخواهی خویش نسبت به یوسف (ع) تأکید کردند .

ما لک لاتأمنا علی یوسف و إنا له لنـصحون

9_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به او ، و تحریک احساسات وی درصدد فریب دادن او بودند .

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمنا علی یوسف

برداشت فوق ، از خطاب «یـأبانا» (ای پدر جانمان) و نیز لحن کلام «ما لک لاتأمنا . . .» (چه شده است که به ما درباره یوسف بی اعتماد هستی) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 8

8_ فرزندان یعقوب در حضور او ، با تأکیدی فراوان مراقبت از یوسف (ع) را برعهده گرفتند .

و إنا له لحـفظون

تأکید فراوان ، از آوردن جمله اسمیه به همراه «إِنَّ» و «لَا» تأکید استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 14 - 3,5

3_ فرزندان یعقوب با یادآور شدن کثرت نیرو و توان خویش ، نگرانی او (احساس خطر حمله گرگ ها به یوسف) را نابه جا شمردند .

أخاف . . قالوا لئن أکله الذئب و نحن عصبه

5_ برادران یوسف در حضور پدر نابودی یوسف (ع) را برای خود ، امری خسارت بار و تباه کننده قلمداد کردند .

إنا إذا لخـسرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 1

1_ فرزندان یعقوب با دروغ ها و نیرنگ های خویش ، موافقت او را برای فرستادن یوسف (ع) به همراه خود جلب کردند .

إنا له لحـ فظون .. فلما ذهبوا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 16 - 2، 1

1_ فرزندان یعقوب ، پس از رها ساختن یوسف (ع) در چاه ، گریان نزد پدر آمدند .

و جاءو أباهم عشاءً يبكون

علل الشرايع، ص 47، ح 1، ب 41؛ نورالثقلین، ج 2، ص 413، ح 17.

2_ برادران یوسف برای حق جلوه دادن صحنه های دروغین ، حضور خویش در نزد پدر را تا شامگاهان به تأخیر انداختند .

ص: 40

و جاء و أباهم عشاءً

«عشاء» به اول تاریکی شب گفته می شود و برخی از اهل لغت گفته اند: «عشاء» از اول مغرب است تا سپری شدن ثلث شب. تصریح قرآن به زمان گزارش دروغین (شامگاهان) اشاره به برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 3

3_ برادران یوسف با ارائه پیراهن خونین او به یعقوب (ع)، درصدد اثبات ادعای ساختگی خویش برآمدند.

و جاء و علی قمیصه بدم کذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 3

3_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به بنیامین از پدرشان خواستند او را به همراه آنان روانه مصر کند.

فأرسل معنا أخانا

هدف فرزندان یعقوب از نام نبردن بنیامین و یاد کردن از او به عنوان «أخانا» (برادرمان) اظهار محبت به اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 5,6,7

5_ فرزندان یعقوب به وی خاطر نشان کردند که عزیز مصر (یوسف) بدون آگاهی ایشان و بدون کمترین امتنایی، بضاعت آنان را بازگردانده است.

ه_ذَه بَضْ عَتْنَا رَدَّتْ إِلَيْنَا

آوردن فعل «رُدَّت» به صورت مجهول و یاد نکردن از فاعل آن برای رساندن این معناست که باز گرداننده به گونه ای عمل کرده که ما متوجه او نشویم و احساس کوچکی و شرمندگی نکنیم.

6_ فرزندان یعقوب در کنار پدر و پیرامون او زندگی می کردند.

و لَمَا فَتَحُوا مَتَّعَهُمْ .. قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي ه_ذَه بَضْ عَتْنَا رَدَّتْ إِلَيْنَا

7_ فرزندان یعقوب با مشاهده سرمایه بازگرداننده شده، تلاش مجددی را برای جلب توافق پدر با مسافرت کردن بنیامین آغاز کردند.

قال هل ءامنكم . . . ی_أبانا ما نبغی ه_ذه بض_عتنا ردّت إلینا ونمیر أهلنا ونحفظ أ

سخنان فرزندان یعقوب (ما نبغی ه_ذه بضاعتنا ..) به قرینه مخاطب قرار دادن یعقوب (یا أبانا)، در راستای جلب موافقت وی برای سفر بنیامین بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 13، 2، 3

2_ فرزندان یعقوب براساس فرمان آن حضرت ، در آستانه ورود به مصر متفرق شدند و از دروازه های متعدد به آن دیار وارد گشتند .

وادخلوا من أبواب متفرقه . . . ولما دخلوا من حیث أمرهم أبوهم

ص: 41

«حيث» اسم مکان و به معنای جا و محل است.

3_ اطاعت فرزندان یعقوب از پدر خویش

و لما دخلوا من حيث أمرهم أبوه

13_ اطاعت فرزندان یعقوب از او در مورد ورودشان از دروازه های متعدد ، به توفیق الهی بود .

و لما دخلوا من حيث أمرهم أبوه .. . إلا حاحه في نفس يعقوب قضيها

از یک سو برآورده شدن خواسته یعقوب(ع) (ورود فرزندان از دربهای متعدد) به خود آنان نسبت داده شده (و لما دخلوا من حيث أمرهم) و از سویی بیان شده که خداوند خواسته او را برآورده ساخته است. از این دو بیان معلوم می شود که توفیق خدا و اراده او موجب شد که فرزندان یعقوب به آنچه پدرشان توصیه کرده بود، موفق شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 3

3_ فرزندان یعقوب بر بازگرداندن بنیامین از سفر مصر ، با پدرشان یعقوب پیمان بسته و سوگند یاد کرده بودند .

أن أباكم قد أخذ عليكم موثقا من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 10، 8

8_ دزدی مخفیانه بنیامین و ناتوانی برادران از مراقبت وی در نهان ، اعتذار آنان نزد یعقوب (ع) از باز نگرداندن او

ارجعوا إلى أبيكم فقولوا .. و ما كنا للغيب حـفظين

جمله «و ما كنا ..» در حقیقت پاسخ به پرسشی است که لاوی انتظار آن را از یعقوب(ع) داشت و آن اینکه: گیرم بنیامین دزدی کرد ، چرا او را از دزدی کردن باز نداشتید تا کار به آنچه می گوئید بینجامد.

10_ بی اطلاعی برادران از امور نهانی ، اعتذار آنان در نزد یعقوب برای بیان کیفر سارق

ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغيب حـفظين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 82 - 3، 4

3_ فرزندان یعقوب، بر این گمان بودند که پدرشان داستان سرقت بنیامین را تصدیق نخواهد کرد.

وسئل القریه .. والعیر التی أقبلنا فیها

4_ لاوی به برادرانش سفارش کرد از یعقوب بخواهند که وی از اهالی مصر و نیز از همسفران ایشان، داستان سرقت بنیامین را جویا شود.

فقولوا یـأبانا .. وسئل القریه ... والعیر التی أقبلنا فیها

«اقبال» (مصدر اقبلنا) به معنای روی آوردن است و متعلق آن «إلیک» و مانند آن است که به خاطر وضوحش در کلام نیامده و «فیها» حال برای ضمیر «أقبلنا» می باشد. بنابراین «وسئل ... العیر التی ...»؛ یعنی، از کاروانی بپرس که ما در میان آنها به سوی شما آمدیم. قابل ذکر است که آیه مورد بحث نیز مانند آیه سابق، از سفارشهای لاوی به برادرانش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 42

4_ فرزندان یعقوب او را به خاطر اندوه جانکاهش در فراق یوسف (ع) ملامت کردند .

قالوا تالله تفتؤا تذکر یوسف

لحن و سیاق جمله «قالوا تالله . . .» گویای ملامت یعقوب(ع) و درخواست به فراموشی سپردن یوسف(ع) است.

5_ فرزندان یعقوب از وی تقاضا کردند یوسف (ع) را فراموش کرده و یاد او را از خاطر بزداید .

قالوا تالله تفتؤا تذکر یوسف

6_ فرزندان یعقوب با سوگند به خدا ، خطر فرسوده شدن و به هلاکت رسیدنش را به او هشدار دادند .

قالوا تالله تفتؤا تذکر یوسف حتی تکون حرصاً أو تکون من الهـ لکین

حرف «تاء» برای قسم است و جمله «تفتؤا تذکر یوسف» به اعتبار غایتی که برای آن ذکر شده (حتی تکون حرصاً . . .) جواب قسم است ؛ یعنی ، در حقیقت جواب قسم «تکون حرصاً . . .» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ « نشیط . . . قال : قلت لأبی عبدالله (ع) : أکان إخوه یوسف صلوات الله علیه أنبیاء قال : لا و لا برره أنقیاء و کیف و هم یقولون لأبیهم یعقوب : « تالله إنک لفی ضلالک القدیم » ؛

نشیط گفت: به امام صادق(ع) گفتم: آیا برادران یوسف پیامبر بودند؟ حضرت فرمود: نه، از نیکان و پرهیزکاران نیز نبودند و چگونه پیامبر بودند در حالی که به پدرشان یعقوب می گفتند: تالله إنک لفی ضلالک القدیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ فرزندان یعقوب علی رغم گناه دانستن رفتارشان با یوسف (ع) و بنیامین و یعقوب (ع) ، آن را مرتکب می شدند .

قالوا یـ أبانا استغفر لنا ذنوبنا إنا کنا خـ طئین

مراد از «ذنوبنا» به قرینه مقام رفتار فرزندان یعقوب با وی و یوسف و بنیامین می باشد.

3_ فرزندان یعقوب از رفتار های ناروایشان با یوسف (ع) ، بنیامین و یعقوب (ع) ، پشیمان شدند و اظهار ندامت کردند .

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

4_ فرزندان یعقوب با لحنی ملتمسانه از وی خواستند برای آمرزش گناهانشان از خداوند ، طلب آمرزش کند .

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

تصریح فرزندان یعقوب به «یا أبانا» (ای پدر ما) برای جلب مهر و محبت و برانگیختن عواطف اوست که از آن به «لحنی ملتمسانه» تعبیر شد.

5_ فرزندان یعقوب به تقرب وی در نزد خداوند باور داشته و بدان معترف بودند .

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

ص: 43

92- برادران یوسف و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 4,6

4_ یعقوب (ع) مطمئن به مکر و کید فرزنداناش علیه یوسف (ع) در صورت آگاه شدنشان از رؤیای او

لا تقصص رءیاک علیٰ إخوتک فیکیدوا لک کیداً

چنان چه یعقوب (ع) اطمینان و یقین به کید و مکر فرزنداناش علیه یوسف (ع) نداشت ، پس از نقل رؤیا می فرمود: «فإنی أخاف أن یکیدوا . ..» (می ترسم نقشه ای برای تو بکشند) و جمله خویش را با مفعول مطلق (کیداً) تأکید نمی کرد.

6_ یعقوب (ع) پیش بینی می کرد که همه فرزنداناش علیه یوسف (ع) متحد می شوند و هیچ کدام از او حمایت نخواهند کرد .

فیکیدوا لک کیداً

ضمیر در «یکیدوا» به «إخوه» باز می گردد و این گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 6,7

6_ همه فرزندان یعقوب محبت افزون تر او به یوسف (ع) و بنیامین را احساس می کردند و بر آن رشک می بردند .

إذ قالوا لیوسف و أخوه أحب إلی أینا منا

ضمیر در «قالوا» به «إخوته» در آیه قبل بر می گردد ؛ یعنی ، همه آنان چنین گفتند و بر این نظر اتفاق داشتند.

7_ محبت و علاقه افزون تر یعقوب (ع) به دو فرزندش یوسف (ع) و بنیامین ، برانگیزنده حسادت دیگر فرزندان وی نه اطلاعشان از رؤیای یوسف (ع)

إذ قالوا لیوسف و أخوه أحب إلی أینا منا

چنان چه یوسف (ع) رؤیای خویش را برای برادرانش نقل کرده بود و آن باعث حسادت و توطئه علیه او شده بود ، سخن از بنیامین به میان نمی آوردند و تنها به ذکر یوسف (ع) اکتفا می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 1,4,7

1_ کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست ، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

جمله «اقتلوا یوسف. . .» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1_ برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2_ اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کنتم فاعلین» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

4_ برادران یوسف ، نبود وی در میان خانواده را ، مایه توجه کامل یعقوب (ع) به آنان می پنداشتند .

اقتلوا یوسف . . . یخل لکم وجه أیکم

«یخل لکم وجه أیکم» (خالی شود صورت پدرتان برای شما) کنایه از آن است که توجه و اقبال او از یوسف(ع) منقطع می شود و تنها برای شما خواهد بود. فعل «یخل» جواب امر (اقتلوا) و (اطرحوه) است و با «إن» شرطیه مقدر مجزوم شده است ؛ یعنی: «إن تقتلوه أو تطرحوه یخل لکم ...».

ص: 44

7_ برادران یوسف حضور او در نزد یعقوب را، مایه تلخ کامی و نابسامانی خویش می دانستند .

اقتلوا یوسف . . . تکنونوا من بعده قومًا صـلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 7

7_ برادران یوسف با حضور در پیشگاه یعقوب (ع) لب به شکایت گشوده و از بی اعتمادی او نسبت به آنان درباره یوسف (ع) انتقاد کردند .

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمنّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 5,8

5_ نیاز یوسف (ع) به گردش و بازی و استفاده از خوراکی های مراتع ، بهانه برادرانش برای بردن او به صحرا و جدا ساختنش از یعقوب (ع)

أرسله معنا غدًا یرتع و یلعب

8_ فرزندان یعقوب در حضور او ، با تأکیدی فراوان مراقبت از یوسف (ع) را برعهده گرفتند .

وإنا له لـحـفظون

تأکید فراوان ، از آوردن جمله اسمیه به همراه «إنّ» و «لام» تأکید استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 7

7_ غفلت برادران از حراست یوسف (ع) در صحرا ، دور از انتظار یعقوب (ع) نبود .

أخاف أن یأکله الذئب و أنتم عنه غـفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 19,20

19_ « عن أبي جعفر (ع) في قوله « لتنبئتهم بأمرهم هذا وهم لا يشعرون » يقول: لا يشعرون أنك أنت يوسف . . . ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند « لتنبئتهم . . . و هم لا يشعرون » روایت شده که می فرمود: [یعنی] نمی دانند تو همان یوسفی...».

20_ « عن علي بن الحسين (ع) : . . . فانطلقوا به مسرعين مخافه أن يأخذهم منهم ولا يدفعه إليهم . . . ;

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . یوسف را با سرعت بردند ، مبادا یعقوب او را از دست آنان بگیرد و به آنان ندهد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 20 - 5,6

5_ برادران یوسف ، او را به درهمهایی اندک و بهایی ناچیز ، به کاروانیان فروختند . *

و شروه بثمان بخس

ص: 45

برداشت فوق، براساس این احتمال است که مراد از ضمیر فاعلی در «شروه»، برادران یوسف باشد. بر این مبنا برادران یوسف فروشنده، و طبعاً کاروانیان خریدار او بودند. عبارت «الذی اشتراه من مصر» در آیه بعد، می تواند مؤید این احتمال باشد؛ زیرا این عبارت می رساند که پیش از فروش یوسف (ع) در مصر، یک بار دیگر نیز خرید و فروش در مورد او انجام گرفته بود.

6_ یوسف (ع) در نزد برادرانش، شخصی بی مقدار و کم ارزش بود. *

و كانوا فيه من الزهدين

در برداشت فوق، ضمیر در «كانوا» به برادران یوسف باز گردانده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 16، 9

9_ برادران یوسف بجز بنیامین، از کنعان برای دریافت آذوقه به مصر آمدند و به حضور یوسف (ع) رسیدند.

و جاء إخوه يوسف فدخلوا عليه

جمله «اتتونی بأخ لکم..» (برادر پدری خود را به نزد من آوردید) در آیه بعد می رساند که مراد از «إخوه» برادران یوسف بجز بنیامین است. جمله «ولما جهزهم...» در آیه بعد بیانگر هدف آنان از آمدن به مصر است.

16_ «عن أبي جعفر (ع): «... فعرفهم يوسف و لم يعرفه إخوته لهيبه الملك و عزّته...» ;

از امام باقر (ع) روایت شده که فرمود: ... یوسف برادران خود را شناخت و آنان یوسف را به علت هیبت و شکوه پادشاهی شناختند (...).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 3

3_ فرزندان یعقوب، ضمن معرفی خویش و بیان تعداد نفرات، به یوسف (ع) یادآور شدند که یک برادر پدری نیز دارند.

قال اتتونی بأخ لکم من أیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 9، 3

3_ بی تعهدی برادران یوسف در حفاظت از او، دلیل یعقوب (ع) برای اطمینان نکردن بر تعهد آنان به حفاظت از بنیامین

هل ءامنکم علیه إلا کما أمنتکم علی أخیه من قبل

یعقوب(ع) اعتماد و اطمینان به فرزندانش درباره بنیامین را، به اعتماد و اطمینانش به آنان درباره یوسف(ع) تشبیه کرد. وجه شبه در این تشبیه بی ثمری و نتیجه بخش نبودن است. بنابراین مفاد «هل امانکم علیه إلا...» چنین می شود: اعتماد من به شما [اگر اعتماد کنم] در بی نتیجه ماندن و ثمر نداشتن نیست مگر همانند اعتمادم به شما درباره یوسف(ع).

9_ یعقوب (ع) در پی تعهد فرزندانش بر محافظت از یوسف (ع) به آنان اطمینان کرد و به حفاظت آنان دل بست .

كما أمنتکم علی أخیه من قبل

16_ تعریض یعقوب (ع) به فرزندانش مبنی بر دلسوز نبودن آنان و ترحم نداشتنشان بر یوسف (ع) و بنیامین

هل امانکم علیه إلا كما أمنتکم علی أخیه من قبل فالله خیر ح_ فظًا و هو أرحم الرحمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 46

9_ « عن أبي عبد الله عليه السلام . . . قال : إنهم سرقوا يوسف من أبيه ألا ترى أنه قال لهم حين قالوا : ماذا تفقدون ؟ قالوا : نفقد صواع الملك ، و لم يقولوا : سرقتم صواع الملك ، إنما عني أنكم سرقتم يوسف من أبيه ؛

از امام صادق (ع) روایت شده است [که در پاسخ سؤال مردی که از «انکم لسارقون» پرسیده بود] فرمود: آنان یوسف را از پدرش سرقت کرده بودند. آیا توجه نمی کنی که هنگامی که برادران یوسف گفتند: چه چیزی گم کرده اید؟ او و کارگزارانش به آنان گفتند: «پیمانۀ پادشاه را گم کرده ایم» و نگفتند: پیمانۀ پادشاه را دزدیدید. جز این نیست که نظر یوسف بر این بود که شما یوسف را از پدرش سرقت کردید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ فرزندان یعقوب با شنیدن اتهام سرقت به سوی یوسف (ع) و کارگزاران وی بازگشتند .

قالوا و أقبلوا عليهم

ضمیر در «قالوا» و «أقبلوا» به کلمه «العیر» در آیه قبل باز می گردد و جمله «و أقبلوا عليهم» حال برای ضمیر در «قالوا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ فرزندان یعقوب در حضور یوسف (ع) و کارگزارانش ، بر منزه بودنشان از سرقت و نداشتن قصد فسادگری و خرابکاری در مصر ، سوگند یاد کردند .

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سـرقین

گرچه مقسم علیه (آنچه بر انجام آن سوگند یاد می شود) در آیه شریفه «لقد علمتم» است ؛ ولی در حقیقت «ما جئنا . . .» مقسم علیه می باشد. بنابراین معنای جمله چنین می شود: به خدا سوگند که ما برای فساد به مصر نیامده ایم و هرگز سارق نبوده ایم و شما این حقیقت را به خوبی دانستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ برادران یوسف در حضور او ، بنیامین را به داشتن روحیه سرقت متهم کردند .

قالوا إن يسرق

چون از نظر ظاهر بنیامین سارق شناخته شد، اقتضای مقام آن بود که برادران یوسف از فعل ماضی (سرق) استفاده می کردند. آنان با آوردن فعل مضارع (یسرق) _ که دلالت بر استمرار و تجدد دارد _ به جای فعل ماضی درصدد بیان این معنا بودند که بنیامین دارای روحیه سرقت است.

3_ برادران یوسف در حضور او، از گذشته برادر بنیامین (یوسف) سخن گفتند و سابقه دزدی را برای او نیز امری ثابت شده قلمداد کردند .

إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل

5_ برادران یوسف بر این باور بودند که یوسف (ع) از میان رفته و نابود شده است .

ص: 47

فقد سرق أخ له من قبل

«من قبل» می تواند متعلق به «سرق» باشد. بر این اساس جمله «فقد سرق...» چنین معنا می شود: او برادری داشت که پیش از این دزدی کرده بود. همچنین می تواند متعلق به مضمون «أخ له» باشد. بر این مبنا جمله چنین معنا می شود: او پیشتر برادری داشت که دزدی کرده بود. بر این فرض قید «من قبل» حاکی است که برادران یوسف می پنداشتند که یوسف(ع) از میان رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 3

3_ اقتدار یوسف (ع) بر انجام خواسته های خویش ، نیکوکار بودن وی و سزاواری یعقوب (ع) برای ترحم ، دلیل های ارائه شده از سوی فرزندان یعقوب به یوسف (ع) برای آزادسازی بنیامین

قالوا یأیها العزیز إن له أبًا شیخًا کبیرًا .. إنا نریک من المحسنین

هدف برادران یوسف از مخاطب ساختن یوسف(ع) با عنوان «عزیز» بیان اقتدار او بر انجام خواسته هایش است، و توصیف یعقوب به «پیرمردی سالخورده» بیان سزاواری او برای ترحم است و مدح یوسف(ع) به نیکوکاری به منظور ترغیب او به احسان و گذشت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 3,8,12,14,18,19

3_ فرزندان یعقوب سختی معیشت و نابسامان بودن وضع مادی خاندان یعقوب را به یوسف گزارش کردند .

قالوا یأیها العزیز مسّنا و أهلنا الضر و جئنا بیض_عه مزجی_ه

8_ فرزندان یعقوب با بیان تنگدستی و نداشتن بهای لازم برای خرید سهمیه خویش ، از یوسف (ع) خواستند جیره آنان را به طور کامل پرداخت کند .

مسّنا و أهلنا الضر و جئنا بیض_عه مزجیه فأوف لنا الکیل

12_ فرزندان یعقوب از یوسف (ع) تقاضا کردند برادرشان بنیامین را به آنان باز گرداند .

و تصدق علینا

در اینکه مقصود فرزندان یعقوب از عطیه درخواستی چیست سه نظر ایراد شده است: 1_ منظور بنیامین است که به ظاهر ملک یوسف(ع) می باشد. 2_ مقصود آنان مقداری بیش از سهمیه و جیره ایشان است. 3_ مراد همان سهمیه است بدون دریافت همه بهای آن. برداشت فوق، ناظر به اولین احتمال است.

14_ برادران یوسف به دلیل سخت شدن معیشت بر خاندان یعقوب (ع) از او تقاضا کردند بیش از سهمیه سرانه، آذوقه و غلات به آنان ببخشند .

مَسْنَا وَأَهْلُنَا الضَّرَّ . . . فَأَوْفَ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا

18_ عزیز مصر (یوسف) در دیده فرزندان یعقوب حاکمی خدانشناس ، خیرخواه و اهل جود و کرم بود .

فَأَوْفَ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ

19_ اظهار مسکنت و ذلت برادران یوسف به پیشگاه او و شکایت آنان از فقر و تنگدستی ، در سومین سفر آنان به مصر

مَسْنَا وَأَهْلُنَا الضَّرَّ . . . وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ

ص: 48

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 2

2_ بنیامین ، برادر پدری و مادری یوسف (ع) ، همچون یوسف (ع) ، مورد آزار و اذیت برادرانش بود .

قال هل علمتم ما فعلتم بیوسف و آخیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 1,2,3

1_ فرزندان یعقوب در پی سخنان عزیز مصر (آیا دانستید با یوسف و برادرش چه کردید) دریافتند که او برادرشان یوسف (ع) است .

هل علمتم ما فعلتم بیوسف . . . قالوا أءنک لآنت یوسف

جمله «أءنک . . .» حاوی چهار تأکید است: اسمی بودن جمله ، حرف تأکید «إنّ» ، لام تأکید و ضمیر فصل «أنت». و اینها حاکی از این است که برادران یوسف بر اینکه مخاطبشان همان یوسف (ع) است ، اطمینان کردند.

2_ استبعاد و شگفتی ، فرزندان یعقوب از اینکه عزیز مصر برادرشان یوسف باشد .

قالوا أءنک لآنت یوسف

برادران یوسف علی رغم اطمینانشان بر اینکه عزیز مصر همان یوسف است ، جمله خویش را با استفهام تقریری بیان کردند و از او خواستند که به یافته آنان اقرار کند و این بیانگر استبعاد و شگفتی ایشان است ؛ یعنی ، در عین اطمینان ناباور بودند.

3_ یوسف (ع) در پی پرسش برخاسته از شگفت زدگی و ناباوری برادرانش ، تصریح کرد که او همان یوسف است .

أءنک لآنت یوسف قال أنا یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 3,6,8,9

3_ برادران یوسف با سوگند به خداوند به منزلت برتر او اذعان و اعتراف کردند .

تالله لقد ءاثرک الله علینا

حرف «تاء» در «تالله» حرف قسم است.

6_ اعتقاد و باور برادران یوسف به خدادادی بودن مقام و منزلت برتر او

لقد ائثرک الله علینا

8_ تأکید و اقرار برادران یوسف به ارتکاب خطا در حق برادرشان یوسف (ع)

وإن کنا لَخَطِئین

«إن» در جمله فوق به اصطلاح مخفّفه از مثقّله (إنّ) است. دلیل آن حرف «لام» در «لخاطئین» می باشد.

9_ برادران یوسف در حضور او به گناه و خطای خویش اعتراف نموده و از رفتار گذشته خود اظهار ندامت کردند .

وإن کنا لَخَطِئین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 7

7_ رفتار برادران یوسف علیه وی ، گناه بود و بدون آمرزش خداوند عقوبت او را در پی داشت .

ص: 49

یغفر الله لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 2,3

2_ فرزندان یعقوب علی رغم گناه دانستن رفتارشان با یوسف (ع) و بنیامین و یعقوب (ع)، آن را مرتکب می شدند .

قالوا یـأبانا استغفر لنا ذنوبنا إنا كنا خـطئین

مراد از «ذنوبنا» به قرینه مقام رفتار فرزندان یعقوب با وی و یوسف و بنیامین می باشد.

3_ فرزندان یعقوب از رفتار های ناروایشان با یوسف (ع)، بنیامین و یعقوب (ع)، پشیمان شدند و اظهار ندامت کردند .

یـأبانا استغفر لنا ذنوبنا

93- برادران یوسف و بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 2,3

2_ فرزندان یعقوب علی رغم گناه دانستن رفتارشان با یوسف (ع) و بنیامین و یعقوب (ع)، آن را مرتکب می شدند .

قالوا یـأبانا استغفر لنا ذنوبنا إنا كنا خـطئین

مراد از «ذنوبنا» به قرینه مقام رفتار فرزندان یعقوب با وی و یوسف و بنیامین می باشد.

3_ فرزندان یعقوب از رفتار های ناروایشان با یوسف (ع)، بنیامین و یعقوب (ع)، پشیمان شدند و اظهار ندامت کردند .

یـأبانا استغفر لنا ذنوبنا

94- برادران یوسف و یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 1,2,7,8

1_ برادران یوسف، پیش از حضور در نزد یعقوب (ع) با هماهنگی کامل، دروغهایی را برای ارائه به او، ساخته و پرداخته کردند .

قالوا یـأبانا إنا ذهبنا .. فأكله الذئب

روشن است که همه فرزندان یعقوب در حضور او لب به سخن نگشودند و گزارش ندادند؛ بلکه یکی از آنان سخن می گفت. بنابراین نسبت دادن آن سخنان دروغین به همه ایشان (قالوا) گویای این است که آنان از پیش دروغها را بافته و تبادل نظر کرده بودند و همگی بر آن اتفاق نظر داشتند.

2_ طعمه گرگ شدن یوسف (ع)، گزارشی دروغین برادران او به پدرشان یعقوب

قالوا .. فأكله الذئب

7_ فرزندان یعقوب، او را درباره گزارشهایشان، متهم به ناباوری کردند.

و ما أنت بمؤمن لنا ولو كنا صدقین

ص: 50

معنای جمله «و لو كنا صادقين» به ضمیمه «و ما أنت بمؤمن لنا» چنین می شود: درباره یوسف حقیقت را بگوییم نمی پذیری، دروغ هم بگوییم نمی پذیری؛ این دو برای تو تفاوتی ندارد. این سخن فرزندان یعقوب، متهم ساختن او به ناباوری نسبت به ایشان است.

8_ اطمینان برادران یوسف به ناموفق بودن صحنه سازیهایشان در باوراندن دروغ های خود به یعقوب (ع)

و ما أنت بمؤمن لنا و لو كنا صـدقین

«ایمان» به معنای تصدیق کردن شخص و باور کردن مدعای اوست. آوردن جمله اسمیه به همراه «باء» زایده _ که برای تأکید است _ حکایت از اطمینان برادران یوسف به مضمون جمله دارد.

95- بشارت به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 13

13_ یوسف (ع) برادرانش را به آمرزش خدا و شمول رحمتش بر آنان نوید داد .

یغفر الله لکم و هو أرحم الرحمین

برداشت فوق بر این اساس است که «یغفر الله . . .» جمله ای خبری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 2

2_ یعقوب (ع) به فرزندانش نوید داد که به زودی آمرزش گناهانشان را از درگاه خداوند خواهد خواست و برای آنان شفاعت خواهد کرد .

قال سوف أستغفر لکم ربی

96- بنیامین و برخورد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 6

6_ تأسّف و اندوه بنیامین از رفتار گذشته برادرانش در ماجرای ناپدید شدن یوسف (ع)

فلا تبتس بما كانوا یعملون

97- بی ارزشی مال التجاره برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 51

7_ فرزندان یعقوب در نوبت سوم سفرشان به مصر ، بهای کامل برای خرید سهمیه خویش را نداشتند .

و جئنا بیض_عه مزجیه فأوف لنا الکیل

«مزجاه» به معنای ناچیز و حقیر است.

98- بی اعتمادی به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ برادران یوسف با حضور در پیشگاه یعقوب (ع) لب به شکایت گشوده و از بی اعتمادی او نسبت به آنان درباره یوسف (ع) انتقاد کردند .

قالوا ی_أبانا ما لک لاتأمنّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ یعقوب (ع) به تعهد و تأکید فرزندان در باره حفاظت از بنیامین ، اطمینان نکرد .

قال هل ءامنکم علیه إلاّ کما أمنتکم علی أخیه من قبل

استفهام در «هل ءامنکم...» استفهام انکاری و به منزله نفی است. «أمن» (مصدر ءامن) به معنای اطمینان کردن و امین شمردن است. بنابراین «هل ءامنکم...» ؛ یعنی ، من شما را درباره بنیامین امین نمی دانم و به قول و قرار شما اطمینانی ندارم.

3_ بی تعهدی برادران یوسف در حفاظت از او ، دلیل یعقوب (ع) برای اطمینان نکردن بر تعهد آنان به حفاظت از بنیامین

هل ءامنکم علیه إلاّ کما أمنتکم علی أخیه من قبل

یعقوب(ع) اعتماد و اطمینان به فرزندان در باره بنیامین را، به اعتماد و اطمینانش به آنان درباره یوسف(ع) تشبیه کرد. وجه شبه در این تشبیه بی ثمری و نتیجه بخش نبودن است. بنابراین مفاد «هل ءامنکم علیه إلاّ...» چنین می شود: اعتماد من به شما [اگر اعتماد کنم] در بی نتیجه ماندن و ثمر نداشتن نیست مگر همانند اعتمادم به شما درباره یوسف(ع).

99- بی اعتمادی یعقوب(ع) به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 4

4_ یعقوب (ع) علی رغم اعتماد نداشتن به فرزندانش درباره یوسف (ع)، از ابراز آن خودداری کرد.

قال إني ليحزنني أن تذهبوا به و أخاف أن يأكله الذئب

ص: 52

100- بیش برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 13، 12

12_ برادران یوسف به دلیل نیرومندی و کارآمد بودنشان، خویش را به محبت پدرشان یعقوب سزاوارتر می دیدند.

إذ قالوا ليوסף وأخوه أحب إلى أبينا منا ونحن عصبه

13_ محبت فراوان یعقوب (ع) به یوسف (ع) و بنیامین، خطا و لغزشی روشن از دیدگاه دیگر فرزندان او

إذ قالوا ليوסף وأخوه أحب... إن أبانا لفي ضلّ مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 4، 5، 7، 8، 9، 10

4_ برادران یوسف، نبود وی در میان خانواده را، مایه توجه کامل یعقوب (ع) به آنان می پنداشتند.

اقتلوا يوسف... يخل لكم وجه أيبكم

«یخل لكم وجه أيبكم» (خالی شود صورت پدرتان برای شما) کنایه از آن است که توجه و اقبال او از یوسف (ع) منقطع می شود و تنها برای شما خواهد بود. فعل «یخل» جواب امر (اقتلوا) و (اطرحوه) است و با «إن» شرطیه مقدر مجزوم شده است؛ یعنی: «إن تقتلوه أو تطرحوه يخل لكم...».

5_ برادران یوسف در صورت نبود او، بنیامین را رقیب خویش در جلب محبت یعقوب (ع) نمی دیدند.

ليوسف وأخوه أحب... اقتلوا يوسف... يخل لكم وجه أيبكم

برادران یوسف از محبت افزون تر یعقوب (ع) به یوسف (ع) و نیز بنیامین در رنج بودند؛ ولی با از میان بردن یوسف (ع) مشکل را حل شده می دانستند. بنابراین چنین می پنداشتند که بنیامین، نمی تواند مانع توجه کامل یعقوب (ع) به آنان باشد.

7_ برادران یوسف حضور او در نزد یعقوب را، مایه تلخ کامی و ناپسامانی خویش می دانستند.

اقتلوا يوسف... تكونوا من بعده قومًا صلّحین

8_ برادران یوسف، صلاح امور خویش و بهبود وضعیت خود را در کشتن و یا تبعید او می پنداشتند.

اقتلوا يوسف أو اطرحوه أرضاً... و تكونوا من بعده قومًا صلّحین

مراد از صلاح در «قوماً صالحین» صلاح امور دنیوی است؛ زیرا ظاهر آن است که فعل مضارع «تکونوا» عطف بر «یخل» و جواب امر «اقتلوا» و «اطرحوه» می باشد. بر این اساس جمله «تکونوا...» چنین معنا می شود: اگر یوسف را بکشید و یا تبعیدش کنید، امور شما اصلاح می شود و بدبختی از شما برطرف می گردد.

9_ برادران یوسف، بر آن بودند که پس از کشتن یا تبعید او، توبه کرده و درستکار شوند. *

اقتلوا یوسف . . و تکونوا من بعده قوماً صـلحین

در برداشت فوق، صلاح در «قوماً صالحین» صلاح دینی و اخلاقی گرفته شده است. این احتمال مبتنی بر این است که «واو» در «و» تکونوا» به معنای مع و «تکونوا» منصوب به «أن» مقدر باشد. بر این اساس «اقتلوا یوسف... و تکونوا من بعده قوماً صالحین» چنین معنا می شود: یوسف را بکشید، ولی با این قید و شرط که پس از آن با توبه به درگاه خدا، مردمی صالح و درستکار باشید.

10_ برادران یوسف، کشتن یا تبعید او را گناه می شمردند و به ناروا بودن آن معترف بودند.

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً . . و تکونوا من بعده قوماً صـلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 53

5_ برادران یوسف در حضور پدر نابودی یوسف (ع) را برای خود، امری خسارت بار و تباه کننده قلمداد کردند.

إنا إذا لخـ سرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ یوسف (ع) در نزد برادرانش، شخصی بی مقدار و کم ارزش بود. *

و كانوا فيه من الزهدين

در برداشت فوق، ضمیر در «کانوا» به برادران یوسف باز گردانده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ فرزندان یعقوب، برده شدن را کیفر و مجازات سرقت کننده جام پادشاه دانستند.

قالوا فما جزؤه .. قالوا جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه

مفاد جمله «فهو جزؤه» این است که سارق ملک کسی می شود که از اموال او دزدی شده است. در «مجمع البیان» آمده است که: مدت این استرقاق و ملکیت یک سال بوده است.

4_ فرزندان یعقوب، ضمن تعیین مجازات سارق تصریح کردند که خصوص سارق (کسی که جام شاهی در اثاثیه اش یافت شود) مسؤول شناخته می شود نه همه افراد کاروان

قالوا جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه

فرزندان یعقوب در مقام پاسخ به این پرسش که «فما جزؤه» کافی بود که بگویند: «هو جزؤه»؛ ولی از آن جا که همه کاروان به سرقت متهم شدند (آیتها العیر إنکم لسـرقون) لازم دانستند که با جواب تفصیلی (جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه) بیان کنند که همه کاروان مسؤول نیستند؛ بلکه تنها آن کس که جام شاهی در اثاثیه اش یافت شود، مسؤول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5_ برادران یوسف بر این باور بودند که یوسف (ع) از میان رفته و نابود شده است .

فقد سرق أخ له من قبل

«من قبل» می تواند متعلق به «سرق» باشد. بر این اساس جمله «فقد سرق...» چنین معنا می شود: او برادری داشت که پیش از این دزدی کرده بود. همچنین می تواند متعلق به مضمون «أخ له» باشد. بر این مبنا جمله چنین معنا می شود: او پیشتر برادری داشت که دزدی کرده بود. بر این فرض قید «من قبل» حاکی است که برادران یوسف می پنداشتند که یوسف(ع) از میان رفته است.

7_ فرزندان یعقوب گرایش بنیامین به دزدی را از ناحیه مادر وی دانسته و او را منشأ پیدایش ناهنجاری فرزندانش شمردند .

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

جواب شرط (إن يسرق) جمله ای محذوف است و جمله «فقد سرق...» - از باب آمدن سبب به جای مسبب - جانشین جواب می باشد. بنابراین جمله «إن يسرق...» چنین معنا می شود: اگر او دزدی کرد خلاف انتظار نیست؛ زیرا برادر مادری اش نیز دزدی

ص: 54

کرده بود پس دزدی آنان ریشه مادری دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 18

18_ عزیز مصر (یوسف) در دیده فرزندان یعقوب حاکمی خداشناس ، خیرخواه و اهل جود و کرم بود .

فأوف لنا الكيل و تصدق علينا إن الله يجزي المتصدقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 6

6_ اعتقاد و باور برادران یوسف به خدادادی بودن مقام و منزلت برتر او

لقد ءاترك الله علينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 5

5_ فرزندان یعقوب به تقرّب وی در نزد خداوند باور داشته و بدان معترف بودند .

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

101- پرسش برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 71 - 2

2_ فرزندان یعقوب از کارگزاران یوسف پرسیدند : کالای مفقود شده تان چیست ؟

قالوا .. ماذا تفقدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 3

3_ یوسف (ع) در پی پرسش برخاسته از شگفت زدگی و ناباوری برادرانش ، تصریح کرد که او همان یوسف است .

أءنك لآنت يوسف قال أنا يوسف

102- پشيمانى برادران يوسف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 91 - 9

ص: 55

9_ برادران یوسف در حضور او به گناه و خطای خویش اعتراف نموده و از رفتار گذشته خود اظهار ندامت کردند .

وإن كُنَّا لَخَطِئِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 3

3_ فرزندان یعقوب از رفتار های ناروایشان با یوسف (ع) ، بنیامین و یعقوب (ع) ، پشیمان شدند و اظهار ندامت کردند .

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

103- پیشنهاد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 6

6_ بازداشت یکی از برادران بنیامین در مقابل آزاد کردن او ، پیشنهاد برادران به یوسف

فخذ أهدنا مكانه

104- تبری برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 8

8_ فرزندان یعقوب با این تحلیل که دزدی بنیامین ریشه مادری دارد ، درصدد پیراستن خویش از عار و ننگ دزدی او بودند .

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

برادران یوسف با توصیف بنیامین به دارا بودن روحیه دزدی (إن يسرق) و اثبات آن با مطرح ساختن دزدی برادر مادری اش ، درصدد بیان این معنا بودند که مادر آن دو در پیدایش روحیه دزدی نقش داشته ؛ ولی سایر برادرانش چون از مادرانی دیگرند ، از این ناهنجاری پیراسته اند .

105- تبرئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 1

1_ فرزندان یعقوب در حضور یوسف (ع) و کارگزارانش ، بر منزه بودنشان از سرقت و نداشتن قصد فسادگری و خرابکاری در مصر ، سوگند یاد کردند .

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سـرقین

ص: 56

گرچه مقسم علیه (آنچه بر انجام آن سوگند یاد می شود) در آیه شریفه «لقد علمتم» است؛ ولی در حقیقت «ما جئنا...» مقسم علیه می باشد. بنابراین معنای جمله چنین می شود: به خدا سوگند که ما برای فساد به مصر نیامده ایم و هرگز سارق نبوده ایم و شما این حقیقت را به خوبی دانستید.

106- تدبیر در فرجام برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 2

2_ خداوند، انسان ها را به تأمل در سرگذشت یوسف (ع) و برادرانش ترغیب کرده است.

لقد كان في يوسف وإخوته آيات للسائلين

حرف لام در «لقد» نشانه قسم مقدر و «قد» نیز برای تأکید است. هدف از تأکید و سوگند خداوند بر اینکه در داستان یوسف و برادرانش آیاتی برای پرسش کنندگان است، ترغیب انسانها به تأمل در آن داستان می باشد.

107- تذکر به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 1

1_ عزیز مصر در پی مشاهده ذلت فرزندان یعقوب، داستان رها کردن یوسف (ع) در چاه کنعان را به آنان یادآوری کرد.

قال هل علمتم ما فعلتم بيوسف وأخيه

مراد از «ما فعلتم بيوسف» و یا مصداق مورد نظر از آن، داستان رهاسازی یوسف (ع) در چاه کنعان است. گویا این یادآوری همان است که خداوند در آیه 15 از همین سوره بیان داشت، بدین مضمون که همانا این واقعه (داستان چاه) را در آینده به آنان گزارش خواهی کرد، در حالی که متوجه نیستند (تورا نمی شناسند).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 16

16_ یعقوب (ع) با توجه دادن فرزندان به آموزگاری و مهربانی خداوند، آنان را به آموزش گناهانشان امیدوار ساخت.

سوف أستغفر لكم ربى إنه هو الغفور الرحيم

108- تشویق برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 9

ص: 57

9_ یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به عدالت خویش در معامله و پذیرایی نیکویش از مهمانان، آنان را به آوردن بنیامین ترغیب کرد.

اَتْتُونِي بِأَخٍ لَّكُم مِّنْ أَيْكُمِ أَلَا تَرَوْنَ أَنِي أُوْفِي الْكَيْلِ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ

جمله «ألا- ترون...» (آیا ملاحظه نمی کنید که...) پس از «اَتْتُونِي بِأَخٍ لَّكُم» بیانگر هدف یوسف(ع) (ترغیب به آوردن بنیامین) از توجه دادن برادرانش به مهمان نوازی و عدالتش در معامله است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 7

7_ یوسف (ع) علی رغم ترغیب و تهدید برادران و نیز آماده سازی همه زمینه های مراجعت آنان، اطمینان به بازگشت آنان نداشت و عدم موافقت یعقوب را با سفر بنیامین محتمل می دانست.

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

109- تصمیم برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 4

4_ برادران یوسف تا قبل از بردن او به صحرا، نسبت به سرنوشت او به نظر قطعی نرسیده بودند.*

فلما ذهبوا به و أجمعوا

«اجماع» (مصدر أجمعوا) به معنای اتفاق نظر و عقیده و نیز به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کاری شدن است. برداشت فوق، ناظر به معنای نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 6

6_ فرزندان یعقوب به بازگشت مجدد به مصر برای دریافت آذوقه، مصمم بودند.

فَإِن لَّمْ تَأْتُونِي بِفَلَاحٍ لَّكُمِ عِنْدِي

110- تعجب برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 71 - 3

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - يوسف - 12 - 90 - 2

ص: 58

2_ استبعاد و شگفتی ، فرزندان یعقوب از اینکه عزیز مصر برادرشان یوسف باشد .

قالوا أئنا لآنت يوسف

برادران یوسف علی رغم اطمینانشان بر اینکه عزیز مصر همان یوسف است ، جمله خویش را با استفهام تقریری بیان کردند و از او خواستند که به یافته آنان اقرار کند و این بیانگر استبعاد و شگفتی ایشان است ؛ یعنی ، در عین اطمینان ناباور بودند.

111- تعداد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 3,22

3_ یوسف (ع) دارای چندین برادر

لاتقصص رءیاک علی إخوتک

22_ « عن أبي جعفر (ع) : انه كان من خبر يوسف (ع) انه كان أحد عشر أخاً . . . » ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است: از خبر مربوط به یوسف اینکه برای او یازده برادر بود . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 14

14_ برادران یوسف کمتر از ده نفر نبودند .

و نحن عصبه

112- تعهد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 8

8_ فرزندان یعقوب در حضور او ، با تأکیدی فراوان مراقبت از یوسف (ع) را برعهده گرفتند .

و إنا له لحفظون

تأکید فراوان ، از آوردن جمله اسمیه به همراه «إِنَّ» و «لَا» تأکید استفاده می شود.

113- تقصیر برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 3

3_ یعقوب (ع)، فرزندانش را در گرفتاری بنیامین و باز نگشتن وی مقصر دانست.

ص: 59

قال بل سوّلت لكم أنفسكم أمرًا

114- تکبر برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 11

11_ برادران یوسف ، به کثرت نیرو و نفرات خویش مغرور بودند .

و نحن عصبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 14 - 2

2_ برادران یوسف ، به کثرت نیرو و نفرات خویش مغرور بودند .

لئن أكله الذئب و نحن عصبه

115- تلاش برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 7

7_ فرزندان یعقوب با مشاهده سرمایه بازگردانده شده ، تلاش مجددی را برای جلب توافق پدر با مسافرت کردن بنیامین آغاز کردند .

قال هل ءامنکم . . . ی_أبانا ما نبغی ه_ذه بض_عتنا ردّت إلینا و نمیر أهلنا و نحفظ أ

سخنان فرزندان یعقوب (ما نبغی ه_ذه بضاعتنا ..) به قرینه مخاطب قرار دادن یعقوب (یا أبانا)، در راستای جلب موافقت وی برای سفر بنیامین بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 2

2_ فرزندان یعقوب با تحریک عواطف یوسف (ع) درصدد جلب رضایت او برای آزادسازی بنیامین برآمدند .

قالوا ی_أیها العزیز إن له أبًا شیخًا کبیرًا

116- توبه برادران يوسف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 60

9_ برادران یوسف ، بر آن بودند که پس از کشتن یا تبعید او ، توبه کرده و درستکار شوند . *

اقتلوا یوسف . . . و تکونوا من بعده قوماً صالحین

در برداشت فوق، صلاح در «قوماً صالحین» صلاح دینی و اخلاقی گرفته شده است. این احتمال مبتنی بر این است که «واو» در «و» تکونوا» به معنای مع و «تکونوا» منصوب به «آن» مقدر باشد. بر این اساس «اقتلوا یوسف . . . و تکونوا من بعده قوماً صالحین» چنین معنا می شود: یوسف را بکشید، ولی با این قید و شرط که پس از آن با توبه به درگاه خدا، مردمی صالح و درستکار باشید.

11_ «عن علی بن الحسین (ع) فی قوله تعالی : «و تکونوا من بعده قوماً صالحین» ای تتوبون ؛

از امام سجاد(ع) روایت شده که درباره سخن خدا که می فرماید: [برادران یوسف گفتند:] «و تکونوا من بعده قوماً صالحین» فرمود: یعنی بعد از آن توبه می کنید».

117- توجیه گری برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 3

3_ غفلت از یوسف (ع) به خاطر سرگرمی به دیدن و مسابقه دادن ، اعتذار دروغین برادران او در توجیه طعمه گرگ شدن یوسف (ع)

ی_أبانا إنا ذهبنا نستبق و ترکنا یوسف عند مت_عنا

«استباق» به معنای مسابقه دادن و پیشی گرفتن است و جمله «نستبق» حال برای فاعل «ذهبنا» است. بنابراین «ذهبنا نستبق» ؛ یعنی، می رفتیم در حالی که با یکدیگر مسابقه می دادیم. رفتن و مسابقه دادن با مسابقه تیراندازی یا اسب دوانی مطابقتی ندارد ؛ بلکه با مسابقه دیدن منطبق است.

118- توصیه به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 7

7_ یعقوب (ع) در آستانه سفر دوم فرزندان به مصر ، به آنان توصیه کرد برای ورود به آن دیار ، دروازه های متعددی را برگزینند و از یک دروازه وارد نشوند .

ی_بني لا تدخلوا من باب وحد وادخلوا من أبواب متفرقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 8،9،18

8_ توصیه یعقوب (ع) به فرزندان (لزوم اختیار کردن دروازه های متعدد برای ورود به مصر) جز تلاش برای سلامتی فرزندان ، اثر دیگری نداشت .

ص: 61

ما كان يغني عنهم من الله من شيء إلا حاجة في نفس يعقوب قضى_ها

استثنا در عبارت «إلا حاجة ..» استثنای منقطع است. ظاهر آن است که ضمیر فاعلی در «قضاها» به یعقوب(ع) باز گردد. بر این اساس معنای «ما كان يغني ... إلا حاجة في نفس يعقوب قضاها» چنین می شود: تدبیر یعقوب(ع) هرگز بازدارنده آنچه از ناحیه خداوند مقدر شده بود نشد؛ لکن یعقوب(ع) خواسته ای داشت که با دستور خویش (ادخلوا من أبواب متفرقة) عملی ساخت. بر اساس این معنا مراد از خواسته او (حاجه) انجام وظیفه است و آن راهنمایی فرزندان به اسباب رهایی از خطرات احتمالی است.

9_ یعقوب(ع) در فرمان خویش مبنی بر ورود فرزندان از درب های متعدد، خواسته ای جز انجام وظیفه (پیشنهاد و راه گریز از خطر) نداشت.

ما كان يغني عنهم من الله من شيء إلا حاجة في نفس يعقوب قضى_ها

یعقوب(ع) با اعتقاد به حاکمیت اراده خداوند، می دانست که تأمین سلامتی فرزندان به دست خداست و از اختیار او بیرون است؛ ولی توجه او به کارآیی اسباب و علتها در محدوده مشیت الهی، او را به چاره اندیشی واداشت؛ اما نتیجه را منوط به خواست خداوند می دید. از این رو حاجت و خواسته آن حضرت چیزی جز انجام وظیفه راهنمایی فرزندان نبود.

18_ توصیه های یعقوب(ع) به فرزندان خویش (لزوم توکل بر خدا و به کارگیری اسباب و علل) جلوه ای از علم ویژه او بود.

ادخلوا من أبواب متفرقة .. و عليه فليتوكل المتوكلون ... إنه لذو علم لما علمنه

119- توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 4,5

4_ یعقوب(ع) مطمئن به مکر و کید فرزندان علیهِ یوسف(ع) در صورت آگاه شدنشان از رؤیای او

لا تقصص رءياك على إخوتك فيكيدوا لك كيداً

چنان چه یعقوب(ع) اطمینان و یقین به کید و مکر فرزندان علیهِ یوسف(ع) نداشت، پس از نقل رؤیا می فرمود: «فإني أخاف أن يكيدوا ..» (می ترسم نقشه ای برای تو بکشند) و جمله خویش را با مفعول مطلق (کیداً) تأکید نمی کرد.

5_ یعقوب(ع)، نگران آسیب دیدن یوسف(ع) از ناحیه برادرانش

فيكيدوا لك كيداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست ، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

جمله «اقتلوا یوسف..» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1_ برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2_ اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کنتم فاعلین» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

ص: 62

1_ یکی از برادران یوسف (لاوی) در جلسه توطئه، سایر برادران را از کشتن او برحذر داشت.

قال قائل منهم لا تقتلوا يوسف

مفرد بودن کلمه «قائل» گویای این است که تنها یکی از برادران یوسف با کشتن وی مخالفت کرد و او بر اساس روایتی که در پایان آیه خواهد آمد، «لاوی» بوده است.

2_ لاوی برخلاف دیگر برادرانش، با توطئه علیه یوسف (ع) و دور ساختن او از نزد پدرشان یعقوب (ع) موافق نبود.

لا تقتلوا يوسف و ألقوه في غيـبت الجب .. إن كنتم فـعلين

جمله شرطی «إن كنتم فاعلين» (اگر بر توطئه علیه یوسف (ع) مصمم هستید) می رساند که لاوی با انجام توطئه موافق نبود. لازم به ذکر است که جواب جمله شرطی (إن كنتم...) معنایی است که از «ألقوه...» استفاده می شود؛ یعنی، «إن كنتم فاعلين فألقوه في غيـبت الجب».

3_ لاوی به برادرانش پیشنهاد کرد اگر مصمم بر دور ساختن یوسف هستند او را در نهانگاه چاهی در مسیر کاروان ها بیفکنند.

قال قائل منهم لا تقتلوا يوسف و ألقوه في غيـبت الجب يلتقطه بعض السّيّاره

«جبّ» به معنای چاه است و برخی از اهل لغت برآند که «جبّ» به چاه عمیق و پر آب گفته می شود. در مجمع البیان آمده است: «غيـبت الجب» حفره و یا طاق مانندی است که بالای آب چاه قرار می دهند و «سیاره» به گروهی که مسافرت می کنند (کاروان) اطلاق می شود.

4_ لاوی با پیشنهاد خود (انداختن یوسف به چاه) درصدد حفظ جان یوسف (ع) و پیشگیری از کشته شدن او بود.

لا تقتلوا يوسف .. و ألقوه في غيـبت الجب يلتقطه بعض السّيّاره

پیشنهاد لاوی مبنی بر اینکه یوسف را در چاهی بر سر راه کاروانها بیفکنید، در مقابل این نظر که او را در بیابانی رها سازید (أو اطرحوه أرضاً) و نیز، تصریح به اینکه کاروانی او را بیابد (يلتقطه بعض السّيّاره) دلالت می کند که وی درصدد پیشگیری از تلف شدن یوسف (ع) و از میان رفتن او بوده است.

4_ بردن یوسف (ع) از نزد یعقوب (ع) ، مشکل اساسی برادران یوسف در اجرای توطئه علیه او

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمنّا علی یوسف

5_ زمینه سازی برادران یوسف جهت جلب رضایت پدر در بردن یوسف (ع)

یـأبانا ما لک لاتأمنّا علی یوسف

6_ فرزندان یعقوب ، با دروغ و نیرنگ درصدد برآمدند تا اعتماد وی را جلب کرده و رضایت او را در سپردن یوسف (ع) به ایشان فراهم سازند .

و إنا له لنـصحون

9_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به او ، و تحریک احساسات وی درصدد فریب دادن او بودند .

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمنّا علی یوسف

برداشت فوق ، از خطاب «یـأبانا» (ای پدر جانمان) و نیز لحن کلام «ما لک لاتأمنّا . . .» (چه شده است که به ما درباره یوسف بی اعتماد هستی) استفاده شده است.

ص: 63

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 1,3,4,6

1_ فرزندان یعقوب ، پس از طرح توطئه علیه یوسف (ع) از او خواستند تا یوسف (ع) را همراه آنان به مرتع بفرستد .

أرسله معنا غداً

3_ برادران یوسف در اجرای نقشه شوم خویش علیه او ، تعجیل داشتند و درنگ را روا نمی دانستند .

أرسله معنا غداً

برداشت فوق، از تصریح برادران او به اینکه «فردا یوسف(ع) را به همراه ما بفرست» استفاده می شود.

4_ برادران یوسف با اظهار علاقه به رفع نیاز های طبیعی یوسف (ع) (حضور در مرتع و گردش و بازی) درصدد اثبات خیرخواهی خویش نسبت به او بودند .

و إنا له لنـصحون. أرسله معنا غداً يرتع و يلعب

«رتع» (مصدر يرتع) استفاده فراوان از خوراکیها و نوشیدنیهای باغستانها ، مزارع و مراتع است.

6_ یوسف (ع) به هنگام اجرای توطئه برادرانش علیه او ، در سنین کودکی یا نوجوانی بوده است .

أرسله معنا غداً يرتع و يلعب

برداشت فوق ، از فعل «يلعب» (بازی کند) به دست می آید؛ زیرا معمولاً بازی کردن را در مورد کودکان و نوجوانان به کار می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 5,6,20

5_ برادران یوسف در توطئه علیه او ، از کشتش احتراز می کردند و سعی در زنده ماندن وی داشتند .

و ألقوه فی غیـبت الجب . . . و أجمعوا أن يجعلوه فی غیـبت الجب

از اینکه برادران یوسف بر آن شدند که وی را در چاه قرار دهند نه اینکه او را در چاه بیفکنند ، معلوم می شود سعی در زنده ماندن او داشتند.

6_ برادران یوسف پس از همراه بردن او ، همگی خود را برای نهادن وی در نهانخانه چاه ، مهیا ساختند .

فلما ذهبوا به و أجمعوا أن يجعلوه في غيـبت الجب

در برداشت فوق «اجماع» به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کار شدن گرفته شده است. قابل ذکر است که آیات پیشین (9 ، 10 و 11) مؤید این معنا می باشد.

20_ «عن علي بن الحسين (ع) : . . . فانطلقوا به مسرعين مخافه أن يأخذهم منهم ولا يدفعه إليهم . . .»

از امام سجاده (ع) روایت شده است: . . . یوسف را با سرعت بردند ، مبادا یعقوب او را از دست آنان بگیرد و به آنان ندهد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 16 - 2

2_ برادران یوسف برای حق جلوه دادن صحنه های دروغین ، حضور خویش در نزد پدر را تا شامگاهان به تأخیر انداختند .

و جاءو أباهم عشاءً

«عشاء» به اول تاریکی شب گفته می شود و برخی از اهل لغت گفته اند: «عشاء» از اول مغرب است تا سپری شدن ثلث شب.

ص: 64

تصریح قرآن به زمان گزارش دروغین (شامگاهان) اشاره به برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 1,2,5,8

1_ برادران یوسف ، پیش از حضور در نزد یعقوب (ع) با هماهنگی کامل ، دروغهایی را برای ارائه به او ، ساخته و پرداخته کردند .

قالوا ی_أبانا إنا ذهبنا .. فأكله الذئب

روشن است که همه فرزندان یعقوب در حضور او لب به سخن نگشودند و گزارش ندادند ؛ بلکه یکی از آنان سخن می گفت. بنابراین نسبت دادن آن سخنان دروغین به همه ایشان (قالوا) گویای این است که آنان از پیش دروغها را بافته و تبادل نظر کرده بودند و همگی بر آن اتفاق نظر داشتند.

2_ طعمه گرگ شدن یوسف (ع) ، گزارشی دروغین برادران او به پدرشان یعقوب

قالوا .. فأكله الذئب

5_ برادران یوسف در داستان ساختگی خویش (طعمه گرگ شدن یوسف) ناخواسته به کوتاهی در حراست از یوسف (ع) اعتراف کردند .

إنا له لح_فظون .. ذهبنا نستبق ... فأكله الذئب

8_ اطمینان برادران یوسف به ناموفق بودن صحنه سازیهایشان در باوراندن دروغ های خود به یعقوب (ع)

و ما أنت بمؤمن لنا ولو كنا ص_دقین

«ایمان» به معنای تصدیق کردن شخص و باور کردن مدعای اوست. آوردن جمله اسمیه به همراه «باء» زایده _ که برای تأکید است _ حکایت از اطمینان برادران یوسف به مضمون جمله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 1,2,3,5,15,20,21

1_ برادران یوسف قبل از قرار دادن او در چاه ، پیراهن او را از بدنش خارج کردند .

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

2_ برادران یوسف ، پیراهن وی را به خونی دروغین (خونی غیر از خون او) آغشته کردند .

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

3_ برادران یوسف با ارائه پیراهن خونین او به یعقوب (ع)، درصدد اثبات ادعای ساختگی خویش برآمدند.

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

5_ خونی که برادران یوسف پیراهن او را با آن آغشته کردند، به خوبی نشان می داد که خون یوسف نیست.

جاءو علی قمیصه بدم کذب

«کذب» مصدر است و در آیه شریفه به معنای اسم فاعل «کاذب» می باشد به کارگیری مصدر به جای اسم فاعل حاکی از مبالغه است بنابراین «دم کذب» یعنی خون دروغین که دروغ بودنش خیلی روشن و واضح بود.

15_ یعقوب (ع) برای کشف حقیقت آنچه فرزندانش درباره یوسف (ع) ابراز می کردند، از خداوند کمک خواست.

والله المستعان علی ما تصفون

«وصف» (مصدر تصفون) به معنای بیان کردن است و مراد از «ما» سخنان دروغین برادران یوسف می باشد. کمک گرفتن از خدا بر سخنان و گزارشهای غیر واقعی، به معنای کمک گرفتن از او در کشف حقیقت است.

ص: 65

20_ «عن أبي جعفر (ع) في قوله « و جاؤوا على قميصه بدم كذب » قال : إنهم ذبحوا جدياً على قميصه ;

از امام باقر(ع) روایت شده درباره سخن خدا که فرموده: «و جاؤوا . . .» فرمود: آنان بزغاله ای بر روی پیراهن او ذبح کرده بودند».

21_ «عن علي بن الحسين (ع) . . . قال [يعقوب لهم] بل سؤلت لكم أنفسكم أمراً و ما كان الله ليطعم لحم يوسف الذئب من قبل أن أرى تأويل رؤياه الصادقه ;

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . يعقوب به برادران يوسف گفت: «بل سؤلت لكم أنفسكم أمراً» و چنین نیست که خدا گوشت يوسف را به خورد گرگ بدهد، قبل از آنکه تأویل خواب راستین او را ببینم».

120- توفیق برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 13

13_ اطاعت فرزندان یعقوب از او در مورد ورودشان از دروازه های متعدد ، به توفیق الهی بود .

و لما دخلوا من حيث أمرهم أبوهم . . . إلا حاجة في نفس يعقوب قضيها

از یک سو برآورده شدن خواسته یعقوب(ع) (ورود فرزندان از دربهای متعدد) به خود آنان نسبت داده شده (و لما دخلوا من حيث أمرهم) و از سویی بیان شده که خداوند خواسته او را برآورده ساخته است. از این دو بیان معلوم می شود که توفیق خدا و اراده او موجب شد که فرزندان یعقوب به آنچه پدرشان توصیه کرده بود، موفق شوند.

121- تهدید برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 7

7_ یوسف (ع) علی رغم ترغیب و تهدید برادران و نیز آماده سازی همه زمینه های مراجعت آنان ، اطمینان به بازگشت آنان نداشت و عدم موافقت یعقوب را با سفر بنیامین محتمل می دانست .

لعلهم يرجعون

122- نهمتهای برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 7

7_ فرزندان یعقوب ، او را درباره گزارشهایشان ، متهم به ناباوری کردند .

و ما أنت بمؤمن لنا ولو كنا صـدقین

معنای جمله «و لو كنا صادقین» به ضمیمه «و ما أنت بمؤمن لنا» چنین می شود: درباره یوسف حقیقت را بگوئیم نمی پذیری،

ص: 66

دروغ هم بگوئیم نمی پذیری؛ این دو برای تو تفاوتی ندارد. این سخن فرزندان یعقوب، متهم ساختن او به ناباوری نسبت به ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 2,3,7,8

2_ برادران یوسف در حضور او، بنیامین را به داشتن روحیه سرقت متهم کردند.

قالوا إن يسرق

چون از نظر ظاهر بنیامین سارق شناخته شد، اقتضای مقام آن بود که برادران یوسف از فعل ماضی (سرق) استفاده می کردند. آنان با آوردن فعل مضارع (یسرق) که دلالت بر استمرار و تجدد دارد به جای فعل ماضی درصدد بیان این معنا بودند که بنیامین دارای روحیه سرقت است.

3_ برادران یوسف در حضور او، از گذشته برادر بنیامین (یوسف) سخن گفتند و سابقه دزدی را برای او نیز امری ثابت شده قلمداد کردند.

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

7_ فرزندان یعقوب گرایش بنیامین به دزدی را از ناحیه مادر وی دانسته و او را منشأ پیدایش ناهنجاری فرزندانش شمردند.

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

جواب شرط (إن يسرق) جمله ای محذوف است و جمله «فقد سرق...» - از باب آمدن سبب به جای مسبب - جانشین جواب می باشد. بنابراین جمله «إن يسرق...» چنین معنا می شود: اگر او دزدی کرد خلاف انتظار نیست؛ زیرا برادر مادری اش نیز دزدی کرده بود پس دزدی آنان ریشه مادری دارد.

8_ فرزندان یعقوب با این تحلیل که دزدی بنیامین ریشه مادری دارد، درصدد پیراستن خویش از عار و ننگ دزدی او بودند.

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

برادران یوسف با توصیف بنیامین به دارا بودن روحیه دزدی (إن يسرق) و اثبات آن با مطرح ساختن دزدی برادر مادری اش، درصدد بیان این معنا بودند که مادر آن دو در پیدایش روحیه دزدی نقش داشته؛ ولی سایر برادرانش چون از مادرانی دیگرند، از این ناهنجاری پیراسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 8

8_ دزدی مخفیانه بنیامین و ناتوانی برادران از مراقبت وی در نهان، اعتذار آنان نزد یعقوب (ع) از باز نگرداندن او

ارجعوا إلى أبيكم فقولوا... و ما كنا للغيب حـفظین

جمله «و ما كنا...» در حقیقت پاسخ به پرسشی است که لایق انتظار آن را از یعقوب (ع) داشت و آن اینکه: گیرم بنیامین دزدی کرد، چرا او را از دزدی کردن باز نداشتید تا کار به آنچه می گوئید بینجامد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 95 - 7

7_ «نشیط... قال: قلت لأبي عبدالله (ع): أكان إخوة يوسف صلوات الله عليه أنبياء قال: لا ولا برره أتقياء وكيف وهم يقولون لأبيهم يعقوب: «تالله إنك لفي ضلالك القديم»؛

ص: 67

نشیط گفت: به امام صادق(ع) گفتم: آیا برادران یوسف پیامبر بودند؟ حضرت فرمود: نه، از نیکان و پرهیزکاران نیز نبودند و چگونه پیامبر بودند در حالی که به پدرشان یعقوب می گفتند: تالله إنک لفی ضلالک القدیم».

123- جهل برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 19

19_ « عن أبي جعفر (ع) في قوله « لتبئتهم بأمرهم هذا وهم لا يشعرون » يقول : لا يشعرون أنك أنت يوسف . . . ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «لتبئتهم.. و هم لا يشعرون» روایت شده که می فرمود: [یعنی] دانند تو همان یوسفی...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 86 - 13

13_ جهل و ناآگاهی فرزندان یعقوب به حقایقی درباره خداوند

و أعلم من الله ما لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 6،9،12

6_ برادران یوسف هنگام افکندن او در چاه کنعان ، گرفتار جهل و بی خردی بودند .

هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه إذ أنتم جـهلون

9_ یوسف (ع) ضمن اعتراض به عملکرد ناصواب برادرانش ، عذر تقصیرشان (جهل و نادانی) را به آنان القا کرد .

إذ أنتم جـهلون

یوسف(ع) با مقید کردن عملکرد ناصواب برادرانش به زمان جهل آنان (إذ أنتم جاهلون) اشاره به این معنا دارد که: من شما را معذور می شمرم چرا که در زمانی مرتکب خلاف شدید که نادان بودید.

12_ « عن أبي عبدالله (ع) : . . . كل ذنب عمله العبد وإن كان به عالماً فهو جاهل حين خاطر بنفسه في معصية ربه ، وقد قال في ذلك تبارك وتعالى يحكي قول يوسف لإخوته : « هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه إذ أنتم جاهلون » فنسبهم إلى الجهل لمخاطرتهم بأنفسهم في معصية الله ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: . . . هر گناهی را که بنده انجام دهد _ اگر چه به گناه بودن آن آگاه باشد _ نادان است ; زیرا خود را به وسیله معصیت خدا به خطر انداخته است. خدای تبارک و تعالی در همین مورد، قول یوسف را خطاب به برادرانش حکایت کرده که گفت: «هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه إذ أنتم جاهلون» [امام(ع) فرمود: یوسف به آنان نسبت نادانی داد ; چون خود را به وسیله معصیت خدا به خطر انداخته بودند].

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 15

ص: 68

15_ جهل و ناآگاهی فرزندان یعقوب به حقایق درباره خداوند

ألم أقل لكم إني أعلم من الله ما لا تعلمون

124- چشم زخم به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 9

9_ یعقوب (ع) نگران از چشم زخم و حسادت بر فرزندان خویش در صورت ورود جملگی آنان به مصر از یک دروازه آن

لاتدخلوا من باب وحد... و ما أغنى عنكم من الله من شيء

آیه شریفه در این باره که یعقوب(ع) چه خطری را برای فرزندان خویش و یا برای بنیامین احساس می کرده، بیانی ندارد. بسیاری از مفسران گفته اند از اینکه یعقوب(ع) از آنان خواسته متفرق شوند و از دربهای متعدد وارد گردند، می توان حدس زد که وی از خطر چشم زخم و مانند آن هراسان بوده است.

125- حادثه ناگوار برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 5,6

5_ خداوند پیشامد ناگواری را برای فرزندان یعقوب در مصر، تقدیر کرده بود.

ما كان يغنى عنهم من الله من شيء

جمله «ما كان يغنى...» از آنچه ذیل شماره 11 از آیه قبل آورده شد، معلوم می شود.

6_ تدبیر یعقوب (ع) (ورود فرزندانش به مصر از دروازه های متعدد) مانع پیشامدی که خداوند برای آنان مقدر کرده بود، نشد.

ما كان يغنى عنهم من الله من شيء

ضمیر در «یغنی» به یعقوب(ع) و یا تدبیر او_ که از «ادخلوا من أبواب متفرقه» استفاده می شود_ برمی گردد. مآل هر دو احتمال یک معناست.

126- حسادت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ همه فرزندان یعقوب محبت افزون تر او به یوسف (ع) و بنیامین را احساس می کردند و بر آن رشک می بردند .

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب إليّ أينا منا

ضمیر در «قالوا» به «إخوته» در آیه قبل برمی گردد؛ یعنی ، همه آنان چنین گفتند و بر این نظر اتفاق داشتند.

ص: 69

7_ محبت و علاقه افزون تر یعقوب (ع) به دو فرزندش یوسف (ع) و بنیامین ، برانگیزنده حسادت دیگر فرزندان وی نه اطلاعشان از رؤیای یوسف (ع)

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب إلى أبينا منا

چنان چه یوسف(ع) رؤیای خویش را برای برادرانش نقل کرده بود و آن باعث حسادت و توطئه علیه او شده بود ، سخن از بنیامین به میان نمی آوردند و تنها به ذکر یوسف(ع) اکتفا می کردند.

8_ حسادت برادران یوسف به وی ، آنان را به جلسه ای برای تصمیم گیری علیه او واداشت .

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب إلى أبينا منا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 2

2_ حسادت برادران یوسف به وی ، منشأ تصمیم آنان بر کشتن و یا تبعید او

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب . . . اقتلوا يوسف

127- حسادت بر برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 9

9_ یعقوب (ع) نگران از چشم زخم و حسادت بر فرزندان خویش در صورت ورود جملگی آنان به مصر از یک دروازه آن

لاتدخلوا من باب وحد . . . و ما أغنى عنكم من الله من شيء

آیه شریفه در این باره که یعقوب(ع) چه خطری را برای فرزندان خویش و یا برای بنیامین احساس می کرده، بیانی ندارد. بسیاری از مفسران گفته اند از اینکه یعقوب(ع) از آنان خواسته متفرق شوند و از دربهای متعدد وارد گردند، می توان حدس زد که وی از خطر چشم زخم و مانند آن هراسان بوده است.

128- حسن پیشینه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 3,6

3_ فرزندان یعقوب نزد کارگزاران یوسف به حسن سابقه و منزّه بودن از فساد و سرقت شناخته شده بودند .

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سـرقین

6_ فرزندان یعقوب با بیان حسن پیشینه خویش و منزّه بودنشان از سابقه سرقت ، متهم شدنشان را به سرقت جام شاهی امری نابجا شمردند .

لقد علمتم . . . ما كنا سـرقین

ص: 70

129- خانواده برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 6

6_ پسران یعقوب، دارای اهل و عیال (زن، فرزند و . . .)

مَسْنَا وَأَهْلُنَا الضَّر

«أهل الرجل» به زن فرزند و دیگر وابستگان او گفته می شود.

130- خدائشناسی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 86 - 13

13_ جهل و ناآگاهی فرزندان یعقوب به حقایقی درباره خداوند

و أعلم من الله ما لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 7

7_ یوسف (ع) و برادرانش به نقش بسزای خداوند در امور بشر و روند تاریخ، معتقد بودند و بدان باور داشتند.

قد منّ الله علينا . . لقد ائثرک الله علينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 15

15_ جهل و ناآگاهی فرزندان یعقوب به حقایقی درباره خداوند

ألم أقل لكم إني أعلم من الله ما لا تعلمون

131- خطای برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ تأکید و اقرار برادران یوسف به ارتکاب خطا در حق برادرشان یوسف (ع)

وإن کتّٰ الخ_طین

«إن» در جمله فوق به اصطلاح مخفّفه از مثقله (إنّ) است. دلیل آن حرف «لام» در «لخاطین» می باشد.

ص: 71

9_ برادران یوسف در حضور او به گناه و خطای خویش اعتراف نموده و از رفتار گذشته خود اظهار ندامت کردند .

وإن كُنَّا لَخَطِئِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 4

4_ یوسف (ع) پس از اعتراف برادرانش به خطا، هر گونه سرزنش آنان را از ناحیه خویش و دیگران، ناروا شمرد .

لا تثریب علیکم الیوم

کلمه «تثریب» نکره است و پس از حرف نفی (لا) قرار گرفته است. از این رو شامل هر گونه ملامت می شود. یاد نکردن از فاعل (سرزنش کننده) دلالت بر عموم دارد؛ یعنی، هیچ کس نه من و نه دیگری. جمله «لا تثریب علیکم الیوم» جمله ای خبری و در مقام انشا و دستور است؛ یعنی، نباید شما ملامت شوید و یا نباید هیچ کس شما را ملامت کند.

132- خواسته های برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 11

11_ «عن أبي جعفر (ع): ... فقالوا كما حكى الله عز وجل «... أرسله معنا غداً يرتع ويلعب» أي يرعى الغنم ويلعب؛

از امام باقر(ع) روایت شده است: ... برادران یوسف همان گونه که خداوند حکایت فرموده، گفتند: «...أرسله معنا غداً يرتع ويلعب»؛ یعنی، او را با ما بفرست تا گوسفندها را بچراند و بازی کند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 3

3_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به بنیامین از پدرشان خواستند او را به همراه آنان روانه مصر کند .

فأرسل معنا أخانا

هدف فرزندان یعقوب از نام نبردن بنیامین و یاد کردن از او به عنوان «أخانا» (برادرمان) اظهار محبت به اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 11

11_ مشاهده نیکوکار بودن یوسف ، مایه تشجیع فرزندان یعقوب به تقاضای آزادی بنیامین و بازداشت یکی از آنان به جای وی

فخذ أحدنا مكانه إنا نرى ك من المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 82 - 4

4_ لاوی به برادرانش سفارش کرد از یعقوب بخواهند که وی از اهالی مصر و نیز از همسفران ایشان ، داستان سرقت بنیامین را جویا شود .

ص: 72

فَقُولُوا يَا أَبَانَا .. وَسئَلُ الْقَرِيبَةَ ... وَالْعَبْرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا

«اقبال» (مصدر أقبلنا) به معنای روی آوردن است و متعلق آن «إلیک» و مانند آن است که به خاطر وضوحش در کلام نیامده و «فیها» حال برای ضمیر «أقبلنا» می باشد. بنابراین «وسئل ... العبر الی ...»؛ یعنی، از کاروانی پرس که ما در میان آنها به سوی شما آمدیم. قابل ذکر است که آیه مورد بحث نیز مانند آیه سابق، از سفارشهای لاوی به برادرانش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 85 - 5

5_ فرزندان یعقوب از وی تقاضا کردند یوسف (ع) را فراموش کرده و یاد او را از خاطر بزداید .

قالوا تالله تفتوا تذكر يوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 14، 12، 8

8_ فرزندان یعقوب با بیان تنگدستی و نداشتن بهای لازم برای خرید سهمیه خویش ، از یوسف (ع) خواستند جیره آنان را به طور کامل پرداخت کند .

مَسْنَا وَأَهْلُنَا الضَّرَّ وَجِئْنَا بِيضٍ عَهْ مَزْجِيه فَاؤْف لَنَا الْكَيْلِ

12_ فرزندان یعقوب از یوسف (ع) تقاضا کردند برادرشان بنیامین را به آنان باز گرداند .

و تصدق علينا

در اینکه مقصود فرزندان یعقوب از عطیه درخواستی چیست سه نظر ایراد شده است: 1_ منظور بنیامین است که به ظاهر ملک یوسف (ع) می باشد. 2_ مقصود آنان مقداری بیش از سهمیه و جیره ایشان است. 3_ مراد همان سهمیه است بدون دریافت همه بهای آن. برداشت فوق، ناظر به اولین احتمال است.

14_ برادران یوسف به دلیل سخت شدن معیشت بر خاندان یعقوب (ع) از او تقاضا کردند بیش از سهمیه سرانه ، آذوقه و غلات به آنان ببخشند .

مَسْنَا وَأَهْلُنَا الضَّرَّ .. فَاؤْف لَنَا الْكَيْلِ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 4، 8

4_ فرزندان یعقوب با لحنی ملتمسانه از وی خواستند برای آمرزش گناهانشان از خداوند ، طلب آمرزش کند .

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

تصریح فرزندان یعقوب به «یا أبانا» (ای پدر ما) برای جلب مهر و محبت و برانگیختن عواطف اوست که از آن به «لحنی ملتمسانه» تعبیر شد.

8_ فرزندان یعقوب از او خواستند تا از آنان نزد یوسف (ع) شفاعت کند و گذشت از خطاهایشان را از وی بخواهد . *

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

نبودن «ربنا» در سخن فرزندان یعقوب (استغفر لنا ذنوبنا) در مقابل تصریح یعقوب (ع) به «ربی» در پاسخ آنان (سوف أستغفر لکم ربی) مبنای برداشت فوق است. تصریح یعقوب (ع) به اینکه تنها خداوند آمرزنده و مهربان است، می تواند مؤید این احتمال باشد.

ص: 73

133- دانش تعبیر رؤیای برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 8

8- یعقوب (ع) و فرزندانش به تعبیر خواب آگاهی داشتند .

لا تقصص رءیاک علیٰ إخوتک فیکیدوا لک کیداً

134- دروغگویی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 6

6_ فرزندان یعقوب ، با دروغ و نیرنگ در صدد برآمدند تا اعتماد وی را جلب کرده و رضایت او را در سپردن یوسف (ع) به ایشان فراهم سازند .

و إنا له لنـصحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 1

1_ فرزندان یعقوب با دروغ ها و نیرنگ های خویش ، موافقت او را برای فرستادن یوسف (ع) به همراه خود جلب کردند .

إنا له لحـفظون . . . فلما ذهبوا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 8، 3، 2، 1

1_ برادران یوسف ، پیش از حضور در نزد یعقوب (ع) با هماهنگی کامل ، دروغهایی را برای ارائه به او ، ساخته و پرداخته کردند .

قالوا یـأبانا إنا ذهبنا . . . فأکله الذئب

روشن است که همه فرزندان یعقوب در حضور او لب به سخن نگشودند و گزارش ندادند ؛ بلکه یکی از آنان سخن می گفت. بنابراین نسبت دادن آن سخنان دروغین به همه ایشان (قالوا) گویای این است که آنان از پیش دروغها را بافته و تبادل نظر کرده بودند و همگی بر آن اتفاق نظر داشتند.

2_ طعمه گِرد شدن یوسف (ع)، گزارشی دروغین برادران او به پدرشان یعقوب

قالوا .. فأكله الذئب

3_ غفلت از یوسف (ع) به خاطر سرگرمی به دویدن و مسابقه دادن، اعتذار دروغین برادران او در توجیه طعمه گِرد شدن یوسف (ع)

ی_أبانا إنا ذهبنا نستبق و ترکنا یوسف عند مت_عنا

«استباق» به معنای مسابقه دادن و پیشی گرفتن است و جمله «نستبق» حال برای فاعل «ذهبنا» است. بنابراین «ذهبنا

ص: 74

نستبق»؛ یعنی، می رفتیم در حالی که با یکدیگر مسابقه می دادیم. رفتن و مسابقه دادن با مسابقه تیراندازی یا اسب دوانی مطابقتی ندارد؛ بلکه با مسابقه دویدن منطبق است.

8_ اطمینان برادران یوسف به ناموفق بودن صحنه سازیهایشان در باوراندن دروغ های خود به یعقوب (ع)

و ما أنت بمؤمن لنا ولو كنا صنّٰ دقین

«ایمان» به معنای تصدیق کردن شخص و باور کردن مدعای اوست. آوردن جمله اسمیه به همراه «باء» زایده _ که برای تأکید است _ حکایت از اطمینان برادران یوسف به مضمون جمله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 7

7_ یعقوب (ع) گزارش فرزندانش را نپذیرفت و به دروغ بودن آن اطمینان پیدا کرد .

فأكله الذئب . . . قال بل سؤلت لكم أنفسكم أمراً

«تسویل» (مصدر سؤلت) به معنای آسان کردن و نیز زینت دادن امری ناپسند به صورت امری نیکوست و مراد از «أمراً» مکر و نیرنگ علیه یوسف است. بنابراین «بل سؤلت...» چنین معنا می شود: آنچه گفتید صحت ندارد؛ بلکه نفس شما امر ناپسندی را برای شما زیبا جلوه داد و ارتکاب آن را برای شما آسان ساخت.

135- دزدی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 9

9_ «عن أبي عبدالله عليه السلام . . . قال : إنهم سرقوا يوسف من أبيه ألا ترى أنه قال لهم حين قالوا : ماذا تفقدون ؟ قالوا : نفقد صواع الملك ، و لم يقولوا : سرقتم صواع الملك ، إنما عني أنكم سرقتم يوسف من أبيه ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است [که در پاسخ سؤال مردی که از «إنکم لسارقون» پرسیده بود] فرمود: آنان یوسف را از پدرش سرقت کرده بودند. آیا توجه نمی کنی که هنگامی که برادران یوسف گفتند: چه چیزی گم کرده اید؟ او و کارگزارانش به آنان گفتند: «پیمانۀ پادشاه را گم کرده ایم» و نگفتند: پیمانۀ پادشاه را دزدیدید. جز این نیست که نظر یوسف بر این بود که شما یوسف را از پدرش سرقت کردید».

136- دشمنی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- یعقوب (ع) پیش بینی می کرد که همه فرزندانش علیه یوسف (ع) متحد می شوند و هیچ کدام از او حمایت نخواهند کرد.

فیکیدوا لک کیداً

ضمیر در «یکیدوا» به «إخوه» باز می گردد و این گویای برداشت فوق است.

ص: 75

137- دعوت از برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 16

16_ یوسف (ع) برادرانش را به تقوا و صبر و درآمدن در زمره محسنان فراخواند .

إنه من يتق و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

138- دلایل بازجویی از برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 1

1_ گم شدن جام آبخوری پادشاه ، دلیل ارائه شده به فرزندان یعقوب برای متوقف ساختن و بازجویی از آنان

ماذا تفقدون. قالوا نفقد صواع الملك

«صواع» به معنای پیمانانه است.

139- دلایل دروغجویی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 4,5,6

4_ خونین بودن روی پیراهن یوسف ، نشانه ای آشکار بر طعمه گرگ نشدن او بود .

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

«بدم» مفعول برای «جاءو» است و «علی قمیصه» حال برای «دم» می باشد. بنابراین «جاءو...» ؛ یعنی، خون دروغینی را آوردند در حالی که آن خون بر روی پیراهن بود و از آن جا که معمولاً قسمت زیرین و آستر لباس مصدوم آغشته به خون می شود، ولی روی لباس یوسف خونین بود، یعقوب(ع) دریافت که فرزندش طعمه گرگ نشده است.

5_ خونی که برادران یوسف پیراهن او را با آن آغشته کردند ، به خوبی نشان می داد که خون یوسف نیست .

جاءو علی قمیصه بدم کذب

«کذب» مصدر است و در آیه شریفه به معنای اسم فاعل «کاذب» می باشد به کارگیری مصدر به جای اسم فاعل حاکی از مبالغه است

بنابراین «دم کذب» یعنی خون دروغین که دروغ بودنش خیلی روشن و واضح بود.

6_ برادران یوسف با ارائه پیراهن او _ بدون آنکه پاره پاره و چاک چاک شده باشد _ دروغ بودن ادعای خویش (طعمه گرگ شدن یوسف) را آشکار کردند . *

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

ص: 76

معمولاً کسی که طعمه درندگان می شود، لباس او سالم نمی ماند و به خاطر پارگیهای بسیار از صورت لباس بودن خارج می شود. بنابراین اطلاق «قمیص» (پیراهن) بر آنچه برادران یوسف به یعقوب (ع) ارائه کردند، می رساند که پیراهن او سالم و یا نسبتاً سالم بود و این نشانه دیگری شد بر حقیقت نداشتن ادعای برادران یوسف.

140- دلایل مسافرت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 10، 12

10_ ضرورت تهیه طعام ، دغدغه خاطر نداشتن برای بهای آذوقه و لطف و عنایت خاص دربار مصر به فرزندان یعقوب ، دلیل های آنان برای لزوم سفر به مصر و اصرارشان بر جلب موافقت پدر با مسافرت بنیامین

ما نبغی ه_ذه بض_عتنا ردّت إلینا و نمیر اهلنا

سخنان فرزندان یعقوب (یا ابانا ه_ذه . . .) در راستای جلب رضایت وی برای سفر بنیامین است و هر جمله آن اشاره به دلیلی بر لزوم این مسافرت دارد. فرزندان یعقوب با جمله «ما نبغی ...» بیان می دارند که مورد توجه خاص عزیز مصر قرار گرفته اند و سزاوار نیست درخواست او (آوردن بنیامین) را برآورده سازند. آنان با عطف جمله «نمیر اهلنا» بر جمله ای مقدر نظیر «نستظهر بها» (از این بضاعت باز گردانده شده برای تهیه آذوقه کمک می گیریم) بیان می کنند که مشکل نداشتن بهای آذوقه را ندارند و با جمله «نحفظ أخاننا» می رسانند که به خاطر پاسخ مثبت به عزیز مصر و دریافت آذوقه، ملزم به حفظ برادرشان هستند و با جمله «ذلک کیل یسیر» بیان می کنند که سخت نیازمند تهیه طعام هستند.

12_ لغو تحریم آذوقه و اضافه شدن یک بار شتر غلّه با آمدن بنیامین به مصر ، از دلیل های ارائه شده به یعقوب (ع) برای جلب موافقت آن حضرت به روانه ساختن بنیامین

و نزداد کیل بعیر ذلک کیل یسیر

«ازدیاد» (مصدر «نزداد» از باب افتعال) به معنای درخواست زیاده و اضافه است. «کیل بعیر» ؛ یعنی، بار و محموله ای که معمولاً بر یک شتر حمل می کنند. گفتنی است جمله های «فان لم تأتونی به فلا کیل لکم ...» و «منع منا الکیل» دلالت می کند بر اینکه یوسف (ع) اعطای سهمیه به فرزندان یعقوب را بدون همراهی بنیامین ممنوع و تحریم کرد. بنابراین مراد از «نزداد کیل بعیر» این است که اگر بنیامین را به همراه ببریم علاوه بر لغو تحریم، یک بار اضافه نیز مطالبه می کنیم.

141- دنیاطلبی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 13

13_ دریافت آذوقه در نزد فرزندان یعقوب ، دارای اهمیت بیشتر از یافتن و جست و جو کردن یوسف (ع) و استرداد بنیامین *

یـأیها العزیز مسنا وأهلنا الضر . . فأوف لنا الکیل و تصدق علینا

فرزندان یعقوب به فرمان وی به مصر آمدند تا از یوسف(ع) خبر بگیرند و بنیامین را باز ستانند ، ولی پیش از آن سخن از فقر و تنگدستی و مطالبه آذوقه دارند. این معنا می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

ص: 77

142- دومین مسافرت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 19، 1

1_ ورود فرزندان یعقوب به مصر برای دومین بار

و جاء إخوه يوسف . . . و لما دخلوا من حيث أمرهم أبوه

19_ پیش بینی و احساس خطر یعقوب (ع) برای فرزندان در دومین سفرشان به مصر ، جلوه ای از علم ویژه آن حضرت

لاتدخلوا من باب وحد . . . إنه لذو علم لما علمنَه

143- دومین مسافرت برادران یوسف به مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 4، 7

4_ یعقوب (ع) در سفر دوم فرزندان به مصر ، حادثه ای را در کمین آنان احساس می کرد و نگران پیشامدی ناگوار برای آنان بود .

لاتدخلوا من باب وحد . . . ما أغنى عنكم من الله من شيء

7_ یعقوب (ع) در آستانه سفر دوم فرزندان به مصر ، به آنان توصیه کرد برای ورود به آن دیار ، دروازه های متعددی را برگزینند و از یک دروازه وارد نشوند .

یـبنی لاتدخلوا من باب وحد وادخلوا من أبوب متفرقه

144- ذلت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 19

19_ اظهار مسکنت و ذلت برادران یوسف به پیشگاه او و شکایت آنان از فقر و تنگدستی ، در سومین سفر آنان به مصر

مسنّا و أهلنا الضر . . . و تصدق علينا إن الله يجزي المتصدقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11_ ذلت و مسکنت برادران یوسف در برابر وی ، نتیجه و پیامد ستم های آنان به او بود .

تصدق علينا . . . هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

ص: 78

از اینکه یوسف(ع) در پاسخ اظهارات ذلت آمیز برادرانش یادآور ستمهای آنان به وی می شود ، می توان دریافت که یوسف(ع) درصدد است به این نکته اشاره کند که ذلت امروز برادرانش در مقابل وی ، نتیجه ستم دیروز آنان در حق اوست.

145- رد پیشنهاد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 1

1_ یعقوب (ع) پیشنهاد فرزندانش را نپذیرفت و با روانه ساختن بنیامین به سفر مصر مخالفت کرد .

قال هل ءامنکم علیه إلا کما أمنتکم علی أخیه من قبل

146- رد مال التجاره برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 5,6,3,2

2_ یوسف (ع) از کارگزارانش خواست بهای دریافت شده از فرزندان یعقوب را در بارها و اثاثیه آنان جاسازی کنند .

وقال لفتی نه اجعلوا بضعتهم فی رحالهم

3_ یوسف (ع) به کارگزارانش توصیه کرد سرمایه فرزندان یعقوب را به گونه ای در اثاثیه آنان جاسازی کنند که تا رسیدن به وطنشان متوجه آن نشوند .

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها إذا انقلبوا إلی أهلهم

5_ یوسف (ع) امید داشت برادرانش بضاعت های برگردانده شده به آنان را به هنگام رسیدن به وطنشان باز شناسند .

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها

روشن است که فرزندان یعقوب با گشودن محموله های خویش بضاعت های خود را در آن می یافتند. بنابراین جای «لعل» (شاید و باشد) نبود. از این رو در تفسیر کلمه «لعل» چند وجه ذکر شده است: 1_ اشفاق و ترجی مربوط به قید «إذا انقلبوا» است ; یعنی، امید است که پس از رسیدن به اهلشان دریابند نه قبل از آن. 2_ مقصود از شناخت بضاعت شناختن حق آن است ; یعنی، شاید حق آن را بشناسند و قدردانی کنند. 3_ لعل به معنای «کی» (تا اینکه) است و معنای ترجی و امید ندارد.

6_ یوسف (ع) با باز گرداندن مال التجاره فرزندان یعقوب ، درصدد بود در آنان احساس حق شناسی و سپاس گزاری ایجاد کند و انگیزه مراجعت ایشان را قوت بخشد .

اجعلوا بضعتهم في رحالهم لعلهم يعرفونها .. لعلهم يرجعون

برداشت فوق ، ناظر به دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 2,3,4,5,7

2_ فرزندان یعقوب با گشودن محموله های خویش ، بهای غلات خریداری شده از مصر را در میان آنها یافتند .

ص: 79

و لما فتحوها مت_عهم وجدوا بض_عتهم ردّت إليهم

3_ فرزندان یعقوب با مشاهده بهای بازگردانده شده، شادمان شدند و آن را به یعقوب گزارش کردند.

قالوا ی_أبانا ما نبغی ه_ذه بض_عتنا ردّت إلینا

«ما» در «ما نبغی» استفهامیه و مفعول برای نبغی است. «بغی» به معنای خواستن و طلب کردن می باشد. جمله «ما نبغی»؛ یعنی، [بیش از این] چه می خواهیم؟

4_ اطمینان فرزندان یعقوب به بازگردانده شدن سرمایه خویش نه رخ دادن اشتباه و خطا از ناحیه کارگزاران یوسف

وجدوا بض_عتهم ردّت إليهم . . . ه_ذه بض_عتنا ردّت إلینا

جمله «رُدّت إلینا» «دلالّت بر آن دارد که فرزندان یعقوب بضاعت خویش را با این وصف که به آنان بازگردانده شده است، یافتند؛ یعنی، این گمان را نداشتند که اشتباهی رخ داده است تا خویشان را به ارجاع آن ملزم بینند.

5_ فرزندان یعقوب به وی خاطرنشان کردند که عزیز مصر (یوسف) بدون آگاهی ایشان و بدون کمترین امتنایی، بضاعت آنان را بازگردانده است.

ه_ذه بض_عتنا ردّت إلینا

آوردن فعل «رُدّت» به صورت مجهول و یاد نکردن از فاعل آن برای رساندن این معناست که بازگرداننده به گونه ای عمل کرده که ما متوجّه او نشویم و احساس کوچکی و شرمندگی نکنیم.

7_ فرزندان یعقوب با مشاهده سرمایه بازگردانده شده، تلاش مجددی را برای جلب توافق پدر با مسافرت کردن بنیامین آغاز کردند.

قال هل ءامنکم . . . ی_أبانا ما نبغی ه_ذه بض_عتنا ردّت إلینا و نمیر أهلنا و نحفظ أ

سخنان فرزندان یعقوب (ما نبغی ه_ذه بضاعتنا..) به قرینه مخاطب قرار دادن یعقوب (یا أبانا)، در راستای جلب موافقت وی برای سفر بنیامین بود.

147- رذالت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 12، 11

11_ برادران یوسف بجز بنیامین، دارای سیرت و منزلتی ناپسند و نکوهیده

قال أنتم شرّ مکائناً

«مکان» در آیه شریفه به معنای منزلت است و آن تمییزی مبدل از مبتدا می باشد و کلام در اصل چنین بوده است «مکانکم شرّ».

12_ تصریح یوسف (ع) به سیرت و منزلت نکوهیده برادران خویش

قال أنتم شرّ مکائناً

ص: 80

148- رفتار ناپسند برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 9

9_ رفتار های ناروای برادران یوسف (توطئه ، دروغ و فریب کاری) برخاسته از نفوذ شیطان در آنان بود .

إن الشیطنَ لِلإنسِـنِ عدو مبین .. اقتلوا یوسف ... أرسله معنا غداً یرتع و یلعب

149- روش برخورد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 9

9_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به او ، و تحریک احساسات وی درصدد فریب دادن او بودند .

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمنّا علی یوسف

برداشت فوق ، از خطاب «یـأبانا» (ای پدر جانمان) و نیز لحن کلام «ما لک لاتأمنّا ..» (چه شده است که به ما درباره یوسف بی اعتماد هستی) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 3

3_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به بنیامین از پدرشان خواستند او را به همراه آنان روانه مصر کند .

فأرسل معنا أخانا

هدف فرزندان یعقوب از نام نبردن بنیامین و یاد کردن از او به عنوان «أخانا» (برادرمان) اظهار محبت به اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 3

3_ اقتدار یوسف (ع) بر انجام خواسته های خویش ، نیکوکار بودن وی و سزاواری یعقوب (ع) برای ترحم ، دلیل های ارائه شده از سوی فرزندان یعقوب به یوسف (ع) برای آزادسازی بنیامین

قالوا یـأیها العزیز إن له أباً شیخاً کبیراً .. إنا نریـک من المحسنین

هدف برادران یوسف از مخاطب ساختن یوسف(ع) با عنوان «عزیز» بیان اقتدار او بر انجام خواسته هایش است، و توصیف یعقوب به «پیرمردی سالخورده» بیان سزاواری او برای ترحم است و مدح یوسف(ع) به نیکوکاری به منظور ترغیب او به احسان و گذشت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 10

10_ فرزند بزرگ یعقوب ، رفتار گذشته برادرانش با یوسف (ع) را رفتاری نکوهیده خواند .

قال کبیرهم . . . و من قبل ما قرطتم فی یوسف

ص: 81

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 2,3

2_ فرزندان یعقوب علی رغم گناه دانستن رفتارشان با یوسف (ع) و بنیامین و یعقوب (ع)، آن را مرتکب می شدند .

قالوا یـأبانا استغفر لنا ذنوبنا إنا كنا خـطئین

مراد از «ذنوبنا» به قرینه مقام رفتار فرزندان یعقوب با وی و یوسف و بنیامین می باشد.

3_ فرزندان یعقوب از رفتار های ناروایشان با یوسف (ع)، بنیامین و یعقوب (ع)، پشیمان شدند و اظهار ندامت کردند .

یـأبانا استغفر لنا ذنوبنا

150- روش تأمین معاش برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 7

7_ فرزندان یعقوب بجز راهی مصر شدن و به حضور یوسف (ع) رسیدن، راهی برای تأمین آذوقه در سال های قحطی نداشتند .

یـأبانا منع منا الکیل فأرسل معنا أخانا

چنان چه جز به مصر رفتن راهی فراروی فرزندان یعقوب بود، او آن راه را به فرزندانش پیشنهاد می کرد تا مجبور نباشد بنیامین را همراه آنان بفرستد.

151- زمان اتهام دزدی به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 7

7_ اتهام سرقت به فرزندان یعقوب پس از حرکت و دور شدنشان از محوطه بارگیری، به آنان اعلام شد . *

ثم اذن مؤذن أيتها العیر إنکم لسـرقون

حرف «ثم» و نیز جمله «أقبلوا علیهم» _ در آیه بعد _ می تواند گویای برداشت فوق باشد.

152- زمان توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 2

2_ برادران یوسف ، زمان اجرای توطئه علیه او را ، فردای همان روز مشورت با یکدیگر و گفت و گو با پدرشان تعیین کردند .

إذ قالوا .. قالوا یـأبانا .. أرسله معنا غداً

ص: 82

153- زمینه توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 8

8_ حسادت برادران یوسف به وی ، آنان را به جلسه ای برای تصمیم گیری علیه او واداشت .

إذ قالوا ليوסף و أخوه أحب إلينا منا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 5

5_ نیاز یوسف (ع) به گردش و بازی و استفاده از خوراکی های مراتع ، بهانه برادرانش برای بردن او به صحرا و جدا ساختنش از یعقوب (ع)

أرسله معنا غداً يرتع ويلعب

154- زیانکاری برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 14 - 5

5_ برادران یوسف در حضور پدر نابودی یوسف (ع) را برای خود ، امری خسارت بار و تباه کننده قلمداد کردند .

إنا إذا لخـسرون

155- سرزنش برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 10

10_ فرزند بزرگ یعقوب ، رفتار گذشته برادرانش با یوسف (ع) را رفتاری نکوهیده خواند .

قال كبيرهم . . . و من قبل ما فرطتم في يوسف

156- سرزنشهای برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 85 - 4

ص: 83

4_ فرزندان یعقوب او را به خاطر اندوه جانکاهش در فراق یوسف (ع) ملامت کردند .

قالوا تالله تقتوا تذكر يوسف

لحن و سیاق جمله «قالوا تالله . . .» گویای ملامت یعقوب(ع) و درخواست به فراموشی سپردن یوسف(ع) است.

157- سرور برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 3

3_ فرزندان یعقوب با مشاهده بهای باز گردانده شده ، شادمان شدند و آن را به یعقوب گزارش کردند .

قالوا یأبانا ما نبغی هـ ذه بضـ عتنا ردّت إلینا

«ما» در «ما نبغی» استفهامیه و مفعول برای نبغی است. «بغی» به معنای خواستن و طلب کردن می باشد. جمله «ما نبغی» ؛ یعنی ، [بیش از این] چه می خواهیم؟

158- سلامتی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 8

8_ توصیه یعقوب (ع) به فرزندان (لزوم اختیار کردن دروازه های متعدد برای ورود به مصر) جز تلاش برای سلامتی فرزندان ، اثر دیگری نداشت .

ما کان یغنی عنهم من الله من شیء إلا حاجه فی نفس یعقوب قضیـها

استثنا در عبارت «إلا حاجه . . .» استثنای منقطع است. ظاهر آن است که ضمیر فاعلی در «قضایها» به یعقوب(ع) باز گردد. بر این اساس معنای «ما کان یغنی . . . إلا حاجه فی نفس یعقوب قضایها» چنین می شود: تدبیر یعقوب(ع) هرگز بازدارنده آنچه از ناحیه خداوند مقدر شده بود نشد ؛ لکن یعقوب(ع) خواسته ای داشت که با دستور خویش (ادخلوا من أبواب متفرقه) عملی ساخت. بر اساس این معنا مراد از خواسته او (حاجه) انجام وظیفه است و آن راهنمایی فرزندان به اسباب رهایی از خطرات احتمالی است.

159- سوغات برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 94 - 1

1_ کاروان فرزندان یعقوب با سوغاتی ارزشمند و دلیلی روشن بر سلامت یوسف (ع)، از مصر به سوی کنعان حرکت کردند .

اذهبوا بقمیصی هذا .. و لما فصلت العیر

«فصلت» از مصدر «فصول» گرفته شده است و «فصول» به معنای خارج شدن و جدا گشتن می باشد.

تفسیر عیاشی، ج 2، ص 196، ح 79؛ نورالتقلین، ج 2، ص 462، ح 185.

160- سوگند برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 13، 2

2_ یعقوب (ع) روانه ساختن بنیامین به سفر مصر را، منوط به آن دانست که فرزندان او وثیقه ای الهی بسپارند (با خدا پیمان ببندند و به نام او سوگند یاد کنند).

لن أرسله معکم حتی تؤتون موثقاً من الله

«موثق» به معنای عهد و پیمان است که به دلیل «لام» قسم در «لتأتتنی» عهد و پیمانی است همراه با سوگند. «من الله» بیانگر این است که باید سوگند به نام خدا و پیمان و عهد با او باشد. آوردن سوگند و پیمان (حتی تؤتون موثقاً)؛ یعنی، سوگند یاد کردن و پیمان بستن.

13_ فرزندان یعقوب سوگند یاد کردند و با خدا پیمان بستند که در حد استطاعت، از بنیامین مراقبت کنند و او را به نزد پدر باز گردانند.

حتى تؤتون موثقاً .. فلما آتوه موثقهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 1

1_ فرزندان یعقوب در حضور یوسف (ع) و کارگزارانش، بر منزله بودنشان از سرقت و نداشتن قصد فسادگری و خرابکاری در مصر، سوگند یاد کردند.

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سـرقین

گرچه مقسم علیه (آنچه بر انجام آن سوگند یاد می شود) در آیه شریفه «لقد علمتم» است؛ ولی در حقیقت «ما جئنا ..» مقسم علیه می باشد. بنابراین معنای جمله چنین می شود: به خدا سوگند که ما برای فساد به مصر نیامده ایم و هرگز سارق نبوده ایم و شما این حقیقت را به خوبی دانستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 3

3_ فرزندان یعقوب بر باز گرداندن بنیامین از سفر مصر، با پدرشان یعقوب پیمان بسته و سوگند یاد کرده بودند.

أن أباکم قد أخذ علیکم موثقاً من الله

161- سومین مسافرت برادران یوسف به مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 85

1_ فرزندان یعقوب برای مرتبه سوم در دوران قحطی، به مصر آمدند و به حضور یوسف (ع) رسیدند.

فلما دخلوا علیه

7_ فرزندان یعقوب در نوبت سوم سفرشان به مصر، بهای کامل برای خرید سهمیه خویش را نداشتند.

و جئنا بیض_عه مزجیه فأوف لنا الکیل

«مزجاه» به معنای ناچیز و حقیر است.

19_ اظهار مسکنت و ذلت برادران یوسف به پیشگاه او و شکایت آنان از فقر و تنگدستی، در سومین سفر آنان به مصر

مَسْنَا وَأَهْلَنَا الضَّرَّ . . . وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12_ در سفر سوم فرزندان یعقوب به مصر برای جست و جوی یوسف (ع) و بنیامین، تنها برخی از آنان راهی آن سفر شدند.

ی_بَنِي إِذْهَبُوا . . . وَ لَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ . . . لَوْلَا أَنْ تَفَتَّنُونَا

جمله «قال أبوهم . . .» گویای این است که گوینده؛ یعنی، یعقوب(ع) پدر مخاطبان است. براین اساس مخاطبان یعقوب(ع) در جمله «لولا أن تفتنون» فرزندان اویند و این می رساند که برخی از فرزندانش برای جست و جوی یوسف(ع) و بنیامین (ی_بنی اذهبوا) به مصر رفتند و برخی از آنان نزد پدر ماندند.

162- سهمیه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ فرزندان یعقوب با بیان تنگدستی و نداشتن بهای لازم برای خرید سهمیه خویش، از یوسف (ع) خواستند جیره آنان را به طور کامل پرداخت کند.

مَسْنَا وَأَهْلَنَا الضَّرَّ وَ جئنا بیض_عه مزجیه فأوف لنا الکیل

14_ برادران یوسف به دلیل سخت شدن معیشت بر خاندان یعقوب (ع) از او تقاضا کردند بیش از سهمیه سرانه، آذوقه و غلات به آنان

بیخشد .

مَسْنَا وَأَهْلَنَا الضَّرَّ . . فَأَوْفَ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا

163- سیره ناپسند برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 12، 11

11_ برادران یوسف بجز بنیامین ، دارای سیرت و منزلتی ناپسند و نکوهیده

ص: 86

قال أنتم شرّ مكاناً

«مکان» در آیه شریفه به معنای منزلت است و آن تمییزی مبدل از مبتدا می باشد و کلام در اصل چنین بوده است «مکانکم شرّ».

12_ تصریح یوسف (ع) به سیرت و منزلت نکوهیده برادران خویش

قال أنتم شرّ مكاناً

164- شکوه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 7

7_ برادران یوسف با حضور در پیشگاه یعقوب (ع) لب به شکایت گشوده و از بی اعتمادی او نسبت به آنان درباره یوسف (ع) انتقاد کردند .

قالوا یأبانا ما لک لاتأمنّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 19

19_ اظهار مسکنت و ذلت برادران یوسف به پیشگاه او و شکایت آنان از فقر و تنگدستی ، در سومین سفر آنان به مصر

مسنّا و أهلنا الضر . . . و تصدق علينا إن الله یجزی المتصدّقین

165- شورای برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 9

9_ لطف و محبت افزون تر یعقوب (ع) به یوسف (ع) و بنیامین و شایسته نبودن آن دو برای آن لطف و محبت ، از سخنان و پیش درآمد های جلسه مشورتی برادران یوسف علیه وی

إذ قالوا لیوسف وأخوه أحبّ إلی أئینا منا ونحن عصبه إن أبانا لفی ضلّ ل مبین

166- صداقت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ لاوی از برادرانش خواست نزد پدر بر راستگویی خویش در سرقت بنیامین تأکید کنند.

ص: 87

167- صفات برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 10

10_ برادران یوسف، گروهی نیرومند، کارآمد و عهده دار رتق و فتق امور پدرشان یعقوب بودند.

و نحن عصبه إنا أبانا لفي ضلـل مبین

«عصبه» به جماعتی گفته می شود که تعداد آنان از ده نفر افزون تر باشد و با یکدیگر پیوند داشته و هم دیگر را پشتیبانی کنند. لازمه این معنا نیرومند و کارآمد بودن آن گروه است. رابطه جمله «و نحن عصبه» با خطا پنداشتن محبت افزون تر یعقوب به یوسف و بنیامین، گویای این است که: برادران یوسف، نیرو و توان خویش را در جهت منافع یعقوب (ع) به کار می بردند و امور او را سامان می دادند.

168- ظلم برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 1

1_ یعقوب (ع) از ستم فرزندان در حق خویش درگذشت و آنان را بخشود.

قال سوف أستغفر لكم ربی

169- ظن برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 82 - 3

3_ فرزندان یعقوب، بر این گمان بودند که پدرشان داستان سرقت بنیامین را تصدیق نخواهد کرد.

وسئل القریه . . . والعیر التي أقبلنا فیها

170- عجز برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 16

16_ برادران یوسف از شنیدن و احساس کردن وحی الهی به او ، ناتوان بودند .

ص: 88

و أوحينا إليه . . . و هم لا يشعرون

برداشت فوق ، مبتنی بر این نکته است که عامل حال (و هم لا يشعرون) فعل «أوحينا» باشد. بر این اساس مفاد «و هم لا يشعرون» چنین می شود: آنان وحی ما را به یوسف(ع) نمی فهمیدند.

171- عجله برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 3

3_ برادران یوسف در اجرای نقشه شوم خویش علیه او ، تعجیل داشتند و درنگ را روا نمی دانستند .

أرسله معنا غداً

برداشت فوق، از تصریح برادران او به اینکه «فردا یوسف(ع) را به همراه ما بفرست» استفاده می شود.

172- عذر برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 8

8_ « عن أبي عبد الله (ع) قال : إن بني يعقوب لما سألوا أباهم يعقوب أن يأذن ليوسف في الخروج معهم قال لهم « إني أخاف أن يأكله الذئب و أنتم عنه غافلون » . . . قَرَّبَ يعقوب لهم العَلَّةَ اعتلوا بها في يوسف (ع) ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: فرزندان یعقوب هنگامی که از پدر خواستند تا اذن دهد که یوسف با آنان بیرون رود، پدرشان گفت: من می ترسم که او را گرگ بخورد و شما از او غافل باشید . . . پس یعقوب عذری را که آنان برای نیاوردن یوسف اظهار کردند به [ذهن آنان] نزدیک کرد.

173- عذرآوری برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 3

3_ غفلت از یوسف (ع) به خاطر سرگرمی به دیدن و مسابقه دادن ، اعتذار دروغین برادران او در توجیه طعمه گرگ شدن یوسف (ع)

ی_أبانا إنا ذهبنا نستبق و تركنا يوسف عند مت_عنا

«استباق» به معنای مسابقه دادن و پیشی گرفتن است و جمله «نستبق» حال برای فاعل «ذهبنا» است. بنابراین «ذهبنا نستبق»؛ یعنی، می رفتیم در حالی که با یکدیگر مسابقه می دادیم. رفتن و مسابقه دادن با مسابقه تیراندازی یا اسب دوانی مطابقتی ندارد؛ بلکه با مسابقه دویدن منطبق است.

ص: 89

174- عذرخواهی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 10، 8

8_ دزدی مخفیانه بنیامین و ناتوانی برادران از مراقبت وی در نهران، اعتذار آنان نزد یعقوب (ع) از باز نگرداندن او

ارجعوا إلى أبيكم فقولوا... و ما كنا للغيب ح_فظین

جمله «و ما كنا...» در حقیقت پاسخ به پرسشی است که لای انتظار آن را از یعقوب (ع) داشت و آن اینکه: گیرم بنیامین دزدی کرد، چرا او را از دزدی کردن باز نداشتید تا کار به آنچه می گوید بینجامد.

10_ بی اطلاعی برادران از امور نهانی، اعتذار آنان در نزد یعقوب برای بیان کیفر سارق

ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغيب ح_فظین

175- عفو از برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 1

1_ یوسف (ع) ستم های برادرانش را در حق خویش نادیده گرفت و آنان را بخشود.

قال لا تثریب علیکم

روا داشتن سرزنش برادران که جمله «لا تثریب...» گویای آن است، می رساند که یوسف (ع) آنان را مورد عفو خویش قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 1

1_ یعقوب (ع) از ستم فرزندان در حق خویش درگذشت و آنان را بخشود.

قال سوف أستغفر لکم ربی

176- علاقه یعقوب (ع) به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ تعلق قلبی یعقوب (ع) به یوسف (ع)، بسی افزون تر از تمایل او به بنیامین و دیگر برادرانش بود.

عسی الله أن یأتینی بهم جمیعاً .. وقال ی_أسفی علی یوسف

ص: 90

177- علم برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 26

26_ برادران یوسف برخوردار از علم و دانش و یوسف (ع) عالم تر و آگاه تر از همه آنان

و فوق کل ذی علم علیم

بر اساس اولین معنایی که برای جمله فوق در برداشت قبل آمد ، مصداق مورد نظر برای «علیم» یوسف است و مصداق «کل ذی علم» برادران او هستند.

178- عمل ناپسند برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 12

12_ یعقوب (ع) مصمم بر شکیبیا بودن در فراق یوسف (ع) و بردباری کردن بر رفتار ناهنجار فرزندان

فصبر جمیل

متعلق صبر ، به قرینه جمله های قبل ، فراق یوسف (ع) و نیز عملکرد ناصواب و صحنه سازیهای دروغین فرزندان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 9

9_ یوسف (ع) ضمن اعتراض به عملکرد ناصواب برادرانش ، عذر تقصیرشان (جهل و نادانی) را به آنان القا کرد .

إذ أنتم جـهـلون

یوسف (ع) با مقید کردن عملکرد ناصواب برادرانش به زمان جهل آنان (إذ أنتم جاهلون) اشاره به این معنا دارد که: من شما را معذور می شمرم چرا که در زمانی مرتکب خلاف شدید که نادان بودید.

179- عوامل توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 9

9_ یعقوب (ع) فریب کاری های نفس و جلوه پردازی های نفسانی را، وادار کننده فرزندانش بر توطئه علیه یوسف (ع) دانست .

بل سؤلت لکم أنفسکم امرًا

ص: 91

180- عهد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 61 - 5,6

5_ برادران یوسف ، با او عهد کردند که بنیامین را در نوبت بعد به حضور وی بیاورند .

سنرود عنه أباه و إنا لف_علون

6_ برادران یوسف ، با او عهد کردند که پدرشان یعقوب (ع) را برای روانه ساختن بنیامین متقاعد کنند .

قالوا سنرود عنه أباه و إنا لف_علون

«مراوده» (مصدر نرآود) به معنای درخواست با لطف و مداراست و «عنه» دلالت به مورد درخواست دارد. و مفاد «سنرود...» چنین است، همانا با ملاحظت و مدارا از پدرش (پدر بنیامین) خواهیم خواست که وی را در سفر آینده با ما همراه سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 4

4_ فرزندان یعقوب بر حفاظت از بنیامین ، در طول سفرشان به مصر متعهد شدند و بر آن تأکید کردند .

فأرسل معنا أخانا نكتل و إنا له لح_فظون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 11

11_ تعهد مجدد و محبت آمیز فرزندان یعقوب برای حفاظت از برادرشان بنیامین در سفر به مصر

نمیر أهلنا و نحفظ أخانا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 2,13

2_ یعقوب (ع) روانه ساختن بنیامین به سفر مصر را ، منوط به آن دانست که فرزندانش وثیقه ای الهی بسپارند (با خدا پیمان ببندند و به نام او سوگند یاد کنند) .

لن أرسله معكم حتى تؤتون موثقا من الله

«موثق» به معنای عهد و پیمان است که به دلیل «لام» قسم در «لتأتنی» عهد و پیمانی است همراه با سوگند. «من الله» بیانگر این است که باید سوگند به نام خدا و پیمان و عهد با او باشد. آوردن سوگند و پیمان (حتی توتون موثقا)؛ یعنی، سوگند یاد کردن و پیمان بستن.

13_ فرزندان یعقوب سوگند یاد کردند و با خدا پیمان بستند که در حد استطاعت، از بنیامین مراقبت کنند و او را به نزد پدر باز گردانند.

حتی توتون موثقا .. فلما اتوه موثقهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 3

3_ فرزندان یعقوب بر باز گرداندن بنیامین از سفر مصر، با پدرشان یعقوب پیمان بسته و سوگند یاد کرده بودند.

ص: 92

أَنْ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ

181- غفلت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 7

7_ غفلت برادران از حراست یوسف (ع) در صحرا، دور از انتظار یعقوب (ع) نبود.

أَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذَّبَّ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غٰفِلُونَ

182- فراموشی پیشینه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 7

7_ یوسف (ع) از برادرش بنیامین خواست گذشته برادرانش را نادیده انگارد و از رفتار ناروای پیشین آنان اندوهی به خود راه ندهد.

فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

183- فضایل برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 26

26_ برادران یوسف برخوردار از علم و دانش و یوسف (ع) عالم تر و آگاه تر از همه آنان

وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ

بر اساس اولین معنایی که برای جمله فوق در برداشت قبل آمد، مصداق مورد نظر برای «علیم» یوسف است و مصداق «کل ذی علم» برادران او هستند.

184- فقر برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 10

10_ یعقوب (ع) و فرزندانش از مال و منال کافی برخوردار نبودند و از جهت امکانات مالی در محدودیت بودند .

اجعلوا بض_عتهم فی رحالهم .. لعلمهم یرجعون

ص: 93

از جمله احتمالاتی که می توان آن را دلیل یوسف در باز گرداندن سرمایه برادرانش دانست ، محدودیت مالی خاندان یعقوب است. جمله «ما نبغی هـ ذه بیض عتنا ... نمیر اهلنا» در آیه 65 مؤید این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 7,8,14,19

7_ فرزندان یعقوب در نوبت سوم سفرشان به مصر ، بهای کامل برای خرید سهمیه خویش را نداشتند .

و جئنا بیض عه مزجیه فأوف لنا الکیل

«مزجاه» به معنای ناچیز و حقیر است.

8_ فرزندان یعقوب با بیان تنگدستی و نداشتن بهای لازم برای خرید سهمیه خویش ، از یوسف (ع) خواستند جیره آنان را به طور کامل پرداخت کند .

مسنّا و اهلنا الضر و جئنا بیض عه مزجیه فأوف لنا الکیل

14_ برادران یوسف به دلیل سخت شدن معیشت بر خاندان یعقوب (ع) از او تقاضا کردند بیش از سهمیه سرانه ، آذوقه و غلات به آنان ببخشند .

مسنّا و اهلنا الضر .. فأوف لنا الکیل و تصدق علینا

19_ اظهار مسکنت و ذلت برادران یوسف به پیشگاه او و شکایت آنان از فقر و تنگدستی ، در سومین سفر آنان به مصر

مسنّا و اهلنا الضر .. و تصدق علینا إن الله یجزی المتصدقین

185- فلسفه سجده برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 32

32_ « از امام هادی (ع) درباره سخن خداوند « وخرّوا سجّداً » سؤال شد آن حضرت پاسخ دادند : « اما سجود یعقوب و ولده لیوسف فإنه لم یکن لیوسف و إنما کان ذلک من یعقوب و ولده طاعه لله و تحیه لیوسف ;

سجده یعقوب و پسرانش برای یوسف نبود ؛ بلکه این سجده ها برای اطاعت از خدا و احترام به یوسف بود».

186- فلسفه مسافرت برادران یوسف

9_ برادران یوسف بجز بنیامین ، از کنعان برای دریافت آذوقه به مصر آمدند و به حضور یوسف (ع) رسیدند .

و جاء إخوه يوسف فدخلوا عليه

جمله «اتتونی بأخ لکم . ..» (برادر پدری خود را به نزد من آوردید) در آیه بعد می رساند که مراد از «إخوه» برادران یوسف بجز بنیامین است. جمله «ولما جهزهم ...» در آیه بعد بیانگر هدف آنان از آمدن به مصر است.

187- قدرت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 10, 11, 12

10_ برادران یوسف، گروهی نیرومند، کارآمد و عهده دار رتق و فتق امور پدرشان یعقوب بودند.

و نحن عصبه إن أبانا لفي ضلّ ل مبین

«عصبه» به جماعتی گفته می شود که تعداد آنان از ده نفر افزون تر باشد و با یکدیگر پیوند داشته و هم دیگر را پشتیبانی کنند. لازمه این معنا نیرومند و کارآمد بودن آن گروه است. رابطه جمله «و نحن عصبه» با خطا پنداشتن محبت افزون تر یعقوب به یوسف و بنیامین، گویای این است که: برادران یوسف، نیرو و توان خویش را در جهت منافع یعقوب (ع) به کار می بردند و امور او را سامان می دادند.

11_ برادران یوسف، به کثرت نیرو و نفرات خویش مغرور بودند.

و نحن عصبه

12_ برادران یوسف به دلیل نیرومندی و کارآمد بودنشان، خویش را به محبت پدرشان یعقوب سزاوارتر می دیدند.

إذ قالوا لیسف وأخوه أحب إلى أبينا منا و نحن عصبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 14 - 3, 1

1_ برادران یوسف جماعتی متحد و نیرومند بودند.

و نحن عصبه

3_ فرزندان یعقوب با یادآور شدن کثرت نیرو و توان خویش، نگرانی او (احساس خطر حمله گرگ ها به یوسف) را نابه جا شمردند.

أخاف .. قالوا لئن أكله الذئب و نحن عصبه

188- کارگزاران یوسف (ع) و برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 3

3_ فرزندان یعقوب نزد کارگزاران یوسف به حسن سابقه و منزّه بودن از فساد و سرقت شناخته شده بودند.

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فى الأرض و ما كنا سـرقين

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - يوسف - 12 - 74 - 1، 2

ص: 95

1_ کارگزاران یوسف به فرزندان یعقوب اعلام کردند که در صورت شناسایی سارق، وی را مجازات خواهند کرد.

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذابين

2_ کارگزاران یوسف از متهمان (فرزندان یعقوب) خواستند، تا خودشان کیفر سارق جام پادشاه را تعیین کنند.

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذابين

ضمیر در «جزاؤه» به سارق جامی شاهی، که از جمله های قبل استفاده می شود، برمی گردد.

189- کاروان تجاری برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 6

6_ یکی از کارگزاران یوسف با مخاطب قرار دادن قافله فرزندان یعقوب، اتهام سرقت را به آنان اعلام کرد.

ثم أذن مؤذّن أيتها العير إنكم لسرقون

«عیر» به مجموعه افراد قافله و شترانی که بار و بنه آنان را حمل می کنند، گفته می شود. این کلمه مرادف کاروان و قافله در فارسی است. «اذان» به معنای اعلام کردن است و «تأذین» مصدر «أذن» به معنای کثرت اعلام می باشد. بنابراین «أذن مؤذّن...»؛ یعنی، اعلام کننده ای چندین بار اعلام کرد.

190- کثرت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 14 - 2

2_ برادران یوسف، به کثرت نیرو و نفرات خویش مغرور بودند.

لئن أكله الذئب ونحن عصبه

191- کیفر برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 7

7_ رفتار برادران یوسف علیه وی، گناه بود و بدون آمرزش خداوند عقوبت او را در پی داشت.

يغفر الله لكم

ص: 96

192- گریه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 16 - 1

1_ فرزندان یعقوب، پس از رها ساختن یوسف (ع) در چاه، گریان نزد پدر آمدند.

و جاءوا أباهم عشاءً يبكون

علل الشرايع، ص 47، ح 1، ب 41؛ نورالثقلین، ج 2، ص 413، ح 17.

193- گزارش برادران یوسف به یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 2، 1

1_ فرزندان یعقوب از مصر بازگشتند و گزارش سفرشان را برای او شرح دادند.

فلما رجعوا إلى أبيهم قالوا

2_ ممنوع شدن فرزندان یعقوب از دریافت سهمیه خوار و بار بدون همراهی بنیامین، از گزارش های آنان به پدرشان یعقوب بود.

فإن لم تأتوني به فلا كيل لكم... فلما رجعوا إلى أبيهم قالوا يـأبانا منع منا الكي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 8، 7، 6، 5، 4، 1

1_ لاوی ضمن موافقت با مراجعه برادرانش به کنعان، نحوه گزارش سرقت بنیامین را به آنان تعلیم داد.

قال كبيرهم... ارجعوا إلى أبيكم فقولوا يـأبانا إن ابنك سرق

4_ لاوی به برادرانش سفارش کرد، دسته جمعی به حضور پدر برسند و همگان بر دزدی بنیامین شهادت دهند.

ارجعوا إلى أبيكم فقولوا... ما شهدنا إلا بما علمنا

تصريح لاوی به صیغه های جمع «قولوا» و «ما شهدنا» و «علمنا» گویای برداشت فوق است.

5_ لاوی از برادرانش خواست ، گزارش سفر و دزدی بنیامین را با لحنی مشفقانه ، به پدر بیان کنند .

ی_أبانا

تصریح لاوی به اینکه در ابتدای سخن پدر را با جمله «ی_أبانا» مخاطب قرار دهید ، رساننده این است که به گونه ای سخن بگویید که شفقت او را بر خویش جلب کنید.

6_ اظهار کینه برادران بنیامین به وی در گزارش سرقتش به یعقوب

إن ابنک سرق

لحن جمله «إن ابنک سرق» (به یقین پسرت دزدی کرد) گویای کینه برادران بنیامین نسبت به اوست.

7_ لاوی از برادرانش خواست برای پدرشان بیان کنند که بنیامین در نهران و به دور از چشم آنان دزدی کرد .

و ما کنا للغیب ح_فظین

در معنای جمله «و ما کنا ..» چند نظر ابراز شده است. با توجه به اطمینان برادران یوسف به دزدی بنیامین که جمله «إن ابنک

ص: 97

سرق» گویای آن است، این معنا به نظر روشن تر می رسد که: ما نمی توانستیم آنچه را در غیاب و به دور از چشم انجام می گیرد، نگهبان باشیم؛ یعنی، دزدی بنیامین در نهان انجام گرفت. از این رو نتوانستیم او را باز داریم.

8_ دزدی مخفیانه بنیامین و ناتوانی برادران از مراقبت وی در نهان، اعتذار آنان نزد یعقوب (ع) از باز نگرداندن او

ارجعوا إلی أیکم فقولوا .. و ما کنا للغیب ح_ فظین

جمله «و ما کنا ..» در حقیقت پاسخ به پرسشی است که لایوی انتظار آن را از یعقوب (ع) داشت و آن اینکه: گیرم بنیامین دزدی کرد، چرا او را از دزدی کردن باز نداشتید تا کار به آنچه می گوئید بینجامد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 1

1_ فرزندان یعقوب به کنعان بازگشتند و گزارش سفرشان را همان گونه که لایوی سفارش کرده بود، برای پدرشان بیان کردند.

ارجعوا إلی أیکم فقولوا ی_أبانا .. قال بل سوّلت لکم أنفسکم أمرًا

از آن جا که مطالب آیه 81 و 82 سخنان لایوی در مصر است و جمله «بل سوّلت ..» پاسخ یعقوب در برابر آن گفته هاست، معلوم می شود که اولاً: بخشی از داستان به خاطر اختصار آورده نشده است و آن اینکه: «فرجعوا إلی أیهم و قالوا کذا و کذا». ثانیاً: فرزندان یعقوب همان سخنان لایوی را به همان گونه که وی سفارش کرده بود برای پدرشان گزارش کردند.

194- گزارش برادران یوسف به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 3

3_ فرزندان یعقوب سختی معیشت و نابسامان بودن وضع مادی خاندان یعقوب را به یوسف گزارش کردند.

قالوا ی_أیها العزیز مسّنا و أهلنا الضر و جئنا بیض_عه مزجی_ه

195- گناه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 9

9_ برادران یوسف در حضور او به گناه و خطای خویش اعتراف نموده و از رفتار گذشته خود اظهار ندامت کردند.

وإن كنا لخَطئين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 7

7_ رفتار برادران یوسف علیه وی ، گناه بود و بدون آمرزش خداوند عقوبت او را در پی داشت .

يغفر الله لكم

ص: 98

196- گواهی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 2,3,4

2_ شهادت به دزدی بنیامین در نزد یعقوب با جمله ای متضمن تأکید ، از سفارش های لاوی به برادران خویش

إن ابنك سرق

3_ لاوی از برادرانش خواست ، به پدرشان تفهیم کنند که به دزدی بنیامین اطمینان پیدا کردند و گزارش و شهادت آنان عالمانه است .

إن ابنك سرق و ما شهدنا إلا بما علمنا

در اینکه مراد از شهادت در «ما شهدنا» چیست، چند نظر ابراز شده است. از جمله آنهاست همین شهادت برادران یوسف نزد یعقوب به دزدی کردن فرزندش بنیامین (إن ابنك سرق). بر این اساس مفاد جمله «ما شهدنا...» چنین می شود: آنچه هم اکنون در نزد تو می گوئیم (إن ابنك سرق) شهادتی است از روی علم و ما بدان اطمینان و یقین داریم.

4_ لاوی به برادرانش سفارش کرد ، دسته جمعی به حضور پدر برسند و همگان بر دزدی بنیامین شهادت دهند .

ارجعوا إلى أبيكم فقولوا .. ما شهدنا إلا بما علمنا

تصریح لاوی به صیغه های جمع «قولوا» و «ما شهدنا» و «علمنا» گویای برداشت فوق است.

197- لاوی و برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 2,3,4,5,7

2_ شهادت به دزدی بنیامین در نزد یعقوب با جمله ای متضمن تأکید ، از سفارش های لاوی به برادران خویش

إن ابنك سرق

3_ لاوی از برادرانش خواست ، به پدرشان تفهیم کنند که به دزدی بنیامین اطمینان پیدا کردند و گزارش و شهادت آنان عالمانه است .

إن ابنك سرق و ما شهدنا إلا بما علمنا

در اینکه مراد از شهادت در «ما شهدنا» چیست، چند نظر ابراز شده است. از جمله آنهاست همین شهادت برادران یوسف نزد یعقوب به دزدی کردن فرزندش بنیامین (إن ابنك سرق). بر این اساس مفاد جمله «ما شهدنا...» چنین می شود: آنچه هم اکنون در نزد تو می گوئیم

(إن ابنك سرق) شهادتی است از روی علم و ما بدان اطمینان و یقین داریم.

4_ لاوی به برادرانش سفارش کرد ، دسته جمعی به حضور پدر برسند و همگان بر دزدی بنیامین شهادت دهند .

ارجعوا إلى أبيكم فقولوا .. ما شهدنا إلا بما علمنا

تصریح لاوی به صیغه های جمع «قولوا» و «ما شهدنا» و «علمنا» گویای برداشت فوق است.

5_ لاوی از برادرانش خواست ، گزارش سفر و دزدی بنیامین را با لحنی مشفقانه ، به پدر بیان کنند .

ص: 99

تصریح لاوی به اینکه در ابتدای سخن پدر را با جمله «ی_أبانا» مخاطب قرار دهید، رساننده این است که به گونه ای سخن بگویید که شفقت او را بر خویش جلب کنید.

7_ لاوی از برادرانش خواست برای پدرشان بیان کنند که بنیامین در نهران و به دور از چشم آنان دزدی کرد.

و ما كنا للغیب ح_فظین

در معنای جمله «و ما كنا ..» چند نظر ابراز شده است. با توجه به اطمینان برادران یوسف به دزدی بنیامین که جمله «إن ابنک سرق» گویای آن است، این معنا به نظر روشن تر می رسد که: ما نمی توانستیم آنچه را در غیاب و به دور از چشم انجام می گیرد، نگهبان باشیم؛ یعنی، دزدی بنیامین در نهران انجام گرفت. از این رو نتوانستیم او را باز داریم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 82 - 6

6_ لاوی از برادرانش خواست نزد پدر بر راستگویی خویش در سرقت بنیامین تأکید کنند.

و إنا لص_دقون

198- لاوی و ظلم برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 9

9_ فرزند بزرگ یعقوب با یادآور شدن ظلم و ستم برادرانش به یوسف، بازگشت به نزد پدر را بدون همراه داشتن بنیامین ناروا شمرد.

ألم تعلموا .. من قبل ما فرّطتم فی یوسف

«ما» در «ما فرّطتم» مصدریه است و عبارت «من قبل ما فرّطتم ..» عطف بر «أنّ أباکم ...» می باشد؛ یعنی: «ألم تعلموا تفریطکم فی یوسف من قبل». تفریط به معنای کوتاهی کردن و رها کردن چیزی تا نابود شدن آن است (لسان العرب).

199- مال التجاره برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 2

2_ یوسف (ع) بار آذوقه و جیره غذایی برادران را، خود آماده کرد. *

ولما جهزهم بجهازهم

«تجهیز» (مصدر جهز) به معنای مهیا ساختن و آماده کردن جهاز (زاد و توشه) است. ضمیر در «جهز» به یوسف (ع) برمی گردد. بنابراین «لما جهزهم...»؛ یعنی، پس آن گاه که یوسف (ع) بار و بینه و زاد و توشه برادرانش را آماده ساخت. البته این احتمال که اسناد «جهز» به یوسف (ع) مجازی باشد، بعید به نظر نمی رسد؛ زیرا بسیار متعارف است که فعل کارگزاران به کارفرما اسناد داده

ص: 100

می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 1

1_ فرزندان یعقوب پس از گزارش سفر ، به گشودن محموله های خریداری شده از مصر پرداختند .

و لما فتحوا مت_ عهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 2,3

2_ یوسف (ع) خود به تجهیز و مهیا کردن محموله برادران خویش پرداخت .

فلما جهّزهم بجهازهم

3_ یوسف (ع) به هنگام آماده کردن محموله برادرانش ، آبخوری مخصوص را در محموله بنیامین قرار داد .

فلما جهّزهم بجهازهم جعل السقايه في رحل أخيه

«سقایه» به ظرفی گفته می شود که برای آب خوردن از آن استفاده می شود. «ال» تعریف در آن می رساند که ظرف ویژه ای بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 21

21_ « عن احمد بن محمد عن أبي الحسن الرضا (ع) قال : سئلته عن قوله « و جننا ببضاعة مزجاء » قال : المقل ؛

احمد بن محمد گوید: از امام رضا(ع) درباره سخن خدا [که از قول فرزندان یعقوب] فرموده: «و جننا ببضاعة مزجاء» سؤال کردم. امام فرمود: [آن سرمایه] مقل بوده است».

200- محدوده علم برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 10

10_ بی اطلاعی برادران از امور نهانی ، اعتذار آنان در نزد یعقوب برای بیان کیفر سارق

ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغيب حـفظين

201- محدوده مسؤوليت برادران يوسف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 66 - 3,5,6

ص: 101

3_ یعقوب در توصیه بر حفاظت از بنیامین به فرزندانش تأکید کرد که هیچ عذری جز مغلوب شدن و ناتوان گشتن را از آنان نخواهد پذیرفت .

حتى توتون موثقاً من الله لتأتني به إلا أن يحاط بكم

5_ یعقوب (ع) از فرزندانش انتظار نداشت با به خطر انداختن خویش در حفظ بنیامین و باز گرداندن او تلاش کنند .

إلا أن يحاط بكم

احاطه که ظاهراً مصدر «یحاط» است به معنای گرفتن پیرامون چیزی از همه جوانب آن است و در آیه شریفه کنایه از مغلوب شدن و بسته شدن همه راهها و چاره هاست.

6_ یعقوب (ع) از فرزندانش خواست صورت ناتوانی و عذر را ، در سوگندشان بر محافظت از بنیامین و باز گرداندن او استثنا کنند .

لتأتني به إلا أن يحاط بكم

ظاهر این است که عبارت «إلا أن يحاط بكم» استثنا از قسم _ که مفاد «لتأتني به» است _ می باشد. بر این اساس یعقوب(ع) به فرزندانش توصیه کرد که در اجرای صیغه سوگند مورد عذر و ناتوانی را استثنا کنند و چنین بگویند: «والله لنا تينك به إلا أن يحاط بنا» (به خدا سوگند بنیامین را به تو باز می گردانیم مگر مغلوب شویم و همه راهها و چاره ها بر ما بسته شود).

202- مخالفت یعقوب(ع) با برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 1

1_ یعقوب (ع) پیشنهاد فرزندانش را نپذیرفت و با روانه ساختن بنیامین به سفر مصر مخالفت کرد .

قال هل ءامنكم عليه إلا كما أمنتكم على أخيه من قبل

203- مشورت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 2

2_ فرزندان یعقوب پس از ناامید شدن از آزادی بنیامین ، در کناری به دور از یوسف و کارگزارانش برای چاره اندیشی درباره مشکل پیش آمده به مشورت و گفت و گوی محرمانه پرداختند .

فلما استئسوا منه خلصوا نجياً

از معانی «خلوص» اعتزال و کناره گیری کردن است. «نجی» به فرد و یا افرادی اطلاق می گردد که در نهان با او گفت و گو شود. این کلمه در آیه شریفه حال برای فاعل «خلصوا» می باشد. بنابراین «خلصوا نجیاً»؛ یعنی، برادران یوسف از دیگران جدا شدند و با یکدیگر به نجوا و گفت و گوی سرّی پرداختند.

ص: 102

204- مصلحت اندیشی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 8

8_ برادران یوسف ، صلاح امور خویش و بهبود وضعیت خود را در کشتن و یا تبعید او می پنداشتند .

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً .. و تکنونوا من بعده قومًا صـلحین

مراد از صلاح در «قوماً صالحین» صلاح امور دنیوی است ؛ زیرا ظاهر آن است که فعل مضارع «تکنونوا» عطف بر «ینخل» و جواب امر «اقتلوا» و «اطرحوه» می باشد. بر این اساس جمله «تکنونوا...» چنین معنا می شود: اگر یوسف را بکشید و یا تبعیدش کنید، امور شما اصلاح می شود و بدبختی از شما برطرف می گردد.

205- مکان زندگی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 6

6_ فرزندان یعقوب در کنار پدر و پیرامون او زندگی می کردند .

و لما فتحو متـ عهم .. قالوا یـأبانا ما نبغی هـ ذه بضـ عتنا ردّت إلینا

206- مکر برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 4

4_ یعقوب (ع) مطمئن به مکر و کید فرزندان علیهِ یوسف (ع) در صورت آگاه شدنشان از رؤیای او

لا تقصص رءیاک علی إخوتک فیکیدوا لک کیداً

چنان چه یعقوب(ع) اطمینان و یقین به کید و مکر فرزندان علیهِ یوسف(ع) نداشت ، پس از نقل رؤیا می فرمود: «فإنی أخاف أن یکیدوا ..» (می ترسم نقشه ای برای تو بکشند) و جمله خویش را با مفعول مطلق (کیداً) تأکید نمی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 9

9_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به او، و تحریک احساسات وی درصدد فریب دادن او بودند .

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمنّا علی یوسف

برداشت فوق، از خطاب «یـأبانا» (ای پدر جانمان) و نیز لحن کلام «ما لک لاتأمنّا ..» (چه شده است که به ما درباره یوسف بی اعتماد هستی) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 103

1_ فرزندان یعقوب با دروغ ها و نیرنگ های خویش ، موافقت او را برای فرستادن یوسف (ع) به همراه خود جلب کردند .

إنا له لحـفظون .. فلما ذهبوا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 6

6_ آگاهی یعقوب به اینکه بازداشت بنیامین بر اساس کید و نقشه ای از طرف فرزندانش (یوسف ، بنیامین یا برادران دیگر) بوده است . *

قال بل سؤلت لكم أنفسكم أمرًا

در اینکه چرا یعقوب(ع) گزارش فرزندانش را باور نکرد و آنان را علی رغم داشتن شهود عینی _ که جای شک باقی نمی گذاشت _ به تسویل کردن متهم ساخت، پاسخهایی ذکر کرده اند. آنچه به نظر روشن تر می رسد این است که: 1_ یعقوب(ع) به فراست خاص خویش و اطمینانش به درست کاری بنیامین دریافته بود که گزارش یاد شده واقعیت ندارد. 2_ کید و نقشه ای برای گرفتار شدن بنیامین در کار بوده و به اصطلاح کاسه ای زیر نیم کاسه بوده است. 3_ این کید و نقشه از ناحیه فرزندانش اجرا شده است. اینها واقعیتهایی بود که یعقوب(ع) به فراست دریافت ؛ ولی نکته ای که برای او _ پس از آنکه فهمیده بود نقشه گرفتاری بنیامین از ناحیه فرزندانش است _ مجهول و مبهم مانده بود، این بود که متوجه نشد خود بنیامین و یوسف طراح و مجری آن نقشه بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 102 - 7,8,9

7_ تصمیم و عزم برادران یوسف بر توطئه و مکر علیه وی

إذ أجمعوا أمرهم و هم یمكرون

«اجماع» (مصدر أجمعوا) به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کاری شدن است. مراد از ضمیرهای جمع در جمله «أجمعوا...» برادران یوسف است. گرچه این احتمال نیز بعید به نظر نمی رسد که مقصود از آن ضمیرها علاوه بر برادران، زلیخا و هیأت حاکمه مصر نیز باشد.

8_ جلسه توطئه و مکر برادران یوسف علیه او ، مخفی مانده ترین قسمت داستان یوسف (ع) تا پیش از نزول قرآن

إذ أجمعوا أمرهم و هم یمكرون

یاد کردن از این قسمت داستان یوسف (جلسه توطئه و مکر برادران علیه وی) پس از بیان اینکه داستان یوسف از اخبار غیبی است ، می تواند اشاره به این معنا باشد که این قسمت داستان از مخفی مانده ترین قسمتهای آن می باشد.

9_ بیان قرآن درباره مکرها و توطئه های برادران یوسف، زلیخا و هیأت حاکمه مصر علیه او، دلیلی بس روشن بر وحی بودن و الهی بودن آن

ما کنت لדיهم إذ أجمعوا أمرهم وهم یمکرون

جمله «و ما کنت لدیهم...» به منزله تعلیل برای «ذلک من أنباء الغیب...» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 103 - 4

4_ خداوند با بیان مکر برادران یوسف علیه وی، تسلّی دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مخالفت مردمان با وی

ص: 104

إذ أجمعوا أمرهم و هم يمكرون. و ما أكثر الناس و لو حرصت بمؤمنين

برداشت فوق، مقتضای ارتباط میان «ما أكثر الناس . . .» با خصوص مکر برادران یوسف علیه وی (و هم يمكرون) است و به این نکته اشاره دارد که: ای پیامبر! آنان که فرزندان یعقوب پیامبر بودند با پدر و برادرشان آن گونه رفتار کردند، پس مبادا از ایمان نیاوردن مردم اندوهگین باشی و خود را مقصر پنداری چرا که عموم مردم حق ناپذیرند.

207- ملاقات برادران یوسف با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 10، 13

10_ یوسف (ع) به مجرد مشاهده برادران خویش، علی رغم گذشت سالیانی دراز، آنان را شناخت.

فدخلوا علیه فعرّفهم

«فاء» در «عرّفهم» حکایت از آن دارد که یوسف (ع) بدون پرسش و جست و جو بلکه به مجرد مشاهده برادرانش، آنان را شناخت.

13_ هیچ یک از برادران یوسف در ملاقات با او، وی را نشناختند.

فدخلوا علیه فعرّفهم و هم له منكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 5

5_ برادران یوسف به دستور وی موظف شدند بنیامین را در سفر آینده به همراه خویش بیاورند.

قال اتّونى بأخ لکم من أیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 6

6_ فرزندان یعقوب به بازگشت مجدد به مصر برای دریافت آذوقه، مصمم بودند.

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم عندی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 1

1_ فرزندان یعقوب به همراه بنیامین به جایگاه یوسف (ع) درآمدند و به حضور وی رسیدند .

و لما دخلوا علی یوسف ءاوی إلیه أخواه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 4

4_ بنیامین در سومین جلسه ملاقات فرزندان یعقوب با عزیز مصر ، حضور داشت .

ص: 105

208- ممنوعیت برادران یوسف از غلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 2,5

2- ممنوع شدن فرزندان یعقوب از دریافت سهمیه خوار و بار بدون همراهی بنیامین ، از گزارش های آنان به پدرشان یعقوب بود .

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم .. فلما رجعوا إلی أبیهم قالوا یـأبانا منع منا الکی

5- گزارش تحریم سهمیه آذوقه بدون همراهی بنیامین ، خبر و گزارشی مهم در دیدگاه فرزندان یعقوب

یـأبانا منع منا الکیل

فرزندان یعقوب پیش از باز کردن بارها و محموله ها _ که معمولاً اولین اقدام مسافران و کاروانهاست _ خبر تحریم سهمیه آذوقه را برای پدرشان بیان کردند. این تعجیل نشان دهنده اهمیت این خبر در نظر آنان است.

209- منشأ توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 9

9- رفتار های ناروای برادران یوسف (توطئه ، دروغ و فریب کاری) برخاسته از نفوذ شیطان در آنان بود .

إن الشیطن للانس عدو مبین .. اقتلوا یوسف ... أرسله معنا غداً یرتع و یلعب

210- منشأ دروغگویی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 9

9- رفتار های ناروای برادران یوسف (توطئه ، دروغ و فریب کاری) برخاسته از نفوذ شیطان در آنان بود .

إن الشیطن للانس عدو مبین .. اقتلوا یوسف ... أرسله معنا غداً یرتع و یلعب

211- منشأ ظلم برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 5

5_ یوسف (ع) جهل و نادانی برادرانش را منشأ ستم آنان به وی و بنیامین دانست .

ص: 106

هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه إذ أنتم جـهلون

212- منشأ مکر برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 9

9_ رفتار های ناروای برادران یوسف (توطئه ، دروغ و فریب کاری) برخاسته از نفوذ شیطان در آنان بود .

إن الشیطن لِّلإنسِ عدو مبین . . . اقتلوا یوسف ... أرسله معنا غداً یرتع و یلعب

213- نجوای برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 2

2_ فرزندان یعقوب پس از ناامید شدن از آزادی بنیامین ، در کناری به دور از یوسف و کارگزارانش برای چاره اندیشی درباره مشکل پیش آمده به مشورت و گفت و گوی محرمانه پرداختند .

فلما استیئسوا منه خلصوا نجیاً

از معانی «خلوص» اعتزال و کناره گیری کردن است. «نجی» به فرد و یا افرادی اطلاق می گردد که در نهان با او گفت و گو شود. این کلمه در آیه شریفه حال برای فاعل «خلصوا» می باشد. بنابراین «خلصوا نجیاً» ؛ یعنی، برادران یوسف از دیگران جدا شدند و با یکدیگر به نجوا و گفت و گوی سری پرداختند.

214- نقش برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 10

10_ برادران یوسف ، گروهی نیرومند ، کارآمد و عهده دار رتق و فتق امور پدرشان یعقوب بودند .

و نحن عصبه إن أبانا لفی ضلّـل مبین

«عصبه» به جماعتی گفته می شود که تعداد آنان از ده نفر افزون تر باشد و با یکدیگر پیوند داشته و هم دیگر را پشتیبانی کنند. لازمه این معنا نیرومند و کارآمد بودن آن گروه است. رابطه جمله «و نحن عصبه» با خطا پنداشتن محبت افزون تر یعقوب به یوسف و بنیامین، گویای این است که: برادران یوسف، نیرو و توان خویش را در جهت منافع یعقوب(ع) به کار می بردند و امور او را سامان می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 107

9_ فرزندان یعقوب متکفل تهیه آذوقه برای خاندان وی ، و سفر به مصر تنها راه ایشان برای فراهم کردن طعام

و نمیر اهلنا

«میره» به معنای طعام است و «میر» (مصدر نمیر) به معنای تهیه کردن و فراهم آوردن طعام می باشد.

215- نگرانی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 85 - 3

3_ فرزندان یعقوب ، نگران وضعیت رو به وخامت پدر خویش و ناراحت از قرار گرفتنش در معرض بیماری و هلاکت

قالوا تالله تفتوا تذكر يوسف حتى تكون حرضا أو تكون من الهـ لكن

216- وثیقه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 2

2_ یعقوب (ع) روانه ساختن بنیامین به سفر مصر را ، منوط به آن دانست که فرزندانش وثیقه ای الهی بسپارند (با خدا پیمان ببندند و به نام او سوگند یاد کنند) .

لن أرسله معكم حتى تؤتون موثقا من الله

«موثق» به معنای عهد و پیمان است که به دلیل «لام» قسم در «لتأتنتنی» عهد و پیمانی است همراه با سوگند. «من الله» بیانگر این است که باید سوگند به نام خدا و پیمان و عهد با او باشد. آوردن سوگند و پیمان (حتی تؤتون موثقا) ؛ یعنی، سوگند یاد کردن و پیمان بستن.

217- ورود برادران یوسف به مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 5,8

5_ یعقوب (ع) منشأ خطر برای فرزندان را در آستانه ورودشان به مصر می پنداشت .

لا تدخلوا من باب وحد .. ما أغنى عنكم من الله من شيء

8_ یعقوب (ع) ، ورود فرزندان‌ش را به مصر از دروازه‌های متعدد ، راهی محتمل برای جلوگیری از خطر احساس شده می‌دید . *

وادخلوا من أبواب متفرقة و ما أغنى عنكم من الله من شيء

ص: 108

1_ ورود فرزندان یعقوب به مصر برای دومین بار

و جاء إخوه يوسف . . . و لما دخلوا من حيث أمرهم أبوه

2_ فرزندان یعقوب براساس فرمان آن حضرت ، در آستانه ورود به مصر متفرق شدند و از دروازه های متعدد به آن دیار وارد گشتند .

و ادخلوا من أبواب متفرقة . . . و لما دخلوا من حيث أمرهم أبوه

«حیث» اسم مکان و به معنای جا و محل است.

6_ تدبیر یعقوب (ع) (ورود فرزندان به مصر از دروازه های متعدد) مانع پیشامدی که خداوند برای آنان مقدر کرده بود ، نشد .

ما كان يغني عنهم من الله من شيء

ضمیر در «یغنی» به یعقوب(ع) و یا تدبیر او_ که از «ادخلوا من أبواب متفرقة» استفاده می شود_ برمی گردد. مآل هر دو احتمال یک معناست.

12_ خداوند خواسته یعقوب (ع) (ورود فرزندان از درب های متعدد) را برآورده ساخت . *

إلا حاجة في نفس يعقوب قضى_ها

برداشت فوق ، بر اساس این احتمال است که ضمیر فاعلی در «قضاهها» به «الله» باز گردد. بر این اساس مفاد «و لما دخلوا» تا «قضاهها» چنین می شود: هر چند توصیه یعقوب(ع) اثری نداشت ؛ لکن خداوند خواسته او را عملی ساخت.

13_ اطاعت فرزندان یعقوب از او در مورد ورودشان از دروازه های متعدد ، به توفیق الهی بود .

و لما دخلوا من حيث أمرهم أبوه . . . إلا حاجة في نفس يعقوب قضى_ها

از یک سو برآورده شدن خواسته یعقوب(ع) (ورود فرزندان از درهای متعدد) به خود آنان نسبت داده شده (و لما دخلوا من حيث أمرهم) و از سویی بیان شده که خداوند خواسته او را برآورده ساخته است. از این دو بیان معلوم می شود که توفیق خدا و اراده او موجب شد که فرزندان یعقوب به آنچه پدرشان توصیه کرده بود، موفق شوند.

18_ « عن الحسن بن اسباط قال : سألت أبا الحسن في كم دخل يعقوب من ولده على يوسف ؟ قال : في أحد عشر إنشاً له . . . » ;

حسن بن اسباط گوید: از امام رضا(ع) سؤال کردم: یعقوب در میان چند نفر از فرزندانش وارد بر یوسف شد؟ حضرت فرمود: در میان یازده پسر خود . . .».

218- وعده به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 12

12_ یوسف (ع) به برادرانش وعده داد که اگر در سفر بعد ، بنیامین را به همراه بیاورند ، باز هم از آنان به خوبی پذیرایی خواهد کرد .

ص: 109

ألا ترون .. أنا خير المنزلين

219- هشدار به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 15

15_ یعقوب (ع) فرزندان را به مجازات های الهی در صورت شکستن سوگند و پیمانشان ، هشدار داد .

قال الله علی ما نقول وکیل

سیاق آیه دلالت دارد که غرض یعقوب(ع) از وکیل قرار دادن خداوند و توجه دادن فرزندان به وکالت او ، هشدار دادن آنان به مجازات الهی است.

220- هشدارهای برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 85 - 6

6_ فرزندان یعقوب با سوگند به خدا ، خطر فرسوده شدن و به هلاکت رسیدنش را به او هشدار دادند .

قالوا تالله تفتوا تذكرو یوسف حتی تكون حرصاً أو تكون من الهـ لکین

حرف «تاء» برای قسم است و جمله «تفتوا تذكرو یوسف» به اعتبار غایتی که برای آن ذکر شده (حتی تكون حرصاً ..) جواب قسم است ؛ یعنی ، در حقیقت جواب قسم «تكون حرصاً...» می باشد.

221- هواپرستی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 5

5_ یعقوب (ع) ، ماجرای گرفتاری بنیامین را نتیجه توطئه ای برخاسته از جلوه پرداز های نفس فرزندان خویش دانست .

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً

جمله «سؤلت لکم ..» ؛ یعنی ، نفس شما امر ناپسندی را برای شما زیبا جلوه داد و ارتکاب آن را برای شما آسان ساخت. این جمله حاکی از اطمینان یعقوب به توطئه فرزندان است.

222- هوی و هوس برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 110

9_ یعقوب (ع) فریب کاری های نفس و جلوه پردازی های نفسانی را، وادار کننده فرزندانش بر توطئه علیه یوسف (ع) دانست.

بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً

21_ «عن علی بن الحسین (ع) . . . قال [یعقوب لهم] بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً و ما کان الله لیطعم لحم یوسف الذئب من قبل أن أرى تأویل رؤیاه الصادقه ;

از امام سجاده (ع) روایت شده است: . . . یعقوب به برادران یوسف گفت: «بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً» و چنین نیست که خدا گوشت یوسف را به خورد گرگ بدهد، قبل از آنکه تأویل خواب راستین او را ببینم».

223- یأس برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 4، 2

2_ فرزندان یعقوب پس از ناامید شدن از آزادی بنیامین، در کناری به دور از یوسف و کارگزارانش برای چاره اندیشی درباره مشکل پیش آمده به مشورت و گفت و گوی محرمانه پرداختند.

فلما استئیسوا منه خلصوا نجیاً

از معانی «خلوص» اعتزال و کناره گیری کردن است. «نجی» به فرد و یا افرادی اطلاق می گردد که در نهان با او گفت و گو شود. این کلمه در آیه شریفه حال برای فاعل «خلصوا» می باشد. بنابراین «خلصوا نجیاً»؛ یعنی، برادران یوسف از دیگران جدا شدند و با یکدیگر به نجوا و گفت و گوی سری پرداختند.

4_ بازگشت همگان به کنعان، نظر و رأی اکثریت فرزندان یعقوب پس از ناامید شدن از آزادی بنیامین

قال کبیرهم ألم تعلموا . . . فلن أبرح الأرض

استفهام در «ألم تعلموا . . .» استفهام توییحی است. از نتیجه ای که «لاوی»، فرزند ارشد یعقوب، در سخنان خویش بیان می دارد (فلن أبرح الأرض؛ از دیار مصر نمی روم) معلوم می شود منشأ توییح و سرزنش او از برادرانش این بوده که آنان را مصمم بر بازگشت می دیده است.

224- یعقوب (ع) و برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ یعقوب (ع) از روحيات فرزندان خویش مطلع بود .

لاتقصص . . . فیکیدوا لک کیداً

10_ تلاش یعقوب (ع) برای پیشگیری از برخورد های نامناسب فرزندان با یکدیگر

لاتقصص رءیاک علی إخوتک فیکیدوا لک کیداً

ص: 111

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 3

3_ یعقوب (ع) از سپردن یوسف (ع) به برادرانش ، همواره اجتناب می کرد .

ما لک لاتأمنا علی یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 4,9

4_ یعقوب (ع) علی رغم اعتماد نداشتن به فرزندانش درباره یوسف (ع) ، از ابراز آن خودداری کرد .

قال إني ليحزني أن تذهبوا به و أخاف أن يأكله الذئب

9_ « عن علی بن الحسین (ع) : . . . قال یعقوب (ع) « إني ليحزني أن تذهبوا به و أخاف أن يأكله الذئب » فانتزعه حذراً عليه من أن تكون البلوی من الله عزوجل علی یعقوب فی یوسف خاصه . . . ;

از امام سجاده (ع) روایت شده است: . . . یعقوب [به فرزندان] گفت: «بردن شما یوسف را مرا غمگین می کند و می ترسم که او را گرگ بخورد» ؛ پس یوسف را از دست آنان گرفت، چون می ترسید آن بلایی که قرار بود از طرف خدا بر او وارد شود، در مورد یوسف بالخصوص باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 6

6_ یعقوب (ع) ادعای فرزندانش درباره یوسف (ع) (طعمه گرگ شدن او) را باور نکرد و آن را نپذیرفت .

و ما أنت بمؤمن لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 7

7_ یعقوب (ع) گزارش فرزندانش را نپذیرفت و به دروغ بودن آن اطمینان پیدا کرد .

فأكله الذئب . . . قال بل سؤلت لكم أنفسكم أمراً

«تسویل» (مصدر سؤلت) به معنای آسان کردن و نیز زینت دادن امری ناپسند به صورت امری نیکوست و مراد از «أمراً» مکر و نیرنگ علیه

یوسف است. بنابراین «بل سوّلت...» چنین معنا می شود: آنچه گفتید صحت ندارد؛ بلکه نفس شما امر ناپسندی را برای شما زیبا جلوه داد و ارتکاب آن را برای شما آسان ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 3,6,17

3_ یعقوب در توصیه بر حفاظت از بنیامین به فرزندانش تأکید کرد که هیچ عذری جز مغلوب شدن و ناتوان گشتن را از آنان نخواهد پذیرفت .

حتى توتون موثقا من الله لتأتتنی به إلا أن يحاط بكم

6_ یعقوب (ع) از فرزندانش خواست صورت ناتوانی و عذر را، در سوگندشان بر محافظت از بنیامین و باز گرداندن او استثنا کنند .

لتأتتنی به إلا أن يحاط بكم

ص: 112

ظاهر این است که عبارت «إلا أن يحاط بكم» استثنا از قسم _ که مفاد «لنأتنتی به» است _ می باشد. بر این اساس یعقوب(ع) به فرزندانش توصیه کرد که در اجرای صیغه سوگند مورد عذر و ناتوانی را استثنا کنند و چنین بگویند: «والله لنأتینک به إلا أن يحاط بنا» (به خدا سوگند بنیامین را به تو باز می گردانیم مگر مغلوب شویم و همه راهها و چاره ها بر ما بسته شود).

17_ یعقوب (ع) برای واداشتن فرزندانش به پابندی به سوگند و پیمانشان ، آنان را متوجه نظارت و شهادت خدا کرد .

الله علی ما نقول وکیل

از جمله «الله ..» در صورتی که آن را جمله ای خبری بدانیم ، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 12، 1

1_ یعقوب (ع) در آستانه سفر فرزندانش به مصر ، آنان را با معارفی الهی آشنا ساخت و حقایقی از توحید را به آنان تذکر و تعلیم داد .

قال ی بنی لاتدخلوا .. وعلیه فلیتوکل المتوکلون

12_ حاکمیت خدا بر هستی ، لزوم اتکا به خداوند و تنافی نداشتن توکل با تدارک اسباب و علتها ، از تعالیم یعقوب (ع) به فرزندان خویش

وادخلوا من أبواب متفرقه و ما أغنی عنکم من الله من شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 2،3،5

2_ یعقوب (ع) داستان سرقت بنیامین را داستانی ساختگی یافت و گفته های فرزندانش را باور نکرد .

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمرًا

کلمه «بل» دلالت می کند که یعقوب(ع) سخن فرزندانش را نپذیرفت.

3_ یعقوب (ع) ، فرزندانش را در گرفتاری بنیامین و باز نگشتن وی مقصر دانست .

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمرًا

5_ یعقوب (ع) ، ماجرای گرفتاری بنیامین را نتیجه توطئه ای برخاسته از جلوه پرداز های نفس فرزندان خویش دانست .

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمرًا

جمله «سؤلت لکم . . .»؛ یعنی ، نفس شما امر ناپسندی را برای شما زیبا جلوه داد و ارتکاب آن را برای شما آسان ساخت. این جمله حاکی از اطمینان یعقوب به توطئه فرزندانش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 84 - 13، 14

1_ یعقوب (ع) پس از شنیدن خبر بازداشت بنیامین و مقصر دانستن فرزندانش ، بر آنان خشم گرفت و از ایشان روی برتافت .

و تولى عنهم

«تولی» به معنای روی گردانی است. روی گردانی یعقوب(ع) از فرزندانش به قرینه «فهو کظیم» از سر خشم و غضب بر آنان بوده است.

13_ یعقوب (ع) بر عملکرد فرزندانش درباره یوسف (ع) و بنیامین خشمگین بود و همواره خشم خود را فرو می برد و از ابراز آن

ص: 113

خودداری می کرد .

و تولیٰ عنهم . . . فهو کظیم

«کظیم» می تواند به معنای اسم فاعل کاظم باشد ؛ یعنی ، کسی که غم و اندوه یا خشم و غضب خویش را فرو می برد و از ابراز آن خودداری می کند.

14_ بسنده کردن یعقوب (ع) به اعراض از فرزندان ، علی رغم مقصر شناختن آنان در فراق یوسف (ع) و بنیامین ، بیانگر توان بالای او بر نهان ساختن و پوشیده داشتن خشم و غضب خویش است .

و تولیٰ عنهم . . . فهو کظیم

برداشت فوق ، مقتضای تفریع «هو کظیم» به وسیله حرف «فاء» بر «تولیٰ عنهم» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 16، 1

1_ یعقوب (ع) از ستم فرزندان در حق خویش درگذشت و آنان را بخشود .

قال سوف أستغفر لکم ربی

2_ یعقوب (ع) به فرزندانش نوید داد که به زودی آمرزش گناهانشان را از درگاه خداوند خواهد خواست و برای آنان شفاعت خواهد کرد .

قال سوف أستغفر لکم ربی

16_ یعقوب (ع) با توجه دادن فرزندانش به آمرزگاری و مهربانی خداوند ، آنان را به آمرزش گناهانشان امیدوار ساخت .

سوف أستغفر لکم ربی إنه هو الغفور الرحیم

225- یعقوب (ع) و بی رحمی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 16

16_ تعریض یعقوب (ع) به فرزندانش مبنی بر دلسوز نبودن آنان و ترحم نداشتنشان بر یوسف (ع) و بنیامین

هل ءامنکم علیه إلا کما أمنتکم علی أخیه من قبل فالله خیر حَفْظًا و هو أرحم الرحمی

226- یعقوب (ع) و توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 11، 8

8_ اطمینان یعقوب (ع) به اجرای توطئه ای از سوی فرزندانش علیه یوسف (ع)

بل سوّلت لکم أنفسکم أمرًا

کلمه «بل» می رساند که یعقوب (ع) سخن فرزندانش را نپذیرفت و جمله «سوّلت لکم . . .» بیانگر این نکته است که او به توطئه

ص: 114

آنان علیه یوسف(ع) اطمینان پیدا کرد.

11_ تصمیم یعقوب (ع) بر مسکوت گذاشتن پرونده خیانت فرزندانش درباره یوسف (ع) و پی گیری نکردن آن

بل سؤلت لکم .. والله المستعان علی ما تصفون

227- یعقوب(ع) و خواسته های برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 1,5

1_ یعقوب (ع) با فرستادن یوسف (ع) به همراه فرزندانش ، موافق نبود و از آن اعتذار می جست .

قال إني ليحزني أن تذهبوا به

5_ ترسیدن بر جان یوسف (ع) از حمله گرگها ، از دلایل مخالفت یعقوب (ع) با فرستادن یوسف به همراه فرزندان

قال إني .. أخاف أن يأكله الذئب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 1

1_ یعقوب (ع) سرانجام با مسافرت بنیامین به مصر همراه دیگر فرزندان ، موافقت نمود .

قال لن أرسله معكم حتى توتون مؤثقا

228- یعقوب(ع) و سرزنشهای برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 86 - 6

6_ یعقوب (ع) با بیان اینکه از غم و اندوهش به اطرافیان و فرزندانش شکایت نمی کند ، خویشان را سزاوار ملامت آنان نمی دید .

قالوا تالله تفتوا تذكر يوسف .. قال إنما أشكوا بثي و حزني إلى الله

229- یعقوب(ع) و عهد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ یعقوب (ع) به تعهد و تأکید فرزندانش درباره حفاظت از بنیامین ، اطمینان نکرد .

قال هل ءامنکم علیه إلاّ کما أمنتکم علی أخیه من قبل

ص: 115

استفهام در «هل آمنکم . . .» استفهام انکاری و به منزله نفی است. «أمن» (مصدر آمن) به معنای اطمینان کردن و امین شمردن است. بنابراین «هل آمنکم ...»؛ یعنی، من شما را درباره بنیامین امین نمی دانم و به قول و قرار شما اطمینانی ندارم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 14

14_ یعقوب (ع) خداوند را وکیل خویش بر میثاق و تعهد فرزندان قرار داد .

قال الله علی ما نقول وکیل

برادری

230- آثار برادری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 7

7 - دعوت به تقوا لازمه اخوت و برادری راستین

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که قید «أخوت» نه صرفاً از جهت انتساب نژادی؛ بلکه به منظور بیان دلسوزی و خیرخواهی نیز باشد؛ که در این صورت ذکر دعوت به تقوا پس از آن، بیانگر ارتباط حتمی میان تقوا و اخوت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 7

7 - دعوت به تقوا، لازمه اخوت و برادری راستین

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که اطلاق «أخ» نه صرفاً از جهت انتساب نژادی باشد؛ بلکه به منظور بیان دلسوزی و خیرخواهی نیز باشد که دعوت به تقوا لازمه حتمی آن خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 10 - 7

7- تأمین و حفظ منافع یکایک مؤمنان، در پرتو حاکمیت روح برادری بر تمامی اعضای جامعه *

فأصلحوأ بین أخویکم

از تعبیر «أخویکم»، این نکته استفاده می شود که مؤمنان در یک جامعه، چونان برادران واقعی خود شما هستند که دوستی و صلح آنان مفید به حال شما و نزاع ایشان برهم زننده آرامش خود شما است.

ص: 116

231- اهمیت تبلیغ برادری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 10 - 8

8 - نیاز همیشگی جامعه اسلامی، به تبلیغ روح برادری و تحکیم مودت میان اعضای آن

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ

از این که خداوند، به گونه ای مؤکد، روح برادری، دوستی و مسالمت را در میان مؤمنان زنده ساخته و این حقایق را به ایشان یاد آور شده است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

232- برادری در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 75 - 1

1_ خداوند از انصار و مهاجران نخستین خواست تا کسانی را که در آینده ایمان می آورند و هجرت می کنند و به جهاد می پردازند، از خود بدانند و حقوق ولایت را درباره آنان رعایت کنند .

و الَّذِينَ ءَامَنُوا مِن بَعْدِ وَ هَاجَرُوا وَ جَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنكُمْ

مخاطبان آیه، انصار و مهاجران نخستین هستند. مضاف إليه کلمه «بعد»، کلمه «ایمانکم» و یا «الهجرة الاولى» است. جمله «فأولئك منكم» اشاره به این دارد که تمام قوانین و حقایقی که درباره انصار و مهاجران نخستین بیان شده درباره آنان نیز عیناً وجود دارد.

233- برادری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 7,8

7 - مؤمنان، با هم برادر دینی اند .

فإخوانكم في الدين

8 - در صورتی که انسان، پدر شخصی را نمی شناسد تا او را به پدرش منسوب کند، شایسته است که او را برادر دینی خود بنامد .

ادعوهم لأبائهم... فإن لم تعلموا آبائهم فأخوانكم في الدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 117

4- موضع صالح (ع) در میان جامعه خود، موضعی برادرانه و خیرخواهانه

و لقد أرسلنا إلی ثمود أخاهم صـ لِحًا

واژه «أخاهم» چه دلالت بر خویشاوندی داشته باشد یا نداشته باشد، در هر صورت عطف و رحمت صالح پیامبر را نسبت به قومش می رساند.

235- برادری مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 11 - 5، 3

3_ مسلمانان، برادران دینی یکدیگر بوده و از حقوق و مزایای اجتماعی برابر برخوردارند.

فإن تابوا .. فإخونکم فی الدین

5_ کفار محارب با گرویدن به اسلام، برادران دینی مسلمانان محسوب شده و از حقوق و مزایای اجتماعی مساوی برخوردار می شوند.

فإن تابوا .. فإخونکم فی الدین

236- برادری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 15، 14

14 - اخوت و برادری اهل ایمان با یکدیگر

یا ایها الذین ءامنوا .. فمن عفی له من أخیه شیء

15 - قتل موجب خروج قاتل از زمره مسلمانان نمی شود و مایه قطع رابطه اخوت ایمانی او، حتی با بازماندگان مقتول نخواهد شد.

یا ایها الذین ءامنوا .. فمن عفی له من أخیه شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 7

7 - مؤمنان ، با هم برادر دینی اند .

فإخونکم فی الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 10 - 1,2

ص: 118

1 - مؤمنان ، به راستی برادر یکدیگراند .

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ

2- اخوت و برادری ، بارزترین صفت در زندگی اجتماعی مؤمنان

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ

با توجه به این که حصر «إِنَّمَا» ناظر به خبر است، مطلب بالا استفاده می شود.

237- برادری هارون (ع) با موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 8

8_ هارون ، برادر موسی و از پیروان وی

وقال موسی لأخیه هرون

238- تشویق به برادری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 10 - 59 - 15

15 - جمع گرایی و پیوند روحی و عاطفی با امت اسلامی ، مورد تشویق و ترغیب وحی

يقولون ربنا اغفر لنا ولاخواننا... ولا تجعل في قلوبنا غلا للذين آمنوا

برداشت یاد شده با توجه به لحن تمجیدآمیز آیه و نیز رهنمود نهفته در آن است؛ یعنی، تشویق و ترغیب قرآن نسبت به زدایش بدخواهی ها و بدبینی ها که پایه زندگی جمعی و الفت اجتماعی است.

239- زمینه برادری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 7

7 - دعوت به تقوا ، لازمه اخوت و برادری راستین

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که اطلاق «أخ» نه صرفاً از جهت انتساب نژادی باشد؛ بلکه به منظور بیان دلسوزی و خیرخواهی نیز باشد که دعوت به تقوا لازمه حتمی آن خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 119

7 - دعوت به تقوا، لازمه اخوت و برادری راستین

إذ قال لهم أخوهم صـلح ألا تتقون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که اطلاق «أخ» صرفاً از جهت انتساب نژادی نباشد؛ بلکه به منظور بیان دلسوزی و خیرخواهی نیز باشد که دعوت به تقوا لازمه حتمی آن خواهد بود.

240- عواطف برادری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 8

8_ توانایی هوای نفس در سرکوبی عواطف برادری و انسانی

فطوعت له نفسه قتل اخیه

تصریح به کلمه «اخیه» برای رساندن این است که حتی عواطف برادری نیز نتوانست نفس قابیل را از خواسته خویش (کشتن هابیل) باز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 8

8_ اشتیاق وافر یوسف (ع) به بنیامین و دیدار او

اتنونی بأخ لکم . . . فإن لم تأتونی به فلاکیل لکم عندی و لا تقربون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 3

3_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به بنیامین از پدرشان خواستند او را به همراه آنان روانه مصر کند .

فأرسل معنا أاخانا

هدف فرزندان یعقوب از نام نبردن بنیامین و یاد کردن از او به عنوان «أاخانا» (برادرمان) اظهار محبت به اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 2

2_ یوسف (ع) در پی ملاقات با برادرانش ، بنیامین را فراخواند و او را در کنار خویش جای داد .

ولما دخلوا .. ءاوی إلیه أخواه

ص: 120

241- عوامل برادری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 47 - 5

5- تقوا، زمینه زدوده شدن کینه و دشمنی از دل ها و موجب ایجاد روح برادری در میان انسانها

إن المتقين . . . ونزعنا ما فی صدورهم من غلٍّ إخواناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 9

9- ایمان، مایه پیدایش پیوند برادری میان انسان ها

يقولون ربنا اغفر لنا ولإخواننا الذين سبقونا بالإيمان

باتوجه به کاربرد واژه «إخوان» در زمینه پیوند ایمانی مؤمنان، مطلب بالا قابل برداشت است.

242- نشانه های برادری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 16

16 - گذشت از قصاص، مظهر عواطف ایمانی و اخوت اسلامی است.

فمن عفی له من أخیه شیء

ص: 121

2- برتری طلبی

1- آثار اجتناب از برتری طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 83 - 4

4- لزوم پرهیز از هر نوع برتری جویی و فسادگری برای نیل به سعادت اخروی

تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علوًا في الأرض ولا فسادًا

واژه «علوًا» و نیز «فسادًا» در اصطلاح نکره در سیاق نفی و مفید عموم است.

2- آثار برتری طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 83 - 2

2- برتری جویی و فسادانگیزی در زمین ، مانع دستیابی انسان به سرای آخرت

تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علوًا في الأرض ولا فسادًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 23 - 4,5

4- خوی استکبار و برتری طلبی ، عامل اصلی دین ستیزی و مخالفت ولیدبن مغیره ، با آیات الهی و پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

و استکبر

خداوند در آیه 16، ولیدبن مغیره را به عنوان مخالف و دشمن آیات قرآن معرفی کرده (إِنَّهٗ كَانَ لَآيَاتِنَا عَنِيدًا) و در آیه مورد بحث، از او به عنوان مستکبر و برتری طلب یاد نموده است. از این نکته می توان استفاده کرد که مخالفت و دشمنی او با قرآن و پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، ناشی از خوی استکبار و برتری طلبی او بود.

ص: 122

5 - خوی استکبار و برتری طلبی ، عاملی مهم در کفر و دین گریزی

ثم ادبر و استکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 1 - 1

1 - تلاش برای برتری یافتن بر دیگران در ثروت و منزلت ، مردم را به خود مشغول ساخته ، از اهداف مهم تر باز داشته است .

ألهیکم التکاثر

«الهاء کذا»؛ یعنی، او را مشغول ساخته و از امر مهم تر باز داشت (مفردات). تکاثر، به معنای «مکاثره» است؛ یعنی، افزون تر بودن را ابزار غلبه بر دیگران قرار دادن (تاج العروس) و یا رقابت با یکدیگر در فراوانی مال و عزت. (مفردات)

3- آثار برتری طلبی ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 75 - 8

8 - پرس و جوی خداوند از ابلیس ، درباره تأثیر دو عامل خودبرتربینی و عالی رتبتگی وی در تمردش از سجده بر آدم (ع)

قال یـِـابلیس ما منعک أن تسجد .. أستکبرت أم كنت من العالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 76 - 13، 1

1 - ابلیس در پاسخ خداوند ، مهتری و برتری خود بر آدم را ، دلیل تمردش از فرمان سجده بر آدم (ع) بیان کرد .

قال یـِـابلیس ما منعک أن تسجد .. أستکبرت أم كنت من العالین . قال أنا خیر منه

13 - تکبر و خودبرتربینی ابلیس ، عامل سرپیچی وی از سجده بر آدم بود ؛ نه مهتری و بلندمرتبتگی او .

إلا ابلیس استکبر .. أستکبرت أم كنت من العالین . قال أنا خیر منه

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که هر چند ابلیس، خود را از مهتران و برتر از آدم معرفی کرد؛ ولی آیه شریفه در مقام محکومیت و رد این ادعا است. از این رو خداوند در آیه قبل، عامل تمرد ابلیس را، تکبر و خودبرتربینی وی برشمرده است (إلا ابلیس استکبر...).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 77 - 4

4 - تکبر و خودبرتربینی ابلیس و تمرد او از سجده بر آدم ، عامل سقوط وی از منزلت و مقام رفیع

إلّا إبليس استکبر . . . أستکبرت . . . قال فاخرج منها

ص: 123

4- آثار برتری طلبی اشراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 3

3- ذلت و خواری اشراف و سران کفر در آخرت ، نتیجه برتری جویی ناروای آنان در دنیا

ذق إنك أنت العزيز الكريم

مخاطب قرار گرفتن این گروه از دوزخیان بهوسیله وصف «العزيز الكريم»، می نمایاند که مجازات آنان، پیامد روحیه تکبرمنشانه و برتری جویانه ایشان است. در حقیقت آنان، آثار رفتار شوم خویش در دنیا را می بینند.

5- آثار برتری طلبی اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 7

7- نژادپرستی و خوی برتری جویی فرعون و اشراف دربار او ، عامل نادیده گرفتن معجزات و دلایل روشن حضرت موسی و هارون (ع)

ثم أرسلنا .. بأىتنا وسلطان مبین ... فقالوا أنؤمن لبشرین ... وقومهما لنا عـ

6- آثار برتری طلبی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 3

3- ذلت و خواری اشراف و سران کفر در آخرت ، نتیجه برتری جویی ناروای آنان در دنیا

ذق إنك أنت العزيز الكريم

مخاطب قرار گرفتن این گروه از دوزخیان بهوسیله وصف «العزيز الكريم»، می نمایاند که مجازات آنان، پیامد روحیه تکبرمنشانه و برتری جویانه ایشان است. در حقیقت آنان، آثار رفتار شوم خویش در دنیا را می بینند.

7- آثار برتری طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 7

7- نژادپرستی و خوی برتری جوئی فرعون و اشراف دربار او، عامل نادیده گرفتن معجزات و دلایل روشن حضرت موسی و هارون (ع)

ثم أرسلنا... بأی تنا و سلطَن مبین... فقالوا أنؤمن لبشرین... و قومهما لنا عـ

ص: 124

8- اجتناب از برتری طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 19 - 1

1- هشدار موسی (ع) به فرعونیان، در برتری نجستن بر خداوند و روی برتافتن از فرمان های او

و أن لاتعلوا علی اللّٰه

9- برتری طلبی ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 76 - 12

12 - ابلیس خود را از مهتران و از موجودات بلندمرتبه و برتر از آدم (ع) می دانست .

أستکبرت أم كنت من العالین . قال أنا خیر منه خلقتنی من نار و خلقته من طین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که ابلیس در پاسخ به سؤال خداوند که: «تو متکبری یا از مهتران و عالی رتبه گانی؟» خود را از مهتران و برتر از آدم معرفی کرد.

10- برتری طلبی اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 7

7- فرعون و اشراف حکومت او، اشخاصی برتری جو و سلطه طلب بودند .

و كانوا قومًا عالین

11- برتری طلبی بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 19 - 1

1- هشدار موسی (ع) به فرعونیان، در برتری نجستن بر خداوند و روی برتافتن از فرمان های او

وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ

ص: 125

12- برتری طلبی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 2

2- زورمداری، برتری جویی و اشرافی گری در دنیا، از ویژگی های عمده گنه کاران دوزخی

ذق إنك أنت العزيز الكريم

تحقیر، تمسخر و تویخ شدن دوزخیان، با تعابیر «العزيز» و «الکريم»، اشعار به این نکته دارد که تحقیرشوندگان، از جمله کسانی اند که در دنیا برای خویش عزت و جایگاهی رفیع قائل بودند.

13- برتری طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 7

7- فرعون و اشراف حکومت او، اشخاصی برتری جو و سلطه طلب بودند .

و كانوا قومًا عالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 1

1- فرعون، حاکمی خودکامه و سلطه گر

إنّ فرعون علا فی الأرض

«علوّ» به معنای برتری جویی و خودکامگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 3

3- برتری جویی و اسرافگری، از منفی ترین ویژگی های فرعون

إنّه کان عالیًا من المسرفین

چنانچه «من المسرفین» خبر دوم «کان» باشد، آیه دو وصف مستقل برای فرعون بیان کرده است.

14- برتری طلبی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 19 - 1

1- هشدار موسی (ع) به فرعونیان ، در برتری نجستن بر خداوند و روی برتافتن از فرمان های او

و أن لاتعلوا علی الله

ص: 126

15- برتری طلبی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 83 - 3

3 - برتری جویی و فسادانگیزی ، مهم ترین و اصلی ترین صفت ناپسند قارون

تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علوًا في الأرض ولا فسادًا

برداشت بالا با توجه به این نکته است که آیه مورد بحث نوعی جمع بندی از مطالبی است که تا این جا درباره داستان قارون و اوصاف وی ذکر شده بود. در این جمع بندی از دو صفت قارون (که مهم ترین و محوری ترین اوصاف او بود) یاد شده است.

16- برتری طلبی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 2

2- زورمداری ، برتری جویی و اشرافی گری در دنیا ، از ویژگی های عمده گنه کاران دوزخی

ذق إنك أنت العزيز الكريم

تحقیر، تمسخر و توییخ شدن دوزخیان، با تعابیر «العزيز» و «الكريم»، اشعار به این نکته دارد که تحقیرشوندگان، از جمله کسانی اند که در دنیا برای خویش عزت و جایگاهی رفیع قائل بودند.

17- برتری طلبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 10

10- مشرکان ، در برابر اسناد امور ناروا به خداوند ، برای خود برترین ها را قائل بودند .

و يجعلون لله ما يكرهون . . . أن لهم الحسنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 35 - 8

8 - پندار باطل مشرکان ، در امتیاز آنان بر دیگران و بی نیازی از هدایت و ارشاد *

معنای «أَم خَلَقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ»، می تواند این باشد که آیا مشرکان مکه، خود را تافته جدا بافته ای در آفرینش می بینند که دیگران نیاز به هدایت دارند و اینان بی نیازند؟! بر این مبنا تقدیر آیه شریفه چنین می شود: «أَم خَلَقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ خَلَقَ مِنْهُ

غیرهم».

18- تهمت برتری طلبی به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 8

8 - اشراف کافر ، نوح (ع) را به سلطه جویی و برتری طلبی متهم کردند .

یرید أن يتفصل عليكم

«إرادة» (مصدر «یرید») به معنای خواستن و «تفصل» (مصدر «یتفصل») به معنای برتری جستن است؛ یعنی: «می خواهد بر شما برتری جوید».

19- سرزنش برتری طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 7

7- برتری جویی و اسراف ، از پدیده های منفی و مورد نکوهش در زندگی انسان ها

إنّه كان عاليًا من المسرفين

20- متقین و برتری طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 83 - 6

6 - انسان های متقی و خدا ترس ، مبرا از خوی برتری طلبی و فسادانگیزی

لذین لا یریدون علوًا فی الأرض و لافسادًا و العقبه للمتقین

21- موانع برتری طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 83 - 5

5 - تقوا، عامل محافظت انسان ها از هر نوع برتری طلبی و فسادانگیزی

تلك الدار الآخرة . . . لا يريدون علوًّا في الأرض... والعِقبه للمتقين

ص: 128

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 5 - 3

3 - شناخت حقایق در حد یقین ، مانع سرگرمی به تفاخر و برتری جویی

کلاً لو تعلمون علم یقین

به قرینه آغاز سوره، می توان گفت: جواب «لو» محذوف است. در نتیجه مفاد آیه این می شود که اگر به حد «علم یقین» عالم می شدید، آن دانش، مانع فخرفروشی و مباهات شما می شد؛ بلکه اگر جمله «لترونّ الجحیم» (در آیه بعد) را جواب «لو» بدانیم، باز هم می توانیم این نکته را از آیه شریفه به دست آوریم.

22- نشانه های برتری طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 19 - 4

4- بهره کشی ظالمانه از بندگان الهی ، برتری جویی و گردنکشی در برابر خداوند است .

أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ .. وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَيَّ اللَّهُ

بنابراین که عطف «أَنْ لَا تَعْلُوا ..» بر «أَنْ أَدُّوا» تفسیری باشد، برداشت بالا به دست می آید.

ص: 129

3- برخورد

1- آثار برخورد با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 6 - 4

4_ چگونه رفتار امته‌ها و برخورد آنان با رسالت انبیا، پرسش خداوند از رسولان خویش در قیامت *

فَلنَسئَلن الذین أرسل إلیهم ولنسئَلن المرسلین

بدان احتمال که مورد سؤال از پیامبران، رفتار امتهایشان باشد؛ چه اینکه محور آیات پیشین فرمان به پذیرش آیات الهی و تهدید مخالفان انبیا بوده است.

2- آثار برخورد قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 3

3- رفتار قوم یونس ، خشم شدید آن حضرت را برانگیخت و موجب ناخرسندی او شد .

إذ ذهب مغضبًا

3- آداب برخورد با سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 156 - 3,6

3 - صابران کسانی هستند که به هنگام مواجه شدن با مشکلات ، تسلیم قضای الهی بوده و همه شؤون خویش را از خدا دانسته و

ص: 130

آن را ابراز می کنند .

و بشر الصبرین. الذین... قالوا إنا لله و إنا إليه رجعون

6- استرجاع ، شعار مؤمنان صبور به هنگام مواجه شدن با مصیبت ها و سختیهاست .

و بشر الصبرین. الذین إذا أصبتهم مصیبه قالوا إنا لله و إنا إليه رجعون

«استرجاع» گفتن « إنا لله و إنا إليه رجعون» است.

4- آداب برخورد با مصایب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 156 - 6

6- استرجاع ، شعار مؤمنان صبور به هنگام مواجه شدن با مصیبت ها و سختیهاست .

و بشر الصبرین. الذین إذا أصبتهم مصیبه قالوا إنا لله و إنا إليه رجعون

«استرجاع» گفتن « إنا لله و إنا إليه رجعون» است.

5- اجتناب از برخورد با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 16

16 - ضرورت نادیده انگاشتن توطئه های اهل کتاب و پرهیز از درگیری با آنان ، حکمی موقت بود .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی الله بأمره

6- اعتدال در برخورد با گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 22 - 14

14 - لزوم رعایت اعتدال و میانه روی و پرهیز از هر گونه افراط و تفریط در برخورد با گناه کاران

و لایأتل أولوا الفضل منکم و السعه أن یؤتوا .. و لیعفوا و لیصفحوا

در آیات پیشین، خداوند فرمان داد که با مرتکبین گناه «افک»، برخورد سختی شود؛ ولی در آیه شریفه یاد شده، همگان را به گذشت از مستمندان، خویشاوندان و .. هر چند گناه کار باشند _ فرا خواند. از ارتباط میان این دو دسته از آیات، می توان استفاده کرد که باید با گناه کاران واقع بینانه و به دور از افراط و تفریط برخورد کرد.

ص: 131

7- اعراض از برخورد ناپسند در تبليغ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - عبس - 80 - 10 - 6

6 - لزوم پرهيز مبلغان ، از برخورد هاي ناهنجاري كه زمينه گريز مردم از مجلس وعظ و ارشاد گردد .

لعلّه يَزْكَى . . . فأنْت عنه تلّهّى

8- اولين برخورد بنى نضير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حشر - 59 - 2 - 5

5 - غزوه بنى نضير ، اولين برخورد گروهى يهوديان مدينه با پيامبر (صلى الله عليه و آله) و مسلمانان *

أخرج الذين كفروا . . . لأوّل الحشر

از تعبير «أوّل الحشر» مى توان استفاده كرد كه «غزوه بنى نضير»، اولين دسته بندي گروهى يهوديان مدينه، عليه پيامبر(صلى الله عليه و آله) بوده است.

9- اهميت برخورد با كافران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 123 - 7

7_ نرّمش نشان ندادن به كافران و قطع طمع آنان از تعرض و سلطه بر مؤمنان ، امرى لازم و ضرورى است .

قتلوا الذين يلونكم من الكفار و ليجدوا فيكم غلظه

10- برخورد اخروى با دروغگويان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - علق - 96 - 18 - 4

4- دروغ گويان و گنه كاران ، در آخرت با برخورد شديد مأموران الهى مواجه شده و به سوى جهنم رانده خواهند شد .

ناصیہ ک_ذبحہ خاطئہ . . . سندع الزبانیہ

ص: 132

11- برخورد اخروی با گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 18 - 4

4- دروغ گویان و گنه کاران ، در آخرت با برخورد شدید مأموران الهی مواجه شده و به سوی جهنم رانده خواهند شد .

نصیه ک_ذبه خاطئه . . . سندع الزبانیه

12- برخورد اخروی کارگزاران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 18 - 4

4- دروغ گویان و گنه کاران ، در آخرت با برخورد شدید مأموران الهی مواجه شده و به سوی جهنم رانده خواهند شد .

نصیه ک_ذبه خاطئه . . . سندع الزبانیه

13- برخورد اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 9

9_ تحریک احساسات مذهبی و استکباری فرعون ، از روش های اشرافیان برای واداشتن وی به سرکوب موسی (ع)

و یدرک وءالهتک

گویا درباریان با یاد کردن از الهه فرعون و مخاطب قرار دادن فرعون در صدد تحریک احساسات مذهبی وی بودند.

14- برخورد اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 2

2_ نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر برخورد منافقانه آنان با اهل ایمان

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا و قد دخلوا بالكفر و هم قد خرجوا به

15- برخورد با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 133

1_ روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی همسان با روش فرعونیان و کافران پیش از آنها

كدأب ءال فرعون و الذین من قبلهم

16- برخورد با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 5

5- پیش داوری های مبتنی بر ملاک های غلط ، مانع برخورد صحیح با تعالیم انبیاست .

و ما منع الناس .. إذ جاءهم الهدی إلا أن قالوا أبعث الله بشرًا

17- برخورد با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 87 - 7

7_ لزوم طرد مرتدان و کافران آگاه از اهل کتاب ، و برخورد شدید با آنان *

اولئک جزاؤهم انّ علیهم لعنه اللّٰه و الملائکه و النّاس اجمعین

بنابراینکه «ان علیهم لعنه .. و النّاس اجمعین»، جمله انشائی به صورت خبر باشد. یعنی مردم باید آنان را طرد کنند.

18- برخورد با توابین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 16 - 9

9_ لزوم نادیده انگاشتن گناه کسانی که توبه کرده و صالح می شوند .

فاذوهما فان تابا و اصلحا فاعرضوا عنهما

چون «ایذاء» می تواند شامل هر نوع اذیت و آزاری باشد، اعراض نیز باید از هر نوع اذیت و آزاری باشد ; حتی از اینکه آنان را با چنین عملی یاد کنند و بشناسند.

19- برخورد با حسودان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 28 - 3

ص: 134

3_ لزوم تلاش در جهت آرام نمودن خشم و حسادت بر افروخته دیگران در رویارویی با آنان

لئن بسطت . . . ما إنا بباسط یدی إلیک

بیان نحوه برخورد هابیل با برادرش، می تواند درسی آموزنده برای همگان در موارد مشابه با آن باشد.

20- برخورد با خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 8 - 3، 2

2_ لزوم برخورد نیک با خویشاوندان، یتیمان و مساکین به هنگام بهره مند ساختن آنان از میراث

و اذا حضر القسمة . . . فارزقوهم منه و قولوا لهم قولاً معروفاً

3_ لزوم توجه به نیازمندی های خویشاوندان، یتیمان و مساکین و برخورد نیک با آنان

اولوا القربى و الیتامى و المساکین، فارزقوهم منه و قولوا لهم قولاً معروفاً

21- برخورد با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 2، 21

2_ سختی و جراحت های ناشی از رویارویی با دشمنان دین، نباید موجب حزن و یا سستی در پیکار با آنان گردد .

و لا تهنوا و لا تحزنوا . . . ان یمسسکم قرح

21_ بی ایمانی و سستی در رویارویی با دشمنان دین، ظلم است .

و لا تهنوا . . . و لیعلم الله الذین امنوا . . . و الله لایحب الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 14

14_ افشای توطئه ها و تبلیغات سوء دشمنان دین پس از نبرد احد و مقابله با آنها، از سوی خداوند

انما ذلکم الشیطان یخوف اولیاءه فلا تخافوهم

5_ ضرورت پذیرش پیمان عدم تعرض با مخالفان ، علی رغم روحیه ستیزه جویی و پیمان شکنی آنان

ستجدون اخرین یریدون ان یامنوکم و یامنوا قومهم کلّما ردّوا الی الفتنه ارسوافی

6_ ضرورت پرهیز از تعرض به دشمنانی که به هدف کسب امنیّت اعلام بی طرفی کرده و از تعرض به مسلمانان بر حذر باشند .

ستجدون اخرین یریدون ان یامنوکم و یامنوا قومهم کلّما ردّوا الی الفتنه ارسوافی

7_ لزوم تعقیب و کشتن دشمنان ، بدون مهلت و تحت هر شرایط ، در صورت توطئه گری و عدم پیشنهاد صلح و دست برداشتن از اذیت مسلمانان

فان لم يعتزلوكم و یلقوا الیکم السلم و یکفوا ایدیهم فخذوهم و اقتلوهم حیث تقفتمو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 5

5_ لزوم رویارویی و برخورد صحیح ، با تهاجم تبلیغاتی دشمنان علیه اسلام و مسلمانان

قل یا اهل الکتب هل تنقمون منا الا ان ءامننا باللّٰه

22- برخورد با فساد جنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 25 - 36

36_ لزوم عطوفت و چشمپوشی در برخورد با تخلفات جنسی

ذلک لمن خشی العنت منکم . . . و اللّٰه غفور رحیم

یادآوری مغفرت و رحمت الهی پس از بیان احکام و مقررات ازدواج، می تواند اشاره به این معنا باشد که متخلفان از مقررات ازدواج ممکن است مشمول مغفرت و رحمت الهی قرار گیرند و این درسی است برای انسانها در برخورد با متخلفان.

23- برخورد با فقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 263 - 13

13_ لزوم بُردباری توانگرانِ انفاق کننده ، در صورت برخورد ناصواب نیازمندان با آنان *

قول معروف و مغفره . . . و اللّٰه غنیّ حلیم

بکارگیری صفت « حلیم » ظاهراً برای توصیه به انفاق کنندگان است که مانند خداوند بُردبار باشند تا خطای نیازمندان آنان را خشمگین نسازد.

24- برخورد با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 9

9_ عشق به خدا و محبوب وی شدن ، فروتنی در برابر اهل ایمان و سرفرازی در مقابل کافران ، از صفات مؤمنان واقعی

ص: 136

فسوف يأتي الله بقوم .. اعزه على الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 73 - 4

4_ لزوم برخورد شديد و بدون ترحم ، با كافران و منافقان حق ستيز

و اغلظ عليهم

25- برخورد با متخلفان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 38 - 14

14_ قدرت و حكمت ، دو شرط لازم براي برخورد با مجرمان و متخلفان *

فاقطعوا .. و الله عزيز حكيم

«عزيز» به معنای پیروزمندی است که هیچگاه مقهور نمی شود و جمله « و الله عزيز حكيم» پس از بیان حد سرقت، می تواند اشاره به این باشد که تنها کسانی که عزت و حكمت دارند می توانند با مجرمان برخورد لازم و متناسب داشته باشند.

26- برخورد با متخلفان از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 43 - 7

7_ لزوم خودداری از پذیرش عذر متخلفان از جهاد ، قبل از بررسیِ درستی یا نادرستی ادعای آنان

لم أذنت لهم حتى يتبين لك الذين صدقوا و تعلم الكذابين

مقصود از اذن دادن در آیه فوق، اذن ترک جهاد برای کسانی است که از شرکت در جهاد خود را معذور دانسته اند و خداوند چنین اذنی را بدون بررسی معذور بودن یا نبودن متخلفان از جهاد، سرزنش و محکوم کرده است.

27- برخورد با متخلفان غزوه تبوك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 95 - 1,4

1_ سوگند دروغ منافقان متخلف از جنگ تبوک ، به منظور گذشت کردن مؤمنان از تخلف آنان و متعرض نشدن به آنها

سِيحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لَتَعْرَضُوا عَنْهُمْ

4_ متخلفان از جنگ تبوک (منافقان) در معرض انتقاد و حمله و تعرض مؤمنان بازگشته از جهاد قرار داشتند .

ص: 137

سیحلفون بالله .. لتعرضوا

28- برخورد با مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 38 - 14

14_ قدرت و حکمت ، دو شرط لازم برای برخورد با مجرمان و متخلفان *

فاقطعوا .. والله عزیز حکیم

«عزیز» به معنای پیروزمندی است که هیچگاه مقهور نمی شود و جمله « والله عزیز حکیم» پس از بیان حد سرقت، می تواند اشاره به این باشد که تنها کسانی که عزت و حکمت دارند می توانند با مجرمان برخورد لازم و متناسب داشته باشند.

29- برخورد با مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 8 - 2

2_ لزوم برخورد نیک با خویشاوندان ، یتیمان و مساکین به هنگام بهره مند ساختن آنان از میراث

و اذا حضر القسمة .. فارزقوهم منه و قولوا لهم قولاً معروفاً

30- برخورد با مغالطه گران در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 16، 6

6_ لزوم سوق دادن یاوه گویان و مغالطه گران درباره قرآن و آیات الهی به بحثهای دیگر

الذین یخوضون .. فأعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

16_ دستور بی اعتنایی به مغالطه گران درباره آیات، در معرض فراموشی از سوی مسلمانان صدر اسلام

وإما ینسینک الشیطن فلا تقعد بعد الذکری

31- برخورد با مغالطه گران در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 4،5

4_ روش برخورد با مغالطه گران و مجادله کنندگان یاوه گوی در مورد دین که در پی کشف حقیقت نیستند، بی اعتنایی است.

ص: 138

الذین یخوضون فی ءایتنا فأعرض عنهم

5_ ترک سخن و مجادله با مغالطه گران یاوه گو درباره قرآن، روشی در بازداشتن آنان از این عمل ناپسند و مرتبه ای در نهی آنان از این منکر است.

یخوضون فی ءایتنا فأعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

32- برخورد با مغالطه گران در قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 6

6_ لزوم سوق دادن یاوه گویان و مغالطه گران درباره قرآن و آیات الهی به بحثهای دیگر

الذین یخوضون ... فأعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

33- برخورد با مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 60 - 14

14 - تنها در صورت اقدام عملی افسادگران، باید با آنها برخورد عملی کرد.

لئن لم ینته المنفقون و الذین فی قلوبهم مرض و المرجفون فی المدینه لنغریتنک بهم

34- برخورد با منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 63 - 11

11_ روش برخورد پیامبر (صلی الله علیه و آله) با منافقان، برخاسته از تعلیم خداست.

اولئک الذین یعلم الله ما فی قلوبهم فأعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی انفسهم قولاً ب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 88 - 1,2

1_ اختلاف مسلمانان صدر اسلام ، در شیوه برخورد با منافقان

فما لكم فی المنافقین فتنین

2_ نکوهش مسلمانان صدر اسلام از سوی خداوند ، به جهت اختلافشان در روش برخورد با منافقان

فما لكم فی المنافقین فتنین

ص: 139

35- برخورد با هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 2

2- موسی (ع) با گرفتن سر و ریش هارون ، او را در باره گوساله پرست شدن بنی اسرائیل در غیاب خود مورد بازخواست قرار داد .

ی-ه-رون ما منعك . . . لاتأخذ بلحیتی و لا برأسی

36- برخورد با یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نساء - 4 - 8 - 3، 2

2_ لزوم برخورد نیک با خویشاوندان ، یتیمان و مساکین به هنگام بهره مند ساختن آنان از میراث

و اذا حضر القسمة . . . فارزقوهم منه و قولوا لهم قولاً معروفاً

3_ لزوم توجه به نیازمندی های خویشاوندان ، یتیمان و مساکین و برخورد نیک با آنان

اولوا القربى و الیتامى و المساکین، فارزقوهم منه و قولوا لهم قولاً معروفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نساء - 4 - 9 - 11

11_ لزوم برخورد نیک و گفتار صواب و متین با یتیمان

و ليقولوا قولاً سديداً

37- برخورد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 70 - 9

9_ تکذیب پیامبران الهی و کشتن آنان ، شیوه بنی اسرائیل در برخورد با انبیا

کلما جاءهم رسول . . . فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

38- برخورد پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 3

3 - ستایش خداوند از ایمان آوردگان اهل کتاب به خاطر رفتار پسندیده آنان در برابر یاوه گویان

و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

39- برخورد کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 156 - 3

3_ شکست در پیکار احد، زمینه ساز هجوم تبلیغاتی کافران و یا منافقان، علیه اسلام، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان

یا ایها الذین امنوا لا تكونوا کالذین کفروا و قالوا لاخوانهم .. ما ماتوا و م

کشته شدن عدّه ای از مسلمانان در جنگ احد باعث شده بود که کافران و یا منافقان، که با حضور در صحنه احد مخالف بودند، ماجرای احد و کشته های فراوان آن را حربه تبلیغاتی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار دهند. آنان می گفتند اگر نظر ما را می پذیرفتند و همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) خارج نمی شدند، این حوادث ناگوار پیش نمی آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 2

2- کافران، در طول تاریخ دارای فرجامی مشابه و خصلت ها و مواضعی همگون

و لقد أهلكنا أشیاعکم

«أشیاع» جمع «شیعه» است و در این جا معادل امثال و اشباه به کار رفته است؛ یعنی، امثال شما در کفر و الحاد.

40- برخورد کریمانه با همسران خطاکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 3 - 6

6- برخورد کریمانه با همسران خطاکار خویش و به رخ نکشیدن همه اشتباهات آنان، امری شایسته و بجا است.

عَرَفَ بَعْضُهُ وَاعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ

41- برخورد مستکبرانہ با موسیٰ (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 141

6- قارون و فرعون و هامان ، با پیامبری موسی (ع) برخوردی مستکبرانه کردند .

وقـرون و . . . و لقد جاءهم موسی ... فاستکبروا

42- برخورد مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 23

23_ اعتراض برخی از مسلمانان به فرمان جهاد و درخواست تأخیر آن

وقالوا ربنا لم کتبت علینا القتال لو لا اخرجتنا الی اجل قریب

43- برخورد مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 24

24_ ترس ، منشأ اعتراض گروهی از مسلمانان صدر اسلام به حکم جهاد

یخشون الناس . . . وقالوا ربنا لم کتبت علینا القتال

44- برخورد منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 156 - 3

3_ شکست در پیکار احد ، زمینه ساز هجوم تبلیغاتی کافران و یا منافقان ، علیه اسلام ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان

یا ایها الذین امنوا لا تکنوا کالذین کفروا وقالوا لاخوانهم . . . ما ماتوا و م

کشته شدن عده ای از مسلمانان در جنگ احد باعث شده بود که کافران و یا منافقان، که با حضور در صحنه احد مخالف بودند، ماجرای احد و کشته های فراوان آن را حربه تبلیغاتی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار دهند. آنان می گفتند اگر نظر ما را می پذیرفتند و همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) خارج نمی شدند، این حوادث ناگوار پیش نمی آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17_ دوگانگی گفتار منافقان با آنچه در دل و نهان خویش دارند .

يقولون بافواههم ما ليس في قلوبهم

ص: 142

24_ برخورد نفاق آلود عبدالله بن ابی و یاران او و سرباز زدن آنان از حضور در پیکار احد

و ليعلم الذين نافقوا وقيل لهم تعالوا قاتلوا .. لو نعلم قتالاً

در شأن نزول آیه آمده که عبدالله بن ابی و یاران او، که حدود سیصد نفر بودند، از حضور در پیکار احد سرباز زد. (مجمع البيان، ذیل آیه.)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 168 - 8,9

8_ تبلیغات اخلاک‌گرانه منافقان پس از نبرد احد

لو اطاعونا ما قتلوا

9_ اشکال تراشی و اخلاص گری، از ترفند های منافقان پس از روی نمودن مشکلات و سختی ها به جامعه ایمانی برای تحکیم موقعیت

خویش

لو اطاعونا ما قتلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 62 - 4

4_ دوگانگی برخورد منافقان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، به هنگام سختی ها و آسایشها

فكيف اذا .. ثم جاؤك يحلفون بالله ان اردنا الا احساناً

منافقان تا قبل از گرفتاری، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) اعراض کرده و به طاغوتها می گرایند، و آنگاه که به مشکلات برخوردند، از پیامبر

(صلی الله علیه و آله) عذرخواهی می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 141 - 1

1_ منافقان به هنگام پیروزی مسلمانان، خود را یاور آنان و به گاه غلبه کافران، خود را طرفدار و عامل پیروزی ایشان جلوه می دهند.

الذين يتربصون بكم .. قالوا ألم نستحوذ عليكم

«الذين يتربصون»، بدل برای «الذين يتخذون» است و توضیح دهنده ویژگیهای منافقان.

45- برخورد منطقی با مخالفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 13

13 - برخورد منطقی و استدلالی قرآن با مخالفان

أولو کان ءاباؤهم لایعقلون شیئاً و لایهتدون

ص: 143

46- برخورد نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 1

1_ نوح با پاسخی رأفت آمیز به قوم خود ، خویشان را از هر گونه گمراهی میرا دانست .

قال يقوم لیس بی ضلله

مخاطب قرار دادن مردم با «یا قوم» (ای مردم من) دلالت بر اظهار مهربانی نوح نسبت به قوم خود دارد. نکره بودن کلمه «ضلله» پس از نفی دلالت بر عموم دارد. بنابراین «لیس بی ضلله» یعنی حتی اندکی گمراهی در من نیست.

47- برخورد هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 11

11_ هود با پرخاش به قوم خویش خواهان ترک بحث و جدال آنان با وی درباره معبودان دروغین شد .

اتجدلوننی فی أسماء سمیتموها ائتم وءاباؤکم

48- برخورد یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 8

8_ تبلیغات سوء یهود علیه احکام و دستورات اسلام (انفاق)

ولا یحسبنّ الذّین . . . لقد سمع اللّهُ قول الذّین قالوا انّ اللّهُ فقیر و نحن اغنی

49- بنیامین و برخورد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 6

6_ تأسّف و اندوه بنیامین از رفتار گذشته برادرانش در ماجرای ناپدید شدن یوسف (ع)

فلا تبتس بما كانوا يعملون

ص: 144

50- پرسش از برخورد خدا با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 3

3 - چگونگی برخورد خداوند با اقوام غیر مؤمن گذشته، پرسش فرعون از موسی (ع)

أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ .. فَمَا بِالْقُرُونِ الْأُولَىٰ

چون در آیات گذشته، موسی(ع) سخن از امنیت پیروان هدایت و عذاب تکذیب کنندگان به میان آورد، سؤال فرعون به منظور اظهار نظر موسی(ع) در باره حال نسل های پیشین بوده است. انگیزه او از این پرسش می تواند تحریک نسل حاضر در برابر پاسخ موسی(ع) به معذب بودن پدرانشان باشد. طفره رفتن موسی(ع) از جواب صریح، این احتمال را تقویت می کند.

51- تشابه برخورد دشمنان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 7

7- دشمنان کتاب های آسمانی، در برخورد با آن کتاب ها شیوه واحدی داشتند.

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسـ طر الأولین .. قد مكر الذین من قبلهم ...

52- روش برخورد آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 46 - 5,6

5- آزر با حضرت ابراهیم (ع) و عقاید توحیدی او، علی رغم دعوت منطقی، مستدل و عاطفی آن حضرت، برخوردی خشن و غیر منطقی داشت.

لئن لم تنته لأرجمتک

در کلام آزر هیچ استدلال و پاسخی وجود ندارد. تنها وجه شاخص سخن او ارباب و تهدید است و حتی در خطاب به او هم کمترین عطفی نظیر «یابنی» در پاسخ «یاأبت» به کار نبرد.

6- آزر با تهدید ابراهیم (ع) به سنگسار کردن و نیز دور ساختن او از خود، در صدد تحمیل عقیده خویش بر ابراهیم (ع) و بازداشتن او از توحید بود.

لئن لم تنته لأرجمنك واهجرني ملياً

53- روش بر خورد ابراهيم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 145

3- برخورد منطقی و استدلالی حضرت ابراهیم با انحراف عقیدتی و شرک آزر

لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 12، 13، 2

2- حضرت ابراهیم (ع) با وجود برخورد خشن و تهدید های آزر، با او گفتاری ملایم و برخوردی مهربانانه داشت .

قال سلّم علیک سأسْتَغْفِرُ لک رَبِّی

12- برخورد ابراهیم (ع) با بت پرستان، همراه با شکیبایی و سعه صدر بود .

سلّم علیک سأسْتَغْفِرُ لک رَبِّی

13- خوش گفتاری، برخورد نیک و سعه صدر با جاهلان، بدگویان و مخالفان، شیوه ای نیکو و روشی ابراهیمی است .

قال سلّم علیک سأسْتَغْفِرُ لک رَبِّی

بیان عمل و گفتار حضرت ابراهیم(ع) و امر به یادآوری آن، دلالت بر نیکویی آن عمل و روش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 63 - 3

3- ابراهیم (ع) در یک شگرد عالمانه، از بت پرستان خواست تا از خود بت ها در باره شکننده آنها پرسوجو کنند .

فسلّوهم إن كانوا ینطقون

ابراهیم(ع) با نسبت دادن شکستن بت ها به بت بزرگ و درخواست از بت پرستان به پرس و جو کردن از بت ها برای شناسایی بت شکن، شگردی عالمانه را در مبارزه با بت پرستی برگزید؛ زیرا بت پرستان از این طریق به آسانی به بطلان راه خویش پی بردند؛ چنان که آیه بعد (فرجعوا إلی أنفسهم..) گویای همین حقیقت است.

54- روش برخورد اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- مأموریت هدهد برای مشاهده بازتاب نامه سلیمان در میان درباریان سبا و شنود کردن سخنان ایشان .

ثم تولّ عنهم فانظر ماذا يرجعون

55- روش برخورد اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 13 - 5

ص: 146

5- برخورد اقوام پیشین با انبیا، همواره با استهزا و تمسخر همراه بود .

کانوا به یستهزءون . . . وقد خلت سنه الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 34 - 6

6 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره رویارویی مشرکان با آن حضرت، با ذکر برخورد های اقوام گذشته با پیامبران

و ما أرسلنا فی قریه من نذیر إلا قال مترفوها إنا بما أرسلتم به ک_فرون

56- روش برخورد اکثريت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 66 - 4

4- عکس العمل نوع انسان ها در برابر وعده بهشت و نعمت های آن از جانب خداوند، انکار و استبعاد معاد است .

جنت عدن التي وعد الرحمن . . . و يقول الإنس-ن أءذا ما متّ

چنانچه دو آیه قبل (« و ما ننزل . . . سمياً») جملاتی معترضه و بریده از آیات قبل و بعد باشد، آیه مورد بحث در ادامه آیات قبل از این دو آیه خواهد بود که در مورد بهشت و نعمت های آن است.

57- روش برخورد انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 2

2- انبیای الهی در برخورد با مخالفان خود، دارای سخنی واحد و روشی متحد بودند .

قالت لهم رسلهم إن نحن إلا بشر مثلکم

58- روش برخورد اولوا الالباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 22 - 14

14_ خوبی کردن در پاسخ به بدی ها و ستم های دیگران ، خصلتی ارزشمند و از ویژگی های خردمندان است .

إنما يتذكر أولوا الألباب .. الذين ... يدعون بالحسنه السيئه

برداشت فوق بر اساس دومین احتمال است که در توضیح برداشت شماره 12 آورده شد.

ص: 147

59- روش برخورد اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 4

4_ درخواست معجزه های بی مورد ، شیوه اهل کتاب در برابر دعوت پیامبران

یسئلک اهل الکتب . . . فقد سألوا موسیٰ اکبر من ذلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 57 - 6

6_ ترسیم چهره ای مسخره آمیز برای اسلام و ابزار سرگرمی خواندن آن ، شیوه مبارزه تبلیغاتی اهل کتاب علیه مسلمانان

الذین اتخذوا دینکم هزواً ولعباً من الذین اوتوا الکتب

60- روش برخورد با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 5 - 45 - 13

13 - ایمان ، یقین و تعقل ، عناصری مرتبط و متکامل در مواجهه مثبت با آیات الهی

لأیّت للمؤمنین . . . ءایّت لقوم یوقنون . . . ءایّت لقوم یعقلون

با توجه به این که در راستای شناخت پدیده های گوناگون هستی، تعابیر متفاوتی (مؤمنین، یوقنون، یعقلون) به کار رفته است؛ می توان استفاده کرد که هر یک از آنها، در بخش های خاصی از جهان هستی کاربرد دارد.

61- روش برخورد با ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 24 - 3,6

3 - قوم ابراهیم ، برای رویارویی با خیرخواهی او برای آنان ، به خشونت متوسل شدند .

و ابرهیم إذ قال لقومه . . . ذلکم خیر لکم . . . فما کان جواب قومه إلاّ أن قالوا اقتل

6 - در بین قوم ابراهیم، برای برخورد با ابراهیم (ع) دو دید (کشتن و سوزاندن) وجود داشت.

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حرّقه

«أو» در «أو حرّقه» می تواند برای تنويع و می تواند برای اباحه باشد. بنا بر احتمال نخست، می توان استفاده کرد که قوم ابراهیم، برای از بین بردن او، دو دیدگاه داشته اند: عده ای، حکم به اعدام و گروهی، دستور به سوزاندن او می دادند.

ص: 148

62- روش برخورد با ابن السبیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 4، 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به برخورد مناسب با خویشاوندان، مسکینان و در راه ماندگان با بیانی نرم و دلپذیر در صورت خودداری از کمک به آنها به خاطر ناتوانی مالی

وَأَتِ ذَٰلَ الْقَرْبَىٰ حَقَّهُ... وَإِنَّمَا تَعْرَضُونَ عَنْهُمْ إِبْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرْجُوهَا

عبارت «ابتغاء رحمة من ربك» (جویای رحمت پروردگارت هستی) و شواهد تاریخی حکایت از آن دارد که: خودداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از کمک به افراد یاد شده، به دلیل ضعف مالی بوده است.

4- لزوم برخورد مناسب با خویشاوندان، مسکینان و در راه ماندگان با بیانی نرم و دلپذیر و معذرتی شایسته، در صورت عدم امکان ادای حق ایشان

وَأَتِ ذَٰلَ الْقَرْبَىٰ... وَإِنَّمَا تَعْرَضُونَ عَنْهُمْ... فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا

63- روش برخورد با اختلاف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 22 - 9

9- خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در برخورد مناسب با اختلاف آرای مردم، تعلیم می دهد.

قُلْ رَبِّيَ أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ... فَلَا تَمَارِقُ فِيهِمْ

64- روش برخورد با اسیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 8

8- مجاهدان، موظف به رعایت احتیاط و محکم بستن اسیران در میدان جنگ

فَشَدُّوا الْوُثَاقَ

65- روش برخورد با امانت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 1

1 - مردم ، در برابر امانت الهی ، به سه گروه منافق و مشرک و مؤمن صف بندی شدند .

ص: 149

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ .. لِيَعْدِبَ اللَّهُ الْمَنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتُ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتُ

66- روش برخورد با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 14

14- برخورد های مشرکان با انبیا و تعالیم آسمانی در طول تاریخ ، همسو و یکنواخت بوده است .

كذلك فعل الذين من قبلهم .. وقال الذين أشركوا لو شاء الله ... كذلك فعل الذين م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 63 - 10

10 - اتهام ، و نیز ادعای برتری در آیین و روش زندگی ، شیوه مستکبران در برخورد با حق و آیین پیامبران

إن هذين لسحرن .. بطريقتكم المثلى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 50 - 4

4 - همسانی طرز تلقی مرفهان ناسپاس از دنیا و نعمت های آن ، و یگانگی موضع آنان در برابر اندیشه توحیدی پیامبران

قال إنما أوتيته على علم .. قد قالها الذين من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 4، 1

1 - موضع گیری ملحدانه مشرکان در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، همانند موضع گیری کافران در برابر رسولان پیشین

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

4 - تمامی فرستادگان الهی ، با مخالفت ها و تبلیغات سوء علیه ایشان ، مواجه بودند .

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - موضع کافران در برابر پیامبران و وعده آنان به برپایی قیامت ، موضعی مستکبرانه و استهزاآمیز

وإذا قيل . . . و الساعة لاریب فیها قلتما ندری . . . و ما نحن بمستیقنین

از سیاق آیه، استفاده می شود که سخن کافران در «ما ندری. . .» لحن استهزایی نیز داشته و آیه بعد مؤید این معنا است (کانوا به یستهزءون).

ص: 150

67- روش برخورد با اهل ذمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 25

25 - « عن جعفر بن محمد (صلى الله عليه وآله) : . . . قال الله : « و قولوا للناس حسناً » نزلت في أهل الذمه . . . » ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که فرموده « و قولوا للناس حسناً» روایت شده که درباره اهل ذمه نازل شده است . . .».

68- روش برخورد با بدگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 9

9 - مؤمنان ، می توانند با دوشیوه در برابر مخالفان بدگو موضع گیری کنند : حفظ ارتباط و تحمل پیامد های سخت آن ؛ دوری کردن از آنان همراه با اقدام برای هدایت آنان .

و اصبر على ما يقولون و اهجرهم هجرًا جميلاً

توصیه به «صبر» اشاره به حفظ ارتباط با مخالفان و تحمل سختی های آن دارد و «دوری کردن» ناظر به قطع ارتباط با آنان در عین تلاش برای هدایت آنان است؛ زیرا هیچ گاه تکلیف هدایت مردمان از دوش مؤمنان برداشته نخواهد شد. چنان که آیه 63 سوره «نساء» به این حقیقت اشاره دارد: «فأعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی أنفسهم قولاً بليغاً».

69- روش برخورد با بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 10

10 _ بندگان خالص خدا ، در بهشت با درود و سلام رویه رو خواهند شد .

و يلقون فيها تحية و سلـمًا

70- روش برخورد با بیگانگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 4

4_ لزوم هشیاری در برابر ادعا های صلحجویانه بیگانگان

ستجدون اخرین یریدون ان یامنوکم و یامنوا قومهم کلّما ردّوا الی الفتنه ارسوا فی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 151

5_ رهبران جامعه باید احراز کنند که بیگانگان وارد شده به قلمرو حکومتی آنان ، خرابکار و فسادگر نیستند .

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سـرقین

71- روش برخورد با پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 12

12_ گوش سپاری به فرمان ها و خواسته های پدران از وظایف فرزندان و از آداب معاشرت با ایشان

فأرسل معنا أخانا

72- روش برخورد با جاهلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 13

13- خوش گفتاری ، برخورد نیک و سعه صدر با جاهلان ، بدگویان و مخالفان ، شیوه ای نیکو و روشی ابراهیمی است .

قال سلـم علیک سأسـتغفر لک ربـی

بیان عمل و گفتار حضرت ابراهیم(ع) و امر به یادآوری آن، دلالت بر نیکویی آن عمل و روش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 9،11،13

9_ بندگان خالص خدا ، به هنگام رویه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل ، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند .

و إذا خاطبهم الحـجـ هلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که «سلاماً» صفت برای مفعول به مقدر باشد؛ یعنی، «قالوا قولاً سلاماً» در این صورت معنای «سلاماً» _ به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است _ سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

11_ برخورد کریمانه و بزرگووارانه بندگان خالص خدا در برابر گفتار جاهلانه افراد نادان ، برخاسته از روح فروتنی و نرم خوئی آنان است .

وإذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاماً

عطف جمله «وإذا خاطبهم الجاهلون..» بر جمله قبل بدون تکرار شدن اسم موصول (الذین)، نشانگر وجود وحدت و ارتباط نزدیک میان این دو صفت است. از سوی دیگر تقدم بیان صفت تواضع بر صفت برخورد کریمانه با افراد جاهل، حاکی از آن است که این صفت، سبب چنین برخورد پسندیده ای است.

ص: 152

13_ تشویق خداوند به فروتنی و مدارا با مردم و برخورد کریمانه و شایسته با افراد جاهل و ناسزاگو

وإذا خاطبهم الجـهلون قالوا سلماً

از سیاق و آهنگ آیه شریفه، چنین برمی آید که خداوند در صدد تشویق و تحریص انسان ها به آراسته شدن به چنین اوصاف و خصلت هایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 1

1 - مواجه شدن ایمان آوردگان از اهل کتاب، با یاوه گویی مخالفان نادان

الذین ءاتینهم الکتب من قبله .. و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

73- روش برخورد با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 26

26_ ضرورت اکتفا کردن به ابلاغ و پرهیز از بحث و مجادله با کسانی که روحیه عناد و لجاجت داشته و حق ناپذیرند.

قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 7

7_ لزوم پرهیز از بحثها و مجادله های بی ثمر با کسانی که در جستجوی حقیقت نیستند.

الذین یخوضون .. فأعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

74- روش برخورد با خادم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 7

7- زنان و مردان مؤمن، حق ندارند با وضعیت و پوشش متناسب با خواب و خلوت، در انتظار خدمت کاران خویش ظاهر شوند.

ليستئذنكم الذين ملكت أيمـنكم . . . من قبل صلوه الفجر . . . و من بعد صلوه العشاء ثلاث

75- روش بر خورد با خطاكاران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 153

10 - مبارزه منفی و تحریم روابط با خطاکاران ، از روش های مؤثر و سازنده در برخورد با آنان

ضاققت علیهم الأرض . . . و ظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه

برداشت فوق با توجه به شأن نزول آیه شریفه است که مسلمانان، با متخلفان از جنگ تبوک، قطع رابطه کردند.

18 - فراهم آوردن زمینه و شرایط مناسب توبه برای خطاکاران - پس از یک دوره مبارزه منفی - از روش های مؤثر و سازنده در اصلاح آنان

و علی الثلثه الذین خلّفوا حتی إذا ضاقت علیهم الأرض . . . ثم تاب علیهم لیتوبوا إن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 13 - 20 - 36 - یس

13 - داشتن ملاحظت و برخورد محبت آمیز ، روشی پسندیده و بایسته در تبلیغ دین و برخورد با افراد خاطی و گناه کار

قال ی قوم اتبعوا المرسلین

76- روش برخورد با خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 4

4- لزوم برخورد مناسب با خویشاوندان ، مسکینان و در راه ماندگان با بیانی نرم و دلپذیر و معذرتی شایسته ، در صورت عدم امکان ادای حق ایشان

وءات ذاالقربی . . . و إما تعرضنّ عنهم ... فقل لهم قولاً میسوراً

77- روش برخورد با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 18

18 - ضرورت کنترل احساسات در برخورد با دشمنان تا فراهم شدن شرایط لازم

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی الله بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 34

34_ لزوم پاسخگویی به تبلیغات و شُبّهات دشمن و مقابله مناسب در برابر آنان

يسئلونك عن الشهر الحرام قتال فيه قل قتال فيه كبير

وقوع قتل از سوی مسلمانان در ماه حرام، موجب اعتراض و تبلیغات دشمنان دین گردید. قرآن در عین تحریم قتل در ماه حرام، با

ص: 154

بیان اعمال خلاف مشرکان، تبلیغات دشمن را خنثی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 10

10 - لزوم توکل به خداوند در مقابله با دشمنان مهاجم

و قالوا حسبنا الله و نعم الوکیل

بر شمردن صفات پسندیده مجاهدان حقیقی و تمجید آنان از سوی خداوند، برای ترغیب دیگر مؤمنان به داشتن و تحصیل چنین حالات و صفات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 6

6 - لزوم پرهیز از برخوردهای نادرستی که سبب تحریک دشمنان علیه دین و اهانت به مقدسات مسلمین گردد.

و لاتسبوا الذین . . . فیسبوا الله عدوا بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 58 - 6

6 - لزوم برخورد با دشمن، همانند خود او

و إما تخافن من قوم خیانه فانبذ إلیهم علی سواء

برخی مراد از «سواء» را تساوی با دشمن در برخوردها و عملکردها دانسته اند. برداشت فوق بر اساس این معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 127 - 3,4

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به انتخاب و پیمودن برترین و ارزشمندترین راه ها در مسیر دعوت خویش و در برخورد با دشمنان

و لئن صبرتم لهو خیر للصلب برین . و اصبر

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که در آیه قبل، قصاص و نیز صبر برای مؤمنان تجویز شده؛ ولی در این آیه برای شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) تنها صبر را که برترین راه است _ مشخص فرموده است.

4- صبر و مقاومت در برابر اذیت و آزار دشمنان دین، مؤثرترین روش برخورد با آنان و بهترین راه تبلیغ اسلام است.

ادع إلى سبيل ربك... وإن عاقبتم... ولئن صبرتم لهو خیر للصبرین. و اصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 1 - 7

7 - اهمیت و ارزش والای نظم، انسجام و حرکت جمعی، در زندگی و در برابر دشمن

و الصَّفَاتِ صَفًا

صف کشیدن هر گروهی _ چه فرشتگان و چه مجاهدان _ گویای وجود نظم، انسجام و حرکت جمعی در میان آن گروه است. توصیف خداوند از گروه فرشتگان و مجاهدان به صف بستگان، بیانگر برداشت یاد شده است.

ص: 155

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 2

2- برخورد نیک و شایسته در برابر رفتار های زشت و ناپسند دشمنان ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لا تستوی الحسنه و لا السيئه اذفع بالتي هي أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 10

10- عدم جواز کشتن دشمن ، پس از زمین گیر شدن و قدرت نداشتن او بر دفاع *

فضرب الرقاب حتى إذا أثختموهم

مفهوم «حتى إذا أثختموهم»، ممکن است این باشد که پس از زمین گیر شدن دشمن و ناتوانی وی بر دفاع از خویش، کشتن او (ضرب الرقاب) لازم نیست؛ بلکه موقع اسیر گرفتن او «شدوا الوثاق» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 20 - 1

1- مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در اشتیاق نزول سوره ای که تعیین کننده تکلیف آنان در قبال دشمنان باشد .

و يقول الذين ءامنوا لولا نزلت سوره

محتوای «فإذا أنزلت سوره محكمه و ذكر فيها القتال» قرینه ای است بر این که سوره مورد انتظار مؤمنان، در زمینه تعیین تکلیف آنان با کافران بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 9

9- مؤمنان ، می توانند با دوشیوه در برابر مخالفان بدگو موضع گیری کنند : حفظ ارتباط و تحمل پیامد های سخت آن ؛ دوری کردن از آنان همراه با اقدام برای هدایت آنان .

و اصبر على ما يقولون و اهجرهم هجرًا جميلاً

توصیه به «صبر» اشاره به حفظ ارتباط با مخالفان و تحمل سختی های آن دارد و «دوری کردن» ناظر به قطع ارتباط با آنان در عین تلاش

برای هدایت آنان است؛ زیرا هیچ گاه تکلیف هدایت مردمان از دوش مؤمنان برداشته نخواهد شد. چنان که آیه 63 سوره «نساء» به این حقیقت اشاره دارد: «فأعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی أنفسهم قولاً بلیغاً».

78- روش برخورد با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 8

8_ ضرورت حفظ مواضع و ابراز پایبندی به عقاید دینی ، در برخورد با مخالفان دین

ص: 156

إن افتريته فعلى إجرامى و أنا برىء مما تجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 11

11_ جواز مقابله به مثل در پاسخ گویی به دشمنان دین

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 96 - 3

3 - لزوم به کارگیری بهترین شیوه های رفتاری ، حتی در برابر دشمنان دین

ادفع بالتى همى أحسن السیئه

79- روش برخورد با دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 3

3- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در شیوه برخورد با دنیاگرایان و رد پیشنهاد های نادرست آنان تعلیم داد .

و لاتطع من ... و قل الحق من ربکم

80- روش برخورد با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 14

14- برخورد های مشرکان با انبیا و تعالیم آسمانی در طول تاریخ ، همسو و یکنواخت بوده است .

كذلك فعل الذین من قبلهم ... و قال الذین أشركوا لو شاء الله ... كذلك فعل الذین م

81- روش برخورد با زنان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - جواز تحقیر زنان کافر و مؤذی و به کار بردن کلمات ناهنجار درباره آنان

حمّاله الحطب

ص: 157

82- روش برخورد با سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 18 - 5

5- در تنگنا ها و زمینه های سقوط در ورطه خلاف عفت ، باید به خداوند پناه برد .

قالت إني أعوذ بالرحمن منك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 3 - 13

13 - لازم است که مؤمنان ، برای مواجهه با سختی های راه ایمان ، همواره آماده باشند .

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا وهم لا يفتنون. ولقد فتنا الذين من قبلهم

83- روش برخورد با سخن لغو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 6، 5

5_ بندگان خالص خدا ، به وقت روبه رو شدن با رفتار و گفتار لغو و بیهوده ، با بزرگواری و متانت از آن می گذرند .

و إذا مرّوا باللغو مرّوا كرامًا

6_ گذر از رفتار لغو و بیهوده با بزرگواری و متانت ، امری شایسته و مورد تشویق خداوند

و إذا مرّوا باللغو مرّوا كرامًا

84- روش برخورد با شبهات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 2

2_ پیامبر(صلی الله علیه و آله) موظف به اجتناب از بحث و جدال و درگیر شدن با مغالطه گران و شبهه افکنان در آیات قرآن و دیگر آیات

الهی

وإذا رأيت الذين يخوضون في آيتنا فأعرض عنهم

85- روش بر خورد با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: 158

14 - ستمگران ، شایسته ترحم و یاری شدن نیستند .

فما للظلمین من نصیر

آیه بالا- هرچند درباره روز قیامت است؛ ولی می توان از آن این مطلب را استنباط کرد که یاری نشدن ظالمان در قیامت، به خاطر عدم شایستگی آنان است و این عدم لیاقت، در دنیا نیز صادق است.

86- روش برخورد با عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 56 - 12

12- جدال به باطل و استهزا و تمسخر ، از روش های ناپسند در برخورد با مسائل فکری و عقیدتی است .

و یجـ دل الذین کفروا بالبـ طل لیدحضوا به الحق واتخذوا ائـتی و ما أنذروا هزواً

87- روش برخورد با عمل ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 6

6 - تمجید خداوند از ایمان آوردگان از اهل کتاب به خاطر رفتار ، گفتار نیک آنان در مقابل گفتار و کردار بد دیگران

و یدروءن بالحسنه السیئه

«حسنه» و «سیئه» به معنای «بدی» و «نیکی» است و «ال» در آن دو برای جنس است. بنابراین مراد از «الحسنه» مطلق نیکی (رفتار و گفتار نیک) است و مراد از «السیئه» مطلق بدی (گفتار و کردار بد) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 35 - 3

3 - برخورد شایسته و نیکو در برابر رفتار ناپسند دیگران ، نشانه بهره مندی فرد از کمالات و ارزش های والای انسانی است .

ادفع بالتی هی أحسن . . . و ما یلقیها إلا ذوحظ عظیم

88- روش برخورد با عهدشکنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 58 - 1

1_ مسلمانان موظفند در صورت ظهور نشانه ای حاکی از تصمیم کافران بر پیمان شکنی ، معاهدات فیما بین را الغا کنند و آن را

ص: 159

بی اعتبار بشمارند .

و إما تخافن من قوم خیانه فانبد إلیهم

مراد از «خیانه» به قرینه سیاق پیمان شکنی است و ترس از پیمان شکنی به معنای آشکار شدن شواهد و اماراتی است بر اینکه طرف مقابل نقض پیمان را در سر می پروراند. «نبد» به معنای انداختن و مفعول «فانبد» «عهدهم» است که به خاطر وضوح در کلام نیامده است.

89- روش برخورد با فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 11

11 - « سفیان بن سعید قال : سمعت أبا عبد الله جعفر بن محمد الصادق (ع) . . . يقول : يا سفیان ، عليك بالتقیه . . . ان الله عزوجل قال لموسی و هارون : « فقولوا له قولاً لیناً لعلّه یتدگر أو یخشی » يقول الله عزوجل : کتّیاه و قولاً له : یا أبا مصعب ؛

سفیان بن سعید گوید: از امام صادق(ع) شنیدم . . . که می فرمود: ای سفیان! تقیه را مراعات کن . . . خداوند _ عزوجل _ به موسی و هارون فرمود: «فقولوا له قولاً لیناً لعلّه یتدگر أو یخشی» مراد خداوند _ عزوجل _ این است که با کنیه به او خطاب کنید و به او بگویید: یا ابا مصعب». (خطاب کردن به اشخاص با کنیه، نشانه احترام به آنان است).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 2

2 - خداوند ، راهنمای موسی (ع) در شیوه برخورد با طغیان گری فرعون

إنّه طغی . فقل

90- روش برخورد با فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 6

6 _ پیامبر(صلی الله علیه و آله) موظف به دلجویی از مؤمنان فقیر و ضعیف با ابلاغ سلام و رحمت الهی به آنان در برابر طعنه های کافران

أهؤلاء منّ الله علیهم من بیننا . . . و إذا جاءک الذین یؤمنون بأیتنا

در آیه قبل از طعنه های کافران به مؤمنان تهیدست اطراف پیامبر(صلی الله علیه و آله) سخن به میان آمده، و در این آیه از آن مؤمنان با توصیف «الذین یؤمنون . . .» یاد شده است. محور ارتباط بین این دو آیه می تواند موضوع جبران تأثر مؤمنان باشد که در برداشت فوق به

آن اشاره شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 2,3,5

ص: 160

2- امتناع و اعراض از کمک و دستگیری نیازمندان به دلیل ناتوانی مالی ، باید همراه با نرمی و عذرخواهی شایسته ای باشد .

وإما تعرضنّ عنهم... فقل لهم قولاً ميسوراً

3- کسانی که به خاطر پرداختن به امر مهمی چون عبادت ، از کمک به نیازمندان اعراض می کنند ، باید با بیانی نرم و دلپذیر با آنان سخن گفته و عذرخواهی کنند .

وإما تعرضنّ عنهم ابتغاء رحمة من ربّك ترجوها فقل لهم قولاً ميسوراً

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که مراد از طلب رحمت پروردگار، عبادت به درگاه او باشد. در این صورت، معنای آیه چنین می شود: اگر از اعانه به نیازمندان به خاطر عبادت خودداری می کنی، پس از آنها عذرخواهی نموده و به آنان پاسخی مناسب بده.

5- اعراض از اعانه به مستمندان همراه با پوزش از آنها ، به خاطر اشتغال به امر مهمی چون جلب رحمت خداوند ، امری مجاز است .

إما تعرضنّ عنهم ابتغاء رحمة من ربّك ترجوها فقل لهم قولاً ميسوراً

91- روش برخورد با فکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 12

12- جدال به باطل و استهزا و تمسخر ، از روش های ناپسند در برخورد با مسائل فکری و عقیدتی است .

ويجـدل الذين كفروا بالـبـطل ليدحضوا به الحق واتخذوا ائـمـتـى و ما أنذروا هـزواً

92- روش برخورد با قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 127 - 11

11_ لزوم ژرف نگری در آیات قرآن و پرهیز از برخورد سطحی با پیام های الهی (وحی)

بأنهم قوم لا يفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 54 - 9

9- ترغیب مشرکان از سوی خدا ، به رها کردن شیوه های خصمانه و انتخاب بهترین سخنان در برخورد با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و

قل لعبادی یقولوا التی هی أحسن . . . إن یشأ یرحمکم أو إن یشأ یعذبکم

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «عبادی» در آیه قبل و مخاطب در این آیه، مشرکان باشند و خداوند از آنان خواسته است که در برخورد با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، بهترین سخنان را برگزینند و از خصومت با آنان دست بردارند.

ص: 161

93- روش برخورد با کارگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 14

14 - لزوم مدارا کردن با اجیر و پرهیز از سخت گرفتن بر وی در کار

و ما أريد أن أشق عليك

94- روش برخورد با کارگزاران حکومت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 20 - 8

8 - بازدید از نیروهای تحت فرمان و کارگزاران، جستوجو از احوال آنان، نظارت دقیق بر کارهایشان و خویشتن داری در برخورد با آنها، از اوصاف و وظایف فرماندهان سپاه و رهبران جامعه اسلامی.

و تقمّد الطير فقال ما لي لأرى الهدهد أم كان من الغائبين

95- روش برخورد با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 4

4_ دشنام به کافران و مقدسات آنها، در صورتی که موجب عکس العمل متقابل آنان گردد، حرام است.*

و لا تسبوا... فیسبوا الله عدوا بغير علم

در صورتی که جمله «فیسبوا...» علت نهی باشد، نه حکمت آن، حرمت دشنام به کافران و مقدسات آنها به مواردی محدود است که عکس العمل متقابل مشرکان را در پی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 18

18_ خداوند، تعلیم دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چگونه برخورد کردن با کافران و پاسخ گویی به آنان

قل هوربي... وإليه متاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 2

2- مؤمنان ، موظف به انتخاب بهترین شیوه ها در گفتار و برخوردشان با مشرکان و کافران

ص: 162

وقل لعبادی یقولوا التی هی أحسن

برداشت فوق، مبتنی بر شأن نزولی است که در آن آمده است: مؤمنان در برابر اهانت و آزارهای مشرکان، تصمیم به برخورد شدید گرفتند (مجمع البیان ج، 6 ص 5) و خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را موظف فرمود که به آنان اعلام کند: بهترین گفتار را انتخاب کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 86 - 16

16- انتخاب خوش رفتاری در مواجهه با کافران، بهتر از به کارگیری شدت و خشونت است.

و إِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حَسَنًا

جمله «تتخذ فيهم حسناً» در بیان طریقه مقابل عذاب، تلقین کننده اختیار این شیوه از بین دو نوع برخوردی است که ذوالقرنین بین آن ها مخیر بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 8

8- شدت و قاطعیت یاوران پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر کافران

محمّد . . . و الذین معه أشدّاء علی الکفّار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 8 - 1

1 - اجازه خداوند به مؤمنان، برای رفتار نیک و عادلانه با کافران غیر معاند با دین

لا ینهیکم اللّٰه عن الذین لم یقـتلوکم فی الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 4

4 - همانندی منافقان با کافران، از نظر چگونگی برخورد حکومت اسلامی و جامعه ایمانی با آنان

ج_هد الکفّار و المنفقین و اغلظ علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 2 - 1

1 - رد معبود های کافران و امتناع از عبادت آنها در تمام عمر خویش ، خط مشی ارائه شده از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در گفتوگو با کافران

لا أعبد ما تعبدون

ص: 163

96- روش برخورد با کافران لجوج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 8

8 - رهنمود خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چگونگی پاسخ به کافران و مشرکان لجوج

قل ربی أعلم من جاء بالهدی و من هو فی ضلّ مبین

97- روش برخورد با کودک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 7

7_ لزوم گوش سپاری به سخنان کودکان و اجازه نقل رخداد ها و دریافت ها به آنان

إذ قال یوسف لأبیه یأبت إنی رأیت

98- روش برخورد با گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 5

5- لزوم تصفیه جامعه از عناصر گمراه کننده و قطع رابطه متقابل آنان و مردم

قال فاذهب . . . لامساس

99- روش برخورد با گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 18 - 5

5- در تنگنا ها و زمینه های سقوط در ورطه خلاف عفت ، باید به خداوند پناه برد .

قالت إئی أعود بالرحمن منک

100- روش برخورد با گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 22 - 14.12

ص: 164

12 - گذشت از لغزش های خویشاوندان ، بینویان و مهاجران راه خدا و برخورد کریمانه با آنان ، وظیفه ای الهی بر عهده توانگران

و لا یأتل أولوا الفضل منکم و السعه أن یؤتوا أُولی القربی . . . و لیعفوا و لیصفحوا

«عفو» در لغت به معنای گذشت است و «صفح» به معنای گذشت همراه با ترک ملامت نسبت به خطا کار است (فروق اللغه). چنین گذشتی، حاکی از کرامت و بزرگواری گذشت کننده است.

14 - لزوم رعایت اعتدال و میانه روی و پرهیز از هر گونه افراط و تفریط در برخورد با گنه کاران

و لا یأتل أولوا الفضل منکم و السعه أن یؤتوا . . . و لیعفوا و لیصفحوا

در آیات پیشین، خداوند فرمان داد که با مرتکبین گناه «افک»، برخورد سختی شود؛ ولی در آیه شریفه یاد شده، همگان را به گذشت از مستمندان، خویشاوندان و . . . هر چند گنه کار باشند _ فرا خواند. از ارتباط میان این دو دسته از آیات، می توان استفاده کرد که باید با گنه کاران واقع بینانه و به دور از افراط و تفریط برخورد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 21 - 9

9 - لزوم اعطای فرصت به متخلف برای دفاع از خود

لأعدبته . . . أو لیأتینی بسلطن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 20 - 13

13 - داشتن ملاحظت و برخورد محبت آمیز ، روشی پسندیده و بایسته در تبلیغ دین و برخورد با افراد خاطی و گناه کار

قال ی قوم اتبعوا المرسلین

101- روش برخورد با گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 11

11 - سخنان هارون به گوساله پرستان بنی اسرائیل ، گفتاری محبت آمیز و همراه با توجیه و ارشاد بود .

ی قوم إتما فتنتم به

انتساب بنی اسرائیل به خود، با گفتن «ای قوم من» ابراز محبت است و ریشه یابی ماجرای سامری با فتنه خواندن آن، روشن گری و ارشاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 8

8 - هارون (ع)، برای ادای توضیح در باره علل نحوه برخورد خود با گوساله پرستان، از موسی (ع) تقاضای فرصت کرد.

لاتأخذ بلحیتی و لا برأسی إئی خشیت

ص: 165

102- روش برخورد با مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 18

18 - لزوم فرصت ندادن به تبه کاران و به کیفر رساندن بی درنگ آنان

و لایستل عن ذنوبهم المجرمون

از مفاد این آیه به دست می آید که بازجویی و محاکمه، به خاطر اخذ اقرار از گناه کاران و اثبات جرم، صورت می گیرد و چون مجرمان گناهشان مشهود است، نیازی به بازجویی و پرسش نیست. از این رو بدون فوت وقت باید آنان را به کیفر رساند.

103- روش برخورد با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 54 - 9

9- ترغیب مشرکان از سوی خدا، به رها کردن شیوه های خصمانه و انتخاب بهترین سخنان در برخورد با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

قل لعبادی یقولوا التی هی أحسن . . . إن یشأ یرحمکم أو إن یشأ یعذبکم

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «عبادی» در آیه قبل و مخاطب در این آیه، مشرکان باشند و خداوند از آنان خواسته است که در برخورد با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، بهترین سخنان را برگزینند و از خصومت با آنان دست بردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 29 - 5

5 - همسران پیامبر، علاوه بر دوری از متاع های دنیا و انتخاب زیستن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، باید کردار نیکو را نیز پیشه می کردند.

إن کنتنّ تردن الله و رسوله . . . فإنّ الله أعدّ للمحسنّات منکّنّ أجراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 53 - 22

22 - مؤمنان ، با توجه به حیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) خود ، باید به گونه ای عمل می کردند که موجبات آزار آن حضرت را فراهم نمی آوردند .

إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 1

1 - موضع گیری ملحدانه مشرکان در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، همانند موضع گیری کافران در برابر رسولان پیشین

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

ص: 166

104- روش برخورد با مخالفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 13

13 - برخورد منطقی و استدلالی قرآن با مخالفان

أولوکان ءاباؤھم لایعقلون شیئاً و لایہتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 9

9_ اعراض و بی اعتنایی به مسلمانان توطئه گر و دورو، توصیه و فرمان خداوند به پیامبر خویش

و یقولون طاعه... فاعرض عنھم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 36 - 15

15- شدت بردباری حضرت ابراهیم (ع) در برخورد با مخالفان خویش

و من عصانی فإنک غفور رحیم

اینکه حضرت ابراهیم(ع) تکلیف مخالفان خود را به خدا وا گذاشته و او را با صفت غفران و رحمت یاد کرده است، بیانگر شدت بردباری اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مبلغان الهی، موظف به برخورد استدلالی و منطقی با مخالفان

قل ہاتوا برہ_نکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 13 - 6

6- از دست دادن بردباری در برابر مخالفان ، زمینه ساز فروهشتن گفتار بایسته و مؤثر با آنان

إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَكْذِبُونَ . وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي

تقدم «أخاف أن يكذبون» بر «يضيق صدري» و تقدم این بر «لا ينطلق لسانى» مى تواند حاكى از تقدم عینى و تأثیر تكذیب در ضيق صدر و نیز تأثیر این در عدم انطلاق زبان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 1

ص: 167

1 - مواجه شدن ایمان آوردگان از اهل کتاب ، با یاهو گوی می مخالفان نادان

الذین ءاتینهم الکتب من قبله .. و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

105- روش برخورد با مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 2 - 6

6 - « عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) قال : . . . يابن مسعود : لا تكن ممن يشدد على الناس و يخفف عن نفسه ، يقول الله تعالى « لِمَ تقولون ما لا تفعلون » ؛

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده که فرمود: . . . ای پسر مسعود! از کسانی مباش که [کار را] بر مردم سخت می گیرند و بر خود آسان. خدای تعالی می فرماید: لِمَ تقولون ما لا تفعلون».

106- روش برخورد با مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 4

4- لزوم برخورد مناسب با خویشاوندان ، مسکینان و در راه ماندگان با بیانی نرم و دلپذیر و معذرتی شایسته ، در صورت عدم امکان ادای حق ایشان

و ءات ذا القربى . . . و إِمَّا تَعْرِضْ عَنْهُمْ ... فقل لهم قولاً ميسوراً

107- روش برخورد با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 1

1 _ لزوم اجتناب از دشنام به بتها و دیگر مقدسات مشرکان

و لاتسبوا الذین يدعون من دون الله

درباره مراد از موصول «الذین . . .» دو احتمال وجود دارد: یکی آنکه مقصود مشرکان و دیگر آنکه معبودهای آنان باشد، یعنی: «لاتسبوا الذین يدعونهم». البته عائد صله «هم» حذف گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 4

4_ خداوند ، تعلیم دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چگونه پاسخ دادن به مشرکان و چگونه برخورد کردن با ایشان

ص: 168

أَمْ يَقُولُونَ افترى-ه قل إن افتريته فعلی إجرامی و أنا بریء مما تجرمون

برداشت فوق ، از کلمه «قل» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 2

2- مؤمنان ، موظف به انتخاب بهترین شیوه ها در گفتار و برخوردشان با مشرکان و کافران

و قل لعبادی يقولوا التی هی أحسن

برداشت فوق، مبتنی بر شأن نزولی است که در آن آمده است: مؤمنان در برابر اهانت و آزارهای مشرکان، تصمیم به برخورد شدید گرفتند (مجمع البیان ج، 6 ص 5) و خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را موظف فرمود که به آنان اعلام کند: بهترین گفتار را انتخاب کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 10

10- لزوم رعایت ادب و ملاحظت در گفتار با پدر ، اگر چه مشرک باشد . *

ی-أبت . . . ی-أبت إتی أخاف أن یمسک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 68 - 4

4- آموزش روش برخورد با مشرکان ستیزه جواز سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وإن ج-دلوک فقل الله أعلم بما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 96 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به کارگیری بهترین و اخلاقی ترین روش ها ، در قبال بدی های مشرکان

ادفع بالتی هی أحسن السیئه

«التی» کنایه از شیوه و روش است. کلمه «السیئه» مفعول مؤخر برای «ادفع» می باشد؛ یعنی، بدی را به بهترین شیوه دفع کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 4

4 - خداوند ، تعلیم دهنده شیوه برخورد با مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا... فاعمل إتياع_ملون . قل إتما أنا بشر مثلکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 2

2 - خداوند ، آموزگار پیامبر ، در برخورد با مشرکان و چگونه استدلال کردن با آنان

قل أئنکم لتکفرون

ص: 169

مطلب بالا با توجه به کلمه «قل»، قابل استفاده است.

108- روش برخورد با مشرکان لجوج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 8

8 - رهنمود خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چگونگی پاسخ به کافران و مشرکان لجوج

قل رَبِّيَ أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

109- روش برخورد با مصیبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 11 - 5

5 - خداوند، راه علاج و نحوی تحمل مصیبت ها و تکلیف انسان در برابر آنها را به مؤمنان آموخته است.

و مَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ

طبق نظر مفسران، چون در صدر آیه شریفه سخن از مصیبت های وارده بر انسان ها بوده، می توان گفت از مصداق های هدایت قلبی مؤمنان، راهنمایی آنان به پیدا کردن راه علاج و تحمل مصیبت ها و نشان دادن تکلیف مؤمنان در این عرصه است.

110- روش برخورد با مفاسد اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 10

10 - هماهنگی مبلغان دینی در شیوه برخورد با مفاسد جامعه، کارسازتر و به موفقیت نزدیک تر است.

اذهبا... فقولوا له قولاً لئینا لعله یتذکر

موسی و هارون(ع)، هر دو به یک شیوه برخورد با فرعون مأمور شدند.

111- روش برخورد با مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - تحدّی با منکران قرآن ، روشی ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اثبات دروغ گویی و انگیزه های حق ستیزانه آنان

قل فأتوا بکتب من عند الله هو أهدى منهما

ص: 170

امر در «فأتوا» به اصطلاح برای تعجیز (نشان دادن عجز ناتوانی کافران) و تحدی است.

112- روش برخورد با مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 13

13_ ابلاغ رحمت خداوند به تکذیب کنندگان وحی و بیم دادن آنان از عذاب خداوند، روشهای کلی مقابله با آنان است.

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

113- روش برخورد با منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 63 - 13

13_ موضعگیری سازنده، همراه با پند و اندرز پنهانی، روش برخورد با منافقان

فاعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی انفسهم قولاً بليغاً

چنانچه «فی انفسهم» متعلق به «قل» باشد، به این معناست که این گفتار پندآموز تو باید در بین خود آنان و به دور از چشم دیگران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 56 - 4

4_ لزوم جدا شمردن منافقان از امت اسلامی

و ما هم منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 73 - 4

4_ لزوم برخورد شدید و بدون ترحم، با کافران و منافقان حق ستیز

و اغلظ عليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی ، مأمور به اتخاذ مواضع صریح و قاطع در برابر عناصر نفاق و منافق و ناسالم جامعه

و لاتصل علی أحد منهم مات أبداً و لاتقم علی قبره

10 - افشای کامل چهره منافقان و اتخاذ مواضع شدید علیه آنان ، از تبعات تخلف آنان از جنگ تبوک

ص: 171

و لاتصل علی أحد منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 4

4 - همانندی منافقان با کافران ، از نظر چگونگی برخورد حکومت اسلامی و جامعه ایمانی با آنان

ج_هد الکفار و المن_فقین و اغلظ علیهم

114- روش برخورد با منحرفان جنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 2 - 8

8- لزوم برخورد قاطع و بدون ترحم با مرتکبان فساد جنسی و شکنندگان حریم عفت و حیا

الزانیه و الزانی فاجلدوا. .. و لاتأخذکم بهما رأفه فی دین الله

115- روش برخورد با موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 11

11- برخورد دوگانه و سیاستمداران فرعون با موسی (ع) و معجزات او

موسی . . . فقال له فرعون انی لأظنک ی_موسی مسحورًا

فرعون، دعوت موسی (ع) و معجزات او را قاطعانه رد نکرد؛ بلکه با لحن دو پهلو (گمان می کنم) خواسته تا راه توجیه انکار و مخالفت خود را باز نگهداشته باشد و در صورت مقتضی نبودن ادامه انکار و مخالفتش، بتواند بگوید که، مخالفت گذشته اش یک حدس و گمان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 58 - 12

12 - فرعون ، ناگزیر از قانع کردن افکار عمومی مردم مصر ، در برابر دعوت و معجزات حضرت موسی (ع)

فلنأتینک بسحر مثله فاجعل . . . مکانًا سوئی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 10

10 - اقدام فریبکارانه فرعون ، برای مقابله با روشنگری های موسی (ع)

فاجعل لی صرحًا لعلی أطلع إلى إله موسى

ص: 172

دستور ساختن برج برای تحقیق درباره خدای یگانه _ که موسی همگان را به پرستش او فراخوانده بود _ می تواند بدان منظور باشد که افکار عمومی را از توجه به تبلیغات موسی منحرف سازد. برداشت یاد شده براساس این احتمال است.

116- روش برخورد با مؤمنان فقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 4

4- تنها راه شناخت شیوه برخورد با مؤمنان تهیدست ، وحی الهی است نه آرای هواپرستان غافل از خداوند

و لاتطع من ... و قل الحق من ربکم

117- روش برخورد با نشوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 34 - 41، 40، 35، 29، 27، 26، 24، 23

23 _ پند و اندرز ، اولین اقدام برای جلوگیری از نشوز زن

والتی تخافون نشوزهنّ فعظوهنّ

24 _ پرهیز شوهر از همخوابگی با همسر ، اقدامی برای جلوگیری از نشوز وی

والتی تخافون نشوزهنّ ... و اهجروهنّ فی المضاجع

در برداشت فوق «فی المضاجع» متعلق به «اهجروهنّ» گرفته شده است.

26 _ زدن ، آخرین اقدام برای جلوگیری از نشوز زن

والتی تخافون نشوزهنّ ... و اضربوهنّ

27 _ بروز علائم نشوز زن ، مجوز تدابیر لازم (ترک همخوابگی ، زدن و ...) برای جلوگیری از آن

والتی تخافون نشوزهنّ ... و اضربوهنّ

چون موضوع حکم را خوفِ نشوز (تخافون) قرار داده است و نه تحقق نشوز. و خوف نشوز، همان بروز علائم آن است.

29 _ لزوم به کارگیری تدابیر لازم برای جلوگیری از رسیدن زن به مرحله نشوز

والتی تخافون نشوزهنّ . . . و اضربوهنّ

به نظر می رسد راههای پیشنهاد شده خصوصیتی نداشته باشد؛ بلکه مراد، بازداشتن زن از ناشزه شدن است؛ هر چند منجر به ترک برخی از حقوق وی باشد.

30_ لزوم مراعات ترتیب در کاربرد موعظه، ترک همخوابگی و تنبیه بدنی در مورد زنان ناشزه

والتی تخافون نشوزهنّ فعظوهنّ و اهجروهنّ فی المضاجع و اضربوهنّ

35_ امید به اصلاح نشوز زن، شرط ترک همخوابگی و تنبیه بدنی او*

والتی تخافون نشوزهنّ . . . فان اطعنکم فلا تبغوا علیهنّ سبیلاً

چون جمله «فان اطعنکم» بر جمله های گذشته تقریب شده، بیانگر این است که هدف از روشهای پیشنهاد شده، وادار کردن زن

ص: 173

به اطاعت است، نه اینکه تنبیه موضوعیت داشته باشد.

40_ بی اعتنائی مرد به همسر خویش در بستر، شیوه ای برای جلوگیری از ناسازگاری وی

والتی تخافون نشوزهنّ... واهجر وهنّ فی المضاجع

امام باقر (ع) درباره «واهجر وهنّ فی المضاجع» در آیه فوق فرمود: یحوّل ظهره الیها.

مجمع البیان، ج 3، ص 69؛ نورالثقلین، ج 1، ص 478، ح 231.

41_ لزوم پرهیز از به کارگیری شدّت در تنبیه بدنی زن، جهت جلوگیری از ناسازگاری وی

والتی تخافون نشوزهنّ... و اضربوهنّ

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره آیه فوق فرمود: ... و اضربوهنّ ضرباً غیر مبرّح.

تفسیر طبری، جزء 5، ص 67، 68؛ الدر المنثور، ج 2، ص 522.

118- روش برخورد با نوجوانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 102 - 8

8- لزوم مشورت و نظرخواهی با نوجوانان، درباره مسائل مربوط به ایشان و نیز شخصیت دادن به آنان و احترام به نظرات آنها

آئی اذبحک فانظر ماذا تری

119- روش برخورد با والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 31

31_ عن أبی ولاد الحنّاط قال: سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز و جل: «وبالوالدین احساناً» ما هذا الاحسان؟ فقال: الاحسان ان

تحسن صحبتها و ان لاتکلفهما ان یسألاک شیئاً مما یحتاجان الیه و ان کانا مستغنین ...

ابو ولاد گوید: از امام صادق(ع) درباره این سخن خداوند «و بالوالدین احسانا» سؤال کردم، فرمود: احسان آن است که با آن دو به نیکی رفتار کنی و به دشواری درخواست از تو، در مورد نیاز مندیهایشان ناچار نسازی، اگر چه از نظر امکانات مالی بی نیاز باشند . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 14

14- « عن أبي ولاد الحنات قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز وجلّ : . . . « و اخفض لهما جناح الذلّ من الرحمه » قال : لا تملأ عينيك من النظر إليهما إلا برحمه ورقه و لا ترفع صوتك فوق أصواتهما و لا يدك فوق أيديهما و لا تقدم قدامهما ;

ابی ولاد حنات گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خداوند عزوجلّ . . . «و اخفض لهما جناح الذلّ من الرحمه» سؤال کردم،

ص: 174

حضرت فرمود: به پدر و مادر نگاه مکن مگر با رأفت و مهربانی و صدایت را بیش از صدای آنان بالا مبر و دست خودت را بالای دست آنان قرار مده و [در راه رفتن و...از آنان پیشی مگیر]».

120- روش برخورد با وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 127 - 11

11 - لزوم ژرف نگری در آیات قرآن و پرهیز از برخورد سطحی با پیام های الهی (وحی)

بأنهم قوم لا يفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 25

25 - موضع گیری انسان ها در برابر وحی ، تعیین کننده سرنوشت آنان در قیامت

كذلك أوحينا .. فريق في الجنة وفريق في السعير

121- روش برخورد با همسران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 28 - 6

6 - رفتار پیامبر (صلی الله علیه و آله) با همسران خود ، در صورت ادامه دنیا طلبی آنان ، نه تنها بر زور و جبر مبتنی نبود ، بلکه بر آسان گیری استوار بود .

قل لأزواجك إن كنتن تردن الحیوه الدنيا .. فتعالین أمتعنن وأسرحنن سراحاً

122- روش برخورد با یاوه گویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 10، 3، 4، 1

1 - مواجه شدن ایمان آوردگان از اهل کتاب ، با یاوه گویی مخالفان نادان

الذین ءاتینهم الکتب من قبله .. و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

3 - ستایش خداوند از ایمان آوردگان اهل کتاب به خاطر رفتار پسندیده آنان در برابر یاوه گویان

وإذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

4 - سکوت در برابر یاوه گویان ، نمودی از بردباری ایمان آوردگان از اهل کتاب

ص: 175

أولئك يؤتون أجرهم مرتين بما صبروا .. وإذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

10 - رعایت ادب و حفظ منش بزرگوارانه از سوی ایمان آوردگان از اهل کتاب به هنگام جدا شدن از یاوه گویان و وانهادن آنان به حال خویش

وقالوا .. سلّم علیکم

123- روش برخورد با یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 44 - 12

12 - لزوم هشیاری جامعه ایمانی در مقابل تلاش برای گمراه ساختن مسلمانان

الم ترالی الذین .. ان تضلوا السبیل

هدف از بیان تصمیم عالمان یهود، هشیار ساختن مسلمانان نسبت به تلاش پیگیر آن عالمان برای گمراه ساختن جامعه ایمانی است.

124- روش برخورد بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 17 - 49 - 1

1 - منت گذاری بی جای اعراب بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به سبب اسلام آوردن خود

یمنون علیک ان أسلموا

125- روش برخورد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 9

9 - فرزندان یعقوب با اظهار محبت به او، و تحریک احساسات وی درصدد فریب دادن او بودند .

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمتنا علی یوسف

برداشت فوق، از خطاب «یـأبانا» (ای پدر جانمان) و نیز لحن کلام «ما لک لاتأمتنا ..» (چه شده است که به ما درباره یوسف بی اعتماد هستی) استفاده شده است.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 3

ص: 176

3_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به بنیامین از پدرشان خواستند او را به همراه آنان روانه مصر کند .

فأرسل معنا أخانا

هدف فرزندان یعقوب از نام نبردن بنیامین و یاد کردن از او به عنوان «أخانا» (برادرمان) اظهار محبت به اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 3

3_ اقتدار یوسف (ع) بر انجام خواسته های خویش ، نیکوکار بودن وی و سزاواری یعقوب (ع) برای ترحم ، دلیل های ارائه شده از سوی فرزندان یعقوب به یوسف (ع) برای آزادسازی بنیامین

قالوا یـأیها العزیز إن له أبًا شیخًا کبیرًا .. . إنا نریـک من المحسنین

هدف برادران یوسف از مخاطب ساختن یوسف (ع) با عنوان «عزیز» بیان اقتدار او بر انجام خواسته هایش است، و توصیف یعقوب به «پیرمردی سالخورده» بیان سزاواری او برای ترحم است و مدح یوسف (ع) به نیکوکاری به منظور ترغیب او به احسان و گذشت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 10

10_ فرزند بزرگ یعقوب ، رفتار گذشته برادرانش با یوسف (ع) را رفتاری نکوهیده خواند .

قال کبیرهم .. . و من قبل ما فرّطتم فی یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 2,3

2_ فرزندان یعقوب علی رغم گناه دانستن رفتارشان با یوسف (ع) و بنیامین و یعقوب (ع) ، آن را مرتکب می شدند .

قالوا یـأبانا استغفر لنا ذنوبنا إنا کنا خـطئین

مراد از «ذنوبنا» به قرینه مقام رفتار فرزندان یعقوب با وی و یوسف و بنیامین می باشد.

3_ فرزندان یعقوب از رفتار های ناروایشان با یوسف (ع) ، بنیامین و یعقوب (ع) ، پشیمان شدند و اظهار ندامت کردند .

یـأبانا استغفر لنا ذنوبنا

126- روش برخورد برده داران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 71 - 5

5- برده داران ، هیچ گاه برده های خود را در امکانات فراوان اقتصادی و معیشتی خویش ، شریک نمی سازند و خود را با آنان مساوی و برابر نمی دانند .

فما الذین فضّلوا برادّی رزقهم علی ما ملکت ایم_نهم فهم فیه سواء

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که آیه در صدد بیان یک حکم اقتصادی درباره بردگان نباشد؛ بلکه برای بیان یک واقعیت

ص: 177

خارجی و ارتباط آن با مسأله شرک باشد. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: شما که بردگان را با خود برابر نمی دانید، پس چطور برخی از بندگان خدا را با خدا برابر می دانید و آنها را شریک او می پندارید؟

127- روش برخورد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 10، 11، 9

9_ بندگان خالص خدا، به هنگام رویه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند.

و إذا خاطبهم الجـهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که «سلاماً» صفت برای مفعول به مقدر باشد؛ یعنی، «قالوا قولاً سلاماً» در این صورت معنای «سلاماً» _ به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است _ سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

10_ بندگان خالص خداوند، به هنگام رویه رو شدن با گفتار جاهلانه و بدور از ادب و منطق جاهلان، از آنان خواستار سلامت و امنیت و همزیستی مسالمت آمیز می شوند.

و إذا خاطبهم الجـهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که «سلاماً» مفعول به برای فعل مقدر باشد؛ یعنی، «نتسلم منكم تسليماً». در این صورت «سلام» به جای «تسلیم» نشسته است.

11_ برخورد کریمانه و بزرگووارانه بندگان خالص خدا در برابر گفتار جاهلانه افراد نادان، برخاسته از روح فروتنی و نرم خوئی آنان است.

و إذا خاطبهم الجـهلون قالوا سلماً

عطف جمله «و إذا خاطبهم الجهلون...» بر جمله قبل بدون تکرار شدن اسم موصول (الذین)، نشانگر وجود وحدت و ارتباط نزدیک میان این دو صفت است. از سوی دیگر تقدم بیان صفت تواضع بر صفت برخورد کریمانه با افراد جاهل، حاکی از آن است که این صفت، سبب چنین برخورد پسندیده ای است.

128- روش برخورد بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 23 - 10

10- بهشتیان در بهشت ، روابط حسنه و سرشار از محبت با یکدیگر خواهند داشت .

تحیتهم فیها سلَم

اینکه خداوند می فرماید «تحیت مؤمنان در بهشت سلام گفتن و یا درخواست سلامتی برای یکدیگر است» حکایت از روابط خوب آنان می کند.

ص: 178

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 11

11 - درود و سلام ، سخن اهل بهشت به هنگام رویه رو شدن با یکدیگر

و یلقون فیها تحیه و سلّماً

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که گوینده درود و سلام به یکدیگر خود خود اهل بهشت باشند.

129- روش برخورد بی عقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 4 - 4

4 - فراخواندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پشت اتاق ها ، با فریاد و صدای بلند ، شیوه بی خردان

إنّ الذین ینادونک .. اکثرهم لایعقلون

130- روش برخورد تاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 2 - 1

1 - برخورد دوگانه تاجران ، هنگام فروش کالا و خرید آن و به کار بردن سنجش دقیق با پیمانانه کامل تنها به هنگام خرید ، مایه زیان جامعه و زمینه ساز عذاب الهی است .

ویل للمطففین . الذین إذا اکتالوا علی الناس یتوفون

«اكتالوا»؛ یعنی، با پیمانانه کالا را دریافت کردند. حرف «علی» در آیه شریفه جایگزین حرف «من» شده است تا نشانگر متضرر شدن مردم از این گونه تجارت باشد.

131- روش برخورد جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 4

4 - برخورد و گفت وگویی ساحران فرعون با موسی (ع) در میدان مبارزه ، همراه با نزاکت و اظهار ادب نسبت به آن حضرت بود .

ی_موسی إِمَّا أَنْ تَلْقَىٰ وَ إِمَّا

احاله انتخاب آغازگر به موسی (ع) و پرهیز از تحکم در این زمینه، خالی از ابراز ادب و نزاکت از سوی ساحران نیست.

ص: 179

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 4

4 - تبلیغات روانی ساحران به هنگام انجام عملیات خود

فألقوا .. وقالوا بعزة فرعون إنا لنحن الخـلبون

132- روش برخورد جاهلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 9

9_ بندگان خالص خدا، به هنگام رویه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند.

و إذا خاطبهم الجـهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که «سلاماً» صفت برای مفعول به مقدر باشد؛ یعنی، «قالوا قولاً سلاماً» در این صورت معنای «سلاماً» _ به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است _ سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

133- روش برخورد حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 9

9 - جنجال آفرینی و هوچی گری، از شیوه های مخالفان جبهه حق

وقال الذين كفروا .. والغوا فيه لعلكم تغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 6

6 - روی آوری به اتهام و جنگ روانی تبلیغی، شیوه مخالفان پیام حق

ولما جاءهم الحق قالوا هـذا سحر

134- روش برخورد حق ناپذیران

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - اسراء - 17 - 99 - 11

ص: 180

11- تنها شیوه حق ناپذیران ستم پیشه در برخورد با آیات الهی، انکار آنهاست .

فأبی الظلمون إلا کفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 47 - 6

6- جدی نگرفتن پیام حق و برخورد هوچی گرانه با آن، شیوه مستمر اهل باطل

فلما جاءهم بـایـتنا إذا هم منها یضحکون

135- روش برخورد خادم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 62 - 8

8- همراه شدن با خدمت کاران در تناول غذا و مد نظر داشتن تلاش و خستگی آنان، لازم است .

قال لفتیه ءاتنا غداءنا لقد لقینا من سفرنا هـذا نصبًا

136- روش برخورد دروغگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 6 - 4

4- برخی از مردم، به دروغ خود را از انفاق گران معرفی کرده و مدعی بذل و بخشش های انبوه اند .

یقول أهلکت مالا لبداً

آیه بعد _ که گوینده «أهلکت مالا لبداً» را غافل از آگاهی خداوند خوانده است _ می تواند نشانگر نادرست بودن ادعای انفاق گری او باشد.

137- روش برخورد دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 22

22_ صبر توأم با تقوا، دژ مستحکم مؤمنان در برابر آزار های دشمنان

ولتسمعنَّ . . . وان تصبروا و تتقوا فان ذلك من عزم الامور

در برداشت فوق، «عزم» به معنای محکم گرفته شده، چنانچه مجمع البیان نقل کرده است که: قيل من محکم الامور.

ص: 181

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 8

8 - ترسانیدن و به هراس افکندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان از ضربات دشمنان ، از روش های مبارزاتی مشرکان و کافران

و یخوفونک بالذین من دونه

138- روش برخورد دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 118 - 7

7 - تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه بوده است.

وإن تطع أكثر من فی الأرض .. فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

139- روش برخورد دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 6

6 - اتهام زدن ، از ترفند های قدرت ها برای مقابله با پیامبران و حق گوینان

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرک

140- روش برخورد دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 15

15 - مشرکانی که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند ، با علمای دین برخورد تحقیر آمیز و خوار کننده دارند .

وإذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أسـ طر الأولین .. قد مکر الذین من قبلهم ...

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند

حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به ذکر است که مراد از «أوتوا العلم» به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 182

7- تهمت و تحقیر ، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین ، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً کتّٰا نعدّهم من الأشرار

141- روش برخورد دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 118 - 7

7_ تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه بوده است.

وإن تطع أكثر من فی الأرض... فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 95 - 5

5- استهزا و تمسخر از روش های دشمنان و مخالفان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنا کفینک المستهزءین

توصیف مشرکان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به «استهزاگران» نشان دهنده این نکته است که آنان همواره از این روش، برای مبارزه با آن حضرت استفاده می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 3

3- مخالفت و عنادورزی کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با تمثیل و توصیف های ناروا، در پی دارنده گمراهی علاج ناپذیر برای آنان

کیف ضربوا لک الأمثال فضلّوا فلا یستطیعون سبیلاً

برداشت فوق بنابرین است که مراد از «سیلاً» راه هدایت باشد.

142- روش برخورد دشمنان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 7

7 - تهمت و تحقیر ، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین ، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً کتّٰ نعدّهم من الأشرار

ص: 183

143- روش برخورد دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 1

1 - استهزای آیات الهی ، شیوه کافران مستکبر و دنیا محور

فاستکبرتم .. اتخذتم آيات الله هزواً

از این که به جای «استهزاتم» و یا تعابیر مشابه دیگر، گفته شده «اتخذتم آیات الله هزواً»، می توان به مطلب بالا راه برد.

144- روش برخورد ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 91 - 4

4- شیوه ذوالقرنین در برخورد با مردم شرق و غرب ، یک سان بوده است . *

وجدها تطلع على قوم .. كذلك

«کذلک» می تواند صفت برای «قوم» در آیه قبل باشد و اشاره به «قوماً» در آیات قبل؛ یعنی، ذوالقرنین، همانگونه که قوم ساکن مغرب را یافت و در باره آنان تصمیم گرفت، در باره شرقی ها نیز همان سان رفتار کرد.

145- روش برخورد رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 3

3- موضع رهبران دینی در میان مردم ، باید موضعی برادرانه و همراه با دلسوزی باشد و نه برتری جویانه .

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 3

3- موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی است مشفقانه و نه همراه با برتری جویی .

إذ قال لهم أخوهم هود ألاتتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم صـ لِح ألاتتقون

ص: 184

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 3

3- موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

146- روش برخورد رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 36 - 6

6- استفاده از احساسات و عقاید دینی مردم و تحریک آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از شیوه های سران شرک و کفر در برخورد با آن حضرت

أهـ ذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ

از این که کفار مکه، مردم را مخاطب خود قرار داده و «آلهتکم» گفته اند و نه «آلهتنا» استفاده می شود که آنان از احساسات و عقاید مردم علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بهره می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 2

2- استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

147- روش برخورد رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 2

2_ مکر و فریب، شیوه سردمداران مجرمان در میان جوامع

جعلنا فی کل قریه أكبر مجرمیها لیمکروا فیها

148- روش برخورد رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 6

ص: 185

6- استفاده از احساسات و عقاید دینی مردم و تحریک آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از شیوه های سران شرک و کفر در برخورد با آن حضرت

أه_ذا الذی یذکرء الهتکم

از این که کفار مکه، مردم را مخاطب خود قرار داده و «آلهتکم» گفته اند و نه «آلهتنا» استفاده می شود که آنان از احساسات و عقاید مردم علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بهره می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 2

2- استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

149- روش برخورد رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 12

12 - بهره گیری از شخصیت های محبوب جامعه و وابسته نشان دادن افکار و رفتار خویش به آنان، از ترفند های رهبران ضلالت است.

فقالوا هـذا .. إلـه موسی فَنسی

150- روش برخورد سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 20 - 6

6 - احتیاط و خویشتن داری سلیمان در برخورد با نیرو های تحت امر خویش

فقال ما لی لأری الهدهد أم کان من الغائبین

سلیمان، بی درنگ هدهد را متهم به تخلف نکرد؛ بلکه ابتدا ناپیدا بودن هدهد را مربوط به خطای دید خودش دانست. این در حالی است که قدرتمندان قبل از هر چیز خشم گرفته و نیروی تحت فرمان خود را متهم می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 21 - 1,8

1 - تصمیم سلیمان (ع) به مجازات سخت هدهد در صورت عدم ارائه دلیلی قابل قبول بر غیبت خویش

لأَعَذَّبْتَهُ عَذَابًا شَدِيدًا .. أَوْ لِيَأْتِيَنَّ بِسُلْطٰنٍ مَّبِينٍ

ص: 186

«سلطان» به معنای حجت و برهان است و «سلطان مبین»؛ یعنی، دلیل روشن و قانع کننده.

8- اعلام سلیمان (ع) به بخشودن هدهد، در صورت آوردن دلیلی روشن و قابل قبول برای غیبت خود

لأعدبته .. أو ليأتيني بسطن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 2

2- برخورد سلیمان (ع) با ملکه و درباریان سبا، قاطع، آمرانه و از موضع قدرت بود.

الآن تعلوا علی و أتونی مسلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 37 - 5

5- سلیمان در تلاش مدام، برای به تسلیم واداشتن دربار سبا، قبل از وقوع جنگ

فلنأتیهم بجنود .. و هم صـ غرون

لحن شدید و تهدیدآمیز سلیمان(ع)، نشانگر آن است که وی تلاش می کرده تا کار به جنگ و خونریزی نینجامد؛ چه این که اگر او صرفاً مصمم بر جنگ بود، هشدارهای قبلی خلاف منطق جنگ به شمار می آمد.

151- روش برخورد شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 4

4_ شعیب (ع) حتی پیش از رسیدن به مقام رسالت، فردی دلسوز و دوستدار مردم مدین بود.

وإلی مدین آخاهم شعیباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 5

5_ برخورد حضرت شعیب (ع) با مشرکان و کافران، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود.

ی قوم اَرءَیْتُمْ

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من) حکایت از شفقت و مهربانی شعیب (ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 16

16 - تضمین مدارا کردن با موسی (ع) و سخت نگرفتن بر وی در کارها از سوی شعیب (ع)

و ما أُریدُ أنْ أُشَقِّ علیک

ص: 187

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 5

5 - شعيب (ع)، دل سوزِ مردمِ مدین بود و با آنان، رابطه عاطفی و مهربانانه داشت.

وإلى مدین أخاصم شعيباً فقال ی قوم

احتمال دارد که «أخاصم»، براساس روابط خویشاوندی، گفته شده باشد و احتمال دارد که کنایه از شفقت و برخورد برادرانه او با مردم مدین باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است.

152- روش برخورد شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 14، 10

10_ وسوسه و ظاهر سازی فریبکارانه، روش شیاطین است.

یوحی بعضهم إلی بعض زخرف القول غرورا

14_ شیاطین انس و جن از هنر و تبلیغات فریبنده برای فریب دادن مردم و مبارزه با انبیا بهره می برند.

یوحی بعضهم إلی بعض زخرف القول غرورا

«زخرف القول» به کلام آراسته شده می گویند که از مصادیق هنر است و می توان گفت که این مورد به عنوان نمونه ذکر شده است. گفتنی است «غرورا» در برداشت فوق مفعول له واقع شده است.

153- روش برخورد شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 6

6 - رفتار شیطان با پیروانش، همچون رفتار فرادستان با زیر دستان، دستوری و آمرانه است.

و من یتبع خطوت الشیطَن فإِنَّه یأمر بالفحشاء والمنکر

برداشت فوق به خاطر به کار رفتن ماده «أمر» می باشد که یکی از معانی آن فرمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- شیطان، فریب کاری که پس از القای فکر پلید در انسان، خود را کنار کشیده و متواری می شود.

من شرّ الوسواس الخنّاس

برای فعل «خَنَّسَ» چند معنا ذکر شده است؛ از جمله: عقب نشینی کرد؛ بازگشت، متواری و غایب شد (لسان العرب). براساس این معانی، آیه شریفه ترسیمی از وسوسه گری های شیطان دارد که پس از هر وسوسه، خود را عقب کشیده، مخفی می شود؛ تا آن وسوسه کار خود را کرده و زمینه را برای وسوسه بعدی فراهم سازد.

ص: 188

154- روش برخورد صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 5

5- برخورد حضرت صالح (ع) با مشرکان و کافران، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود.

ی قوم اریتم

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من) حکایت از شفقت و ترحم صالح (ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 4

4- موضع صالح (ع) در میان جامعه خود، موضعی برادرانه و خیرخواهانه

و لقد أرسلنا إلی ثمود أخاهم ص لِحًا

واژه «أخاهم» چه دلالت بر خویشاوندی داشته باشد یا نداشته باشد، در هر صورت عطف و رحمت صالح پیامبر را نسبت به قومش می رساند.

155- روش برخورد طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 7

7- تهمت و تحقیر، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً کنا نعدّهم من الأشرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 63 - 1

1- طاغیان، مؤمنان را در دنیا به تمسخر و ریشخند می گرفتند.

اتخذنهم سخریاً

156- روش برخورد ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 11

ص: 189

11- وحدت مواضع ، روش و راه و رسم زندگی ستم پیشگان در طول تاریخ

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم .. و ضربنا لكم الأمثال

ممکن است مقصود از مسکن و سکونت در جمله «و سکنتم فی مساکن الذین ظلموا ..» منزل و محل سکونت ستمگران گذشته نباشد؛ بلکه مراد همپایی و هم عقیده شدن با آنان و کنایه از پذیرش راه و رسم زندگی آنها باشد.

157- روش برخورد علمای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 3

3- ستایش خداوند از فرزندگان بنی اسرائیل ، به خاطر برخورد سخت آنان با دل باختگان دنیا

و قال الذین أوتوا العلم ویلکم

تعبیر «الذین أوتوا العلم» تعبیری ستایشگرانه است که خداوند درباره عالمان و فرزندگان بنی اسرائیل به کار برده است.

158- روش برخورد فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 6,11

6- موضع گیری مشرکان مکه در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، استمرار موضع گیری فرعون در برابر موسی (ع) بود .

و قالوا لن نؤمن لک .. و لقد آتینا موسی ... فقال له فرعون إني لأظنک ی-موسی مس

11- برخورد دوگانه و سیاستمدارانه فرعون با موسی (ع) و معجزات او

موسی .. فقال له فرعون إني لأظنک ی-موسی مسحورًا

فرعون، دعوت موسی (ع) و معجزات او را قاطعانه رد نکرد؛ بلکه با لحن دو پهلو (گمان می کنم) خواسته تا راه توجیه انکار و مخالفت خود را باز نگهداشته باشد و در صورت مقتضی نبودن ادامه انکار و مخالفتش، بتواند بگوید که، مخالفت گذشته اش یک حدس و گمان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 5

5- فرعون ، با اعلام خطر به قبطیان در مورد خطر اخراج از مصر ، به تحریک آنان در جهت مقابله با موسی (ع) پرداخت .

در کلام موسی(ع) با فرعون، هیچ نشانه ای به چشم نمی خورد که دال بر تصمیم او بر اخراج فرعونیان از مصر باشد. آنچه موسی(ع) خواهان آن بود، نجات دادن بنی اسرائیل از بردگی و بیرون بردن آنان از مصر بود. بنابراین مطرح شدن این سخن (اخراج قبطیان) از سوی فرعون، صرفاً به جهت برانگیختن احساسات آنان علیه موسی(ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 18 - 1

1 - موضع گیری فرعون ، در قبال دعوت موسی (ع) با به رخ کشیدن دوران سرپرستی خویش بر او

قال ألم نربك فينا وليدًا

«تربیه» (مصدر «نربی») به معنای پروریدن است. «ولید» به نوزاد و نیز به کودکی گفته می شود که از وقت ولادتش زمانی زیادی نگذشته باشد؛ وگرنه طفل گفته می شود. «لبث» (مصدر «لبثت») به معنای ماندن و درنگ کردن است؛ یعنی، فرعون گفت: آیا تو را از کودکی در میان خود پروریدم [مگر] سالیانی چند از عمرت را پیش ما نماندی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 23 - 1

1 - پرسش انکار آمیز فرعون از موسی (ع) در باره حقیقتی به نام «رب العالمین» (پروردگار جهانیان)

قال فرعون و ما رب العـلمین

واژه «ما» اسم استفهام است و غالباً با آن، از حقیقت اسم مابعدش پرسش می شود. گفتنی است که استفهام یاد شده برای اظهار تعجب به منظور انکار حقیقت مورد پرسش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 25 - 4، 3، 2

2 - شدت انکار و شگفتی فرعون نسبت به سخنان موسی (ع) درباره پروردگار جهانیان

قال رب السموت و الأرض ... قال لمن حوله ألا تستمعون

لحن استهزاآمیز فرعون بیانگر مطلب یاد شده است.

3 - لحن مستکبرانه و تمسخرآمیز فرعون ، در برابر منطق محکم موسی (ع)

قال رب السموت و الأرض ... قال لمن حوله ألا تستمعون

استفهام در جمله «ألا تستمعون» می تواند برای استهزا باشد.

4 - فرعون ، هنگام شنیدن مواضع اعتقادی موسی (ع) اطرافیانش را علیه او تحریک و تهییج کرد .

قال رب السموت و الأرض . . . قال لمن حوله ألا تستمعون

برداشت یاد شده از آن جا است که سخن فرعون می تواند به هدف تحریک و تهییج اطرافیان ادا شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 27 - 4

4 - استهزا و تهمت ، از ابزار مقابله فرعون با رسالت موسی (ع)

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . قال إن رسولکم... لمجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 4

4 - برخورد منطقی موسی (ع) ، در برابر تهدید فرعون

ص: 191

قال... لأجعلنك من المسجونين . قال أولوجنتك بشيء مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 34 - 1

1 - واکنش حق ستیزانه فرعون در قبال دو معجزه روشن موسی (ع)

قال للملا حولہ إنَّه ذاللس - حر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 1,3

1 - اقدام فرعون برای ایجاد نگرانی در اطرافیان خویش ، نسبت به اهداف نهایی موسی (ع)

یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

3 - فرعون با تحریک احساسات قومی و میهنی اطرافیان خود ، درصدد تهییج آنان علیه موسی (ع) بود .

قال... یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 10, 8, 2

2 - فرعون ، درباره خدای مورد ادعای موسی اظهار تردید کرد .

وقال فرعون... ما علمت لکم من إله غیری

8 - متهم شدن موسی (ع) به دروغ گویی از سوی فرعون ، به خاطر مردود دانستن الوهیت وی و فراخواندن همگان به پرستش خدای یگانه

وإني لأظنه من الک - ذبین

10 - اقدام فریبکارانه فرعون ، برای مقابله با روشنگری های موسی (ع)

فاجعل لی صرحًا لعلی أطلع إلی إله موسی

دستور ساختن برج برای تحقیق درباره خدای یگانه - که موسی همگان را به پرستش او فراخوانده بود - می تواند بدان منظور باشد که افکار

عمومی را از توجه به تبلیغات موسی منحرف سازد. برداشت یاد شده براساس این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 13

13 - تظاهر به خیرخواهی و صلاح اندیشی ، برای دین و دنیای مردم از سوی فرعون

إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 4

4 - تلاش فرعون برای حقیر نمایاندن موسی (ع) و تحقیر جایگاه و موقعیت اجتماعی او

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ

ص: 192

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 8، 7، 6

6 - اتهام سحر و جنون از سوی فرعون به موسی (ع)، پس از مشاهده دلایل و برهان های روشن رسالت آن حضرت

أرسلناه... بسلطن مبین... وقال سحر أو مجنون

7 - سعی فرعون، در موجه جلوه دادن حق ناپذیری خود

فتولّى... وقال سحر أو مجنون

نسبت دادن سحر و جنون از سوی فرعون به موسی (ع)، به رغم روشنی دلایل رسالت آن حضرت، نشانگر تلاشی است که او برای سرپوش گذاشتن بر حق ناپذیری خود به کار بسته است.

8 - آشفتگی و سردرگمی فرعون، در انکار دلایل روشن موسی (ع)

وقال سحر أو مجنون

سحر و جنون، فاصله بسیاری از یکدیگر دارند؛ زیرا سحر، نوعی تبحر و جنون سراسر آشفتگی و اشمزازآور است و میان این دو سنخیتی نیست. از این رو سخن فرعون، نشانگر اضطراب شدید او در موضع گیری علیه منطق روشن موسی (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 9

9 - فرعون، شخصیتی منفور در نگاه همسرش آسیه و رفتار وی غیر قابل تحمل برای او

و نَجّنی من فرعون و عمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 23 - 2

2 - فرعون، در جمع کسانی که برای استماع سخن او گردآمده بودند، با صدایی بلند سخن گفت.

فنادی

«ندا»، به معنای بلند کردن صدا و آشکار ساختن آن است. (مفردات راغب)

159- روش برخورد فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 52 - 1

1_ روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی ، همانند روش فرعونیان و کافران پیش از آنان

كدأب ءال فرعون و الذین من قبلهم

«دأب» به معنای عادت و روش است. و چون آیه به دنبال قضایای جنگ بدر آمده، معلوم می شود مشبه کافران مکه هستند و تقدیر جمله چنین است: داب هؤلاء الكفرة كدأب ءال فرعون. قابل ذکر است مراد از ضمیر در «قبلهم» آل فرعون هستند.

ص: 193

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 1

1 - روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی همسان با روش فرعونیان و کافران پیش از آنها

كذاب ءال فرعون و الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 64 - 4

4 - حضور با تمام قوا و با آرایش منظم و با هیبت ، طرح پیشنهادی فرعونیان برای قدرت نمایی در صحنه مقابله با موسی (ع)

فأجمعوا کیدکم ثم اتوا صفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 12 - 1

1 - موسی (ع) نگران مواجه شدن با تکذیب فرعونیان

قال ربّ إني أخاف أن يكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 54 - 2

2 - تکیه فرعونیان بر عدم انسجام نیروی بنی اسرائیل ، به منظور آسان شمردن مقابله با آنان

إنّ هؤلاء لشرذمه قلیلون

«قلیلون» (جمع قلیل) به معنای چند دسته اندک است. آمدن تعبیر «قلیلون» به جای «قلیله» می تواند بیانگر این نکته باشد که: گر چه بنی اسرائیل یک طایفه اند، اما همین یک طایفه با هم اتحاد ندارند؛ بلکه به چند دسته کوچک و غیر منسجم تقسیم شده اند. بنابراین مقابله با آنان کاری بسیار ساده و بدون زحمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 13 - 1

1 - موضع گیری خصمانه فرعونیان در برابر آیات (معجزات) روشن الهی

فلما جاءتهم آءای_تنا مبصره قالوا ه_ذا سحر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 2

2 - اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از فراخواندن قوم خود ، به نجات و رستگاری و دعوت آنان از او به سرنوشت هلاکت بار دوزخ

وی_قوم مالی أَدعوکم إلی النجوه و تدعوننی إلی النار

استفهام در «مالی» برای تعجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 194

2 - برخورد استهزاآمیز فرعونیان با معجزات موسی (ع)

فلما جاءهم بـایـتنا إذا هم منها يضحكون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 20 - 7

7 - شیوه فرعونیان ، سنگسار کردن مخالفان عقیدتی و سیاسی خود بوده است . *

وإني عذت برّبي وربكم أن ترجمون

از جمله معانی «رجم»، سنگسار کردن است. این که موسی(ع) مسأله «رجم» را به میان کشیده، یا از آن جهت است که زمزمه آن میان فرعونیان آغاز شده بود و یا این که در قوانین عمومی آنان، چنین رایج بوده است. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

160- روش برخورد قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 5

5 - رفتار تحقیرآمیز قارون با مردم ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

فخرج علی قومه فی زینته

تعبیر «علی قومه» به جای «علی الناس» بیانگر مطلب یاد شده است.

161- روش برخورد قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 24 - 1,3,4,5,6

1 - تنها واکنش قوم ابراهیم در برابر دعوت آن حضرت به توحید عبادی ، تصمیم به قتل و یا سوزاندن وی بود !

وإبرهیم إذ قال لقومه ... اعبدوه ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو

3 - قوم ابراهیم ، برای رویارویی با خیرخواهی او برای آنان ، به خشونت متوسل شدند .

و ابرهيم إذ قال لقومه . . . ذلكم خير لكم ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتل

4- کشتن و آتش زدن ، از شیوه های قوم ابراهیم ، برای رویارویی با دعوت توحیدی او بود .

اِبْرَهیمِ اِذْ قَالَ . . . ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ ... فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ اِلَّا اَنْ قَالُوا اَقْتُلُوْهُ اَوْ حَرِّقُوْهُ

5- واکنش خشونت آمیز قوم ابراهیم به دعوت توحیدی او ، فراگیر و عمومی بود .

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ اِلَّا اَنْ قَالُوا

6- در بین قوم ابراهیم ، برای برخورد با ابراهیم (ع) دو دید (کشتن و سوزاندن) وجود داشت .

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ اِلَّا اَنْ قَالُوا اَقْتُلُوْهُ اَوْ حَرِّقُوْهُ

ص: 195

«أو» در «أو حرّقه» می تواند برای تنويع و می تواند برای اباحه باشد. بنابر احتمال نخست، می توان استفاده کرد که قوم ابراهیم، برای از بین بردن او، دو دیدگاه داشته اند: عده ای، حکم به اعدام و گروهی، دستور به سوزاندن او می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 26 - 5

5 - حضرت ابراهیم (ع) ، در پی برخورد قهرآمیز قوم اش با او ، تصمیم گرفت به سرزمینی هجرت کند که در آن ، برای انجام رسالت اش ، آزادی عمل داشته باشد .

وقال إني مهاجر إلى ربي

مراد از «هجرت به سوی پرودگار» دستیابی به مکانی است که حضرت ابراهیم(ع) بتواند آنچه را برعهده او گذاشته است، بدون مزاحمت دشمنان اش، به انجام برساند.

162- روش برخورد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 2

2 - موضع گیری خصمانه ثمودیان در برابر نصیحت های صالح (ع)

قالوا إنما أنت من المسحّرين

چنان که گفته شد، «مسحّر» به کسی گفته می شود که به شدت گرفتار سحر و افسون شده است. این تهمت سخت، بیانگر عمق دشمنی ثمودیان با صالح(ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 4

4 - قوم ثمود ، برای دستیابی به آب اختصاصیِ ناقه صالح ، آن را هلاک کردند .

و سقىها .. فعقروها

بیان هشدار به ثمودیان، در مورد آب شربِ ناقه و آن گاه سخن گفتن از تکذیب و عقر، نشانگر آن است که انگیزه قوم ثمود از پی کردن ناقه، چشم داشت آنان به آب مورد نیاز آن بوده است.

163- روش برخورد قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 4

4 - تلاش قوم عاد ، به ایجاد یأس و ناامیدی در حضرت هود (ع) نسبت به دستیابی او به اهداف رسالتش

قالوا سواء علينا أوعظت أم لم تكن من الوعظين

ص: 196

یادآوری قوم عاد به حضرت هود(ع) مبنی بر مؤثر نبودن موعظه هایش، می تواند به منظور ایجاد یأس در آن حضرت و نیز بازداشتن ایشان از تلاش برای ادامه رسالت و تبلیغ خود باشد.

164- روش برخورد قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 167 - 1,3

1 - تهدید شدن لوط (ع) از سوی قوم خود، به اخراج و تبعید در صورت دست برداشتن از تبلیغ

قالوا لئن لم تنته... من المخرجین

ضمیر فاعل در «قالوا» به قوم لوط باز می گردد «إنتهاء» (مصدر تنته) یعنی دست برداشتن و پایان دادن.

3 - تبعید مخالفان، شیوه ای رایج در میان قوم لوط

لتكوننّ من المخرجین

تعبیر «من المخرجین» به جای «لنخرجنک»، می رساند که قبل از لوط(ع) دیگرانی نیز تبعید و از شهر اخراج شده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 2,6

2 - تصمیم قوم لوط مبنی بر اخراج و تبعید لوط (ع) و خانواده اش، تنها پاسخ آنان به هشدارهای خیرخواهانه او

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتكم

6 - گرایش به پاکی و ارزش ها، تنها جرم لوط (ع) و خاندانش در نظر آن جامعه فسادزده

قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتكم إثمهم أناس يتطهرون

عبارت «إثمهم أناس» تعلیل برای حکم اخراج است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 29 - 11

11 - تنها پاسخ قوم لوط به لوط (ع) در برابر سرزنش و وعده عذاب، درخواست نزول عذاب بود.

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 2

2- روی آوردن قوم لوط ، به جدال و تشکیک نسبت به انذارها ؛ بجای حق پذیری

و لقد أنذرهم .. فتماروا بالّنذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 1

ص: 197

1 - جسارت قوم لوط تا سرحد تلاش ، برای در اختیار گرفتن و آلوده ساختن میهمانان پیامبر خویش

و لقد رودوه عن ضیفه

165- روش برخورد قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 105 - 5

5 - « عن أبي جعفر (ع) : فمكث نوح (ع) في قومه ألف سنة إلا خمسين عاماً لم يشاركه في نبوته أحد ولـكَّنه قدم على قوم مكذَّبين للأنبياء (ع) الذين كانوا بينه وبين آدم (ع) و ذلك قول الله عزَّوجلَّ : « كذَّبت قوم نوح المرسلين » . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده: . . . نوح(ع) 950 سال در میان قومش درنگ کرد و احدی در نبوتش با او شریک نبود؛ لکن نوح(ع) بر قومی فرستاده شده بود که آن قوم پیامبرانی را که بین نوح(ع) تا آدم(ع) بودند، تکذیب می کردند. این سخن خداوند عزَّوجلَّ است که: « کذَّبت قوم نوح المرسلین » . . . ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 11

11 - طرد شدن نوح پیامبر (ع) ، از سوی قومش ، با دشنام و اتهام

و قالوا مجنون و ازدجر

برداشت یاد شده بر این احتمال است که « و ازدجر » به معنای « و ازدجره قومه » باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 2,7

2 - انگشت ها را در گوش ها نهادن و جامه ها را بر سر کشیدن ، واکنش معمول قوم نوح در برابر دعوت آن حضرت

و ائی کلّمَا دعوتهم . . . جعلوا اَصـبعهم فی اذانهم و استغشوا ثيابهم

7 - دعوت نوح (ع) ، با استکبار و گردن فرازی شدید قومش رویه رو شد .

و استکبروا استکبارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - استفاده صاحبان زر و زور از مکر و نیرنگی بس بزرگ ، علیه دعوت نوح (ع) و در جهت گمراه کردن مردم

من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا . و مکروا مکراً کتّاباً

ص: 198

166- روش برخورد کارگزاران نامه عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 10 - 5

5 - واگذارکنندگان نامه عمل به انسان ها در قیامت ، برخی را محترم شمرده و با گروهی دیگر برخوردی تحقیرآمیز و خفت بار خواهند داشت .

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابًا بِهٖ بَيِّنَاتٌ .. وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابًا بِهٖ وَرَاءَ ظَهْرِهٖ

167- روش برخورد کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 212 - 7

7_ تمسخر مؤمنان ، روش دنیاپرستان و کافران

زین للذین کفروا الحیوه الدنیا و یسخرون من الذین امنوا

فعل مضارع «یسخرون»، دلالت بر استمرار دارد که از آن در برداشت فوق، به «روش» تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 35

35_ بزرگ جلوه دادن اعمال خلاف مسلمین توسط کفار ، و نادیده گرفتن اعمال زشت خود

یسئلونک عن الشهر الحرام قتال فیه قل قتال فیه کبیر و صدّ عن سبیل اللّٰه و کفر به .

برخی برآنند که سائلین، مشرکان مکه بودند تا به این وسیله خلاف برخی از مسلمین را به رُخ پیامبر (صلی الله علیه و آله) کشند و علیه او تبلیغات کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 1

1_ محبت برخی از مؤمنان نسبت به بیگانگان و اهل کفر ، و دغلبازی اینان با مؤمنان

یا ایها الذین امنوا .. ها انتم اولاء تحبونهم ... و اذا خلوا عَصَّوا علیکم الانام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 12، 9

9_ رویگردانی، تکذیب و تمسخر، مراحل مبارزه و رویارویی کافران با آیات الهی و قرآن*

ما تأتيهم من آية . . . إلا كانوا عنها معرضين. فقد كذبوا بالحق . . . ما كانوا به ي

12_ تکذیب آیات الهی با تمسخر و استهزا از شیوه های کافران

فقد كذبوا بالحق لما جاءهم فسوف تأتيهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

ص: 199

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 7 - 1

1_ در صورت نزول کتابی ملموس از سوی خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کفرورزان آن را سحر خواهند دانست.

و لو نزلنا علیک کتابا فی قرطاس فلمسوه بأیدیهم لقال الذین کفروا إن هذا إلا سحر مبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 3

3_ تمسخر و استهزای پیامبران الهی، شیوه کافران در طول تاریخ بوده است.

و لقد استهزیء برسلس من قبلک . . . ما کانوا به یستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 26 - 3

3_ افسانه خواندن قرآن و کهنه دانستن مطالب آن، از ترفندهای کافران برای جلوگیری از گوش فرادادن مردم به آن

إن هذا إلا أسطیر الأولین. و هم ینهون عنه

«اول» به معنای آغاز است، و مراد کافران از این اتهام کهنه بودن مطالب قرآن می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 52 - 1, 2

1_ روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی، همانند روش فرعونیان و کافران پیش از آنان

کذاب ءال فرعون و الذین من قبلهم

«دأب» به معنای عادت و روش است. و چون آیه به دنبال قضایای جنگ بدر آمده، معلوم می شود مشبه کافران مکه هستند و تقدیر جمله

چنین است: داب هؤلاء الکفره کذاب ءال فرعون. قابل ذکر است مراد از ضمیر در «قبلهم» آل فرعون هستند.

2_ همگونی روش کافران در طول تاریخ در برخورد با آیات الهی

کذاب ءال فرعون و الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 2، 1

1- اقوام کافر پیشین پس از مواجهه با برهان های روشن و دلایل منطقی انبیا و پافشاری آنان بر مواضع خویش ، آنان را تهدید به تبعید و یا بازگرداندن اجباری به کفر (ارتداد) می کردند .

و ما لنا الا نتوكل .. لنصبرنّ على ما اذيتمونا ... وقال الذين كفروا لرسلمهم

2- تهدید و توسل به زور ، از ابزار کفار به هنگام درماندگی از پاسخ گویی به براهین منطقی انبیا

جاءتهم رسلمهم بالبینت .. قالوا انا كفرنا ... ولنصبرنّ ... وعلى الله فليتوكل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 3

ص: 200

3- تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده، حربه همیشگی مشرکان و کافران علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

فعل مضارع «يقولون» بر استمرار و همیشگی بودن گفتار و تبلیغات مشرکان و دشمنان دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 47 - 3، 1

1- آگاهی کامل خداوند، به هدف ها و انگیزه های کافران در گوش فرا دادن به کلمات پیامبر (صلی الله علیه و آله)

نحن أعلم بما يستمعون به

«با» در «بما» برای سببیت است. بنابراین معنای آیه چنین می شود: ما به غرض و انگیزه ای که کافران به خاطر آن به سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوش فرامی دهند علم داریم.

3- کافران، به منظور خنثی کردن سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نجوا و گفت و گوی سرّی می پرداختند.

نحن أعلم بما يستمعون به . . . و إذ هم نحوی إذ يقول

«إذ هم نحوی» و «إذ يقول الظالمون» بدل «إذ يستمعون إليك» است. با توجه به این نکته، معنای آیه چنین می شود: ما آگاهترین هستیم به غرض کافران در گوش فرا دادن به سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که تهمت زدن [سحرزدگی] به اوست - و آگاه هستیم از نجوا و گفت و گوی آنان. چنین بیانی حکایت از آن دارد که غرض آنها از گوش دادن، تمهید و آماده شدن برای خنثی سازی سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 106 - 4

4- استهزای آیات و پیامبران الهی، شیوه کافران و عامل دوزخی شدن و حبط عمل آنان است.

جزاءهم جهنّم بما كفروا واتخذوا آی-تی و رسلی هزواً

«هزواً» و «هزأ» به یک معنا است و مصدری است که حمل آن بر «آیات» و «رسل» برای مبالغه است. راغب، آن را «شوخی ناآشکار» و دیگران، آن را «تمسخر» معنا کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 73 - 7

7- پاسخ کفران عصر بعثت ، در برابر آیات روشن و دلایل کافی توحید و اسلام ، بیان وضعیت بهتر اقتصادی و اجتماعی خود نسبت به مؤمنان بود .

قال الذين كفروا للذين آمنوا .. أئى الفريقين خير مقامًا و أحسن نديًا

لام در «للذين آمنوا» ممکن است برای تبلیغ باشد. در این صورت مؤمنان مخاطب کفران خواهند بود. همچنین می تواند برای تعلیل بوده و مراد این باشد که کفران، به خاطر مؤمنان و در باره آنان، پرسش یادشده را مطرح کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 3

3- همسانی کفران در طول تاریخ ، در برخورد غیر منطقی با رسولان الهی

ص: 201

و لقد استهزئ برسلك من قبلك

برخورد استهزاآمیز، بیانگر نداشتن منطق در موضع گیری ها است و چون پیامبران پیشین و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) مورد تمسخر کافران قرار گرفته اند؛ به دست می آید که برخورد کافران همسان بوده و مواضع مشابهی داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 1

1 - یادآوری برخورد های مستکبرانه کافران با مؤمنان در دنیا، در پی نجات خواهی آنان از دوزخ و رد آن از سوی خداوند

ربنا أخرجنا منها .. قال اخسئوا ... إنه كان فريق من عبادي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 11

11 - تحقیر و سرزنش، حربه مشرکان برای بازداشتن مردم از پیروی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قالوا .. إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 11

11 - استفاده کافران از شعر، در هجو ارزش های الهی و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ذكروا الله كثيراً و انتصروا من بعد ما ظلموا

قیدهای «ذکروا الله كثيراً» و «انتصروا من بعد ما ظلموا» می تواند نشانگر این باشد که شاعران جاهلی، ارزش های الهی و شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان را هجو می کردند و خداوند ضمن تشویق شاعران مسلمان به تبلیغ ارزش های الهی (و ذکروا الله كثيراً)، مقابله به مثل را نیز برای آنان تجویز کرده است (و انتصروا من بعد ما ظلموا).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 84 - 10

10 - تکذیب بی دلیل آیات الهی، شیوه مستمر و عادت همیشگی کافران

أماذا كنتم تعملون

تعبیر «کنتم تعملون» ماضی استمراری و بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 5

5 - نزول دفعی قرآن همانند تورات ، شرط پیشنهادی کافران برای قبول رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 48 - 5

ص: 202

5- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در انجام دادن رسالت خویش ، با رو در رویی کافران و منافقان مواجه بود .

یٰۤاَیُّهَا النَّبِیُّ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ . . . و دَعَا اَذِیْهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 36 - 1

1 - اتهام جنون و شاعر بودن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شیوه مشرکان و کافران در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و یقولون ائنَّا لتارکوا ءالھتئا لشاعر مجنون

آمدن فعل «یقولون» به صیغه مضارع، حکایت از استمرار این سخن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 52 - 4

4- توبیخ و سرزنش به جهت اعتقادات دینی ، از روش های کافران در مبارزه با اسلام

یقول اءنک لمن المصدّقین

فعل مضارع «یقول» _ که بر استمرار دلالت دارد _ گویای این حقیقت است که توبیخ و سرزنش کردن، کار همیشگی کافران در برخورد با مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 19

19 - باور و رفتار کافران ، براساس ظن و گمان است ؛ نه یقین و برهان .

و ما اظنّ الساعه قائمه و لئن رجعت إلی ربّی

برداشت یاد شده بر این اساس است که کافران از یک سو برپای قیامت را مورد تردید قرار می دهند و از سوی دیگر فرض وجود قیامت را مطرح می نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 7 - 6

6 - شناخت تاریخ و آگاهی از موضع گیری های همگون کافران در برابر پیامبران ، مانع نگرانی و دلسردی رهبران دینی است .

و کم أرسلنا . . . إلا كانوا به يستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 32 - 10

10 - موضع کافران در برابر پیامبران و وعده آنان به برپایی قیامت ، موضعی مستکبرانه و استهزاآمیز

وإذا قيل . . . والساعة لاریب فیها قلتما ندری . . . و ما نحن بمستیقنین

از سیاق آیه، استفاده می شود که سخن کافران در «ما ندری. . .» لحن استهزایی نیز داشته و آیه بعد مؤید این معنا است (کانوا به يستهزءون).

ص: 203

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جا ئیه - 45 - 33 - 5

5 - شیوه کافران در انکار معاد ، استهزاگرانه و نه منطقی

کانوا به یستهزءون

شیوه بودن استهزا از «کانوا به یستهزءون» که بر استمرار دلالت دارد استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جا ئیه - 45 - 35 - 1

1 - استهزای آیات الهی ، شیوه کافران مستکبر و دنیا محور

فاستکبرتم .. اتخذتم آیت الله هزوا

از این که به جای «استهزاتم» و یا تعبیر مشابه دیگر، گفته شده «اتخذتم آیات الله هزوا»، می توان به مطلب بالا راه برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 7 - 7

7- اتهام سحر ، سپر دفاعی کافران در برابر آیات روشن وحی

إذا تتلی علیهم آیتنا بینت قال الذین کفروا .. هـذا سحر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 17، 2

2- برخورد تحقیر آمیز کافران ، با گرایش محرومان به دین ، نمودی از روحیه استکباری آنان است .

واستکبرتم .. وقال الذین کفروا للذین ءامنوا لو کان

17- انکار حقایق دین از سوی کافران ، در قالب روشن فکری و ارزش گرایی

وقال الذین کفروا .. لو کان خیرا ما سبقونا الیه ... فسیقولون هـذا إفک قدیم

کافران با دعوی «لو کان خیرا» خود را ارزش خواه و با اتهام «هـذا إفک قدیم» خود را روشن فکر و ضد ارتجاع معرفی می کنند و با این

ادعاها، بدون تأمل در حقایق قرآن (إذ لم يهتدوا به) به کفر و انکار می پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 19

19- پیشینه داشتن اندیشه های دینی ، زمینه ارتجاعی شمرده شدن آن از سوی کافران *

فیقول ما هـِ ذَا إِلَّا أَسْـ طِيرِ الْأَوَّلِينَ

تعبیر «الأولین» نشانگر پرسابقه بودن عقیده به معاد در میان جوامع است و تعبیر «أساطیر»، اشاره به ارتجاعی بودن اندیشه معاد دارد. قرین آمدن این دو تعبیر، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 3.4

ص: 204

3- استهزای کافران نسبت به وحی و سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در پی خارج شدن از محضر آن حضرت

حتى إذا خرجوا من عندك قالوا .. ماذا قال أنفأ

پرسش «ماذا قال أنفأ» از روی توهین و استهزا بوده است.

4- حضور کافران، در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله)، حضوری صوری با اهدافی توطئه آمیز *

و منهم من يستمع .. قالوا للذين أوتوا العلم ماذا قال أنفأ

خداوند در این آیه، حالت پرسشگری کافران (ماذا قال أنفأ) را مورد سرزنش و توبیخ قرار داده است. این توبیخ، از آن جهت بوده است که در پرسش آنان، نوعی توطئه و سعی در سست کردن ایمان دیگران، نهفته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 12 - 1

1 - سؤال تمسخرآمیز کافران درباره زمان برپایی روز جزا

يسئلون أيان يوم الدين

از آیات قبل و بعد، تمسخرآمیز بودن سؤال کافران استفاده می شود؛ زیرا آنان اصولاً در مقام فهم حق نبودند و با این پرسش، می خواستند راهی دیگر برای انکار معاد و وسیله ای برای تمسخر آن پیدا کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 52 - 4، 1

1 - تکذیب و اتهام، شیوه همیشگی اقوام و جوامع کفرپیشه و شرک آلود در برابر فرستادگان الهی

كذلك ما أتى الذين من قبلهم من رسول إلا قالوا ساحر أو مجنون

4 - اتهام سحر و جنون، موضع همیشگی کافران در برابر رسولان الهی

ما أتى الذين .. إلا قالوا ساحر أو مجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 42 - 2

2 - کافران ، در اندیشه ایجاد وقفه در روند گسترش دین ، با طرح مسائل بی اساس علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم یریدون کیداً

در آیات پیشین، سخن از اتهام های مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بررسی علل آن اتهام ها بود. در ادامه این بررسی، خداوند به اندیشه ناسالم و مکرآلود کافران اشاره می کند که آنچه آنان می گویند، ناشی از ابهام شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیست؛ بلکه دقیقاً ترفندی خائنانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 15 - 2

2 - معرفی قرآن به عنوان افسانه کهن ، از ترفند های همیشگی کافران تکذیب گر

إذا تتلى عليه آى - تنا قال أس - طير الأولین

ص: 205

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 51 - 7, 1

1 - نگاه کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نگاهی خشم آلود و کینه توزانه بود .

وإن يكاد الذين كفروا ليزلقونك بأبصارهم

«رَأَى» (مرادف «ذلل») به معنای لغزیدن و سقوط کردن است و عبارت «ليزلقونك بأبصارهم» کنایه از این است که کافران، با نگاه خشم گینانه و کینه توزانه، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می نگریستند؛ مانند آن که گفته می شود: فلان کس آن چنان به من نگاه می کند، که گویا می خواهد مرا با نگاهش بخورد و یا بکشد؛ یعنی، اگر برای او ممکن باشد که با نگاهش مرا بخورد و یا بکشد، چنین خواهد کرد.

7 - ترور شخصیت (همچون پیامبر (صلی الله علیه و آله)) ، از ترفند های کافران برای مبارزه با تعالیم اسلام و قرآن

لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَقَوْلُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ

این که کافران، به جای مبارزه با تعالیم قرآن، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را متهم به جنون کردند؛ بیانگر این نکته است که آنان درصدد بودند با این کار، به هدف خود (نابودی دین) نائل شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 33 - 4

4 - گنه پیشگان کافر ، در برخورد با مؤمنان ، چنان خود را در مقام قیّم و نگهبان می نشانند که گویا هدایت آنان را مأموریت خود می دانند .

و ما أُرسلوا عليهم حـَـ فظین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 22 - 1

1 - کافران ، به مجرد شنیدن آیات قرآن ، آن را تکذیب کرده و معارف آن را دروغ می پنداشتند .

بل الذین کفروا یکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 23 - 5, 2

2 - کافران ، تکذیب قرآن را ابزار رسیدن به اهدافی ساخته بودند که آن را اظهار نمی کردند .

بل الذین کفروا یکذبون . و الله أعلم بما یوعون

از مصادیق «مایوعون»، نیت ها و مقاصدی است که کافران، تکذیب قرآن را وسیله رسیدن به آن مقاصد کرده بودند.

5 - تکذیب قرآن از سوی کافران ، ظاهری بوده و به دروغ بودن آن باور نداشتند .

و الله أعلم بما یوعون

تقابل این آیه با آیه قبل، بیانگر آن است که گرچه کافران به زبان قرآن را تکذیب می کردند؛ ولی خداوند بهتر می داند که در درون آنان از تکذیب قرآن خبری نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 206

3 - تصریح به آمادگی نداشتن مشرکان برای پذیرش توحید در هیچ زمان و تأکید بر واهی بودن پیشنهاد سازش از سوی آنان ، وظیفه ای الهی بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل . . . ولا أنتم عابدون ما أعبد

آیات آغاز سوره - که تسامح طرفین را در زمان آینده منتفی دانست - با مفهوم خود، تکلیف زمان حال را نیز روشن کرده است. در این حال، وضعیت زمان حال به صراحت در این آیه، بیان شد تا موضع گیری ها شفاف باشد.

168- روش برخورد کافران دوران موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 4

4 - همگونی برخورد های مشرکان عصر بعثت با کافران عصر موسی ، در مورد کتاب آسمانی

و لو جعلنَه قراءاً... و لقد ءاتینا... فاختلف فیه

169- روش برخورد کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 5

5 - خشمگین شدن کافران صدر اسلام و ظهور آثار کینه و نفرت در چهره آنان ، به هنگام شنیدن آیات قرآن و معارف توحیدی آن

و إذا تتلى عليهم آياتنا يتبينات تعرف في وجوه الذين كفروا المنكر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 7 - 4

4 - رفتار کافران با شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخوردی تحقیرآمیز و در حد شخصیتی فاقد شهرت و موقعیت

هل ندلكم على رجل يبينكم إذا مرقم كل مرقم

ذکر نکردن شخصیت حقوقی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان رسول خدا و یا نگفتن نام آن حضرت و آوردن عنوانی نکره، حکایت از موضوع یاد شده دارد.

170- روش برخورد کافران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 49 - 2

ص: 207

2_ اهل ایمان ، در دنیا مورد تحقیر کفرپیشگان مستکبر هستند .

أهؤلاء الذين أقسمتم لا ينالهم الله برحمه

171- روش برخورد کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 8

8_ تمسخر حق (قرآن) و آیات الهی، شیوه کافران مکه بوده است.

فسوف تأتيهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

مفاد جمله «کانوا به یستهزءون» ماضی استمراری است و بیانگر تداوم استهزا از سوی کافران عصر نزول این سوره است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 1

1_ روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی همسان با روش فرعونیان و کافران پیش از آنها

كدأب ءال فرعون و الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 6 - 3، 1

1- خطاب استهزاگرانه و بی ادبانه کافران مکه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هنگام سخن گفتن با آن حضرت

وقالوا یا ایها الذی نزل علیه الذکر

از اینکه کفار، در مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به جای خطاب مستقیم با اسم و عنوان، با عنوان موصول و غایب آن حضرت را صدا می زدند و نیز از اینکه به او نسبتی می دادند که خود آن را قبول نداشتند، حاکی از نکته فوق است.

3- کافران مکه ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به خاطر ادعای نزول وحی بر خود ، فردی مجنون و دیوانه می دانستند .

وقالوا یا ایها الذی نزل علیه الذکر إنک لمجنون

شواهد تاریخی گواهند که قبل از ادعای نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) آنان چنین تهمتی را به آن حضرت نسبت نمی دادند، پس این

تهمت به خاطر نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 9

9- برخورد کافران و مشرکان مکه با قرآن، اساس علمی و عقلانی نداشت؛ بلکه برخاسته از انگیزه های نفسانی _ روانی آنان بود.

و لقد صرفنا فی هـ ذالقرءان لیذکروا و ما یزیدهم إلا نفورًا

خداوند، حاصل تبیین تنوع و گوناگونی آیات خویش را برای مشرکان، نفرت آنان معرفی می کند و این، نشان می دهد که آنان، به جای برخورد منطقی با آیات الهی، برخورد روانی _ نفسانی داشتند.

ص: 208

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 5, 2, 1

1- کافران و مشرکان مکه، به هنگام رو به رو شدن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را مورد تمسخر و استهزا قرار می دادند.

وإذا رءاک الذین کفروا إن یتخذونک إلاّ هزواً

2- تمسخر و استهزا، تنها شیوه برخورد مشرکان و کافران مکه با شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

وإذا رءاک الذین کفروا إن یتخذونک إلاّ هزواً

حرف نفی «إن» و حرف استثنا «إلاّ» پس از آن - که بر قصر دلالت می کند - و نیز آمدن «هزواً» به صورت مصدر، همگی بیانگر استمرار و شدت در کار استهزا و تمسخر است.

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مورد تحقیر مداوم کافران مکه قرار می گرفت.

وإذا رءاک .. أهذا الذی یدکرء الهتکم

همزه استفهامیه در «أهذا..» برای تعجب است و اسم اشاره «هذا» - به قرینه استهزا - در تحقیر استعمال گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 60 - 11, 10

10 - کافران مکه، درصدد تحقیر و خوار ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند.

و لا یتخفّنک الذین لا یوقنون

دعوت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر در برابر کافران و نیز توصیه به مراقبت از خود که مبدا کافران آن حضرت را خفیف و خوار کنند، می تواند بازگو کننده وضعیّت رفتاری کافران درباره پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

11 - کافران مکه، درصدد بودند تا با تبلیغات خود، در مواضع عقیدتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) سستی ایجاد کنند.

إن أنتم إلاّ مبطلون.. و لا یتخفّنک الذین لا یوقنون

برخی بر این عقیده اند که معنای «لا یتخفّنک»، «لاینفز عن دینک» (بیرون نبرند تو را از دین ات) است (لسان العرب). «و لا یتخفّنک الذین لا یوقنون» می تواند بیان نوع اثری باشد که مشرکان، با «إن أنتم إلاّ مبطلون» درصدد ایجاد آن بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- انکار و برخورد عنادآمیز با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، شیوه مستمر کافران مکه

کانوا بأی_تنا یجحدون

فعل «کان» هرگاه بر مضارع داخل شود افاده استمرار می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 1

1- تلاش کافران مکه ، برای تحقیر مؤمنان و بی اهمیت جلوه دادن ایمان آنان

وقال الذین کفروا للذین ءامنوا لو کان خیرًا ما سبقونا إلیه

ص: 209

172- روش برخورد گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 13 - 6

6- واکنش هدایت ناپذیران مجرم در برابر انبیای الهی ، همگون و مشابه بوده است .

كذلك نسلکه فی قلوب المجرمین . لا یؤمنون به وقد خلت سنه الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطفین - 83 - 33 - 4

4 - گنه پیشگان کافر ، در برخورد با مؤمنان ، چنان خود را در مقام قیّم و نگهبان می نشانند که گویا هدایت آنان را مأموریت خود می دانند .

و ما أرسلوا علیهم ح_فظین

173- روش برخورد لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 13، 12

12_ لوط (ع) ، با تحریک عواطف مهاجمان و اظهار شفقت به ایشان ، در صدد بازداری آنان از تعرّض به میهمانان خویش برآمد .

قال ی_قوم .. فانقوا الله و لاتخزون فی ضیفی ألیس منکم رجل رشید

13_ ملاطفت لوط (ع) با قوم خویش ، حتی به هنگامی که از ناحیه آنان در فشار و آزار بود .

قال ه_ذا یوم عصیب .. قال ی_قوم ه_ؤلاء بناتی

لوط با گفتن «یا قوم» (ای مردم من) و پیشنهاد ازدواج با دخترانش ، لطف و عنایت خویش را به مردمان ابراز می دارد و این در زمانی است که حضرت لوط(ع) آن را روزی سخت و دشوار ارزیابی کرد.

174- روش برخورد محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 10

10_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) گر چه به همه سخنان از تمامی طیف ها ، گوش فرامی داد ؛ ولی در مرحله تصدیق و پذیرش ، تنها سخنان خدا و مؤمنان را باور داشت .

و يقولون هو أذن قل أذن خير لكم يؤمن بالله و يؤمن للمؤمنين

برداشت فوق بر این اساس است که اضافه «أذن» به «خیر» اضافه حقیقیه باشد ؛ بدین معنا که پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها شنوای سخنان نیک است و به هر سخنی ترتیب اثر نمی دهد، بلکه تنها سخنان خدا (وحی) و سخنان مؤمنان راستین را باور می کند.

ص: 210

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 96 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تحت تعلیم خداوند در کیفیت رفتار با مردم

ادفع بالتی هی أحسن السیئه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 11

11 - تحدّی با منکران قرآن ، روشی ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اثبات دروغ گویی و انگیزه های حق ستیزانه آنان

قل فأتوا بکتب من عند الله هو أهدى منهما

امر در «فأتوا» به اصطلاح برای تعجیز (نشان دادن عجز ناتوانی کافران) و تحدی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 3 - 4,5

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها قسمتی از ماجرای افشا شدن رازش را ، به همسر افشاگر خود فهماند و از بخشی دیگر چشم پوشید .

عرّف بعضه و أعرض عن بعض

5 - بزرگواری پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برخورد با همسران خطاکار خویش

عرّف بعضه و أعرض عن بعض

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها قسمتی از مطلب افشا شده را به همسر افشاگرش گفت _ نه همه آن را _ می توان برداشت بالا را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در نیمه دوم بعثت و به هنگام استقرار نظام اسلامی در مدینه ، مأمور سختگیری و برخورد بدون

مسامحه و گذشت با کافران و منافقان

جهد الكفّار و المنفقين و اغلظ عليهم

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که نزول این دسته از آیات، در دورانی بوده است که نیمی از بعثت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سپری شده و نظام اجتماعی اسلام در مدینه تشکیل یافته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 4 - 3

3 - واکنش پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر تهمت‌ها و افتراهای مخالفان، با خلق و خوی والا و بزرگوارانه بود.

ما أنت بنعمه ربّك بمجنون... وإني لعلی خلق عظیم

آیه شریفه، می‌تواند ناظر به کیفیت برخورد پیامبر (صلی الله علیه و آله) با افترای جنون از سوی دشمنان آن حضرت باشد که در دو آیه پیش یاد شده است.

ص: 211

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 2 - 1

1 - رد معبود های کافران و امتناع از عبادت آنها در تمام عمر خویش ، خط مشی ارائه شده از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در گفتوگو با کافران

لا أعبد ما تعبدون

175- روش برخورد مخالفان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 9 - 4

4 - نماز در عصر بعثت ، مورد تهاجم مخالفان اسلام

أرءیت الذی ینهی

جمله «لئن لم ینته» _ در آیات بعد _ قرینه بر وقوع این مزاحمت، به هنگام نزول آیات این سوره است که با اوایل بعثت هم زمان بوده است.

176- روش برخورد مخالفان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 19

19- مخالفان انبیا به جای جواب دادن به استدلال های منطقی و متین پیامبران به شخصیت آنان می پرداختند .

قالت رسلهم أفی الله شك فاطر السموت والأرض .. قالوا إن أنتم إلا بشر مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 11 - 2

2- استهزا و تمسخر ، شیوه رایج و سیاست واحد مخالفان انبیا در طول تاریخ

و ما یأتیهم من رسول إلا کانوا به یتستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- تمسخر، از حربہ های مخالفان قدرتمند و صاحب مال و تعالیم پیامبران، علیه ایشان

فلما جاءتهم رسلهم بالبينات فرحوا.. و حاق بهم ما كانوا به يستهزون

آمدن فعل مضارع «یستهزون» به همراه فعل «كانوا»، مفید استمرار است.

ص: 212

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 5

5 - مبارزه تبلیغاتی و گفتاری ، شیوه رایج مخالفان در برابر رسولان الهی

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 7 - 1

1 - تمامی پیامبران در طول تاریخ ، با استهزا و تمسخر مخالفان مواجه بوده اند .

و ما يأتيهم من نبي إلا كانوا به يستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 4

4 - اتهام ساحری و جادوگری به پیامبران ، ترفندی از سوی مخالفان ایشان

وقالوا يـأَيُّه السـاحـر

177- روش برخورد مخالفان صالح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 9

9 - دروغ و تزویر ، وسیله ای در دست مخالفان صالح برای پیشبرد اهداف خویش

لنبيئته و أهله ثم لنقولن لولييه ما شهدنا مهلك أهله

178- روش برخورد مخالفان محمد(صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 5

5- استهزا و تمسخر از روش های دشمنان و مخالفان علیه پیامبر (صلى الله عليه و آله)

توصیف مشرکان و مخالفان پیامبر(صلی الله علیه و آله) به «استهزاگران» نشان دهنده این نکته است که آنان همواره از این روش، برای مبارزه با آن حضرت استفاده می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 9 - 1

ص: 213

1 - برخی از مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مانع نماز خواندن آن حضرت بودند .

أرءیت الذی ینهی

مراد از «الذی ینهی» _ به قرینه آیه بعد و جمله «لاتطعه» در آخر سوره - کسی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از نماز خواندن نهی می کرد. جمله «فلیدع نادیه» در آیات بعد، وی را فردی دارای نفوذ کلام معرفی کرده و به گفته بسیاری از مفسران، مراد ابوجهل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 17 - 3، 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مورد تهدید مخالفان به اقدامی سازمان یافته علیه او، در صورت ادامه دادن به ادای نماز

ینهی . عبداً إذا صلّی ... فلیدع نادیه

امر در «فلیدع»، تعجیزی و بیانگر آن است که دعوت از هم نشینان، برای شخص مخالف نماز سودی ندارد. این سخن، نشانگر وجود چنین تهدیدی از سوی مخالفان است.

3 - مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آسیب رسانی به او را بر خود، دشوار و در گرو اقدام جمعی می دانستند .

فلیدع نادیه

179- روش برخورد مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 26 - 8

8- عیسی (ع)، شیوه برخورد با مردم و چگونگی واکنش در برابر بهتان آنان را به مادرش مریم (س) آموخت .

فأما ترین من البشر أحداً فقولی

180- روش برخورد مستبدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 54 - 6

6 - زبون ساختن انسان ها و ممانعت از رشد و تکامل اندیشه آنان، روش جباران و حکومت های فاسد در طول تاریخ

فاستخفّ قومه فأطاعوه

181- روش برخورد مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 214

10 - اتهام ، و نیز ادعای برتری در آیین و روش زندگی ، شیوه مستکبران در برخورد با حق و آیین پیامبران

إن هذّن لسحرّن .. بطریقتم المثلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 54 - 3

3 - حقیر و ناچیز جلوه دادن قدرت و توانایی های جبهه مخالف و حق طلب ، از ترفند های قدرت های استکباری و نظام های فرعونی

إنّ هـِـؤلاء لسرذمه قلیلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 56 - 4

4 - قدرت نمایی و بزرگ جلوه دادن توانایی های خود در برابر جبهه مخالف ، از ترفند های قدرت های استکباری و نظام های فرعونی است .

وإنا لجمیع حـذرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 1

1 - استهزای آیات الهی ، شیوه کافران مستکبر و دنیا محور

فاستکبرتم .. اتّخذتم آیت اللّٰه هزوا

از این که به جای «استهزاتم» و یا تعابیر مشابه دیگر، گفته شده «اتّخذتم آیت اللّٰه هزوا»، می توان به مطلب بالا راه برد.

182- روش برخورد مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 2 - 1، 2

1 - مسلمانی نابینا ، پس از ورود خود به مجلس وعظ و ارشاد پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، با ترش رویی و روی گردانی یکی از حاضران

مواجه شد .

عبس و تولی . أن جاءه الأعمی

2- عبدالله بن أمّ مکتوم ، نابینای مسلمانی که گرفتار ترش رویی و اعراض یکی از حاضران مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) شد .

أن جاءه الأعمی

برخی از مفسران، نام شخصی را که «أعمی» بود و آیه شریفه درباره حضور او نازل شده، «عمرو» و اکثریت «عبدالله» نوشته اند؛ ولی همگان بر این اتفاق دارند که او فرزند نابینای «ام مکتوم» بود. در شأن نزول آیه شریفه آمده است که وی در حال ورود به مجلسی که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در آن حضور داشت، مورد اسائه ادب فردی از بنی امیه _ که گفته می شود عثمان بن عفان بوده است _

ص: 215

قرار گرفت.

183- روش برخورد مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 10

10_ دروغگویی، شیوه همیشگی مشرکان لجاجت پیشه است.

فقالوا... و إنهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 1

1_ مشرکان برای دور ساختن برخی مؤمنان از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن حضرت را تحت فشار قرار می دادند.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 7

7_ «عن أبي جعفر (ع) قال: أخبرني جابر بن عبد الله أن المشركين كانوا إذا مرّوا برسول الله (صلی الله علیه و آله) حول البيت طأطأ أحدهم ظهره ورأسه هـ كذا و غطى رأسه بثوبه لا يراه رسول الله (صلی الله علیه و آله) فأنزل الله عز وجل: «ألا- إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما يعلنون» ;

از امام باقر (ع) روایت شده است که فرمود: جابر بن عبد الله به من خبر داد که مشرکان هرگاه در اطراف کعبه از کنار رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می گذشتند، بعضی از آنان سر و پشت خود را خم می کرد بدین گونه - و جابر خود خم شد - و سر خود را با جامه اش می پوشانید که آن حضرت او را نبیند. پس خدا این آیه را نازل کرد: «ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه ألا حين يستغشون ثيابهم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 3

3- تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده، حربه همیشگی مشرکان و کافران علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

المستهزئين... و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

فعل مضارع «يقولون» بر استمرار و همیشگی بودن گفتار و تبلیغات مشرکان و دشمنان دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 15

15- مشرکانی که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند ، با علمای دین برخورد تحقیرآمیز و خوار کننده دارند .

ص: 216

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسـ طر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم ...

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به ذکر است که مراد از «أوتوا العلم» به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 11

11- شرک در عبادت و تحریم مباح ها و اسناد آن به مشیت خداوند ، از سنت های رایج مشرکان در طول تاریخ

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء نحن ولا آباؤنا ولا حرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 6

6- مشرکان ، به هنگام طرح وحدانیت پروردگار از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اساس آیات قرآن ، با نفرت بسیار از آن حضرت روی برمی گرداندند .

و إذا ذكرت ربك في القرآن وحده ولّوا على آدبهم نفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 5

5- مؤمنان از برخورد های ناروا و غیر منطقی مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بسیار خشمگین بودند .

وقل لعبادی يقولوا التي هي أحسن

در شأن نزول آیه آمده است: مؤمنان، وقتی مشاهده می کردند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب مشرکان مورد آزار و اذیت قرار می گیرد، از آن حضرت اجازه جهاد و برخورد می خواستند که این آیه نازل شد (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 2 - 2

2- برخورد ناشایست و بازی گرانه مشرکان با آیات الهی ، نشانگر اوج غفلت و بی خبری آنان است .

و هم فی غفله معرضون . مایاتیهم من ذکر من ربهم

جمله «مایاتیهم من ذکر. .» یا بیان برای جمله پیشین است و یا در حکم تعلیل برای آن. در هر صورت بیانگر چگونگی و چرایی غفلت و بی خبری عمیق مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 96 - 4

4 - صبر در برابر بدرفتاری های مشرکان و وانهادن کیفر آنان به خدا ، توصیه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقطع پیش از هجرت

ادفع بالتی هی أحسن السیئه نحن أعلم بما یصفون

برداشت فوق، با توجه به مکی بودن سوره مؤمنون است.

ص: 217

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 41 - 3, 2, 1

1 - مشرکان ، همواره به هنگام مشاهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) او را به مسخره می گرفتند .

و إذا رأوك إن يتخذونك إلا هزواً

2 - مشرکان همواره ، به هنگام مشاهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ایشان را تحقیر می کردند .

و إذا رأوك .. أهـذا الذي بعث الله رسولاً

اسم اشاره «هـذا» در تحقیر استعمال شده است.

3 - تمسخر و تحقیر ، شیوه دایمی مشرکان برای مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا رأوك إن يتخذونك إلا هزواً أهـذا الذي بعث الله رسولاً

برداشت فوق، با توجه به وجود ادات حصر، استثنا، شرط و جزا در آیه شریفه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 10

10 - مشرکان ، در صدد تحقیر شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مردم بودند .

و إذا تتلى عليهم آءایـتنا بینـت قالوا ما هـذا إلا رجل

آوردن اسم اشاره «هـذا» و نکره بودن «رجل» _ که تنوین آن برای تحقیر است _ دلالت بر نکته یاد شده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 12 - 4

4 - تمسخر و استهزا ، از شیوه های برخورد مشرکان با تعالیم قرآن و پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

بل عجبیت و یسخرون

از مضارع آمدن فعل «یسخرون» _ که دلالت بر استمرار کار تمسخر دارد _ ، می توان برداشت یاد شده را استفاده کرد. گفتنی است که تکرار این فعل در دو آیه بعد (و إذا رأوا آءایه ... یستسخرون) مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 36 - 1

1 - اتهام جنون و شاعر بودن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شیوه مشرکان و کافران در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و يقولون أننا لتارکوا الهتنا لشاعر مجنون

آمدن فعل «يقولون» به صیغه مضارع، حکایت از استمرار این سخن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 2

2 - تلاش مشرکان برای مقابله با قرآن ، از طریق جنجال آفرینی و ایجاد سر و صدا ، هنگام قرائت آیات آن به وسیله پیامبر و مؤمنان

ص: 218

«لغو» (مصدر «ألغوا») در مورد کلام و سخن بی معنی اطلاق می شود و در این جا مراد، گفتن سخنان یاوه و ایجاد سر و صدا می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 52 - 1

1 - تکذیب و اتهام ، شیوه همیشگی اقوام و جوامع کفرپیشه و شرک آلود در برابر فرستادگان الهی

كذلك ما أتى الذين من قبلهم من رسول إلا قالوا ساحر أو مجنون

184- روش برخورد مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 5

5- مشرکان دوران جاهلی ، مردمانی دروغ پرداز و آرایش دهنده مطالب دروغ

و تصف ألسنتهم الكذب

«الكذب» مفعول «تصف» است. آوردن چنین وصفی برای مشرکان به جای فعل «یکذب» حاکی از این است که آنان، مطالب دروغ را توصیف کرده و آرایش می دادند.

185- روش برخورد مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 11، 12

11 _ شرک پیشگان صدر اسلام تلاش می کردند تا با ظاهر سازی و خوش زبانی (رفتار منافقانه) افکار عمومی مسلمانان را فریب داده و رضایت و خوشبینی آنان را نسبت به خود جلب کنند .

يرضونكم بأفوههم و تأبى قلوبهم

12 _ رفتار های فریبکارانه (ظاهر سازی ها و خوش زبانی های) مشرکان صدر اسلام ، خوشبینی هایی را در میان مسلمانان نسبت به آنان به وجود آورده بود .

كيف يكون للمشرکین عهد . . . كيف . . . يرضونكم بأفوههم و تأبى قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 1

1_ واکنش مشرکان صدر اسلام نسبت به قرآن کریم ، واکنشی تحقیرآمیز بود .

و یقولون لو لا أنزل علیه آیه من ربه

ص: 219

کلمه «آیه»، به قرینه مقام، به معنای معجزه است؛ یعنی، مشرکان می گویند: چرا بر محمد(صلی الله علیه و آله) از سوی خدایش معجزه نازل نشده. مفهوم این سخن آن است که: ما قرآن را به عنوان آیت و نشانه ای الهی برای صدق ادعای پیامبر(صلی الله علیه و آله) قبول نداریم و این در واقع تحقیر شأن قرآن و استخفاف به امر کتاب خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 43 - 4

4 - مشرکان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برخوردی لجوجانه داشتند .

أفأنت تهدي العمى ولو كانوا لا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 9

9 - مشرکان ، پیامبر اسلام را از مبارزه با معبودهایشان برحذر داشته و از قهر آنان می ترساندند .

و يخوفونك بالذین من دونه

برداشت یاد شده مبتنی بر این فرض است که مقصود از «الذین من دونه» معبودهای مشرکان باشد؛ چنان که بسیاری مفسران گفته اند: بت پرستان مکه پیامبر(صلی الله علیه و آله) را از خشم و غضب بت ها برحذر می داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 1

1 - موضع گیری ملحدانه مشرکان در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، همانند موضع گیری کافران در برابر رسولان پیشین

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 4,5

4 - همگونی برخورد های مشرکان عصر بعثت با کافران عصر موسی ، در مورد کتاب آسمانی

ولو جعلناه قرءاناً .. و لقد آتینا ... فاختلف فیه

5 - تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر کفرورزی های مشرکان عصر بعثت نسبت به قرآن

و لقد آتينا موسى الكتـب فاختلف فيه

ذكر اختلاف قوم موسى در پذیرش تورات، به قرینه عبارت های قبلی (مايقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلک)، می تواند برای تسلی خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) باشد.

186- روش برخورد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 21

ص: 220

21_ اتهام بدعتگذاری و تجاوز به احکام دین الهی به اسلام و مسلمانان در تبلیغات مشرکان مکه

إن ربك هو أعلم بالمعتدين

کاربرد فعل تفضیل «أعلم» و تأکید و حصر آن با «إن» و ضمیر فصل «هو» در مواردی است که مدعیان و منکرانی در برابر وجود داشته باشند. بدین معنی که چه بسا مشرکان، مسلمانان را به سبب پایبندی به احکام اسلام به بدعتگذاری متهم می ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 9

9- برخورد کافران و مشرکان مکه با قرآن، اساس علمی و عقلانی نداشت؛ بلکه برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود.

و لقد صرفنا فی هـ ذا القرآن لیذکروا و ما یزیدهم إلا نفورا

خداوند، حاصل تبیین تنوع و گوناگونی آیات خویش را برای مشرکان، نفرت آنان معرفی می کند و این، نشان می دهد که آنان، به جای برخورد منطقی با آیات الهی، برخورد روانی - نفسانی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 6

6- موضع گیری مشرکان مکه در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، استمرار موضع گیری فرعون در برابر موسی (ع) بود.

و قالوا لن نؤمن لک .. و لقد ءاتینا موسی ... فقال له فرعون انی لأظنک ی-موسی مس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 1,2

1- کافران و مشرکان مکه، به هنگام رو به رو شدن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را مورد تمسخر و استهزا قرار می دادند.

و إذا رءاک الذین کفروا إن یتخذونک إلا هزوا

2- تمسخر و استهزا، تنها شیوه برخورد مشرکان و کافران مکه با شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

و إذا رءاک الذین کفروا إن یتخذونک إلا هزوا

حرف نفی «إن» و حرف استثنا «إلا» پس از آن - که بر قصر دلالت می کند - و نیز آمدن «هزوا» به صورت مصدر، همگی بیانگر استمرار و شدت در کار استهزا و تمسخر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 5

5 - اقدام مشرکان مکه به جنگ تبلیغاتی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به دلیل ناتوانی از مقابله منطقی با آن حضرت

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ

ص: 221

187- روش برخورد معترض به عبدالله بن ام مکتوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 10 - 1

1 - فرد خشمگین از حضور ابن ام مکتوم در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از او اعراض کرده، خود را به گفتوگو با دیگری سرگرم ساخت.

فأنت عنه تلهي

«تلهي» در اصل «تلهي» بوده و حذف «تاء» از باب تفعّل در این موارد شایع است. این کلمه از ریشه «لهو» است و راغب در مفردات «لهو» را به معنای چیزی دانسته است که انسان را از آنچه باید مقصد او قرار گیرد و برای او اهمیت دارد، باز دارد.

188- روش برخورد مفتريان به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 15

15- مشرکاني که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند، با علمای دین برخورد تحقیرآمیز و خوار کننده دارند.

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسـطـر الأولین . . . قد مکر الذین من قبلهم ...

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به ذکر است که مراد از «أوتوا العلم» به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

189- روش برخورد مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 66 - 4

4- عکس العمل نوع انسان ها در برابر وعده بهشت و نعمت های آن از جانب خداوند، انکار و استبعاد معاد است.

جنّت عدن التي وعد الرحمن . . . و يقول الإنسـن أءذا ما متّ

چنانچه دو آیه قبل («و ما نتزلّ . . . سمياً») جملاتی معترضه و بریده از آیات قبل و بعد باشد، آیه مورد بحث در ادامه آیات قبل از این دو

آیه خواهد بود که در مورد بهشت و نعمت های آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 16

16- اهانت به پدر و مادر ، در شأن منکران معاد و نه معتقدان به حقانیت وعده های خداوند *

الذی قال لولدیهِ أُفُّ لکما أتعداننِی أن أُخرج . . ما هـ_ذا إلاَّ أسـ طیر الأولین

ص: 222

آیات پیشین، حاوی سفارش خداوند در زمینه احسان به والدین بود و در مقابل، در این آیه به دو صفت ناشایست اشاره شده است: 1_ بی احترامی به والدین، 2_ انکار معاد. از قرین آمدن این دو نکته می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

190- روش برخورد ملانکه ثبت عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 11 - 4

4 - مراقبان اعمال در ثبت و ضبط آن ، برخوردی کریمانه و اغماض گرانه دارند .

کرامًا ک_تبین

تقارن وصف کرامت و کتابت در یک آیه، گویای ارتباط آن دو است. بنابراین کرامت ناظران اعمال، به هنگام ثبت آن ظهور می یابد.

191- روش برخورد ملکه سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 32 - 4,5,2,1

1 - نظرخواهی بلقیس از درباریان خود، درباره چگونگی پاسخ به سلیمان (ع)

قالت یاأیها المملؤا أفتونی فی امری

«إفتاء» (مصدر «أفتونی») به معنای اظهار نظر است. «أفتونی فی امری»؛ یعنی، نظرتان را در این که باید چه کار انجام دهم، بیان کنید.

2 - برخورد جدی ملکه سبا با نامه سلیمان و عدم تردید وی در صحت آن

قالت یاأیها المملؤا أفتونی فی امری

در عبارات بلقیس، کلامی که حاکی از تردید باشد مشاهده نمی شود؛ بلکه اقدام وی به مشاوره درباره محتوای نامه، نشانگر اطمینان او است.

4 - مشورت با بزرگان دربار، قبل از تصمیم گیری نهایی در امور کشور، شیوه همیشگی ملکه سبا

أفتونی فی امری ما کنت قاطعه أمرًا حتی تشهدون

«قطع» (مصدر «قاطع») در اصل به معنای بریدن و در این جا کنایه از عزم و تصمیم است. «أمرًا» نکره در سیاق نفی و مفید عموم می باشد. «شهادة» (مصدر «تشهدون») معادل حضور است؛ یعنی، من تاکنون جز با حضور شما در هیچ کاری تصمیم نگرفتم.

5 - احساس خطر جدی ملکه سبا از نامه سلیمان و تلاش وی برای تحکیم روابط در درون دربار

أفتونی فی امری ما کنت قاطعه أمرًا حتی تشهدون

در صورتی که کار مشاوره برای بلقیس امری معمولی بود، وی نیازی نداشته تا در خصوص این موضوع، بر شیوه مشاوره خود تأکید کند. احتمال می رود این تأکید از آن جهت باشد که موضوع را بسیار جدی و خطرناک تلقی کرده و با این سخنان سعی داشته تا دل درباریان را به دست آورد و آنان را با خود همراه سازد.

ص: 223

192- روش برخورد منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 204 - 4,5,9,10

4_ منافقان برای فریب مردم ، هم سخن خوب می گویند و هم خوب سخن می گویند .

و من الناس من يعجبك قوله في الحيوه الدنيا

خوب سخن گفتن از جمله «يعجبك قوله»، و سخن خوب از «في الحيوه الدنيا» برداشت شده است. البته اگر «في الحيوه الدنيا»، متعلق به «قوله» باشد ؛ یعنی آنان درباره دنیا، طرحهای زیبا و شگفت آوری داشتند.

5_ منافقان ریاکار و متظاهرنند .

و من الناس من يعجبك قوله في الحيوه الدنيا .. وهو الدّ الخصام

9_ قَسَم و شاهد گرفتن خداوند ، دستاویز منافقان برای اثبات اظهاراتِ خود

و يُشهد الله على ما في قلبه

10_ بهره گیری منافقان از باور ها و مقدّسات مؤمنان ، برای رسیدن به اغراض خویش

و يُشهد الله على ما في قلبه

قسم به خداوند که از مقدّسات مسلمین است، دستاویز برخی از مردم برای قبولاندن عقاید بی پایه خویش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 1,2,3,7,12

1_ تلاش منافقان برای فساد در زمین و نابودی حرث و نسل ، در صورت به حکومت رسیدن

و اذا تولّى سعى في الأرض .. الحرث و النسل

بنابراینکه «تولّى»، به معنای حکومت باشد.

2_ داعیه اصلاح طلبی منافقان پیش از حاکمیت ، و فساد آنان پس از رسیدن به حکومت

و من الناس من يعجبك .. و اذا تولّى سعى في الارض ليفسد فيها

3_ داعیه اصلاح طلبی منافقان هنگام برخورد با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، و تلاش آنان در جهت فساد پس از بازگشت از محضر او *

و من الناس من یعجبک . . . و اذا تولی سعی فی الأرض

بنابراینکه «اذا تولی»، به معنای بازگشت باشد.

7_ نفاق، پُل به قدرت رسیدن سیاست بازانِ ناصالح

و اذا تولی سعی فی الأرض

در برداشت فوق، «تولی»، رسیدن به حکومت معنا شده است.

12_ فساد در زمین، پیامد حکومت منافقان

و اذا تولی سعی فی الأرض لیفسد فیها

بنابراینکه «تولی»، به معنی رسیدن به حکومت باشد.

ص: 224

1_ سرسختی ، تکبر و غرور ریاکارانِ مدعی اصلاح (منافقان) ، در مقابل دعوت به تقوا

و من الناس من يعجبك .. و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

5_ تفکیک میان قرآن و پیامبر (کتاب و سنت) ، از شیوه های منافقان

و اذا قيل لهم تعالوا الى ما انزل الله و الى الرسول رايت المنافقين يصدون عنك ص

منافقان در برابر دعوت به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها اعراض از پیامبر (صلی الله علیه و آله) را عنوان کردند (یصدون عنک)، نه اعراض از قرآن را. زیرا در آیه نیامده است: یصدون عما انزل الیک.

8_ تلاش پیگیر منافقان در مقابله با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بازداشتن مردم از مراجعه به او

رايت المنافقين يصدون عنك صدوداً

فعل مضارع «یصدون» دلالت بر استمرار دارد. قابل ذکر است که در برداشت فوق «یصدون» فعل متعدی و مفعول آن «الناس» گرفته شده است؛ در این صورت «یصدون» به معنی «یمنعون» خواهد بود.

5_ منافقان به هنگام رسوایی و یا رنج های ناشی از عملکردشان ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) روی می آوردند و عذرخواهی می کنند .

فکیف .. ثم جاؤک یحلفون بالله ان اردنا الا احساناً

مراد از «مصیبه»، معنایی است که شامل رسوایی نیز می شود؛ به دلیل عذرخواهی منافقان که با جمله «ان اردنا» آن را اظهار می داشتند.

6_ دروغ ، سوگند به خدا ، توجیه اعمال ناروا و عذرتراشی ، از شگرد های منافقان

یصدون عنك صدودا .. ثم یحلفون بالله ان اردنا الا احساناً و توفیقاً

به دلیل «یصدون عنک» معلوم می شود که ادعای اراده احسان دروغ بوده است. بنابراین ادعای آنان تنها توجیه و عذر تراشی برای اعمال ناروایشان بوده است؛ نه پی بردن به اشتباه و عذرخواهی واقعی.

8_ سوء استفاده منافقان از مقدّسات

یحلفون بالله

10_ ادعای نیکوکاری، مدارا و صلح جوئی، توجیه ناروای منافقان در مورد مراجعه به حکم طاغوتی

یریدون ان یتحاكموا الى الطّاغوت . . ان اردنا الا احساناً و توفيقاً

13_ احسان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، توجیه ناروای منافقان برای عدم ارجاع داوری به وی

ان اردنا الا احساناً و توفيقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 63 - 4

ص: 225

4_ دروغگویی منافقان ، در ادعای خیرخواهی و صلحجویی

ان اردنا الا احساناً و توفيقاً. اولئك الذين يعلم الله ما في قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 7

7_ معرفی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان عامل شرور ، از روش های ایدایی و تبلیغی منافقان و یهود علیه آن حضرت

ان تصبهم سيئه يقولوا هذه من عندك

برخی از مفسران با توجه به شأن نزول آیه گفته اند که مقصود از ضمیر «تصبهم»، منافقین و یهودیان هستند که حوادثی چون قحطی و خشکسالی را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) منتسب می کردند و از این راه علیه او تبلیغ می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 142 - 1

1_ خدعه و نیرنگ با خداوند ، برنامه همیشگی منافقان است .

إنّ المنافقين يخذعون الله

فعل مضارع «يخذعون»، استمرار و اصرار منافقان بر حيله گری را می فهماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 47 - 5

5_ سوء استفاده از کمبود ها ، کاستی ها و ناهماهنگی های جنگ ، شیوه منافقان بی ایمان سست باور

و لأضعوا خلكم بيغونكم الفتنة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 49 - 2

2_ بی ادبی و بی پروایی منافقان ، در سخن گفتن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و منهم من يقول ائذن لي ولا تفتني

اینکه منافقان پیامبر (صلی الله علیه و آله) را عامل فتنه و گناه خود معرفی کردند (ولاتفتنی)، نشانگر نهایت بی ادبی آنان نسبت به ساحت مقدس پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 58 - 3,4

3 - برخورد گستاخانه و بی ادبانه برخی از منافقان با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و منهم من یلمزک فی الصدقت

4 - رهبران جامعه اسلامی - هر چند عادل باشد - در معرض عیب جویی منافقان هستند .

و منهم من یلمزک فی الصدقت

وقتی که پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، با همه عدالت و پاکی اش، مورد طعن و ایراد منافقان قرار گیرد، دیگران نیز بی تردید از عیب جویی

ص: 226

آنان در امان نخواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 3

3_ معرفی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به عنوان فردی ساده و خوش باور نمونه ای از اذیت های منافقان نسبت به آن حضرت

الذین یؤذون النبی و یقولون هو أذن

«أذن» به کسی گفته می شود که به هر سخنی گوش فرا دهد و زود باور کند؛ یعنی، ساده و خوش باور باشد. گفتنی است که برداشت فوق بر این اساس است که جمله «یقولون هو أذن» برای بیان مورد و نمونه ای باشد که منافقان، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به آن متهم کرده و باعث رنجش خاطر آن حضرت می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 65 - 2،7

2_ توجه گری نسبت به مواضع و سخنان ناروای خویش، شیوه اهل نفاق است.

لیقولن إنما كنا نخوض و نلعب

7_ به بازی گرفتن ارزش های دینی، نشانه نفاق و از شیوه منافقان است.

یحذر المنفقون... لیقولن إنما كنا نخوض و نلعب... کنتم تستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 67 - 9

9_ شیوه منافقان، ترویج امور زشت و منکر و پیشگیری از تحقق معروف (ارزش ها و نیکی ها)

المنفقون و المنفقت... یأمرون بالمنکر و ینهون عن المعروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 10

10_ شیوه دوگانه منافقان در عیب جوئی از مؤمنان توانمند و مؤمنان تهیدست

الذین یلمزون المطّوعین . . . فیسخرون منهم

برداشت فوق بر این اساس است که «یلمز» درباره توانمندان و «یسخرون» درباره تهیدستان باشد و ضمیر «منهم» به «الذین یجدون . . .» برگردد؛ یعنی، منافقان، مؤمنان توانمند و اهل انفاق را مورد طعن و مؤمنان تهیدست انفاقگر را مورد استهزا و ریشخند قرار می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 96 - 5

5_ روی آوری به سوگند های دروغ ، از روش های منافقان برای دستیابی به هدف های خویش

سیحلفون بالله . . . یحلفون لکم

ص: 227

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 101 - 2

2_ برخی از منافقان ، آن چنان به دیانت تظاهر و نفاق خود را پنهان می کردند که حتی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) هم ناشناخته بودند .

و ممن حولکم من الأعراب . . . لا تعلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 1,3

1_ اقدام منافقان به ساختن مسجدی برای هدف های زینبار و کفرآمیز و تفرقه افکن میان مؤمنان

اتخذوا مسجداً ضراراً و کفراً و تفریقاً بین المؤمنین

3_ به کارگیری خانه خدا علیه دین خدا ، توسط منافقان

و الذین اتخذوا مسجداً . . . إرصاداً لمن حارب الله و رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 127 - 1,3

1_ نگاه مرموز منافقان به یکدیگر پس از نزول هر سوره ای از قرآن

و إذا ما أنزلت سوره نظر بعضهم إلى بعض

3_ اشاره مرموزانه منافقان به یکدیگر ، برای خروج مخفیانه از جمع شنوندگان آیات الهی

و إذا ما أنزلت سوره نظر بعضهم إلى بعض هل یریکم من أحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 50 - 10

10 - نسبت دادن جرم و گناه خویش به دیگران و چهره مظلومانه به خود گرفتن ، از نشانه های نفاق و اوصاف منافقان

أم یرخفون أن یحیف الله علیهم و رسوله بل أولئك هم الظالمون

مناققان خدا و رسول او را به ستم و اجحاف کردن در داوری هایشان متهم می کردند. در مقابل خداوند نیز با تأکید فراوان، آنان را ظالم معرفی کرده است این مطلب می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 5

5 - مناققان ، همواره در صدد نشان دادن حسن نیت خود و جلب نظر و اطمینان مؤمنان به خویش اند .

و أقسموا باللّٰه جهد أيمهم لئن أمرتهم ليخرجنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 48 - 5

5 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در انجام دادن رسالت خویش ، با رو در رویی کافران و مناققان مواجه بود .

يَأَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ... وَدَعَّ أذْيَهُمْ

ص: 228

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 26 - 9

9- ترفند منافقان ، در حفظ چهره ایمانی خویش ، به رغم همدلی با کافران در برخی زمینه ها

قالوا .. سنطیعکم فی بعض الأمر

تعبیر «فی بعض الأمر»، می تواند اشاره به این داشته باشد که منافقان، در عین تمایل درونی به کفر و کافران، نمی خواستند که در همه زمینه ها با کافران هماهنگ شده و کاملاً چهره کفر به خود بگیرند و از جرگه مؤمنان خارج شوند؛ زیرا مصالح آنان در حفظ چهره دینی خود بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 14 - 7

7 - استفاده ابزاری از دین علیه دیانت حق ، از ترفند های منافقان است .

ألم تر إلی الذین تولّوا قوماً غضب الله علیهم

برقراری روابط دوستانه با پیروان دین یهود از سوی منافقان، بی تردید برای ضربه زدن به دین اسلام و پیروان آن بوده است. بنابراین منافقان با اظهار علاقه به دین یهود، درصدد نفی دین حق و اصل دینداری بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 16 - 2

2 - استفاده ابزاری از ارزش های دینی علیه دین ، از شیوه های منافقان

اتّخذوا ایمهم جنّه

برداشت یاد شده به این خاطر است که منافقان از سوگند _ که در میان همه پیروان ادیان از ارزش ها به شمار می رود _ در جهت سد کردن پیشرفت اسلام، بهره می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 18 - 7

7 - منافقان ، چهره نفاقشان را در میان مسلمانان با سوگند های دروغشان پنهان می کردند .

کما یحلفون لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 11 - 9

9- چهره جدی و مصمم منافقان، در مقام سخن و فاقد واقعیت در مرحله عمل

الذین نافقوا یقولون . . . لنخرجنّ . . . و اللّٰه یشهد إنّهم لکذّابون

تأکیدهای مکرر در «لنخرجنّ» و «لننصرنکم»، چهره قاطع منافقان را در مرحله سخن می نمایاند و گواهی خداوند به سخن کذب آنان، عمل نکردن آنان را بیان می کند.

ص: 229

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 16 - 10

10 - اظهار ایمان و خداترسی منافقان ، ابزاری در دست آنان برای توجیه پیمان شکنی خود با کافران

كَمْثَل الشَّيْطَانِ .. قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ

از تشبیه منافقان به شیطان _ با توجه به ادعای خداترسی وی _ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 2 - 7، 6، 5، 2، 1

1 - منافقان ، زیر سپر سوگند ، نفاقشان را پنهان می داشتند .

اتَّخِذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً

2 - استفاده ابزاری از ارزش ها و مقدسات ، شیوه منافقان است .

اتَّخِذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً

5 - تلاش منافقان ، برای ممانعت و بازداشتن مردم از گرویدن به راه خدا و آیین او

فَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

«صدّ» در صورتی که متعدی استعمال شود، به معنای «منع کردن» خواهد بود. برداشت یاد شده بر این احتمال استوار است.

6 - کارآمد بودن استفاده ابزاری از دین علیه خود دین ، برای منافقان

اتَّخِذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

7 - هدف منافقان از تمسک به سوگند های دروغ ، اغفال کردن مردم و بازداشتن آنان از راه خداوند

اتَّخِذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

193- روش برخورد منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 49 - 6، 1

1 - منافقان صدراسلام، تنها در صورتی که داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نفع آنان بود، به آن تن می دادند.

وإن یکن لهم الحقّ یأتوا إلیه مدعنین

«اذعان» به معنای «انقیاد» و «مدعنین» به معنای «منقادین» (فرمان برداران و اطاعت کنندگان) است.

6 - منافقان، تنها در چارچوب منافع خویش به دین روی می آورند و در برابر فرمان های خدا و رسول او، مطیع و منقاد می شوند.

و إذا دعوا إلی اللّٰه ورسوله لیحکم بینهم إذا فریق منهم معرضون 0 و إن یکن لهم الح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 4، 2، 1

1 - منافقان صدراسلام، برای اثبات آمادگی شان جهت جهاد کردن، با سخت ترین سوگند ها، به خدا سوگند یاد می کردند.

ص: 230

و أقسموا باللّٰه جهد أيمهم لئن أمرتهم ليخرجنّ

مقصود از خروج در جمله «ليخرجنّ» طبق نظر مفسران و شأن نزول آن، خروج از شهر و دیار خویش و حرکت برای جهاد است.

2- منافقان صدراسلام، برای پوشش چهره کریه و مزورانه خود و فرار از فریضه جهاد، از سوگند به خدا استفاده می کردند.

و أقسموا باللّٰه جهد أيمهم لئن أمرتهم ليخرجنّ

4- تلاش گسترده منافقان صدراسلام برای اثبات حسن نیت خود و جلب نظر و اطمینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به سوی خویش

و أقسموا باللّٰه جهد أيمهم لئن أمرتهم ليخرجنّ

سوگند مؤکد، دلیل بر وجود چنین تلاشی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 6

6- برخی از منافقان صدراسلام، برای شانه خالی کردن از مسؤولیت حل و فصل مسائل اجتماعی، در پناه دیگران و مخفیانه از محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) می گریختند.

قد يعلم الله الذين يتسللون منكم لواداً

«تسلّل» به معنای خروج پنهانی است و «لواد» به معنای پنهان شدن در پشت سر کسی و در پناه او فرار کردن است. «لواداً» نیز حال برای فاعل «یتسللون» می باشد. گفتمی است که آیه شریفه با توجه به مضمون آن - به ویژه جمله «فليحذر الذين يخالفون عن أمره» - و نیز مطابق بعضی از شأن نزول ها، درباره منافقان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 8 - 9

9- منافقان، اعتقاد نداشتن به رسالت پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله) را در بین خودشان، علنی اعلام می کردند.

و يقولون في أنفسهم لولا يعذبنا الله بما نقول

مفسران عبارت «يقولون في أنفسهم» را دو صورت معنا کرده اند: الف) در دل خودشان می گویند؛ ب) در میان خودشان (با خودشان) می گویند. برداشت یاد شده بر پایه احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - شهادت صریح و اکید به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حضور آن حضرت ، از شگرد های منافقان برای پنهان نگه داشتن چهره نفاق خود از آن حضرت

إذا جاءك المنفقون قالوا نشهد إنك لرسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - به کارگیری تعبیرات جسارت آمیز علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محاورات منافقان

ليخرجنّ الأعزّ منها الأذلّ

مقصود رئیس منافقان از «أعزّ» خودش و از «أذلّ» رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است. این تعبیر حکایت از آن دارد که منافقان، در جمع خود

ص: 231

و در محاورات میان خویش، نسبت به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) تعبیرهای گستاخانه و جسارت آمیزی داشتند.

194- روش برخورد منافقان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 19 - 13

13 - منافقان مدینه، فاقد ثبات روانی بودند و موضع گیری شان، تابع مساعد بودن فضا و جو بود.

و إذ قالت طائفه منهم یـأهل یترب لا مقام لکم فارجعوا... فإذا جاء الخوف... تدور

195- روش برخورد موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 2

2 - موسی (ع) با گرفتن سر و ریش هارون، او را در باره گوساله پرست شدن بنی اسرائیل در غیاب خود مورد بازخواست قرار داد.

یـمرون ما منعک... لا تأخذ بلحیتی و لا برأسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 95 - 1

1 - موسی (ع)، پس از توبیخ بنی اسرائیل و برخورد شدید با هارون (ع) با مشاهده دخالت مستقیم سامری در گوساله پرستی بنی اسرائیل، به بازخواست و محاکمه او پرداخت.

قال فما خطبک یـسـمـری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 9

9 - تحقیر فرعون و فرعونیان از سوی موسی (ع) به خاطر نیندیشیدن در نظام هستی و انکار پروردگار جهان

قال ربّ المشرق و المغرب و ما بینهما إن کنتم تعقلون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعبیر «إن کنتم تعقلون» تعریضی به عدم تعقل فرعون و فرعونیان و مقابله به مثل با اتهام جنون به موسی (ع) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 4

4 - برخورد منطقی موسی (ع)، در برابر تهدید فرعون

ص: 232

قال... لأجعلنك من المسجونين . قال أولوجتتك بشىء مبین

196- روش برخوردار مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 9

9- اظهار محبت و دلسوزی کردن مؤمن آل فرعون نسبت به قوم خود (قبطیان)

ی-قوم

استفاده مؤمن آل فرعون از تعبیر «یا قوم» (ای قوم من) و تکرار آن در چهار نوبت (آیه های 29، 30، 32، 38 و 41)، گویای مطلب یاد شده است.

197- روش برخوردار مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 51 - 1

1- «حرف شنوا و مطیع هستیم»، تنها سخن همیشگی مؤمنان راستین در برابر فرا خوانده شدن آنان به پذیرش حکم خدا و داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنما كان قول المؤمنين إذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم أن يقولوا سمعنا و

فعل مضارع «يقولوا» همراه با فعل «كان» بر استمرار و کلمه «إنما» _ که اصطلاحاً آن را قصر افرادی می گویند _ بر حصر دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 16

16- اهانت به پدر و مادر، در شأن منکران معاد و نه معتقدان به حقانیت وعده های خداوند *

الذی قال لولديه أف لكما أتعدانني أن أخرج . . ما هـ إلا أسـ طیر الأولین

آیات پیشین، حاوی سفارش خداوند در زمینه احسان به والدین بود و در مقابل، در این آیه به دو صفت ناشایست اشاره شده است: 1_ بی احترامی به والدین، 2_ انکار معاد. از قرین آمدن این دو نکته می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

198- روش برخوردار مؤمنان اهل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 55 - 10، 4، 3، 2، 1

ص: 233

1 - مواجه شدن ایمان آوردگان از اهل کتاب ، با یاوه گویی مخالفان نادان

الذین ءاتینهم الکتب من قبله .. و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

2- پرهیز ایمان آوردگان از اهل کتاب ، از مقابله به مثل کردن در برابر سخنان یاوه و بی ادبانه افراد نادان

و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

3- ستایش خداوند از ایمان آوردگان اهل کتاب به خاطر رفتار پسندیده آنان در برابر یاوه گویان

و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

4- سکوت در برابر یاوه گویان ، نمودی از بردباری ایمان آوردگان از اهل کتاب

أولئك يؤتون أجرهم مرتين بما صبروا .. و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

10 - رعایت ادب و حفظ منش بزرگوارانه از سوی ایمان آوردگان از اهل کتاب به هنگام جدا شدن از یاوه گویان و وانهادن آنان به حال خویش

وقالوا .. سلم عليكم

199- روش برخورد مؤمنان راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 4،5

4 - مؤمنان راستین ، به هنگام حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی ، برای حل و فصل امور مهم اجتماعی ، بدون اذن خواستن به دنبال کار دیگری نمی رفتند .

إنما المؤمنون الذين ءامنوا بالله ورسوله و إذا كانوا معه على أمر لم يذهبوا حتّ

5 - اجازه خواستن از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر امت اسلامی برای ترک حضور در امور اجتماعی و حل و فصل مسائل عمومی ، از اوصاف مؤمنان راستین است .

إنّ الذين يستنذنونك أولئك الذين يؤمنون بالله ورسوله

200- روش برخورد نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - فرشتگانِ نگهبان و گماشته بر دوزخ ، درشتخوی و سختگیراند .

علیها مل_ئکه غلاظ شداد

13 - برخورد خشن و سختگیرانه نگهبانان دوزخ ، به فرمان الهی بوده و هرگز از آن نمی کاهند و یا متوقف نمی شوند .

علیها مل_ئکه غلاظ شداد لایعصون الله ما أمرهم و یفعلون ما یؤمرون

یادآوری عصمت و فرمانبری فرشتگان _ پس از ذکر برخورد خشن و سختگیرانه آنان با دوزخیان _ می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

201- روش برخورد نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 2

2_ برخورد حضرت نوح (ع) با قومش برخوردی عاطفی ، ترحم آمیز و مشفقانه بود .

إذ قال لقومه ياقوم

از اینکه حضرت نوح به جای الفاظی مانند «ای مشرکان»، «ای مردم» و «ای ..» فرمود: «ای قوم من» برداشت فوق استفاده می شود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 7

7_ برخورد حضرت نوح (ع) با سران و اشراف کافر ، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود .

یاقوم اریتم

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من!) حکایت از شفقت و ترحم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 2 - 1

1 - برخورد حضرت نوح (ع) با قومش ، برخوردی مشفقانه و ترحم آمیز بود .

قال یقوم

حضرت نوح(ع) به جای الفاظی مانند «ای مشرکان»، «ای مردم» و «ای ..» فرمود: «ای قوم من». از این نکته می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

202- روش برخورد وسوسه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 5 - 1

1 - وسوسه گران ، افکار پلید را در سینه های مردم جای داده ، آنان را از درون به سمت اهداف خود تحریک می کنند .

الذى يوسوس فى صدور الناس

ص: 235

203- روش برخورد هدایت ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 13 - 6

6- واکنش هدایت ناپذیران مجرم در برابر انبیای الهی ، همگون و مشابه بوده است .

كذلك نسلکه فی قلوب المجرمین . لا یؤمنون به وقد خلت سنه الأولین

204- روش برخورد یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 2

2_ یعقوب (ع) همه فرزندان خویش را گرامی می داشت و به همه آنان محبت می کرد .

إذ قالوا لیوسف وأخوه أحب إلى أبینا منا

افعل تفضیل (أحبّ) گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 17

17_ یعقوب (ع) برای واداشتن فرزندانش به پابندی به سوگند و پیمانشان ، آنان را متوجه نظارت و شهادت خدا کرد .

الله علی ما نقول وکیل

از جمله «الله ..» در صورتی که آن را جمله ای خبری بدانیم ، برداشت فوق استفاده می شود.

205- روش برخورد یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 6

6_ طمأنینه و آرامش یوسف (ع) به هنگام دفاع از خویش

قال هی رودتنی عن نفسی

یوسف(ع) در بیان رفع اتهام از خویش ، در سخن خود (هی رودتی عن نفسی) نه از ادات تأکید استفاده کرد و نه جمله خویش را با قسم و مانند آن بیان داشت. این کار نشان دهنده آرامش و اطمینان یوسف(ع) در آن عرصه سخت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 4

4_ استفاده یوسف (ع) از روش ترغیب به همراه تهدید برای رسیدن به مقصود خویش

ألا ترون أنى أوفى الكيل . . . فإن لم تأتوني به فلا كيل لكم

ص: 236

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 6

6_ یوسف (ع) با باز گرداندن مال التجاره فرزندان یعقوب ، درصدد بود در آنان احساس حق شناسی و سپاس گزاری ایجاد کند و انگیزه مراجعت ایشان را قوت بخشد .

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها .. لعلهم یرجعون

برداشت فوق ، ناظر به دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

206- روش برخورد یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 8، 7، 6

6_ بی اعتنایی و پشت گوش انداختن گفته های یهود ، اتهام آن به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

من الذین هادوا .. یقولون ... واسمع غیر مسمع

بر این مبنا که «غیر مسمع» اخبار باشد، نه نفرین. و جمله «اسمع غیر مسمع» بدین معناست: ای پیامبر سخنان ما را بشنو، اگر چه تاکنون نسبت به گفته ها و سخنان ما ناشنوا بودی و اعتنایی بدانها نداشتی.

7_ درک نمودن گفته های یهود ، تهمت آنان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

واسمع غیر مسمع

برداشت فوق بر این مبناست که شنیدن به معنای درک کردن باشد. یعنی درک کن و بفهم آنچه را ما می گوئیم؛ اگر چه تاکنون سخنان ما را درک نکردی و نفهمیدی.

8_ توهین و نفرین برخی از یهودیان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در ضمن سخن با آن حضرت

من الذین هادوا .. واسمع غیر مسمع

«غیر مسمع» در برداشت فوق به معنای انشایی آن گرفته شده است. و مفهوم آن چنین است: خدا تورا کر و ناشنوا قرار دهد. و یا: خدا تورا نفهم گرداند.

14_ به کارگیری کلمات دو پهلو و چند معنی ، شیوه برخی از یهودیان برای استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و طعن بر اسلام

واسمع غیر مسمع . . . راعنا لیتاً بالسنتهم و طعنأ فی الدین

کلمه «مسمع»، از مصدر اسماع، دارای دو معنای متضاد است: یکی شنیدن و فهمیدن و دیگری دشنام دادن و ناسزا گفتن. و جمله راعنا با اندکی انحراف زبان می تواند معنای «چوبان ما» را به ذهن شنونده القا کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 7

7_ معرفی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان عامل شرور، از روش های ایدایی و تبلیغی منافقان و یهود علیه آن حضرت

ان تصبهم سیئه یقولوا هذه من عندک

برخی از مفسران با توجه به شأن نزول آیه گفته اند که مقصود از ضمیر «تصبهم»، منافقین و یهودیان هستند که حوادثی چون

ص: 237

قحطی و خشکسالی را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) منتسب می کردند و از این راه علیه او تبلیغ می کردند.

207- شیوه برخورد با بیگانگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 23,24

23_ پاسداری جامعه ایمانی از خطر نفوذ بیگانگان و دشمنان دین ، وظیفه و مسؤولیت همه اهل ایمان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطانه من دونکم

به نظر می رسد هدف از دستور خداوند مبنی بر اینکه کافران را محرم اسرار قرار ندهید، جلوگیری از نفوذ آنان در جامعه اسلامی باشد.

24 - اتمام حجّت خداوند به مؤمنان ، درباره افشاگری چهره حقیقی بیگانگان و دشمنان دین و ارائه روش های مصونیت از توطئه های آنان

یا ایها الذین امنوا .. قد بینا لکم الایات

208- شیوه برخورد با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 111 - 11

11_ تحقیر توان دشمن برای تقویت روحیه مؤمنان ، از روش های قرآن

وإن یقتلکم یولّوکم الادبار ثم لا ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 16

16_ نفرین پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نابودی دشمنان خشمگین دین و جامعه ایمانی

قل موتوا بغيظکم

209- شیوه برخورد با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ لزوم طرد مرتدان و کافران آگاه از اهل کتاب ، و برخورد شدید با آنان *

اولئك جزاؤهم انّ عليهم لعنه الله و الملائكه و الناس اجمعين

ص: 238

بنابراینکه «ان علیهم لعنه . . . و التاس اجمعین»، جمله انشائی به صورت خبر باشد. یعنی مردم باید آنان را طرد کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 98 - 4

4_ لزوم برخورد فکری با انحرافات اعتقادی ، پس از تبیین حقایق

قل یا اهل الکتب لم تکفرون بایات الله

با توجه به مجموع آیات قبل که نخست، خداوند حقایق مختلفی را درباره بنی اسرائیل تبیین و سپس به آنان اعتراض کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 112 - 10

10_ اهل ایمان ، موظف به جلوگیری از توسعه و رشد اقتصادی اهل کتاب (یهود) ، تا مرحله به مسکنت و درماندگی کشانیدن آنان

و ضربت علیهم المسکنه

بنابر اینکه جمله «ضربت . . .»، تشریحی باشد نه اخبار از امر خارجی.

210- شیوه برخورد با مخالفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 23 - 8

8_ برخورد منطقی قرآن با مخالفان

يُدْعُونَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ

زیرا کتاب خودشان را حکم قرار داده است.

211- شیوه برخورد با مرتدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 87 - 7، 2

2_ لعن و نفرین ، از شیوه های برخورد با مرتدان

اولئك جزاؤهم انّ عليهم لعنه الله و الملائكه و الناس اجمعين

7_ لزوم طرد مرتدان و کافران آگاه از اهل کتاب ، و برخورد شدید با آنان *

اولئك جزاؤهم انّ عليهم لعنه الله و الملائكه و الناس اجمعين

بنابراینکه «ان عليهم لعنه . . . و الناس اجمعين»، جمله انشائی به صورت خبر باشد. یعنی مردم باید آنان را طرد کنند.

ص: 239

212- شیوه برخورد دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 121 - 8

8_ لزوم ایجاد آمادگی و آرایش نظامی در برابر هجوم دشمنان

و اذ غدوت من اهلک تبویء المؤمنین مقاعد للقتال

خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صبحگاهان برای تعیین پایگاههای نظامی در برابر هجوم قریش به مدینه، بیانگر لزوم ایجاد آمادگی و آرایش نظامی در برابر دشمن مهاجم است.

213- شیوه برخورد منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 149 - 9

9_ شکست مسلمانان در پیکار احد، زمینه ساز رواج تبلیغات گمراه کننده کافران و منافقان

یا ایها الذین امنوا ان تطیعوا الذین کفروا یردوکم

در شأن نزول آیه آمده است که منافقان پس از شکست نبرد احد، مسلمانان را به بازگشت و پذیرش آیین مشرکان ترغیب می کردند. (مجمع البیان، ذیل آیه).

214- عمومیت برخورد با ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 24 - 5

5- واکنش خشونت آمیز قوم ابراهیم به دعوت توحیدی او، فراگیر و عمومی بود.

فما کان جواب قومه إلا أن قالوا

215- عوامل برخورد غیر منطقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 9

9- روحیه پرخاشگری و ستیزه جویی عامل برخورد های غیر منطقی

ما ضربه لک إلاّ جدلاً بل هم قوم خصمون

جمله «بل هم قوم خصمون» نشان دهنده روحیه ستیزه جویی و به منزله تعلیل برای جمله «ما ضربه لک إلاّ جدلاً» است که

ص: 240

دلالت بر رفتار غیر منطقی مشرکان دارد.

216- مراحل برخورد با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 21

21 - لزوم برخورد مرحله به مرحله با دشمنان توطئه گر

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

217- وقت برخورد سپاه فرعون با بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 60 - 1

1 - نزدیک شدن سپاه فرعون به بنی اسرائیل ، به هنگام طلوع آفتاب

فأتبعوهم مشرقین

واژه «مشرقین» از مصدر «اشراق» (داخل شدن در وقت طلوع خورشید) مشتق شده است و حال از ضمیر فاعل «أتبعوهم» می باشد؛ یعنی، «فلحقوا بهم حالکونهم داخلین فی وقت طلوع الشمس». گفتنی است که «إتباع» (مصدر «أتبعوا») در این جا به معنای ملحق شدن است.

218- ویژگیهای برخورد موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 10

10- مقابله به مثل و حقیقت گویی ، از ویژگی های برخورد موسی (ع) با فرعون

إنی لأظنک ی_موسی مسحورًا .. و إنی لأظنک ی_فرعون مشبورًا

219- هماهنگی برخورد امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 6

6- اعلام یکسان بودن رفتار امت ها در برخورد با آیات الهی و تعمیم عکس العمل پیشینیان به نسل های بعد ، برخواسته از اشراف و احاطه خداوند به همه انسانهاست .

ص: 241

و ما منعنا أن نرسل بالأيّـت إلا أن كذّب بها الأولون . . . إن ربك أحاط بالناس

خداوند، رفتار معجزه طلبان پیشین با معجزه خواهان بعدی را یکسان تلقی کرده و برخورد خود را به همه آنها تعمیم داده است و این آیه، در مقام تعلیل آن می فرماید: «پروردگار به مردم احاطه دارد».

220- هماهنگی برخورد کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 1

1 _ روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی همسان با روش فرعونیان و کافران پیش از آنها

كذّاب ءال فرعون و الذین من قبلهم

ص: 242

4- بردگی

1- احکام بردگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 9

9_ قوانین جزایی مصر ، استرقاق سارقان را مجاز نمی شمرد .

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک

2- اسلام و بردگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 89 - 12

12_ نجات بردگان از بردگی ، مورد توجه دین اسلام

او تحریر رقبه

3- بردگی اسیران کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 50 - 14

14 - کافرانی که به دست مسلمانان اسیر می شوند ، مملوک اند .

و ما ملکت یمینک ممّا أفاء الله علیک

ص: 243

4- بردگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 5

5 - بنی اسرائیل ، دربند اسارت و بردگی فرعون و اشراف حکومت او

و قومهما لنا عـ بدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 1، 2

1 - انتقاد صریح موسی (ع) از فرعون به خاطر به بردگی کشاندن بنی اسرائیل

و تلک نعمه . . . آن عبّدتّ بنی إسرئیل

جمله «و تلک نعمه . . .» استفهامی و به تقدیر «أوتلک...» است. «آن عبّدتّ» می تواند عطف بیان برای اسم اشاره «تلک» و یا منصوب به نزع خافض (لام تعلیل) و به تقدیر «لأن عبّدتّ» باشد. «تعبید» (مصدر «عبّدتّ») به معنای برده و بنده [خود] ساختن است؛ یعنی، آیا این که فرزندان اسرائیل را بنده خود ساخته ای، این نعمتی است که منت آن را بر من می نهی.

2 - بنی اسرائیل ، تحت بردگی و استعمار شدید نظام فرعون

آن عبّدتّ بنی إسرئیل

5- بردگی در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 6

6_ «عن علی بن موسی الرضا (ع) : کانت الحکومه فی بنی اسرائیل إذا سرق أحد شیئاً استرق به ، . . . فقال لهم یوسف : ما جزاء من وجد فی رحله ؟ قالوا : هو جزاؤه . . .»

از امام رضا(ع) روایت شده است: [قانون] در حکومت بنی اسرائیل چنین بود که اگر کسی چیزی را می دزدید، در مقابل آن به بردگی گرفته می شد . . . پس یوسف به کاروانیان گفت: جزای کسی که [آن جام] در بار او یافت شود چیست؟ گفتند: خود او جزای آن است . . . [که باید به بردگی گرفته شود].

6- بردگی در دین یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 2

2_ « استرقاق » کیفر سارقان در شریعت یعقوب

ص: 244

فهو جزؤه كذلك نجزي الظ_لمين

جمله «كذلك نجزي الظ_لمين» اشاره به این مطلب دارد که آنچه درباره کیفر سارق گفتیم ، مقتضای آیین ماست.

7- بردگی دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 1, 2

1_ فرزندان یعقوب ، برده شدن را کیفر و مجازات سرقت کننده جام پادشاه دانستند .

قالوا فما جزؤه .. قالوا جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه

مفاد جمله «فهو جزؤه» این است که سارق ملک کسی می شود که از اموال او دزدی شده است. در «مجمع البیان» آمده است که: مدت این استرقاق و ملکیت یک سال بوده است.

2_ « استرقاق » کیفر سارقان در شریعت یعقوب

فهو جزؤه كذلك نجزي الظ_لمين

جمله «كذلك نجزي الظ_لمين» اشاره به این مطلب دارد که آنچه درباره کیفر سارق گفتیم ، مقتضای آیین ماست.

8- بردگی دزد در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 9

9_ قوانین جزایی مصر ، استرقاق سارقان را مجاز نمی شمرد .

ما كان ليأخذ أخاه في دين الملك

9- بردگی زید بن حارثه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 4

4 - زیدبن حارثه ، برده آزاد شده پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

وإذ تقول للذی . . . وأنعمت علیه

این که «مراد از «أنعمت علیه» چیست؟»، نوع مفسران بر آن اند که مراد، آزاد شدن زید از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

ص: 245

10- بردگی همبند یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 7

7_ هم بند نجات یافته یوسف (ع) از زندان ، غلام و برده پادشاه مصر بود .

اذکرنی عند ربک فأنسیه الشیطن ذکر ربه

«رب» در «عند ربک» به معنای مالک است و مراد از آن ، به دلیل آیات بعد (آیه 43 و 45) ، پادشاه مصر می باشد.

11- بردگی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 10، 7

7_ نجات یوسف (ع) از چاه سرآغاز بردگی او

و أسروه بضعه

بضاعت و کالای تجارتي قرار دادن انسان ، مستلزم برده بودن و یا برده شمردن اوست.

10_ کاروانیان بردن یوسف (ع) را به بردگی ، کاری نامشروع و غیرقانونی می دانستند .

و أسروه بضعه والله علیم بما یعملون

چنان چه برده قرار دادن و فروش کودکی که پیدا شده امری مجاز و قانونی بود ، مخفی ساختن یوسف (ع) (أسروه بضاعه) وجهی نداشت.

12- پادشاه مصر و بردگی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 12

12_ الغای حکم بردگی یوسف (ع) به دست پادشاه مصر *

ائتونی به أستخلصه .. قال إنک الیوم لدینا مکین أمین

جمله «أستخلصه لنفسی» و نیز متروک شدن قصه بردگی یوسف (ع) در ادامه داستان او ، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

13- دلایل بردگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 4

4 - راه یافتن موسی (ع) به دستگاه فرعون حلقه ای از زنجیر بردگی بنی اسرائیل

ص: 246

قال ألم نربك فينا وليداً . . . و تلك نعمه تمنها علي أن عبدت بني إسرائيل

مقصود موسی (ع) از بیان مطلب یاد شده این بود که اگر ظلم تو بر بنی اسرائیل (کشتن نوزادان) نبود، هرگز مادرم مرا به نیل رها نمی کرد تا اسیر تو شوم و امروز تو بر من منت نهی.

14- رنج از بردگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 7

7- دل بستگی عمیق موسی (ع) به بنی اسرائیل و رنج شدید وی از بردگی و استثمار آنان توسط فرعون

و تلك نعمه تمنها علي أن عبدت بني إسرائيل

15- ممنوعیت بردگی دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 9

9_ قوانین جزایی مصر ، استرقاق سارقان را مجاز نمی شمرد .

ما كان ليأخذ أخاه في دين الملك

برده

16- آثار آزادی برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 26، 25

25_ پرداخت خونبها ، آزاد کردن برده مؤمن و یا گرفتن روزه ، در قتل خطائی ، زمینه پذیرش توبه قاتل از جانب خداوند

و من قتل مؤمناً خطاً . . . توبه من الله

«توبه»، مفعول له است و بیانگر فلسفه احکام بیان شده در قتل خطائی. یعنی بنده ای را آزاد کنید یا روزه بگیرید و خونبها هم بدهید، تا خداوند رحمتش را شامل حال شما کند و توبه شما را بپذیرد.

26_ پرداخت خونبها و آزادسازی برده مؤمن و گرفتن روزه ، برطرف کننده آثار نامطلوب قتل خطائی است .

فتحرير رقبه مؤمنه وديه مسلّمه الى اهله . . . فصيام شهرين متتابعين توبه من اللّٰه

ص: 247

17- آزادی برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 6،12،15،18

6_ کفّاره کشتن مؤمن از روی خطا، آزاد کردن یک برده با ایمان است .

و من قتل مؤمناً خطأً فتحرير رقبة مؤمنة

12_ در قتل خطائی، اگر مقتول، مؤمن باشد، ولی خانواده اش از دشمنان مسلمانان، کفّاره اش تنها آزادسازی برده ای با ایمان است .

فان كان من قوم عدولکم و هو مؤمن فتحرير رقبة مؤمنة

15_ در قتل خطائی، اگر مقتول، مؤمن و خانواده اش از کافران همپیمان با مسلمانان باشند، کفّاره آن آزادسازی یک برده با ایمان است .

و ان كان من قوم بينکم و بينهم ميثاق فدية مسلّمه الی اهله و تحرير رقبة مؤمنة

ظاهراً مراد از ضمیر در «کان»، مقتول است، شرط ایمان در برده ای که باید آزاد شود، این معنا را تقویت می کند.

18_ لزوم پرداخت خنوب ها و نیز آزادسازی یک برده مؤمن در صورت کشتن کافری از کافران همپیمان *

و ان كان من قوم بينکم و بينهم ميثاق فدية مسلّمه الی اهله و تحرير رقبة مؤمنة

بنابر اینکه مراد از ضمیر در «کان»، مقتول باشد؛ بدون وصف ایمان. به قرینه فرض سابق که در آنجا به قید ایمان تصریح کرد و فرمود: «فان

کان ... و هو مؤمن»، ولی در این فرض «و هو مؤمن» را نیاورد.

18- آزادی برده مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 32،34

32_ آزاد کردن بنده مؤمن در قتل خطائی، ادای حق خداوند و پرداخت دیه آن، ادای حق اولیای مقتول است .

و من قتل مؤمناً خطأً فتحرير رقبة مؤمنة و ديه مسلّمه الی اهله

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از آیه فوق فرمود: اما تحرير رقبة مؤمنة ففیما بينه و بين الله و اما الدیه المسلّمه الی اولیاء المقتول. ..

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 262، ح 217؛ نورالثقلین، ج 1، ص 530، ح 473.

34_ امام، عهده دار آزادسازی برده ای مؤمن به عنوان کفاره قتل خطائی مسلمانی که در سرزمین شرک به دست مسلمین کشته شود.

فان کان من قوم عدولکم و هو مؤمن فتحریر رقبه مؤمنه

امام صادق (ع) در مورد وظیفه امام نسبت به مسلمانی که در سرزمین شرک به دست مسلمین کشته شده، فرمود: یعتق مکانه رقبه مؤمنه و ذلک قول الله عزّ و جل: «فان کان من قوم عدولکم ..».

من لا یحضره الفقیه، ج 4، ص 110، ح 1، ب 36 مسلسل 373؛ نورالثقلین، ج 1، ص 532، ح 485.

ص: 248

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 23

23 - زراره گوید: به امام صادق (ع) گفتم: بنده ای زنا کرده، فرمود: «یجسد نصف الحد... قلت: فهل يجب عليه الرجم في شيء من فعله فقال نعم يقتل في الثامنة... ثم قال: علي امام المسلمين ان يدفع ثمنه إلى مولاه من سهم الرقاب»؛

فرمود: به قدر نصف حد شلاق می خورد. گفتم: آیا سنگسار کردن در مورد برده برای چیزی از گناهان او واجب می شود؟ فرمود: آری، در هشتمین زنا کشته می شود... سپس فرمود: بر عهده امام مسلمانان است که قیمت او را از سهم «رقاب» به مالکش بپردازد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 75 - 19,20

19 - «عن أبي جعفر (ع) و أبي عبد الله (ع) قالوا: المملوك لا يجوز طلاقه ولا نكاحه إلا بإذن سيده...» «ضرب الله مثلاً عبداً مملوكاً لا يقدر على شيء...»؛

از امام باقر و امام صادق - علیهما السلام - روایت شده است که فرمودند: طلاق و نکاح مملوک (برده) نافذ نیست، مگر با اذن مالکش. .. ضرب الله مثلاً عبداً مملوكاً لا يقدر على شيء...».

20 - «حسن العطار قال: سألت أبا عبد الله (ع) عن رجل أمر مملوكه أن يتمتع بالعمرة إلى الحج أعليه أن يذبح عنه؟ قال: لا إن الله تعالى يقول: «عبداً مملوكاً لا يقدر على شيء...»؛

حسن عطار گوید: از امام صادق (ع) سؤال کردم: مردی برده مملوک خود را امر کرده تا حج تمتع به جا آورد، آیا بر آن مملوک واجب است از طرف مولا قربانی کند؟ حضرت فرمود: نه خدای تعالی می فرماید: عبداً مملوكاً لا يقدر على شيء...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 16

16 - قرارداد بردگان با مالکانشان جهت باز خرید خویش، یکی از راه های آزادی آنان است.

الذين يبتغون الكتَبَ مِمَّا ملكت أيمنكم فكاتبوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 25

25 - « عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجلّ: يا أيها الذين آمنوا ليستثذنبكم الذين ملكت أيمانكم والذين لم يبلغوا الحلم منكم ثلاث مرّات » قيل: من هم؟ فقال: هم المملوكون من الرجال والنساء والصبيان الذين لم يبلغوا الحلم؛

امام صادق(ع) در پاسخ این سؤال که مراد از «الذين ملكت أيمانكم و الذين لم يبلغوا الحلم منكم» چه کسانی اند؟ فرمود: آنان بردگان اند؛ چه غلامان [باشند] و چه کنیزان و کودکانی که به سن بلوغ نرسیده اند...».

ص: 249

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 13، 11، 10

10 - مالکیت انسان بر برده ، جایز و مشروع است .

ما ملکت ایم_نکم

11 - بردگان ، جزئی از دارایی مالکان خویش اند .

هل لکم من ما ملکت ایم_نکم من شرکاء فی ما رزقن_کم فأنتم فیہ سواء

13 - بردگان ، از حق مالکیت و تصرف مستقل ، بی بهره و محروم اند .

هل لکم من ما ملکت ایم_نکم من شرکاء فی ما رزقن_کم فأنتم فیہ سواء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 50 - 30، 29، 14، 11

11 - انسان برده را ، مالک شدن ، جایز و مباح است .

إنّا أحلّلنا لک .. و ما ملکت یمینک ... و ما ملکت ایم_نهم

14 - کافرانی که به دست مسلمانان اسیر می شوند ، مملوک اند .

و ما ملکت یمینک ممّا أفاء اللّٰه علیک

29 - کنیز گرفتن ، احکامی تعیین شده دارد .

قد علمنا ما فرضنا علیهم فی .. و ما ملکت ایم_نهم

30 - داشتن کنیز ، امری جایز و مباح است .

قد علمنا ما فرضنا علیهم فی .. و ما ملکت ایم_نهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 52 - 11

11 - مالکیت بر انسان برده ، جایز و روا است .

و لا ما ملكت أيمـنهنّ

20 - « عن معاوية بن عمّار قال : كُنّا عند أبي عبد الله (ع) . . . قلت إن المرأة . . . تركب و تضع يدها على رأس الأسود و ذراعيها على عنقه . فقال أبو عبد الله : « . . . لاجنّاح عليهنّ في أبائهنّ . . . و لا ما ملكت أيمانهنّ » ;

معاوية بن عمار می گوید: نزد امام صادق(ع) بودیم. .. (به ایشان) گفتم: زن... (گاهی) سوار بر مرکب می شود و دست خود را بر سر غلام سیاه و ساعدهای خود را بر گردن او می گذارد. پس امام فرمود: ... لاجنّاح عليهنّ في أبائهنّ... و لا ما ملكت أيمانهنّ».

20- احکام برده مکاتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 17، 12، 11

11 - لزوم موافقت برده داران با تقاضای بردگان خود در تنظیم سندِ بازخريد آنان

و الذین یتغون الکتب مّمّا ملکتم ایمکم فکاتبوهم

12 - صلاحیت برای آزادی ، شرط لزوم تنظیم سند آزادی با بردگان از سوی مالکان آنان

الذین یتغون الکتب مّمّا ملکتم ایمکم فکاتبوهم إن علمتم فیهم خیرًا

17 - برده داران ، وظیفه دار پرداخت مقداری از مال خود به بردگان ، به هنگام آزادی آنان با قرارداد بازخريد (مکاتبه)

فکاتبوهم . . . وءاتوهم من مال اللّٰه الذی ءاتیکم

21- ارزش آزادی برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 20، 19

19 _ ارزش آزادسازی بردگان با ایمان و اهتمام اسلام به آن

فتحیر رقبه مؤمنه . . . فتحیر رقبه مؤمنه . . . و تحیر رقبه مؤمنه

20 _ آزادسازی بردگان ، همسان با زنده کردن آنان *

و من قتل . . . فتحیر رقبه مؤمنه

22- ارزش برده مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 22

22 _ تشویق بردگان به ایمان از راه وضع قوانین حقوقی و امتیاز دادن به بردگان مؤمن

فتحیر رقبه مؤمنه

مقید ساختن برده به ایمان برای آزادسازی در قتل خطائی، بیانگر این تشویق است.

23- ارزش عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 13 - 2

2- آزادسازی بردگان و سهم شدن در آزادی آنان، وظیفه ای سنگین، پرارزش و نیازمند همتی والا است.

ص: 251

و ما أدريک ما العقبه . فکّ رقبه

فعل «فکّ»؛ یعنی، آزاد و رها کرد. گفته شده است: مراد از «فکّ رقبه»، کمک به پرداخت قیمت بردگان است (مصباح). بنابراین «فکّ»، شامل «عتق عبد»، «کتابه»، «تدبیر» و پرداخت بخشی از قیمت عبد نیز می شود.

24- ازدواج با برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 10

10 - جواز ازدواج مرد و زن آزاده، با زن و مرد برده

و لامة مؤمنة خیر من مشرکه . . . و لعبد مؤمن خیر من مشرک

25- استیذان برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 24، 24، 25

2 - بردگان، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت صاحبان خود، در سه وقت اذن بطلبند: 1- پیش از نماز بامداد، 2- به وقت استراحت نیمروزی (ظهر)، 3- پس از نماز عشا (هنگام خواب شب).

ليستئذنکم الذین ملکتم ایم_نکم . . . ثلث مرّت من قبل صلوه الفجر و حين تضعون ثيابکم

24 - «عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عزّوجلّ: «الذین ملکتم ایمانکم» قال هی خاصه فی الرجال دون النساء؛

امام صادق (ع) در باره سخن خداوند - عزّوجلّ - «... لیستئذنکم الذین ملکتم ایمانکم...» فرمود: این حکم برای غلامان است نه کنیزان.

24 - «عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عزّوجلّ: «الذین ملکتم ایمانکم» قال هی خاصه فی الرجال دون النساء؛

امام صادق (ع) در باره سخن خداوند - عزّوجلّ - «... لیستئذنکم الذین ملکتم ایمانکم...» فرمود: این حکم برای غلامان است نه کنیزان.

25 - «عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عزّوجلّ: يا أيها الذین آمنوا لیستئذنکم الذین ملکتم ایمانکم والذین لم یبلغوا الحلم منکم ثلاث مرّات» قيل: من هم؟ فقال: هم المملوکون من الرجال و النساء و الصبیان الذین لم یبلغوا الحلم؛

امام صادق (ع) در پاسخ این سؤال که مراد از «الذین ملکتم ایمانکم و الذین لم یبلغوا الحلم منکم» چه کسانی اند؟ فرمود: آنان بردگان

اند؛ چه غلامان [باشند] و چه کنیزان و کودکانی که به سن بلوغ نرسیده اند. ..».

26- امداد به برده مکاتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 252

20 - برده دارانی که با کمک مالی خویش، به روند آزادی بردگان تسریع بخشند، مورد تشویق و تحسین خدا هستند.

فکاتبوهم... وءاتوهم من مال الله الذی ءاتیکم

37 - « قاسم بن سلیمان عن ابی عبداللہ قال و سألتہ عن قول اللہ عزوجل « و آتوهم من مال اللہ الذی آتاکم » قال سمعت ابی علیہ السلام یقول : یضع عنه ممّا نوى أن یکاتبه علیہ ;

قاسم بن سلیمان گوید از امام صادق (ع) درباره قول خدای - عزوجل - « و آتوهم من مال اللہ الذی آتاکم » سؤال کردم؟ حضرت فرمود: از پدرم - علیہ السلام - شنیدم که می فرمود: .. از قیمتی که قصد کرده در قبال آن با او مکاتبه کند چیزی بکاهد».

38 - « قال ابن عباس : قال علی بن ابی طالب [فی قوله اللہ « و آتوهم من مال اللہ »] أمر اللہ السید أن یدع للمکاتب الربع من ثمنه و هـذا تعلیم من اللہ لیس بفرضه و لکن فیہ اجر ;

ابن عباس گوید: حضرت علی بن ابی طالب (ع) [درباره قول خدا « و آتوهم من مال اللہ »] فرمود: خدا به مالک برده امر کرده است که یک چهارم از «مال المکاتبه» را از مکاتب نگیرد و این یک تعلیم اخلاقی از خداوند است که واجب نیست؛ ولی اجر دارد.

27- انفاق به برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 19

19 - « عن محمد بن علی (ع) أنه قال : « أنفقوا من ما رزقناکم » قال : ممّا رزقکم اللّٰه علی ما فرض اللّٰه علیکم فیما ملکتم ایمانکم . . . ;

از امام باقر (ع) درباره سخن خداوند « أنفقوا من ما رزقناکم » روایت شده که فرمود: از آنچه خداوند به شما روزی داده، انفاق کنید بر کسانی که غلام یا کنیز شما هستند؛ همان گونه و همان مقدار که خداوند بر شما واجب کرده است. . .».

28- اهمیت عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 15، 2

2 - وجوب صرف صدقات بر تألیف قلوب، آزادی بردگان، بدهکاران، راه خدا و در راه ماندگان

إنما الصدقت . . . و المؤلفه قلوبهم و فی الرقاب و الغرمین و فی سبیل اللّٰه و این ال

15 - تلاش جدی و پیگیر اسلام در جهت آزادی هر چه بیشتر بردگان

إنما الصدقات للفقراء... وفي الرقاب

تعیین بخشی از صدقات، برای آزادی بردگان، رسای به برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 13

ص: 253

الذین یتغنون الکتب مّا ملکتم فکاتبوهم إن علمتم فیهم خیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 13 - 6, 3, 2, 1

1 - آزادسازی بردگان و هزینه کردن ثروت در این راه ، خواسته خداوند از ثروتمندان است .

فکّ رقبه

جمله «يقول أهلکت مالا لبدّاً» در آیات پیشین، بیانگر این است که روی سخن در این آیات با ثروتمندان است. «رقبه»؛ یعنی، گردن و کنایه از تمام بدن است؛ زیرا با به بند کشیده شدن گردن، تمام بدن اسیر می شود.

2 - آزادسازی بردگان و سهم شدن در آزادی آنان ، وظیفه ای سنگین ، پرارزش و نیازمند همتی والا است .

و ما أدریک ما العقبه . فکّ رقبه

فعل «فکّ»؛ یعنی، آزاد و رها کرد. گفته شده است: مراد از «فکّ رقبه»، کمک به پرداخت قیمت بردگان است (مصباح). بنابراین «فکّ»، شامل «عتق عبد»، «کتابه»، «تدبیر» و پرداخت بخشی از قیمت عبد نیز می شود.

3 - مالکان برده ، در کمک های اقتصادی به جامعه ، باید آزادسازی بردگان خویش را در اولویت قرار دهند .

يقول أهلکت مالا لبدّاً . . . فلاقتحم العقبه . . . فکّ رقبه

مفاد این آیه _ با توجه به آیات پیشین _ این است که مدعیان انفاق، اگر همچنان بردگان خویش را در بند نگه دارند، روشن می شود که آنان در ادعای انفاق گری، صداقت ندارند.

6 - خداوند ، حق آزاد شدن را از هیچ برده ای سلب نکرده و کسی را به بردگی همیشگی ، محکوم نکرده است .

فکّ رقبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 14 - 6

6 - «عن الرضا (ع) : . . . علم الله عزّوجلّ أنّ کلّ أحد لا یقدر علی فکّ رقبه فجعل إطعام الیتیم و المسکین مثل ذلک ؛

از امام رضا(ع) روایت شده که فرمود: . . . خدای عزّوجلّ می دانست که تمامی افراد، توانایی آزاد کردن بنده را ندارند. پس غذا دادن به

یتیم و مسکین را همسان آزاد کردن بنده قرار داد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 17 - 3

3 - ایمان آوردن و تشویق یکدیگر به صبر و ترحم، برتر از اقدام به آزادسازی بردگان و تغذیه یتیمان و مساکین است.

ثمّ کان من الذین

حرف «ثمّ» برای تراخی رتبی است و دلالت دارد که آنچه بعد از آن آمده، در مرتبه ای والاتر از کارهای قبل است.

ص: 254

29- برده آزاده ناشناخته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 9،10

9- در صورتی که مؤمنی، برده آزاد شده باشد و پدرش برای دیگران ناشناخته باشد، شایسته است که بی جهت، او را به فرزندگی کسی نسبت ندهند.

ادعوهم لأبائهم... فإن لم تعلموا آبائهم... و مولیکم

مراد از «مولی» در آیه، احتمال دارد که برده آزاد شده یک قومی باشد. از این برده آزاد شده، در اصطلاح مولای آن قوم یاد می کنند.

10- در صورتی که کسی، برده آزاد شده بود و پدرش ناشناخته، شایسته است که به او، لقب «مولا» بدهند.

ادعوهم لأبائهم... فإن لم تعلموا آبائهم... و مولیکم

30- برده داری در دوران یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 8

8- رواج برده داری و خرید و فروش انسان در عصر حضرت یعقوب (ع)

و أسروه بضعة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 20 - 7

7- برده داری و خرید و فروش انسان، امری رایج در عصر یعقوب (ع)

و شروه بثمان بخص

31- برده داری در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 9

9- مردم، در صدر اسلام، با نظام برده داری آشنا بودند و همسان نبودن حقوق برده با مالک اش را قبول داشتند.

هل لکم من ما ملکتم ایمکم من شرکاء فی ما رزقنکم فانتهم فیہ سواء

ص: 255

32- برده در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 18

18 - بردگان ، در دید اعراب عصر بعثت ، فاقد هرگونه هویت و ارزش بودند .

هل لكم .. تخافونهم كخيفتكم انفسكم

از این که مشرکان، از ناحیه بردگان خویش، یا احساس نگرانی نداشتند و یا چندان قابل توجه نبود، استفاده می شود که آنان را دارای قدر و منزلت نمی دانستند.

33- برده صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 32 - 4،5

4 - اولیای بردگان و کنیزان صالح و نیکو کردار ، موظف به فراهم آوردن تسهیلات ازدواج برای آنان .

و أنكحوا .. و الصّٰلِحِیۡنَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَ اِمَائِكُمْ

5 - فراهم آوردن تسهیلات ازدواج برای بردگان و کنیزان شایسته اداره زندگی مشترک ، تکلیفی است بر عهده اولیای آنان .

و أنكحوا .. و الصّٰلِحِیۡنَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَ اِمَائِكُمْ

برداشت یاد شده، براین اساس است که مقصود از صلاح در «الصالحین» _ به قرینه این که سخن از ازدواج افراد غیر متأهل است و آنان نوعاً از قشر جوان و نوجوانان اند _ صلاحیت برای امر ازدواج باشد؛ یعنی، به حدی از رشد و بلوغ رسیده باشند که شایستگی اداره زندگی مشترک را داشته باشند.

34- برده مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 7،8

7 _ برتری بردگان مؤمن بر آزادگان مشرک

و لامة مؤمنة خیر من مشرکه .. و لعبد مؤمن خیر من مشرک

8_ برده مؤمن برای همسری زن مسلمان شایسته تر است از آزاد مرد مشرک ؛ هر چند ظاهری فریبنده داشته باشد .

و لعبد مؤمن خیر من مشرک ولو اعجبتمکم

35- بینش برده داران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 256

5- برده داران ، هیچ گاه برده های خود را در امکانات فراوان اقتصادی و معیشتی خویش ، شریک نمی سازند و خود را با آنان مساوی و برابر نمی دانند .

فما الذین فضلوا برادی رزقهم علی ما ملکت ایم_نهم فهم فیه سواء

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که آیه در صدد بیان یک حکم اقتصادی درباره بردگان نباشد؛ بلکه برای بیان یک واقعیت خارجی و ارتباط آن با مسأله شرک باشد. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: شما که بردگان را با خود برابر نمی دانید، پس چگونه برخی از بندگان خدا را با خدا برابر می دانید و آنها را شریک او می پندارید؟

6- برده داران ، خود را با برده ها برابر نمی دانند و هرگز از برده داری دست برنمی دارند .

فما الذین فضلوا برادی رزقهم علی ما ملکت ایم_نهم فهم فیه سواء

36- پاداش عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 13 - 8

8 - « إِنَّ أَعْرَابِيًّا قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَلَّمَنِي عَمَلًا يَدْخُلُنِي الْجَنَّةَ ؟ قَالَ : أَعْتَقَ النَّسَمَةَ وَفُكَّ الرِّقْبَةَ . قَالَ : أَوْ لَيْسَتْ بَوَاحِدَةٍ ؟ قَالَ لَهُ : إِنَّ عَتَقَ الرِّقْبَةَ أَنْ تَفْرَدَ بَعْتَهَا وَفُكَّ الرِّقْبَةَ أَنْ تُعِينَ فِي عَتَقِهَا . . . » ;

مردی بادیه نشین به رسول خدا(صلی الله علیه و آله) عرض کرد: عملی را به من تعلیم ده که مرا به بهشت ببرد. رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: «أَعْتَقِ النَّسَمَةَ وَفُكَّ الرِّقْبَةَ» آن مرد گفت: آیا «عتق نسمة و فک رقبه» هر دو، به یک معنا (آزاد کردن برده) نیست؟ فرمود: نه؛ «عتق رقبه» آن است که به تنهایی برده را آزاد کنی و «فک رقبه» آن است که در آزادی برده ای کمک کنی».

37- پرداخت مال به برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 17

17 - برده داران ، وظیفه دار پرداخت مقداری از مال خود به بردگان ، به هنگام آزادی آنان با قرارداد باز خرید (مکاتبه)

فکاتبوهم . . . وءاتوهم من مال اللّٰه الذی ءاتیکم

38- تأمین نیازهای برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 32 - 6

6 - مؤمنان ، وظیفه دار بر آوردن نیاز های اولیه و طبیعی بردگان و خدمت گذاران خویش

ص: 257

و أنکحوا .. و الصّٰلِحین من عبادکم و إمائکم

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که از مورد آیه، الغای خصوصیت شود؛ چرا که ازدواج از مصادیق نیازهای اساسی و طبیعی انسان است و به نظر می رسد که نیاز به ازدواج، خصوصیتی ندارد و شامل هر نوع نیازی می شود.

39- تاریخ برده داری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 8

8_ رواج برده داری و خرید و فروش انسان در عصر حضرت یعقوب (ع)

و أسروه بضءه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 20 - 7

7_ برده داری و خرید و فروش انسان ، امری رایج در عصر یعقوب (ع)

و شروه بثمان بخش

40- تساوی بردگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 13 - 5

5 - فضیلت آزادسازی بردگان ، ویژه نوع خاصی از آنان نیست .

فک رقبه

واژه «رقبه»، نکره ای است که به هیچ خصوصیتی مقید نشده است. بنابراین بر هر برده ای قابل تطبیق است.

41- تشبیه به برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 1

1 - معبودان باطل و جعلی ، در مقایسه با خداوند ، همانند بردگان زرخرید در برابر مالک خویش اند .

هل لكم من ما ملكت أيمـنكم من شركاء في ما رزقنـكم فأنتم فيه سواء

مثلی که در آیه آورده شده است، به قرینه آیات سابق _ که درباره اثبات خداوند و وحدانیت بود _ برای نفی معبودانی است که مشرکان، آنان را در برابر خداوند، انتخاب کرده بودند.

ص: 258

42- تمثیل به برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 75 - 1

1- مخلوق در مقایسه با خدا، همانند برده ای مملوک که فاقد کمترین اراده و اختیار است.

ضرب الله مثلاً عبداً مملوگاً لایقدر علی شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 3

3 - مؤمنان و موحدان، همچون بردگانی اند که تنها یک مالک داشته و فقط از او فرمان می برند.

ضرب الله مثلاً.. ورجلاً سلماً لرجل

43- تمثیل به برده مشترک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 2، 1

1 - مثل زدن خداوند به فردی که تحت بردگی چند مالک ناسازگار و سخت گیر باشد و فردی که تنها مملوک یک مالک باشد و تنها از او دستور گیرد.

ضرب الله مثلاً رجلاً فیه شرکاء متشکسون ورجلاً سلماً لرجل

«متشاکسون» به معنای «مختلفون عسرون» (اختلاف کنندگان سخت گیر) است (قاموس المحيط). و «سلم» (مصدر «سلم له») نیز به معنای خالص شدن است و از آن جایی که صفت قرار گرفته بر مبالغه دلالت می کند.

2 - مشرکان، چونان بردگانی اند که چند مالک ناسازگار و سخت گیر بر سر آنان به نزاع برخاسته و به آنها فرمان های متعدد می دهند.

ضرب الله مثلاً رجلاً فیه شرکاء متشکسون

مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه چون در ردیف آیات مربوط به شرک پیشگان و یکتاپرستان قرار دارد، درصدد تشریح وضعیت آنان می باشد.

44- توصیه به عتق برده

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - بلد - 90 - 13 - 1

ص: 259

1 - آزادسازی بردگان و هزینه کردن ثروت در این راه، خواسته خداوند از ثروتمندان است.

فک رقبه

جمله «يقول أهلكت مالا-لبدا» در آیات پیشین، بیانگر این است که روی سخن در این آیات با ثروتمندان است. «رقبه»؛ یعنی، گردن و کنایه از تمام بدن است؛ زیرا با به بند کشیده شدن گردن، تمام بدن اسیر می شود.

45- حج برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 75 - 20

20- « حسن العطار قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن رجل أمر مملوكه أن يتمتع بالعمرة إلى الحج أعليه أن يذبح عنه ؟ قال : لا إن الله تعالى يقول : « عبداً مملوكاً لا يقدر على شيء » ؛

حسن عطار گوید: از امام صادق (ع) سؤال کردم: مردی برده مملوک خود را امر کرده تا حج تمتع به جا آورد، آیا بر آن مملوک واجب است از طرف مولا قربانی کند؟ حضرت فرمود: نه خدای تعالی می فرماید: عبداً مملوكاً لا يقدر على شيء».

46- حد زناي برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 23

23_ زراره گوید: به امام صادق (ع) گفتم: بنده ای زنا کرده، فرمود: « یجسد نصف الحد . . . قلت: فهل يجب عليه الرجم في شيء من فعله فقال نعم يقتل في الثامنة . . . ثم قال: على امام المسلمين ان يدفع ثمنه إلى مولا من سهم الرقاب ;

فرمود: به قدر نصف حد شلاق می خورد. گفتم: آیا سنگسار کردن در مورد برده برای چیزی از گناهان او واجب می شود؟ فرمود: آری، در هشتمین زنا کشته می شود . . . سپس فرمود: بر عهده امام مسلمانان است که قیمت او را از سهم «رقاب» به مالکش بپردازد».

47- حفظ شخصیت برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 25 - 13

13_ لزوم حفظ منزلت انسانی بردگان و محسوب نمودن آنان در زمره خانواده مالک

فانكحوهنّ باذن اهلهنّ

خداوند از مالک کنیز تعبیر به اهل کرده تا به این معنا اشاره کند که برده و کنیز، جزء خانواده مالک هستند و همانند دیگر اعضای خانواده.

ص: 260

48- حق عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 13 - 6

6 - خداوند ، حق آزاد شدن را از هیچ برده ای سلب نکرده و کسی را به بردگی همیشگی ، محکوم نکرده است .

فک رقبه

49- حقوق اجتماعی برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 25 - 16

16_ لزوم حفظ حقوق اقتصادی و اجتماعی بردگان

بعضکم من بعض ... اتوهنّ اجورهنّ

50- حقوق اقتصادی برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 25 - 16

16_ لزوم حفظ حقوق اقتصادی و اجتماعی بردگان

بعضکم من بعض ... اتوهنّ اجورهنّ

51- حقوق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 9

9- مردم ، در صدر اسلام ، با نظام برده داری آشنا بودند و همسان نبودن حقوق برده با مالک اش را قبول داشتند .

هل لکم من ما ملک ایم_نکم من شرکاء فی ما رزقن_کم فأنتم فیہ سواء

52- رجم برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 23

23 - زراره گوید: به امام صادق (ع) گفتم: بنده ای زنا کرده، فرمود: «یجلد نصف الحد... قلت: فهل يجب عليه الرجم في شيء من فعله فقال نعم يقتل في الثامنة... ثم قال: علي امام المسلمين ان يدفع ثمنه إلى مولاة من سهم الرقاب»؛

فرمود: به قدر نصف حد شلاق می خورد. گفتم: آیا سنگسار کردن در مورد برده برای چیزی از گناهان او واجب می شود؟ فرمود: آری، در هشتمین زنا کشته می شود... سپس فرمود: بر عهده امام مسلمانان است که قیمت او را از سهم «رقاب» به مالکش بپردازد».

53- روش برخورد برده داران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 71 - 5

5- برده داران، هیچ گاه برده های خود را در امکانات فراوان اقتصادی و معیشتی خویش، شریک نمی سازند و خود را با آنان مساوی و برابر نمی دانند.

فما الذین فضلوا برادی رزقهم علی ما ملکت ایم_نهم فهم فیه سواء

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که آیه در صدد بیان یک حکم اقتصادی درباره بردگان نباشد؛ بلکه برای بیان یک واقعیت خارجی و ارتباط آن با مسأله شرک باشد. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: شما که بردگان را با خود برابر نمی دانید، پس چگونه برخی از بندگان خدا را با خدا برابر می دانید و آنها را شریک او می پندارید؟

54- روش عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 16، 12

12 - صلاحیت برای آزادی، شرط لزوم تنظیم سند آزادی با بردگان از سوی مالکان آنان

الذین یتغون الکت_ب مّا ملکت ایم_نکم فکاتبوهم إن علمتم فیهم خیرًا

16 - قرارداد بردگان با مالکانشان جهت بازخرید خویش، یکی از راه های آزادی آنان است.

الذین یتغون الکت_ب مّا ملکت ایم_نکم فکاتبوهم

55- زمينه ازدواج برده

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 262

4- اولیای بردگان و کنیزان صالح و نیکو کردار، موظف به فراهم آوردن تسهیلات ازدواج برای آنان .

وَأَنْكَحُوا... وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ

5- فراهم آوردن تسهیلات ازدواج برای بردگان و کنیزان شایسته اداره زندگی مشترک، تکلیفی است بر عهده اولیای آنان .

وَأَنْكَحُوا... وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ

برداشت یاد شده، براین اساس است که مقصود از صلاح در «الصالحین» _ به قرینه این که سخن از ازدواج افراد غیر متأهل است و آنان نوعاً از قشر جوان و نوجوانان اند _ صلاحیت برای امر ازدواج باشد؛ یعنی، به حدی از رشد و بلوغ رسیده باشند که شایستگی اداره زندگی مشترک را داشته باشند.

56- سرزنش اعراض از عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 13 - 4

4 - حذف آزادسازی بندگان از فهرست کمک های مالی به جامعه، شیوه ای مطرود در نظام انفاق های خداپسند

يَقُولُ أَهْلَكَ مَالًا لَبَدًا... فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ... فَكَرَّ رِقَبَهُ

57- سرزنش علاقه به برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 8

8_ شیفته غلام زر خرید شدن و تقاضای کام روایی از او، خطا و لغزشی روشن از دیدگاه زنان اشراف و همپالگی های زلیخا

قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرِيهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

هدف زنان اشراف از یاد کردن یوسف(ع) به عنوان «برده و جوانک زلیخا»، خرده گرفتن بر اوست که چرا به غلام زر خرید عشق میورزد.

58- سرزنش کامجویی از برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 7,8

7_ زنان اشراف ، تقاضای کام جویی زلیخا از برده خویش را ، امری نکوهیده دانسته و او را ملامت می کردند .

وقال نسوه فی المدینه امرأت العزیز ترود فتی_ها عن نفسه قد شغفها حبًا

«فتا» به معنای برده و عبد ، و نیز به معنای جوان است. به نظر می رسد هر دو معنای «فتا» در «تراود فتاها» لحاظ شده باشد.

ص: 263

8_ شیفته غلام زر خرید شدن و تقاضای کام روایی از او، خطا و لغزشی روشن از دیدگاه زنان اشراف و همپالگی های زلیخا

قد شغفها حباً إنا لنرى_ها فی ضل_ل مبین

هدف زنان اشراف از یاد کردن یوسف(ع) به عنوان «برده و جوانک زلیخا»، خرده گرفتن بر اوست که چرا به غلام زر خرید عشق میورزد.

59- شخصیت برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 25 - 10

10_ یکسانی مقام انسانی بردگان با سایر انسانها

من فتیاتکم المؤمنات . . بعضکم من بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 14، 15

14 - بردگان، هم سنگ با مالکانشان در بستن قرارداد باز خرید خویش

الذین یتغون الکت_ب ممّا ملکتم ایم_نکم فکاتبوهم

برداشت یاد شده به خاطر صیغه مفاعله بودن «کاتبوا» است که لازمه آن، مشارکت بردگان با مالکان خویش در عقد قرارداد باز خریدشان است.

15 - بردگان، دارای شخصیت حقیقی (اصیل در قرارداد باز خرید خویش) در دیدگاه قرآن

الذین یتغون الکت_ب ممّا ملکتم ایم_نکم فکاتبوهم

60- شرایط برده مکاتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 36

36 - «عن أبی عبد اللّٰه (ع) فی قوله اللّٰه عزّوجلّ «فکاتبوهم إن علمتم فیهم خیراً» قال الخیر أن یشهد أن لا إله إلا اللّٰه وأنّ محمداً رسول اللّٰه، و یکون بیده عمل یکتسب به أو یکون له حرفه؛

از امام صادق(ع) درباره قول خدای - عزّوجلّ - «... إن علمتم فیهم خیراً» روایت شده است: خیر این است که به وحدانیت خدا و

رسالت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) شهادت دهد و در دست او کاری باشد که با آن کسب درآمد کند، یا حرفه ای داشته باشد».

ص: 264

61- شرایط عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 12

12 - صلاحیت برای آزادی ، شرط لزوم تنظیم سند آزادی با بردگان از سوی مالکان آنان

الذین یتغون الکتب مِمَّا ملکت ائیم نکم فکاتبوهم إن علمتم فیهم خیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 39 - 5

5 - « دخل ابن أبی سعید المکاری علی الرضا (ع) . . . فقال : رجل قال عند موته : کلّ مملوک لی قدیم فهو حرّ لوجه الله فقال (ع) : . . . إن الله - تبارک و تعالی - يقول فی کتابه « حتّی عاد کالعرجون القدیم » فما کان من ممالیکه أتى له سته أشهر فهو قدیم حرّ . . . ;

ابن أبی سعیدمکاری می گوید: بر امام رضا(ع) وارد شدم . . . وگفتم: شخصی به هنگام مرگ خود می گوید: تمام بندگان قدیم من در راه خدا آزادند. امام فرمود: ... خداوند - تبارک و تعالی - در کتاب خود می فرماید: «حتّی عاد کالعرجون القدیم». پس هر کدام از بندگان او که شش ماه از مملوک بودنش گذشته باشد، قدیم و آزاد است...».

62- عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 11، 5

5 - ایمان به خدا ، قیامت ، فرشتگان ، کتاب های آسمانی و پیامبران و پرداخت مال (انفاق) برای رفع نیاز مستمندان و آزادی بردگان از مسائل اساسی دین است .

لیس البر أن تولوا وجوهکم . . . و لكن البر من ءامن بالله ... و ءاتی المال علی حبه

11 - صرف کردن مال برای آزاد سازی بردگان وظیفه ای بر عهده اهل ایمان

و لكن البر من ءامن . . . و ءاتی المال علی حبه ... فی الرقاب

«رقاب» جمع رقبه و به معنای بردگان می باشد و «فی الرقاب» عطف بر «ذوی القربی» است. وجود حرف «فی» در عنوان بردگان - بر خلاف دیگر عناوین یاد شده - گویای این است که: مقصود از «ءاتی المال علی حبه ... فی الرقاب» پرداخت مال برای آزاد کردن آنان است نه پرداخت مال به خود آنان.

10 - استقلال قوم موسی (ع) و خارج شدنشان از بردگی فرعونیان، از نعمت های بزرگ خداوند بر آنان

و جعلکم ملوکاً

چون همه قوم موسی نمی توانند ملک (پادشاه) باشند، بنابراین مراد از ملک، با توجه به سابقه بردگی آنان برای فرعونیان، این است که آنها به استقلال رسیدند و سرنوشتشان به دست فرعونیان رقم نمی خورد.

ص: 265

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 89 - 12، 14، 7، 8

7 - تغذیه ده مسکین و یا تهیه پوشاک برای آنان و یا آزاد کردن یک برده کفاره شکستن سوگند

فکفرته اطعام عشره مسکین .. اهلکم او کسوتهم او تحریر رقبه

8 - شکننده قسم ، مخیر در برگزیدن هر یک از انواع سه گانه کفاره قسم (تغذیه مساکین ، تهیه پوشاک برای آنان و آزاد کردن برده)

فکفرته اطعام عشره مسکین .. او کسوتهم او تحریر رقبه

تفریع جمله «فمن لم یجد» بر جملات پیشین تصریح به این دارد که مکلف در انتخاب هر یک از موارد سه گانه مخیر است چنانچه فرموده بود «او صیام ثلثه ایام» احتمال لزوم مراعات ترتیب بین آن موارد وجود داشت.

12 - نجات بردگان از بردگی ، مورد توجه دین اسلام

او تحریر رقبه

14 - کفاره شکستن سوگند - در صورت ناتوانی از اطعام ده مسکین و یا تهیه پوشاک برای آنان و یا آزاد کردن برده - ، سه روز روزه گرفتن است .

فمن لم یجد فصیام ثلثه ایام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 20

20 - برده دارانی که با کمک مالی خویش ، به روند آزادگی بردگان تسریع بخشند ، مورد تشویق و تحسین خدا هستند .

فکاتبوهم .. وءاتوهم من مال اللّٰه الذی ءاتیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 3 - 5

5 - کفاره ظهار ، ابتدا آزاد کردن یک بنده است .

فتحریر رقبه من قبل أن یتماسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 1

1 -ظهارکننده ، در صورتی که آزاد کردن بنده برایش مقدور نباشد ، باید دو ماه روزه بگیرد .

فمن لم یجد فصیام شهرین

63- فرجام اخروی معرضان از عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 266

1 - منکران آیات الهی که به بردگان، یتیمان و مسکینان خدمتی نکرده و صبر و ترحم، را رواج ندهند، در آخرت گرفتار فرجامی شوم و نکبت بار خواهند شد.

و الذین کفروا بـایـتنا هم أصحاب المشئمه

«مشأمه» از «شؤم»، نقطه مقابل یُمن (صحاح) گرفته شده است. (العین)

64- فضایل برده مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 13

13 - ارزش و شخصیت بردگان با ایمان، از دیدگاه قرآن

و لآمه مؤمنه خیر من مشرکه . . . و لعبد مؤمن خیر من مشرک

65- فضیلت عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 13 - 5

5 - فضیلت آزادسازی بردگان، ویژه نوع خاصی از آنان نیست.

فک رقبه

واژه «رقبه»، نکره ای است که به هیچ خصوصیتی مقید نشده است. بنابراین بر هر برده ای قابل تطبیق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 14 - 5

5 - فضیلت آزادسازی بردگان، برتر از تغذیه گرسنگان جامعه است. *

فک رقبه . أو إطعم

تقدیم «فک رقبه»، بیانگر برداشت یاد شده است.

66- قبول درخواست برده مکاتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 11

11 - لزوم موافقت برده داران با تقاضای بردگان خود در تنظیم سند بازخريد آنان

ص: 267

و الذین یتتغون الکتب ممّا ملکتم ایمنکم فکاتبوهم

67- قصاص برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 5،7

5- انسان آزاد (غیر برده) در مقابل کشتن انسان آزاد و برده در مقابل کشتن برده ، قصاص می شوند .

الحر بالحر و العبد بالعبد

7- عدم تساوی انسان آزاد با برده و زن با مرد در قانون قصاص

کتب علیکم القصاص فی القتلی الحر بالحر و العبد بالعبد و الأثنی بالأثنی

68- کیفر اخروی اعراض از عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 3 - 20 - 90

3- انکار آیات الهی ، آزاد نکردن بردگان و غذا ندادن به گرسنگان یتیم و مسکین و توصیه نکردن به صبر و ترحم ، مایه گرفتاری به آتش فراگیر و گریزناپذیر

فکّ رقبه . . . و الذین کفروا . . . علیهم نار مؤصده

69- لجاجت برده داران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 71 - 6

6- برده داران ، خود را با برده ها برابر نمی دانند و هرگز از برده داری دست برنمی دارند .

فما الذین فضّلوا برادّی رزقهم علی ما ملکتم ایمنهم فهم فیه سواء

70- لقب برده آزاده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - در صورتی که کسی، برده آزاد شده بود و پدرش ناشناخته، شایسته است که به او، لقب « مولا » بدهند .

ادعوهم لأبائهم . . . فإن لم تعلموا آبائهم . . . و مولیکم

ص: 268

71- مالکیت بر برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 10

10 - مالکیت انسان بر برده، جایز و مشروع است.

ما ملکت ایمنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 50 - 11

11 - انسان برده را، مالک شدن، جایز و مباح است.

إنا أحللنا لك... و ما ملکت یمینک... و ما ملکت ایمنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 52 - 11

11 - مالکیت بر انسان برده، جایز و روا است.

إلا ما ملکت یمینک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 55 - 7

7 - مالک انسان برده شدن، جایز است.

ولا ما ملکت ایمنهنّ

72- مالکیت برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 13

13 - بردگان، از حق مالکیت و تصرف مستقل، بی بهره و محروم اند.

هل لكم من ما ملكت أيمهم نكم من شركاء في ما رزقنكم فأنتم فيه سواء

ص: 269

73- محرمیت برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 25

25 - پدر شوهر ، پسرهمسر ، پسر برادر ، پسر خواهر ، زنان مؤمن ، بردگان ، خدمت کاران بی میل به زن و زناشویی و کودکان بی خبر از مسائل جنسی ، از محارم زنان اند .

و لا یبدین زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ . . . أو الطفل الذین لم یظهروا علی عورت النساء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 55 - 20

20 - « عن معاویه بن عمّار قال : کنا عند أبي عبدالله (ع) . . . قلت إن المرأة . . . ترکب و تضع یدها علی رأس الأسود و ذراعیهما علی عنقه . فقال أبو عبدالله : « . . . لاجناح علیهنّ فی أبائهنّ . . . و لا ما ملکت أیمانهنّ » ;

معاویه بن عمار می گوید: نزد امام صادق (ع) بودیم. .. (به ایشان) گفتم: زن... (گاهی) سوار بر مرکب می شود و دست خود را بر سر غلام سیاه و ساعدهای خود را بر گردن او می گذارد. پس امام فرمود: ... لاجناح علیهنّ فی أبائهنّ... و لا ما ملکت أیمانهنّ».

74- محرومیت اقتصادی برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 71 - 5

5- برده داران ، هیچ گاه برده های خود را در امکانات فراوان اقتصادی و معیشتی خویش ، شریک نمی سازند و خود را با آنان مساوی و برابر نمی دانند .

فما الذین فضّلوا برادّی رزقهم علی ما ملکت ایم_نهم فهم فیه سواء

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که آیه در صدد بیان یک حکم اقتصادی درباره بردگان نباشد؛ بلکه برای بیان یک واقعیت خارجی و ارتباط آن با مسأله شرک باشد. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: شما که بردگان را با خود برابر نمی دانید، پس چطور برخی از بندگان خدا را با خدا برابر می دانید و آنها را شریک او می پندارید؟

75- مراد از عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - « إِنَّ أَعْرَابِيًّا قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَلَّمَنِي عَمَلًا يَدْخُلُنِي الْجَنَّةَ ؟ قَالَ : أَعْتَقَ النَّسَمَةَ وَفُكَّ الرِّقْبَةَ . قَالَ : أَوْ لَيْسَتْ بَوَاحِدَةٍ ؟ قَالَ لَهُ : إِنَّ عَتَقَ الرِّقْبَةَ أَنْ تَفْرُدَ بَعْتَقَهَا وَفُكَّ الرِّقْبَةَ أَنْ تُعِينَ فِي عَتَقِهَا . . . » ;

مردی بادیه نشین به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) عرض کرد: عملی را به من تعلیم ده که مرا به بهشت ببرد. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: «أَعْتَقِ النَّسَمَةَ وَفُكَّ الرِّقْبَةَ» آن مرد گفت: آیا «عتق نسمة و فك رقبة» هر دو، به یک معنا (آزاد کردن برده) نیست؟ فرمود: نه؛ «عتق

ص: 270

رقبه» آن است که به تنهایی برده را آزاد کنی و «فک رقبه» آن است که در آزادی برده ای کمک کنی».

76- مسؤولیت برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 2

2- بردگان ، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت صاحبان خود ، در سه وقت اذن بطلبند : 1_ پیش از نماز بامداد ، 2_ به وقت استراحت نیمروزی (ظهر) ، 3_ پس از نماز عشا (هنگام خواب شب) .

ليستئذنکم الذین ملکت ایمـنکم .. ثلث مرّت من قبل صلوه الفجر و حين تضعون ثيابکم

77- مسؤولیت برده داران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 32 - 4,5

4- اولیای بردگان و کنیزان صالح و نیکو کردار ، موظف به فراهم آوردن تسهیلات ازدواج برای آنان .

و أنکحوا .. و الصـلحین من عبادکم و إمائکم

5- فراهم آوردن تسهیلات ازدواج برای بردگان و کنیزان شایسته اداره زندگی مشترک ، تکلیفی است بر عهده اولیای آنان .

و أنکحوا .. و الصـلحین من عبادکم و إمائکم

برداشت یاد شده، براین اساس است که مقصود از صلاح در «الصالحین» _ به قرینه این که سخن از ازدواج افراد غیر متأهل است و آنان نوعاً از قشر جوان و نوجوانان اند _ صلاحیت برای امر ازدواج باشد؛ یعنی، به حدی از رشد و بلوغ رسیده باشند که شایستگی اداره زندگی مشترک را داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 17

17- برده داران ، وظیفه دار پرداخت مقداری از مال خود به بردگان ، به هنگام آزادی آنان با قرارداد باز خرید (مکاتبه)

فکاتبوهم .. و ءاتوهم من مال اللّٰه الذی ءاتیکم

78- مسؤولیت مالک برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 13 - 3

3 - مالکان برده، در کمک های اقتصادی به جامعه، باید آزادسازی بردگان خویش را در اولویت قرار دهند.

ص: 271

يقول أهلك ما لاً لبداً . . . فلا اقتحم العقبه ... فك رقبه

مفاد این آیه _ با توجه به آیات پیشین _ این است که مدعیان انفاق، اگر همچنان بردگان خویش را در بند نگه دارند، روشن می شود که آنان در ادعای انفاق گری، صداقت ندارند.

79- معرضان از عتق برده در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 19 - 2

2- سمت چپ در آخرت، جایگاه استقرار کسانی است که به آیات الهی کفر ورزیده و از آزادسازی بردگان، غذا دادن به یتیمان و مستمندان و توصیه یکدیگر به صبر و ترحم، امتناع کرده اند.

فك رقبه . . . و الذین كفروا بـایـتنا هم أصحاب المشئمه

چنانچه «مشأمه» به معنای «سمت چپ» باشد _ که در «صحاح» از جمله معانی آن شمرده شده است _ برداشت یاد شده استفاده می شود. کلمه «أصحاب»، بیانگر حضور طولانی «اصحاب المشأمه» در سمت چپ است به گونه ای که با آن مصاحبت داشته و از آن فاصله نمی گیرند.

80- مکاتبه با برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 16

16 - قرارداد بردگان با مالکانشان جهت باز خرید خویش، یکی از راه های آزادی آنان است.

الذین یتتغون الکتب مّمّا ملکتم ایمنکم فکاتبوهم

81- مملوکیت برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 11

11 - بردگان، جزئی از دارایی مالکان خویش اند.

هل لکم من ما ملکتم ایمنکم من شرکاء فی ما رزقنکم فأنتم فیہ سواء

82- مهربانی با برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 272

4 - ایمان به آیات الهی، سفارش یکدیگر به استقامت در تکالیف دشوار و اظهار محبت به بردگان، یتیمان و تنگدستان، قدردانی از نعمت های بینایی، گویایی و هدایت است.

ألم نجعل له عينين . و لساناً و شفقتين . و هدينه النجدين ... ثم كان من الذين ءام

«الذين آمنوا» گرچه مطلق است؛ ولی مصداق بارز آنها _ به قرینه «و الذين كفروا بآياتنا» در آیات بعد _ مؤمنان به آیات الهی است و آیات پیشین _ که بعضی از تکالیف را «عقبه» نامیده بود _ قرینه بر مراد از «صبر» است و سیاق آیات نشان می دهد که مراد از «مرحمه»، ترحم بر «رقبه»، «یتیم» و «مسکین» است. ارتباط این آیات با آیه های پیشین _ که نعمت های الهی را برشمرده _ گویای برداشت یاد شده است؛ زیرا «بینایی و بصیرت»، زمینه ساز «ایمان» و «داشتن زبان و لب»، زمینه ساز توصیه است.

برده داران

83- بیش برده داران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 71 - 5,6

5- برده داران، هیچ گاه برده های خود را در امکانات فراوان اقتصادی و معیشتی خویش، شریک نمی سازند و خود را با آنان مساوی و برابر نمی دانند.

فما الذين فضلوا برادى رزقهم على ما ملكت ايم نهم فهم فيه سواء

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که آیه در صدد بیان یک حکم اقتصادی درباره بردگان نباشد؛ بلکه برای بیان یک واقعیت خارجی و ارتباط آن با مسأله شرک باشد. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: شما که بردگان را با خود برابر نمی دانید، پس چگونه برخی از بندگان خدا را با خدا برابر می دانید و آنها را شریک او می پندارید؟

6- برده داران، خود را با برده ها برابر نمی دانند و هرگز از برده داری دست برنمی دارند.

فما الذين فضلوا برادى رزقهم على ما ملكت ايم نهم فهم فيه سواء

84- روش برخورد برده داران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 71 - 5

5- برده داران ، هیچ گاه برده های خود را در امکانات فراوان اقتصادی و معیشتی خویش ، شریک نمی سازند و خود را با آنان مساوی و برابر نمی دانند .

فما الذین فضّلوا برادّی رزقهم علی ما ملکتم ایم_نهم فهم فیه سواء

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که آیه در صدد بیان یک حکم اقتصادی درباره بردگان نباشد؛ بلکه برای بیان یک واقعیت خارجی و ارتباط آن با مسأله شرک باشد. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: شما که بردگان را با خود برابر نمی دانید، پس

ص: 273

چطور برخی از بندگان خدا را با خدا برابر می دانید و آنها را شریک او می پندارید؟

85- نجابت برده داران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 71 - 6

6- برده داران ، خود را با برده ها برابر نمی دانند و هرگز از برده داری دست برنمی دارند .

فما الذین فضلوا برادّی رزقهم علی ما ملکتم ایم_نهم فهم فیه سواء

86- مسؤولیت برده داران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 32 - 4،5

4 - اولیای بردگان و کنیزان صالح و نیکو کردار ، موظف به فراهم آوردن تسهیلات ازدواج برای آنان .

و أنکحوا .. و الصّ_لحین من عبادکم و إمائکم

5 - فراهم آوردن تسهیلات ازدواج برای بردگان و کنیزان شایسته اداره زندگی مشترک ، تکلیفی است بر عهده اولیای آنان .

و أنکحوا .. و الصّ_لحین من عبادکم و إمائکم

برداشت یاد شده، براین اساس است که مقصود از صلاح در «الصالحین» _ به قرینه این که سخن از ازدواج افراد غیر متأهل است و آنان نوعاً از قشر جوان و نوجوانان اند _ صلاحیت برای امر ازدواج باشد؛ یعنی، به حدی از رشد و بلوغ رسیده باشند که شایستگی اداره زندگی مشترک را داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 17

17 - برده داران ، وظیفه دار پرداخت مقداری از مال خود به بردگان ، به هنگام آزادی آنان با قرارداد بازخريد (مکاتبه)

فکاتبوهم .. و ءاتوهم من مال اللّٰه الذی ءاتیکم

87- برده داری

برده داری در دوران یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 8

8_ رواج برده داری و خرید و فروش انسان در عصر حضرت یعقوب (ع)

ص: 274

و أسروه بضعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 20 - 7

7_ برده داری و خرید و فروش انسان ، امری رایج در عصر یعقوب (ع)

و شروه بثمان بخس

88- برده داری در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 9

9- مردم ، در صدر اسلام ، با نظام برده داری آشنا بودند و همسان نبودن حقوق برده با مالک اش را قبول داشتند .

هل لکم من ما ملک ایمکم من شرکاء فی ما رزقنکم فانتهم فیہ سواء

89- تاریخ برده داری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 8

8_ رواج برده داری و خرید و فروش انسان در عصر حضرت یعقوب (ع)

و أسروه بضعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 20 - 7

7_ برده داری و خرید و فروش انسان ، امری رایج در عصر یعقوب (ع)

و شروه بثمان بخس

ص: 275

5- برق آسمانی

1- برق آسمانی امیدوارکننده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 24 - 6، 1

1 - نشان دادن برق های امیدزا و خوف آفرین ، از آیات الهی است .

و من ءای ته یریکم البرق خوفاً و طمعاً

6 - برقی هایی ترس آفرین و طمع زا ، بارش باران و رویش گیاهان با آن ، نشانه های قدرت خداوند

یریکم البرق ... إنّ فی ذلک لآیات

2- برق آسمانی ترسناک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 24 - 6، 1

1 - نشان دادن برق های امیدزا و خوف آفرین ، از آیات الهی است .

و من ءای ته یریکم البرق خوفاً و طمعاً

6 - برقی هایی ترس آفرین و طمع زا ، بارش باران و رویش گیاهان با آن ، نشانه های قدرت خداوند

یریکم البرق ... إنّ فی ذلک لآیات

برق های آسمانی

ص: 276

3- حقیقت برق های آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 12 - 7

7_ «سأل أبو بصير أبا عبد الله (ع) : . . . ما حال البرق فقال : تلك مخاريق الملائكة تضرب السحاب فتسوقه إلى الموضع الذي قضى الله عز وجل فيه المطر ;

ابو بصير از امام صادق (ع) از چگونگی برق سؤال کرد، حضرت فرمود: آن تازیانه های فرشتگان است که بر ابرها می زنند و آنها را به مکانی که خدای عزوجل در آن باران مقدر فرموده است، می رانند.

4- زمینه برق های آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 12 - 2

2_ هراس مردم از خشکسالی و امید آنان به نزول باران ، زمینه ساز پدید آمدن برق های آسمانی و نمایاندن آنها به ایشان است .

هو الذی یریکم البرق خوفاً و طمعاً

هر یک از دو کلمه «خوفاً» و «طمعاً» می تواند مفعول له حصولی باشد و می تواند مفعول له تحصیلی باشد. بر فرض نخست مفاد عبارت «هو الذی ...» چنین می شود: «چون هراس داشتید و نیز امیدوار بودید برقه های آسمانی را برای شما پدیدار می کنیم». و بر مبنای دوم مفاد «هو الذی ...» چنین می شود: «برای آنکه بهراسید و نیز امیدوار شوید، برقه های آسمانی را به شما می نمایانیم». برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

5- نقش برق های آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 12 - 3,6

3_ برق های آسمانی مایه هراس مردم و نیز موجب امید آنان است .

هو الذی یریکم البرق خوفاً و طمعاً

برداشت فوق بر این اساس است که هر یک از «خوفاً» و «طمعاً» مفعول له تحصیلی باشد.

6_ «قال الرضا (ع) فی قول الله عزوجل : « هو الذی یریکم البرق خوفاً و طمعاً » قال : خوفاً للمسافر و طمعاً للمقيم ;

از امام رضا(ع) درباره سخن خدا: «هو الذی یریکم البرق خوفاً وطمعاً» روایت شده است که فرمود: مایه ترس برای مسافر و مایه امید برای مقیم در وطن می باشد».

ص: 277

6- نمایاننده برق های آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 12 - 1

1_ خداوند ، آشکار کننده برق های آسمانی و نمایاننده آنها به آدمیان

هو الذی یریکم البرق

ص: 278

6- برکت

1- اقسام برکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 96 - 2

2_ امت های هلاک شده پیشین در صورت ایمان به پیامبران و پرهیز از مخالفت با ایشان ، از انواع برکت های خدادادی بهره مند می شدند و هرگز به عذاب الهی مبتلا نمی گشتند .

و لو أن أهل القرى ءامنوا و اتقوا لفتحنا عليهم برکت

«ال» در «القری» عهد ذکری است و اشاره به قریه هایی دارد که در آیه 94 آمده است.

2- برکت آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 96 - 1,4

1_ جوامع بشری در صورت ایمان به رسالت انبیا و رعایت تقوا از برکت های فراوان و گوناگون آسمان و زمین بهره مند خواهند شد .

و لو أن أهل القرى ءامنوا و اتقوا لفتحنا عليهم برکت من السماء و الأرض

4_ جریان نعمت های فراوان بر امت ها با گشایش برکت های آسمان و زمین ، در اختیار خداوند و به اراده اوست .

لفتحنا عليهم برکت من السماء و الأرض

ص: 279

3- برکت اخروی اطعام به یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 18 - 1

1 - آزادکنندگان برده و غذادهندگان به یتیمان و مستمندان ، در صورت ایمان آوردن و توصیه به صبر و رحمت ، در آخرت قرین نیک بختی و سرشار از خیر و برکت خواهند بود .

أولئك أصحاب الميمنه

«يُؤْمِنُ» و «ميمنه» به معنای برکت است (قاموس). مصاحبت با برکت، کنایه از سرشاری و تداوم آن است.

4- برکت اخروی انفاقگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 18 - 1

1 - آزادکنندگان برده و غذادهندگان به یتیمان و مستمندان ، در صورت ایمان آوردن و توصیه به صبر و رحمت ، در آخرت قرین نیک بختی و سرشار از خیر و برکت خواهند بود .

أولئك أصحاب الميمنه

«يُؤْمِنُ» و «ميمنه» به معنای برکت است (قاموس). مصاحبت با برکت، کنایه از سرشاری و تداوم آن است.

5- برکت اخروی ولای عتق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 18 - 1

1 - آزادکنندگان برده و غذادهندگان به یتیمان و مستمندان ، در صورت ایمان آوردن و توصیه به صبر و رحمت ، در آخرت قرین نیک بختی و سرشار از خیر و برکت خواهند بود .

أولئك أصحاب الميمنه

«يُؤْمِنُ» و «ميمنه» به معنای برکت است (قاموس). مصاحبت با برکت، کنایه از سرشاری و تداوم آن است.

6- برکت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 5

5_ اسحاق و یعقوب ، رحمت و برکتی از ناحیه خداوند برای ابراهیم (ع) و خانواده او

فبشرنها یاسحق... رحمت الله و برکت علیکم أهل البيت

ص: 280

7- برکت باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 9 - 7

7_ درخت ها و کشتزار ها ، دو نمود برکت باران و بقای رحمت آن

ماء مبرکاً فأنبتنا به جنّات و حبّ الحصيد

8- برکت در روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 3 - 15

15 - « وروی عن الصادق (ع) انه قال : « ویرزقه من حیث لایحتسب » ای بیارک له فیما أتاه ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: «و یرزقه من حیث لایحتسب»؛ یعنی، خداوند برای او در آنچه داده برکت می دهد (و آن را برای او مبارک می سازد)».

9- برکت درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 9

9- زیتون ، از درختان پر برکت است .

شجره مبرکه زیتونه

10- برکت زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 3 - 5

5- تفاوت زمان ها ، از جهت ارزش و برکت

لیله مبرکه

11- برکت زمینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 96 - 1,4

1 - جوامع بشری در صورت ایمان به رسالت انبیا و رعایت تقوا از برکت های فراوان و گوناگون آسمان و زمین بهره مند خواهند شد .

و لو أن أهل القرى ءامنوا و اتقوا لفتحنا علیهم برکت من السماء و الأرض

4 - جریان نعمت های فراوان بر امت ها با گشایش برکت های آسمان و زمین ، در اختیار خداوند و به اراده اوست .

لفتحنا علیهم برکت من السماء و الأرض

12- برکت سلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 27

27 - سلام گفتن مسلمانان به یکدیگر ، در حقیقت درودی است مبارک و پاکیزه که از جانب خداوند ، مقرر شده است .

فإذا دخلتم بیوتاً فسلموا علی أنفسکم تحیة من عند الله مبارکه طیبه

«من عند الله» ظرف و متعلق به عامل مقدر (مانند «ثابته» یا «مشروعه») است و در مجموع صفت برای «تحیة» می باشد. «مبارکه طیبه» نیز صفت دیگر آن است.

13- برکت سلام خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 30

30 - تحیت و درود خداوند ، مبارک (برکت آفرین و دارای خیر فراوان) و پاکیزه است .

تحیة من عند الله مبارکه طیبه

«برکه» به معنای رشد و فزونی و «مبارک» به معنای چیزی است که از آن خیر و نعمت بسیار برمی خیزد (برگرفته از لسان العرب).

14- برکت شامات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 3

3 - سرزمین شامات در عصر سباییان ، آباد و بابرکت بود و مراکز گوناگونی برای زیست انسان ها داشت .

ص: 282

15- برکت شب قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 3 - 2، 1

1- نزول قرآن از سوی خداوند ، در شبی مبارک و ارجمند (شب قدر)

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْمُبْرَكَةِ

2- « شب قدر » ، شبی مبارک و دارای خیر پایدار

لیله مبرکه

با توجه به این که مفسران «لیله مبارکه» را شب قدر دانسته اند برداشت یاد شده به دست می آید.

16- برکت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 13، 14، 2، 1

1- خداوند حضرت عیسی (ع) را پیامبری خجسته ، خوش قدم و مایه خیر و برکت قرار داد .

و جعلنی مبارکاً این ما کنت

«برکه»، یعنی افزونی و فراوانی (مصباح) و «مبارک»، یعنی منشأ خیر فراوان (لسان العرب) و تعبیر «این ما کنت» حاکی از خوش قدمی عیسی (ع) است، به گونه ای که هر جا قرار گیرد، خیر و برکت در آن نقطه افزونی خواهد یافت.

2- عیسی (ع) در کودکی ، فرخندگی و فزاینده‌گی خیر و خوبی را از صفات خدادادی خویش برشمرد .

و جعلنی مبارکاً این ما کنت

13- « عن أبي عبد الله (ع) قال في قول الله عز وجل _ : « و جعلنی مبارکاً این ما کنت » قال : نفاعاً ؛

از امام صادق (ع) روایت شده که در باره سخن خدای عزوجل (از زبان عیسی (ع)) «و جعلنی مبارکاً..» فرمود: مقصود از «مبارک» بسیار نفع رساننده است.»

14- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) : « و جعلنی مبارکاً این ما کنت » قال : معلماً و مؤدباً ؛

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: «جعلنی مبارکاً...»، یعنی خدا مرا تعلیم دهنده و ادب آموز قرار داد».

17- برکت فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 6

ص: 283

6_ فرزند صالح ، رحمت و برکت خداوند است .

فبشرنها یاسح ق . . . رحمت الله و برک ته علیکم اهل البیت

18- برکت فلسطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 4

4- هجرتگاه ابراهیم و لوط (ع) (شام_ فلسطین) ، برای تمام مردم جهان با برکت است .

و نَجِّينَه و لوطًا اِلَى الْاَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ

«عالم» به معنای همه خلق و یا دسته ای از موجودات است. جمع آمدن آن (عالمین) برای بیان استغراق و شمول تمامی اصناف موجودات است. مقصود از آن در این آیه، همه مردم از تمامی اقوام و قبایل دور و نزدیک می باشد. گفتنی است نوع مفسران برآنند که مقصود از سرزمین مبارک، شام (فلسطین) است.

19- برکت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 3

3_ قرآن کتابی گرانقدر و مبارک (فزاینده و رشد دهنده و دارای خیر فراوان) است.

و هذا کتب أنزل نه مبارک

«برکه» یعنی رشد و فزونی (لسان العرب) و «مبارک» چیزی است که در آن فزونی باشد. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 155 - 2،6

2_ قرآن کتابی فرخنده و دارای خیر و برکت فراوان

هذا کتب . . . مبارک

«مبارک» به چیزی و یا کسی که خیر بسیار از آن تراوش کند، گفته می شود.

6_ الهی بودن قرآن و پر برکت بودن آن دلیل لزوم پیروی از آن است.

هذا كتب أنزل نه مبارک فاتبعوه

حرف «فا» در «فاتبعوه» سببیه است. بنابراین دلالت می کند که حقایق بیان شده در جمله قبل علت لزوم پیروی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 1 - 4

4_ قرآن ، جلوه ای از برکات و خیرات خداوند

ص: 284

تبارک الذی نزل الفرقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 29 - 3

3- قرآن ، منبع خیر و برکت و موجب رشد و تعالی بشر

کتب آنزلنہ الیک مبارک

«برکه» به معنای رشد و فزونی است و «مبارک» به چیزی گفته می شود که در آن رشد و فزونی باشد (مفردات راغب). مقصود از مبارک بودن قرآن این است که این کتاب، منبع خیر و برکت و مایه رشد و تعالی برای کسانی است که در آن تدبر کنند و درس بیاموزند.

20- برکت کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 96 - 10

10 - کعبه ، خانه ای مبارک (دارای خیر و برکت فراوان)

وضع للناس للذی بیگه مبارکاً

21- برکت کوه طور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 52 - 2

2- کوه طور ، مکانی مبارک و محلی که خداوند از آن ناحیه با موسی (ع) سخن گفت .

و نـدینـه من جانب الطور الایمن

«الایمن» _ که در این برداشت به معنای مبارک گرفته شده است _ ممکن است وصف برای «الطور» باشد و ممکن است وصف برای «جانب» گرفته شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 30 - 4

4 - وادی طور ، جایگاهی مقدس و مبارک

«بقعه» به نقطه ای گفته می شود که هیئت آن متمایز از پیرامونش باشد. بنابراین اطلاق بقعه بر وادی طور، بدان جهت است که آن وادی وضعیتی متفاوت با اطرافش دارد.

22- برکت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 13

13 - خداوند به برکت وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسلمانان را در جنگ بدر یاری کرد و آنان را به پیروزی رسانید .

و ما أنزلنا علی عبدنا

با توجه به اینکه آیات 9 تا 12 همین سوره امدادهای الهی را شامل همه پیکارگران بدر دانست و این آیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را محط نزول امدادها شمرد، معلوم می شود وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نزول امدادها دخالت فراوانی داشته است.

23- برکت مسجد الاقصی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 1 - 12

12- مسجد الاقصی در سرزمینی، سرشار از خیر و برکت واقع شده است .

إلی المسجد الاقصا الذی بـرکنا حوله

24- برکت مسلمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 27

27 - خداوند به برکت مسلمان صالح، بلا را از خانه همسایگان او دفع می کند .

و لولا دفع الله الناس

رسول خدا (صلی الله علیه و آله): . . . ان الله لیدفع بالمسلم الصالح نحو ما الف بیت من جیرانه البلاء

تفسیر برهان، ج 1، ص 238، ح 4؛ الدر المنثور، ج 1، ص 764.

25- برکت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 8 - 6

6 - موسی (ع)، مظهر خیرات و برکات الهی در پرتوراه یافتن به بارگاه قرب

نودی آن بورک . . . و من حولها

ص: 286

26- برکت یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 5

5_ اسحاق و یعقوب ، رحمت و برکتی از ناحیه خداوند برای ابراهیم (ع) و خانواده او

فبشرنها یاسح... رحمت الله و برکت ته علیکم اهل البيت

27- زمین با برکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 96 - 10

10_ کعبه ، خانه ای مبارک (دارای خیر و برکت فراوان)

وضع للناس للذی بیگه مبارکاً

28- زمین بی برکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 4

4_ گیاهان نهفته در سرزمین های نامستعد ، هر چند باران رحمت بر آن بیارد ، تهی از خیر و برکتند و بازدهیشان اندک است .

و الذی خبث لایخرج إلا نکداً

«نکد» به معنای چیزی است که خیر در آن نباشد و بی خیر بودن گیاهان به این است که بازدهی آن اندک باشد.

29- زمین برکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 31

31- سلام کردن مؤمنان به یکدیگر ، مایه برکت و خیر فراوان و پاکیزگی است .

فسلموا علی أنفسکم تحیه من عند الله مبرکه طیبه

30- زمینه نزول برکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 265 - 9

9_ اتفاق کنندگان ، دارای زمینه و قابلیت والای بهره مندی از فیوضات الهی

اصابها وابل .. فان لم یصبها وابل فطلّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 5

5_ خضوع در برابر خدا ، زمینه کسب فیض ربوبی او

اقتی لربک

31- سرزمین با برکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 3

3_ سرزمینی که خداوند پس از هلاکت فرعونیان در اختیار بنی اسرائیل قرار داد ، سرزمینی پربرکت و بسیار حاصلخیز بود .

مشرق الأرض و مغربها التي برکنا فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 2،4

2- حضرت ابراهیم و لوط (ع) ، از جامعه آلوده خود به سرزمینی برکت خیز هجرت کردند .

إلی الأرض التي بَرکنا فیها

4- هجرتگاه ابراهیم و لوط (ع) (شام_ فلسطین) ، برای تمام مردم جهان با برکت است .

و نَجِّینَه و لوطًا إلی الأرض التي بَرکنا فیها للعالمین

«عالم» به معنای همه خلق و یا دسته ای از موجودات است. جمع آمدن آن (عالمین) برای بیان استغراق و شمول تمامی اصناف

موجودات است. مقصود از آن در این آیه، همه مردم از تمامی اقوام و قبایل دور و نزدیک می باشد. گفتنی است نوع مفسران برآنند که مقصود از سرزمین مبارک، شام (فلسطین) است.

32- سرزمین های با برکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 1 - 12

12- مسجدالاقصى در سرزمینی، سرشار از خیر و برکت واقع شده است .

ص: 288

إلى المسجد الأقصى الذي بـركنا حوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 81 - 3

3- حرکت تند باد به سوی سرزمین سرشار از برکات الهی به فرمان سلیمان (ع)

تجری بأمره إلى الأرض التي بـركنا فيها

33- عوامل برکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 39 - 9

9- صرف مال ، برای جلب رضای خداوند ، عامل برکت معنوی آن در پیشگاه خداوند است .

و ما ءاتيتم من ربّاً .. فلا يربوا عند الله و ما ءاتيتم من زكوه ... المضعفون

به قرینه مقابله با فراز نخست آیه و نیز این که انفاق دهندگان، از پاداش مضاعف برخوردارند، استفاده می شود که انفاق، برکت معنوی دارد.

34- منابع برکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 96 - 3

3_ آسمان و زمین منبع انواع برکت ها و دربردارنده خیر های فراوان برای جوامع بشری است .

لفتحنا عليهم برکت من السماء و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 29 - 3

3- قرآن ، منبع خیر و برکت و موجب رشد و تعالی بشر

کتب أنزلنّه إليك مبـرك

«برکه» به معنای رشد و فزونی است و «مبارک» به چیزی گفته می شود که در آن رشد و فزونی باشد (مفردات راغب). مقصود از مبارک

بودن قرآن این است که این کتاب، منبع خیر و برکت و مایه رشد و تعالی برای کسانی است که در آن تدبر کنند و درس بیاموزند.

ص: 289

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 54 - 13، 14

13 - خداوند ، سرچشمه افاضه خیر ها و برکت ها به تمام جهانیان

تبارک الله رب العلمین

14 - افاضه خیر ها و برکت ها بر جهانیان ، برخاسته از ربوبیت خداوند است .

تبارک الله رب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 2، 4

2- عیسی (ع) در کودکی ، فرخندگی و فزاینده‌گی خیر و خوبی را از صفات خدادادی خویش برشمرد .

و جعلنی مبارکاً این ما کنت

4- اعطای خیر و برکت به موجودات ، در اختیار خداوند و به خواست او است .

و جعلنی مبارکاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 50 - 1، 6

1- قرآن ، منشأ برکات و خیرات فراوان و منافع بسیار و دائمی برای بشر

و هـ_ذا ذکر مبارک أنزلنـه

مشارالیه «هـ_ذا» قرآن است که در اذهان حضور دارد و «البرکه» به معنای خیر بسیار و ثابت و سود فراوان است. توصیف قرآن به «مبارک» گویای این معنا است که قرآن منشأ خیرات و منافع بسیار برای بشر است.

6- قرآن ، به عنوان کتاب بیدارگر و منشأ خیر و برکت ، قابل انکار و تردید نیست .

هـ_ذا ذکر مبارک أنزلنـه أفأنتم له منکرون

خداوند، قرآن را به عنوان کتاب بیدارگر (ذکر) و مایه خیر و برکت (مبارک) معرفی کرده و سپس انکار این حقیقت از سوی مشرکان را مورد سرزنش قرار داده است. این سرزنش می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 1 - 1 - 25

1 - خداوند ، منشأ خیرات و برکات است .

تبارک الذی

«تبارک» (مصدر «تبارک») هم می تواند از «برک» (لزم و ثبت) باشد و هم از «برکه» (خیر بسیار) (برگرفته از لسان العرب). برداشت یاد شده براساس احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 10 - 1 - 25

ص: 290

1_ خداوند ، منشأ خیرات و برکات است .

تبارک الذی

«تَبَارُک» (مصدر «تَبَارَک») می تواند از «بَرک» (لزوم و ثبت) باشد. و یا از «برکه» (خیر بسیار) باشد (برگرفته از لسان العرب). برداشت فوق، براساس احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 61 - 1

1_ خداوند ، منشأ خیرات و برکات

تبارک الذی

«تَبَارُک» (مصدر «تَبَارَک») می تواند از «بَرک» (لَزَم و ثَبَت) و یا از «برکه» (خیر بسیار) باشد. برداشت فوق، بر پایه احتمال دوم است (برگرفته از لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 8 - 5

5 - خدای تعالی ، منبع خیرات و برکات

أَنْ بُوْرک مِنْ فِی النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 64 - 15، 14

14 - خداوند ، منشأ خیرات و برکات برای جهانیان

فَتَبَارُکَ اللهُ رَبَّ الْعَالَمِینَ

«تَبَارُک» (مصدر «تَبَارَک») چنانچه از برکت گرفته شده باشد، به معنای افاضه برکت ها و خیرها و اگر از بَرک (لَزَم و ثَبَت) گرفته شده باشد، به معنای جاودانگی و همیشگی خواهد بود (برگرفته از لسان العرب).

15 - افاضه خیر ها و برکت ها بر جهانیان ، برخاسته از ربوبیت خداوند است .

فَتَبَارُکَ اللهُ رَبَّ الْعَالَمِینَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 10 - 2

2 - خداوند ، زمین را بابرکت و سرشار از نعمت ها قرار داد .

خلق الأرض ... و بـرک فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 78 - 5،7،3

3 - خداوند ، سرچشمه همه خیر ها و برکت ها

تبرک اسم ربّک

ص: 291

«تبارک»، چنانچه از «بَرک» (لزم و ثبت) گرفته شده باشد در بردارنده معنای جاودانگی است و اگر از «برکه» گرفته شده باشد، متضمن افاضه خیرها و برکت ها است.

5- افاضه خیرها و برکت ها ، برخاسته از ربوبیت خداوند

تَبْرک اسم رَبِّک

7- «الرحمان» ، اسم برکت آفرین پروردگار

تَبْرک اسم رَبِّک

در صورتی که عبارت «اسم رَبِّک» _ در پایان سوره _ نظر به «الرحمان» _ در ابتدای سوره _ داشته باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 3 - 15

15 - « و روی عن الصادق (ع) انه قال : « و یرزقه من حیث لایحتسب » ای یبارک له فیما آتاه ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: «و یرزقه من حیث لایحتسب»؛ یعنی، خداوند برای او در آنچه داده برکت می دهد (و آن را برای او مبارک می سازد)».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 1 - 2،4،7

2- خداوند ، منشأ خیرات و برکات است .

تَبْرک

4- افاضه خیرها و برکت ها از سوی خداوند ، برخاسته از فرمانروایی انحصاری او بر جهان است .

تَبْرک الذی بیده الملک

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «الذی بیده الملک» می تواند در مقام توضیح و تبیین «تبارک» باشد.

7- افاضه خیرها و برکت ها از سوی خداوند ، برخاسته از قدرت مطلق و بی پایان او است .

تَبْرک الذی . . . هو علی کلّ شیء قدیر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «و هو علی کلّ شیء قدير» می تواند در مقام توضیح و تبیین «تبارک» قرار داشته باشد.

36- منشأ برکت اماکن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 30 - 5

5 - گرفتن صبغه الهی ، مایه تقدس و برکت مکان ها

نودی . . . فی البقعه المبارکه

توصیف وادی طور به مکانی مبارک، از آن روی است که خداوند در آن جا با موسی (ع) سخن گفته است. از این رو می توان گفت هر

ص: 292

مکانی به گونه ای رنگ الهی بگیرد، تقدس می یابد.

37- منشأ برکت زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 4

4_ برکت و حاصلخیزی زمین ها به دست خدا و در اختیار اوست .

مشرق الأرض و مغربها التي برکنا فيها

38- منشأ برکت سرزمین ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 81 - 5,6

5- برکت یافتن هر سرزمین ، درگرو خواست و عنایت خدا است .

إلى الأرض التي بـرکنا فيها

6- تفاوت سرزمین ها از جهت ارزش ، برکت و توجهات خداوند به آن

إلى الأرض التي بـرکنا فيها

39- منشأ برکت شامات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 6

6 - برکت و آبادانی سرزمین شامات ، از ناحیه خداوند بود .

القرى التي بـرکنا فيها

40- موجبات برکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 96 - 1,2

1_ جوامع بشری در صورت ایمان به رسالت انبیا و رعایت تقوا از برکت های فراوان و گوناگون آسمان و زمین بهره مند خواهند شد .

ولو أن أهل القرى ءامنوا و اتقوا لفتحنا عليهم بركة من السماء و الأرض

ص: 293

2_ امت های هلاک شده پیشین در صورت ایمان به پیامبران و پرهیز از مخالفت با ایشان ، از انواع برکت های خدادادی بهره مند می شدند و هرگز به عذاب الهی مبتلا نمی گشتند .

و لو أن أهل القرى آمنوا و اتقوا لفتحنا عليهم برکت

«ال» در «القری» عهد ذکری است و اشاره به قریه هایی دارد که در آیه 94 آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 1 - 25 - 5

5_ قرآن ، مایه خیر و برکت بسیار برای انسان های مؤمن

تبارک الذی نزل الفرقان

برداشت فوق به خاطر این نکته است که قرآن، برای انسان ها نازل شده است. پس برکات و خیرات این کتاب مبارک هم به انسان ها باز خواهد گشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 3 - 16 - 72

3 - ایمان و دین داری ، موجب وفور نعمت و برکت و رفاه عالی است .

و ألواستقوا علی الطریقه لآسقینهم ماء غدقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 2 - 18 - 90

2 - انفاق ، برکت آفرین است ؛ نه تباه سازنده ثروت .

يقول أهلکت مالاً لبدأ .. أولئك أصحاب المیمنه

41- موجبات برکت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 1 - 18 - 90

1 - آزادکنندگان برده و غذادهندگان به یتیمان و مستمندان ، در صورت ایمان آوردن و توصیه به صبر و رحمت ، در آخرت قرین نیک بختی و سرشار از خیر و برکت خواهند بود .

أولئك أصحاب الميمنه

«يُؤْمِن» و «مِيمَنَه» به معنای برکت است (قاموس). مصاحبت با برکت، کنایه از سرشاری و تداوم آن است.

ص: 294

42- نشانه های برکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 61 - 9

9_ آفرینش ستارگان ، خورشید و ماه تابان ، جلوه ای از برکات و خیرات خداوند .

تبارک الذی جعل فی السماء بروجًا . . . وقمرًا منیرًا

43- نشانه های برکت شب قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 4 - 5

5- تقدیر امور هستی در شب قدر ، نمودی از برکات سرشار الهی در این شب

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ . . . فِيهَا يَفْتَرُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ

44- ویژگیهای برکت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 3

3- خیر و برکت وجود عیسی (ع) ، به مکان و یا مردمی خاص محدود نیست .

و جعلنی مبارکًا این ما کنت

45- هجرت به سرزمین با برکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 6

6- هجرت از محیط آلوده و بلاد کفر و شرک به سرزمین پاک و برکت خیز امری است بایسته و سزاوار .

و نَجِّينَاهُ وَلَوْطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا

7- برگزیدگان

1- برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 130 - 10، 8

8 - ابراهیم (ع) از برگزیدگان خدا در دنیا و از صالحان و شایستگان سرای آخرت

و لقد اصطفينه في الدنيا و إنه في الآخرة لمن الصالحين

10 - اخلاص ابراهیم (ع) و گزینشش از سوی خداوند و نیز شایستگی او برای ملحق شدن به صالحان سرای آخرت، دلیل های لزوم پیروی از آیین اوست .

و من يرغب . . . لقد اصطفينه في الدنيا و إنه في الآخرة لمن الصالحين

جمله های «لقد اصطفيناه» و «إنه في الآخرة . . .» به منزله دلیلی برای «و من يرغب ...» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 33 - 1

1 - آدم، نوح، خاندان ابراهیم و خاندان عمران، برگزیدگان خدا بر همه جهانیان

انّ الله اصطفى ادم و نوحاً و آل ابراهيم و آل عمران على العالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 34 - 7

7 - خداوند، ناظر و مراقب برگزیدگان خود در گفتار و کردار و نیات است . *

انّ الله اصطفى . . . و الله سمیع علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 1

1 - مریم (س)، در پی نذر مادرش، از سوی خداوند به شایستگی پذیرفته شد .

2 - آل عمران - 3 - 42 - 1,5,6,10,15,16,18

1 - مژده ملائکه به مریم (س) در برگزیدگی او از طرف خداوند

و اذ قالت الملائکه یا مریم ان الله اصطفیک

5 - برگزیدگی و پاکیزه گشتن مریم (س) از سوی خدا

یا مریم ان الله اصطفیک و طهرک

6 - پاکی و برگزیده شدن مریم، زمینه برگزیده شدن خاندان عمران نزد خداوند

یا مریم ان الله اصطفیک

«و اذ قالت ..» عطف است به «اذ قالت ...» در آیه سی و پنجم و ظرف است برای «اصطفی ... ال عمران»؛ یعنی آنگاه آل عمران برگزیده شدند که مریم را خداوند برگزید و پاک گردانید.

10 - مریم، برگزیده الهی و سرآمد زنان جهان

یا مریم ان الله .. و اصطفیک علی نساء العالمین

کلمه «اصطفاء» آنگاه که با «علی» متعدی شود به معنای مقدم بودن و سرآمد شدن است. و آنگاه که مطلق ذکر شود به معنای انتخاب است. بنابراین «اصطفیک» در جمله «ان الله اصطفیک» به معنای انتخاب و گزینش مریم است و در «اصطفیک علی نساء العالمین»، به معنای مقدم داشتن او بر دیگران است.

15 - مریم، برگزیده خداون از نسل انبیای الهی

یا مریم ان الله اصطفیک

امام باقر (ع) در معنی آیه فوق فرمود: .. اصطفیک من ذریه الانبیاء.

مجمع البیان، ج 2، ص 746، نورالثقلین، ج 1، ص 336، ح 130.

16 - مریم، زنی که از میان زنان جهان، برای زادن عیسی بدون پدر برگزیده شد.

امام باقر (ع) در معنی آیه فوق فرمود: .. اصفیٰ لولاده عیسی من غیر فحل.

مجمع البیان، ج 2، ص 746؛ نورالثقلین، ج 1، ص 336، ح 130.

18 - مریم برگزیده و سرآمد زنان عصر خویش

و اصفیٰ علی نساء العالمین

امام صادق (ع) فرمود: فرشتگان به حضرت فاطمه زهرا (س) گفتند: .. انّ مریم کانت سیّده نساء عالمها ...

علل الشرایع، ص 182، ح 1، باب 146. و ص 337، ح 131؛ نورالثقلین، ج 1، ص 336، ح 129.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 47 - 4، 6

4 - انتظار برگزیدگان خداوند به تحقق اراده الهی در جریان امور دنیا، از طریق اسباب و علل طبیعی

ص: 297

یا مریم انّ الله اصطفیک .. قالت ربّ ائی یکون لی

مسلماً حضرت مریم (ع) منکر امور خارق العاده نبود و خداوند را قادر بر انجام هر کاری می دانست، از این رو چنانکه در آیات سابق آمده، به زکریا فرمود: هو من عندالله، بنابراین جمله «ائی ..» می رساند که او و همه اولیاء خدا، اصل در تحقق اراده الهی در امور جهان را، بر پایه اسباب و علل طبیعی می دانستند، نه اینکه همواره چشم انتظار معجزه باشند.

6_ عدم منافات مقام بلند برگزیدگان الهی با پرسش آنان از افعال خداوند و شگفتی از آن

یا مریم انّ الله اصطفیک .. قالت ربّ ائی یکون لی ولد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 32 - 1

1_ خداوند ، برخی از مردم را با برخوردار نمودن بیشتر از نعمت های خویش ، بر برخی دیگر برتری داده است .

و لا تتمنوا ما فضل الله به بعضکم علی بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 125 - 13، 14، 15

13_ سجده های بسیار ابراهیم (ع) ، موجب برگزیده شدن وی ، از سوی خداوند ، به عنوان خلیل

و اتخذ الله ابرهیم خلیلاً

امام صادق (ع) در مورد علت برگزیده شدن حضرت ابراهیم (ع) به عنوان خلیل، از سوی خداوند فرمود: لکثره سجوده علی الارض.

علل الشرایع، ص 34، ح 1، ب 32؛ نورالثقلین، ج 1، ص 554، ح 584.

14_ رد نکردن درخواست نیازمندان و نیاز نبردن به درگاه غیر خدا ، موجب برگزیده شدن ابراهیم (ع) از سوی خداوند به عنوان خلیل

و اتخذ الله ابرهیم خلیلاً

امام صادق (ع) درباره علت برگزیده شدن حضرت ابراهیم (ع) به عنوان خلیل، از سوی خداوند فرمود: لانه لم یرد احداً و لم یسال احداً قط غیر الله عز و جل.

عیون اخبار الرضا، ج 2، ص 76، ح 4، ب 32؛ نورالثقلین، ج 1، ص 554، ح 583.

15 _ اطعام مردم و نماز شب ، موجب برگزیده شدن ابراهیم (ع) به عنوان خلیل ، از سوی خداوند

و اتخذ الله ابرهیم خلیلا

رسول خدا(صلی الله علیه و آله): ما اتخذ الله ابراهیم خلیلا الا لاطعامه الطعام و صلوته باللیل و الناس نیام.

علل الشرایع، ص 35، ح 4، ب 32؛ نورالثقلین، ج 1، ص 555، ح 586.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 5، 2، 1

1 _ خداوند به حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) وحی کرد و وی را به پیامبری برانگیخت .

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ

ص: 298

2_ خداوند نوح (ع) را به پیامبری برانگیخت و به وی وحی کرد .

كما أوحينا إلى نوح

5_ خداوند ، گروهی از فرزندان یعقوب را به پیامبری برانگیخت و به آنان وحی کرد .

أوحينا إلى . . . و الاسباط

«اسباط» جمع «سبط» در لغت به فرزندزادگان گفته می شود، و مراد از آن در آیه فرزندزادگان حضرت یعقوب(ع) هستند و برخی از مفسران مقصود از «الاسباط» را فرزندان اسحاق دانسته اند. گفتنی است که آمدن کلمه «الاسباط» پس از «یعقوب» نظر اول را تأیید می کند.

2- انتظارات برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 8

8- برگزیدگان خداوند در تحقق اراده الهی در امور دنیا ، انتظار معجزه نداشته و مجرای طبیعی آن را جستجو می کردند .

قالت أئی یکون لی غلْم و لم یمسسنی بشر

حضرت مریم(س) با آن که به قدرت خداوند ایمان داشت، ولی زمانی که بشارت فرزند را شنید، در تصور راه طبیعی آن به نتیجه نرسید و با جمله «أئی یکون لی غلام» از نحوه پیدایش آن پرسید. پیدا است که او اسباب و علل طبیعی را در این امور نیز، از نظر دور نمی داشت.

3- برگزیدگان امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 84 - 6

6- کسانی که در قیامت بر اعمال امت خویش گواهی می دهند ، جزء نخبگان و بهترین های امت خویشند .

و یوم نبعث من کلّ أمة شهیداً

انتخاب شاهد و گواه از میان هر امتی، بیانگر آن است که آنان از نخبگان و خوبان امت خویشند؛ زیرا اگر آنان هم از افراد گناهکار باشند و بر کار آنان نیز گروه دیگری شاهد و گواه باشد، انتخابشان برای دادن گواهی لغو و بیهوده خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- کسانی که در قیامت بر اعمال امت خویش گواهی می دهند، جزء نخبگان و بهترین های امت خویشند.

و یوم نبعث فی کلّ أُمَّةٍ شَهِیدًا عَلَیْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ

انتخاب شاهد و گواه از میان هر امتی، بیانگر آن است که آنان از نخبگان و خوبان امتند؛ زیرا اگر آنان هم از افراد گناهکار باشند و بر کار آنان گروه دیگری شاهد و گواه باشند، انتخاب آنان برای گواهی، لغو و بیهوده خواهد بود.

ص: 299

4- برگزیدگان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 2

2_ خداوند از میان بنی اسرائیل دوازده سرپرست بر آنان گماشت .

و بعثنا منهم اثنی عشر نقیباً

«نقیب» به کسی گفته می شود که از سوی والی و حاکم، بر گروه و طائفه ای ریاست و سرپرستی می کند.

5- برگزیدگان خدا و رسالت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 9

9- مقام والای برگزیدگان خداوند ، مانع تعجب و کنجکاوی آنان درباره رسالت های الهی فرشتگان و کسب اطلاعات درباره افعال خداوند نیست .

قالت ائی یکون لی غلـم و لم یمسسنی بشر

6- برگزیدگان خدا هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 15

15- پیامبران و هدایت یافتگان برگزیده ، به هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتند و می گریند .

من النبیین . . . و ممّن هدینا واجتبینا إذا تتلی علیهم آیت الرحمن خرّوا سجّداً و

7- برگزیدگان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 130 - 11، 12

11 - حضور گروهی از انسان های برتر در آخرت با عنوان صالحان و شایستگان

وإنه في الآخرة لمن الصالحين

12 - بندگان خالص و برگزیده خدا در قیامت به گروه صالحان ملحق خواهند شد .

و لقد اصطفينه في الدنيا وإنه في الآخرة لمن الصالحين

ص: 300

8- برگزیدگان موسی (ع) در میقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 11، 7، 6، 5، 4

3_ هفتاد مرد گزینش شده برای حضور در میعادگاه مناجات، بهترین و لایقترین مردم بنی اسرائیل در دیدگاه موسی (ع)

و اختار موسی

«اختیار» به معنای انتخاب و گزینش خیر است. بنابراین «اختار موسی» یعنی موسی بهترینها را انتخاب کرد.

4_ برگزیدگان موسی برای حضور در میعادگاه مناجات، از میان مردان بنی اسرائیل بودند؛ نه زنان ایشان

سبعین رجلا

5_ برگزیدگان بنی اسرائیل برای همراهی موسی (ع) در میعادگاه مناجات، پس از حضور در آن مقام به لرزشی شدید و کشنده گرفتار شدند.

فلما أخذتهم الرجفة

6_ خداوند، بجز موسی (ع)، همه حاضران در میعادگاه مناجات را به هلاکت رسانید.

قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل

7_ موسی (ع) با مشاهده هلاکت همراهان خویش در میعادگاه مناجات، به دعا به درگاه خداوند پرداخت.

فلما أخذتهم الرجفة قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل

11_ کردار سفیهانه گروهی از همراهان موسی در میعادگاه مناجات، عامل نزول عذاب الهی و به هلاکت رساندن همه آنان شد.

أتهلكنا بما فعل السفهاء منا

گفته شده مراد از کردار سفیهانه برخی از همراهان موسی، تقاضای رؤیت خدا با چشم بوده است.

9- برگزیدگی برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 88 - 4

4_ خداوند از میان بندگان خود، رهنوردانی برای طی صراط مستقیم بر می‌گزیند.

ذلک هدی الله یهدی به من یشاء من عباده

10- پاکی برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 42 - 13

ص: 301

13_ طهارت از هر آلودگی ، ارزشی برای برگزیدگان الهی

طهرک و اصطفیک

11- پرسش برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 8 - 5

5- پرسش از افعال خداوند و شگفتی از آن ، با مقامات بلند برگزیدگان الهی منافاتی ندارد .

قال ربّ ائى یكون لی غلـم

12- ترفیع درجات برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 83 - 11

11_ گزینش و ترفیع درجات برخی انسانها و اعطای برهانها به آنان، با دقت تمام و در پرتو علم الهی صورت می پذیرد.

و تلک حجتنا . . . نرفع درجت ... إن ربک حکیم علیم

13- توبه برگزیدگان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 3,4

3_ موسی (ع) خود و همراهانش را مردمی بازگشته به سوی خدا و توبه کار به درگاه او دانست .

إنا هدنا إلیک

«هُود» (مصدر هدنا) به معنای بازگشتن و توبه کردن است.

4_ موسی (ع) به دلیل بازگشت خود و همراهانش به سوی خدا ، همگان را شایسته برخوردار شدن از حیات نیکوی دنیا و سعادت آخرت دانست .

و اکتب لنا فی هذه الدنيا حسنه و فی الاخره إنا هدنا إلیک

جمله «إنا هدنا إليك» تعلیل برای «واكتب لنا . . .» است. یعنی چون به سوی تو بازگشتیم، این تقاضا و انتظار_ که زمینه و مقدمه آن را فراهم کرده ایم_ گزاف نیست.

ص: 302

14- نهمت به برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 156 - 6

6 - اتهام به برگزیدگان الهی ، گناهی بزرگ *

و بکفرهم و قولهم علی مریم بهتناً عظیماً

15- حجتیای برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 83 - 11

11 - گزینش و ترفیع درجات برخی انسانها و اعطای برهانها به آنان، با دقت تمام و در پرتو علم الهی صورت می پذیرد.

و تلك حجتنا .. نرفع درجات ... إن ربك حكيم علیم

16- خضوع برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 19

19- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی ، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است .

و ممن هدینا واجتبینا إذا تتلی علیهم آیت الرحمن خرّوا سجّداً و بکیّاً

17- خطای برگزیدگان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 12

12 - موسی (ع) در پی هلاکت همراهانش در میقات ، با پرسشی شکوه آمیز ، توجیه و چرایی هلاکت همه حاضران را به خاطر گناه گروهی از آنان ، از خداوند تقاضا کرد .

أتهلكنا بما فعل السفهاء منا

18- سجده برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 303

15- پیامبران و هدایت یافتگان برگزیده ، به هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتند و می گریند .

من النبیین . . . و ممّن هدینا واجتیبنا إذا تتلی علیهم ءایات الرحمن خرّوا سجّداً و

19- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی ، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است .

و ممّن هدینا واجتیبنا إذا تتلی علیهم ءایات الرحمن خرّوا سجّداً و بکیّاً

19- سلامتی عقل برگزیدگان بهترین سخن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 16

16 - تنها ، برگزیدگان و پیروی کنندگان بهترین سخن ، صاحبان عقل سلیم و خرداند .

الذین یستمعون القول فیّتبعون أحسنه . . . و أولئک هم أولوا الألباب

«لُبّ» (مفرد «ألباب») به معنای عقل سلیم و خرد ناب است. گفتنی است تعریف دو جزء مبتدا (أولئک) و خبر (هم) مفید حصر است.

20- شرایط آموزش برگزیدگان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 19

19 - تقوایشگی ، پرداخت زکات و ایمان به آیات الهی ، شرط برخوردار شدن همراهان موسی در میعادگاه مناجات ، از مغفرت و رحمت خاص الهی بود .

فاغفرلنا و ارحمنا و أنت خیر الغفرین . . . فسأکتبها للذین یتقون

جمله «فسأکتبها . . .» پاسخی است به درخواستهای موسی (ع) و از جمله آنهاست تقاضای رحمت و مغفرت برای همراهان خویش در میعادگاه مناجات

21- عبودیت برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ انسان های برگزیده خداوند ، با همه ارجمندی و شرافت ، بنده و مملوک اویند .

واتخذ الله إبراهيم خليلاً. و لله ما في السموت و ما في الأرض

جمله «لله ما في السموت . . .»، می تواند به منظور پاسخ به سؤالی باشد که ممکن است از گزینش ابراهیم به دوستی پیش آید.

ص: 304

یعنی مپندارید که خداوند، ابراهیم(ع) را برای رفع نیاز به دوستی برگزید. بلکه ابراهیم(ع) و تمامی هستی ملک اوست.

22- عمل برگزیدگان موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 11

11 _ کردار سفیهانه گروهی از همراهان موسی در میعادگاه مناجات ، عامل نزول عذاب الهی و به هلاکت رساندن همه آنان شد .

أتهلكنا بما فعل السفهاء منا

گفته شده مراد از کردار سفیهانه برخی از همراهان موسی، تقاضای رؤیت خدا با چشم بوده است.

23- عوامل هلاکت برگزیدگان موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 11

11 _ کردار سفیهانه گروهی از همراهان موسی در میعادگاه مناجات ، عامل نزول عذاب الهی و به هلاکت رساندن همه آنان شد .

أتهلكنا بما فعل السفهاء منا

گفته شده مراد از کردار سفیهانه برخی از همراهان موسی، تقاضای رؤیت خدا با چشم بوده است.

24- فضایل برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 8

8 _ تقدم برگزیدگان الهی بر دیگران ، در حکومت و زمامداری

نحن احق بالملك منه . . . قال ان الله اصطفيه عليكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 125 - 9

9 _ کسانی را که خداوند به دوستی خویش برگزید ، بهترین الگو برای پیروی مردم هستند .

و اتبع مله إبراهيم حنيفاً و اتخذ الله إبراهيم خليلاً

جمله «اتخذ الله . . .» به منزله علت برای «اتبع مله ابراهيم»، است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 305

6 - اتهام به برگزیدگان الهی ، گناهی بزرگ *

و بکفرهم و قولهم علی مریم بهتناً عظیماً

25- فضایل برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 4 - 2

2- فلسفه ارسال انبیا به زبان مردم ، تبیین دقیق معارف الهی و تفهیم آن برای مردم است .

و ما أرسلنا من رسول إلا بلسان قومه لیبین لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 1 - 19

19- در جهان هستی ، آیات و نشانه های ویژه ای وجود دارد که خداوند آنها را تنها به برخی از افراد ارائه می دهد .

أسرى بعبده .. لثریه من ءای_تنا

از اینکه خداوند هدف از به معراج بردن پیامبر(صلی الله علیه و آله) را نشان دادن برخی از آیات خود ذکر کرده است، این حقیقت را می رساند که این آیات از آیات ویژه ای است که تنها به افرادی چون پیامبراسلام ارائه می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 12

12- خداوند به افرادی دیگر غیر از پیامبران نیز ، نعمت هایی ویژه داده است .

الذین أنعم الله علیهم من النبیین .. و ممّن هدینا واجتبینا

«من هدینا ..» عطف بر «النبیین» است و می فهماند: کسانی که خداوند به آنها نعمت داد عبادتند از: پیامبران و کسانی که از افراد هدایت یافته و منتخب بودند.

26- گریه برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15- پیامبران و هدایت یافتگان برگزیده، به هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتند و می گریند .

من النبیین . . . و ممّن هدینا واجتبینا إذا تتلی علیهم ءایـت الرحمن خرّوا سجّداً و

19- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است .

و ممّن هدینا واجتبینا إذا تتلی علیهم ءایـت الرحمن خرّوا سجّداً و بکّیاً

27- مسؤولیت برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 16

16 - لزوم حضور برگزیدگان الهی ، در متن جامعه

انّ الله اصطفیک . . . و ارکعی مع الرّاکعین

28- مقامات برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 126 - 6

6 - انسان های برگزیده خداوند ، با همه ارجمندی و شرافت ، بنده و مملوک اویند .

واتخذ الله ابرهیم خلیلا. و لله ما فی السموت و ما فی الأرض

جمله «لله ما فی السموت . . .»، می تواند به منظور پاسخ به سؤالی باشد که ممکن است از گزینش ابراهیم به دوستی پیش آید. یعنی میندارید که خداوند، ابراهیم(ع) را برای رفع نیاز به دوستی برگزید. بلکه ابراهیم(ع) و تمامی هستی ملک اوست.

29- مقامات برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 9

9- مقام والای برگزیدگان خداوند ، مانع تعجب و کنجکاوای آنان درباره رسالت های الهی فرشتگان و کسب اطلاعات درباره افعال خداوند نیست .

قالت ائی یکون لی غلـم و لم یمسنی بشر

30- مهربانی برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 13 - 2

2- خداوند ، منبع مهر و شفقت و عطاکننده آن به برخی از بندگان برگزیده خود

و حناناً من لدنّا

«من لدنّا» بیانگر این است که عطوفت عطا شده به یحیی برگرفته از ترحم و عطوفت ذات اقدس است.

ص: 307

31- نزول جبرئیل بر برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 2 - 6

6- خداوند ، ملائکه را به همراهی جبرئیل بر بندگان منتخب خود فرود می آورد .

ينزل الملئكة بالروح من أمره

به قرینه برخی از آیات قرآن - که از جبرئیل امین به عنوان «روح القدس» و «روح الامین» یاد شده - ممکن است مراد از «روح» در این آیه حضرت جبرئیل باشد. لازم به ذکر است در این صورت «باء» در «بالروح» به معنای «مع» می باشد.

32- نزول ملائکه بر برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 2 - 10، 12، 6، 3، 1

1- خداوند ، فرشتگان را همراه روح (وحی الهی) بر بندگان منتخب خود نازل می کند .

ينزل الملئكة بالروح من أمره علی من یشاء من عباده

مفسران در مورد مراد از «روح» در آیه شریفه احتمالاتی را ذکر کرده اند، مانند: «جبرئیل»، وحی و چیزی که حیات با آن تحقق می یابد. در برداشت فوق «روح» کنایه از وحی منظور شده است.

3- فرود آمدن ملائکه بر بندگان منتخب خداوند ، به فرمان اوست .

ينزل الملئكة بالروح من أمره

از معانی «أمر» فرمان و دستور است و «من» می تواند به معنای «با» باشد. در این صورت معنای «من أمره»: یعنی، به امر و فرمان خداوند.

6- خداوند ، ملائکه را به همراهی جبرئیل بر بندگان منتخب خود فرود می آورد .

ينزل الملئكة بالروح من أمره

به قرینه برخی از آیات قرآن - که از جبرئیل امین به عنوان «روح القدس» و «روح الامین» یاد شده - ممکن است مراد از «روح» در این آیه حضرت جبرئیل باشد. لازم به ذکر است در این صورت «باء» در «بالروح» به معنای «مع» می باشد.

10- نزول فرشتگان برای ابلاغ وحی بر بندگان برگزیده، نمودی از حتمی و قطعی بودن امر الهی است.

أتی أمر الله .. ينزل الملئکه بالروح من أمره

12- هدف از نزول فرشتگان بر بندگان منتخب، رساندن پیام الهی به آنان است.

ينزل الملئکه .. أن أنذروا أنه لا إله إلا أنا

ص: 308

33- نشانه های برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 19

19- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است.

و مَمَّنْ هَدِينَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تَتَلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَاتِ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

34- نعمتهای برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 12

12- خداوند به افرادی دیگر غیر از پیامبران نیز، نعمت هایی ویژه داده است.

الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ... وَ مَمَّنْ هَدِينَا وَاجْتَبَيْنَا

«من هدینا...» عطف بر «النَّبِيِّينَ» است و می فهماند: کسانی که خداوند به آنها نعمت داد عبادتند از: پیامبران و کسانی که از افراد هدایت یافته و منتخب بودند.

35- وحی بر برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 2 - 5، 1

1- خداوند، فرشتگان را همراه روح (وحی الهی) بر بندگان منتخب خود نازل می کند.

يُنزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِ عَلِيٍّ مِنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

مفسران در مورد مراد از «روح» در آیه شریفه احتمالاتی را ذکر کرده اند، مانند: «جبرئیل»، وحی و چیزی که حیات با آن تحقق می یابد. در برداشت فوق «روح» کنایه از وحی منظور شده است.

5- فرشتگان، واسطه ابلاغ وحی بر بندگان منتخب خداوند

يُنزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِ عَلِيٍّ مِنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

مراد از «روح» در آیه، به قرینه فراهای بعد (أَنْ أُنذِرُوا...) _ که درباره ابلاغ وحی و رسالت است _ می تواند وحی باشد.

36- هدایت برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 87 - 1

1 - خداوند برخی از پدران و فرزندان و برادران انبیای گذشته را (ابراهیم، اسحاق، یعقوب(ع) و...) برگزید و به صراط مستقیم

ص: 309

هدایت کرد.

و من ءابائهم و ذريتهم و اخونهم و اجتبنهم و هدينهم الى صرط مستقيم

37- هلاکت برگزیدگان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 6,7,8,9,10,12,14,17,21

6_ خداوند ، بجز موسی (ع) ، همه حاضران در میعادگاه مناجات را به هلاکت رسانید .

قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل

7_ موسی (ع) با مشاهده هلاکت همراهان خویش در میعادگاه مناجات ، به دعا به درگاه خداوند پرداخت .

فلما أخذتهم الرجفة قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل

8_ موسی (ع) اندوهناک از هلاکت برگزیدگانش در میعادگاه مناجات به دور از چشمان بنی اسرائیل

قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل

جمله «لو شئت ...» (اگر می خواستی من و ایشان را به هلاکت رسانی، پیش از حضور در میقات به هلاکت می رساندی) حکایت از تحسر و اندوه موسی(ع) بر از میان رفتن همراهانش دارد و قید «من قبل» می رساند که اندوه وی برخاسته از آن است که هلاکت آنان در میقات و به دور از چشمان بنی اسرائیل تحقق یافته است.

9_ ترس موسی (ع) از متهم شدن به کشتن حاضران در میقات ، مایه اندوه فراوان بر هلاکت ایشان شد .

قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل

برداشت فوق توجیهی است احتمالی بر اینکه چرا موسی(ع) به خاطر هلاکت همراهانش به دور از چشمان بنی اسرائیل، اندوهناک شد.

10_ اندوه موسی (ع) بر هلاکت همراهانش در میقات ، موجب شکوه او به درگاه خدا و آرزوی مرگ خویش و همراهانش پیش از حضور در میعادگاه مناجات

قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل و إیّی

12_ موسی (ع) در پی هلاکت همراهانش در میقات ، با پرسشی شکوه آمیز ، توجیه و چرایی هلاکت همه حاضران را به خاطر گناه گروهی از آنان ، از خداوند تقاضا کرد .

14_ آزمون بنی اسرائیل از جانب خدا، توجیه و برداشت موسی (ع) از مشیت الهی بر هلاک سازی همراهان او

إن هی إلا فتنتک

17_ موسی (ع) هلاکت همراهان خویش را زمینه ساز تحقق مشیت الهی در گمراه سازی گروهی از بنی اسرائیل و به هدایت رساندن گروهی دیگر از آنان دانست .

إن هی إلا فتنتک تضل بها من تشاء و تهدی من تشاء

21_ موسی (ع) در مناجات خویش با خداوند، در پی هلاکت همراهانش در میعادگاه مناجات، از خداوند خواست تا وی و همراهانش را ببخشد و بر آنان ترحم کند .

فاغفرلنا و ارحمنا و أنت خیر الغفرین

{برگزیدگان خدا}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 1,2,6

1_ رؤیای یوسف (ع) حاکی از برگزیده شدنش از ناحیه خدا و خالص شدن او برای خداوند بود .

و کذلک یجتبیک ربک

«اجتباء» به معنای گزینش کردن و برای خود خالص ساختن است. بنابراین «یجتبیک ربک» ؛ یعنی ، پروردگارت تو را برمی گزیند و برای خویش خالص می گرداند ، به طوری که نصیبی در تو برای غیر او نخواهد بود.

2_ برگزیده شدن یوسف (ع) از جانب خداوند ، بشارت یعقوب (ع) به یوسف

و کذلک یجتبیک ربک

6_ گزینش انسان های لایق از ناحیه خداوند ، پرتوی از ربوبیت اوست .

کذلک یجتبیک ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 5

5_ سرگذشت یوسف (ع) بیانگر دلیل و علت برگزیده شدنش از ناحیه خدا ، یاد دادن تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث به او و اعطای نعمت کامل به وی است .

یجتبیک ربک و یعلمک . . . لقد کان فی یوسف و إخوته ءای ت للسانین

برداشت فوق ، ناظر به این مطلب است که متعلق کلمه «آیات»، «اجتبا و گزینش یوسف(ع) و . . .» باشد که از جمله های «کذلک یجتبیک ربک و ...» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 16

16- صبر پیشگی و شکرگزاری ، دارای ارزشی والا و صبر پیشگان و شکرگزاران ، مردمانی برجسته و نخبه

إن في ذلك لآياتٍ لكل صَبَّارٍ شَكُورٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - 2 - 16 - نحل

9- پیامبران ، بندگان منتخب الهی اند .

من یشاء من عباده أن أنذروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 311

2- حضرت ابراهیم (ع) برگزیده خدا بود .

إن ابرهیم . . . اجتبَه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 55 - 10، 8

8- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از زمره انبیای برتر و برگزیده خداوند است .

و لقد فضّلنا بعض النبیّین علی بعض

ذکر «و لقد فضّلنا بعض . . .» پس از ذکر برخوردهای مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سؤالهای آنان احتمال دارد پاسخ سؤال مقدری باشد و یا جواب اشکالی باشد که مشرکان درباره شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح می کرده اند.

10- حضرت داوود (ع) ، از زمره انبیای برتر و برگزیده خداوند

و لقد فضّلنا بعض النبیّین علی بعض و اتینا داود زبورًا

از اینکه خداوند، پس از ذکر برتری برخی از انبیا بر بعضی دیگر، از حضرت داوود (ع) سخن به میان آورده است، می تواند از باب ذکر خاص پس از عام، مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 51 - 6

6- حضرت موسی (ع) برگزیده خداوند و دارای مقام رسالت و نبوت بود .

إنّه کان مخلصًا و کان رسولًا نبیًّا

فرق «رسول» و «نبی» این است که هر کس رسالت الهی دارد «نبی» نیز می باشد، زیرا «نبی» یعنی دارای خبر، ولی ممکن است کسی نبی باشد، اما به سوی شخصی یا قومی ارسال نشده و حامل رسالت الهی نباشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 52 - 3

3- خداوند ، موسی (ع) را برای نجوا و گفتگوی با خود برگزید .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 13 - 3

3 - پیامبران ، برگزیدگان خداوند هستند .

و أنا اخترتك فاستمع لما يوحى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 73 - 2،6

2- امامت و رهبری حضرت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، به انتخاب و انتصاب خداوند بود .

ص: 312

و جعلنهم أئمة

6- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، از سوی خداوند به عنوان هادی و راهنمای مردم برگزیده شدند .

و جعلنهم أئمة یهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 75 - 1

1 - پیامبران ، انسان هایی برگزیده از جانب خداوند

اللّٰه یصطفی . . . و من الناس

«إِصْطَفَاءً» (مصدر «یصطفی») به معنای انتخاب کردن و برگزیدن و «ملائئکه» (جمع «ملک» یا «ملئک») به معنای فرشتگان است. مقصود این که خداوند برای هدایت و راهنمایی انسان ها، از میان آنان و فرشتگان افرادی را انتخاب می کند تا فرشتگان، وحی را از خدا دریافت کنند و به پیامبران برسانند و پیامبران نیز آن را از فرشتگان بگیرند و به مردم ابلاغ کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 3

3 - امت اسلام ، امتی برگزیده

هو اجتبیکم

«إِجْتِبَاءً» به معنای برگزیدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 59 - 7

7 - پیامبران ، بندگان خدا و برگزیدگان از جانب او

و سلّم علی عباده الذین اصطفی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 2

2- پیامبران ، شخصیت های برگزیده خداوندند .

و لقد أرسلنا من قبلك رسلاً

از فرستاده شدن پیامبران از جانب خداوند، استفاده می شود که آنان، انسان هایی برگزیده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 32 - 1

1 - مسلمانان ، ملتی ممتاز و برگزیده الهی

ثم أورثنا الكتابَ ب الذین اصطفینا

طبق نظر بیشتر مفسران، مقصود از «الکتاب» قرآن و مراد از «الذین اصطفینا» مسلمانان است.

ص: 313

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 47 - 1

1 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، از برگزیدگان خداوند از میان انسان ها

و إتهم عندنا لمن المصطفین

«مصطفی» (مفرد «مصطفین») به معنای شخص برگزیده و انتخاب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 50 - 1

1 - یونس (ع) ، از برگزیدگان و پیامبران الهی بود .

فاجتبِ یه ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 27 - 4

4 - پیامبران ، انسان های منتخب و مورد رضای خداوند

إلا من ارتضی من رسول

39- انتظارات برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 8

8- برگزیدگان خداوند در تحقق اراده الهی در امور دنیا ، انتظار معجزه نداشته و مجرای طبیعی آن را جستجو می کردند .

قالت أئی یکون لی غلام ولم یمسسنی بشر

حضرت مریم(س) با آن که به قدرت خداوند ایمان داشت، ولی زمانی که بشارت فرزند را شنید، در تصور راه طبیعی آن به نتیجه نرسید و با جمله «آئی یکون لی غلام» از نحوه پیدایش آن پرسید. پیدا است که او اسباب و علل طبیعی را در این امور نیز، از نظر دور نمی داشت.

40- برگزیدگان خدا و رسالت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 9

9- مقام والای برگزیدگان خداوند ، مانع تعجب و کنجکاوی آنان درباره رسالت های الهی فرشتگان و کسب اطلاعات درباره افعال خداوند نیست .

قالت اُتی یکون لی غلـم و لم یمسسنی بشر

ص: 314

41- برگزیدگان خدا هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 15

15- پیامبران و هدایت یافتگان برگزیده ، به هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتند و می گریند .

من النبیین . . . و ممّن هدینا واجتبینا إذا تتلی علیهم آیت الرحمن خرّوا سجّداً و

42- پرسش برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 8 - 5

5- پرسش از افعال خداوند و شگفتی از آن ، با مقامات بلند برگزیدگان الهی منافاتی ندارد .

قال ربّ ائی یكون لی غلـم

43- خضوع برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 19

19- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی ، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است .

و ممّن هدینا واجتبینا إذا تتلی علیهم آیت الرحمن خرّوا سجّداً و بکیّاً

44- سجده برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 15، 19

15- پیامبران و هدایت یافتگان برگزیده ، به هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتند و می گریند .

من النبیین . . . و ممّن هدینا واجتبینا إذا تتلی علیهم آیت الرحمن خرّوا سجّداً و

19- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی ، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است .

وَمَنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرَوْا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

ص: 315

45- فضایل برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 4 - 2

2- فلسفه ارسال انبیا به زبان مردم ، تبیین دقیق معارف الهی و تفهیم آن برای مردم است .

و ما أرسلنا من رسول إلاّ بلسان قومه لیبین لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 1 - 19

19- در جهان هستی ، آیات و نشانه های ویژه ای وجود دارد که خداوند آنها را تنها به برخی از افراد ارائه می دهد .

أسرى بعبده .. لئریه من ءای_تنا

از اینکه خداوند هدف از به معراج بردن پیامبر(صلی الله علیه و آله) را نشان دادن برخی از آیات خود ذکر کرده است، این حقیقت را می رساند که این آیات از آیات ویژه ای است که تنها به افرادی چون پیامبراسلام ارائه می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 12

12- خداوند به افرادی دیگر غیر از پیامبران نیز ، نعمت هایی ویژه داده است .

الذین أنعم الله علیهم من النبیین .. و ممّن هدینا واجتبینا

«من هدینا. ..» عطف بر «النبیین» است و می فهماند: کسانی که خداوند به آنها نعمت داد عبادتند از: پیامبران و کسانی که از افراد هدایت یافته و منتخب بودند.

46- گریه برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 15، 19

15- پیامبران و هدایت یافتگان برگزیده ، به هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتند و می گریند .

من النبیین .. و ممّن هدینا واجتبینا إذا تتلی علیهم ءای_ت الرحمن خرّوا سجّداً و

19- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی ، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است .

و مَمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

47- مقامات برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 9

ص: 316

9- مقام والای برگزیدگان خداوند، مانع تعجب و کنجکاوی آنان درباره رسالت های الهی فرشتگان و کسب اطلاعات درباره افعال خداوند نیست.

قالت اُتی یکون لی غلْم و لم یمسسنی بشر

48- مهربانی برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 13 - 2

2- خداوند، منبع مهر و شفقت و عطاکننده آن به برخی از بندگان برگزیده خود

و حنأنا من لدنا

«من لدنا» بیانگر این است که عطوفت عطا شده به یحیی برگرفته از ترحم و عطوفت ذات اقدس است.

49- نزول جبرئیل بر برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 2 - 6

6- خداوند، ملائکه را به همراهی جبرئیل بر بندگان منتخب خود فرود می آورد.

ینزل الملئکه بالروح من أمره

به قرینه برخی از آیات قرآن - که از جبرئیل امین به عنوان «روح القدس» و «روح الامین» یاد شده - ممکن است مراد از «روح» در این آیه حضرت جبرئیل باشد. لازم به ذکر است در این صورت «باء» در «بالروح» به معنای «مع» می باشد.

50- نزول ملائکه بر برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 2 - 12، 10، 6، 3، 1

1- خداوند، فرشتگان را همراه روح (وحی الهی) بر بندگان منتخب خود نازل می کند.

ینزل الملئکه بالروح من أمره علی من یشاء من عباده

مفسران در مورد مراد از «روح» در آیه شریفه احتمالاتی را ذکر کرده اند، مانند: «جبرئیل»، وحی و چیزی که حیات با آن تحقق می یابد.

در برداشت فوق «روح» کنایه از وحی منظور شده است.

3- فرود آمدن ملائکه بر بندگان منتخب خداوند ، به فرمان اوست .

يُنزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ

از معانی «أمر» فرمان و دستور است و «من» می تواند به معنای «با» باشد. در این صورت معنای «من أمره»: یعنی، به امر و

ص: 317

فرمان خداوند.

6- خداوند ، ملائکه را به همراهی جبرئیل بر بندگان منتخب خود فرود می آورد .

ينزل الملئکه بالروح من أمره

به قرینه برخی از آیات قرآن _ که از جبرئیل امین به عنوان «روح القدس» و «روح الامین» یاد شده _ ممکن است مراد از «روح» در این آیه حضرت جبرئیل باشد. لازم به ذکر است در این صورت «باء» در «بالروح» به معنای «مع» می باشد.

10- نزول فرشتگان برای ابلاغ وحی بر بندگان برگزیده ، نمودی از حتمی و قطعی بودن امر الهی است .

أتی أمر الله .. ينزل الملئکه بالروح من أمره

12- هدف از نزول فرشتگان بر بندگان منتخب ، رساندن پیام الهی به آنان است .

ينزل الملئکه .. أن أنذروا أنه لا إله إلا أنا

51- نشانه های برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 19

19- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی ، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است .

و ممن هدینا واجتبتینا إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و بکياً

52- نعمتهای برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 12

12- خداوند به افرادی دیگر غیر از پیامبران نیز ، نعمت هایی ویژه داده است .

الذین أنعم الله عليهم من النبیین .. و ممن هدینا واجتبتینا

«من هدینا ..» عطف بر «النبیین» است و می فهماند: کسانی که خداوند به آنها نعمت داد عبادتند از: پیامبران و کسانی که از افراد هدایت یافته و منتخب بودند.

53- وحی بر برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 2 - 1,5

1- خداوند، فرشتگان را همراه روح (وحی الهی) بر بندگان منتخب خود نازل می کند.

ينزل الملئکه بالروح من أمره علی من یشاء من عباده

ص: 318

مفسران در مورد مراد از «روح» در آیه شریفه احتمالاتی را ذکر کرده اند، مانند: «جبرئیل»، وحی و چیزی که حیات با آن تحقق می یابد. در برداشت فوق «روح» کنایه از وحی منظور شده است.

5- فرشتگان، واسطه ابلاغ وحی بر بندگان منتخب خداوند

ينزل الملئكة بالروح من أمره على من يشاء من عباده

مراد از «روح» در آیه، به قرینه فراهای بعد (أن أنذروا ..) _ که درباره ابلاغ وحی و رسالت است _ می تواند وحی باشد.

54- برگزیدگان موسی (ع)

{ برگزیدگان موسی (ع) }

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 2, 1

1 _ موسی (ع) برگزیده خدا و برتر از همه مردم عصر خویش

قال يموسى ابنى اصطفتيك على الناس

«اصطفا» به معنای به دست آوردن خالص هر چیزی است. (مفردات راغب). و چون «اصطفتیک» به «علی» متعدی شده، معنای برتری نیز در آن تضمین شده است.

2 _ خداوند به دلیل خلوص موسی (ع)، وی را برگزید و بر همگان برتری داد.

قال يموسى ابنى اصطفتيك على الناس

چون «اصطفا» به معنای گزینش خالص یک چیز است، جمله «اصطفتیک» می رساند که موسی انسانی خالص بوده و همین خلوص وی دلیل اختیار و انتخاب وی شده است.

55- برگزیدگان موسی (ع) در میقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 3, 4, 5, 6, 7, 11

3 _ هفتاد مرد گزینش شده برای حضور در میعادگاه مناجات، بهترین و لایقترین مردم بنی اسرائیل در دیدگاه موسی (ع)

و اختار موسی

«اختیار» به معنای انتخاب و گزینش خیر است. بنابراین «اختار موسی» یعنی موسی بهترینها را انتخاب کرد.

4_ برگزیدگان موسی برای حضور در میعادگاه مناجات، از میان مردان بنی اسرائیل بودند؛ نه زنان ایشان

سبعین رجلا

5_ برگزیدگان بنی اسرائیل برای همراهی موسی (ع) در میعادگاه مناجات، پس از حضور در آن مقام به لرزشی شدید و کشنده گرفتار شدند.

فلما أخذتهم الرجفة

6_ خداوند، بجز موسی (ع)، همه حاضران در میعادگاه مناجات را به هلاکت رسانید.

ص: 319

قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل

7_ موسی (ع) با مشاهده هلاکت همراهان خویش در میعادگاه مناجات، به دعا به درگاه خداوند پرداخت.

فلما أخذتهم الرجفة قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل

11_ کردار سفیهانه گروهی از همراهان موسی در میعادگاه مناجات، عامل نزول عذاب الهی و به هلاکت رساندن همه آنان شد.

أتهلكنا بما فعل السفهاء منا

گفته شده مراد از کردار سفیهانه برخی از همراهان موسی، تقاضای رؤیت خدا با چشم بوده است.

56- توبه برگزیدگان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 3,4

3_ موسی (ع) خود و همراهانش را مردمی بازگشته به سوی خدا و توبه کار به درگاه او دانست.

إنا هدنا إلیک

«هُود» (مصدر هدنا) به معنای بازگشتن و توبه کردن است.

4_ موسی (ع) به دلیل بازگشت خود و همراهانش به سوی خدا، همگان را شایسته برخوردار شدن از حیات نیکوی دنیا و سعادت آخرت دانست.

و اکتب لنا فی هذه الدنیا حسنه و فی الاخره إنا هدنا إلیک

جمله «إنا هدنا إلیک» تعلیل برای «و اکتب لنا ..» است. یعنی چون به سوی تو بازگشتیم، این تقاضا و انتظار_ که زمینه و مقدمه آن را فراهم کرده ایم_ گزاف نیست.

57- خطای برگزیدگان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 12

12_ موسی (ع) در پی هلاکت همراهانش در میقات، با پرسشی شکوه آمیز، توجیه و چرایی هلاکت همه حاضران را به خاطر گناه گروهی از آنان، از خداوند تقاضا کرد.

أتهلكنا بما فعل السفهاء منا

58- شرایط آموزش برگزیدگان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 19

ص: 320

19 - تقوایشگی ، پرداخت زکات و ایمان به آیات الهی ، شرط برخوردار شدن همراهان موسی در میعادگاه مناجات ، از مغفرت و رحمت خاص الهی بود .

فاغفرلنا و ارحمنا و أنت خیر الغفرین .. فسأکتبها للذین یتقون

جمله «فسأکتبها ..» پاسخی است به درخواستهای موسی(ع) و از جمله آنهاست تقاضای رحمت و مغفرت برای همراهان خویش در میعادگاه مناجات

59- عمل برگزیدگان موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 11

11 - کردار سفیهانه گروهی از همراهان موسی در میعادگاه مناجات ، عامل نزول عذاب الهی و به هلاکت رساندن همه آنان شد .

أتهلکنا بما فعل السفهاء منا

گفته شده مراد از کردار سفیهانه برخی از همراهان موسی، تقاضای رؤیت خدا با چشم بوده است.

60- عوامل هلاکت برگزیدگان موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 11

11 - کردار سفیهانه گروهی از همراهان موسی در میعادگاه مناجات ، عامل نزول عذاب الهی و به هلاکت رساندن همه آنان شد .

أتهلکنا بما فعل السفهاء منا

گفته شده مراد از کردار سفیهانه برخی از همراهان موسی، تقاضای رؤیت خدا با چشم بوده است.

61- هلاکت برگزیدگان موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 6,7,8,9,10,12,14,17,21

6 - خداوند ، بجز موسی (ع) ، همه حاضران در میعادگاه مناجات را به هلاکت رسانید .

قال رب لو شئت أهلکتهم من قبل

7_ موسی (ع) با مشاهده هلاکت همراهان خویش در میعادگاه مناجات ، به دعا به درگاه خداوند پرداخت .

فلما أخذتهم الرجفة قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل

8_ موسی (ع) اندوهناک از هلاکت برگزیدگانش در میعادگاه مناجات به دور از چشمان بنی اسرائیل

قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل

ص: 321

جمله «لوشئت ..» (اگر می خواستی من و ایشان را به هلاکت رسانی، پیش از حضور در میقات به هلاکت می رساندی) حکایت از تحسر و اندوه موسی(ع) بر از میان رفتن همراهانش دارد و قید «من قبل» می رساند که اندوه وی برخاسته از آن است که هلاکت آنان در میقات و به دور از چشمان بنی اسرائیل تحقق یافته است.

9_ ترس موسی (ع) از متهم شدن به کشتن حاضران در میقات، مایه اندوه فراوان بر هلاکت ایشان شد.

قال رب لوشئت أهلكتهم من قبل

برداشت فوق توجیهی است احتمالی بر اینکه چرا موسی(ع) به خاطر هلاکت همراهانش به دور از چشمان بنی اسرائیل، اندوهناک شد.

10_ اندوه موسی (ع) بر هلاکت همراهانش در میقات، موجب شکوه او به درگاه خدا و آرزوی مرگ خویش و همراهانش پیش از حضور در میعادگاه مناجات

قال رب لوشئت أهلكتهم من قبل وایی

12_ موسی (ع) در پی هلاکت همراهانش در میقات، با پرسشی شکوه آمیز، توجیه و چرایی هلاکت همه حاضران را به خاطر گناه گروهی از آنان، از خداوند تقاضا کرد.

أتهلكنا بما فعل السفهاء منا

14_ آزمون بنی اسرائیل از جانب خدا، توجیه و برداشت موسی (ع) از مشیت الهی بر هلاک سازی همراهان او

إن هی إلا فتنتک

17_ موسی (ع) هلاکت همراهان خویش را زمینه ساز تحقق مشیت الهی در گمراه سازی گروهی از بنی اسرائیل و به هدایت رساندن گروهی دیگر از آنان دانست.

إن هی إلا فتنتک تضل بها من تشاء و تهدی من تشاء

21_ موسی (ع) در مناجات خویش با خداوند، در پی هلاکت همراهانش در میعادگاه مناجات، از خداوند خواست تا وی و همراهانش را ببخشد و بر آنان ترحم کند.

فاغفرلنا و ارحمنا و أنت خیر الغفرین

62- برگزیدگی

{برگزیدگی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13_ برگزیدن زبندگان امت از سوی خداوند، از اهداف رخداد های رنج آور تاریخی در مبارزه حق و باطل

و تلک الایام نداولها . . . و یتخذ منکم شهداء

«شهداء» به معنی گواهان است و گواهان هر امت، زبندگان آنان هستند.

16_ شکست مسلمانان در برخی از برهه ها برای آزمودن مدعیان ایمان و تمییز مؤمنان واقعی از مؤمنان دروغین

ان یمسسکم قرح . . . و تلک الایام نداولها بین الناس و ليعلم الله الذین امنوا

بنابر اینکه «تلک» اشاره باشد به معنایی که از «ان یمسسکم قرح» استفاده می شود یعنی شکست مسلمانان.

19_ مؤمنان استوار در نبرد اُحد و دیگر هنگامه های پیکار با کافران، برگزیدگان خداوند برای گواهی بر اعمال مردم

و تلك الايام... و ليعلم الله الذين امنوا و يتخذ منكم شهداء

ترك لام در «و يتخذ»، اشاره به اين معنا دارد كه برگزیدن، در پي مشخص شدن مؤمنان واقعي است. يعني مؤمنان واقعي براي گواه بودن برگزيده مي شوند. گفتني است كه در برداشت فوق، متعلق حذف شده «شهداء»، اعمال مردم، گرفته شده است.

63- آثار برگزیدگی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مريم - 19 - 51 - 9

9- پاکی و برگزیدگی موسی و مقام رسالت و نبوت او، موجب شرافت و بزرگداشت یاد او در قرآن

واذکر فی الکتب موسی اینه کان مخلصاً و کان رسولاً نبیاً

جمله «اینه کان...» تعلیل برای «اذکر» است.

64- برگزیدگی آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 33 - 7، 1

1 - آدم، نوح، خاندان ابراهیم و خاندان عمران، برگزیدگان خدا بر همه جهانیان

ان الله اصطفى ادم و نوحاً و ال ابراهیم و ال عمران علی العالمین

7- عصمت آدم (ع) پس از هبوط به زمین و برگزیده شدن به نبوت

ان الله اصطفى ادم

امام رضا(ع):... و كانت المعصية من ادم (ع) في الجنة لا في الارض... فلما اهبط الى الأرض و جعل حجه و خليفه عصم بقوله عزّ و جلّ: «ان الله اصطفى ادم...».

عيون اخبار الرضا (ع)، ج 1، ص 193، ح 1، ب 14؛ نورالثقلين، ج 1، ص 328، ح 98.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 122 - 2، 3، 4، 7

2- خداوند ، برای تربیت و رشد آدم ، علاقه های غیر الهی را از او دور ساخت و وی را برای خود خالص گردانید .

ثم اجتب_ه ربّه فتاب علیه

3- پذیرش دوباره آدم (ع) و برگزیدن او از سوی خداوند ، پس از گذشت مدتی از خطای تناول از درخت ممنوع صورت گرفت .

ثم اجتب_ه ربّه فتاب علیه

«ثم» برای تراخی است و می رساند که اجتباب الهی _ که همان موفق ساختن آدم(ع) به توبه و انقطاع از غیر خدا بود _ با تأخیر انجام پذیرفت.

4- برگزیدن آدم از سوی خداوند ، پرتویی از ربوبیت او است .

ص: 323

ثم اجتبِه ربه

7- آدم (ع)، در پی برگزیدگی و آمرزیده شدن، از هدایت الهی نیز برخوردار گردید.

ثم اجتبِه ربه فتاب عليه و هدى

65- برگزیدگی آل ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 33 - 1

1_ آدم، نوح، خاندان ابراهیم و خاندان عمران، برگزیدگان خدا بر همه جهانیان

ان الله اصطفى ادم و نوحاً و آل ابراهيم و آل عمران على العالمين

66- برگزیدگی آل عمران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 33 - 1

1_ آدم، نوح، خاندان ابراهیم و خاندان عمران، برگزیدگان خدا بر همه جهانیان

ان الله اصطفى ادم و نوحاً و آل ابراهيم و آل عمران على العالمين

67- برگزیدگی ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 130 - 8، 10

8 - ابراهیم (ع) از برگزیدگان خدا در دنیا و از صالحان و شایستگان سرای آخرت

و لقد اصطفينه فى الدنيا و إنه فى الآخره لمن الصالحين

10 - اخلاص ابراهیم (ع) و گزینشش از سوی خداوند و نیز شایستگی او برای ملحق شدن به صالحان سرای آخرت، دلیل های لزوم پیروی از آیین اوست.

و من يرغب .. لقد اصطفينه فى الدنيا و إنه فى الآخره لمن الصالحين

جمله های «لقد اصطفیناه» و «إنه فی الآخره . . .» به منزله دلیلی برای «و من یرغب ...» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 125 - 7،10،14،15

7_ حضرت ابراهیم (ع) ، برگزیده شده از سوی خداوند به عنوان دوست

ص: 324

و اتخذ الله إبراهيم خليلاً

10 _ پرهیز ابراهیم (ع) از انحراف و گرایش به باطل، دلیل گزینش وی به دوستی خداوند

مله ابرهیم حنیفاً و اتخذ الله ابرهیم خلیلاً

بنابراین که وصف «حنیفاً» زمینه چینی باشد برای «و اتخذ الله...»؛ یعنی چون ابراهیم پیراسته از کجی و انحراف بود، خداوند او را به دوستی خویش برگزید.

14 _ رد نکردن درخواست نیازمندان و نیاز نبردن به درگاه غیر خدا، موجب برگزیده شدن ابراهیم (ع) از سوی خداوند به عنوان خلیل

و اتخذ الله ابرهیم خلیلاً

امام صادق (ع) درباره علت برگزیده شدن حضرت ابراهیم (ع) به عنوان خلیل، از سوی خداوند فرمود: لانه لم یرد احداً و لم یسال احداً قط غیر الله عز و جل.

عیون اخبار الرضا، ج 2، ص 76، ح 4، ب 32؛ نورالثقلین، ج 1، ص 554، ح 583.

15 _ اطعام مردم و نماز شب، موجب برگزیده شدن ابراهیم (ع) به عنوان خلیل، از سوی خداوند

و اتخذ الله ابرهیم خلیلاً

رسول خدا (صلی الله علیه و آله): ما اتخذ الله ابراهیم خلیلاً الا لاطعامه الطعام و صلوته باللیل و الناس نیام.

علل الشرایع، ص 35، ح 4، ب 32؛ نورالثقلین، ج 1، ص 555، ح 586.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 121 - 2

2- حضرت ابراهیم (ع) برگزیده خدا بود.

إن ابرهیم... اجتبَه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- امامت و رهبری حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، به انتخاب و انتصاب خداوند بود.

و جعلنهم أئمه

6- ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، از سوی خداوند به عنوان هادی و راهنمای مردم برگزیده شدند.

و جعلنهم أئمه یهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 47 - 1

1 - ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)، از برگزیدگان خداوند از میان انسان ها

و إیّهم عندنا لمن المصطفین

«مصطفی» (مفرد «مصطفین») به معنای شخص برگزیده و انتخاب شده است.

ص: 325

68- برگزیدگی احیاگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 3 - 3

3 - برانگیختن هادیان خلق و احیاگران دین ، نمودی از عزّت و حکمت خداوند

بعث فی الأمّین رسولاً... و آخرین منهم لَمَّا يلحقوا بهم و هو العزيز الحكيم

69- برگزیدگی اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 2,6

2- امامت و رهبری حضرت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، به انتخاب و انتصاب خداوند بود .

و جعلنهم أئمه

6- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، از سوی خداوند به عنوان هادی و راهنمای مردم برگزیده شدند .

و جعلنهم أئمه یهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 47 - 1

1 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، از برگزیدگان خداوند از میان انسان ها

و إتهم عندنا لمن المصطفین

«مصطفی» (مفرد «مصطفین») به معنای شخص برگزیده و انتخاب شده است.

70- برگزیدگی امام علی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 14

14 - از علی (ع) روایت شده است که فرمود : « صعد رسول الله (صلی الله علیه و آله) المنبر فقال : ان الله نظر إلى أهل الأرض ...

فاختارنی منهم ثم نظر ثانیہ فاختار علیاً . . . و هو نور الأرض بعدی . . . ثم تلا رسول اللہ (صلی اللہ علیہ و آلہ) : یریدون لیطفنوا نور اللہ بأفواہہم . . . ;

رسول خدا (صلی اللہ علیہ و آلہ) بالای منبر رفتہ و فرمودند: خدا بہ اہل زمین توجہ کرد پس مرا از بین آنان انتخاب فرمود، سپس توجہ دیگری کرد و علی (ع) را انتخاب نمود . . . و او بعد از من، نور زمین است . . . آن گاہ رسول خدا (صلی اللہ علیہ و آلہ) این آیہ را تلاوت فرمود: می خواهند نور خدا را با دہانہای خویش خاموش کنند . . . «.

ص: 326

71- برگزیدگی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 33 - 5,8

5_ انبیا، انسانهایی ممتاز و برتر از همگان حتی فرشتگان و ... .

انّ الله اصطفى . . . على العالمين

8_ خداوند با اعطای علم، ایمان، اسم اکبر، میراث علم و آثار علم نبوت به انبیا، آنان را برگزیده است .

انّ الله اصطفى ادم و نوحاً

امام باقر (ع): ... یا محمد ... فاتی لم اقطع العلم و الايمان و الاسم الاکبر و میراث العلم و آثار علم النبوه ... من بیوتات الانبیاء الذین کانوا بینک و بین ابیک آدم و ذلک قول الله تبارک و تعالی: «انّ الله اصطفى ادم و ...» .

کافی، ج 8، ص 117، ح 92؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 168، ح 31.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 16

16_ خداوند برخی رسولان را برای آگاه ساختنشان از غیب، برمی گزیند .

و ما کان الله لیطلعکم علی الغیب و لکنّ الله یجتبی من رسله من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 87 - 4

4_ پیامبران، برگزیدگان خداوند و رهیافتگان به صراط مستقیم هستند.

و اجتبینهم و هدینهم إلى صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 35 - 1

1_ انبیا و فرستادگان الهی به سوی بشر، برگزیده از میان خود آنان

بینی ءادم إما یأتینکم رسل منکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 4

4_ خداوند، پیامبران را از میان انسانهایی که خوش نام و به نیکی معروفند، انتخاب می کند .

قد کنت فینا مرجوًّا قبل هـ_ذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 327

8 - هود - 11 - 87 - 16

16_ خداوند ، پیامبران را از میان انسانهایی که به نیکی معروفند ، انتخاب می کند .

إنك لأنت الحليم الرشيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 2

2_ رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و سایر پیامبران ، از ناحیه خداوند به رسالت برانگیخته شدند .

ولقد أرسلنا رسلاً من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 5

5- انبیای الهی ، برگزیدگی خویش را از سوی خداوند به مقام پیامبری ، نعمتی بزرگ از سوی او بر خود می دانستند .

ولكن الله يمتنّ على من يشاء من عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 2 - 8,9

8- گزینش پیامبران برای دریافت وحی به مشیت الهی است .

ينزل الملئكة بالروح من أمره على من يشاء من عباده

9- پیامبران ، بندگان منتخب الهی اند .

من يشاء من عباده أن أنذروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 13 - 3

3 - پیامبران ، برگزیدگان خداوند هستند .

و أنا اخترتك فاستمع لما يوحى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 75 - 1

1 - پیامبران ، انسان هایی برگزیده از جانب خداوند

اللّٰه یصطفی . . . و من الناس

«إِصْطَفَاً» (مصدر «یصطفی») به معنای انتخاب کردن و برگزیدن و «ملائئکَه» (جمع «ملک» یا «ملئک») به معنای فرشتگان است. مقصود این که خداوند برای هدایت و راهنمایی انسان ها، از میان آنان و فرشتگان افرادی را انتخاب می کند تا فرشتگان، وحی را از خدا دریافت کنند و به پیامبران برسانند و پیامبران نیز آن را از فرشتگان بگیرند و به مردم ابلاغ کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 328

13 - نمل - 27 - 59 - 7

7 - پیامبران ، بندگان خدا و برگزیدگان از جانب او

و سلم علی عباده الذین اصطفی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 2

2 - پیامبران ، شخصیت های برگزیده خداوندند .

و لقد أرسلنا من قبلك رسلاً

از فرستاده شدن پیامبران از جانب خداوند، استفاده می شود که آنان، انسان هایی برگزیده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 10 - 8

8 - بشر ، ناتوان از دستیابی به حقایق مربوط به گزینش پیامبران و برگزیدن رسولان الهی به انتخاب خود

فلیرتقوا فی الأسب ب

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که امر «فلیرتقوا» مربوط به انتخاب پیامبران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 26

26 - پیامبران ، انسان های برگزیده جهان هستی

اللّه یجتبی الیه من یشاء

مراد از «من» در «من یشاء» به قرینه عبارت اول آیه و به کارگیری ماده «اجتبا»، می تواند پیامبران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 27 - 4

4 - پیامبران ، انسان های منتخب و مورد رضای خداوند

إلا من ارتضى من رسول

72- برگزیدگی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 6

6_گزینش انسان های لایق از ناحیه خداوند ، پرتوی از ربوبیت اوست .

کذلک یجتبیک ربک

ص: 329

73- برگزیدگی اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 4 - 6

6- فروزان نگه داشتن همیشگی مشعل هدایت و برانگیختن مردان الهی برای هدایت خلق، نمود فضل و فزون بخشی مستمر خداوند

و آخرین منهم لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ . . . ذلك فضل الله يؤتیه من یشاء

برداشت یاد شده، بر این اساس است که «ذلك فضل الله» اشاره به «آخرین» داشته باشد.

74- برگزیدگی برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 88 - 4

4_ خداوند از میان بندگان خود، رهنوردانی برای طی صراط مستقیم بر می گزیند.

ذلك هدی الله یهدی به من یشاء من عباده

75- برگزیدگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 2

2- بنی اسرائیل، قومی برگزیده و مورد عنایات الهی در گذشته تاریخ

و لقد آتینا بنی اسرائیل

76- برگزیدگی خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 6

6- نوح (ع) و خاندانش، از بندگان مخلص و برگزیده خدا بودند.

إلاّ عباد الله المخلصین . و لقد نادینا نوح... و نجینّه و أهله من الكرب العظیم

ذکر داستان نوح(ع) و خاندانش پس از یاد کردن از بندگان خالص خدا در طول تاریخ، می تواند به منظور بیان الگو و نمونه ای از آن بندگان مخلص باشد.

ص: 330

77- برگزیدگی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 55 - 10

10- حضرت داوود (ع) ، از زمره انبیای برتر و برگزیده خداوند

و لقد فضلنا بعض النبيين على بعض وءاتينا داود زبورًا

از اینکه خداوند، پس از ذکر برتری برخی از انبیا بر بعضی دیگر، از حضرت داوود(ع) سخن به میان آورده است، می تواند از باب ذکر خاص پس از عام، مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 1

1 - خداوند ، داوود (ع) را جانشین خود در تدبیر امور مردم قرار داد .

ی_داود إنا جعلناك خلیفه فی الأرض

«خلیفه» به معنای کسی است که از ناحیه دیگری و به جای وی به تدبیر امور می پردازد و وقتی گفته شود: فلانی خلیفه خدا در زمین است؛ یعنی، خداوند تدبیر امور بندگان را در زمین به او سپرده است (مجمع البیان، ذیل آیه).

78- برگزیدگی دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 132 - 6,7

6 - آیین ابراهیم (تسلیم خدا بودن) ، آیین برگزیده خداوند

إن الله اصطفی لكم الدین

7 - منزله بودن آیین ابراهیم از هرگونه باطلی و گزینش آن از سوی خدا دلیل توصیه ابراهیم و یعقوب به پذیرش آن

و وصی بها ابرهیم . . . . بینی إن الله اصطفی لكم الدین فلاتموتن

تفریع جمله «لاتموتن . . .» بر «إن الله . . .» به وسیله حرف «فاء» گویای برداشت فوق است.

79- برگزیدگی رهبران بنی اسرائیل

6- صبر و یقین برخی از پیروان موسی (ع) به آیات الهی، زمینه ساز گزینش آنان از سوی خدا برای پیشوایی بنی اسرائیل بود.

و جعلنا منهم أئمة... لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بَأْيُتِنَا يَوْقِنُونَ

بنابراین احتمال که در «لَمَّا» معنای جزا باشد؛ یعنی، آنان به رهبری انتخاب شدند، به پاداش صبری که پیشه کردند و یقینی که به آیات الهی پیدا کردند.

80- برگزیدگی شاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 16

16- صبرپیشگی و شکرگزاری، دارای ارزشی والا و صبرپیشگان و شکرگزاران، مردمانی برجسته و نخبه

إن فی ذلک لآیَاتٍ لِّکُلِّ صَبَّارٍ شَکُورٍ

81- برگزیدگی شهیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 14

14_ شهیدان و قربانیان راه اسلام، برگزیدگان خداوند

و یَتَّخِذُ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ

بنابر اینکه مراد از «شهداء»، کشته شدگان در جنگ باشد؛ چنانچه برخی از مفسران بر این عقیده هستند.

82- برگزیدگی صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 16

16- صبرپیشگی و شکرگزاری، دارای ارزشی والا و صبرپیشگان و شکرگزاران، مردمانی برجسته و نخبه

إن فی ذلک لآیَاتٍ لِّکُلِّ صَبَّارٍ شَکُورٍ

83- برگزیدگی صادقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 119 - 11

و کونوا مع الصدقین

از اینکه خداوند به طور مطلق به همراه و همگام بودن با «صادقین» فرمان داده است، احتمال می رود که «صادقین» گروهی

ص: 332

خاص باشند که در همه اعمال و افکار خویش به مقام عصمت رسیده اند و فرمان به تبعیت مطلق از آنان، بدین جهت صورت گرفته است.

84- برگزیدگی طالوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 16, 19, 22, 11, 3, 2, 1

1 - برگزیدگی طالوت برای زمامداری بنی اسرائیل ، به نفع و سعادت آنان

ان الله قد بعث لكم طالوت ملكاً

«لام» در «لکم» تصریح است به اینکه فرماندهی و زمامداری طالوت در جهت نفع و سعادت آنان بوده است.

2 - طالوت ، برانگیخته خداوند برای زمامداری بنی اسرائیل

ان الله قد بعث لكم طالوت ملكاً

3 - شگفتی سردمداران بنی اسرائیل ، از برگزیدگی طالوت به دلیل سرشناس نبودن و نداشتن ثروت

قالوا انى يكون له الملك . . . و لم يؤت سعه من المال

ظاهراً اعتراض کنندگان، همان پیشنهاددهندگان بودند که خداوند از قول آنان می فرماید: «قال المأ . . . نحن احق». بنابراین اعتراض آنان به دو جهت بوده است: یکی نبودن طالوت از طبقه ملاً و اشراف که می گفتند: «نحن احق». و دوم نداشتن مال و ثروت که با «و لم يؤت سعه من المال» به آن اشاره شده است.

11 - گستردگی توانایی های علمی و جسمی طالوت ، ملاک برگزیدگی وی از جانب خداوند برای زمامداری

ان الله اصطفيه عليكم وزاده بسطه في العلم و الجسم

16 - مشیت الهی ، منشأ برگزیدگی طالوت (زمامداران الهی)

و الله يؤتي ملكه من يشاء

19 - بینش محدود بنی اسرائیل نسبت به ملاک های حقیقی گزینش ، منشأ اعتراض آنان به برگزیدن طالوت

قالوا انى يكون له الملك علينا . . . و الله واسع علیم

جمله «و الله واسع علیم» تعریضی به بنی اسرائیل است که بینش شما محدود و در نتیجه مُعترض به گزینش طالوت شده اید.

22_ نبودن طالوت از خاندان نبوت و پادشاهی ، منشأ اعتراض بزرگان (ملأ) بنی اسرائیل به برگزیدگی وی از جانب خداوند

قالوا انی یکون له الملك علينا

امام باقر (ع) درباره آیه «انّ الله قد بعث . . . » فرمود: لم یکن من سبط النبوه و لا من سبط المملکه ...

کافی، ج 8، ص 316، ح 498؛ نورالثقلین، ج 1، ص 251، ح 996.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 2

2_ عدم اطمینان بنی اسرائیل به مأموریت طالوت از جانب خداوند و درخواست نشانه و دلیلی از پیامبرشان بر زمامداری وی

قد بعث لکم طالوت . . . انّ ایه ملکه ان یاتیکم

ص: 333

جمله «ان ایه . . .» می نمایاند که آنان برای حقانیت زمامداری طالوت، درخواست نشانه و معجزه کرده بودند؛ و نشانه خواستن، حاکی از تردید ایشان است.

85- برگزیدگی فرزندان یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 5

5_ خداوند، گروهی از فرزندان یعقوب را به پیامبری برانگیخت و به آنان وحی کرد.

أوحینا إلی . . . و الاسباط

«اسباط» جمع «سبط» در لغت به فرزندزادگان گفته می شود، و مراد از آن در آیه فرزندزادگان حضرت یعقوب (ع) هستند و برخی از مفسران مقصود از «الاسباط» را فرزندان اسحاق دانسته اند. گفتنی است که آمدن کلمه «الاسباط» پس از «یعقوب» نظر اول را تأیید می کند.

86- برگزیدگی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 12

12_ انتخاب قرآن از میان کتب آسمانی، برای داوری بین اهل کتاب، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و انزلنا الیک الکتب . . . مهیماً علیه فاحکم بینهم بما أنزل الله

«فاء» در «فاحکم» پس از ذکر مهیمن بودن قرآن، بیانگر این است که مراد از «ما انزل الله» قرآن است.

87- برگزیدگی گواهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 17، 19

17_ برگرفتن ناظران و گواهانی نخبه از میان مردم، بر شکست ها و پیروزی ها بر اساس مشیت خداوند است.

و یتخذ منکم شهداء

19_ مؤمنان استوار در نبرد اُحد و دیگر هنگامه های پیکار با کافران، برگزیدگان خداوند برای گواهی بر اعمال مردم

و تلك الايام . . . و ليعلم الله الذين امنوا و يتخذ منكم شهداء

ترک لام در «و يتخذ»، اشاره به این معنا دارد که برگزیدن، در پی مشخص شدن مؤمنان واقعی است. یعنی مؤمنان واقعی برای گواه بودن برگزیده می شوند. گفتنی است که در برداشت فوق، متعلق حذف شده «شهداء»، اعمال مردم، گرفته شده است.

ص: 334

88- برگزیدگی گواهان عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 84 - 6

6- کسانی که در قیامت بر اعمال امت خویش گواهی می دهند ، جزء نخبگان و بهترین های امت خویشند .

و یوم نبعث من کلّ أُمَّه شهیداً

انتخاب شاهد و گواه از میان هر امتی، بیانگر آن است که آنان از نخبگان و خوبان امت خویشند؛ زیرا اگر آنان هم از افراد گناهکار باشند و بر کار آنان نیز گروه دیگری شاهد و گواه باشد، انتخابشان برای دادن گواهی لغو و بیهوده خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 4

4- کسانی که در قیامت بر اعمال امت خویش گواهی می دهند ، جزء نخبگان و بهترین های امت خویشند .

و یوم نبعث فی کلّ أُمَّه شهیداً علیهم من أنفسهم

انتخاب شاهد و گواه از میان هر امتی، بیانگر آن است که آنان از نخبگان و خوبان امتند؛ زیرا اگر آنان هم از افراد گناهکار باشند و بر کار آنان گروه دیگری شاهد و گواه باشند، انتخاب آنان برای گواهی، لغو و بیهوده خواهد بود.

89- برگزیدگی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 1

1_ خداوند به حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) وحی کرد و وی را به پیامبری برانگیخت .

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 2

2_ رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و سایر پیامبران ، از ناحیه خداوند به رسالت برانگیخته شدند .

و لقد أرسلنا رسلاً من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 55 - 8

8- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از زمره انبیای برتر و برگزیده خداوند است .

و لقد فضّلنا بعض النبیّین علی بعض

ذکر «و لقد فضّلنا بعض ..» پس از ذکر برخوردهای مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سؤالهای آنان احتمال دارد پاسخ سؤال

مقدری باشد

ص: 335

و یا جواب اشکالی باشد که مشرکان درباره شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح می کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 52 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بنده برگزیده خدا و بهره مند از هدایت ویژه قرآن

وَلْـكُنْ جَعَلْنَـهٗ نُورًا نَهْدِیْ بِهٖ مِنْ نَشَاۓِ مَنْ عِبَادِنَا

با توجه به لفظ «ل_كن» _ که برای استدراک جمله قبل (ما كنت تدری ما الكتاب ولا ایمان) است _ می توان گفت که عبارت «من نشاء من عبادنا» گر چه عام است؛ ولی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از مصادیق بارز آن می باشد. به ویژه که در قسمت پایانی آیه شریفه آن حضرت را هدایتگر دیگر مردمان به راه حقیقت معرفی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 2 - 5

5 - برانگیخته شدن رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) از میان غیر اهل کتاب ، برای هدایت خلق از سوی خداوند ، جلوه ای از عزّت و حکمت خداوند

العزیز الحکیم . هو الذی بعث فی الأمّین رسولا منهم

کلمه «أمّین» در قرآن، در مقابل اهل کتاب نیز به کار رفته است. برداشت بالا بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 4 - 3، 1

1 - بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و برگزیده شدن آن حضرت از جانب خداوند به نبوت و رسالت ، فضل الهی به ایشان

ذلک فضل اللّٰه

در مشارالیه «ذلک» چند احتمال وجود دارد برداشت یاد شده بدان احتمال است که «ذلک» اشاره به بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) داشته باشد.

3 - امتنان و فضل الهی به امت محمد (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر برگزیدن آن حضرت از میان آنها و قرار دادن ایشان به عنوان راهنما و نجات بخش آنان از ضلالت و گمراهی

هو الذی بعث . . . و إن كانوا . . . فی ضلّال مبین . . . ذلک فضل اللّٰه

90- برگزیدگی مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 37 - 1

1- مریم (س)، در پی نذر مادرش، از سوی خداوند به شایستگی پذیرفته شد.

فتقبلها ربها بقبول حسن

ص: 336

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 42 - 1,5,6,10,11,15,16,18

1 - مژده ملائکه به مریم (س) در برگزیدگی او از طرف خداوند

و اذ قالت الملائکه یا مریم انّ اللّٰه اصطفیک

5 - برگزیدگی و پاکیزه گشتن مریم (س) از سوی خدا

یا مریم انّ اللّٰه اصطفیک و طهرک

6 - پاکی و برگزیده شدن مریم، زمینه برگزیده شدن خاندان عمران نزد خداوند

یا مریم انّ اللّٰه اصطفیک

«و اذ قالت ..» عطف است به «اذ قالت ...» در آیه سی و پنجم و ظرف است برای «اصطفی ... ال عمران»؛ یعنی آنگاه آل عمران برگزیده شدند که مریم را خداوند برگزید و پاک گردانید.

10 - مریم، برگزیده الهی و سرآمد زنان جهان

یا مریم انّ اللّٰه .. و اصطفیک علی نساء العالمین

کلمه «اصطفاء» آنگاه که با «علی» متعدی شود به معنای مقدم بودن و سرآمد شدن است. و آنگاه که مطلق ذکر شود به معنای انتخاب است. بنابراین «اصطفیک» در جمله «انّ اللّٰه اصطفیک» به معنای انتخاب و گزینش مریم است و در «اصطفیک علی نساء العالمین»، به معنای مقدم داشتن او بر دیگران است.

11 - خلوص و پاکی مریم و برگزیدگی او، زمینه سرآمد شدن او بر زنان جهان

انّ اللّٰه اصطفیک و طهرک و اصطفیک علی نساء العالمین

به نظر می رسد تقدیم جمله «اصطفیک و طهرک» بر «اصطفیک علی نساء العالمین»، دلالت داشته باشد بر دخالت برگزیدگی و طهارت مریم برای سرآمد شدن او.

15 - مریم، برگزیده خداون از نسل انبیای الهی

یا مریم انّ اللّٰه اصطفیک

امام باقر (ع) در معنی آیه فوق فرمود: .. اصطفیک من ذریّه الانبیاء.

مجمع البيان، ج 2، ص 746، نورالثقلین، ج 1، ص 336، ح 130.

16 _ مریم، زنی که از میان زنان جهان، برای زادن عیسی بدون پدر برگزیده شد.

و اصفیک علی نساء العالمین

امام باقر (ع) در معنی آیه فوق فرمود: ... اصفیک لولاده عیسی من غیر فحل.

مجمع البيان، ج 2، ص 746؛ نورالثقلین، ج 1، ص 336، ح 130.

18 _ مریم برگزیده و سرآمد زنان عصر خویش

و اصفیک علی نساء العالمین

امام صادق (ع) فرمود: فرشتگان به حضرت فاطمه زهرا (س) گفتند: ... انّ مریم کانت سیّده نساء عالمها ...

علل الشرایع، ص 182، ح 1، باب 146. و ص 337، ح 131؛ نورالثقلین، ج 1، ص 336، ح 129.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 337

14- حضرت مریم (س)، برخوردار از هدایت ویژه الهی و انسانی برگزیده در پیشگاه خداوند

و مَمَّنْ هَدِينَا وَاجْتَبِينَا

91- برگزیدگی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 3

3 - امت اسلام، امتی برگزیده

هو اجتیبیکم

«إجتباء» به معنای برگزیدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 32 - 1

1 - مسلمانان، ملتی ممتاز و برگزیده الهی

ثمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا

طبق نظر بیشتر مفسران، مقصود از «الكتاب» قرآن و مراد از «الذين اصطفينا» مسلمانان است.

92- برگزیدگی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 12، 3، 5، 2، 1

1 - موسی (ع) برگزیده خدا و برتر از همه مردم عصر خویش

قال يموسى اِنى اصطفيتك على الناس

«اصطفا» به معنای به دست آوردن خالص هر چیزی است. (مفردات راغب). و چون «اصطفيتك» به «على» متعدی شده، معنای برتری نیز در آن تضمین شده است.

2_ خداوند به دلیل خلوص موسی (ع)، وی را برگزید و بر همگان برتری داد.

قال یموسی إنی اصطفیتک علی الناس

چون «اصطفا» به معنای گزینش خالص یک چیز است، جمله «اصطفیتک» می‌رساند که موسی انسانی خالص بوده و همین خلوص وی دلیل اختیار و انتخاب وی شده است.

3_ اعلام گزینش موسی و برتری او بر همگان، از سخنان خداوند با موسی در میعادگاه مناجات

قال یموسی إنی اصطفیتک علی الناس

5_ خداوند با اعطای پیام‌های خویش به موسی (ع) و سخن گفتن با وی، او را بر همه مردم عصرش برتری داد.

ص: 338

اصطفیتک علی الناس برسالتی و بکلمی

حرف «باء» در «برسالتی» و «بکلامی»، «باء» استعانت است.

12_ سخن گفتن خدا با موسی (ع) و گزینش وی به پیامبری، از نعمت های بزرگ خداوند به وی

اصطفیتک علی الناس برسالتی و بکلمی ... و کن من الشکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 51 - 5,6

5- خداوند موسی (ع) را از هرگونه آلودگی مبرا و او را برای خود خالص گردانید .

إِنَّهٗ كَانَ مَخْلَصًا

«مخلص» به فتح لام، یعنی خالص شده و کسی که خداوند او را برای خود خالص کرده و از آلودگی مصون داشته است (لسان العرب). تفاوت آن با مخلص (به کسره) این است که «مخلص» عبادتش را برای خدا خالص می کند، ولی «مخلص» کسی است که خداوند او را برای خود برگزیده و خالص کرده باشد.

6- حضرت موسی (ع) برگزیده خداوند و دارای مقام رسالت و نبوت بود .

إِنَّهٗ كَانَ مَخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا

فرق «رسول» و «نبی» این است که هر کس رسالت الهی دارد «نبی» نیز می باشد، زیرا «نبی» یعنی دارای خبر، ولی ممکن است کسی نبی باشد، اما به سوی شخصی یا قومی ارسال نشده و حامل رسالت الهی نباشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 52 - 3,5

3- خداوند، موسی (ع) را برای نجوا و گفتوگوی با خود برگزید .

وَاقْرَبْنَاهُ نَجِيًّا

5- برگزیدگی موسی (ع) و انقطاع او از غیر خدا، زمینه ساز سخن گفتن خداوند با او و نزدیک ساختن او به خود

إِنَّهٗ كَانَ مَخْلَصًا ... وَنَدِينَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَاقْرَبْنَاهُ نَجِيًّا

توصیف موسی (ع) در آیه قبل _ به «مخلص» (کسی که خداوند او را برای خود خالص گردانده است)، گویای شایستگی او برای شنیدن

ندای خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 13 - 4، 2، 1

1 - خداوند ، موسی (ع) را به پیامبری برگزید و در وادی طوی او را از انتخاب شدن به رسالت ، آگاه ساخت .

و أنا اخترتك فاستمع لما يوحى

به قرینه «لما يوحى»، اختیار شدن موسی (ع) به معنای گزینش او برای پیامبری و تحمل وحی الهی است.

2 - موسی (ع) برگزیده خداوند و بهترین فرد زمان خویش برای دریافت وحی و ابلاغ پیام الهی بود .

و أنا اخترتك

«اختیار» از ماده خیر و به معنای «اصطفاء» (برگرفتن خالص هرچیز) است (لسان العرب).

4 - خداوند ، موسی (ع) را پس از برگزیدن به پیامبری ، به گوش فرادادن و دریافت وحی فرمان داد .

ص: 339

و أنا اخترتك فاستمع لما يوحى

93- برگزیدگی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 19

19_ مؤمنان استوار در نبرد اُحد و دیگر هنگامه های پیکار با کافران ، برگزیدگان خداوند برای گواهی بر اعمال مردم

و تلك الايام . . . و ليعلم الله الذين امنوا و يتخذ منكم شهداء

ترک لام در «و يتخذ»، اشاره به این معنا دارد که برگزیدن، در پی مشخص شدن مؤمنان واقعی است. یعنی مؤمنان واقعی برای گواه بودن برگزیده می شوند. گفتنی است که در برداشت فوق، متعلق حذف شده «شهداء»، اعمال مردم، گرفته شده است.

94- برگزیدگی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 33 - 1

1_ آدم ، نوح ، خاندان ابراهیم و خاندان عمران ، برگزیدگان خدا بر همه جهانیان

انَّ الله اصطفى ادم و نوحاً و آل ابراهيم و آل عمران على العالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 2

2_ خداوند نوح (ع) را به پیامبری برانگیخت و به وی وحی کرد .

كما أوحينا إلى نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 3

3_ نوح (ع) پس از انتخابش به رسالت ، پیامبری خویش را به مردم اعلام کرد .

إني لكم نذير مبين

6- نوح (ع) و خاندانش، از بندگان مخلص و برگزیده خدا بودند.

إلّا عباد الله المخلصين . ولقد نادينا نوح... ونجّينَه وأهله من الكرب العظيم

ذکر داستان نوح(ع) و خاندانش پس از یاد کردن از بندگان خالص خدا در طول تاریخ، می تواند به منظور بیان الگو و نمونه ای از

آن بندگان مخلص باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 79 - 2

2- نوح (ع) ، پیامبری برجسته در سلسله پیامبران الهی و دارای مقام رفیع در پیشگاه خداوند

سَلَّمَ عَلَى نُوْحٍ فِي الْعَلَمِيْنَ

برداشت یاد شده از قید «فی العالمین» برای سلام به دست می آید؛ زیرا در این سوره خداوند سلام و تحیت خود را نسبت به چند پیامبر بزرگ (همچون ابراهیم، موسی و هارون علیهم السلام) نقل فرموده، ولی بدون این قید آورده است؛ مانند: آیه 109 (سلام علی ابراهیم) و آیه 120 (سلام علی موسی و هارون).

95- برگزیدگی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 35 - 2

2_ هارون ، برگزیده خداوند برای معاونت و یاری حضرت موسی (ع) در امر خطیر رسالت

و لقد آتینا موسی الکتب و جعلنا معه أخاه هرون وزیراً

«وزیر» _ که از واژه «وزر» (به معنای ثقل) گرفته شده است _ اسم برای شخصی است که بارسنگین مسؤولیت پادشاهی را بر دوش گیرد و نقش مشاور او را داشته باشد و با رأی خود او را کمک کند (قاموس المحيط).

96- برگزیدگی هدایتگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 3 - 3

3- برانگیختن هادیان خلق و احیایان دین ، نمودی از عزّت و حکمت خداوند

بعث فی الأمّیّن رسولاً... وءاخریّن منهم لَمَّا یلحقوا بهم و هو العزیز الحکیم

97- برگزیدگی یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- امامت و رهبری حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، به انتخاب و انتصاب خداوند بود.

و جعلنهم أئمة

ص: 341

6- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، از سوی خداوند به عنوان هادی و راهنمای مردم برگزیده شدند .

و جعلنهم أئمة يهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 47 - 1

1 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، از برگزیدگان خداوند از میان انسان ها

و إنهم عندنا لمن المصطفین

«مصطفی» (مفرد «مصطفین») به معنای شخص برگزیده و انتخاب شده است.

98- برگزیدگی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 5, 2, 1

1_ رؤیای یوسف (ع) حاکی از برگزیده شدنش از ناحیه خدا و خالص شدن او برای خداوند بود .

و كذلك یجتیبك ربك

«اجتباء» به معنای گزینش کردن و برای خود خالص ساختن است. بنابراین «یجتیبك ربك» ؛ یعنی ، پروردگارت تو را برمی گزیند و برای خویش خالص می گرداند ، به طوری که نصیبی در تو برای غیر او نخواهد بود.

2_ برگزیده شدن یوسف (ع) از جانب خداوند ، بشارت یعقوب (ع) به یوسف

و كذلك یجتیبك ربك

5_ آینده یوسف (ع) و برگزیده شدنش ، بر آن منوالی بود که در خواب دیده بود .

كذلك یجتیبك ربك

99- برگزیدگی یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 50 - 5, 1

1- یونس (ع)، از برگزیدگان و پیامبران الهی بود .

فاجتَبَیْهِ رَبِّهِ

5- برگزیدگی یونس (ع) به رسالت و از صالحان شدن او، جلوه عنایت و لطف ویژه خداوند به ایشان

لولا أن تدرکه نعمه . . . فجعله من الصالحین

ص: 342

100- زمینه برگزیدگی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 59 - 8

8 - عبودیت و بندگی خدا، نردبان عروج پیامبران به مقام « برگزیدگی »

و سلم علی عباده الذین اصطفی

توصیف پیامبران به «عباد» پیش از توصیف ایشان به «إصطفاء» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 31

31 - روحیه انابه و توجه مدام پیامبران به خداوند، موجب برگزیدگی و انتخاب ایشان

یجتبی إلیه من یشاء و یهدی إلیه من ینیب

101- زمینه برگزیدگی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 14

14_ ورود یوسف به خانه عزیز مصر، زمینه ساز تحقق یافتن وعده های الهی درباره او بود.

و كذلك مکّنا لیوسف فی الأرض و لنعلّمه من تأویل الأحادیث

عبارت «لنعلّمه» عطف بر عبارتی مقدر است؛ یعنی: مکّنا لیوسف لنفعل کذا و لنعلّمه...؛ مراد از لنفعل کذا، اموری است که خداوند در ابتدای داستان یوسف بیان کرد مانند «رأیتهم لی ساجدین» و «کذلک یجتبیک ربک...».

102- عوامل برگزیدگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 16، 11

11_ گستردگی توانایی های علمی و جسمی طالوت، ملاک برگزیدگی وی از جانب خداوند برای زمامداری

ان الله اصطفيه عليكم وزاده بسطه في العلم والجسم

16 - مشیت الهی ، منشأ برگزیدگی طالوت (زمامداران الهی)

والله یؤتی ملکه من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 253 - 8

8 - امتیاز حضرت عیسی (ع) در میان انبیا ، به دلیل برخورداری از بیّنات فراوان و تأییدش به روح القدس

ص: 343

تلك الرّسل فضلنا .. و اتينا عيسى ابن مريم البيّنات و ايدناه بروح القدس

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 35 - 8

8_ نذر مخلصانه همسر عمران ، زمينه برگزیدن آل عمران برای نبوت از سوی خداوند

انّ الله اصطفى .. ال عمران ... اذ قالت امرات عمران ربّ انّي نذرت لك

«اذ» متعلّق به «اصطفى» است؛ يعنى آنگاه خداوند آل عمران را برگزید که همسر عمران، نذری مخلصانه کرد. و اخلاص، از «لك» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 9

9_ رابطه ركوع با سرآمد شدن انسان از سوی خداوند *

و اصطفىك على نساء العالمين .. و ارکعی مع الرّاکعين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 13

13_ برگزیدن زبندگان امت از سوی خداوند ، از اهداف رخداد های رنج آور تاریخی در مبارزه حق و باطل

و تلك الايام نداولها .. و يتخذ منكم شهداء

«شهداء» به معنی گواهان است و گواهان هر امت، زبندگان آنان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 125 - 13, 14, 15

13_ سجده های بسیار ابراهيم (ع) ، موجب برگزیده شدن وی ، از سوی خداوند ، به عنوان خلیل

و اتخذ الله ابراهيم خلیلا

امام صادق(ع) در مورد علت برگزیده شدن حضرت ابراهيم(ع) به عنوان خلیل، از سوی خداوند فرمود: لکثره سجوده على الارض.

علل الشرايع، ص 34، ح 1، ب 32؛ نورالثقلين، ج 1، ص 554، ح 584.

14 _ رد نکردن درخواست نیازمندان و نیاز نبردن به درگاه غیر خدا ، موجب برگزیده شدن ابراهیم (ع) از سوی خداوند به عنوان خلیل

و اتخذ الله إبرهیم خلیلاً

امام صادق(ع) درباره علت برگزیده شدن حضرت ابراهیم(ع) به عنوان خلیل، از سوی خداوند فرمود: لانه لم یرد احداً و لم یسال احداً قط غیر الله عز و جل.

عیون اخبار الرضا، ج 2، ص 76، ح 4، ب 32؛ نورالثقلين، ج 1، ص 554، ح 583.

15 _ اطعام مردم و نماز شب ، موجب برگزیده شدن ابراهیم (ع) به عنوان خلیل ، از سوی خداوند

و اتخذ الله إبرهیم خلیلاً

ص: 344

رسول خدا(صلی الله علیه و آله): ما اتخذ الله ابراهيم خلیلا الا لاطعامه الطعام و صلوته باللیل و الناس نیام.

علل الشرایع، ص 35، ح 4، ب 32؛ نورالثقلین، ج 1، ص 555، ح 586.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 2،7

2_ خداوند به دلیل خلوص موسی (ع)، وی را برگزید و بر همگان برتری داد.

قال یموسی إنی اصطفیتک علی الناس

چون «اصطفا» به معنای گزینش خالص یک چیز است، جمله «اصطفیتک» می رساند که موسی انسانی خالص بوده و همین خلوص وی دلیل اختیار و انتخاب وی شده است.

7_ لیاقت و شایستگی برخی انسان ها، موجب گزینش آنان به رسالت و پیامبری از سوی خدا

قال یموسی إنی اصطفیتک علی الناس برسلتی

103- عوامل برگزیدگی ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 131 - 9

9 - تسلیم بودن ابراهیم (ع) در برابر خدا، دلیل گزینش وی و شایستگی او برای ملحق شدن به صالحان سرای آخرت

لمن الصالحین. إذ قال له ربه أسلم قال أسلمت

«إذ» در جمله «إذ قال...» حرف تعلیل است، بیانگر علت گزینش ابراهیم و شایستگی او برای وارد شدن به جرگه صالحان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 121 - 3

3- نقش عمده روحیه گوش به فرمان خدا بودن، حق گرایی، دوری از شرک و شکرگزاری حضرت ابراهیم (ع)، در گزینش وی از سوی خدا

إن إبراهيم كان أمّةً قانتاً لله حنيفاً ولم يك من المشركين . شاكراً لأنعمه اجتباه

خداوند، پس از بیان چهار صفت اکتسابی برای حضرت ابراهیم(ع)، مسأله انتخاب و برگزیده بودن او را مطرح ساخت. از ارتباط میان این دو کلام، استفاده می شود که کسب اوصاف معنوی و فضایل اخلاقی، در گزینش حضرت ابراهیم(ع) تأثیر مهمی داشته است.

104- عوامل برگزیدگی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 345

5_ سرگذشت یوسف (ع) بیانگر دلیل و علت برگزیده شدنش از ناحیه خدا، یاد دادن تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث به او و اعطای نعمت کامل به وی است.

یجتییک ربک و یعلمک .. لقد کان فی یوسف و إخوته آیات للسانین

برداشت فوق، ناظر به این مطلب است که متعلق کلمه «آیات»، «اجتبا و گزینش یوسف(ع) و...» باشد که از جمله های «کذلک یجتییک ربک و...» به دست می آید.

105- فلسفه برگزیدگی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 5

5_ گزینش پیامبران از میان انسان ها و با ویژگی های انسانی، وسیله آزمایش و امتحان مردمان

و ما أرسلنا قبلك من المرسلین الا انهم لیاکلون الطعام و یمشون فی الأسواق و جعلنا

جمله «و ما أرسلنا قبلك من المرسلین الا انهم لیاکلون..» رد اعتراض مشرکان است که چرا پیامبر(صلی الله علیه و آله) مانند دیگر مردمان غذا تناول می کند و در بازار به داد و ستد مشغول می شود. بنابراین جمله «و جعلنا بعضکم لبعض فتنة» می تواند ناظر به همین مطلب باشد که خدا، با فرستادن پیامبران از میان خود مردم، آنان را مورد آزمون قرار داده است.

106- فلسفه برگزیدگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 2,3

2- انتخاب بنی اسرائیل از میان ملت های عصر خویش، برای دریافت آیات الهی و زمینه آزمون بود.

و لقد اخترنهم .. و آتینهم من الایات

از ارتباط «و آتینهم» با «اخترناهم»، می توان استفاده کرد که «آتینهم» تفسیر و توضیح و تبیین «اخترناهم» است؛ یعنی، این اختیار و انتخاب، ریشه نژادی و نسلی ندارد؛ بلکه فلسفه فرهنگی و علمی دارد.

3- گزینش بنی اسرائیل از سوی خداوند، گزینشی برای آزمایش

و لقد اخترنهم .. و آتینهم ... ما فیه بلوا

«و آتیناهم» تفسیر و تبیین حقیقت «اخترناهم» است؛ یعنی، گزینش بنی اسرائیل همین بود که خداوند، آنان را از نظر شرایط فکری و اجتماعی مستحق آزمایش دانست و زمینه آن را برای آنان فراهم ساخت.

ص: 346

107- فلسفه برگزیدگی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 1 - 21

21- انتخاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای بردن به معراج، بر اساس علم و آگاهی گسترده خداوند به خواسته ها و شایستگی او بود.

سبحن الذی أسرى . . . إنه هو السميع البصیر

جمله «إنه هو السميع البصیر» به منزله تعلیل برای جملات پیشین است که در آنها انتخاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای معراج مطرح شده بود؛ یعنی، چون خداوند سمیع و بصیر (شنوا به گفته ها و آگاه به شایستگیها) است، پیامبرش را برای معراج انتخاب کرد.

108- مکان برگزیدگی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 36 - 6

6- هارون (ع) در وادی طوی به مقام نبوت و رسالت برگزیده شد.

هارون أخی . . . و أشركه فی أمری . . . قد أتیت سؤلک

چنانچه مراد از «أشركه فی أمری» درخواست نبوت و رسالت برای هارون (ع) باشد، اجابت آن در وادی طوی انجام پذیرفت.

109- ملاک برگزیدگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 121 - 7

7- شخصیت معنوی و فضایل شخصی انسان ها، ملاک گزینش آنان از سوی خدا

إن إبرهیم کان أمه قانتاً لله حنیفاً و لم یک من المشرکین . شاکراً لأنعمه اجتباه

110- منشأ برگزیدگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 83 - 11

11_ گزینش و ترفیع درجات برخی انسانها و اعطای برهانها به آنان، با دقت تمام و در پرتو علم الهی صورت می پذیرد.

و تلک حجتنا .. نرفع درجات ... إن ربک حکیم علیم

ص: 347

111- منشأ برگزیدگی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 13

13 _ انتخاب پیامبران از میان انسان ها و با ویژگی های انسانی ، برخاسته از بصیرت و بینایی همه جانبه خداوند بر احوال و نیاز های انسان ها

و ما أرسلنا قبلك من المرسلين إلاّ انهم ليأكلون الطعام . . . و كان ربك بصيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 3 - 9

9 - انتخاب پیامبران از میان مردم ، براساس حکمت الهی است . *

كذلك يوحى إليك . . . الحكيم

برداشت یاد شده بدین احتمال است که ذکر وصف حکمت برای خداوند در مقام بیان این نکته باشد که خداوند بر اساس حکمت خویش، پیامبران را بر می گزیند و به آنان وحی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 27

27 - مشیت و اراده الهی ، مبنای گزینش و انتخاب پیامبران

شرع لكم . . . الله يجتبي إليه من يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 1

1 - انتخاب پیامبر و تعیین جایگاه رسالت و وحی ، تنها در حوزه اراده و انتخاب الهی است .

أهم يقسمون رحمت ربك

مراد از «رحمت ربك» _ با توجه به آیه قبل _ نبوت است.

112- منشأ برگزیدگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 32 - 3

3- انتخاب بنی اسرائیل و بعثت موسی (ع) در میان آنان ، انتخابی عالمانه و آگاهانه از سوی خداوند

و لقد اخترنهم علی علم

متعلق «علم»، استحقاق و شایستگی بنی اسرائیل برای برگزیدن است.

ص: 348

113- منشأ برگزیدگی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 32 - 3

3- انتخاب بنی اسرائیل و بعثت موسی (ع) در میان آنان، انتخابی عالمانه و آگاهانه از سوی خداوند

و لقد اخترنهم علی علم

متعلق «علم»، استحقاق و شایستگی بنی اسرائیل برای برگزیدن است.

114- منشأ برگزیدگی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فی - ش

8 - یوسف - 12 - 6 - 22

22- حکیمانه بودن افعال خدا و آگاهی او به ویژگی های یوسف (ع)، موجب شد تا او را برگزیند و تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث را به آن حضرت بیاموزد.

یجتیبک ربک .. ان ربک علیم حکیم

115- نشانه های برگزیدگی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 9

9- خضوع و سجود ستارگان، ماه و خورشید برای انسان در رؤیا، نشان برگزیده شدن و دستیابی او به علم و دانش است.

ینی رأیت أحد عشر کوكبا .. کذلک یجتیبک ربک و یعلمک

116- وعده برگزیدگی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 7 - 11

11 - برگزیدن موسی (ع) برای مقام رسالت، وعده الهی به مادرش جهت آرام بخشیدن خاطر وی

ولاتخافى ولا تحزنى . . . و جعلوه من المرسلين

ص: 349

117- یعقوب(ع) و برگزیدگی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 8

8_ رؤیای یوسف ، موجب آگاهی یعقوب (ع) به برگزیده شدن یوسف (ع) و دستیابی او به دانش تعبیر خواب و تحلیل صحیح حوادث شد .

إني رأيت أحد عشر .. كذلك يجتبيك ربك ويعلمك من تأويل الأحاديث

ص: 350

8- برنامه ریزی

1- اهمیت برنامه ریزی در اقتصاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 20

20_ لزوم اهتمام حاکمان جامعه به برنامه ریزی ، محاسبه و پیش بینی شرایط اقتصادی

تزرعون سبع سنين . . . مما تأكلون

2- اهمیت برنامه ریزی در زندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 18 - 3

3- اهمیت تقدیر و حساب گری در تنظیم بهینه حیات

و أنزلنا من السماء ماء بقدر

3- برنامه ریزی بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 62 - 5

5- بهشتیان ، دارای روزی ویژه ، منظم و تضمین شده در هر صبح و عصر

و لهم رزقهم فیها بكرة و عشیاً

از آن جایی که در بهشت هر آنچه که خواسته شود مهیا است، روشن می گردد که آنچه در این آیه در مورد رزق صبح و عصر آمده،

ص: 351

تفضلی ویژه است. البته برخی این جمله را کنایه از دائمی بودن رزق بهشتی دانسته اند. درباره معنای «عشی» نظریات گوناگونی ابراز شده است؛ از جمله: «بین ظهر تا غروب» و «آخر روز» (مصباح).

4- برنامه ریزی در بحران اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 18، 17

17_ ضرورت صرفه جویی در مصرف و آمادگی برای مقابله با شرایط بحرانی

فذروه فی سنبله إلا قليلاً مما تأكلون

18_ ضرورت بهره گیری از شرایط شکوفایی اقتصاد جامعه برای مقابله با موقعیت های بحرانی

تزرعون سبع سنين دأباً .. إلا قليلاً مما تأكلون

5- برنامه ریزی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 9

9- لزوم مرحله بندی در کار تبلیغ و توجه به شرایط و زمینه ها در انتخاب شیوه هدایت مردم

فقولا له قولاً لئباً لعلّه يتذکر أو يخشى

6- برنامه ریزی در جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 18

18_ ضرورت برنامه ریزی در جنگ ، با در نظر گرفتن همه شرایط

فلتقم طائفه .. و لياخذوا اسلحتهم ... فيمیلون علیکم میله واحده

آیه شریفه علاوه بر بیان نحوه نماز و نظم و ترتیب خاص آن، به مسلمانان می آموزد که باید در رویارویی با دشمنان همواره برنامه هایی منظم و دقیق را پی ریزی کنند تا از هجوم آنان در امان باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - يورش به سرزمين مقدس از دروازه آن ، پيشنهاد دو نفر از ياران موسى (ع)

قال رجلا . . ادخلوا عليهم الباب

ص: 352

14_ تاختن بر جباران سرزمین مقدس و گشودن دروازه آن ، طرح پیشنهادی یوشع و کالب برای فتح بی درنگ آن سرزمین

قال رجالان . . . ادخلوا عليهم الباب فاذا دخلتموه فانكم غلبون

16_ پیروزی حتمی بنی اسرائیل بر جباران ، در صورت یورش بر آنان از دروازه سرزمین مقدس

ادخلوا عليهم الباب فاذا دخلتموه فانكم غلبون

18_ اهل ایمان ، وظیفه دار شناسایی ، طراحی و به کارگیری شیوه های مناسب برای دستیابی به پیروزی بر دشمنان

ادخلوا عليهم الباب فاذا دخلتموه فانكم غلبون

7- برنامه ریزی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 17

17 - هارون (ع) ، دارای برنامه ای مشخص برای مقابله با گوساله پرستی و احیای توحید در بنی اسرائیل بود .

أطيعوا أمري

دعوت هارون(ع) از بنی اسرائیل به اطاعت فرمان های او، پس از فرمان «اتَّبِعُونِي»، حاکی از آن است که وی برای بنی اسرائیل در صورت پیروی آنان از او، دستور العمل هایی را تدارک دیده بود.

8- برنامه ریزی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 1

1_ یوسف (ع) در سال های قحطی ، سهمیه و جیره افراد را طبق برنامه ای زمانبندی شده در دفعات متعدد تحویل می داد .

ولما جهزهم بجهازهم . . . فإن لم تأتوني به فلا كيل لكم

«کیل» به معنای اسم مفعول (مکیل) می باشد و مراد از آن طعام و غلات است. نامیدن غله به «کیل» بدان جهت است که برای تحویل، آنها را پیمانه می کردند و این بر سهمیه بندی دلالت دارد. از جمله «فإن لم تأتوني به...» (اگر در سفر آینده و نوبت بعد بنیامین را نزد من نیاورید...) معلوم می شود غله در دفعات متعدد و طبعاً زمان بندی شده پرداخت می گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ طرح و نقشه یوسف (ع) برای مسافرت بنیامین از کنعان به مصر

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم... اجعلوا بضعتهم فی رحالهم... لعلهم یرجعون

ص: 353

9- شرایط برنامه ریزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 96 - 8

8_ قدرت و علم شرط لازم برای برنامه ریزی و موفقیت در اجرای آن است.

ذلک تقدیر العزیز العلیم

10- علم در برنامه ریزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 96 - 8

8_ قدرت و علم شرط لازم برای برنامه ریزی و موفقیت در اجرای آن است.

ذلک تقدیر العزیز العلیم

11- قدرت در برنامه ریزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 96 - 8

8_ قدرت و علم شرط لازم برای برنامه ریزی و موفقیت در اجرای آن است.

ذلک تقدیر العزیز العلیم

ص: 354

9- برنج

1- رویش برنج از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 33 - 2

2- رویش انواع دانه ها (چون گندم ، جو ، برنج و . . .) از زمین ، نشانه ای بزرگ از قدرت خدا است .

و آیه لهم الأرض المیتة أحيین-ها و أخرجنا منها حبًّا

مقصود از «حَبِّ» در آیه شریفه، جنسِ «حَبِّ» و به معنای انواع دانه ها (چون گندم، جو، برنج و..) است و نکره آمدن آن - با توجه به این که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت های الهی و امتنان است - گویای همین نکته است.

2- فواید برنج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 33 - 6

6- خداوند ، حبوبات (گندم ، جو ، برنج و . . .) را به منظور تغذیه انسان ها آفریده است .

و أخرجنا منها حبًّا فممنه یأکلون

3- نعمت برنج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 33 - 7

7- دانه هایی چون گندم ، جو ، برنج و . . . ، از مهم ترین خوردنی ها و نعمت های الهی برای بشر است .

ص: 355

و أخرجنا منها حبًّا فمَنه يأكلون

تقدیم جار و مجرور (فمنه) بر متعلق خود (یأكلون)، می تواند برای اهتمام و نیز توجه دادن انسان ها به این نعمت ارزشمند الهی باشد.

ص: 356

10- برهان

1- برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 61 - 5

5_ مباحله ، راهی نتیجه بخش برای اثبات حق ، پس از اقامه برهان

انّ مثل عیسی . . . فمن حاجک فیه من بعد ما جاءک من العلم فقل تعالوا

در برداشت فوق، ضمیر «فیه»، به کلمه «الحق» برگردانده شده است.

2- آثار برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 6 - 7

7 - ادعا های بی دلیل ، شایسته پذیرش نیست .

إن زعمتم أنکم أولیاء . . . فتمنوا الموت

3- ادعای بی برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 94 - 13، 14

13 - اهل بهشت دانستن فرد یا طایفه ای خاص بدون داشتن برهان ، باوری است باطل .

فتمنوا الموت إن کتم صدقین

ص: 357

14 - ادعای بدون دلیل ، شایسته پذیرش نیست .

فتمنوا الموت إن كنتم صدقین

خداوند، در پی ادعای یهودیان با جمله «فتمنوا الموت» از آنان مطالبه دلیل می کند و این درسی است به انسانها که ادعاهای بدون دلیل مناسب را نپذیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 9

9 - ادعاهای بدون برهان ، فاقد ارزش و اعتبار است .

قل هاتوا برهنكم إن كنتم صدقین

مفهوم جمله شرطیه «إن كنتم صادقین» (اگر در ادعای خویش صادق هستید) این است که: نبود برهان، حاکی از بی ارزشی ادعاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 6

6 - نسبت دادن جنسیتی خاص به فرشتگان ، ادعایی بی دلیل و غیرقابل اثبات

و جعلوا الملئكة ... إننا أشهدوا خلقهم

4- ارزش برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 14

14 - ارزش عقل و برهان در بینش دین و قرآن

قل هاتوا برهنكم إن كنتم صدقین

برهان خواستن خداوند از انسان، نشانگر ارزش برهان و دلیل عقلی قانع کننده است.

5- ارزش برهان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ایمان آوردن به حق از روی منطق و دلیل ، دارای ارزش و اعتبار است ؛ نه اظهار ایمان از روی ناگزیری و مشاهده عذاب .

رَبَّنَا اكشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ . اَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ

لحن توبیخی آیه شریفه می رساند که ایمان انتخابی براساس دلایل روشن، سزاوار مقام انسانی است؛ نه اقرار به ایمان از روی ناگزیری و مشاهده عذاب.

ص: 358

6- اعراض از قبول برهان آشکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینة - 98 - 1 - 6

6 - اهل کتاب و مشرکانی که اسلام را نپذیرفتند ، کسانی بودند که از پذیرش هر برهان روشنی سرباز می زدند .

لم یکن . . . منفکین حتی تأیهم البینه

در برداشت یاد شده، «منفکین» به معنای «منفکین عن الکفر» دانسته شده است. «تأیهم البینه» _ به تقدیر «أن» مصدریه _ با «اتیان البینه» مرادف است و عبارت «حتی اتیان البینه» را می توان به معنای «حتی وقت اتیان البینه» یا «حتی باتیان البینه» دانست. در این صورت، تقدیر کلام چنین می شود: «لم یکن ... منفکین فی وقت من الأوقات حتی وقت اتیان البینه» یا «لم یکن ... منفکین بأی طریق حتی باتیان البینه».

7- اقسام برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 190 - 6

6 _ استدلال بر شناخت صفات خداوند از طریق برهان « ائی »

انّ فی خلق السّموات و الارض و اختلاف الّیل و النّهار لایات

برهان «انّ» یا «ائی»، پی بردن از معلول به علت است و در آیه شریفه، پدیده ها و چگونگی آنها، که معلول خدا و صفات او هستند، نشانه و دلیل خداوند و صفات او معرفی شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 13

13 _ برهان « ائی » (از معلول به علت پی بردن) از روش های قرآن برای استدلال بر هدفداری جهان آفرینش

الذّین . . . و یتفکرون فی خلق السّموات و الارض ربّنا ما خلقت هذا باطلا

8- انبیا و برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 _ افکار و عقاید ارائه شده از سوی انبیا، متکی بر حجت و برهان است .

ما نزل اللّٰه بها من سلطن

ص: 359

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 1

1- انبیای الهی هنگامی که با اظهار تردید اقوام خود به محتوای دعوتشان مواجه شدند ، درصدد اقناع آنان با برهانی خلل ناپذیر برآمدند .

إِنَّا لَنَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مَرِيبٌ . قَالَتْ رَسُلُهُمْ أَفَى اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

9- انتظار برهان آشکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 9،11

9 - اهل کتاب و مشرکان ، خود را در انتظار رسیدن برهانی مشخص و دارای نشانه ، قلمداد می کردند .

حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ

حرف «ال» در «البینه»، عهد ذهنی و اشاره به معروف بودن بینه نزد کسانی است که ادعای انتظار آن را دارند.

11 - اهل کتاب در عصر جاهلیت ، بیش از مشرکان خود را در انتظار آمدن « بینه » جلوه می دادند .

مِن أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ

تقدیم اهل کتاب بر مشرکان _ با این که کفر آنها در مرتبه ای ضعیف تر از کفر مشرکان می باشد _ ممکن است به این جهت باشد که ادعای «انفکاک ناپذیری از کفر تا مشاهده بینه» نخست از آنان سرزده و چه بسا مشرکان تحت تأثیر آنها، چنین انتظاری از خود نشان می دادند.

10- اهمیت برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 9،11

9 - ادعای بدون برهان ، فاقد ارزش و اعتبار است .

قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ

مفهوم جمله شرطیه «إن كنتم صادقين» (اگر در ادعای خویش صادق هستید) این است که: نبود برهان، حاکی از بی ارزشی ادعاست.

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به ایجاد جو منطق و استدلال بر باور های دینی

قل هاتوا برهنكم إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 14،15

ص: 360

14 _ دلهره و تزلزل روحی ، پیامد اندیشه های دینی عاری از منطق و برهان *

سنلقى فى قلوب الذين كفروا الرعب بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

به نظر می رسد شرک از آن نظر که پنداری بدون برهان است _ به دلیل توصیف آن به «ما لم ينزل به سلطاناً» _ سبب رعب و دلهره شده است.

15 _ ضرورت شکل دهی اندیشه ها و عقاید دینی ، بر پایه استدلال و برهان

بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

از اشکالاتی که قرآن بر پندارهای شرک آمیز دارد، بی برهانی آنهاست. بنابراین هر نوع عقیده دینی که نتوان بر آن برهان آورد، فاقد ارزش خواهد بود؛ لذا هر انسانی موظف است عقاید دینی خویش را با برهان و استدلال شکل دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 33 - 13

13 _ استدلالها و براهین، افاضاتی است از ناحیه خداوند بر قلب و اندیشه انسانها

ما لم ينزل به سلطانا

مراد از تنزیل می تواند ایجاد کردن باشد. یعنی خداوند هیچ دلیل و برهانی برای شرک نیافریده است. در این صورت مقصود از «سلطانا» اعم از براهین عقلی و نقلی خواهد بود. و نیز می تواند مراد از تنزیل، نازل کردن معارف و احکام الهی باشد. در این صورت مقصود از «سلطانا» برهان نقلی خواهد بود. برداشت فوق مبتنی بر معنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 17

17 _ سخن نابحق گفتن درباره مردم و نالایق شمردن آنان بدون هیچ دلیل و برهان ، ظلم به آنان است .

لا أقول .. . الله أعلم بما فى أنفسهم إني إذا لمن الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 79 - 2

2 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به شبهات کافران و منکران معاد با استدلال و برهان

قال من يحي العظم و هي رميم . قل يحييها الذي أنشأها أول مره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - محمد - 47 - 14 - 3

3- خداوند ، خواهان پیروی انسان از دلیل روشن و منطقی

أفمن كان على بينه من ربه كمن زين

تمجید خداوند از متکی بودن اندیشه و ایمان بر دلیل و برهان، می نمایاند که این امر از نظر خداوند ارزش است و با این تمجید، مؤمنان را به سوی این ارزش رهنمون ساخته است.

ص: 361

11- اهمیت برهان در ادعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 13 - 9

9_ اثبات راستی و درستی ادعاها ، منوط به ارائه دلیل و برهان است .

قل فأتوا بعشر سور مثله . . . إن كنتم صـدقین

«فأتوا بعشر سور» در حقیقت جواب شرط (إن كنتم . . .) است؛ یعنی ، اگر در ادعای خویش راستگو هستید ، آن را با آوردن ده سوره همانند آن ثابت کنید.

12- اهمیت برهان در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 17

17_ تنها ادیانی که قرین برهان باشند ، از کجی و انحراف مبرا هستند .

ما أنزل الله بها من سلطان . . . أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 9

9 - مبانی دینی و اصول اعتقادی و نیز هرگونه بحث و گفتگو درباره آنها ، باید مبتنی بر دلیل و برهان باشد .

الذین یحـدلون فی ءایـت اللّهِ بغیر سلـطـن اتیـهم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند، کسانی را که بدون دلیل و برهان درباره دین مجادله می کنند، محکوم کرده است.

13- اهمیت برهان در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 12

12 - ضرورت پایه گذاری عقاید و باور های دینی بر دلیل و برهان

قل هاتوا برهنكم إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 16، 14

14 - لزوم استوار بودن عقاید و باورهای انسان بر علم

قل هل عندكم من علم فتخرجوه لنا

ص: 362

16_ گمان در حیطة مسائل عقیدتی و بنیادی فاقد ارزش و اعتبار است.

إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 149 - 7

7_ لزوم ارائه دلیل و برهان برای هدایت و تصحیح اندیشه دیگران

قل فله الحجج البلغه فلو شاء لهديكم أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 68 - 11، 13

11_ نسبت دادن هر وصف و فعلی به خداوند و اعتقاد به آن ، باید بر پایه علم و برهان باشد .

قالوا اتخذ الله ولداً .. إن عندكم من سلطان بهذا أتقولون على الله ما لا تعلمون

13_ معارف و عقاید ، باید بر پایه استدلال و برهان استوار باشد .

إن عندكم من سلطان بهذا أتقولون على الله ما لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 6

6_ محدود کردن آزادی انسان ها و فروپاشاندن عقاید و رسوم آنان ، باید متکی به دلیل و برهانی روشن باشد .

أصلوتك تأمرک .. قال ی قوم أرءیتم إن كنت علی بیئه من ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 10

10_ عقاید آدمی ، باید متکی بر دلیل و برهان عقلی یا نقلی باشد .

ما أنزل الله بها من سلطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10_ لزوم مبتنی کردن عقاید دینی بر حجت و دلیل روشن

علی بصیره أنا و من اتبعنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 9،6

6- بی منطقی در عقیده و سستی اندیشه ، بزرگ ترین مشکل جامعه اصحاب كهف از دیدگاه خود آنان

اتخذوا من دونه ءالهه لولا یأتون علیهم بسطن بین

9- لازم است که عقاید بر دلایلی روشن و محکم استوار باشد .

ص: 363

لولا یأتون علیهم بسلطن بین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 8

8- لزوم مبتنی بودن عقاید و باور ها بر برهان و دلیل قاطع

قل هاتوا بره نکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 4

4- لزوم متکی ساختن مبانی دینی و اصول اعتقادی خود ، بر دلیل و برهان قانع کننده

قالوا وجدنا اباؤنا لها ع یدین

برداشت یاد شده از آن جا به دست می آید که آیه شریفه، در مقام محکوم کردن کسانی است که پایه و اساس اعتقادهای خود را بر تقلید کورکورانه از نیاکان خویش قرار دادند و در برابر سؤال از علت پذیرش شرک، هیچ دلیلی نیاوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 4

4 - ضرورت استوار بودن عملکرد و باور های دینی انسان بر پایه دلیل و برهان

و من یدع مع الله ال ها اخر لابرهن له به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 13

13 - لزوم استوار بودن عقیده و ایمان انسان بر پایه های محکم دلیل و برهان

قل هاتوا بره نکم ان کنتم ص دقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 84 - 7

7- لزوم مبتنی بودن عقاید و بینش های انسان بر دلایل متقن علمی

أَكْذَبْتُمْ بآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا

از این که خداوند کافران را به خاطر عقاید پوچ و بی اساس تویخ کرده و انکار بدون دلیل آنان را نسبت به آیات خویش، مورد مذمت قرار داده است؛ استفاده می شود که انسان در پایبندی به هر عقیده نخست، باید در فکر دست یافتن به دلایل علمی آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 7

7- لزوم استوار ساختن اصول عقاید دینی ، بر برهان عقلی و دلیل نقلی روشن و گویا

ص: 364

أرءيتم . . . أروني ماذا خلقوا من الأرض... أم ءاتينهم كتـبا فهم على بينت منه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 150 - 6

6 - ادعای بدون دلیل و شاهد در مسائل اعتقادی و معارف الهی ، مردود و محکوم است .

أم خلقنا الملـئکه إنـئأ و هم شـهدون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 154 - 3

3 - داوری درباره خداوند و عقاید دینی ، بدون علم و دلیل و شاهد ، قضاوتی ناشایست و شگفت آور است .

أصطفى البنات على البنين . ما لكم كيف تحكمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 156 - 3,4

3 - لزوم متکی ساختن عقاید دینی و معارف الهی ، بر دلیل روشن و حجت قاطع

فاستفتهم الربک البنات . . . أم لكم سلطـن مبین

4 - باور های دینی غیر متکی بر دلیل و حجت روشن ، مردود و محکوم است .

أم لكم سلطـن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 157 - 2

2 - لزوم مطالبه دلیل و شاهد صدق در ادعا های مربوط به عقاید دینی و معارف الهی

فأتوا بکتـبکم إن کنتم صـدقین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 35 - 9

9 - مبانی دینی و اصول اعتقادی و نیز هرگونه بحث و گفتوگو درباره آنها، باید مبتنی بر دلیل و برهان باشد .

الذین یجـدلون فی ءایـت اللّٰه بغیر سلطـن اتیـهم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند، کسانی را که بدون دلیل و برهان درباره دین مجادله می کنند، محکوم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 4

4 - مبانی دینی و اصول اعتقادی و نیز بحث و گفتوگو درباره آنها، باید مبتنی بر دلیل و برهان باشد .

الذین یجـدلون فی ءایـت اللّٰه بغیر سلطـن اتیـهم

ص: 365

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند، کسانی را که بدون دلیل و برهان درباره دین مجادله می کنند، محکوم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 16

16 - لزوم برخورداری انسان از دلیل ، در باور ها و عقاید خویش

ءاذنّك ما منّا من شهيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 4 - 46 - 13

13- لزوم مستند بودن هر عقیده دینی ، به منبع وحی و یا دلیل قطعی علمی

اثتونی بکتب من قبل هـذا أو أثـره من علم إن كنتم صـدقین

صدقت و درستی هر عقیده دینی، از دوره قابل اثبات است: 1_ ارائه دلیل متکی به وحی و کتاب های آسمانی; 2_ ارائه گواهی از دریافت های علمی و عقلی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 28 - 6

6 - لزوم اتکای معارف و عقاید ، بر شالوده یقین و برهان ؛ و نه حدس و گمان

وإنّ الظن لا یغنی من الحقّ شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 37 - 6

6 - لزوم مطالبه دلیل و شاهد صدق در ادعا های مربوط به عقاید و مسائل دینی

أم لکم کتب فیه تدرسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 40 - 5

5- لزوم متکی ساختن عقاید و معارف دینی خویش ، بر دلیل و حجت اطمینان بخش

سلهم ائهم بذلک زعیم

14- اهمیت برهان عقلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 9

ص: 366

9- انسان برای گرایش به راه خدا، نیازمند موعظه نیک در کنار دلایل متقن عقلی

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که «الموعظه» عطف بر «بالحکمه» است و با یک سیاق ذکر شده، در حالی که «و جادلهم» با بیان دیگر و امری مجزا آمده است.

15- برهان ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 13

13- ابراهیم (ع) از برهان روشن و حجت قاطع بر اثبات عقیده توحیدی خویش برخوردار بود .

و أنأعلى ذلکم من الشهدین

طبق گفته برخی از مفسران ممکن است مقصود از شهادت دادن حضرت ابراهیم (ع) این باشد که آن حضرت، از برهان و حجت کافی و روشن برخوردار بود. از این رو به طور قاطع خود را به عنوان شاهد معرفی کرد.

16- برهان ان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 6

6- پی بردن از طریق پدیده ها به پدید آورنده (برهان ان)، از برهان های رسولان الهی برای اثبات وجود خداوند

أفی الله شك فاطر السموت و الأرض

نفی تردید از خالقیت خداوند نسبت به آسمانها و زمین، در حقیقت بدین جهت است که با توجه دادن مردم به پدیده بودن آسمانها و زمین، آنان واقف به نیازشان به پدید آورنده خواهند شد و این، عین استفاده از برهان ان است.

17- برهان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 3

3- رسولان الهی، متکی به برهان های آشکار و روشن بودند .

و لقد أرسلنا من قبلك رسلاً إلى قومهم فجاءوهم بالبينات

«بینه» در لغت به معنای «دلیل روشن اعم از عقلی و حسی» آمده است (مفردات راغب).

ص: 367

18- برهان اتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 190 - 6

6_ استدلال بر شناخت صفات خداوند از طریق برهان « اتی »

انّ فی خلق السّموات و الارض و اختلاف الّیل و النّهار لآیات

برهان «انّ» یا «اتی»، پی بردن از معلول به علت است و در آیه شریفه، پدیده ها و چگونگی آنها، که معلول خدا و صفات او هستند، نشانه و دلیل خداوند و صفات او معرفی شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 13

13_ برهان « اتی » (از معلول به علت پی بردن) از روش های قرآن برای استدلال بر هدفداری جهان آفرینش

الذّین . . . و یتفکّرون فی خلق السّموات و الارض ربّنا ما خلقت هذا باطلا

19- برهان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 209 - 4

4_ خداوند برای هدایت و ایجاد وحدت میان مؤمنین ، ادلّه روشنی ارائه کرده است .

ادخلوا فی السلم کافه . . . و لا تتبعوا . . . فان زلتم من بعد ما جاء تکم البیّنات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 253 - 11

11_ براهین الهی بر صدق رسالت انبیا ، روشن و قابل فهم برای همگان

من بعد ما جاءتهم البیّنات

با توجه به اینکه خداوند از براهین، تعبیر به «بیّنات» نموده است.

20- برهان در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 8

8 - معارف دینی و آیات الهی ، مبتنی بر دلیل و برهان

الذین یحـدلون فی ءایـت اللّـه بغیر سلـطـن اتیـهم

ص: 368

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 3

3 - آیات الهی و معارف قرآنی ، مبتنی بر دلیل و برهان است .

الذین یحـدلون فی ءایـت اللّٰه بغیر سلطـن اتیـهم

21- برهان در ادعای وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 38 - 3

3 - ادعای دریافت وحی و ارتباط با عالم غیب ، نیازمند دلیل قاطع و روشن

فلیأت مستمعهم بسلطن مبین

22- برهان در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 14

14 - ادیان الهی و پیام رسولان خدا ، متکی بر برهان و دلایل روشن است .

أتتهم رسلهم بالبینت

23- برهان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 14 - 2

2- راه ایمان ، متکی به دلیل و منطق روشن

أفمن کان علی بینه من ربّه

24- برهان در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- لزوم توجه به جنبه های عقلی ، برهانی ، عاطفی و احساسی انسان در امر تبلیغ دین

ادع إلى سبيل ربك بالحكمه و الموعظه الحسنه

ص: 369

برداشت فوق، با توجه به معنای لغوی «حکمت» و «موعظه» است: حکمت؛ یعنی، دستیابی به حق در پرتو علم و عقل و موعظه؛ یعنی، تذکر به خیر آن گونه که باعث رقت قلب شود (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 11

11- لزوم بهره گیری از برهان و استدلال در مقام دعوت به دین

ما هذِهِ التَّمَاثِيلُ .. . قَالَ بَلِ رَبِّكُمْ ... الذی فطرهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 15

15 - تکیه بر براهین آشکار و قابل فهم و پرهیز از گفتار ابهام آمیز ، شیوه ای پسندیده در تبلیغ معارف دین است .

و جاءتهم رسلهم بالبینات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 5

5 - مبلغان ، در تبلیغ دین ، باید با برهانی روشن و مستدل عمل کنند .

و لقد أرسلنا .. رسلاً ... بالبینات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 21 - 4,5

4 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، در فراخواندن مردم به دین و اقتدا به رسولان الهی ، از استدلال و برهان بهره می گرفت .

اتَّبِعُوا مِنْ لَایْسَتَلِکُمْ أَجْراً وَ هُمْ مَهْتَدُونَ

آیه شریفه و چند آیه بعدی، بیانگر مجموعه استدلال ها و برهان های مؤمن انطاکیه است که در اثبات ادعای خویش، برای مردم مطرح کرده بود.

5 - مبلغان دینی ، باید در فراخواندن مردم به دین و اقتدا به رسولان الهی ، از استدلال و برهان بهره گیرند .

اتَّبِعُوا مِنْ لَيْسَتَلِكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مَهْتَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 9

9- لزوم مجهز بودن به امکانات نیرومند و دلایل متقن، در تبلیغ دین

أرسلنَه... بسَلْطَن مبین

فعل الهی، خود رهنمودی به هدایتگران است که آنان برای پیشبرد هدف، باید در کار خویش ابزار و امکانات بایسته را نیز، در نظر داشته باشند.

ص: 370

25- برهان در تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 6

6_ محدود کردن آزادی انسان ها و فروپاشاندن عقاید و رسوم آنان ، باید متکی به دلیل و برهانی روشن باشد .

أصلوتک تأمرک .. قال ی قوم أرءیتم إن کنت علی بیّنه من ربی

26- برهان در تعالیم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 3

3 - آیات الهی و معارف قرآنی ، مبتنی بر دلیل و برهان است .

الذین یجـدلون فی ءایـت اللّٰه بغیر سلطـن اتیـهم

27- برهان در توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 18

18_ توحید و یکتاپرستی ، آیینی استوار و متکی بر برهان ، و شرک پنداری سست و بی بنیاد است .

ما تعبدون من دونه إلاّ أسماء .. أمر ألاّ تعبدوا إلاّ إیاه ذلک الدین القیم

از معانی «قیم» مستقیم و استوار است و از آن جا که یوسف(ع) پس از اقامه برهان بر توحید و لزوم یکتاپرستی و یادآوری نبود دلیل بر شرک و پرستش غیر خدا، فرمود: «ذلک الدین القیم» معلوم می شود: ثبات و استواری توحید به خاطر برهانی بودن آن، و سستی شرک ناشی از نبود دلیل بر آن است.

28- برهان در دعوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 9، 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور دعوت مردم به راه پروردگار در پرتو حکمت (برهان های عقلی و علمی) و موعظه نیک

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه

«حکمت» به معنای دستیابی به حق در پرتو علم و عقل است (مفردات راغب). بنابراین «بالحکمه»؛ یعنی، به وسیله براهین عقلی و علمی به حق رسیدن.

9- انسان برای گرایش به راه خدا، نیازمند موعظه نیک در کنار دلایل متقن عقلی

ص: 371

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که «الموعظه» عطف بر «بالحکمه» است و با یک سیاق ذکر شده، در حالی که «و جادلهم» با بیان دیگر و امری مجزاً آمده است.

29- برهان در دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 7

7- قانع کردن فکر مخاطب، با برهانی محکم، هنگام دعوت به توحید، از روش های هدایتی قرآن کریم

لاتشرك . . . إنّ الشرك لظلم

30- برهان در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 8

8 - معارف دینی و آیات الهی، مبتنی بر دلیل و برهان

الذین یحجّ دلون فی ءایـت اللّٰه بغیر سلطـن اتیـهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 33 - 6

6- اصول و معارف دین، مبتنی بر دلیل و برهان عقلی

أولم یروا أنّ اللّٰه . . . بقـدر علی أن یحیی الموتی

خداوند در این آیه، برای اثبات امکان زنده شدن دوباره مردگان، دلیل عقلی آورده است و آن نمود مظاهر قدرت و حکمت در پیکره آفرینش است.

31- برهان در سخن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 79 - 9

9- ادعا و سخن در باره معارف دینی و آثار مثبت و منفی آن ، باید مستند به علم و حجت باشد .

كفر بأیـتنا و قال . . سنكتب ما يقول و نمد له من العذاب مدًا

ص: 372

32- برهان در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 15، 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ایجاد جو منطق و استدلال بر باور های دینی

قل هاتوا برهنکم إن کنتم صدقین

15 - محک زدن باور ها با دلیل و برهان، راه شناسایی حقایق دینی از خیالات و آرزو های وارد شده در حوزه عقاید دینی

تلک أمانیهم قل هاتوا برهنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 8

8 _ عقاید دینی باید بر برهان و دلیل استوار باشد.

ما لم ینزل به علیکم سلطنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 7

7 _ عقاید انسان درباره خداوند و اوصاف او باید مبتنی بر علم باشد.

و خرقوا له بنین و بنت بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 15

15 _ لزوم استواری عقاید بر اساس برهان و حجت

ما نزل الله بها من سلطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 8

8- شناخت توحیدی اصحاب کهف، شناختی عمیق و استوار بر دلایلی قطعی و روشن

اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطٰنٍ بَيِّنٍ

از این که اصحاب کهف، مردم خود را به خاطر سطحی نگری و بی منطقی سرزنش کرده اند، استفاده می شود که آنان، عقاید خویش را براساس برهان استوار کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 16

16 - لزوم مبتنی ساختن عقاید و باور های دینی خویش بر دلیل و برهان

ص: 373

أولم تأتهم بينه ما فى الصحف الأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 22 - 5

5- اصول و مبانی تعالیم اسلامی ، متکی بر برهان و استدلال است .

لو كان فيهما ءال الله لفسدتا

آیه شریفه _ که در مقام وحدانیت خدا و ربوبیت انحصاری او است _ از مهم ترین استدلال ها و براهین عقلی استفاده کرده است. برخی از دانشمندان کلام، از آن به عنوان «برهان تمانع» یاد کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 24 - 6

6- دلیل و برهان ، ملاک صحت اندیشه و اعتقاد

قل هاتوا برهـنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 56 - 13

13- ابراهیم (ع) از برهان روشن و حجت قاطع بر اثبات عقیده توحیدی خویش برخوردار بود .

وأنأعلى ذلکم من الشـهدین

طبق گفته برخی از مفسران ممکن است مقصود از شهادت دادن حضرت ابراهیم(ع) این باشد که آن حضرت، از برهان و حجت کافی و روشن برخوردار بود. از این رو به طور قاطع خود را به عنوان شاهد معرفی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 6

6 - معارف متکی بر برهان های عقلی ، الهامات ربانی و کتاب های آسمانی ، تنها معارف شایسته اعتقاد و ارزشمند در بینش قرآنی

و من الناس من یجـدل فی الله بغير علم ولا هدی و لا کتـب منیر

در آیه یاد شده معرفت های قابل اعتماد و شایسته دفاع معارفی است که از یکی از سه راه ذیل به دست بیاید: «علم» «هدایت» و «کتاب». به نظر می رسد که مراد از «علم» معرفت هایی است که از راه براهین عقلی و مقصود از «هدایت» دریافت هایی است که از طریق رؤیت قلبی و الهامات درونی و منظور از «کتاب منیر» حقایقی است که به وسیله شنیدن از رسولان الهی و مراجعه به کتاب های آسمانی به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 75 - 3

3 - لزوم استوار بودن باور های دینی بر دلایل عقلی و نه بر تقلید و سنت ملّی ، در بینش ابراهیم (ع)

قال أفرءیتم ما کنتم تعبدون

ص: 374

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 76 - 2

2 - سابقه دار بودن یک باور، در صورت متکی نبودن به عقل و برهان، فاقد ارزش و اعتبار است.

أفرءیتم .. أنتم وءاباؤکم الأقدمون

برداشت یاد شده از آن جا است که قوم ابراهیم، بت پرستی را میراث نیاکان خود می دانستند، ولی آن حضرت ایشان را به تعقل و اندیشه دعوت نمود و تقلید صرف از نیاکان را مردود اعلام کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 36 - 8

8 - پیشینه نداشتن یک تفکر و عقیده، نشانه نادرستی آن نیست؛ بلکه درستی و نادرستی هر تفکر و عقیده ای، بسته به وجود و یا نبود برهان برای آن است.

فلما جاءهم موسی ب_نای_تنا بینت قالوا .. و ما سمعنا به_ذافی ءابائنا الأولی

برداشت یاد شده از آن جا است که حضرت موسی(ع)، فرعونیان را با دلایل و برهان های گوناگون به سوی خدا فراخواند؛ ولی آنان به جای توجه به آن دلایل و براهین، این دعوت را به صرف پیشینه نداشتن رد کردند و خداوند این عمل را به شدت محکوم نمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 75 - 7

7 - پذیرش هر عقیده و تفکری در باب دین، باید بر پایه دلیل و برهان استوار باشد.

فقلنا هاتوا بره_نکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 8 - 9

9 - شایسته است که عقیده، مبنای علمی و برهانی داشته باشد.

وإن ج_هداک لتشرک بی ما لیس لک به علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 35 - 2

2 - عقاید بنیادین ، باید بر دلیل و برهان استوار باشند .

أَمْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطٰنًا فَهَوْ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يَشْرِكُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 17 - 4

4 - استبعاد و بعید شمردن ، در برابر برهان و دلیل روشن در امور علمی و اعتقادی ، امری ناپسند و مردود است .

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهَمْ أَشَدَّ خَلْقًا أَمْ مِنْ خَلْقِنَا .. أَوْءَابَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند در آیات پیشین، دلایل اثبات معاد را بیان فرمود و آیه و معجزه ای انکارناپذیر

ص: 375

و قاطع برای آن ارائه کرد؛ ولی مشرکان به صرف استبعادِ مسأله برپایی قیامت، از عقیده به آن امتناع ورزیدند. خداوند در این آیه به شدت درصدد محکوم کردن مشرکان به سبب اتخاذ این مواضع غیر اصولی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 96 - 6

6 - لزوم همراه کردن منطق و دلیل ، با مبارزه عملی برای نابودی عقاید باطل و خرافی

فراغ علیهم ضرباً بالیمین . . . قال أتعبدون

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که ابراهیم(ع) به دو نوع مبارزه علیه شرک دست زد: 1_ شکستن بت ها، 2_ گفتگوی خردبرانگیز با مشرکان درباره آیین شرک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 8

8 - باور ها و اعتقادات ، باید از علم و یقین سرچشمه گرفته و متکی بر دلیل و برهان باشد .

و جعلوا الملئکه . . . أشهدوا خلقهم

عبارت «أشهدوا خلقهم» نشانگر آن است که هرگونه باور و اعتقادی، بایستی برخاسته از علم و یقین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در عقیده توحیدی خویش تنها متکی به دلیل و برهان قاطع بود .

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العبدین

پیام آیه شریفه به مشرکان این است که اگر پیامبر(صلی الله علیه و آله)، سخن از توحید به میان می آورد، هیچ دلیلی جز واقع گرایی ندارد؛ زیرا آن حضرت در عمل نشان داده است که در میدان عبادت و پرستش، سخت کوش و بی نظیر است و شخصی مانند ایشان نمی تواند از عبادت حق روی برتابد. بنابراین اگر شرک را نمی پذیرد، تنها دلیلش این است که واقعیتی برای آن نمی بیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 38 - 5

5- ارزش و اعتبار هر عقیده و ادعا، مبتنی بر ارائه دلیل و اقامه برهان

فلیات... بسطن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 41 - 3

3- هر برنامه و عقیده ای، بدون اتکا به برهانی عقلی یا منبعی غیبی، فاقد اعتبار است.

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

در آیات پیشین، اثبات شد که کافران در انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هیچ برهان عقلی و علمی ندارند. در این آیه مطرح شده است که آنان در گفتار خود، به منبع غیبی هم متکی نیستند؛ پس چنین اندیشه ای قابل پذیرش نیست.

ص: 376

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 10، 7

7 - یقین و برهان ، تنها شالوده مطمئن برای دستیابی به عقاید و باورها

ما أنزل الله بها من سلطان إن يتبعون إلا الظنّ

از تخطئه مشرکان در مبتنی ساختن عقاید و باورهایشان بر حدس و گمان - و نه یقین و برهان - مطلب بالا استفاده می شود.

10 - هواپرستی ، انگیزه اصلی بی توجهی انسان به دلیل و برهان ، در تحصیل معارف

ما أنزل الله بها من سلطان إن يتبعون إلا الظنّ و ما تهوى الأنفس

با توجه به ارتباط بین صدر آیه شریفه با «و ما تهوى الأنفس» - که علت بی توجهی مشرکان به یقین و برهان را بازگو می کند - مطلب یاد شده استفاده می شود.

33- برهان در عقیده دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 42 - 17

17 - اهل ایمان باید عقاید و باورهای دینی خویش را بر دلیل و برهان روشن استوار سازند .

و يحيى من حى عن بينه

34- برهان در مبارزه ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 5

5- برخورد و مبارزه ابراهیم(ع) با بت پرستان و مشرکان ، متکی بر استدلال و برهان بود .

قال ما هـذہ التماثیل . . . قال بل ربکم . . . فطرهّن

35- برهان در مجادله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- بحث و جدل ، در صورت مبتنی بودن بر پایه های دانش و برهان ، جایز و بلا مانع است .

و من الناس من یحـدل فی اللّٰه بغیر علم

ص: 377

قید «بغیر علم» بیانگر این نکته است که اگر جدل و پافشاری روی یک عقیده و ابطال رأی و عقیده دیگران بر پایه علم و استدلال باشد، جایز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 4

4 - بحث و جدل ، آن گاه که متکی بر پایه های دانش و برهان باشد ، جایز و بلا مانع است .

و من الناس من یجـدل فی اللّٰه بغیر علم

قید «بغیر علم» می رساند که اگر جدل و پافشاری روی یک عقیده و ابطال آرا و عقاید دیگران، بر پایه علم و استدلال استوار باشد، جایز است.

36- برهان در موعظه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 9

9 - موعظه انسان ها با منطق و برهانی محکم ، برای توجه دادن آنان به توحید عملی حکیمانه است .

و لقد آتینا لقمن الحکمہ . . . إذ قال لقمن لابنه . . . لا تشکر باللّٰه إنّ الشکر لظل

37- برهان در هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 14

14 - ارائه دلیل برای هدایت مردم ، پرتوی از ربوبیت خداوند بر آنان

بینه من ربکم

38- برهان نظم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 22 - 3

3- نظم و هماهنگی در جهان آفرینش ، دلیلی است بر وحدانیت خداوند .

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «إلا» به معنای «غیر» باشد؛ یعنی، اگر غیر خداوند، خدایان دیگری در جهان بود، نظم کنونی جهان متلاشی می شد. مفهوم و پیام این سخن این است که نظم کنونی جهان، تنها به اراده خدا و دلیل بر وحدانیت او

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 7

7- چرخه منظم حیات و ارتباط و هماهنگی کامل میان عوامل جوی و زمینی ، نشانه یکتایی مدبر هستی

أَمَّنْ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يَعْبُدُهِ وَ مِنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

عبارت «من السماء و الأرض» می تواند اشاره به وجود هماهنگی عوامل زمینی و آسمانی، در تدارک نیازمندی های انسان داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 82 - 2

2- عظمت و هماهنگی تدبیر آسمان ها و زمین و عرش ، نشان دهنده حاکمیت خدای یگانه بر هستی است .

سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

39- تبعیت از برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 5

5_ لزوم پذیرش مفاد و نتیجه دلایل روشن و پیروی کردن از آن

قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَ كَذَّبْتُمْ بِهِ

40- درخواست برهان از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به مطالبه برهان از یهود و نصارا بر ادعای محرومیت مسلمانان از بهشت

قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ

41- درخواست برهان از مشرکان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 4

ص: 379

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به مطالبه برهان و دلیل روشن از مشرکان در زمینه شرک آنان

قل هاتوا بره_نکم

«برهان» به معنای حجّت و دلیل روشن و فیصله دهنده میان حق و باطل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 75 - 6

6- فراخوانی خبرگان جوامع شرک پیشه از سوی خدا در قیامت ، برای اقامه برهان و ارائه دلیل روشن بر شرکورزی خویش

فقلنا هاتوا بره_نکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در بحث و گفت و گویا مشرکان ، از آنان خواستار ارائه دلیل عقلی و نقلی روشن بر اثبات درستی عقاید خویش

قل أرءیتم شركاءکم الذین تدعون من دون اللّٰه أرؤنی ماذا خلقوا من الأرض . . . أم ءات

«أرءیتم» به معنای «أخبرونی» (به من خبر دهید) است و «ماذا» اسم استفهام می باشد و این سؤال عقلی درباره نقش معبودها در جهان است «أم» نیز برای استفهام بوده و در آن از مشرکان خواسته شده که نوشته ای از سوی خداوند _ که حاکی از حقانیت عقاید آنان باشد _ ارائه دهند.

42- درخواست برهان از یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به مطالبه برهان از یهود و نصارا بر ادعای محرومیت مسلمانان از بهشت

قل هاتوا برهنکم إن کنتم صدقین

43- زمینه قبول برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - تحریک انگیزه تزکیه خواهی و هدایت طلبی در افراد، زمینه ساز پذیرش برهان ها است .

فقل هل لك إلى أن تزكى . و أهديك إلى ربك فتخشى . فأرىه الأيه الكبرى

برداشت یاد شده، از حرف «فاء» در «فأراه» استفاده شده است که ارائه دلیل پس از ترغیب فرعون به تزکیه خواهی و هدایت طلبی، مطرح کرده است.

ص: 380

44- سرزنش مجادله بی برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 5

5 - مباحثات و مجادلات بی پایه و بی مبنا، امری ناشایست و نکوهیده

ما ضربه لك إلاّ جدلاً

لحن نکوهش آمیز آیه شریفه، بیانگر مطلب بالا است.

45- شرایط تأثیر برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 13

13- دلایل هر چند روشن و واضح باشد، به تنهایی و بدون وجود زمینه لازم در انسان ها، اثربخش نیستند.

ولقد آتینا موسی تسع آيات بینت فسئل بنی اسرائیل إذ جاءهم فقال له فرعون إني لأ

46- مجادله بی برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 18

18 - برخی انسان ها، بدون داشتن علم و منبع هدایت و کتاب روشن کننده، درباره خداوند، به مجادله می پردازند.

و من الناس من یجـدل فی الله بغير علم ولا هدی و لا کتـب منیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 13, 4, 3, 1

1 - کسانی که بی هیچ دلیل و برهانی، به مجادله و ستیزه جویی در آیات الهی (دین) برخیزند، مبعوض خدا و مؤمنان هستند.

الذین یجـدلون فی آيات الله بغير سلطن أتیهم کبر مقتاً عند الله و عند الذین ءا

«سلطان» به معنای حجت و برهان و «مقت» به معنای بغض شدید است.

3 - جدال بدون دلیل و برهان در آیات الهی (دین) ، موجب گمراهی و محرومیت ابدی از هدایت الهی است .

كذلك يضلّ الله من هو مسرف مرتاب . الذين يجدلون في آيات الله بغير سلطان أتىه

برداشت یاد شده، مبتنی بر این دیدگاه است که «الذین یجادلون ..» بدل برای «من» در آیه پیش باشد.

4 - جدال در آیات الهی (تعالیم دین) ، بدون دلیل و برهان و از سر جهل و بی فکری ، موجب تردید و شکاک بودن انسان در معارف الهی و زیاده روی در مخالفت با آن

ص: 381

كذلك يضللّ الله من هو مسرف مرتاب . الذين يجدلون في آيات الله بغير سلطان آتىه

جمله «الذين يجادلون..» در واقع بیانگر علت مسرف و مرتاب (شکاک) بودن برخی از انسان ها است؛ یعنی، چون برخی به جای فکر کردن در آیات الهی، از سر جهل و یا تقلید به مجادله با آن بر می خیزند. از این رو نسبت به تعالیم الهی همواره در شک و تردید به سر می برند و در مخالفت با تعالیم آسمانی اسراف می کنند.

13 - پافشاری بر راه باطل، تردید در حق و جدال در آیات الهی - باوجود دلایل روشن - نشانه مهر شدن قلب و وجود روح تکبر و تجاوزگری در آدمی

من هو مسرف مرتاب . الذين يجدلون في آيات الله ... كذلك يطبع الله على كل قلب

47- منشأ برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 16

16 - استدلال ها و براهین، افاضاتی از ناحیه خدا بر قلب و اندیشه انسانها

ما نزل الله بها من سلطان

مراد از «تنزیل» می تواند «ایجاد کردن» باشد. بنابراین «ما نزل ...» یعنی خداوند هیچ دلیل و برهانی برای شرک نیافریده است. در این صورت مقصود از «سلطن» اعم از براهین عقلی و نقلی خواهد بود. و نیز می تواند مراد از «تنزیل» نازل کردن معارف دین و احکام الهی باشد. بر این مبنا مقصود از «سلطن» برهان نقلی خواهد بود. برداشت فوق مبتنی بر معنای اول است.

48- مؤاخذه ادعای بی برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 12

12 - ادعا ها و گواهی های بدون پشتوانه علمی، دارای مسؤولیت و مورد بازخواست

ستکتب شه-دتهم و یستلون

49- مؤاخذه گواهی بی برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 12

12 - ادعا ها و گواهی های بدون پشتوانه علمی ، دارای مسؤلیت و مورد بازخواست

ستکتب شه_دتھم و یسلون

ص: 382

50- نقش برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 174 - 4

4_ دلیل و برهان دارای نقشی مؤثر در رشد و تربیت انسانها

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بَرَهْنٌ مِنْ رَبِّكُمْ

استناد برهان به «رب» می رساند که آمدن برهان در راستای ربوبیت خدا بر انسانهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 11

11_ شناخت حقیقت موجودات و شؤون آنها، تنها از طریق برهان دست یافتنی است.

مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ سُلْطٰنٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 14 - 9

9- با داشتن دلایل روشن، مجالی برای نگرانی در مسیر حق نیست؛ هر چند دشواری ها و موانع آن فراوان باشد.

أَفَمِنْ كٰنٍ عَلٰى بَيِّنَةٍ

آیه قبل، در مقام دلجویی از پیامبر(صلی الله علیه و آله) در قبال ستم مشرکان بود. این آیه نیز در ادامه آن دلجویی می تواند بیانگر این پیام باشد که: ای پیامبر! چون دلیل روشن حق به همراه داری، از کردار زشت و ناروای کفر پیشگان نگران مباش؛ زیرا حق و پیروزی و منطق با تو است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 33 - 9

9- رهایی از عذاب و کیفر الهی در روز قیامت، جز با در دست داشتن دلیل و حجت شرعی برای هیچ کس میسر نیست.

فَانفِذُوا لَا تَتَّقُوا الْإِسْلٰمَ

یکی از کاربردهای «سلطان»، حجت و برهان است (لسان العرب). برداشت یاد شده مبتنی بر این کار برد و نیز مرتبط بودن آیه شریفه با مسأله قیامت است.

51- وضوح برهان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 9

9- موسی (ع)، در راستای اثبات توحید ربوبی و ابطال شرک، منطقی قوی و کوبنده و برهانی روشن و غیر قابل تردید داشت.

ص: 383

ثم أرسلنا موسى . . . و سلطن مبین

کلمه «سلطان» به معنای قهر و غلبه است. حجت و برهان را نیز بدان اعتبار که صاحب آن، بر قلوب مخاطبان هجوم می برد و آنها را فتح می کند، سلطان گفته می شود.

52- برهان امکان فقری

{برهان امکان فقری}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 29 - 2

2- خلق در بقای خویش همانند اصل پیدایش، همواره نیازمند و متکی به خالق خویش

یس_له من فی السموت و الأرض

فعل مضارع «یستله»، می نمایاند که خلق پس از تکوّن، بی نیاز از خالق نمی باشند؛ بلکه همچنان در تمنای کسب فیض از مبدأ فیاض اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 30 - 3

3- توجه به نیاز و فقر ذاتی ممکنات، زمینه خدانشناسی و پرهیز از کفر و تکذیب

یس_له من فی السموت و . . . فبأیّ الاء ربکما تکذبان

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند برای دورساختن آدمیان و جن از کفر و تکذیب حق، نیاز و فقر ذاتی عالم ممکنات را به آنان یادآور شده است.

53- برهان تمانع

{برهان تمانع}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 4

4- وجود خدایان متعدد، مستلزم رقابت و درگیری حتمی برای تصاحب قدرت و حاکمیت جهان

قل لو كان .. إذا لآبتغوا إلى ذى العرش سيلاً

خدایی، مظهر قدرت و حاکمیت بر جهان است و وجود چند خدا، به معنای وجود چند قدرت و حاکمیت می باشد و این مستلزم رقابت و برخورد بر سر تصاحب قدرت و حاکمیت بر جهان (عرش) است.

ص: 384

54- برهان تمانع

{برهان تمانع}

55- برهان علیت

{برهان علیت}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 35 - 2

2- پیدایش انسان، بدون هیچ علت و مبدأ پدیدآورنده، امری محال و نامعقول است.

أم خلقوا من غیر شیء

«شیء» می تواند کنایه از علت فاعلی باشد. بنابراین «من غیر شیء»؛ یعنی، بدون علت و عامل پدیدآورنده.

56- برهان نظم

{برهان نظم}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 18

18 - چگونگی جهان آفرینش (پیوند و ارتباط اجزای آن با یکدیگر و هماهنگی و هدفداری آنها) حکایت از آفریننده ای واحد دارد.

إن فی خلق السموت والأرض... لأیت لقوم یعقلون

از آنجا که آیه شریفه در مقام استدلال بر مسأله توحید است، به نظر می رسد: متعلق «یعقلون»؛ یعنی، آنچه محط اندیشه است، پیوند اجزای یک مجموعه از جهان با یکدیگر و ارتباط مجموعه ها با همدیگر و هدفداری آنهاست؛ زیرا پیوند، ارتباط و هدفداری جهان می تواند از خالق یگانه و مدبری واحد حکایت کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 5 - 4

4_ حرکت منظم ماه در مدار خود و منازل آن (هلال، تربیع، بدر و...) آیت و نشانه ربوبیت خداست.

والقمر نوراً و قدره منازل

6- نظم و نظام جهان هستی و حاکمیت قدرت واحدی بر آن ، نشان یگانگی خداوند است .

قل لو كان معه ءالهه كما يقولون إذآ لآبتغوا إلى ذى العرش سبيلاً

این برداشت، از برهان خلفی که در آیه به آن اشاره شده، استفاده می شود. توضیح اینکه اگر خدایان متعددی وجود داشت، باید

برای تصاحب قدرت تنازع می کردند و آثار آن معلوم می گردید و چون آثار و نتایج آن معلوم نشده، پس تنازعی رخ نداده است و چون تنازع رخ نداده معلوم می شود خداوند، واحد و یگانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 4

4- ارتباط و هماهنگی مظاهر و پدیده های هستی ، نشان دهنده یگانگی مدبر آن

خلق السموات والأرض وأنزل لكم من السماء .. ذات بهجه

ذکر آفرینش آسمان ها و زمین و اشاره به ارتباط، هماهنگی و پیوستگی عناصر آن (بدین صورت که باران از آسمان ببارد، گیاهان از زمین بروید، طراوت و زیبایی از آن پدید آید و انسان با دیدن آن شادمان گردد) نشانه ای از یگانگی خالق و مدبر آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 61 - 6

6- ارتباط ، هماهنگی و همسویی مظاهر و پدید های طبیعت ، نشانی گویا بر وحدت تدبیر و یگانگی مدبر آن

أَمْنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَ جَعَلَ ... وَ جَعَلَ ... أَلْهَ مَعَ اللَّهِ

واژه «جعل» _ که به صورت مکرر در آیه به کار رفته است _ اشاره به جلوه ای از مظاهر مفید طبیعت دارد. این امور در مجموع، محیطی مساعد برای حیات بشر پدید آورده است. بنابراین تعبیر «أَلْهَ مَعَ اللَّهِ» بیانگر این مطلب است که میان هماهنگی نظام طبیعت و یگانگی مدبر آن، ارتباطی روشن و تنگاتنگ هست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 8

8- توجه به جریان منظم و سامان مند شب و روز ، زمینه ساز شکل گیری بینش توحیدی در انسان

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ .. مِنْ إِلَهٍ غَيْرَ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بَضِيَاءٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 11

11- توجه به جریان منظم و سامان مند شب و روز ، زمینه ساز شکل گیری بینش توحیدی در انسان

قل أرءيتم إن جعل الله . . من إله غير الله يأتيكم بليل تسكنون فيه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - فاطر - 35 - 9 - 10

10 - نظم حاكم بر پديده هاي طبيعت ، چون حركت باد ها ، تشكيل ابر ها و نزول باران حيات آفرين ، دليل بر قدرت خداوند و يكتايي او

و الله الذي أرسل الرياح فتثير سحاباً . . فأحيينا به الأرض بعد موتها كذلك النشو

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 386

3- وجود نظم و برنامه در طلوع و غروب خورشید ، نشانی از پروردگار جهان

رَبِّ الْمَشْرِقِينَ وَرَبِّ الْمَغْرِبِينَ

57- برهان نظم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 22 - 3

3- نظم و هماهنگی در جهان آفرینش ، دلیلی است بر وحدانیت خداوند .

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَاءُ اللَّهِ لَفَسَدَتَا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «إِلَّا» به معنای «غیر» باشد؛ یعنی، اگر غیر خداوند، خدایان دیگری در جهان بود، نظم کنونی جهان متلاشی می شد. مفهوم و پیام این سخن این است که نظم کنونی جهان، تنها به اراده خدا و دلیل بر وحدانیت او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 7

7- چرخه منظم حیات و ارتباط و هماهنگی کامل میان عوامل جوی و زمینی ، نشانه یکتایی مدبر هستی

أَمْنَ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يَعْبُدُهَا وَمَنْ يَرْزُقْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

عبارت «من السماء والأرض» می تواند اشاره به وجود هماهنگی عوامل زمینی و آسمانی، در تدارک نیازمندی های انسان داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 82 - 2

2- عظمت و هماهنگی تدبیر آسمان ها و زمین و عرش ، نشان دهنده حاکمیت خدای یگانه بر هستی است .

سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

11- برهنگی

1- برهنگی آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 19

19_ عن أبي عبدالله(ع): .. فلما أكلوا (آدم و حوا) من الشجرة طار الحلبي و الحلل عن اجسادهما و بقيا عريانين ... .

از امام صادق(ع) روایت شده است: .. چون آدم و حوا از آن درخت ممنوعه خوردند، زیور و پوشش آنها از بدنشان جدا شد و برهنه ماندند ... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 27 - 10

10_ شیطان، حتی به هنگام خروج آدم و حوا از بهشت، در صدد برهنه ساختن آنان بود. *

أخرج أبو بكر من الجنة يزرع عنهما لباسهما

جمله «ینزع ..» حال برای فاعل «أخرج» است. یعنی شیطان به هنگام خروج آدم و حوا نیز برای بیرون آوردن لباس آنان در تلاش بود.

2- برهنگی حوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 19

19_ عن أبي عبدالله(ع): .. فلما أكلوا (آدم و حوا) من الشجرة طار الحلبي و الحلل عن اجسادهما و بقيا عريانين ... .

از امام صادق(ع) روایت شده است: .. چون آدم و حوا از آن درخت ممنوعه خوردند، زیور و پوشش آنها از بدنشان جدا شد و برهنه ماندند ... .

ص: 388

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 27 - 10

10 - شیطان، حتی به هنگام خروج آدم و حوا از بهشت، در صدد برهنه ساختن آنان بود. *

أخرج أبو یحکم من الجنة ینزع عنهما لباسهما

جمله «ینزع ...» حال برای فاعل «أخرج» است. یعنی شیطان به هنگام خروج آدم و حوا نیز برای بیرون آوردن لباس آنان در تلاش بود.

3- برهنگی در جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 27 - 12

12 - برهنگی و بی حیایی جوامع بشری نشانه نفوذ شیطان و سلطه وی بر آنان است.

لا یفتنکم الشیطن ... ینزع عنهما لباسهما لیریهما سوءتھما

4- برهنگی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 104 - 12

12 - « عن رسول اللہ (صلی اللہ علیہ و آلہ) : أیہا الناس إنکم تحشرون إلی اللہ کما خلقتم حفاه عراه ، . . . ثم قرأ « کما بدأنا أول خلق نعیده وعداً علینا إنا کنا فاعلین » ؛

از رسول خدا (صلی اللہ علیہ و آلہ) روایت شده که فرمود: ای مردم! شما همان گونه که آفریده شده اید پا برهنه و عریان به سوی خدا محشور خواهید شد . . . سپس [این آیه را] قرائت فرمود: «کما بدأنا أول خلق نعیده ...».

5- برهنگی مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 90 - 2

2- ساکنان شرق سرزمین ذی القرنین ، مردمی فاقد تن پوش و سرپناه بودند .

وجدها تطلع علی قوم لم نجعل لهم من دونها ستراً

6- تاریخ برهنگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 90 - 2

2- ساكنان شرق سرزمین ذی القرنین ، مردمی فاقد تن پوش و سرپناه بودند .

وجدها تطلع علی قوم لم نجعل لهم من دونها ستراً

7- عوامل برهنگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 27 - 12

12_ برهنگی و بی حیایی جوامع بشری نشانه نفوذ شیطان و سلطه وی بر آنان است.

لا یفتنکم الشیطن . . . ینزع عنهما لباسهما لیریهما سوءتھما

8- عوامل برهنگی آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 27 - 7

7_ شیطان عامل برهنگی آدم و حوا و برملا سازنده زشتیهای آنان در بهشت

ینزع عنهما لباسهما لیریهما سوءتھما

9- عوامل برهنگی حوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 27 - 7

7_ شیطان عامل برهنگی آدم و حوا و برملا سازنده زشتیهای آنان در بهشت

ینزع عنهما لباسهما لیریهما سوءتھما

1- حلیت جنین بز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 143 - 2

2_ حلیت خوردن از بز و گوسفند نر و ماده و جنین آنها

من الضأن .. قل الذکرین حرم أم الأثینین أما اشتملت علیه أرحام الأثینین

2- حلیت گوشت بز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 143 - 2

2_ حلیت خوردن از بز و گوسفند نر و ماده و جنین آنها

من الضأن .. قل الذکرین حرم أم الأثینین أما اشتملت علیه أرحام الأثینین

3- زوجیت بز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 143 - 1

1_ خداوند، آفریننده هشت نر و ماده از گوسفند و بز و شتر و گاو برای بهره برداری آدمیان

ثمنیه ازوج من الضأن اثینین

«ثمانیه أزواج» می تواند بدل برای «حموله و فرشا» باشد که خود مفعول «أنشأ» می باشند. در این صورت معنای آیه چنین می

شود: «أنشأ من الأنعام ثمانية أزواج».

4- فواید بز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 8,9

8 - بهره مندی انسان ها ، فلسفه آفرینش دام ها (شتر ، گاو ، گوسفند و بز)

و أنزل لكم من الأنعام

9 - دام ها (شتر ، گاو ، گوسفند و بز) دارای اهمیت و نقش ویژه در تغذیه و بهره‌وری انسان ها

و أنزل لكم من الأنعام ثم نيه أزواج

از اختصاص به ذکر یافتن دام ها از میان دیگر حیوانات و نعمت های خدادادی، به وقت سخن گفتن از آفرینش انسان ها، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

5- منشأ پیدایش بز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 143 - 1

1 _ خداوند، آفریننده هشت نر و ماده از گوسفند و بز و شتر و گاو برای بهره برداری آدمیان

ثمانیه أزواج من الضأن اثنين

«ثمانیه أزواج» می تواند بدل برای «حموله و فرشا» باشد که خود مفعول «أنشأ» می باشند. در این صورت معنای آیه چنین می شود: «أنشأ من الأنعام ثمانية أزواج».

6- نعمت زوجیت بز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 7

7 - آفرینش انعام (شتر ، گاو ، گوسفند و بز) به صورت نر و ماده ، جلوه قدرت خدا و از نعمت های الهی

و أنزل لكم من الأنعام ثم نيه أزواج

«أنعام» در اصل به شتر، گاو و گوسفند گفته می شود و گاهی شامل بز هم می شود؛ چنان که در این آیه چنین است. «أزواج» به معنای انواع و صنف ها است و اطلاق هشت صنف بر چهار نوع از حیوان، به اعتبار نر و ماده بودن هر یک از آنها است.

ص: 392

1- آثار بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 2

2_ کشتی نوح، با نام خدا حرکت می کرد و با نام خدا از حرکت باز می ایستاد .

بسم الله مجریها و مرسیها

«مجری» و «مرسی» مصدرهای میمی هستند و در کلام مبتدا واقع شده اند و به ترتیب به معنای «جری» (حرکت کردن) و «إرساء» (از حرکت بازداشتن) می باشد. حرف «باء» برای استعانت و «بسم الله» خبر برای «مجریها...» است. بنابراین جمله «بسم الله مجریها...» چنین معنا می شود: [نوح گفت: حرکت این کشتی و نیز بازداشتن آن از حرکت، با نام خدا تحقق می یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 98 - 11

11- «عن أبي جعفر (ع) قال: ... فإذا قرأت: بسم الله الرحمن الرحيم فلا تبالى إلا تستعيز...»؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: ... هر گاه «بسم الله الرحمن الرحيم» را قرائت کردی باکی بر تو نیست که استعاذه (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) نگویی...».

2- آثار بسمله در کار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 8

8 - انجام کار ها با نام خدا، مایه جلب رحمت اوست .

بسم الله الرحمن الرحيم

ص: 393

توصیه به انجام دادن کارها با نام خدا و تذکر به رحمانیت و رحیمیت او به عنوان حکمت این توصیه، گویای این است که نام خدا در کارها، موجب جلب رحمت الهی و در نتیجه به کمال رسیدن آن کارهاست.

3- آثار تلاوت بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 11

11- « عن زراره عن أحدهما قال : في بسم الله الرحمن الرحيم قال : . . . و هي الآية التي قال الله « وإذا ذكرت ربك في القرآن وحده » . . . « ولما على أدبارهم نفوراً » كان المشركون يستمعون إلى قراءة النبي عليه وآله السلام فإذا قرأ بسم الله الرحمن الرحيم نفروا و ذهبوا . . . » ;

زراره از امام باقر(ع) و یا امام صادق(ع) روایت کرده است که در باره «بسم الله الرحمن الرحيم» فرمودند: این همان آیه ای است که خدا می فرماید: «وإذا ذكرت ربك في القرآن وحده» . . . مشرکان به قراءت پیامبر(صلی الله علیه و آله) گوش فرا می دادند، پس هر گاه «بسم الله الرحمن الرحيم» را قراءت می فرمود: پراکنده شده و می رفتند...».

4- احکام ذبیحه بی بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 6

6_ خوردن گوشت مردار، خوک، خون و حیوانی که هنگام ذبح نام خدا بر آن برده نشده، حرام است.

إلا أن يكون ميتة أو دما مسفوحا أو لحم خنزير فإنه رجس أو فسقا أهل لغير الله به

5- اهمیت بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 3

3- لزوم آغاز کردن کارها با نام خدا و گفتن « بسم الله »

بسم الله

از آنجا که قرآن کتاب هدایت است و سخن خویش را با «بسم الله» آغاز کرده این نکته را به مخاطبانش القا می کند که کارهای خود را با «بسم الله» شروع کنند.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - نمل - 27 - 30 - 5

ص: 394

5- نام خداوند، بهترین سرآغاز هر سخن و نامه و هر کار و برنامه

إِنِّي أُلْقِي إِلَيْكَ كِتَابًا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ .. وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

با توجه به این که سلیمان(ع) به عنوان پیامبر، نامه اش را با نام خدا آغاز کرده و خداوند آن را به عنوان یک ارزش یاد نموده است، مطلب یاد شده به دست می آید.

6- اهمیت بسمله در تلاوت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 1 - 8

8- قرائت قرآن، بدون کمک گرفتن از نام خداوند، کامل نیست و تنها با ذکر نام او، قرائتی مطلوب خواهد بود.

اقراً باسم ربك

چنانچه حرف «باء» در «باسم ربك» برای استعانت باشد؛ اسم خداوند، وسیله کامل بودن قرائت خواهد بود و با اکتفا به ابزار قرائت (زبان، ذهن و ..) و کمک نگرفتن از نام خداوند، گرچه قرائت انجام می پذیرد؛ ولی از کمال برخوردار نیست.

7- بای بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 10

10 - عبدالله بن سنان می گوید از امام صادق (ع) از معنای «بسم الله الرحمن الرحيم» سؤال کردم، آن حضرت فرمود: «الباء بهاء الله و السین سناء الله و المیم مجد الله _ و روی بعضهم ملک الله _ والله إله کل شیء» [و الرحمن لجميع العالم و الرحيم بالمؤمنين خاصه];

«بای» بسم الله، نشانگر خوبی و حسن خداوند و «سین» اشاره به رفعت او و «میم» اشاره به مجد و عظمت اوست. و بعضی روایت کرده اند که: [میم] اشاره به ملک و سلطنت خداوند است و «الله» معبود همه چیز است [و] «رحمان» نظر به رحمت او در باره همه عالم و «رحیم» نظر به رحمت او فقط درباره مؤمنان دارد.

8- بسمله در تلاوت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 1 - 3,4

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور آغاز قرائت قرآن ، با نام خداوند

اقراً باسم ربّک

حرف «باء» در «باسم»، به حال محذوفی نظیر «مبتدأً» یا «مفتتحاً» تعلق دارد.

ص: 395

9- بسمله در ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 25

25 - امام رضا (ع) در جواب مسائل محمد بن سنان (در بیان فلسفه احکام) نوشته است: «... و حرم ما اهل لغیر اللّٰه به... و لئلا یسوی بین ما تقرب به الیه و بین ما جعل عبادہ للشیاطین و الأوثان، لأن فی تسمیة اللّٰه عز و جل الأقرار بربوبیته و توحیده و ما فی الاهیال لغیر اللّٰه من الشکر به و التقرب به إلی غیره...»؛

... خداوند، ذبیحه ای را که هنگام ذبح، نام غیر خدا بر آن برده شده، حرام کرده است تا اینکه یکسان نباشد آنچه برای خدا قربانی می کنند و آنچه عبادت شیاطین و بتها قرار می گیرد؛ چون در نام بردن خداوند عز و جل در موقع ذبح، اعتراف به ربوبیت خدا و توحید اوست و در نام بردن غیر خدا شرک به خدا و نزدیک شدن به غیر اوست ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 56، 2

2_ حرمت استفاده از حیوانی که به نام غیر خدا ذبح شود .

حرمت ... و ما اهل لغیر اللّٰه به

56_ بهره گیری مضطر از مردار، خون، گوشت خوک و حیوان ذبح شده به نام غیر خدا و...، مشروط به آن است که از روی عمد و قصد گناه نباشد .

فمن اضطر فی مخمصه غیر متجانف لائم

از امام باقر(ع) در توضیح «غیر متجانف» در آیه فوق روایت شده: غیر متعمد لائم.

تفسیر قمی، ج 1، ص 162؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 447، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 118 - 11، 10، 7، 2، 1

1_ بردن نام خدا به هنگام ذبح حیوان، شرط حلیت خوردن آن است.

فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

جمله «مما ذکر اسم . . .» گرچه بیان اباحه خوردن از گوشتی است که نام خدا به هنگام ذبح آن برده شده، در عین حال می تواند ارشاد به شرط بودن «تسمیه» هنگام ذبح باشد.

2_ خوردن ذبیحه ای که هنگام ذبح نام خدا بر آن برده شده، مجاز است.

فکلوا مما ذکر اسم الله علیه إن کنتم بأیته مؤمنین

7_ تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه بوده

ص: 396

است.

وإن تطع أكثر من في الأرض .. فكلوا مما ذكر اسم الله عليه

10 _ عن أبي جعفر محمد بن علی (ع) إنه سئل عن ذبیحه الیهودی و النصرانی و المجوسی .. فتلا قول الله عز و جل: «فكلوا مما ذکر اسم الله علیه» قال: إذ اسمعتموهم یذکرون اسم الله علیه فكلوه ...

امام باقر (ع) در پاسخ سؤال از ذبیحه یهودی، نصرانی و مجوس .. پس از تلاوت آیه «فكلوا مما ذکر اسم الله علیه» فرمود: اگر شنیدید که آنان به هنگام ذبح، نام خدا را می برند، از آن بخورید ...

11 _ سأل محمد بن مسلم أبا جعفر (ع) عن رجل ذبح فسیح او کبر او هلل او حمد الله عز و جل قال: هذا کله من اسماء الله لا بأس به.

محمد بن مسلم از امام باقر (ع) درباره کسی که به هنگام ذبح «سبحان الله» یا «الله أكبر» یا «لا إله إلا الله» یا «الحمد لله» بگوید پرسید، امام فرمود: تمام اینها از نامهای خدا هستند و اشکالی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 1،4

1 _ برخی از مردم عصر جاهلیت خوردن گوشت حیوانی را که با نام خدا ذبح شده باشد حرام می دانستند.

و ما لكم ألا تأكلوا مما ذکر اسم الله علیه

4 _ نکوهش خداوند از برخی مسلمانان صدر اسلام به سبب تحریم خوردن گوشت حیوانی که با نام خدا ذبح شده است.

و ما لكم ألا تأكلوا مما ذکر اسم الله علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 1،2

1 _ خوردن ذبیحه ای که نام خدا بر آن برده نشده، حرام است.

و لا تأكلوا مما لم یذکر اسم الله علیه

2 _ خوردن از ذبیحه ای که نام خدا بر آن برده نشده، فسق (خروج از طاعت خداوند) است.

و لا تأكلوا مما لم یذکر اسم الله علیه و إنه لفسق

مرجع ضمیر «إنه»، «أکل» می تواند باشد که از جمله «لا تأكلوا» گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 28 - 10، 8، 7

7 - لزوم ذکر نام خدا، به هنگام ذبح و نحر قربانی

و یذکروا اسم الله... علی ما رزقهم من بهیمه الأنعم

8 - آموزش کیفیت ذبح کردن (بردن نام خدا به هنگام سربریدن یا نحر کردن حیوان) به مردم، یکی از فلسفه های حج

لیشهدوا من فع لهم و یذکروا اسم الله فی ایام معلومت

«یذکروا» عطف بر «یشهدوا» است و با توجه به این که لام «لیشهدوا» برای تعلیل است و بیانگر فلسفه تشریح حج می باشد، عطف «یذکروا» بر «یشهدوا» بیان یکی دیگر از حکمت های تشریح حج خواهد بود.

10 - جواز ذکر هر یک از اسمای خداوند (الله، رحمان و...) به هنگام ذبح یا نحر قربانی

ص: 397

و یذکروا اسم الله

اضافه «اسم» به «الله» می تواند اضافه بیانیه باشد. در این صورت «اسم الله»؛ یعنی، اسمی که عبارت است از «الله». هم چنین می تواند اضافه لامیه باشد. در این صورت «اسم الله»؛ یعنی، هر اسمی که برای خدا است. بر پایه احتمال اول، بردن نامی غیر از لفظ «الله» به هنگام ذبح قربانی، جایز نیست؛ به خلاف احتمال دوم. برداشت یاد شده، بر پایه احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 34 - 7، 5، 4

4 - لزوم به زبان آوردن نام خدا، به هنگام ذبح یا نحر قربانی

لیذکروا اسم الله علی ما رزقهم من بهیمه الأنعم

5 - ذکر نام خدا به هنگام ذبح یا نحر حیوان، فلسفه تشریح قربانی برای امت ها

و لكل أمة جعلنا منسكاً لیذکروا اسم الله... الأنعم

7 - جواز ذکر هر یک از نام های خداوند (الله، رحمان و...) به هنگام ذبح و یا نحر قربانی

لیذکروا اسم الله علی ما رزقهم من بهیمه الأنعم

اضافه «اسم» به «الله»، می تواند اضافه بیانیه باشد. در این صورت «اسم الله»؛ یعنی، اسمی که عبارت است از «الله» است. هم چنین می تواند اضافه لامیه باشد. بنابراین «اسم الله»؛ یعنی، هر اسمی که برای خدا هست. بر پایه احتمال، اول ذکر هر نامی به جز «الله» در ذبح قربانی کافی نیست. برداشت فوق، بر پایه احتمال دوم است.

10- بسمله در سوره توبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 1 - 9

9 - از علی (ع) روایت شده است: «انه لم ینزل بسم الله الرحمن الرحیم علی رأس سوره برائه لأن بسم الله للأمان و الرحمة و نزلت برائه لرفع الأمان بالسيف»؛

«بسم الله الرحمن الرحیم» در اول سوره براءت نازل نشده؛ زیرا بسم الله برای امان و رحمت است و سوره براءت برای برداشتن امان به وسیله شمشیر نازل شده است.»

11- بسمله در صلح نامه حدیبیه

10 - اصرار تعصب آمیز مشرکان مکه ، بر نیامدن « بسمله » و عنوان « رسول الله » در متن صلحنامه حدیبیه *

إذ جعل الذين كفروا في قلوبهم الحمية حمية الجـهليّة

با توجه به شأن نزول آیه شریفه، استفاده می شود که خشم و عصبیت مشرکان در زمینه یادشده بود.

12- بسمله در صید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 4 - 24,25,38

24_ وجوب تسمیه (بردن نام خدا) به هنگام فرستادن سگ تعلیم دیده برای شکار

فکلوا مما امسکن علیکم و اذکروا اسم اللّٰه علیہ

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر در «علیه» به «ما علمتم من الجوارح» برگردد بر این مبنا معنای آیه چنین می شود: بر حیوان شکاری تعلیم دیده نام خدا را ببرید و مقصود، بردن نام خدا به هنگام فرستادن آن به سوی شکار است.

25_ نبردن نام خدا به هنگام فرستادن سگ برای شکار ، موجب حرمت حیوان صید شده خواهد شد .

و اذکروا اسم اللّٰه علیہ

بنابر اینکه دستور تسمیه (بردن نام خدا)، بیان شرط حلیت باشد نه یک حکم تکلیفی. برداشت فوق را روایت منقول از امام صادق(ع) تأیید می کند: ... اذا صاد و قد سمی فلیأکل و ان صاد و لم یسم فلا یأکل و هذا «مما علمتم من الجوارح مکلبین».

کافی، ج 6، ص 206، ح 16؛ نورالثقلین، ج 1، ص 592، ح 44؛ تهذیب، ج 9، ص 25، ح 100.

38_ بردن نام خدا به هنگام صید به وسیله سگ شکاری ، شرط حلیت شکار وی

فکلوا مما امسکن علیکم و اذکروا اسم اللّٰه علیہ

از امام صادق(ع) روایت شده: ... اذا صاد و قد سمی فلیأکل و ان صاد و لم یسم فلا یأکل و هذا «مما علمتم من الجوارح مکلبین».

کافی، ج 6، ص 206، ح 16؛ نورالثقلین، ج 1، ص 592، ح 44.

13- بسمله در کار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 3

3- لزوم آغاز کردن کارها با نام خدا و گفتن « بسم اللّٰه »

بِسْمِ اللّٰهِ

از آنجا که قرآن کتاب هدایت است و سخن خویش را با «بِسْمِ اللّٰهِ» آغاز کرده این نکته را به مخاطبانش القا می کند که کارهای خود را با «بِسْمِ اللّٰهِ» شروع کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 78 - 2

2 - تبرک جستن به نام خداوند در همه امور ، امری شایسته و پسندیده

تبرک اسم ربّک

ص: 399

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 1 - 5

5 - آغاز کارها با نام خدا، شایسته و مطلوب است.

اقراً باسم ربّک

توصیه به آغاز قرائت قرآن با نام خدا و مطرح شدن ذکر نام او در اولین خطاب الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانگر اهمیت آن است و این نکته را به مخاطب القا می کند که نام خداوند، باید سرآغاز هر کاری قرار گیرد.

14- بسمله در نحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 34 - 4

4 - لزوم به زبان آوردن نام خدا، به هنگام ذبح یا نحر قربانی

لیذکروا اسم الله علی ما رزقهم من بهیمه الأنعـم

15- بسمله در نحر شتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 36 - 6,7

6 - وجوب ذکر نام خدا، به هنگام نحر کردن شترانی قربانی

فاذکروا اسم الله علیها

7 - جواز ذکر هر یک از اسمای خداوند (الله، رحمان و...) به هنگام نحر شتر

فاذکروا اسم الله علیها

اضافه در «اسم الله» می تواند بیانیه و یا لامیه باشد. از این رو «اسم الله» بنابر احتمال اول، به معنای «اسمی که عبارت از الله است» و بنابر احتمال دوم «هر اسمی که برای خدا هست» می باشد. بر پایه احتمال اول، ذکر نامی غیر از «الله» به هنگام ذبح یا نحر حیوان، کافی نیست؛ به خلاف احتمال دوم. برداشت یاد شده بر اساس احتمال دوم است.

16- بسمله نامه سلیمان (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - نمل - 27 - 30 - 3,4,6

3 - « بسم اللہ الرحمن الرحیم » سرآغاز نامہ سلیمان بہ ملکہ سبا

ص: 400

وإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

4- آغاز نامه سلیمان با نام و یاد خدا، سبب شکوه و عظمت آن نزد بلقیس

إِنِّي أُلْقِي إِلَيْكَ كِتَابًا كَرِيمًا... وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جمله «وإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ...» تعلیل دیگری برای بیان گرانبایه بودن مکتوب سلیمان است؛ یعنی، نامه ای که برای من آورده شده، از دو جهت کریم و گران سنگ است: یکی این که از شخصیتی مانند سلیمان است و دیگر آن که با نام خدای رحمان و رحیم آغاز شده است.

6- اعلام موضع توحیدی و هدف الهی سلیمان (ع)، با آغاز نامه خود به نام و یاد خدا

وإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

17- ترک بسمله در ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 121 - 17، 6، 5، 3

3_ یاد نکردن عمدی نام خداوند در هنگام ذبح حیوان، فسق است.

و لا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه وإنه لفسق

مرجع ضمیر «إنه»، «ترک التسمیه» می تواند باشد که از مضمون جمله «مما لم يذكر» انتزاع شده و نتیجه آن برداشت فوق است.

5_ حیوانی که با نام خدا ذبح نشود، مظهر فسق است.

و لا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه وإنه لفسق

مرجع ضمیر «إنه» می تواند «ما» در «مما لم يذكر» باشد در نتیجه حیوان ذبح شده بدون نام خدا، خود فسق است.

6_ خوردن از حیوانی که با نام خدا ذبح نشده باشد، عصیانی است که شناعت آن پنهان است.*

وإن الشيطان ليوحي إلي أوليائهم

تأکید بر «فسق» بودن خوردن از حیوانی که نام خدا بر آن برده نشده، پس از تقسیم گناهان به «ظاهر الإثم و باطنه» در آیه قبل، حکایت از آن دارد که این گناه از نوع «باطن الإثم» است.

17_ محمد بن مسلم قال: سألت أبا جعفر (ع) عن الرجل يذبح ولا يسمي؟ قال: إن كان ناسيا فلا بأس إذا كان مسلما... .

محمد بن مسلم گوید: از امام باقر(ع) درباره کسی که هنگام ذبح، نام خدا را نمی برد پرسیدم، فرمود: اگر مسلمان باشد و نام خدا را از روی فراموشی ذکر نکنند، مانعی ندارد. . . . مفاد روایت تخصیص از حکم در آیه شریفه «وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرْ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ»، می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 138 - 5,7

5_ تعمد مشرکان عصر جاهلی به نبرد نام خدا بر بعضی از چهارپایان به هنگام ذبح

وأنعم لا یذکرون اسم الله علیها

7_ وعده الهی به کیفر مشرکان به سبب افتراهای آنان به خدا (ممنوعیت خوردن برخی از چهارپایان و محصولات، سوار نشدن بر

ص: 401

برخی از چهارپایان، نبردن نام خدا به هنگام ذبح)

سیجزیهم بما كانوا یفترون

18- حرمت ذبیحه بی بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 1

1 - خوردن مردار، خون، گوشت خوک و حیوانی که به نام غیر خدا ذبح شده، حرام است.

إنما حرم علیکم المیتة و الدم و لحم الخنزیر و ما أهل به لغير الله

«اهلال» (مصدر (أهلّ) به معنای بلند کردن صداست و مقصود از آن در آیه - چنانچه اهل تفسیر برآند - نام بردن است و لام در «لغیر الله» برای تعدیه می باشد. بنابراین «ما أهل به لغير الله»؛ یعنی، حیوانی که [به هنگام ذبح] نام غیر خدا بر او برده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 115 - 2

2- خوردن گوشت حیوانی که به هنگام ذبح، نام غیر خدا بر آن برده شود، حرام است.

حرّم علیکم . . . ما أهلّ لغير الله به

برداشت فوق، بنابراین مبناست که مراد از «ما أهلّ . . .» بر زبان آوردن نام غیر خدا - مانند بت -، به هنگام ذبح حیوانات باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 11

11 - استفاده از گوشت حیوانی که با نام غیر خدا ذبح شده باشد حرام است.

وَأُحِلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يَتْلَىٰ عَلَيْكُمْ

کلمه «ما» در «إلا ما يتلى عليكم» هر چند که عام است و شامل همه مواردی می شود که در آیات «محرمات أكل» بیان شده است؛ لکن به قرینه جمله «و یذکروا اسم اللّٰه. . . علی ما رزقهم من بهیمه الأنعام» در دو آیه پیشین، و نیز تقریب جمله «فاجتنبوا الرجس من الأوثان...» (ذیل آیه) بر جمله «أحلت لكم الأنعام إلا ما يتلى عليكم»، می توان گفت که مراد از «ما» خصوص موردی است که حیوانی با نام غیر خدا (بت ها)، ذبح شده باشد.

19- خبائث ذبیحه بی بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 3

3 - مردار ، خون ، گوشت خوک و حیوانی که برای بت ها ذبح شود ، یا به نام غیر خدا سر بریده شود ، از خوراکی های خبیث و پلید هستند .

ص: 402

كلوا من طيبات . . . إنما حرم عليكم الميتة ... و ما أهل به لغير الله

20- ذبح بی بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 12

12 - بردن نامی جز نام خدا بر حیوان به هنگام ذبح، فسق و خروج از طاعت خداست.

أو فسقا أهل لغير الله به

21- ذبیحه بی بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 2,25

2 - به هنگام اضطراب بهره برداری از مردار، خون، گوشت خوک و ذبیحه ای که نام غیر خدا بر او برده شده، حلال است.

فمن اضطر . . . فلا إثم علیه

25 - امام رضا (ع) در جواب مسائل محمد بن سنان (در بیان فلسفه احکام) نوشته است: «... و حرم ما اهل لغير الله به . . . و لئلا يسوى بين ما تقرب به اليه وبين ما جعل عباده للشياطين والأوثان، لأن في تسميه الله عز وجل الأقرار برئوبيته و توحيد و ما في الاهلال لغير الله من الشرك به و التقرب به إلى غيره . . .»

... خداوند، ذبیحه ای را که هنگام ذبح، نام غیر خدا بر آن برده شده، حرام کرده است تا اینکه یکسان نباشد آنچه برای خدا قربانی می کنند و آنچه عبادت شیاطین و بتها قرار می گیرد؛ چون در نام بردن خداوند عز و جل در موقع ذبح، اعتراف به ربوبیت خدا و توحید اوست و در نام بردن غیر خدا شرک به خدا و نزدیک شدن به غیر اوست ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 13

13 - حیوان ذبح شده با نام غیر خدا، فسق است، گر چه ذاتاً پلید نباشد.

أو فسقا أهل لغير الله به

خداوند از چنین حیوانی تفسیر به رجس نکرده بلکه فقط بر او اطلاق فسق کرده است.

22- زمينه ذکر بسمله در کار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 1 - 14

ص: 403

14 - توجه به خالقیت خداوند و ربوبیت او ، برانگیزاننده انسان به همراه ساختن کارها با ذکر نام او است .

اقراً باسم ربك الذی خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 2 - 4

4 - آگاهی از قدرت خداوند بر آفرینش انسان از خون لخته ، زمینه ساز توجه به او در آغاز هر کار است .

اقراً باسم ربك . . . خلق الإنس من علق

23- سین بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 10

10 - عبدالله بن سنان می گوید از امام صادق (ع) از معنای « بسم الله الرحمن الرحيم » سؤال کردم ، آن حضرت فرمود : « الباء بهاء الله و السین سناء الله و المیم مجد الله _ و روی بعضهم ملک الله _ والله إله کل شیء » و [الرحمن لجميع العالم و الرحيم بالمؤمنين خاصه]

«بای» بسم الله، نشانگر خوبی و حسن خداوند و «سین» اشاره به رفعت او و «میم» اشاره به مجد و عظمت اوست. و بعضی روایت کرده اند که: [میم] اشاره به ملک و سلطنت خداوند است و «الله» معبود همه چیز است [و] «رحمان» نظر به رحمت او در باره همه عالم و «رحیم» نظر به رحمت او فقط درباره مؤمنان دارد.

24- فضیلت بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 11،12

11 - اسماعیل بن مهران گوید : امام رضا (ع) فرمود : « ان بسم الله الرحمن الرحيم أقرب إلى اسم الله الأعظم من سواد العين إلى بیاضها »

12 _ حسن بن فضال گوید : « سألت الرضا (ع) علی بن موسی (ع) عن « بسم الله » ، فقال : معنی قول القائل « بسم الله » اسم علی نفسی سمه من سمات الله عز و جل و هی العباده . . . »

امام رضا(ع) در پاسخ سؤال از معنای «بسم الله» فرمود: معنای سخن کسی که می گوید «بسم الله» این است که یکی از نشانه های

بندگی خدای عز و جل را بر خود می نهیم . . .».

ص: 404

25- فلسفه بسمله در کار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 7

7 - رحمت گسترده خداوند و مهربانی او به بندگان ، دلیل لزوم انجام کارها با نام او

بسم الله الرحمن الرحيم

توصیف «الله» به رحمان و رحیم پس از اشاره به لزوم انجام کارها با نام خدا، گویای حکمت این دستور است؛ یعنی، چون خدا رحمان و رحیم است، کارها را با نام او آغاز کنید.

26- میم بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 10

10 - عبدالله بن سنان می گوید از امام صادق (ع) از معنای «بسم الله الرحمن الرحيم» سؤال کردم، آن حضرت فرمود: «الباء بهاء الله و السین سناء الله و المیم مجد الله _ و روی بعضهم ملک الله _ والله إله کل شیء» و [الرحمن لجميع العالم و الرحيم بالمؤمنين خاصة]؛

«بای» بسم الله، نشانگر خوبی و حسن خداوند و «سین» اشاره به رفعت او و «میم» اشاره به مجد و عظمت اوست. و بعضی روایت کرده اند که: [میم] اشاره به ملک و سلطنت خداوند است و «الله» معبود همه چیز است [و] «رحمان» نظر به رحمت او در باره همه عالم و «رحیم» نظر به رحمت او فقط درباره مؤمنان دارد.

27- نقش بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 30 - 4

4 - آغاز نامه سلیمان با نام و یاد خدا، سبب شکوه و عظمت آن نزد بلقیس

إِنِّي أَلْقَى إِلَهِي كَتَبَ كَرِيمٌ... وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جمله «و إِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ...» تعلیل دیگری برای بیان گرانمایه بودن مکتوب سلیمان است؛ یعنی، نامه ای که برای من آورده شده، از دو جهت کریم و گران سنگ است: یکی این که از شخصیتی مانند سلیمان است و دیگر آن که با نام خدای رحمان و رحیم آغاز شده است.

1- اولین بسیج عمومی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 6

6 - نخستین بسیج دفاعی مسلمانان در برابر یهودیان ، منتهی به شکست و تبعید یهود بنی نضیر شد .

هو الذی أخرج الذین کفروا .. لأوّل الحشر

«حشر»، به معنای بیرون آوردن جماعت از مقر و گسیل داشتن آنان به جنگ نیز می باشد. بنابراین معنا «الحشر» در آیه شریفه، نظر به تجمع مسلمانان در برابر توطئه های بنی نضیر دارد.

2- اهمیت بسیج برای جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 38 - 1

1 - مؤمنان ، موظف به بسیج شدن برای نبرد در راه خدا ، به هنگام صدور فرمان جنگ

يأیها الذین ءامنوا ما لکم إذا قیل لکم انفروا فی سبیل اللّٰه اناقلتم

3- بسیج امکانات فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 36 - 2

2 - فرعونیان ، نیارمند زمان و فرصتی برای گردآوری امکانات خود علیه موسی (ع)

4- بسیج بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 1,5

1_ عذر خواستن موسی (ع) در پیشگاه پروردگار، از ناتوانی خویش در بسیج بنی اسرائیل برای مبارزه با جباران

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

5_ هارون، همانند موسی (ع)، مأمور بسیج بنی اسرائیل برای فتح سرزمین مقدس

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

آیه بیست و سوم (وقال رجلان ..) بیانگر آن است که آن دو مرد نیز همانند هارون مطیع موسی (ع) بودند و این حقیقت با تفسیر جمله «لا املک الا نفسی و اخی» به اینکه تنها اختیاردار خود و برادرم هستم و در میان بنی اسرائیل تنها هارون فرمانبردار من است، سازگار نیست. بنابراین باید گفت «اخی» مبتدایی است با حذف خبر (و اخی لا یملک الا نفسه) و نام بردن از خود و برادرش به این دلیل است که بسیج بنی اسرائیل بر عهده هارون نیز بوده است.

5- بسیج جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 5,6

5_ سران دربار فرعون از وی خواستند با تأخیر مجازات موسی و هارون موافقت کرده و ساحران زبردست و کاردان را از اطراف و اکناف احضار کند.

و أرسل فی المدائن حشرین

«حشرین» به معنای جمع کنندگان و کوچ دهندگان است و مفعول آن به قرینه آیه قبل و بعد «ساحرین» می باشد و خود «حشرین» مفعول برای «أرسل» است. بنابراین جمله «أرسل ...» یعنی: نیروهایی را برای جمع آوری و گسیل ساحران بسیج کن.

6_ بسیج نیروهای حکومتی به تمامی شهرهای تحت نفوذ فرعون، طرح کارگزاران دربار برای گردآوری و احضار ساحران زبردست

و أرسل فی المدائن حشرین

«ال» در «المدائن» عهد ذهنی است و اشاره به شهرهای تحت نفوذ حکومت فرعون دارد. زیرا معهود بین فرعون و اشراف دربار همان

شهرهای کشور خودشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 112 - 3

ص: 407

3_ احضار همه ساحران زبردست برای مبارزه با موسی (ع) ، درخواست اشرافیان دربار فرعون از فرعون

یأتوک بکل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 113 - 1

1_ ساحرانی زبردست و کارآمد پس از فراخوانی آنان برای مبارزه با موسی ، به درگاه فرعون حاضر شدند .

و جاء السحرة فرعون

«ال» در «السحرة» عهد ذکری است و اشاره به «کل سحر علیم» دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 36 - 5

5- تدبیر مشاوران فرعون ، مبنی بر اعزام اشخاصی به تمام شهرها و گردآوری نیروی لازم جهت مبارزه با موسی (ع) و برادرش

قالوا . . . و ابعث فی المدائن ح_شَرین

«المدائن» جمع محلّی به «ال» و مفید عموم است؛ یعنی، همه شهرها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 37 - 1

1- گردآوری تمامی ساحران کارآموده و ماهر برای مقابله با معجزات موسی ، طرح مشاوران فرعون بود .

و ابعث فی المدائن ح_شَرین . یأتوک بکلّ سحر علیم

6- بسیج در جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 167 - 7

7_ ضرورت بسیج تمامی نیروهای مؤمن و غیر مؤمن از سوی رهبری جامعه دینی برای رویارویی با هجوم کافران

وقیل لهم تعالوا قاتلوا فی سبیل اللّٰه او اذفعا

بنابر اینکه دعوت مطرح شده در آیه، یک دعوت موردی و خاص باشد، نه بیانگر اصل و جوب جهاد و دفاع، الزاماً مخاطبان در آیه دو گروه خواهند بود: گروهی که «لله» و «فی سبیل الله» در صحنه پیکار حاضر می شوند و گروهی که برای دفاع از کیان و ملیت خود و .. نبرد می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 41 - 1

1_ فرمان خداوند به بسیج همه مسلمانان صدر اسلام برای جهاد در راه خدا، هر چند فاقد تجهیزات کافی نظامی باشند.

انفروا خفافاً و ثقلاً

ص: 408

7- بسیج عمومی در غزوه بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 6

6 - نخستین بسیج دفاعی مسلمانان در برابر یهودیان ، منتهی به شکست و تبعید یهود بنی نضیر شد .

هو الذی أخرج الذین کفروا .. لأول الحشر

«حشر»، به معنای بیرون آوردن جماعت از مقر و گسیل داشتن آنان به جنگ نیز می باشد. بنابراین معنا «الحشر» در آیه شریفه، نظر به تجمع مسلمانان در برابر توطئه های بنی نضیر دارد.

8- بسیج عمومی در غزوه تبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 90 - 2

2_ بسیج عمومی همه مسلمان ها برای شرکت در جنگ تبوک

و جاء المعدّرون من الأعراب

از آن جایی که حتی بادیه نشینان برای عذرخواهی نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمدند، بسیج عمومی و وجوب جهاد بر همگان استفاده می شود. گفتنی است که این بخش از آیات _ چنانکه مفسران گفته اند _ درباره جنگ تبوک است.

9- بسیج فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 6

6_ بسیج نیرو های حکومتی به تمامی شهر های تحت نفوذ فرعون ، طرح کارگزاران دربار برای گردآوری و احضار ساحران زبردست

و أرسل فی المدائن حشرین

«ال» در «المدائن» عهد ذهنی است و اشاره به شهرهای تحت نفوذ حکومت فرعون دارد. زیرا معهود بین فرعون و اشراف دربار همان شهرهای کشور خودشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ مأموران بسیج شده برای جلب ساحران با موفقیت کامل مأموریت خویش را به انجام رساندند .

ص: 409

یأتوک بکل سحر علیم. و جاء السحره فرعون

با توجه به اینکه ال در «السحره» عهد ذکری است و مراد از آن همان «کل سحر علیم» است که در فرمان فرعون آمده بود، معلوم می شود مأموران بدون هیچ کم و کاستی موفق به اجرای فرمان فرعون شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 53 - 4, 3, 2

2 - اقدام فرعون به اعزام مأموران ، جهت گردآوری نیرو از شهر های مختلف برای تعقیب بنی اسرائیل

فأرسل فرعون فی المدائن ح_شرین

کلمه «حاشرین» (گردآورندگان) مفعول برای «أرسل» می باشد؛ یعنی، فرعون مأموران گردآورنده نیرو را به شهرها فرستاد.

3 - بنی اسرائیل ، مجموعه ای نیرومند بودند و فرعون برای مقابله با آنان نیازمند قوایی گسترده بود .

فأرسل فرعون فی المدائن ح_شرین

4 - نیاز فرعون به استفاده از نیروی مردمی قبطیان ، برای سرکوب بنی اسرائیل

فأرسل فرعون فی المدائن ح_شرین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از این آیه، گردآوری مردم از شهرها باشد و نه سربازان مستقر در آنها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 56 - 2

2 - تشویق مردم از سوی مأموران فرعون ، به تسریع در پیوستن به سپاه وی

وإنا لجمیع ح_ذرون

10- بسیج مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 54 - 17

17_ نوید الهی به اعتلای دین خویش با بسیج مردمانی مجاهد و نستوه ، با صلابت و بی باک از ملامت دشمنان دین

من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی اللّٰه یقوم . . . لایخافون لومه لائم

11- بسیج نیروها در مبارزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 15

15_ ارزیابی درست و جمع آوری قوا و تصمیم گیری قاطع و به موقع ، از اصول مبارزه است .

فأجمعوا أمرکم و شركاءکم ثم لا یکن أمرکم علیکم غمه ثم اقضوا إلیّ و لا تنظرون

ص: 410

12- فرعون و بسیج جادوگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 79 - 1

1_ فرعون، برای مبارزه با حضرت موسی (ع) و مقابله با معجزه بزرگ او، دستور داد تا تمام جادوگران کاردان و ماهر را به پایتختش احضار کنند.

وقال فرعون ائتونی بکل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 80 - 1

1_ مأموران حکومت، پس از دستور فرعون، تمام ساحران چیره دست و ماهر را از اطراف و اکناف کشور فراخوانده و در پایتخت گرد آوردند.

وقال فرعون ائتونی بکل سحر علیم. فلما جاء السحرة

13- فلسفه بسیج فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 54 - 1

1 - دستور فرعون به مأموران جمع آوری سپاه، مبنی بر اندک جلوه دادن نیروی بنی اسرائیل به منظور تقویت روحیه مردم و تشویق آنان به پیوستن به سپاه وی

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشُرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ

جمله «إِنَّ هَؤُلَاءِ...» دستور فرعون به مأموران خویش است که به مردم بگویند: گریزندگان، تعدادی اندک و ضعیف اند. گفتنی است که کلمه «شُرْذِمَةٌ» به عده ای از مردم گفته می شود و «قلیلون» صفت «شُرْذِمَةٌ» است؛ یعنی، عده ای اندک.

ص: 411

1- آثار بشارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 98 - 7

7_ انذار و تبشیر از روش های قرآن برای برانگیختن مردم به اجرای احکام الهی

اعلموا إنّ الله شديد العقاب و إنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 11

11_ بشارت در ایجاد روحیه و امید به پیروزی ، نقشی مؤثر دارد .

و نَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ .. و بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 30 - 10

10- به کارگیری انذار و تبشیر در کنار هم برای دعوت به دین و تبلیغ آن ، از روش های مورد استفاده قرآن است .

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا .. إِنَّا لَنُنْصِبُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 4

4- بشارت و انذار و ایجاد بیم و امید ، دو وسیله مهم تبلیغ و دو عنصر ضروری در هدایت انسان ها است .

و ما نرسل المرسلين إلاّ مبشرين و منذرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- مژده و بشارت در کنار هشدار و تهديد ، روش به كار گرفته شده در قرآن برای تبليغ و هدايت است .

جزأؤهم جهنم بما كفروا... إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات كانت لهم جنّات الفردوس

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 97 - 13

13- نقش كارساز بشارت و انذار در تبليغ

لتبشّر... و تنذر به

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - لقمان - 31 - 8 - 6

6 - استفاده از وعده و وعيد و هشدار و تشويق ، روش قرآن برای هدايت مردم است .

هدى... فبشّر به عذاب... لهم جنّات النعيم

گوشزد كردن فرجام مؤمنان، پس از يادآوری عذاب معرضان از آيات خدا، شيوه ای است كه در آن، برای شنونده اميد و ترس ايجاد می شود و چنين حالتی شخص را در حالت اعتدال نگه می دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - فتح - 48 - 8 - 10، 8

8 - بشارت و انذار ، دو نیاز ضروری بشر ، برای ره یابی به هدايت و انتخاب راه صحيح

إنا أرسلناك... و مبشّرًا و نذيرًا

برداشت ياد شده بااستفاده از اين نکته است كه حقايق كتاب تشريع و محتوای رسالت پيامبران، منطبق بر نیازهای واقعی بشر است و خداوند در اين آيه به دو عنصر بشارت و انذار، به عنوان اصول رسالت پيامبر اشاره فرموده است.

10 - قرار دادن نیروی ناظر و بهره گیری از بشارت و انذار ، عناصر و مراحل ضروری هدايت و تربيت

إنا أرسلناك... و مبشّرًا و نذيرًا

بنابراین که منظور از «شاهداً» نظارت برای حسن اجرا و گواهی نهایی باشد؛ برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 12 - 4

4 - اخطار و بشارت و ایجاد خوف و رجا ، روش تربیتی و هدایتی قرآن کریم

و للذین كفروا برّهم عذاب جهنّم .. إنّ الذین یخشون ربّهم بالغیب لهم مغفرة و أج

2- ابراهیم (ع) هنگام بشارت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 413

1_ ابراهیم (ع) و همسرش ساره، هنگام بشارت فرشتگان به تولد اسحاق و یعقوب، پیر و کهنسال بودند.

قالت یویلتی ءألد و أنا عجوز و هذاعلی شیخاً

3- ابزار بشارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 4 - 1

1 - آیات روشن قرآن، بشارت دهنده و اندازکننده مردمان

کتب فصلت ءای ته .. بشیراً و نذیراً

4- اعلام بشارت ولادت یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 11 - 8

8- زکریا (ع) پس از خروج از عبادتگاه، فرارسیدن زمان تحقق بشارت فرزند را به قوم خویش فهماند.

أن سبّحوا

ظاهر این است که آنچه زکریا (ع) از قوم خود خواسته است، با حادثه پیش آمده در ارتباط باشد؛ یعنی، زکریا (ع)، قضیه را به آنان تفهیم کرده و ضرورت تسبیح و تنزیه خداوند را در چنین مواردی یادآور شده است.

5- اهمیت بشارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 2 - 8

8- انسان ها، نیازمند انذار و تبشیر، برای پایداری بر ارزش ها و پرهیز از انحرافات اند.

لم يجعل له عوجاً قیماً لینذر بأساً شدیداً.. و یشّر

خداوند قرآن را به عنوان تضمین کننده قوام جامعه بشری با دو ویژگی «انذار و تبشیر» معرفی کرده است و این می رساند که قوام بخشی، در پرتو این دو عامل میسر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 14

14- انذار و تبشیر ، دو محور اصلی پیام های هدایتی قرآن

ص: 414

وَهَذَا كِتَابٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا وَبَشْرٍ لِّلْمُحْسِنِينَ

اصلی بودن دو محور بالا، از اختصاص به ذکر یافتن استفاده می شود.

6- باد بشارت دهنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 57 - 1, 2

1_ باد ها ، پیام آورانی نویدبخش نزول باران

و هو الذی یرسل الریح بشراً بین یدی رحمته

«بُشْر» مخفف «بُشْر»، جمع بشیر و یا بُشُور، است و حال برای «الریاح» می باشد.

2_ خداوند باد های نویددهنده باران را به حرکت می آورد و ابرها را به سرزمین های خشک گسیل می دارد .

و هو الذی یرسل الریح بشراً بین یدی رحمته .. سقنه لبلد میت

7- بشارت آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 25 - 12

12- خداوند نویدبخش انسان های صالح ، به غفران لغزش های ناخواسته آنان در حقوق والدین

رَبِّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنَّ تَكُونُوا صٰلِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلأَوَّلِينَ غَفُورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 7

7- تشویق شدن گنه کاران به آمرزش خواهی از ساحت پروردگار و نوید غفران و رحمت به آنان

إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 11 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بشارت دادن پیروان قرآن و خداترسان به مغفرت و اجر ارزشمند و پر ب های الهی

من اتبع الذکر و خشى الرحمن بالغیب فبشره بمغفره و أجر کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 5 - 10

10 - نوید الهی ، به آمرزش گناهان و لغزش های مؤمنان

ص: 415

و يكفر عنهم سيئاتهم

8- بشارت آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 13

13_ یوسف (ع) برادرانش را به آمرزش خدا و شمول رحمتش بر آنان نوید داد .

يغفر الله لكم و هو ارحم الرحمين

برداشت فوق بر این اساس است که «يغفر الله ..» جمله ای خبری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 31 - 5

5- مبلغان مؤمن جن ، نوید دهنده قوم خویش به غفران الهی و رهایی از عذاب ، در پرتو ایمان

ی قومنا .. و ءامنوا به يغفر لكم من ذنوبكم و يجركم من عذاب أليم

9- بشارت ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 54 - 2

2- ابراهیم (ع) آن گاه خبر فرزندان شدنش را از فرشتگان دریافت کرد که کاملاً پیر و از فرزندان شدن مأیوس بود .

قال أبتريتموني على أن مسنى الكبر فبم تبشرون

10- بشارت اتمام نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 10

10_ کامل شدن نعمت الهی بر یوسف و خاندان یعقوب ، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف (ع) .

و يتم نعمته عليك و على ءال يعقوب

11- بشارت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 416

8_ دستیابی به مقام « ولیّ اللّهی » و دریافت بشارت های ویژه در دنیا و آخرت ، برای اولیای خداوند کامیابی بسیار بزرگی است .

ألا إن أولیاء اللّهِ . . لهم البشری فی الحیوه الدنیا و فی الآخره . . . ذلک هو الفو

12- بشارت اخروی به اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ به اولیای خدا ، هم در دنیا و هم در آخرت ، بشارت ویژه ای داده خواهد شد که دیگر مؤمنان از آن بی نصیب خواهند بود .

ألا إن أولیاء اللّهِ . . لهم البشری فی الحیوه الدنیا و فی الآخره

تقدیم «لهم» بر «البشری» مفید حصر است و «ال» در «البشری» می تواند برای عهد ذهنی و اشاره به فرد خاصی از بشارت باشد. یعنی آن بشارت ویژه تنها از آن اولیای خداست.

13- بشارت اخروی به محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - خداوند ، با نوید آخرتی بهتر از دنیا برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آن حضرت را به تداوم عنایت های خویش و نبود هیچ بغض و نفرتی نسبت به او ، مطمئن ساخت .

ما ودّعک . . . وللاخره خیر لک من الأولى

14- بشارت ازدیاد قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13_ هود (ع) مردم خویش را در صورت استغفار از گناهان ، گرایش به توحید و پرستش خدا ، به افزایش نیرو و توانشان بشارت داد .

وی قوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه . . . یزدکم قوه إلی قوتکم

«یزدکم» عطف بر «یرسل» و جواب برای شرط مقدر می باشد؛ یعنی: «إن تستغفروا . . . یزدکم» اگر استغفار کنید و ... خداوند نیروی شما

را افزایش می دهد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 417

3- نوید الهی، به فزونی مداوم قدرت مسلمانان و دستیابی ایشان به فتوحاتی برتر از تصور آنان

و آخری لم تقدروا علیها قد أحاط الله بها

برداشت یاد شده در صورتی است که مراد از «لم تقدروا..» این باشد که شما الان قادر به پیش بینی آن نیستید؛ چون نه توان آن را در خود سراغ دارید و نه زمینه آن را فراهم می بینید؛ ولی خداوند براساس احاطه علمی خود، این هر دو را می داند و به شما نوید می دهد.

15- بشارت استقبال از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 2 - 1

1 - وارد شدن فوج فوج مردم به دین اسلام، نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجًا

16- بشارت اسلام قبایل عرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 2 - 2

2 - خداوند، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت داد که فتح مکه را درک خواهد کرد و استقبال قبایل عرب را از اسلام، به چشم خود خواهد دید.

و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجًا

17- بشارت اصحاب اعراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 46 - 8

8_ اصحاب اعراف با فریادی رسا سلامت و امنیت کامل را به مؤمنان راهی بهشت مژده می دهند.

و نادوا اصحاب الجنة أن سلم علیکم

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «سلم علیکم» جمله ای اخباری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 49 - 5

ص: 418

5_ اصحاب اعراف در صحنه قیامت بشارت دهنده راهیان بهشت به زندگانی آکنده از امنیت و به دور از حزن

ادخلوا الجنة لا خوف علیکم و لا اَنتم تحزنون

18- بشارت امنیت به بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 73 - 10

10 - بشارت دربانان بهشت به تقوایندگان ، مبنی بر در امنیت و سلامت بودن آنان در بهشت جاویدان

و قال لهم خزنتها سل-م علیکم

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که عبارت «قال لهم خزنتها سلام»، جمله اخباری باشد؛ یعنی، درصدد اخبار از آینده تقوایندگان در بهشت و در واقع بشارت به ایشان باشد.

19- بشارت امنیت در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 11

11_ یوسف (ع) به پدر و مادر و بستگانش نوید داد که به خواست خدا در مصر ، از امنیت برخوردار بوده و از عواقب قحطی درامان خواهند بود .

قال ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

«آمن» (مصدر آمین) به معنای هراس نداشتن و برخوردار بودن از اطمینان خاطر است _ که به مناسبت زمان (دوران قحطی) و مکان (ورود به مملکت دیگران) _ مصداق بارز از امنیت ، دغدغه معاش نداشتن و درامان بودن از ناحیه حکومت است.

20- بشارت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 12، 9

9_ بشارت و انذار ، از مسؤولیت های مهم پیامبران

فبعث الله النبیین مبشّرين و منذرین

12_ بشارت و انذار، از روش های کاربردی پیامبران برای تبلیغ و هدایت انسانها

فبعث الله النبيين مبشرين و منذرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 419

2 - آل عمران - 3 - 81 - 21

21_ بشارت پیامبران گذشته ، نسبت به پیامبران آینده

و اخذتم علی ذلکم اصری

«اصر»، به معنای عهد است و گرفتن عهد الهی از مردم برای ایمان و یاری پیامبران آینده، خود بشارت به آمدن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 3، 7

3_ پیامبران ، واسطه خداوند در نوید پاداش به خردمندان

اتنا ما وعدتنا علی رسلک

7_ بشارت و نوید ، از روش های رسولان الهی برای تربیت انسانها

ما وعدتنا علی رسلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 165 - 1

1_ بشارت دهی و انداز از روش های پیامبران برای تبلیغ رسالت و تربیت انسانها

رسلا مبشرین و منذرین

21- بشارت انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 8

8_ تورات و انجیل ، حاوی بشارت به آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

نزلنا مصدقاً لما معکم

22- بشارت باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ نزول باران های فراوان ، در صورت پرهیز از شرک و گرایش به توحید و پرستش خدا ، از نوید های هود (ع) به قوم خویش

و ی_ قوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه یرسل السماء علیکم مدرارًا

فعل مضارع «یرسل» به اصطلاح در جواب فعل امر (استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه) قرار گرفته و با «إِنْ» شرطیه مقدر مجزوم شده است؛ یعنی: «إِنْ تَسْتَغْفِرُوا وَتَتُوبُوا یُرْسِلُ . . .»؛ اگر استغفار کنید و به سوی خدا حرکت کنید، او ابرهای پر باران را برای شما خواهد فرستاد».

ص: 420

23- بشارت بازگشت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 5

5 - نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر دگرگون ساختن وضع مکه و غلبه دادن توحید و ایمان بر شرک و کفر (به هنگام بازگرداندن مجدد وی به آن شهر)

لراذک إلی معاد

«معاد» در آیه، نکره موصوفه است که صفت آن حذف شده و تقدیر آن چنین است: «لراذک إلی معاد غیر ما هو الآن؛ ترا به شهری بازمی گرداند که وضع آن غیر از وضعی باشد که الآن دارد». بنابراین تعبیر یاد شده به بازگشت فاتحانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مکه و دگرگون شدن اوضاع آن شهر با ورود آن حضرت اشاره دارد.

24- بشارت بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 4,6

4 - تورات در بردارنده بشارت به بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

و لما جاءهم رسول .. نبذ فریق من الذین أوتوا الکتب کتب اللّٰه وراء ظهورهم

جمله «نبذ فریق» جواب شرط (لما جاءهم) است. ترتب دور افکندن تورات بر آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) اشاره به این حقیقت دارد که: این کتاب، بشارت به آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) داشته و ویژگیهای آن حضرت را بر شمرده است.

6 - عالمان اهل کتاب، پس از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت های تورات را درباره پیامبر موعود ندیده انگاشته و بدان ها اعتنایی نکردند.

و لما جاءهم رسول .. نبذ فریق من الذین أوتوا الکتب کتب اللّٰه وراء ظهورهم

به نظر می رسد مراد از «فریق» در جمله فوق، عالمان یهود باشد؛ زیرا آنان متصدی بیان معارف و احکام تورات بودند. جمله «کأنهم لا یعلمون» (گویا [بدانها] عالم نبودند) مؤید این معناست.

25- بشارت به آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - بهره مند ساختن بشر از رهنمود های هدایت آفرین ، بشارت خداوند به نخستین افراد بشر بود .

اهبطا .. فإِذَا يَأْتِيَكُم مِّنِّي هَدًى

ص: 421

«إِنَّمَا يَأْتِيَنَّكُمْ» حاوی دو تأکید است: 1_ «ما»ی زاید در «إِنَّمَا» (إِنْ ما) 2_ نون تأکید. از این رو معنای عبارت چنین است: اگر هدایتی از سوی من برای شما آمد _ که البته خواهد آمد _ ....

26- بشارت به آل یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 11

11_ یوسف (ع) به پدر و مادر و بستگانش نوید داد که به خواست خدا در مصر، از امنیت برخوردار بوده و از عواقب قحطی درامان خواهند بود.

قال ادخلوا مصر إن شاء الله آمنين

«آمن» (مصدر آمین) به معنای هراس نداشتن و برخوردار بودن از اطمینان خاطر است _ که به مناسبت زمان (دوران قحطی) و مکان (ورود به مملکت دیگران) _ مصداق بارز از امنیت، دغدغه معاش نداشتن و درامان بودن از ناحیه حکومت است.

27- بشارت به آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 7

7_ نوید خداوند به آموزش حتمی گنهکاران در صورت توبه و استغفار

و من يعمل سوءاً او یظلم نفسه ثم یتستغفر الله یجد الله غفوراً رحیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 14

14_ نوید به مغفرت گناه بندگان و تهدید آنان به عذاب شدید، مقتضای ربوبیت خداوند است.

وإن ربك لذو مغفرة... و إن ربك لشديد العقاب

28- بشارت به آموزش گناهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 8

8_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ نوید خداوند به اسیران جنگ بدر (آمزش گناهان ایشان و . . .) در صورت گرایش به اسلام

قل لمن فی ایدیکم من الأسری

ص: 422

29- بشارت به ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 69 - 17، 1

1_ خداوند، فرشتگانی چند برای بشارت دادن به حضرت ابراهیم (ع) به سوی او گسیل داشت.

و لقد جاءت رسلنا إبرهیم بالبشری

آیه 70 و نظایر آن، حاکی است که فرستادگان الهی فرشته بودند و بشارت مورد نظر به قرینه آیه 71، بشارت میلاد اسحاق و یعقوب بوده است.

17_ «عن أبي جعفر (ع) قال: . . . قدم الله تعالى رسلاً إلى ابراهیم یبشرونه باسحاق . . . و ذلك قوله: «و لقد جاءت رسلنا ابراهیم بالبشری»؛

از امام باقر (ع) روایت شده است که فرمود: خداوند به سوی ابراهیم مأمورانی فرستاد که او را به [تولد] اسحاق مژده دهند و این است سخن خداوند که فرمود: و لقد جاءت . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 11

11_ نوید تولد اسحاق و یعقوب به ابراهیم (ع) و همسرش ساره، در جلسه پذیرایی ابراهیم از فرشتگان بیان شد.

فبشّرناها یاسحِق و من وراء إسحِق یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 74 - 6، 5، 2

2_ فرشتگان مهمان بر ابراهیم (ع)، او را به دارا شدن فرزندی پسر، بشارت دادند.

و جاءت به البشری

«ال» در «البشری» عهد ذکری است و اشاره به بشارتی دارد که آیه 71 (فبشّرناها) متضمن آن بود.

5_ جدال و چون و چرای ابراهیم (ع) درباره قوم لوط، پس از برطرف شدن ترس او و دریافت بشارت (فرزنددار شدن) بود.

فلما ذهب عن إبرهیم الروح و جاءت به البشری یج_ دلنا فی قوم لوط

6_ بشارت یافتن ابراهیم (ع) به فرزنددار شدن در سن کهولت ، او را به پذیرش شفاعتش درباره قوم لوط (برطرف شدن عذاب از آنان) امیدوار ساخت .

فلما .. جاءته البشری یجـدلنا فی قوم لوط

برداشت فوق، مقتضای ترتب «یجادلنا ..» بر «جاءته البشری» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 53 - 2,3,9

2- بشارت پسری دانا و دانشمند به ابراهیم (ع) از سوی فرشتگان

إنا نبشِّرک بغلـمِ علیم

ص: 423

3- پسر بشارت داده شده به ابراهیم (ع) دارای عظمت و مقامی والا

نبشرك بغلـم علیم

تنوین تنکیر در «بغلام» برای تفخیم و تعظیم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 55 - 1

1- تأکید فرشتگان بر تحقق و عینیت یافتن بشارت پسر دار شدن ابراهیم (ع) در دوران پیری

قالوا بشرنـك بالحقّ

مقصود از «بالحق» در آیه فوق یا خبر مطابق با واقع است و یا به معنای این است که بشارت ما حقیقت دار است (مجمع البیان). در هر صورت گویای این نکته است که: آنچه بشارت داده شد، تحقق یافتنی است و به وقوع خواهد پیوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 57 - 2

2- بشارت به فرزنددار شدن ابراهیم (ع) کار فرعی و عذاب قوم لوط مأموریت اصلی و مهم فرشتگان بود.

إنا نبشرك بغلـم .. قال فما خطبکم أئیها المرسلون

از اینکه حضرت ابراهیم (ع) پس از شناخت فرشتگان و دریافت بشارت فرزنددار شدن از مأموریت اصلی و مهم آنان سؤال کرد (فما خطبکم ...) و این مأموریت طبق آیه بعد عذاب قوم لوط بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 31 - 4

4- فرستادگان خداوند برای عذاب قوم لوط، مژده و بشارتی را (تولد اسحاق (ع))، نیز به ابراهیم (ع) دادند.

ولما جاءت رسلنا إبرهیم بالبشری

این آیه، با آیات پنجاه و یک تا شصت و دو سوره حجر یک سیاق دارند، که در آن آیات به ابراهیم (ع) بشارت فرزنددار شدن داده شده است. آن آیات، قرینه است که «البشری» در این آیه نیز همان بشارت را همراه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بشارت خداوند به ابراهیم (ع) ، به پسر بودن فرزند مورد درخواست او

رَبِّ هَب لِي مِنَ الصَّالِحِينَ . فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ

5- بشارت خداوند به ابراهیم (ع) ، به مشاهده دوران نوجوانی فرزندش (اسماعیل)

فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ

بشارت خداوند به فرزندی در سنین نوجوانی، گویای این حقیقت است که حضرت ابراهیم(ع) این فرزند را در چنین سنی مشاهده خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 424

1 - بشارت خداوند به ابراهیم (ع) ، به تولد فرزندی به نام اسحاق برای او

و بَشْرَنَه یاسحَق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 10، 7

7 - بشارت میهمانان ابراهیم (ع) ، به آن حضرت در مورد اعطای پسری دانا به ایشان

و بَشْرَوَه بَغْلَمَ عَلِیم

10 - پسر بشارت داده شده به ابراهیم (ع) ، دارای عظمت و مقامی والا

و بَشْرَوَه بَغْلَمَ عَلِیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 29 - 4، 2

2 - فریاد همسر ابراهیم (ع) و سیلی زدن وی به صورت خویش ، با شنیدن بشارت اعطای فرزند به ایشان

فَأَقْبَلتِ امْرَأَتُهُ فی صَرْه

«صَرْه» به معنای فریاد و «صَكَّ» به معنای ضربه شدید است. «صَكَّتْ وَجْهَهَا»؛ یعنی، سیلی سختی به صورت خویش نواخت.

4 - همسر ابراهیم ، فردی کهنسال و نازا به هنگام بشارت فرزنددار شدنش

فَأَقْبَلتِ امْرَأَتُهُ .. . و قالت عجوز عقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 31 - 2

2 - پی بردن حضرت ابراهیم (ع) به منحصر نبودن مأموریت فرشتگان در بشارت اعطای فرزند به ایشان

و بَشْرَوَه بَغْلَمَ .. . قال فما خطبکم أیها المرسلون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که در آیه شریفه سخنی از وجود رسالتی افزون بر بشارت فرزند به میان نیامده است و فرشتگان

خود آن را آشکار نکرده اند؛ اما ابراهیم(ع) به این نکته پی برده و رسالت اصلی فرشتگان را جویا شده است.

30- بشارت به اسماعیل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 101 - 1

1 - تولد نوجوانی بردبار (اسماعیل) ، بشارت خداوند به ابراهیم (ع)

فبشّرنا به بغلٍم حلیم

«غلام» به پسری می گویند که تازه سبیل درآورده باشد و در اصطلاح فارسی به او نوجوان می گویند. گفتنی است مقصود از این نوجوان در این آیه - به قرینه آیات بعد - اسماعیل(ع) است.

ص: 425

31- بشارت به اسیران غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 3,8

3_ به اسیران جنگ بدر نوید داده شد که در صورت پذیرش اسلام و توحید خداوند گناهان گذشته آنها را خواهد بخشید .

إن يعلم الله في قلوبكم خيرا... يغفر لكم والله غفور رحيم

8_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ نوید خداوند به اسیران جنگ بدر (آمزش گناهان ایشان و...) در صورت گرایش به اسلام

قل لمن في أيدكم من الأسرى

32- بشارت به امداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 34 - 7

7_ نوید خداوند به یاری پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در صورت پایداری و مقاومت

و لقد كذبت رسل من قبلك فصبروا... حتى أتتهم نصرنا

33- بشارت به انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 28 - 2

2 - خداوند ، تنها پناهگاه انسان و نویددهنده او در مشکلات و ناامیدی ها است .

وهو الذي ينزل الغيث من بعد ما قنطوا

آیه شریفه با طرح نزول باران در شرایط ناامیدی، ضمن اشاره به رحمت گسترده الهی، ناظر به این نکته است که در بدترین شرایط هم نباید ناامید شد و باید به خدا پناه برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 8 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فرستاده الهی برای گواهی بر خلق و بشارت و انداز آنان

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

ص: 426

34- بشارت به انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 7

7_ خداوند ، مهاجران و انصار را به مغفرت و روزی با کرامت نوید داد .

لهم مغفره و رزق کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 11

11_ بشارت خداوند به مهاجران و انصار و تابعان نیک کردار ، به مهیّا بودن بهشت برای آنان

أعد لهم جنت تجرى تحتها الأنهر

35- بشارت به انفاقران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 12

12 - بشارت به عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار ، مبنی بر تجارتی از بین رفتنی (بهشت برین) از ناحیه خداوند

إِثْمًا يَخْشَى اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ . . . إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

«بوار» (ریشه «لن تبور») به معنای شدت کسادی است و از آن جا که کسادی شدید موجب فساد و نابودی می شود، این واژه در معنای «هلاک» به کار می رود (برگرفته از مفردات راغب).

36- بشارت به اولوا الالباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 20

20 - بشارت خداوند به حق پذیران و صاحبان عقل و خردناب ، به داشتن آینده سعادت‌مندانانه

فبشّر عباد . الذين يستمعون القول . . . و أولئك هم أولوا الألباب

37- بشارت به اولياء الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 64 - 11، 7، 5

ص: 427

5_ ترس و اندوه نداشتن اولیای خدا، بشارتی است از سوی خدا به آنان .

ألا إن أولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون . . . لهم البشرى فى الحيوه الدنيا

برداشت فوق مبتنی بر این است که «ال» در «البشرى» برای عهد ذکری و اشاره به جمله «لا خوف عليهم ولا هم يحزنون» باشد.

7_ بشارت های ویژه به اولیای خدا در دنیا و آخرت ، وعده تخلف ناپذیر الهی

لهم البشرى فى الحيوه الدنيا وفى الآخره لا تبديل لكلمت الله

11_ « أتى رسول الله (صلى الله عليه وآله) رجل . . . فقال : يا رسول الله أخبرنى عن قول الله عز وجل : « الذين آمنوا و كانوا يتقون لهم البشرى فى الحيوه الدنيا وفى الآخره » فقال : اما قوله تعالى « لهم البشرى فى الحيوه الدنيا » فهى الرؤيا الحسنه يراها المؤمن فيشرب بها فى دنياه و اما قول الله عز وجل : « وفى الآخره » فانها بشاره المؤمن عند الموت يبشر بها عند موته ان الله قد غفر لك و لمن يحملك إلى قبرك ;

مردی خدمت رسول خدا (صلى الله عليه وآله) رسید . . . و عرض کرد: ای رسول خدا! مرا آگاه کن از معنای سخن خدا که می فرماید: «کسانی که ایمان آورده و پرهیزکاری می کردند، برای آنها بشارتی است در زندگی دنیا و در آخرت». حضرت فرمود: اما بشارت در دنیا، خواب خوبی است که مؤمن می بیند و به وسیله آن در دنیا بشارت داده می شود و اما بشارت آخرت، بشارتی است که هنگام مرگ به مؤمن می رسد که به او گفته می شود: خداوند تو را و کسانی که جنازه تو را به سوی قبرت حمل می کنند آمرزید».

38- بشارت به اهل خشیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 11 - 11

11 - پیامبر (صلى الله عليه وآله) مأمور بشارت دادن پیروان قرآن و خدا ترسان به مغفرت و اجر ارزشمند و پر ب های الهی

من أتبع الذكر و خشى الرحمن بالغيب فبشّره بمغفره و أجر كريم

39- بشارت به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 13

13_ یوسف (ع) برادرانش را به آمرزش خدا و شمول رحمتش بر آنان نوید داد .

يغفر الله لكم و هو أرحم الرحمين

برداشت فوق بر این اساس است که «یغفر الله . . .» جمله ای خبری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 2

2_ یعقوب (ع) به فرزندانش نوید داد که به زودی آمرزش گناهانشان را از درگاه خداوند خواهد خواست و برای آنان شفاعت

ص: 428

خواهد کرد .

قال سوف أستغفر لكم ربي

40- بشارت به برپاکنندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 12

12 - بشارت به عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار ، مبنی بر تجارتی از بین نرفتنی (بهشت برین) از ناحیه خداوند

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

«بوار» (ریشه «لن تبور») به معنای شدت کسادی است و از آن جا که کسادی شدید موجب فساد و نابودی می شود، این واژه در معنای «هلاک» به کار می رود (برگرفته از مفردات راغب).

41- بشارت به بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 9

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ بشارت خداوند به بندگان خالص او است .

فبشّر عباد

کلمه «عباد» به ضمیر متکلم اضافه شده است؛ ولی در کلام حذف گردیده و تقدیر آن «عبادی» است.

42- بشارت به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 9

9 - خداوند به قوم موسی - در صورت ورود به بیت المقدس با رعایت آداب آن - نوید آمرزش گناهانشان را داد .

ادخلوا هذه القرية .. و قولوا حطه نغفر لكم خطيكم

ظاهر این است که «نغفر لكم» جواب برای همه امرهایی است که در آیه شریفه مطرح شده بود. بنابراین تقدیر چنین است: «ان تدخلوا و

تَأْكُلُوا وَتَدْخُلُوا الْبَابَ سُجَّداً وَتَقُولُوا حِطَّةً نَغْفِرْ لَكُمْ».

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 13

ص: 429

13_ تضمین پاداش عظیم در برابر حفظ جان هر انسان، نویدی از جانب خداوند بر بنی اسرائیل

کتبنا علی بنی اسرائیل . . . من احیایها فکانما احیا الناس جمیعاً

همسنگی حفظ حیات یک انسان با تمامی انسانها، می تواند کنایه از پاداش عظیم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 6

6_ موسی (ع)، نابودی حکومت فرعون و تسلط مردمش بر سرزمین مصر را به آنان بشارت داد .

قال موسی لقومه . . . إن الأرض لله یورثها من یشاء من عباده

چون موسی(ع) در پی تهدیدهای فرعون با جمله «إن الأرض . . .» در صدد تسلی بخشیدن به بنی اسرائیل بود، این جمله متضمن اخبار به نابودی فرعونیان و جانشینی بنی اسرائیل خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 5

5_ نوید های خداوند به قوم موسی با هلاکت فرعونیان و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل به سرزمین آنان، بی کم و کاست، تحقق یافت .

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل

«کلمه» به معنای سخن است و مراد از آن به قرینه صدر آیه و نیز آیات 128 و 129 نوید هلاک سازی فرعونیان و جانشینی بنی اسرائیل از آنان است. «تمت» یعنی به طور کامل و تمام تحقق یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 9، 14

9_ خداوند نوید بخش آموزش گناهان بنی اسرائیل در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود و سکونتشان در بیت المقدس

اسکنوا . . . و ادخلوا الباب سجداً نغفر لکم خطیئکم

ظاهر این است که «نغفر لکم» جواب برای همه اوامری است که در آیه مطرح شده. بنابراین تقدیر چنین است: «إن تسکنوا و تأکلوا و تقولوا و تدخلوا الباب سجداً نغفر لکم».

14_ خداوند محسنان بنی اسرائیل را در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود به بیت المقدس، به پاداشی افزونتر از احسانشان

نوید داد .

سنزید المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 10

10_ خداوند به موسی (ع) فرمان داد تا رهایی بنی اسرائیل از چنگال فرعون را به آنان بشارت دهد .

و نَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . . . وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

ص: 430

43- بشارت به بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 11

11_ بشارت خداوند به مهاجران و انصار و تابعان نیک کردار ، به مهیّا بودن بهشت برای آنان

أعد لهم جنت تجري تحتها الأنهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 23

23_ مژده خداوند به مجاهدان و معامله گران جان و مال خویش در قبال بهشت

فاستبشروا بیعکم الذی بايعتم به

44- بشارت به بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 49 - 5

5_ اصحاب اعراف در صحنه قیامت بشارت دهنده راهیان بهشت به زندگانی آکنده از امنیت و به دور از حزن

ادخلوا الجنة لا خوف علیکم و لا اُنتم تحزنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 24 - 3

3_ فرشتگان ، نوید دهنده سلامت به بهشتیان و دوری هر گزند از ایشان

سلّم علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 103 - 5

5- بشارت فرشتگان به مؤمنان راستین و بهشتیان در قیامت ، به فرارسیدن روز موعود (قیامت)

هـ_ذا يومكم الذي كنتم توعدون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - ق - 50 - 34 - 6

6 - جاودانگی در بهشت و لذت های آن ، مهم ترین نوید به بهشتیان ، در آغاز ورود

ادخلوها بسلَم_م ذلك يوم الخلود

ص: 431

45- بشارت به بی فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 5

5- بشارت دادن و امیدوار ساختن افراد بی فرزند به فرزنددار شدن در پرتو لطف و عنایت خداوند ، کاری پسندیده و ارزشمند

إنا نبشرك بغلْمٍ... فلا تكن من القنطين... من رحمه ربّه

46- بشارت به بیعت کنندگان با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 19 - 1

1 - نوید الهی به بیعت کنندگان در حدیبیه ، در زمینه دستیابی آنان به غنایمی فراوان

یبایعونک... و مغانم کثیره یأخذونها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 1

1 - بشارت خدا به مسلمانان حاضر در حدیبیه ، مبنی بر برخورداری آنان از غنایم فراوان در آینده

وعدکم اللّهُ مغانم کثیره تأخذونها

47- بشارت به پاداش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 9 - 6

6_ نوید به پاداش نیک ، از روش های قرآن برای تربیت انسان ها و ترغیب آنان به اعمال صالح

وعد اللّهُ... اجر عظیم

48- بشارت به پیروان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بشارت دادن پیروان قرآن و خداترسان به مغفرت و اجر ارزشمند و پر ب های الهی

من أتبع الذكر و خشی الرحمن بالغیب فبشّره بمغفره و أجر کریم

ص: 432

49- بشارت به پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 4, 3, 2

2_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به تأمین سلامتی و نزول نعمت های پرخیر و برکت نوید داد .

قیل ی نوح اهبط بسلمنا و برکت علیک

هر چند نوح(ع) مورد خطاب است و فرمان و اجازه فرود متوجه اوست، ولی به قرینه مقام می توان گفت: خطاب «اهبط...» متوجه همراهان آن حضرت نیز می باشد و «باء» در «بسلام» برای مصاحبت است. بنابراین آیه شریفه چنین معنا می شود: «یا نوح اهبط أنت و من معک...؛ تو و پیروانت فرود آید در حالی که همراه و قرین سلامت، امنیت و برکت خواهید بود».

3_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به مصونیت از عذاب های دنیوی و اخروی و بهره مند شدن از نعمتهایی سعادت آفرین نوید داد .

اهبط بسلمنا... و أمم سنمتعهم ثم یمسهم منا عذاب أليم

مقابله «سلام» با «عذاب أليم» حکایت از آن دارد که مراد از «سلام» مصونیت از عذابهایی دنیوی و اخروی است. تعبیرکردن از نعمت و موهبت های دنیوی به «برکت» در جانب اهل ایمان و تبدیل آن به «متاع» در جانب کفر پیشگان، اشاره به این نکته دارد که: نعمتهای ارزانی شده به مؤمنان، برای آنان سعادت آفرین است و موهبت های عطاشده به کفر پیشگان، فاقد این خصیصه است.

4_ به وجود آمدن امتیاهی مؤمن و موحد از نسل نوح و یارانش ، نوید خداوند به آن حضرت

علی أمم ممن معک

«من» در «ممن» ابتدائی است. بنابراین «أمم ممن معک»؛ یعنی ، امتیاهی که از همراهان تو نشأت خواهند گرفت و از آن جا که برخی از همراهان نوح ، فرزندان او بودند ، در برداشت «نسل نوح» نیز آورده شد.

50- بشارت به پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 9

9_ شعیب (ع) ، مؤمنان به رسالت خویش را به داوری خداوند و پیروزی بر کافران نوید داد .

فاصبروا حتی یحکم الله بیننا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ نقش ملائکه در جنگ بدر ، تنها بشارت به پیروزی و اطمینان دادن به مؤمنان بود ، و نه اقدامی عملی در قتل مشرکان .

و ما جعله الله إلی بشری و لتطمئن به قلوبکم

ضمیر در «جعله» و «به» به امداد که از «أنی ممدکم» استفاده می شود، بر می گردد و کلمه «بشری» مفعولٌ له برای «جعل» است.

ص: 433

2_ قلب های مجاهدان بدر تا پیش از بشارت پیروزی، آکنده از اضطراب و پریشانی بود.

لتطمئن به قلوبکم

واژه اطمینان به معنای آرامش خاطر پس از اضطراب و پریشانی خاطر است. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 5

5_ پیروزی بیست مؤمن مقاوم بر دویست دشمن و صد مؤمن مقاوم بر هزار دشمن نویدی تضمین شده از جانب خداوند

إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین و إن یکن منکم مائه یغلبوا ألفا

بیان دستور به پایداری و پیروزی بر دشمن در قالب جمله خبری می تواند نویدی به تحقق آن دستور در خارج باشد. بنابراین جمله «یغلبوا»، یعنی باید پیروز شوید که خواهید شد.

51- بشارت به پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 11

11_ نوید خداوند به ظهور و پیشرفت و پیروزی قریب الوقوع اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علم رغم استهزای کافران صدر اسلام

فسوف تأتیهم أنبؤا ما كانوا به یتستهزءون

مراد از «یأتیهم أنبؤا ما كانوا»، می تواند تحقق اموری مانند پیروزی اسلام باشد که کفار آن را به مسخره گرفته و تکذیب می کردند.

52- بشارت به تابعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 11

11_ بشارت خداوند به مهاجران و انصار و تابعان نیک کردار، به مهیّا بودن بهشت برای آنان

أعد لهم جنت تجری تحتها الأنهر

53- بشارت به نلاوت کنندگان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 12

12 - بشارت به عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار ، مبنی بر تجارتی از بین رفتنی (

ص: 434

بهشت برین) از ناحیه خداوند

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

«بوار» (ریشه «لن تبور») به معنای شدت کسادی است و از آن جا که کسادی شدید موجب فساد و نابودی می شود، این واژه در معنای «هلاک» به کار می رود (برگرفته از مفردات راغب).

54- بشارت به جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 114 - 2

2_ فرعون به ساحران بشارت داد که در صورت پیروزی علاوه بر دریافت پاداشی گران، از مقربان درگاهش خواهند شد.

قال نعم وإنكم لمن المقربين

55- بشارت به حسن فرجام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 2 - 6

6_ پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار مژده دادن به موحدان و بشارت دادن آنان به عاقبتی خوش

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ .. بشیر

56- بشارت به حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 20

20 - بشارت خداوند به حق پذیران و صاحبان عقل و خردناب، به داشتن آینده سعادت‌مندانانه

فبشّر عباد . الذين يستمعون القول ... و أولئك هم أولوا الألباب

57- بشارت به داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- بشارت خداوند به داوود (ع) و قومش ، مبنی بر اعطای پاداش عمل صالح به آنان

اعملوا صـ لِحًا اِئِي بما تعملون بصير

ص: 435

یادآوری آگاه بودن خدا از عمل داوود(ع) و قومش، پس از سفارش آنان به انجام عمل صالح، می تواند به منظور این حقیقت باشد که عمل صالح آنان نادیده گرفته نشده و پاداش خواهد داشت.

58- بشارت به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 14

14 - رهبران دینی باید صبر پیشگان را به بهره مند شدن از رحمت های الهی بشارت دهند .

و بشر الصبرین

59- بشارت به زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 39 - 1,4,5

1 _ فرشتگان متعددی ، رساننده پیام بشارت الهی به زکریا

فنادته الملئکه . . . یبشرك

4 _ بشارت اعطای یحیی به زکریا ، در اجابت درخواست ذریه پاک از خداوند

فنادته الملئکه . . . انّ الله یبشرك بیحیی

5 _ زکریا به هنگام نماز در محراب ، بشارت اعطای یحیی را دریافت .

و هو قائم یصلی فی المحراب انّ الله یبشرك بیحیی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 41 - 1,4,6,8,16

1 _ زکریا از پروردگار ، نشانه تحقق بشارت اعطای ذریه را درخواست کرد .

قال ربّ اجعل لی ایه

4 _ ناتوانی زکریا بر تکلم تا سه روز ، نشانه الهی بودن بشارت اعطای فرزند به وی

قال رب اجعل لی ایه قال ایتک الا تکلم الناس ثلثه ایام

درخواست آیه و نشانه (اجعل لی ایه) از سوی زکریا، برای تشخیص الهی بودن بشارت بوده است.

6_ قدرت زکریا تنها بر ذکر و تسبیح خداوند ، نشانه الهی بودن بشارتی که دریافت کرده بود . *

قال ایتک الا تکلم الناس . . . و اذکر ربک کثیراً و سبح

بنابراینکه «اذکر» به معنای ذکر لسانی باشد.

8_ اشتیاق زکریا به دانستن زمان تحقق بشارت الهی و درخواست نشانه ای برای آن *

قال رب اجعل لی ایه

ص: 436

به نظر می‌رسد که نسبت به اصل بشارت (فرزنددار شدن) اطمینان داشته است، چون ملائکه به آن تصریح کرده‌اند، بنابراین، تنها نشانه‌ای را برای زمان تحقق آن بشارت از خداوند درخواست کرده بود.

16_ زکریّا، با توجه به امکان غیر الهی بودن بشارت اعطای یحیی به وی، از خداوند درخواست نشانه کرد.

انّ الله یشکر بیحیی . . . قال ربّ اجعل لی ایه

امام صادق (ع): ان زکریّا لما دعا ربّه ان یهب له ذکراً فنادته الملائکه بما نادته به احبّ ان یعلم ان ذلک الصوت من الله . . . و ذلک قول الله: «ربّ اجعل لی آیه...».

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 172، ح 43؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 283، ح 11.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 7 - 2

2- خداوند زکریا را بشارت داد که به او پسری عطا خواهد کرد.

ی- زکریا انا نبشک بغل-م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 8 - 1

1- بشارت فرزند به زکریا (ع) در روزگار پیری و فرتوتی وی و نازایی همسر، برای او نویدی شگفت آور بود.

انّی یکون لی غل-م و کانت امرأتی عاقراً و قد بلغت من الکبر عتیاً

«انّی»، یعنی چگونه و از چه راهی؟ (مصباح). «عتیاً» جمع «عات» از ماده «عتوّ» (از حد گذشتن) است و مفاد جمله «قد بلغت...» این است که من از نظر پیری به افرادی رسیده‌ام که در کهن سالی از حد گذشته‌اند. برخی اهل لغت «عتیاً» را مصدر و به معنای خشک و انعطاف ناپذیر شدن مفاصل و استخوان‌ها دانسته‌اند (الکشاف). مفاد جمله در این صورت این است که من از اثر پیری به خشکیده شدن اعضای بدنم رسیده‌ام.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 9 - 1

1- خداوند، زکریا (ع) را بر فراهم آوردن زمینه تولد یحیی (ع) - به رغم سال خوردگی وی و نازایی همسرش - مطمئن ساخت.

جمله «قال کذلک»؛ یعنی، «قال الله الأمر کما وعدتک» یا «قال الله الأمر کما قلت»؛ در صورت اول، _ خداوند بر وعده سابقش تأکید می‌ورزد که «ای زکریا همان گونه که گفته ام تو _ به هر کیفیت _ دارای پسر خواهی شد و در صورت دوم، خداوند موانع تولد یحیی را تصدیق کرده است؛ یعنی، «واقعیت همان است که تو گفتی و اسباب عادی برای تولد یحیی فراهم نیست، _ ولی خدای تو گفته است: این کار بر من آسان است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 10 - 5

ص: 437

10 - نوید خداوند به امکان رفع مشکل زنان مطلقه و همسرانشان ، در صورت رعایت تعالیم و رهنمود های الهی

لینفق ذو سعه من سعته . . . سیجعل الله بعد عسر يسرا

ص: 438

62- بشارت به صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 13، 14

13 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار اعلام بشارت های الهی به صبر پیشگان

و بشر الصبرین

14 - رهبران دینی باید صبر پیشگان را به بهره مند شدن از رحمت های الهی بشارت دهند .

و بشر الصبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 157 - 7

7 - نیل به هدایت و دستیابی به رحمت و الطاف الهی ، بشارت و مژده خداوند به صبر پیشگان راه ایمان

و بشر الصبرین . . . أولئک ... هم المهتدون

جمله «أولئک علیهم . . .» می تواند بیانگر بشارت و مژده ای باشد که «و بشر الصابرين» بدان اشاره داشت؛ یعنی: بشرهم بأن علیهم صلوات و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 10

10 - هجرت کنندگان مجاهد و صابر ، بشارت داده شده به مغفرت و رحمت گسترده الهی

ثم إن ربک للذین هاجروا . . . إن ربک من بعدها لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 11

11 - فرشتگان ، بشارت دهنده موحدان پایدار بر حق ، به بهشت موعود

و أبشروا بالجنّة الّتی کنتم توعدون

«الإبشار» (مصدر «أبشروا»)) به معنای مسرور بودن است. بنابراین «أبشروا بالجنة»؛ یعنی، به بهشت مسرور و خوشنود باشید.

63- بشارت به صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 40 - 2

2- نزدیک بودن زمان نزول عذاب ، نوید خداوند به نخستین پیامبر پس از نوح

قال عمّا قليل ليصبحنّ نـدمين

ص: 439

64- بشارت به صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 25 - 12

12- خداوند نویدبخش انسان های صالح ، به غفران لغزش های ناخواسته آنان در حقوق والدین

رَبِّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنَّ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّه كَانَ لِلأَوَّابِينَ غَفُورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 1

1 - فضل و بخشش بی کران الهی در بهشت ، بشارت خداوند به مؤمنان نیک کردار

و الذين آمنوا وعملوا الصالحات .. ذلك الذي يبشّر الله عباده الذين آمنوا وع

«ذلك» اشاره به بهشت و تفضل الهی دارد که در آیه قبل ذکر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 15 - 12

12 - معاد ، نویدی به مؤمنان صالح و هشدار به کافران بدکردار

من عمل صالحًا فلنفسه و من أساء فعليها ثمّ إلى ربّكم ترجعون

پیام آیه شریفه، نوید به نیکوکاران و هشدار به بدکاران است. تعبیر «ثمّ إلى ربّكم...» نیز _ که اشاره به معاد دارد _ در راستای همین معنا آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 13

13- قرآن ، بیم دهنده به ستمکاران و بشارت دهنده به نیک کرداران

لينذر الذين ظلموا وبشرى للمحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- نوید الهی به ورود مؤمنان نیک کردار، به باغ های بهشت با تکریم و اجلال

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ

واژه «یدخل» و اسناد فعل به خداوند، می رساند که مؤمنان با تکریم و اجلال و در سایه لطف و اراده الهی، گام در بهشت می نهند.

65- بشارت به عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 440

11_ نوید الهی به سرافرازی خردمندان مؤمن و پیروزی آنان بر دشمنان دین

رَبَّنَا وَاتْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰی رَسَلِكْ وَلَا تَخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ

«یوم القیمه»، ظرف برای «لا تخزنا» است. بنابراین مراد از «ما وعدتنا»، نویدهای دنیوی خواهد بود که از مصادیق روشن آن به قرینه «لا تخزنا»، خوار نگشتن در دنیا است؛ و این نوید برای مؤمنان تنها با پیروزی بر دشمنان دین تحقق می یابد.

20_ ایمان، زمینه تحقق نوید های الهی به خردمندان و رهایی از خواری و خذلان اخروی

فَاَمَّا رَبَّنَا .. رَبَّنَا وَاتْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰی رَسَلِكْ وَلَا تَخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ

با توجه به اینکه «اتنا» عطف است بر «اغفر لنا»، در جمله «فامّا ربّنا فاغفر لنا»، معلوم می شود که خردمندان انتظار برآورده شدن دعا و خواست خویش را، بر ایمانشان به ربوبیت خداوند مترتب ساختند.

22_ خوار نگشتن و رسوا نشدن در قیامت، با ارزشترین نوید الهی به خردمندان مؤمن

اتنا ما وعدتنا .. فلا تخزنا ... انك لا تخلف الميعاد

جمله «انك ..» پس از جمله «و لا تخزنا»، دلالت می کند که عدم خواری، از وعده های الهی به خردمندان مؤمن است. بنابراین عطف «لا تخزنا» بر «اتنا ما وعدتنا»، عطف خاص بر عام است و دلالت بر اهمیت برتر معطوف (لا تخزنا) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 6

6_ تضمین تحقق وعده های الهی به خردمندان مؤمن و تضمین رهایی آنان از خواری در قیامت

رَبَّنَا اتْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰی رَسَلِكْ وَلَا تَخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ .. فَاَسْتَجَابَ لَهُمْ رَبَّهُمْ

66- بشارت به علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 12

12 - بشارت به عالمان خدا ترس، تلاوتگر قرآن، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار، مبنی بر تجارتی از بین رفتنی (بهشت برین) از ناحیه خداوند

إنّما يخشى الله من عباده العلم-وا . .. إنّ الذين يتلون كتـب الله و أقاموا الصل

«بوار» (ریشه «لن تبور») به معنای شدت کسادی است و از آن جا که کسادی شدید موجب فساد و نابودی می شود، این واژه در معنای «هلاک» به کار می رود (برگرفته از مفردات راغب).

67- بشارت به قوم داود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 9

ص: 441

9- بشارت خداوند به داوود (ع) و قوش، مبنی بر اعطای پاداش عمل صالح به آنان

اعملوا صـ لِحًا اِثَى بِمَا تَعْمَلُونَ بِصِير

یادآوری آگاه بودن خدا از عمل داوود(ع) و قوش، پس از سفارش آنان به انجام عمل صالح، می تواند به منظور این حقیقت باشد که عمل صالح آنان نادیده گرفته نشده و پاداش خواهد داشت.

68- بشارت به قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 13، 8

8- نزول باران های فراوان، در صورت پرهیز از شرک و گرایش به توحید و پرستش خدا، از نوید های هود (ع) به قوم خویش

و یـ قوم استغفروا ربکم ثم توبوا الیه یرسل السماء علیکم مدرارًا

فعل مضارع «یرسل» به اصطلاح در جواب فعل امر (استغفروا ربکم ثم توبوا الیه) قرار گرفته و با «إن» شرطیه مقدر مجزوم شده است؛ یعنی: «إن تستغفروا و توبوا یرسل...»؛ اگر استغفار کنید و به سوی خدا حرکت کنید، او ابرهای پر باران را برای شما خواهد فرستاد».

13- هود (ع) مردم خویش را در صورت استغفار از گناهان، گرایش به توحید و پرستش خدا، به افزایش نیرو و توانشان بشارت داد.

و یـ قوم استغفروا ربکم ثم توبوا الیه... یردکم قوه الی قوتکم

«یردکم» عطف بر «یرسل» و جواب برای شرط مقدر می باشد؛ یعنی: «إن تستغفروا... یردکم؛ اگر استغفار کنید و... خداوند نیروی شما را افزایش می دهد».

69- بشارت به کاروان یابنده یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 4

4- آب آور کاروان، از یافتن یوسف (ع) شادمان و شگفت زده شد و آن را به همسفران خویش بشارت داد.

قال یـ بشری هذا غلـم

70- بشارت به مادر یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11_ یوسف (ع) به پدر و مادر و بستگانش نوید داد که به خواست خدا در مصر، از امنیت برخوردار بوده و از عواقب قحطی درامان

ص: 442

خواهند بود .

قال ادخلوا مصر إن شاء الله آمنين

«آمن» (مصدر آمین) به معنای هراس نداشتن و برخوردار بودن از اطمینان خاطر است _ که به مناسبت زمان (دوران قحطی) و مکان (ورود به مملکت دیگران) _ مصداق بارز از امنیت ، دغدغه معاش نداشتن و درامان بودن از ناحیه حکومت است.

71- بشارت به متخلفان از مسافرت به حدیبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 10

10 - نوید الهی به اعطای پاداشی نیک به اعراب متخلف از حدیبیه ، در صورت نبرد صادقانه با دشمنان نیرومند اسلام

فإن تطيعوا يؤتكم الله أجراً حسناً

72- بشارت به متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 198 - 12

12 _ بهشت و بشارت خلود در آن ، تنها بخشی از ضیافت الهی برای تقوایندگان است .

نزلا من عند الله

کلمه «نزل»، به چیزهایی گفته می شود که در آغاز ورود میهمان برای پذیرایی از وی فراهم می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 4

4 _ بشارت های خداوند به مؤمنان متقی ، موجب رفع ترس و اندوه آنان است .

ألا إن أولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون. الذين آمنوا و كانوا يتقون. لهم

جمله «لهم البشرى» می تواند تعلیل برای جمله «لا خوف عليهم ولا هم يحزنون» باشد ؛ یعنی، چون اولیای خدا در دنیا دریافت بشارت می کنند، خوف و حزن از آنان رخت برمی بندد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ بهشت ، وعده و نوید خداوند به تقوایندگان

مثل الجنة التي وعد المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 443

10- فرشتگان، به هنگام قبض روح تقوایندگان، حامل پیام سلامتی و خوشحالی برای آنانند.

الْمُتَّقِينَ . الَّذِينَ تَتَوَفَّوهُمْ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 6

6- بشارت به پرهیزگاران و انداز دشمنان متعصب و سرسخت دین، از اهداف قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لَتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا

«لُدًّا» جمع «الُدِّ» است و «قوماً لُدًّا»؛ یعنی، مردمی در اوج سرسختی و لجاجت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 73 - 10

10 - بشارت دربانان بهشت به تقوایندگان، مبنی بر در امنیت و سلامت بودن آنان در بهشت جاویدان

وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که عبارت «قال لهم خزنتها سلام»، جمله اخباری باشد؛ یعنی، درصدد اخبار از آینده تقوایندگان در بهشت و در واقع بشارت به ایشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 68 - 4

4 - بشارت خداوند به تقوایندگان، مبنی بر مصونیت آنان از هرگونه خوف و اندوه در قیامت

يَعْبَادِ لَا خَوْفَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 21 - 1

1 - نوید الهی به ملحق گشتن نسل مؤمن تقوایندگان، به ایشان در بهشت

و الذين ءامنوا و اتبعتهم ذرّيتهم بايمـن الحقنا بهم ذرّيتهم

73- بشارت به مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 125 - 7

7_ نزول پنجهزار فرشته امدادگر ، مژده ای به مؤمنان پیکارگر صابر و تقوایپیشه در جنگ بدر

ان تصبروا و تتقوا .. یمددکم ربکم بخسمة الاف من الملئکه

ص: 444

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 126 - 2

2_ نیاز پیکارگران به بشارت و تقویت روحیه و آرامش دل ، برای پیروزی بر دشمنان

و ما جعله الله الا بشری لکم و لتطمئن قلوبکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 8

8_ خداوند نوید بخش ظهور مجاهدانی نستوه ، محبوب خدا و دوستدار وی ، متواضع در برابر مؤمنان و سرافراز بر کافران

فسوف یأتی الله بقوم . . . و لایخافون لومه لائم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 23

23_ مژده خداوند به مجاهدان و معامله گران جان و مال خویش در قبال بهشت

فاستبشروا بیعکم الذی بايعتم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 10

10- هجرت کنندگان مجاهد و صابر ، بشارت داده شده به مغفرت و رحمت گسترده الهی

ثم ان ربک للذین هاجروا . . . ان ربک من بعدها لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 8 - 3

3- ذلت و ناکامی نهایی کافران ، نویدی به مؤمنان مجاهد

و الذین کفروا فتعسأ لهم و أضلّ أعم لهم

با توجه به ارتباط آیات _ که جهت گیری اصلی آن، دعوت از مؤمنان به جهاد در راه خدا علیه کافران است _ از جمله «فتعسأ..» مطلب

بالا استفاده می شود.

74- بشارت به محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 17

17- انذار های الهی ، متوجه کمترین گناه و ظلم و بشارت های او مخصوص پاداران بر طریق ارزش ها *

لینذر الذین ظلموا و بشری للمحسنین

خداوند، برای انذار صرف ظلم را کافی شمرده است؛ زیرا با یک ظلم عنوان «الذین ظلموا» صدق می کند. ولی در زمینه بشارت،

ص: 445

واژه «محسنین» را به کار برده است و این عنوان بر کسانی صدق می کند که متخلق به ارزش ها باشند. آیه بعد (ثم استقاموا) مؤید این معنا است).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 13 - 6

6- یکتاپرستان استوار بر طریق حق ، همان محسنان مورد بشارت قرآن اند .

و بشری للمحسنین . إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا

از ارتباط این آیه با ذیل آیه قبل، مطلب یاد شده استفاده می شود.

75- بشارت به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 5

5 - دفع شر یهودیان و نصرانیان از جامعه اسلامی ، وعده و نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإنما هم في شقاق فسيكفيكهم الله و هو السميع العليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 6

6 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به تغییر قبله و جایگزینی آن با قبله ای که فراهم کننده خشنودی او بود ، نوید داد .

فلنولينك قبله ترضيها

«نولیه» (مصدر نولی) به معنای گردانیدن است. بنابراین «فلنولينك...»؛ یعنی، تو را به قبله ای که مایه خشنودیت است، می گردانیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 11

11_ خداوند تسلی دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) با بشارت به پدیدار شدن مؤمنانی پایدار، علی رغم کفر مشرکان مکه

فإن يكفر بها هؤلاء فقد و كلنا بها قوما ليسوا بها بكفرين

10_ شکست کافران عصر بعثت و حاکمیت دین اسلام بر سرزمین آنان ، نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و تمت کلمت ربک

هدف از مخاطب قرار دادن پیامبر (ربک) در بیان پیروزی مستضعفان بنی اسرائیل و نابودی مستکبران، مژده پیروزی اسلام و مسلمانان و نابودی کفر و کفرپیشگان مستکبر است.

ص: 446

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 57 - 3

3_ خداوند پیش از وقوع نبرد ، تسلط مسلمانان بر یهودیان را بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت داد .

فإما تتقنهم فى الحرب

برداشت فوق مبتنی بر مطالبی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 10، 4

4_ بیان سرگذشت های مهم تاریخ بشر برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از نوید های خداوند به آن حضرت

تلک من أنباء الغیب نوحیها إلیک

برداشت فوق ، مبتنی بر این احتمال است که ضمیر در «نوحیها» به «أنباء الغیب» برگردد. فعل «نوحی» به صورت مضارع مؤید این احتمال است.

10_ غلبه ایمان بر کفر و موفقیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت ، از نوید ها و بشارت های خداوند به آن حضرت

فاصبر إن العقبه للمتقین

بیان پیروزی اهل ایمان و از میان رفتن کفرپیشگان در شرح داستان نوح(ع) می رساند که مصداق مورد نظر برای «العاقبه» (فرجام نیک) پیروزی ایمان بر کفر است و از آن جا که خطاب متوجه پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، جمله فوق ناظر به پیروزی اسلام بر کفر و موفقیت پیامبر(صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 122 - 3

3_ خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را به فرجامی نیکو بشارت داد .

وقل . . . إنا منتظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 2

2- نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر دفع شرّ استهزا کنندگان آن حضرت و قرآن

إنا كفینک المستهزئین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 96 - 5

5- نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پیشبرد اهداف و موفقیت آن حضرت در رسالت خویش به گونه ای که مشرکان و دشمنان آن را لمس کرده و نظاره کنند .

إنا كفینک المستهزئین . الذین يجعلون مع الله إلهاً اخر فسوف يعلمون

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که مفعول «یعلمون» موفقیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در رسالت خویش باشد که با بطلان و شکست

ص: 447

راه مشرکان و دشمنان همراه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 7

7- بشارت خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسیدن به مقامی پسندیده و ارجمند در پرتو تهجد و شب زنده داری

فتهجد . . . عسی أن یبعثک ربک مقامًا محمودًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 5

5 - نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر دگرگون ساختن وضع مکه و غلبه دادن توحید و ایمان بر شرک و کفر (به هنگام بازگرداندن مجدد وی به آن شهر)

لراذک إلی معاد

«معاد» در آیه، نکره موصوفه است که صفت آن حذف شده و تقدیر آن چنین است: «لراذک إلی معاد غیر ما هو الآن؛ ترا به شهری بازمی گرداند که وضع آن غیر از وضعی باشد که الآن دارد». بنابراین تعبیر یاد شده به بازگشت فاتحانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مکه و دگرگون شدن اوضاع آن شهر با ورود آن حضرت اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 7

7- بیان هلاکت فرعونیان و نجات بنی اسرائیل از سوی خداوند ، پیامدار تهدید برای مشرکان و نویدی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

و لقد نجینا بنی اسرائیل . . . بلـوا مبین

با توجه به این که آیات گذشته، در زمینه رویارویی مشرکان و مؤمنان بود؛ طرح سرگذشت فرعونیان و بنی اسرائیل، پیامدار مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 10

10- نوید الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در شرایط سخت رسالت ، درباره جهانی شدن پیام و قوانین مکتب آن حضرت

هو الذی أرسل رسوله بالهدی . . . لیظهره

با توجه به این که آیه شریفه در شرایطی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده که مشرکان مکه، مانع ورود مسلمانان به مسجد الحرام بودند؛ برداشت بالا قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 11 - 7

7 - نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر شکست قریب الوقوع تکذیب کنندگان و بدگویان

و مهلهم قليلاً

ص: 448

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 6 - 5

5 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به حافظ قرآن شدن بشارت داده و به آن حضرت اطمینان داد که هرگز آن را فراموش نخواهد کرد .

فلاتنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 2 - 1,2

1 - وارد شدن فوج فوج مردم به دین اسلام ، نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجًا

2 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت داد که فتح مکه را درک خواهد کرد و استقبال قبایل عرب را از اسلام ، به چشم خود خواهد دید .

و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجًا

76- بشارت به مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 42 - 1

1 _ مژده ملائکه به مریم (س) در برگزیدگی او از طرف خداوند

و اذ قالت الملائکه یا مریم انّ الله اصطفیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 45 - 4,3,1

1 _ سخن گفتن ملائکه با مریم و بشارت به او ، درباره عیسی (ع)

اذ قالت الملائکه یا مریم انّ الله یشرک بکلمه منه اسمه المسيح عیسی ابن مریم

3_ بشارت تولد عیسی (ع) به مریم (س) از جانب خداوند ، توسط فرشتگان

اذ قالت الملائكة يا مريم انّ الله يبشرك بكلمه .. عیسی ابن مریم

4_ عظمت و اهمیّت بشارت اعطای عیسی به مریم

اذ قالت الملائكة يا مريم انّ الله يبشرك

چون جمعی از فرشتگان این بشارت را آوردند و نه یک فرشته، عظمت و اهمیّت آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 46 - 6، 2

2_ بشارت خدا به مریم ، در مورد زنده ماندن عیسی (ع) تا میانسالی

بیشک .. و یکلم الناس ... و کهلا

ص: 449

«کهل» به معنای میانسالی است. (مجمع البيان)

6- صلاح و شایستگی عیسی (ع) ، مژده خداوند به مریم

بیشتر بکلمه منه .. و من الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 47 - 1

1- شگفتی مریم از بشارت اعطای عیسی (ع) ، به او به اینکه مردی با او تماس نداشته است .

قالت ربّ ائی یکون لی ولد ولم یمسنی بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 17 - 14

14- «قال الباقر (ع) : إنّها (مریم) بشرت بعیسی فیینا هی فی المحراب إذ تمثّل لها الروح الامین بشراً سوياً ;

امام باقر(ع) فرمود: همانا او (مریم) به ولادت عیسی(ع) بشارت داده شد، پس در حالی که در محراب بود، ناگهان روح الامین به شکل انسانی کامل اندام بر او ظاهر گشت».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 1

1- حضرت مریم (س) از دریافت خبر داشتن پسر ، بدون تماس با هیچ بشری شگفت زده شد .

قالت ائی یکون لی غلـم ولم یمسنی بشر

«ائی» ادات استفهام و به معنای «کیف» (چگونه؟) و یا «من این» (از کجا؟) است و در هر صورت، حاوی تعجب نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 24 - 5

5- عیسی (ع) در بدو تولد ، مادرش مریم (س) را به روان شدن جویباری در پایین دست او بشارت داد .

فنادی_ها .. قد جعل ربّک تحتک سرّياً

77- بشارت به مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 17

17 - خداوند ، مسلمانان را به آمدن حکمی جدید درباره توطئه گران اهل کتاب (مبارزه با آنان) نوید داد .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

مراد از «حتی یأتی اللّٰه بأمره» (تا آن گاه که خدا فرمان خویش را صادر کند)، به قرینه مقابله آن با عفو و گذشت، فرمان جهاد و مبارزه است.

ص: 450

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 114 - 19

19 - سرکوبی کفرپیشگان مسلط بر مساجد عصر بعثت و گرفتار شدنشان به خواری و ذلت ، از اخبار غیبی قرآن و از نوید های خدا به مسلمانان

لهم فی الدنيا خزی

چنانچه گذشت، آیه شریفه اشاره به قضایای صدر اسلام و بازداری مسلمانان از ورود به مسجد الحرام و مانند آن دارد . با توجه به این حقیقت، جمله «لهم فی الدنيا خزی» نویدی است به مسلمانان که کفرپیشگان مانع از ورود به مساجد، به خواری و ذلت گرفتار خواهند شد، که به مناسبت مورد، مقصود از خواری و ذلت، کوتاه شدن دست آنان از مساجد اسلامی و سیطره مسلمانان بر آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 31 - 13

13 _ محبت و غفران الهی ، بشارتی به پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فَاتَّبِعُونِي يَحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 17

17 _ نوید خداوند به حمایت از مسلمانان در برابر دشمنان دین با فراهم آوردن پیروزی با امداد های غیبی برای آنان

فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنَّ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 6,7

6 _ خداوند بی ثمر ماندن تلاش های حق ستیزانه کفران قریش را به مسلمانان صدر اسلام بشارت داد .

ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةٌ ثُمَّ يَغْلِبُونَ

7 _ خداوند با خبری غیبی ، شکست کفار قریش را به مسلمانان صدر اسلام بشارت داد .

ثُمَّ يَغْلِبُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 19

19- علم ، مقدمه هدایت و هدایت ، زمینه ساز جلب رحمت الهی و رحمت ، موجب بشارت و سرور مسلمانان حقیقی است .

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که ترتیب در آیه، ترتیب رتبی باشد؛ یعنی، هر یک از آنها مقدمه دیگری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 451

9- قرآن و آیات آن ، دربردارنده هدایت و بشارت برای مسلمانان

و هدی و بشری للمسلمین

10- تثبیت ایمان مؤمنان و هدایت و بشارت به مسلمانان ، از اهداف نسخ و تغییر پیام های الهی و نزول تدریجی آیات قرآن

و إذا بدلنا آیه مکان آیه .. . قل نزلہ ... لیثبت الذین ءامنوا و هدی و بشری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 18 - 4

4 - نوید خداوند به امت اسلامی در برخورداری از حکومت ، اقتصاد شکوفا و شرافت ، در پرتو تعالیم قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

و لقد ءاتینا بنی اسرائیل .. . ثم جعلنک علی شریعه من الأمر

واژه «الأمر» در این آیه همانند واژه «الأمر» در آیه قبل می تواند نظر به کتاب، حکومت، نبوت، رزق پاکیزه و فضیلت اجتماعی داشته باشد. در این صورت تعبیر «جعلناک علی شریعه من الأمر»، نوید به بهره مندی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و امتش از آن مواهب خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 21 - 3

3 - نوید الهی ، به فزونی مداوم قدرت مسلمانان و دستیابی ایشان به فتوحاتی برتر از تصور آنان

و آخری لم تقدرُوا علیها قد أحاط اللّٰه بها

برداشت یاد شده در صورتی است که مراد از «لم تقدرُوا..» این باشد که شما الان قادر به پیش بینی آن نیستید؛ چون نه توان آن را در خود سراغ دارید و نه زمینه آن را فراهم می بینید؛ ولی خداوند براساس احاطه علمی خود، این هر دورا می داند و به شما نوید می دهد.

78- بشارت به مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 12

12 - نوید خدا به مسلمانان صدر اسلام به امداد های غیبی و شکست ذلت بار شرک پیشگان پیمان شکن

واعلموا... أن الله مخزي الكافرين

تهدید مشرکان پیمان شکن صدر اسلام به شکست و خواری در واقع نویدی بود به مسلمانان به اینکه در صورت شروع جنگ، خداوند آنان را با امدادهای غیبی خود کمک فرموده و پیروز خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 41

ص: 452

41- نوید الهی به مؤمنان صدراسلام ، نسبت به پیروزی شگفت آور و روزافزون آنان

كزرج أخرج شطَه فـ ازره . . لیغیظ بهم الكفار

این آیات، در طلعه پیروزی های مسلمانان نازل شده و بشارت پیروزی های فزون تر را به مسلمانان داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ بشارت خداوند (قریب الوقوع بودن فتح مکه) ، به مسلمانان مشتاق و منتظر

وَأُخْرَى تَحِبُّونَهَا . . وِبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

79- بشارت به مسلمانان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 12 - 7

7- ترسیم شرایط امیدبخش آینده ، برای مسلمانان مدینه از سوی خداوند

وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ . . لِيُوَلِّتِ الْأَدْبُرَ ثُمَّ لَا يُنصِرُونَ

لحن آیه شریفه، نویدبخش مؤمنان، در مقابله با توطئه های یهود و منافقان است.

80- بشارت به مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 49 - 1

1_ یوسف (ع) فرارسیدن سالی پر باران و سرشار از نعمت را در پی سپری شدن هفت سال قحطی ، به مردم و حکومت مصر بشارت داد

ثم يأتي من بعد ذلك عام فيه يغاث الناس

فعل «یغاث» ممکن است از غیث (باران) مشتق شده و محتمل است از غوث (یاری کردن) گرفته شده باشد. در صورت اول «یغاث الناس» ؛ یعنی، بر مردم باران نازل می شود و در صورت دوم ؛ یعنی، مردم یاری می شوند. بر هر مبنا بشارت به پایان قحطی و شروع آبادانی است.

81- بشارت به مصلحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 220 - 14،15

ص: 453

14 - تشویق اصلاحگران امور ایتم و تضمین اجر آنان ، از جانب خداوند

قل اصلاح لهم خیر .. و الله یعلم المفسد من المصلح

15 - تهدید مصلح نما های مفسد و بشارت به مصلحان واقعی ، از جانب خدا

و الله یعلم المفسد من المصلح

82- بشارت به مطیعان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 19 - 11

11 - بشارت (مژده به مطیعان) و انذار (ترساندن گناهکاران) ، روح رسالت پیامبران الهی (ع) و شیوه تبلیغ آنان

فقد جاءکم بشیر و نذیر

83- بشارت به موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 2 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار مژده دار به موحدان و بشارت دادن آنان به عاقبتی خوش

ألاً تعبدوا إلاّ الله إننی لکم منه .. بشیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 11

11 - فرشتگان ، بشارت دهنده موحدان پایدار بر حق ، به بهشت موعود

و أبشروا بالجنّه الّتی کنتم توعدون

«الإبشار» (مصدر «أبشروا») به معنای مسرور بودن است. بنابراین «أبشروا بالجنّه»؛ یعنی، به بهشت مسرور و خوشنود باشید.

84- بشارت به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ خداوند به موسی (ع) بشارت داد که عصای وی پس از رها شدن، تمام ساخته های دروغین ساحران را خواهد بلعید.

أَنْ أَلْقَ عَصَاكَ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ

در برداشت فوق جمله «فإذا هي» . . .»، همانند «أَنْ أَلْقَ عَصَاكَ»، تفسیر «أوحینا» گرفته شده است. بر این مبنا تقدیر جمله

ص: 454

بدین صورت خواهد شد: اَلْقَ عَصَاكَ فَإِذَا الْقِيْتَهَا إِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 15

15 - خداوند نویدبخش موسی (ع) به استجابات دعایش برای سعادت بنی اسرائیل در دنیا و آخرت، به شرط رعایت تقوا، پرداخت زکات و ایمان به همه آیات الهی

فسأكتبها للذين يتقون ويؤتون الزكوة والذين هم بآياتنا يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 13

13 - نزول انجیل از نویدها و خبرهای غیبی خدا به موسی (ع)

یجدونه مکتوبا عندهم فی التوریه و الإنجیل

ظاهر این است که آیه مورد بحث حقایقی است که خداوند برای حضرت موسی (ع) بیان داشته است. بنابراین یاد کردن از انجیل خبری است غیبی که خداوند آمدن آن کتاب را به حضرت موسی (ع) نوید داده است.

85- بشارت به مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 25 - 1

1 - بشارت اهل ایمان به بهشت با توصیف و بیان نعمت های آن از وظایف تبلیغی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و بشر الذين آمنوا... و هم فيها خلدون

«أَنْ لَهُمْ...» به تقدیر حرف «باء»، متعلق به «بشّر» است؛ یعنی: «بشّر الذين آمنوا بأنّ لهم...»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 10

10 - قرآن، بشارت دهنده اهل ایمان به سعادت مندی آنان در دنیا و آخرت

«بشری» به خبری گفته می شود که در آن سرور و فرح باشد و در آیه شریفه به معنای بشیر (بشارت دهنده)، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 156 - 7

7 - بشارت الهی از آن مؤمنانی است که در برخورد با مشکلات و ناملایمات ، تسلیم قضای الهی باشند .

و بشر الصبرین . الذین إذا أصبتهم مصیبه قالوا إنا لله وإنا إليه راجعون

ص: 455

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 223 - 16

16 _ پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور بشارت به مؤمنانی که تقوا و حدود الهی را در زندگی زناشویی و محیط خانواده مراعات می کنند و با یکدیگر رفتاری پسندیده دارند .

نساؤکم حرث لکم . . . و اعلموا انکم ملاقوه و بشر المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 1

1 _ خداوند، تسلی بخش مؤمنان، با نوید جایگزینی مؤمنانی حقیقی به جای مرتدان

یا ایها الذین ءامنوا من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی اللّٰه بقوم یحبهم و یحبونه

بنابر اینکه جواب شرط «من یرتد . . .»، جمله ای محذوف همانند «فلا تحزنوا بارتداد» باشد، تسلی بخش استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 34 - 10

10 _ نوید الهی به نصرت مؤمنان در سایه صبر و مقاومت

و لقد کذبت . . . فصبروا علی ما کذبوا و أوذوا حتی أتهم نصرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 24

24 _ عزت و حکمت الهی، تضمین کننده تحقق وعده ها و بشارت های او به مؤمنان

أولئک سیرحمهم اللّٰه إن اللّٰه عزیز حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 112 - 18

18 _ مؤمنان راستین، شایسته دریافت بشارت خدا و رسولش

التَّابُونَ الْعَبْدُونَ . . . وَبَشَّرَ الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 2 - 6،14

6_ یم دادن به عامه مردمان (انذار) و مزده دادن به اهل ایمان (بشارت) رسالتی الهی بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أن أنذر الناس و بَشَّرَ الَّذِينَ ءَامَنُوا

14_ برخوردارى از جایگاه بلند و حسن سابقه در پیشگاه پروردگار ، بشارت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مؤمنان

و بَشَّرَ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ لَهُمْ قَدَمٌ صَدَقَ عِنْدَ رَبِّهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 456

4_ بشارت های خداوند به مؤمنان متقی ، موجب رفع ترس و اندوه آنان است .

ألا إن أولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون. الذين آمنوا وكانوا يتقون. لهم

جمله «لهم البشری» می تواند تعلیل برای جمله «لا خوف علیهم و لا هم یحزنون» باشد ؛ یعنی، چون اولیای خدا در دنیا دریافت بشارت می کنند، خوف و حزن از آنان رخت برمی بندد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 122 - 3,5

3_ خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را به فرجامی نیکو بشارت داد .

وقل . . . إنا منتظرون

5_ ابلاغ تهدید های خداوند به کفرپیشگان و رساندن بشارت های او به مؤمنان ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

وقل . . . وانتظروا إنا منتظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 10 - 4

4- تهدید کافران به عذاب دوزخ ، بشارتی به مؤمنان است .

و يبشر المؤمنين . . . و أن الذين لا يؤمنون بالآخرة أعتدنا لهم عذاباً أليماً

جمله «و أن الذین لایؤمنون بالآخره» عطف بر جمله «أن لهم أجراً كبيراً» است؛ یعنی، خدا دو بشارت به مؤمنان می دهد: 1- اجر بزرگ برای آنان، 2- آماده کردن عذاب برای کافران.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 103 - 5

5- بشارت فرشتگان به مؤمنان راستین و بهشتیان در قیامت ، به فرارسیدن روز موعود (قیامت)

ه_ذا یومکم الذی کنتم توعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 11

11 - نوید عزت و پیروزی به اهل ایمان و شکست و خواری کافران و مشرکان صدر اسلام

و من الناس من یحـدل.. .. ثانی عطفه... له فی الدنیا خزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 1 - 4

4 - سعادت اخروی ، بشارت اکید خدا به مؤمنان

قد أفلح المؤمنون

ص: 457

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 2 - 4

2 - تنها مؤمنان، از هدایت‌ها و بشارت‌های قرآن بهره‌مندند.

هدی و بشری للمؤمنین

4 - پیام هدایت قرآن، عام و برای همگان است و بشارت‌های آن، خاص و ویژه مؤمنان.

هدی و بشری للمؤمنین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «للمؤمنین» قید برای «بشری» باشد. بنابراین «هدی» از آن جهت که فاقد قید است، افاده عموم می‌کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 47 - 4

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف بود که مؤمنان را بشارت دهد به این که آنها از فضل بزرگ خدا، برخوردار خواهند بود.

و بشر المؤمنین بأن لهم من الله فضلاً كبيراً

4 - ایمان، موجب دریافت مژده‌ای ویژه برای برخورداری از تفضل خداوندی است.

و بشر المؤمنین بأن لهم من الله فضلاً كبيراً

چون بشارت دهی طبق آیه چهل و پنج از نقش‌ها و مسؤولیت‌های عمومی پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، این بشارت، مژده خاص و ویژه‌ای است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 1

1 - فضل و بخشش بی‌کران الهی در بهشت، بشارت خداوند به مؤمنان نیک‌کردار

و الذين آمنوا و عملوا الصالحات .. ذلك الذي يبشر الله عباده الذين آمنوا و

«ذلك» اشاره به بهشت و تفضل الهی دارد که در آیه قبل ذکر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 7

7- بیان هلاکت فرعونیان و نجات بنی اسرائیل از سوی خداوند ، پیامدار تهدید برای مشرکان و نویدی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

و لقد نجّنا بنی اسرائیل . . . بلْـؤا مبین

با توجه به این که آیات گذشته، در زمینه رویارویی مشرکان و مؤمنان بود؛ طرح سرگذشت فرعونیان و بنی اسرائیل، پیامدار مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 15 - 12

12 - معاد ، نویدی به مؤمنان صالح و هشدار به کافران بدکردار

من عمل صـلحاً فلنفسه و من أساء فعلیها ثمّ إلی ربکم ترجعون

ص: 458

پیام آیه شریفه، نوید به نیکوکاران و هشدار به بدکاران است. تعبیر «ثمَّ إلی ربکم...» نیز_ که اشاره به معاد دارد_ در راستای همین معنا آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 7

7 - مؤمنان در شرایط دشوار مکه، مورد نوید خداوند به برخورداری از اقتدار و حکومت *

و لقد آتینا .. الحکم

برداشت بالا با توجه به دو نکته زیر به دست می آید: الف) «الحکم» ممکن است به معنای حکومت و اقتدار باشد؛ ب) در آیات پیشین خداوند از مؤمنان مکه خواست تا در برابر مشکل آفرینی های مشرکان صبر پیشه کنند و در پی آن، سرگذشت بنی اسرائیل و برخورداری آنان از حکومت الهی را یاد آور شده است تا مؤمنان را امیدوار سازد که پس از تحمل مشکلات، نوبت حکومت فرا می رسد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 19 - 13

13- عدل الهی، در محاسبه اعمال، بشارتی به مؤمنان و هشدار به کافران

و لکلّ درجَت مّمّا عملوا .. و هم لایظلمون

«لکلّ» می تواند اشاره به هر گروه از مؤمن و کافر داشته باشد. براین اساس تعبیر «هم لایظلمون» برای مؤمنان نیک کردار، نویدی است که اعمالشان ضایع نخواهد شد و برای منکران معاد، هشدار است که ستمهایشان بی پاسخ نخواهد ماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 8 - 3

3- ذلت و ناکامی نهایی کافران، نویدی به مؤمنان مجاهد

و الذین کفروا فتعسّأ لهم و أضلّ أعم لهم

با توجه به ارتباط آیات_ که جهت گیری اصلی آن، دعوت از مؤمنان به جهاد در راه خدا علیه کافران است_ از جمله «فتعسّأ..» مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 12 - 1

1- نوید الهی به ورود مؤمنان نیک کردار، به باغ های بهشت با تکریم و اجلال

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ

واژه «یدخل» و اسناد فعل به خداوند، می رساند که مؤمنان با تکریم و اجلال و در سایه لطف و اراده الهی، گام در بهشت می نهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 30 - 10

ص: 459

10- علم الهی به تمامی اعمال خلق ، هشداری به بیماردلان منافق و نویدی به اهل ایمان

والله يعلم أعم لکم

یادآوری علم فراگیر الهی بر تمامی اعمال خلق - چه مؤمن و چه منافق - در حقیقت هشدار است به منافقان که سرانجام، کیفر اعمال خود را خواهند دید و نویدی است به مؤمنان که صبر و مقاومت شان بر طریق ایمان، از دید خداوند مخفی نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 5 - 10

10 - نوید الهی ، به آمرزش گناهان و لغزش های مؤمنان

ویکفر عنهم سیئاتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 7 - 8

8 - حاکمیت مطلق خداوند بر قوای هستی ، نویدی به مؤمنان و هشدار به منافقان و مشرکان

ولله جنود السموت والأرض

یادآوری قدرت، پس از وعده و وعید، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 13، 5

5 - خداوند ، مؤمنان را به فتوحات و غنائمی علاوه بر فتح خیبر و غنائم آن ، نوید داد .

وعدکم الله مغنم کثیره تأخذونها فعجل لکم هـ ذه

در صورتی که «هـ ذه» به فتح خیبر اشاره داشته باشد؛ واژه «عجل» می رساند که فتح خیبر، پیش در آمد فتح های دیگر و غنائم فزون تری است.

13 - تحقق نوید الهی به فتح خیبر ، معجزه ای هدایتگر برای مؤمنان

فعجل لکم هـ ذه ... ولتکون آیه للمؤمنین

5- قوت کاستی ناپذیر خداوند ، نویدی به مؤمنان و تهدیدی برای کافران است .

ذوالقوه المتین . فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِثْلَ ذُنُوبِ

تأکید بر قدرت الهی (ذوالقوه المتین) از یک سو نوید به عبادت گران و از سوی دیگر تهدید برای ظالمانی است که در کیفر الهی استعجال دارند و مهلت الهی را به معنای ضعف او می پندارند.

86- بشارت به مؤمنان صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 9 - 4

4- قرآن ، بشارت دهنده به مؤمنان نیک کردار است .

و يبشّر المؤمنین الذین يعملون الصالحات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 2 - 5

5- قرآن ، بشارت دهنده مؤمنان نیک کردار ، به پاداشی شایسته و عظیم

و يبشّر المؤمنین الذین يعملون الصالحات أنّ لهم أجرًا حسنًا

نکره آوردن «أجرًا» برای بیان عظمت آن است.

87- بشارت به مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 7

7_ خداوند مؤمنان صدر اسلام را به پیروزی قطعی بر مشرکان ، در صورت درگیر شدن با آنان ، نوید داد .

قتلوهم يعذبهم الله بأيديكم . . . و ينصرکم عليهم

88- بشارت به مؤمنان مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 9

9_ شعيب (ع) ، مؤمنان به رسالت خویش را به داوری خداوند و پیروزی بر کافران نوید داد .

فاصبروا حتى يحکم الله بیننا

89- بشارت به مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 7

7_ خداوند ، مهاجران و انصار را به مغفرت و روزی با کرامت نوید داد .

لهم مغفره و رزق کریم

ص: 461

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 11

11 - بشارت خداوند به مهاجران و انصار و تابعان نیک کردار ، به مهیّا بودن بهشت برای آنان

أعد لهم جنت تجري تحتها الأنهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 10

10 - هجرت کنندگان مجاهد و صابر ، بشارت داده شده به مغفرت و رحمت گسترده الهی

ثم إن ربك للذین هاجروا .. إن ربك من بعدها لغفور رحیم

90- بشارت به مهتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 2 - 7

7 - قرآن ، کتاب مژده و بشارت برای ره یافتگان مؤمن و هشدار و انذار برای گم گشتگان غافل است .

تلک ءآیت الکتب .. أن أنذر الناس و بشر الذین ءامنوا

91- بشارت به نسل آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 38 - 4

4 - خداوند ، به هنگام خروج آدم (ع) و حوا از بهشت ، آنان و نسلشان را به بهره مند ساختن از هدایت ها و رهنمودهایی از جانب خودش ، بشارت داد .

فإما یأتینکم منی هدی

«إما» مرکب از «إن» شرطیه و «ما»ی زایده است. شرطیه بودن جمله از یکسو و تأکید آن با «ما»ی زایده و نون تأکید در «یأتین» از سوی دیگر، اقتضا می کند که جمله چنین معنا شود: اگر هدایتی از جانب من آمد که البته خواهد آمد ...

92- بشارت به نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 3

ص: 462

3_ خداوند، نوح (ع) را به نجات افراد خانواده اش نوید داده بود.

إن ابني من أهلي وإن وعدك الحق

مصدق مورد نظر برای «وعدک» نجات خانواده نوح از حادثه طوفان است که جمله «قلنا حمل . . . و أهلك» بیانگر نوید به آن بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 3,4,5

2_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به تأمین سلامتی و نزول نعمت های پرخیر و برکت نوید داد.

قیل ی_نوح اهبط بسلم منا و برکت علیک

هر چند نوح(ع) مورد خطاب است و فرمان و اجازه فرود متوجه اوست، ولی به قرینه مقام می توان گفت: خطاب «اهبط . . .» متوجه همراهان آن حضرت نیز می باشد و «باء» در «بسلام» برای مصاحبت است. بنابراین آیه شریفه چنین معنا می شود: «یا نوح اهبط أنت و من معک . . .؛ تو و پیروانت فرود آید در حالی که همراه و قرین سلامت، امنیت و برکت خواهید بود».

3_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به مصونیت از عذاب های دنیوی و اخروی و بهره مند شدن از نعمتهایی سعادت آفرین نوید داد.

اهبط بسلم منا . . . و أمم سنمتعهم ثم یمسهم منا عذاب الیم

مقابله «سلام» با «عذاب الیم» حکایت از آن دارد که مراد از «سلام» مصونیت از عذابهایی دنیوی و اخروی است. تعبیرکردن از نعمت و موهبت های دنیوی به «برکت» در جانب اهل ایمان و تبدیل آن به «متاع» در جانب کفر پیشگان، اشاره به این نکته دارد که: نعمتهای ارزانی شده به مؤمنان، برای آنان سعادت آفرین است و موهبت های عطاشده به کفر پیشگان، فاقد این خصیصه است.

4_ به وجود آمدن امتهایی مؤمن و موحد از نسل نوح و یارانش، نوید خداوند به آن حضرت

علی أمم ممن معک

«من» در «ممن» ابتدائی است. بنابراین «أمم ممن معک»؛ یعنی، امتهایی که از همراهان تونشأت خواهند گرفت و از آن جا که برخی از همراهان نوح، فرزندان او بودند، در برداشت «نسل نوح» نیز آورده شد.

5_ برخورداری جامعه های مؤمن و موحد از سلامتی و نعمت های فراوان، بشارت خداوند به حضرت نوح (ع)

اهبط بسلم منا و برکت علیک و علی أمم ممن معک

«علی أمم» عطف بر «علیک» است؛ یعنی: سلام و برکات منا علی أمم. مراد از «أمم ممن معک» به قرینه مقابله آن با «أمم سنمتعهم» امتها و جامعه های موحد و مؤمن هستند.

93- بشارت به نیکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 26

26_ بشارت خداوند به برخورداری نیکوکاران از پاداش

و ما تفعلوا من خیر فإنّ الله کان به علیماً

بیان آگاهی خداوند به اعمال نیک، کنایه از پاداش دهی در برابر آنهاست.

ص: 463

94- بشارت به همسر مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 20

20 - بشارت و امید دادن خداوند به همسران مؤمن ، مبنی بر پایان یافتن مناقشات آنان و پدید آمدن زمینه های رجوع و بازگشت آنها به زندگی مشترک خویش در ایام عدّه

فَطَلَّقُوهُنَّ لَعَدَّتْهُنَّ . . . لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

برداشت یاد شده، از آن جا است که ذیل آیه شریفه، درصدد دلداری به همسران و ایجاد امید در جان و روح آنان است.

95- بشارت به هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 40 - 2

2 - نزدیک بودن زمان نزول عذاب ، نوید خداوند به نخستین پیامبر پس از نوح

قال عمّا قليل ليصبحنّ نـدمين

96- بشارت به يعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 96 - 1,2,3

1_ حامل پیراهن یوسف (ع) به عنوان پیکی مژده رسان پیش از دیگر افراد کاروان به حضور یعقوب (ع) رسید .

فلما أن جاء البشير

«بشیر» به معنای اسم فاعل (مبشّر) به کسی گفته می شود که پیامی مسرّت بخش را ابلاغ می کند. گفتنی است چنان چه «بشیر» همراه دیگر فرزندان به حضور یعقوب(ع) رسیده بود، مناسب تر آن بود که جمله به این صورت بیان می شد: «فلما أن جاءوا ألقاه البشير علی وجهه». بنابراین جمله «فلما أن جاء البشير» ظهور در این دارد که مژده رسان پیش از دیگران آمده بود.

2_ پیک فرزندان یعقوب زنده بودن یوسف (ع) و همراه داشتن پیراهن وی را به یعقوب (ع) بشارت داد .

فلما أن جاء البشير

مصدق مورد نظر برای بشارت و خیرت مسرت بخش _ به مناسبت مورد _ خبر از حیات یوسف(ع)، سلطنت او و نیز به همراه داشتن پیراهن معجزه آسای وی است. قابل ذکر است که جمله «اذهبوا بقمیصی» در آیه 93 می رساند که «بشیر» یکی از همان برادران یوسف بوده نه شخصی دیگر.

3_ افکندن پیراهن یوسف (ع) بر چهره یعقوب (ع) نخستین اقدام مژده رسان در برخورد با یعقوب (ع)

ص: 464

فلما أن جاء البشير ألقیه علی وجهه

جمله «ألقاه ..» جواب برای «فلما أن جاء البشير» است و لذا دلالت می کند به اینکه افکندن پیراهن به مجرد آمدن و بشارت دادن تحقق یافته بود. حرف «أن» زایده است و فاصله نبودن میان آمدن و افکندن را تأکید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 11

11_ یوسف (ع) به پدر و مادر و بستگانش نوید داد که به خواست خدا در مصر، از امنیت برخوردار بوده و از عواقب قحطی در امان خواهند بود.

قال ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

«أمن» (مصدر آمین) به معنای هراس نداشتن و برخوردار بودن از اطمینان خاطر است _ که به مناسبت زمان (دوران قحطی) و مکان (ورود به مملکت دیگران) _ مصداق بارز از امنیت، دغدغه معاش نداشتن و در امان بودن از ناحیه حکومت است.

97- بشارت به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 10، 7، 2

2_ برگزیده شدن یوسف (ع) از جانب خداوند، بشارت یعقوب (ع) به یوسف

و کذلک یجتییک ربک

7_ دستیابی به دانش تعبیر رؤیا و تحلیل صحیح رخدادها، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف

و کذلک .. یعلمک من تأویل الأحادیث

«احادیث» جمع حدیث است. راغب در مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی _ چه در بیداری و چه در خواب _ به انسان برسد، به آن حدیث گفته می شود. بنابراین مراد از «الأحادیث» هم می تواند رؤیاها باشد و هم اخبار حوادث و رویدادها. «تأویل رؤیا»؛ یعنی، آن واقعیت خارجی که در خواب به نحوی جلوه گر می شود و خواب گویای آن است. «تأویل اخبار»؛ یعنی، علل تحقق حوادث و فرجام آنها.

10_ کامل شدن نعمت الهی بر یوسف و خاندان یعقوب، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف (ع).

و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 12

12 - بشارت به عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار ، مبنی بر تجارتی از بین نرفتنی (بهشت برین) از ناحیه خداوند

ص: 465

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

«بوار» (ریشه «لن تبور») به معنای شدت کسادی است و از آن جا که کسادی شدید موجب فساد و نابودی می شود، این واژه در معنای «هلاک» به کار می رود (برگرفته از مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 11

11 - فرشتگان ، بشارت دهنده موحدان پایدار بر حق ، به بهشت موعود

و أٰبَشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ

«الإبشار» (مصدر «أبشروا») به معنای مسرور بودن است. بنابراین «أبشروا بالجنة»؛ یعنی، به بهشت مسرور و خوشنود باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 1

1 - فضل و بخشش بی کران الهی در بهشت ، بشارت خداوند به مؤمنان نیک کردار

و الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ .. ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهَ عِبَادَهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

«ذلک» اشاره به بهشت و تفضل الهی دارد که در آیه قبل ذکر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 12 - 1

1- نوید الهی به ورود مؤمنان نیک کردار ، به باغ های بهشت با تکریم و اجلال

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ

واژه «یدخل» و اسناد فعل به خداوند، می رساند که مؤمنان با تکریم و اجلال و در سایه لطف و اراده الهی، گام در بهشت می نهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 25 - 1

1 - بشارت اهل ایمان به بهشت با توصیف و بیان نعمت های آن از وظایف تبلیغی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و بشر الذین ءامنوا . . . و هم فیها ځلدون

«أَن لَّهِمْ . . .» به تقدیر حرف «باء»، متعلق به «بشّر» است؛ یعنی: «بشّر الذین آمنوا بأنّ لهم . . .»

99- بشارت بهشت به مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 112 - 19

19_ بهشت ، مزدگانی مؤمنان راستین

ص: 466

إن الله اشترى من المؤمنين . . . بأن لهم الجنة . . . وبشر المؤمنين

100- بشارت بهشت در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 12 - 9

9- قیامت ، روز دریافت بشارت بهشت برای مردان و زنان مؤمن

یوم ترى المؤمنین و المؤمنات . . . بشریکم الیوم جنات

101- بشارت پاداش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 8

8- نوید اعطای پاداش برای عمل پسندیده و تهدید به کیفر برای اعمال ناپسند ، از شیوه های تربیتی قرآن

لئن شکرتم لأزیدنکم و لئن کفرتم إن عذابی لشدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 2 - 5

5- قرآن ، بشارت دهنده مؤمنان نیک کردار ، به پاداشی شایسته و عظیم

و یبشر المؤمنین الذین یعملون الصالحات أن لهم أجراً حسناً

نکره آوردن «أجراً» برای بیان عظمت آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 11 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بشارت دادن پیروان قرآن و خداترسان به مغفرت و اجر ارزشمند و پر ب های الهی

من اتبع الذکر و خشی الرحمن بالغیب فبشره بمغفره و أجر کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - تشویق انسان ها ، به انجام کار های شایسته و نوید پاداش به آنان از سوی خداوند

والله بما تعملون بصیر

ص: 467

102- بشارت پاداش نیکو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 10

10 - نوید الهی به اعطای پاداشی نیک به اعراب متخلف از حدیبیه ، در صورت نبرد صادقانه با دشمنان نیرومند اسلام

فإن تطيعوا يؤتكم الله أجراً حسناً

103- بشارت پسر عالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 11، 7

7 - بشارت میهمانان ابراهیم (ع) ، به آن حضرت در مورد اعطای پسری دانا به ایشان

وَبَشِّرُوهُ بَغْلٍ - مِ عَلِيمٍ

11 - داشتن فرزند دانا و دانشمند ، از نعمت های الهی و شایسته بشارت و شادمانی

وَبَشِّرُوهُ بَغْلٍ - مِ عَلِيمٍ

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد.

104- بشارت پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 10

10_ غلبه ایمان بر کفر و موفقیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت ، از نوید ها و بشارت های خداوند به آن حضرت

فاصبر إن العقبه للمتقين

بیان پیروزی اهل ایمان و از میان رفتن کفرپیشگان در شرح داستان نوح(ع) می رساند که مصداق مورد نظر برای «العاقبه» (فرجام نیک) پیروزی ایمان بر کفر است و از آن جا که خطاب متوجه پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، جمله فوق ناظر به پیروزی اسلام بر کفر و موفقیت پیامبر(صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - نوید عزت و پیروزی به اهل ایمان و شکست و خواری کافران و مشرکان صدر اسلام

و من الناس من یحـدل.. .. ثانی عطفه... له فی الدنیا خزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 5

ص: 468

5 - خداوند ، مؤمنان را به فتوحات و غنایمی علاوه بر فتح خیبر و غنایم آن ، نوید داد .

وعدکم اللّٰه مغانم کثیره تأخذونها فعجل لکم هـ_ذه

در صورتی که «ه_ذه» به فتح خیبر اشاره داشته باشد؛ واژه «عجل» می رساند که فتح خیبر، پیش درآمد فتح های دیگر و غنایم فزون تری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 41

41- نوید الهی به مؤمنان صدر اسلام ، نسبت به پیروزی شگفت آور و روزافزون آنان

کززع أخرج شطه ف_ازره ... لیغیظ بهم الکفّار

این آیات، در طلوعه پیروزی های مسلمانان نازل شده و بشارت پیروزی های فزون تر را به مسلمانان داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 7

7_ خداوند مؤمنان صدر اسلام را به پیروزی قطعی بر مشرکان ، در صورت درگیر شدن با آنان ، نوید داد .

قتلوهم یعدبهم اللّٰه بأیدیکم ... وینصرکم علیهم

105- بشارت پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 14

14- نوید خداوند به نابودی جوامع کفرپیشه و شرکورز و پیروزی اسلام و توسعه قلمرو سرزمین های اسلامی

أفلا یرون أنّا نأتی الأرض ننقصها من أطرافها

برخی از مفسران برآنند که مقصود از کاستن زمین و اهل آن_ به قرینه این که این آیات در باره کافران و منکران قرآن است_ کاستن از تعداد کافران و افزایش نفرات مسلمانان است. ضمیر غایب در «أفلا یرون» و همزه استفهامی انکاری در «أفهم الغالبون» می تواند مؤید همین برداشت باشد.

106- بشارت پیروزی بر کافران

5 - بشارت و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، در خصوص پیروزی نهایی آنان بر کافران و مشرکان

و لقد سبقت کلمتنا لعبادنا المرسلین . . . وإنّ جندنا لهم الغلبون

برداشت یاد شده از آن جا است که آیات شریفه _ که در شرایط دوران مکه نازل شده است _ در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و

ایمان آورندگان به آن حضرت و نیز بشارت پیروزی به آنان است.

107- بشارت پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 17

17_ نوید خداوند به پیروزی حق و استقرار آن در زمین و شکست باطل و رخت بر بستن آن

فأما الزبد فيذهب جفاءً و أما ما ينفع الناس فيمكث في الأرض

108- بشارت پیروزی غزوه خیبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 13

13 - تحقق نوید الهی به فتح خیبر ، معجزه ای هدایتگر برای مؤمنان

فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ... و لتكون آية للمؤمنين

109- بشارت پیروزی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 11

11- نوید فتح و پیروزی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تهدید مشرکان ، به شکست و نابودی از جانب خداوند

بل نقذف بالحق... و لكم الويل مما تصفون

از لحن و آهنگ آیه شریفه _ با توجه به این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل حق درگیر با مشرکان حق ستیز بوده اند _ استفاده می شود که این آیه در صدد دادن بشارت پیروزی، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است. هم چنین تهدید و اخطار به مشرکان به شکست و نابودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 173 - 5

5 - بشارت و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، در خصوص پیروزی نهایی آنان بر کافران و مشرکان

و لقد سبقت كلمتنا لعبادنا المرسلين . . . وإنّ جندنا لهم الغـلبون

برداشت یاد شده از آن جا است که آیات شریفه _ که در شرایط دوران مکه نازل شده است _ در صدد دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت و نیز بشارت پیروزی به آنان است.

ص: 470

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 5 - 1

1 - بشارت به پیروزی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر کافران

فستبصر

آیه شریفه، بشارت و تهدید است؛ بشارت پیروزی پیامبر اسلام (فستبصر) و تهدید کافران به شکست و نابودی (و یبصرون).

110- بشارت پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 57 - 3

3_ خداوند پیش از وقوع نبرد، تسلط مسلمانان بر یهودیان را بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت داد.

فإما تتقنهم فی الحرب

برداشت فوق مبتنی بر مطالبی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

111- بشارت پیروزی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 4

4- بشارت و نوید خداوند به شکست سران کفر و شرک و پیروزی مسلمانان در دوران بعثت

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 21 - 4

4- خداوند، مسلمانان صدر اسلام را به پیروزی حتمی و شکست جبهه دشمن، نوید داد.

كتب الله لأغلبنّ أنا ورسلي

112- بشارت پیروزی موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 5

5 - نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر دگرگون ساختن وضع مکه و غلبه دادن توحید و ایمان بر شرک و کفر (به هنگام

ص: 471

بازگرداندن مجدد وی به آن شهر)

لرآدک إلی معاد

«معاد» در آیه، نکره موصوفه است که صفت آن حذف شده و تقدیر آن چنین است: «لرآدک إلی معاد غیر ما هو الآن؛ ترا به شهری بازمی گرداند که وضع آن غیر از وضعی باشد که الآن دارد». بنابراین تعبیر یاد شده به بازگشت فاتحانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مکه و دگرگون شدن اوضاع آن شهر با ورود آن حضرت اشاره دارد.

113- بشارت پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 11

11- نوید فتح و پیروزی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تهدید مشرکان ، به شکست و نابودی از جانب خداوند

بل نقذف بالحقّ. . . و لكم الویل ممّا تصفون

از لحن و آهنگ آیه شریفه _ با توجه به این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل حق درگیر با مشرکان حق ستیز بوده اند _ استفاده می شود که این آیه در صدد دادن بشارت پیروزی، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است. هم چنین تهدید و اخطار به مشرکان به شکست و نابودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 173 - 5

5- بشارت و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، در خصوص پیروزی نهایی آنان بر کافران و مشرکان

و لقد سبقتم کلمتنا لعبادنا المرسلین . . . و إنّ جنودنا لهم الغلبون

برداشت یاد شده از آن جا است که آیات شریفه _ که در شرایط دوران مکه نازل شده است _ در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آوردگان به آن حضرت و نیز بشارت پیروزی به آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 7 - 5

5- بشارت خداوند به پیروزی و سعادت مندی مؤمنان و تهدید او نسبت به شکست و بدبختی کافران

إنّ ربک هو أعلم بمن ضلّ عن سبیلہ و هو أعلم بالمهتدین

بنابر گفته مفسران، این آیه متضمن وعده و وعید است.

114- بشارت پیروزیهای بزرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 21 - 3

ص: 472

3- نوید الهی، به فزونی مداوم قدرت مسلمانان و دستیابی ایشان به فتوحاتی برتر از تصور آنان

و آخری لم تقدروا علیها قد أحاط الله بها

برداشت یاد شده در صورتی است که مراد از «لم تقدروا..» این باشد که شما الان قادر به پیش بینی آن نیستید؛ چون نه توان آن را در خود سراغ دارید و نه زمینه آن را فراهم می بینید؛ ولی خداوند براساس احاطه علمی خود، این هر دورا می داند و به شما نوید می دهد.

115- بشارت تجارت بی زیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 12

12 - بشارت به عالمان خداترس، تلاوتگر قرآن، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار، مبنی بر تجارتی از بین رفتنی (بهشت برین) از ناحیه خداوند

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

«بوار» (ریشه «لن تبور») به معنای شدت کسادی است و از آن جا که کسادی شدید موجب فساد و نابودی می شود، این واژه در معنای «هلاک» به کار می رود (برگرفته از مفردات راغب).

116- بشارت تحلیل حوادث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 7

7_ دستیابی به دانش تعبیر رؤیا و تحلیل صحیح رخدادها، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف

و كذلك .. يعلمك من تأويل الأحاديث

«احادیث» جمع حدیث است. راغب در مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی - چه در بیداری و چه در خواب - به انسان برسد، به آن حدیث گفته می شود. بنابراین مراد از «الأحادیث» هم می تواند رؤیاها باشد و هم اخبار حوادث و رویدادها. «تأویل رؤیا»؛ یعنی، آن واقعیت خارجی که در خواب به نحوی جلوه گر می شود و خواب گویای آن است. «تأویل اخبار»؛ یعنی، علل تحقق حوادث و فرجام آنها.

117- بشارت تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به تغییر قبله و جایگزینی آن با قبله ای که فراهم کننده خشنودی او بود ، نوید داد .

ص: 473

«نولیه» (مصدر نولی) به معنای گردانیدن است. بنابراین «فلنولینک...»؛ یعنی، تورا به قبله ای که مایه خشنودیت است، می گردانیم.

118- بشارت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 8

8_ تورات و انجیل ، حاوی بشارت به آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

نزلنا مصدقاً لما معکم

119- بشارت تولد اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 69 - 17

17_ « عن أبي جعفر (ع) قال : . . . قدم الله تعالى رسلاً إلى ابراهيم يیشرونه باسحاق . . . و ذلك قوله : « و لقد جاءت رسلنا ابراهيم بالبشرى » ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: خداوند به سوی ابراهیم مأمورانی فرستاد که او را به [تولد] اسحاق مژده دهند و این است سخن خداوند که فرمود: و لقد جاءت . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 7

7_ خداوند ، همسر ابراهیم را به دارا شدن فرزند پسری بشارت داد .

فبشّرناها باسحاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 74 - 2

2_ فرشتگان مهمان بر ابراهیم (ع) ، او را به دارا شدن فرزندی پسر ، بشارت دادند .

و جاءت البشری

«ال» در «البشری» عهد ذکری است و اشاره به بشارتی دارد که آیه 71 (فبشرناها) متضمن آن بود.

ص: 474

120- بشارت تولد فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 58 - 4

4- رسم مژده دهی به هنگام تولد فرزند در میان عرب های جاهلی

و إذا بشر أحدهم بالأُنثی

121- بشارت حاکمیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 18 - 4

4- نوید خداوند به امت اسلامی در برخورداری از حکومت ، اقتصاد شکوفا و شرافت ، در پرتو تعالیم قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

و لقد ءاتینا بنی اسرائیل . . . ثم جعلنک علی شریعه من الأمر

واژه «الأمر» در این آیه همانند واژه «الأمر» در آیه قبل می تواند نظر به کتاب، حکومت، نبوت، رزق پاکیزه و فضیلت اجتماعی داشته باشد. در این صورت تعبیر «جعلناک علی شریعه من الأمر»، نوید به بهره مندی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و امتش از آن مواهب خواهد بود.

122- بشارت حاکمیت صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 6

6- بشارت الهی ، نسبت به حاکمیت صالحان بر زمین

أَنَّ الْأَرْضَ يَرثُهَا عِبَادِي الصَّالِحُونَ

123- بشارت حسن فرجام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 122 - 3

3_ خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را به فرجامی نیکو بشارت داد .

وقل... إنا منتظرون

ص: 475

124- بشارت حفظ قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 6 - 5

5 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به حافظ قرآن شدن بشارت داده و به آن حضرت اطمینان داد که هرگز آن را فراموش نخواهد کرد .

فلاتنسی

125- بشارت حکومت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 7

7- مؤمنان در شرایط دشوار مکه ، مورد نوید خداوند به برخورداری از اقتدار و حکومت *

و لقد آتینا .. الحکم

برداشت بالا با توجه به دو نکته زیر به دست می آید: الف) «الحکم» ممکن است به معنای حکومت و اقتدار باشد؛ ب) در آیات پیشین خداوند از مؤمنان مکه خواست تا در برابر مشکل آفرینی های مشرکان صبر پیشه کنند و در پی آن، سرگذشت بنی اسرائیل و برخورداری آنان از حکومت الهی را یاد آور شده است تا مؤمنان را امیدوار سازد که پس از تحمل مشکلات، نوبت حکومت فرا می رسد.

126- بشارت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 220 - 15

15 _ تهدید مصلح نما های مفسد و بشارت به مصلحان واقعی ، از جانب خدا

و الله يعلم المفسد من المصلح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 8

8 _ امیدبخشی خداوند به مادر مریم (س) ، نسبت به آینده درخشان فرزندش

وليس الذكر كالأنثى

بنابراینکه «ولیس الذکر کالأنثی»، کلام خدا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 39 - 1,4,5

1_ فرشتگان متعددی، رساننده پیام بشارت الهی به زکریّا

ص: 476

فنادته الملكة . . . بيشرك

4_ بشارت اعطای یحیی به زکریا ، در اجابت درخواست ذریه پاک از خداوند

فنادته الملكة . . . ان الله بيشرك بيحيى

5_ زکریا به هنگام نماز در محراب ، بشارت اعطای یحیی را دریافت .

و هو قائم يصلى فى المحراب ان الله بيشرك بيحيى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 41 - 8

8_ اشتیاق زکریا به دانستن زمان تحقق بشارت الهی و درخواست نشانه ای برای آن *

قال رب اجعل لى ايه

به نظر می رسد که نسبت به اصل بشارت (فرزنددار شدن) اطمینان داشته است، چون ملائکه به آن تصریح کرده اند، بنابراین، تنها نشانه ای را برای زمان تحقق آن بشارت از خداوند درخواست کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 45 - 3

3_ بشارت تولد عیسی (ع) به مریم (س) از جانب خداوند ، توسط فرشتگان

اذ قالت الملكة يا مریم ان الله بيشرك بكلمه . . . عیسی ابن مریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 46 - 2,6

2_ بشارت خدا به مریم ، در مورد زنده ماندن عیسی (ع) تا میانسالی

بیشرك . . . و يكلم الناس ... و كهلا

«كهل» به معنای میانسالی است. (مجمع البيان)

6_ صلاح و شایستگی عیسی (ع) ، مژده خداوند به مریم

ییشرک بکلمه منه . . . و من الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 47 - 1

1 - شگفتی مریم از بشارت اعطای عیسی (ع) ، به او به اینکه مردی با او تماس نداشته است .

قالت ربّ ائی یکون لی ولد و لم یمسنی بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 8

8 - بشارت الهی در مورد ناکامی یهود و کافران در مبارزه مشترک علیه مسلمانان

الم تر الی الذین اوتوا الکتب . . . و من یلعن اللّٰه فلن تجد له نصیراً

ص: 477

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 95 - 9

9_ نوید الهی به پاداش نیک برای مجاهدان و نیز مؤمنان بازنشسته از جنگ

فَضِّلَ اللَّهُ .. عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكَلَّأَ وَعَدَ اللَّهُ الْحَسَنَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 26

26_ بشارت خداوند به برخورداران نیکوکاران از پاداش

وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا

بیان آگاهی خداوند به اعمال نیک، کنایه از پاداش دهی در برابر آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 15

15_ قدرت خداوند بر انجام وعده ها و وعید های خویش

فَقَدْ جَاءَكُمْ بُشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 14

14_ نوید خداوند به مصونیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از توطئه های یهودیان به خاطر ترک داوری بین آنان

وَإِنْ تَعَرَّضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرَّوكَ شَيْئًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 17

17_ نوید خداوند به حمایت از مسلمانان در برابر دشمنان دین با فراهم آوردن پیروزی با امداد های غیبی برای آنان

فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 17

17_ نوید الهی به اعتلای دین خویش با بسیج مردمانی مجاهد و نستوه، با صلابت و بی باک از ملامت دشمنان دین

من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی الله یقوم . . . لایخافون لومه لائم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 11

11_ نوید خداوند به ظهور و پیشرفت و پیروزی قریب الوقوع اسلام و پیامبر(صلی الله علیه و آله)، علم رغم استهزای کافران صدر اسلام

ص: 478

فسوف تأتيهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

مراد از «يأتيهم أنبؤا ما كانوا» می تواند تحقق اموری مانند پیروزی اسلام باشد که کفار آن را به مسخره گرفته و تکذیب می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 34 - 7، 10

7_ نوید خداوند به یاری پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) در صورت پایداری و مقاومت

و لقد كذبت رسل من قبلك فصبروا .. حتى أتتهم نصرنا

10_ نوید الهی به نصرت مؤمنان در سایه صبر و مقاومت

و لقد كذبت .. فصبروا على ما كذبوا و أوذوا حتى أتتهم نصرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 11

11_ خداوند تسلی دهنده پیامبر(صلی الله علیه و آله) با بشارت به پدیدار شدن مؤمنانی پایدار، علی رغم کفر مشرکان مکه

فإن يكفر بها هؤلاء فقد و كلنا بها قوما ليسوا بها بكفرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 117 - 4

4_ خداوند به موسی (ع) بشارت داد که عصای وی پس از رها شدن، تمام ساخته های دروغین ساحران را خواهد بلعید.

أن ألق عصاك فإذا هي تلقف ما يأفكون

در برداشت فوق جمله «فإذا هي ..»، همانند «أن ألق عصاك»، تفسیر «أوحينا» گرفته شده است. بر این مبنا تقدیر جمله بدین صورت خواهد شد: ألق عصاك فإذا القيتها إذا هي تلقف ما يأفكون.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 5، 8، 10

5_ نوید های خداوند به قوم موسی با هلاکت فرعونیان و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل به سرزمین آنان، بی کم و کاست، تحقق یافت.

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل

«کلمه» به معنای سخن است و مراد از آن به قرینه صدر آیه و نیز آیات 128 و 129 نوید هلاک سازی فرعونیان و جانشینی بنی اسرائیل از آنان است. «تمت» یعنی به طور کامل و تمام تحقق یافت.

8_ مژده هلاکت مستکبران و حاکمیت یافتن مستضعفان، از سخنان زیبای خداوند برای بشریت .

و أورثنا القوم . . . و تمت کلمت ربک الحسنی

10_ شکست کافران عصر بعثت و حاکمیت دین اسلام بر سرزمین آنان، نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و تمت کلمت ربک

هدف از مخاطب قرار دادن پیامبر (ربک) در بیان پیروزی مستضعفان بنی اسرائیل و نابودی مستکبران، مژده پیروزی اسلام و

ص: 479

مسلمانان و نابودی کفر و کفرپیشگان مستکبر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 15

15 - خداوند نویدبخش موسی (ع) به استجابت دعایش برای سعادت بنی اسرائیل در دنیا و آخرت، به شرط رعایت تقوا، پرداخت زکات و ایمان به همه آیات الهی

فسأكتبها للذين يتقون ويؤتون الزكوة والذين هم بايتنا يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 14، 9

9 - خداوند نوید بخش آمرزش گناهان بنی اسرائیل در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود و سکونتشان در بیت المقدس

اسكنوا... و ادخلوا الباب سجداً نغفر لكم خطيئكم

ظاهر این است که «نغفر لكم» جواب برای همه اوامری است که در آیه مطرح شده. بنابراین تقدیر چنین است: «إن تسكنوا و تأكلوا و تقولوا و تدخلوا الباب سجداً نغفر لكم».

14 - خداوند محسنان بنی اسرائیل را در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود به بیت المقدس، به پاداشی افزونتر از احسانشان نوید داد.

سنزید المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 7، 6

6 - خداوند بی ثمر ماندن تلاش های حق ستیزانه کافران قریش را به مسلمانان صدر اسلام بشارت داد.

ثم تكون عليهم حسرة ثم يغلبون

7 - خداوند با خبری غیبی، شکست کفار قریش را به مسلمانان صدر اسلام بشارت داد.

ثم يغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ خداوند پیش از وقوع نبرد ، تسلط مسلمانان بر یهودیان را بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت داد .

فإما تتقنهم فى الحرب

برداشت فوق مبتنی بر مطالبی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5_ پیروزی بیست مؤمن مقاوم بر دویست دشمن و صد مؤمن مقاوم بر هزار دشمن نویدی تضمین شده از جانب خداوند

إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین و إن یکن منکم مائه یغلبوا ألفا

ص: 480

بیان دستور به پایداری و پیروزی بر دشمن در قالب جمله خبری می تواند نومییدی به تحقق آن دستور در خارج باشد. بنابراین جمله «یغلبوا»، یعنی باید پیروز شوید که خواهید شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ نوید خداوند به اسیران جنگ بدر (آمزش گناهان ایشان و . . .) در صورت گرایش به اسلام

قل لمن فی ایدیکم من الأسری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 7

7 - خداوند، مهاجران و انصار را به مغفرت و روزی با کرامت نوید داد.

لهم مغفره و رزق کریم

127- بشارت دانش تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 7

7 - دستیابی به دانش تعبیر رؤیا و تحلیل صحیح رخدادها، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف

و کذلک . . . یعلمک من تأویل الأحادیث

«احادیث» جمع حدیث است. راغب در مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی - چه در بیداری و چه در خواب - به انسان برسد، به آن حدیث گفته می شود. بنابراین مراد از «الأحادیث» هم می تواند رؤیاها باشد و هم اخبار حوادث و رویدادها. «تأویل رؤیا»؛ یعنی، آن واقعیت خارجی که در خواب به نحوی جلوه گر می شود و خواب گویای آن است. «تأویل اخبار»؛ یعنی، علل تحقق حوادث و فرجام آنها.

128- بشارت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 1

1_ مسؤولیت تبلیغ و دعوت انبیای الهی، تنها در محدوده بشارت و انذار

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 14

ص: 481

14_ لزوم به کارگیری بشارت و انذار در تبلیغ و دعوت مردم به دین

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 30 - 10

10- به کارگیری انذار و تبشیر در کنار هم برای دعوت به دین و تبلیغ آن ، از روش های مورد استفاده قرآن است .

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا . . . إِنَّا لَنُنْصِبُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 4

4- بشارت و انذار و ایجاد بیم و امید ، دو وسیله مهم تبلیغ و دو عنصر ضروری در هدایت انسان ها است .

و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 107 - 5

5- مزده و بشارت در کنار هشدار و تهدید ، روش به کار گرفته شده در قرآن برای تبلیغ و هدایت است .

جزأؤهم جهنّم بما كفروا . . . إنّ الذین ءامنوا و عملوا الصّٰلِحٰتِ کانت لهم جنتّ الفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 13

13- نقش کارساز بشارت و انذار در تبلیغ

لتبشّر . . . و تنذر به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 56 - 2

2_ بشارت و اخطار ، دوروش تربیتی _ هدایتی و تبلیغی پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

و ما أرسلنك إلا مبشراً ونذيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 45 - 6

6 - پیش انداختن بشارت بر هشدار ، امری شایسته و بایسته در امر تبلیغ است .

مبشراً و نذيراً

احتمال دارد که تقدیم «مبشراً» با توجه به واقعیت خارجی تأثیر تقدیم بشارت بر انداز و بیم دهی باشد. بنابراین، نکته فوق قابل استفاده است.

ص: 482

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 4 - 4

4 - بشارت و انذار ، دو ابزار کارآمد برای مبلغان دینی در هدایت و تربیت مردم

کتب .. بشیراً و نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 40 - 6

6 - بشارت و انذار در کنار یکدیگر ، از شیوه های قرآن در دعوت به تقوا و مبارزه با کفر

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا .. إِنَّا أَنْزَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا

129- بشارت در تربیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 57 - 9

9_ وعد و وعید از روش های قرآن برای برانگیختن مردم به ایمان ، عمل صالح و پرهیز از کفر

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ .. وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 165 - 3

3_ بشارت روشی مؤثرتر از انذار برای هدایت و تربیت انسانها

رسلا مبشرین و منذرین

تقدیم بشارت بر انذار می رساند که بشارت نقش مؤثرتری را در هدایت انسانها ایفا می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 98 - 7

7_ انذار و تبشیر از روش های قرآن برای برانگیختن مردم به اجرای احکام الهی

اعلموا إنّ الله شديد العقاب وإنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 2 - 8

8_ بشارت و انذار ، دو شيوه كار آمد در تربيت و هدايت انسان

أن أنذر الناس وبشّر الذين ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 483

6_ انذار و اخطار ، بشارت و نوید ، از روش های تربیتی _ هدایتی قرآن

فهل ينتظرون إلا مثل أيام الذين خلوا من قبلهم . . . ثم ننجي رسلنا ... كذلك حقاً عل

برداشت فوق از ارتباط میان آیه قبل، که در آن مشرکان و کافران لجوج تهدید به عذاب شدند و این آیه که به مؤمنان حق جو، بشارت نجات و نوید یاری، داده شده است، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 82 - 9

9 - بشارت و انذار ، مکمل یکدیگر در روش تربیتی ادیان آسمانی

و لا تطغوا فيه فيحلّ عليكم غضبي . . . و انّی لغفّار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 56 - 3,2

2_ بشارت و اخطار ، دوروش تربیتی _ هدایتی و تبلیغی پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

و ما أرسلنک إلا مبشّراً و نذیراً

3_ لزوم توأم کردن بشارت و اخطار به هنگام تربیت و هدایت کردن مردمان

و ما أرسلنک إلا مبشّراً و نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 20 - 13

13 - « بیم و امید » ، « بشارت و انذار » و « تهدید و تشویق » ، از روش های تربیتی قرآن

إنّ الخـسـرین . . . لهم من فوقهم ظلل من النار ... لـکن الذین اتّقوا ربّهم لهم غرف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 4 - 4

4- بشارت و انذار ، دو ابزار کارآمد برای مبلغان دینی در هدایت و تربیت مردم

کت_ب . . بشیراً و نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 17

17 - بشارت و انذار ، روش هدایتی و تربیتی قرآن

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَ ذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 6

ص: 484

6 - تشویق و بشارت ، شیوه ای کار آمد در زمینه هدایت و تربیت انسان

يَبْشُرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 8 - 10،11

10 - قرار دادن نیروی ناظر و بهره گیری از بشارت و انذار ، عناصر و مراحل ضروری هدایت و تربیت

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا

بنابراین که منظور از «شاهداً» نظارت برای حسن اجرا و گواهی نهایی باشد؛ برداشت بالا استفاده می شود.

11 - ارائه الگوی کامل و استفاده از بشارت و تهدید ، مراحل ضروری هدایت و تربیت *

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

برداشت بالا بدان احتمال است که مراد از «شاهداً» ارائه الگوی کامل و ملاک واقعی ارزش ها باشد و نیز تقدم «شاهداً» و «مبشراً» بر «نذیراً»، اشاره به ترتب واقعی و عملی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 10 - 28

28 - بشارت و انذار و ایجاد امید از سویی و خوف از سوی دیگر ، از روش های قرآن برای تربیت مؤمنان

و كَلَّا وَعَدَ اللَّهُ الْحَسَنَىٰ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

وعده پاداش های برتر اخروی به مؤمنان از یک سو و هشدار به این که مواظب اعمال خود باشند از سوی دیگر، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 12 - 4

4 - اخطار و بشارت و ایجاد خوف و رجا ، روش تربیتی و هدایتی قرآن کریم

و لِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ .. إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ

130- بشارت در هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 105 - 8

8- لزوم توأم بودن بشارت و انذار در هدایت انسانها

و ما أرسلنك إلا مبشراً و نذيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 119 - 8

ص: 485

8 - بشارت و انذار شیوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در هدایت مردم

إنا أرسلنك بالحق بشيراً و نذيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 2 - 8

8_ بشارت و انذار ، دو شیوه کارآمد در تربیت و هدایت انسان

أن أنذر الناس و بَشِّرَ الَّذِينَ ءَامَنُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 8 - 6

6 - استفاده از وعده و وعید و هشدار و تشویق ، روش قرآن برای هدایت مردم است .

هدى .. فبَشِّرْهُ بَعْدَآبٍ ... لَهُم جَنَّاتُ النَّعِيمِ

گوشزد کردن فرجام مؤمنان، پس از یادآوری عذاب معرضان از آیات خدا، شیوه ای است که در آن، برای شنونده امید و ترس ایجاد می شود و چنین حالتی شخص را در حالت اعتدال نگه می دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 24 - 5

5 - بشارت و انذار ، شیوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در هدایت مردم

إنا أرسلنك بالحق بشيراً و نذيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 6

6 - تشویق و بشارت ، شیوه ای کارآمد در زمینه هدایت و تربیت انسان

يَبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا

8_ دستیابی به مقام « ولیّ اللّهی » و دریافت بشارت های ویژه در دنیا و آخرت ، برای اولیای خداوند کامیابی بسیار بزرگی است .

ألا إن أولياء الله .. لهم البشري في الحيوة الدنيا وفي الآخرة ... ذلك هو الفو

132- بشارت دنیوی به اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 1

1_ به اولیای خدا، هم در دنیا و هم در آخرت، بشارت ویژه ای داده خواهد شد که دیگر مؤمنان از آن بی نصیب خواهند بود.

ألا إن أولیاء الله . . . لهم البشری فی الحیوه الدنیا و فی الآخره

تقدیم «لهم» بر «البشری» مفید حصر است و «ال» در «البشری» می تواند برای عهد ذهنی و اشاره به فرد خاصی از بشارت باشد. یعنی آن بشارت ویژه تنها از آن اولیای خداست.

133- بشارت دهنده قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 16

16_ «عن أبی عبدالله (ع) قال: . . . «فلما أن جاء البشیر» و هو یهودا ابنه . . .»

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: . . . «فلما أن جاء البشیر» و آن بشیر، یهودا فرزند یعقوب بود . . .».

134- بشارت دهنده یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 1،2،3

1_ حامل پیراهن یوسف (ع) به عنوان پیکی مژده رسان پیش از دیگر افراد کاروان به حضور یعقوب (ع) رسید.

فلما أن جاء البشیر

«بشیر» به معنای اسم فاعل (مبشِّر) به کسی گفته می شود که پیامی مسرّت بخش را ابلاغ می کند. گفتنی است چنان چه «بشیر» همراه دیگر فرزندان به حضور یعقوب (ع) رسیده بود، مناسب تر آن بود که جمله به این صورت بیان می شد: «فلما أن جاءوا ألقاه البشیر علی وجهه». بنابراین جمله «فلما أن جاء البشیر» ظهور در این دارد که مژده رسان پیش از دیگران آمده بود.

2_ پیک فرزندان یعقوب زنده بودن یوسف (ع) و همراه داشتن پیراهن وی را به یعقوب (ع) بشارت داد.

فلما أن جاء البشیر

مصدق مورد نظر برای بشارت و خیرت مسرت بخش _ به مناسبت مورد _ خبر از حیات یوسف(ع)، سلطنت او و نیز به همراه داشتن پیراهن معجزه آسای وی است. قابل ذکر است که جمله «اذهبوا بقمیصی» در آیه 93 می رساند که «بشیر» یکی از همان برادران یوسف بوده نه شخصی دیگر.

3_ افکندن پیراهن یوسف (ع) بر چهره یعقوب (ع) نخستین اقدام مژده رسان در برخورد با یعقوب (ع)

فلما أن جاء البشیر ألقیه علی وجهه

جمله «ألقاه ..» جواب برای «فلما أن جاء البشیر» است و لذا دلالت می کند به اینکه افکندن پیراهن به مجرد آمدن و بشارت دادن تحقق یافته بود. حرف «أن» زایده است و فاصله نبودن میان آمدن و افکندن را تأکید می کند.

ص: 487

135- بشارت ذلت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 8 - 3

3- ذلت و ناکامی نهایی کافران ، نویدی به مؤمنان مجاهد

و الذین کفروا فتعسّأ لهم و أضلّ أعم لهم

با توجه به ارتباط آیات _ که جهت گیری اصلی آن، دعوت از مؤمنان به جهاد در راه خدا علیه کافران است _ از جمله «فتعسّأ ..» مطلب بالا استفاده می شود.

136- بشارت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 13

13_ یوسف (ع) برادرانش را به آمرزش خدا و شمول رحمتش بر آنان نوید داد .

یغفر الله لکم و هو أرحم الرحمین

برداشت فوق بر این اساس است که «یغفر الله . . .» جمله ای خبری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 7

7 - تشویق شدن گنه کاران به آمرزش خواهی از ساحت پروردگار و نوید غفران و رحمت به آنان

إنّهُ هو الغفور الرحیم

137- بشارت رستگاری اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 1 - 4

4 - سعادت اخروی ، بشارت اکید خدا به مؤمنان

قد أفلح المؤمنون

ص: 488

138- بشارت ساقی کاروان یابنده یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 4

4_ آب آور کاروان ، از یافتن یوسف (ع) شادمان و شگفت زده شد و آن را به همسفران خویش بشارت داد .

قال یـبشری هذا غلـم

139- بشارت سرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 10

10- فرشتگان ، به هنگام قبض روح تقوایپیشگان ، حامل پیام سلامتی و خوشحالی برای آنانند .

المتّقین . الذین تتوفّهم الملـئکه طیبین یقولون سلـم علیکم ادخلوا الجنّـة

140- بشارت سعادت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 7 - 5

5- بشارت خداوند به پیروزی و سعادت‌مندی مؤمنان و تهدید او نسبت به شکست و بدبختی کافران

إن ربّک هو أعلم بمن ضلّ عن سبیلـه و هو أعلم بالمهتدین

بنابر گفته مفسران، این آیه متضمن وعده و وعید است.

141- بشارت سعادت‌مندی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 3

3_ خداوند ، نوح (ع) و همراهانش را ، به مصونیت از عذاب های دنیوی و اخروی و بهره مند شدن از نعمتهایی سعادت آفرین نوید داد .

اهبط بسـلـم منا . . . و أمم سنمتعهم ثم یمسّهم منا عذاب الیم

مقابله «سلام» با «عذاب أليم» حکایت از آن دارد که مراد از «سلام» مصونیت از عذابهای دنیوی و اخروی است. تعبیرکردن از نعمت و موهبت‌های دنیوی به «برکت» در جانب اهل ایمان و تبدیل آن به «متاع» در جانب کفر پیشگان، اشاره به این نکته دارد که: نعمت‌های ارزانی شده به مؤمنان، برای آنان سعادت آفرین است و موهبت‌های عطاشده به کفر پیشگان، فاقد این خصیصه است.

ص: 489

142- بشارت سلامتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 24 - 3

3_ فرشتگان ، نوید دهنده سلامت به بهشتیان و دوری هرگزند از ایشان

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 10

10- فرشتگان ، به هنگام قبض روح تقواییشان ، حامل پیام سلامتی و خوشحالی برای آنانند .

الْمُتَّقِينَ . الَّذِينَ تَتَوَفَّوْهُمْ الْمَلَائِكَةُ يُقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ

143- بشارت شکست باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 17

17_ نوید خداوند به پیروزی حق و استقرار آن در زمین و شکست باطل و رخت بر بستن آن

فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ

144- بشارت شکست بدگویان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 11 - 7

7 - نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر شکست قریب الوقوع تکذیب کنندگان و بدگویان

و مَهْلَهُمْ قَلِيلًا

145- بشارت شکست دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- خداوند ، مسلمانان صدراسلام را به پیروزی حتمی و شکست جبهه دشمن ، نوید داد .

كتب الله لأغلبنّ أنا ورسلي

ص: 490

146- بشارت شکست رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 4

4 - بشارت و نوید خداوند به شکست سران کفر و شرک و پیروزی مسلمانان در دوران بعثت

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

147- بشارت شکست رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 4

4 - بشارت و نوید خداوند به شکست سران کفر و شرک و پیروزی مسلمانان در دوران بعثت

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

148- بشارت شکست کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 5

5 - نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر دگرگون ساختن وضع مکه و غلبه دادن توحید و ایمان بر شرک و کفر (به هنگام بازگرداندن مجدد وی به آن شهر)

لرادک إلی معاد

«معاد» در آیه، نکره موصوفه است که صفت آن حذف شده و تقدیر آن چنین است: «لرادک إلی معاد غیر ما هو الآن؛ ترا به شهری بازمی گرداند که وضع آن غیر از وضعی باشد که الآن دارد». بنابراین تعبیر یاد شده به بازگشت فاتحانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مکه و دگرگون شدن اوضاع آن شهر با ورود آن حضرت اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 5 - 1

1 - بشارت به پیروزی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر کافران

آیه شریفه، بشارت و تهدید است؛ بشارت پیروزی پیامبر اسلام (فستبصر) و تهدید کافران به شکست و نابودی (و یصرون).

ص: 491

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 16 - 2

2 - پیشگویی قرآن و بشارت خداوند به شکست خفت بار کافران تکذیب گر

سنسمه علی الخرطوم

برخی از مفسران، بر این عقیده اند که آیه شریفه درصدد پیشگویی و بشارت به شکست ذلت بار کافران در جنگ های آتی است.

149- بشارت شکست مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 5

5 - نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر دگرگون ساختن وضع مکه و غلبه دادن توحید و ایمان بر شرک و کفر (به هنگام بازگرداندن مجدد وی به آن شهر)

لرأدک إلی معاد

«معاد» در آیه، نکره موصوفه است که صفت آن حذف شده و تقدیر آن چنین است: «لرأدک إلی معاد غیر ما هو الآن؛ ترا به شهری بازمی گرداند که وضع آن غیر از وضعی باشد که الآن دارد». بنابراین تعبیر یاد شده به بازگشت فاتحانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مکه و دگرگون شدن اوضاع آن شهر با ورود آن حضرت اشاره دارد.

150- بشارت شکست مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 16 - 2

2 - پیشگویی قرآن و بشارت خداوند به شکست خفت بار کافران تکذیب گر

سنسمه علی الخرطوم

برخی از مفسران، بر این عقیده اند که آیه شریفه درصدد پیشگویی و بشارت به شکست ذلت بار کافران در جنگ های آتی است.

151- بشارت شکست مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر شکست قریب الوقوع تکذیب کنندگان و بدگویان

و مهلهم قليلاً

ص: 492

153- بشارت ظهور آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 53 - 4

4 - نوید خداوند به ظهور همواره و تدریجی اسرار نوین علمی و آیات الهی برای نسل های بشر

سنریهم ءای_تنا فی الأفاق .. أنه الحقّ

برداشت یاد شده در صورتی است که آیات قرآن را در زمینه مسائل اعتقادی و ایمانی، محدود به زمان عصر نزول ندانیم. در این صورت آیه شریفه در هر زمان، به مخاطبان عصر خویش نوید بروز آیات جدیدی را می دهد.

154- بشارت غنیمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 4,5

4 - غنایم خیبر، نزدیک ترین بخش از غنایم موعود الهی به مؤمنان، پس از حدیبیه

وعدکم الله .. فعجل لکم ه_ذه

آیه شریفه پس از صلح حدیبیه نازل شده و «ه_ذه» اشاره به غنایم خیبر دارد.

5 - خداوند، مؤمنان را به فتوحات و غنایمی علاوه بر فتح خیبر و غنایم آن، نوید داد.

وعدکم الله مغانم کثیره تأخذونها فعجل لکم ه_ذه

در صورتی که «ه_ذه» به فتح خیبر اشاره داشته باشد؛ واژه «عجل» می رساند که فتح خیبر، پیش درآمد فتح های دیگر و غنایم فزون تری است.

155- بشارت غنیمت زیاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 19 - 1

1 - نوید الهی به بیعت کنندگان در حدیبیه، در زمینه دستیابی آنان به غنایمی فراوان

یبایعونک . . . و مغانم کثیره یأخذونها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 1

1 - بشارت خدا به مسلمانان حاضر در حدیبیه ، مبنی بر برخورداری آنان از غنائم فراوان در آینده

وعدکم الله مغانم کثیره تأخذونها

ص: 493

156- بشارت فاطمه (س) به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 1 - 4

4- خداوند ، بشارت دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) به کوثر بودن فاطمه (س) و فراوانی نسل آن حضرت از طریق او

إِنَّا عَاطِقِينَ كَالْكَوْثَرِ

تاریخ قطعی زندگانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که از او پسری نماند - گواه بر آن است که تنها مصداق کوثر، فاطمه (س) است.

157- بشارت فتح مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 7

7- نوید الهی ، به تحقق نعمت کامل فتح مکه ، در پی صلح حدیبیه

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ... وَ يَتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ

«یتّم نعمته» بیانگر نتیجه ای است که خداوند نوید تحقق آن را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) داد؛ یعنی، صلح حدیبیه راه را با مسالمت بر روی مسلمانان باز کرد و این نعمت بزرگی بود؛ اما اتمام این نعمت در آن روز صورت می گرفت که مسلمانان فاتح مکه و صاحب اختیار آن باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 10

10- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ بشارت خداوند (قریب الوقوع بودن فتح مکه) ، به مسلمانان مشتاق و منتظر

وَأُخْرَى تَحِبُّونَهَا... وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 1 - 4

4- خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را از پیش به فتح مکه و امداد های خود بشارت داد .

إِذَا جَاءَ نَصْرَ اللَّهِ وَالْفَتْحِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 2 - 2

2 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت داد که فتح مکه را درک خواهد کرد و استقبال قبایل عرب را از اسلام ، به چشم خود خواهد دید .

ص: 494

و رأيت الناس يدخلون في دين الله أفواجا

158- بشارت فرجام ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 1

1- تنها وظیفه رسولان الهی، بشارت و انداز مردمان و آگاه ساختن آنان از فرجام کفر و ایمان است.

و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرین

159- بشارت فرزند اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 9

9_ خداوند، به ساره بشارت داد که اسحاق، دارای فرزند پسری خواهد شد.

فبشّرناها بإسحاق و من وراء إسحاق یعقوب

کلمه «یعقوب» عطف بر «اسحاق» است و عبارت «من وراء إسحاق» توصیفی برای «یعقوب» می باشد؛ یعنی: فبشّرناها بیعقوب کائناً من وراء اسحاق.

160- بشارت فرزند عالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 53 - 5، 2

2- بشارت پسری دانا و دانشمند به ابراهیم (ع) از سوی فرشتگان

إنا نبشّرک بغلْمٍ علیم

5- داشتن فرزندی دانا و دانشمند، از نعمت‌ها و شایسته بشارت و مژده دادن

نبشّرک بغلْمٍ علیم

واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد. گفتنی است: از اینکه فرشتگان به فرزند دانا بشارت داده اند، برداشت می شود که فرزنددار شدن امری است شایسته برای بشارت و تبریک گفتن.

161- بشارت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 495

2_ فرعون به ساحران بشارت داد که در صورت پیروزی علاوه بر دریافت پاداشی گران، از مقرّبان درگاهش خواهند شد.

قال نعم و إنکم لمن المقربین

162- بشارت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 196 - 1

1 - کتاب های آسمانی پیشین، دربردارنده بشارت نزول قرآن

وإنّه لفی زبر الأولین

«زبور» (مفرد «زُبر») به معنای کتاب است؛ یعنی، «وإنّ خبرالقرآن، أو خبر نزول القرآن علیک مذکور فی کتب الماضین من الأنبیاء؛ بشارت قرآن یا بشارت نزول آن بر تو، در کتاب های پیامبران پیشین مذکور بوده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 10، 15

10 - قرآن، بشارت دهنده اهل ایمان به سعادت‌مندی آنان در دنیا و آخرت

و بشری للمؤمنین

«بشری» به خبری گفته می شود که در آن سرور و فرح باشد و در آیه شریفه به معنای بشیر (بشارت دهنده)، است.

15 - هدایتگری و بشارت دهندگی قرآن، دلیلی بر نابه جا بودن عداوت یهود با نازل کننده آن (جبرئیل) است.

فإنّه نزله علی قلبک . . . هدی و بشری للمؤمنین

عبارت «هدی و بشری» نیز همانند «مصدقاً» حاوی این نکته است که جبرئیل معارفی را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) القا کرد که بشارت دهنده و هدایتگر است و لذا دشمنی کردن با او، نمی تواند توجیه معقولی داشته باشد.

163- بشارت قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 20

20- نوید برپایی قیامت ، زمینه ساز تربیت های الهی است .

و کان وعد ربی حقاً

توجه به کلمه «ربّ» یادآور گفته بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 103 - 5

ص: 496

5- بشارت فرشتگان به مؤمنان راستین و بهشتیان در قیامت ، به فرا رسیدن روز موعود (قیامت)

ه_ذا یومکم الذی کنتم توعدون

164- بشارت کثرت نسل به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 1 - 2

2- برخورداری از نسلی گسترده ، بشارت خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّا أُعْطِينَا كَالْكَوْثَرِ

براساس شأن نزول این سوره، سخن از عطای کوثر به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در پاسخ کسی است که آن حضرت را از تداوم نسل محروم دانسته بود. بنابراین جمله «إِنَّا أُعْطِينَا كَالْكَوْثَرِ»، بشارتی است که لفظ ماضی در آن، بر تحقق حتمی کوثر در آینده و عطای نسلی فراوان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دلالت دارد.

165- بشارت گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 14

14- نوید خداوند به نابودی جوامع کفرپیشه و شرکورز و پیروزی اسلام و توسعه قلمرو سرزمین های اسلامی

أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا

برخی از مفسران برآنند که مقصود از کاستن زمین و اهل آن _ به قرینه این که این آیات در باره کافران و منکران قرآن است _ کاستن از تعداد کافران و افزایش نفرات مسلمانان است. ضمیر غایب در «أَفَلَا يَرَوْنَ» و همزه استفهامی انکاری در «أَفْهَمَ الْغَالِبُونَ» می تواند مؤید همین برداشت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 10

10- نوید الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در شرایط سخت رسالت ، درباره جهانی شدن پیام و قوانین مکتب آن حضرت

هو الذی أرسل رسوله بالهدی . . . لیظهره

با توجه به این که آیه شریفه در شرایطی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده که مشرکان مکه، مانع ورود مسلمانان به مسجد الحرام بودند؛ برداشت بالا قابل استفاده است.

ص: 497

166- بشارت موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 6

6_ موسی (ع) ، نابودی حکومت فرعونى و تسلط مردمش بر سرزمین مصر را به آنان بشارت داد .

قال موسی لقومه .. إن الأرض لله یورثها من یشاء من عباده

چون موسی(ع) در پی تهدیدهای فرعون با جمله «إن الأرض ..» در صدد تسلی بخشیدن به بنی اسرائیل بود، این جمله متضمن اخبار به نابودی فرعونیان و جانشینی بنی اسرائیل خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 4

4_ موسی (ع) ، قوم خویش را به هلاکت فرعونیان و حاکمیت بنی اسرائیل بر سرزمین مصر امیدوار ساخت .

عسی ربکم أن یهلك عدوکم و یتخلفکم فی الأرض

167- بشارت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 46 - 8

8_ اصحاب اعراف با فریادی رسا سلامت و امنیت کامل را به مؤمنان راهی بهشت مژده می دهند .

و نادوا اصحاب الجنة أن سلم علیکم

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «سلم علیکم» جمله ای اخباری باشد.

168- بشارت نابودی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 14

14- نوید خداوند به نابودی جوامع کفرپیشه و شرکورز و پیروزی اسلام و توسعه قلمرو سرزمین های اسلامی

برخی از مفسران برآنند که مقصود از کاستن زمین و اهل آن _ به قرینه این که این آیات در باره کافران و منکران قرآن است _ کاستن از تعداد کافران و افزایش نفرات مسلمانان است. ضمیر غایب در «أفلايرون» و همزه استفهامی انکاری در «أفهم الغالبون» می تواند مؤید همین برداشت باشد.

169- بشارت نابودی کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 14

14- نوید خداوند به نابودی جوامع کفرپیشه و شرک‌ورز و پیروزی اسلام و توسعه قلمرو سرزمین های اسلامی

أفلا یرون أَنَا نأتی الأرض ننقصها من أطرافها

برخی از مفسران برآنند که مقصود از کاستن زمین و اهل آن _ به قرینه این که این آیات در باره کافران و منکران قرآن است _ کاستن از تعداد کافران و افزایش نفرات مسلمانان است. ضمیر غایب در «أفلا یرون» و همزه استفهامی انکاری در «أفهم الغالبون» می تواند مؤید همین برداشت باشد.

170- بشارت نبوت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 13، 6

6- بشارت مردم به بعثت پیامبراسلام در آینده ، از سرفصل های مهم پیام و دعوت عیسی (ع)

و مَبَشِّرًا بِرَسُولٍ یَأْتِی مِنْ بَعْدِی اسْمُهُ أَحْمَدُ

ذکر موضوع بشارت به رسالت پیامبراکرم(صلی الله علیه و آله) در دعوت عیسی(ع)، نشان از جایگاه مهم آن در برنامه حضرت عیسی(ع) دارد.

13 - بنی اسرائیل ، به رغم در دست داشتن بشارت عیسی (ع) ، در برابر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) موضع گیری کرده و رسالت آن حضرت را نپذیرفتند .

و مَبَشِّرًا بِرَسُولٍ یَأْتِی مِنْ بَعْدِی اسْمُهُ . . . فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَیِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِینٌ

171- بشارت نجات از ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 10

10 _ خداوند به موسی (ع) فرمان داد تا رهایی بنی اسرائیل از چنگال فرعون را به آنان بشارت دهد .

و نَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . . . وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

172- بشارت نجات از عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 31 - 5

5- مبلغان مؤمن جن ، نوید دهنده قوم خویش به غفران الهی و رهایی از عذاب ، در پرتو ایمان

ص: 499

ی قومنا . . . وءامنوا به یغفر لکم من ذنوبکم و یجرکم من عذاب الیم

173- بشارت نجات به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 8

8_ خداوند یوسف (ع) را از طریق وحی به نجات یافتن از چاه کنعان و دیداری مجدد با برادرانش ، نوید داد .

و أوحینا إلیه لتنبئنهٔهم بأمرهم هذا

جمله «لتنبئنهٔهم» (همانا این واقعه را در آینده به برادرانت یادآوری خواهی کرد) دلالت بر نجات یوسف از چاه دارد و نیز حاکی از این است که او برادرانش را در آینده ملاقات خواهد کرد.

174- بشارت نجات خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 3

3_ خداوند ، نوح (ع) را به نجات افراد خانواده اش نوید داده بود .

إن ابنی من أهلی و إن وعدک الحق

مصدق مورد نظر برای «وعدک» نجات خانواده نوح از حادثه طوفان است که جمله «قلنا حمل . . . و أهلك» بیانگر نوید به آن بود.

175- بشارت نزول انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 13

13_ نزول انجیل از نوید ها و خبر های غیبی خدا به موسی (ع)

یجدونه مکتوبا عندهم فی التوریه و الإنجیل

ظاهر این است که آیه مورد بحث حقایقی است که خداوند برای حضرت موسی(ع) بیان داشته است. بنابراین یاد کردن از انجیل خبری است غیبی که خداوند آمدن آن کتاب را به حضرت موسی(ع) نوید داده است.

176- بشارت نزول قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 500

8 - هود - 11 - 17 - 6

6_ تورات ، حاوی بشارت به نزول قرآن

و من قبله کت_ب موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 8

8 - وجود وعده و بشارت آمدن کتاب آسمانی به نام «قرآن» ، پیش از نزول آن در مدارک دینی اهل کتاب

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته روشن است که اهل کتاب آگاهی خود از آمدن قرآن را، تنها از راه مدارک دینی خود به دست آورده بودند.

177- بشارت نسل موحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 4

4_ به وجود آمدن امتیاهی مؤمن و موحد از نسل نوح و یارانش ، نوید خداوند به آن حضرت

علی أمم ممن معک

«من» در «ممن» ابتدائی است. بنابراین «أمم ممن معک»؛ یعنی ، امتیاهی که از همراهان تونشأت خواهند گرفت و از آن جا که برخی از همراهان نوح ، فرزندان او بودند ، در برداشت «نسل نوح» نیز آورده شد.

178- بشارت نسل مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 4

4_ به وجود آمدن امتیاهی مؤمن و موحد از نسل نوح و یارانش ، نوید خداوند به آن حضرت

علی أمم ممن معک

«من» در «ممن» ابتدائی است. بنابراین «أمم ممن معک»؛ یعنی ، امتیاهی که از همراهان تونشأت خواهند گرفت و از آن جا که برخی از

همراهان نوح ، فرزندان او بودند ، در برداشت «نسل نوح» نیز آورده شد.

179- بشارت نصرت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 501

2- نوید الهی، به یاری دادن پیامبر خویش، به گونه ای شگرف و شکست ناپذیر

و ینصرک الله نصرًا عزیزًا

«ینصر» چنان که از عطف آن بر «یغفر» برمی آید ممکن است نتیجه ای باشد که خداوند، به تحقق آن در آینده نوید داده است؛ یعنی، صلح حدیبیه خود گامی است در جهت پیروزی؛ ولی فتح نهایی و بدون شکست (فتح مکه) در پیش است و در آینده تحقق خواهد یافت.

180- بشارت نصرتهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 1 - 4

4- خداوند، مسلمانان صدر اسلام را از پیش به فتح مکه و امداد های خود بشارت داد.

إذا جاء نصر الله و الفتح

181- بشارت نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 3, 5, 2

2_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به تأمین سلامتی و نزول نعمت های پرخیر و برکت نوید داد.

قیل ی- نوح اهبط بسلمنا و برکت علیک

هر چند نوح(ع) مورد خطاب است و فرمان و اجازه فرود متوجه اوست، ولی به قرینه مقام می توان گفت: خطاب «اهبط...» متوجه همراهان آن حضرت نیز می باشد و «باء» در «بسلام» برای مصاحبت است. بنابراین آیه شریفه چنین معنا می شود: «یا نوح اهبط أنت و من معک...؛ تو و پیروانت فرود آید در حالی که همراه و قرین سلامت، امنیت و برکت خواهید بود».

3_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به مصونیت از عذاب های دنیوی و اخروی و بهره مند شدن از نعمتهایی سعادت آفرین نوید داد.

اهبط بسلمنا... و أمم سنمتهم ثم یمسهم منا عذاب الیم

مقابله «سلام» با «عذاب الیم» حکایت از آن دارد که مراد از «سلام» مصونیت از عذابهایی دنیوی و اخروی است. تعبیرکردن از نعمت و موهبت های دنیوی به «برکت» در جانب اهل ایمان و تبدیل آن به «متاع» در جانب کفر پیشگان، اشاره به این نکته دارد که: نعمتهای ارزانی شده به مؤمنان، برای آنان سعادت آفرین است و موهبت های عطاشده به کفر پیشگان، فاقد این خصیصه است.

5_ برخورداری جامعه های مؤمن و موحد از سلامتی و نعمت های فراوان ، بشارت خداوند به حضرت نوح (ع)

اهبط بسلم منا و برکت علیک و علی أمم ممن معک

«علی أمم» عطف بر «علیک» است؛ یعنی: سلام و برکات منا علی أمم. مراد از «أمم ممن معک» به قرینه مقابله آن با «أمم سنمتعهم» امتها و جامعه های موحد و مؤمن هستند.

ص: 502

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 49 - 1

1_ یوسف (ع) فرارسیدن سالی پر باران و سرشار از نعمت را در پی سپری شدن هفت سال قحطی، به مردم و حکومت مصر بشارت داد

ثم یأتی من بعد ذلك عام فیه یغاث الناس

فعل «یغاث» ممکن است از غیث (باران) مشتق شده و محتمل است از غوث (یاری کردن) گرفته شده باشد. در صورت اول «یغاث الناس»؛ یعنی، بر مردم باران نازل می شود و در صورت دوم؛ یعنی، مردم یاری می شوند. بر هر مبنا بشارت به پایان قحطی و شروع آبادانی است.

182- بشارت و انداز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 116 - 12

12_ بیان فرجام اعمال و وعد و وعید، از شیوه های قرآن برای اصلاح انسان ها و برحذر داشتن آنها از کفر

و ما یفعلوا من خیر فلن یکفروه .. و اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

183- بشارت ولادت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 31 - 4

4- فرستادگان خداوند برای عذاب قوم لوط، مژده و بشارتی را (تولد اسحاق (ع))، نیز به ابراهیم (ع) دادند.

و لَمَّا جَاءت رسلنا إبرهیم بالبشری

این آیه، با آیات پنجاه و یک تا شصت و دو سوره حجر یک سیاق دارند، که در آن آیات به ابراهیم (ع) بشارت فرزنددار شدن داده شده است. آن آیات، قرینه است که «البشری» در این آیه نیز همان بشارت را همراه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 101 - 11

11 - « بريده بن معاويه العجلي قال : قلت لأبي عبد الله (ع) كم كان بين بشاره ابراهيم باسما عيل و بين بشارته بإسحاق قال كان بين البشارتين خمس سنين قال الله سبحانه فيبشّرناه بغلام حلیم یعنی اسماعيل . . . فلما كان في الليل أتى ابراهيم آت من ربه فأراه الرؤيا في ذبح ابنه اسماعيل بموسم مكة . . . ثم انطلقا إلى السعي فلما صارا في المسعى قال ابراهيم (ع) لاسماعيل يا بني إني أرى في المنام أنني أذبحك في موسم عامي هـ_فاذا ترى قال يا أبت افعل ما تؤمر . . . وفدى اسماعيل بكبش عظيم فذبحه و تصدق بلحمه على المساكين ;

ص: 503

برید عجلی گوید: به امام صادق(ع) گفتم: بین بشارت ابراهیم به اسماعیل و بشارت او به اسحاق، چه مقدار فاصله بود؟ حضرت فرمود: فاصله دو بشارت پنج سال بود خدا می فرماید: «فبشّرناه بغلام حلیم؛ یعنی، . . . چون شب شد فرستاده ای از سوی خدا نزد ابراهیم آمد و در خواب ذبح فرزندش اسماعیل را در زمان حج در مکه به او نشان داد. . . آن گاه هر دو برای سعی به راه افتادند و چون به محل سعی رسیدند، ابراهیم به اسماعیل گفت: پسر من! من در خواب دیدم که تو را امسال در زمان حج ذبح می کنم، تو چه نظری داری؟ اسماعیل گفت: ای پدر! آنچه را مأمور شدی انجام ده . . . و قوچ بزرگی به جای اسماعیل فدیة شد. پس ابراهیم(ع) آن را ذبح کرد و گوشت آن را به مساکین صدقه داد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 112 - 1

1 - بشارت خداوند به ابراهیم (ع) ، به تولد فرزندی به نام اسحاق برای او

و بشّرناه بِاسْحَاقِ

184- بشارت ولادت اسماعیل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 53 - 9

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 101 - 1,11

1 - تولّد نوجوانی بردبار (اسماعیل) ، بشارت خداوند به ابراهیم (ع)

فبشّرناه بغلام حلیم

«غلام» به پسری می گویند که تازه سبیل درآورده باشد و در اصطلاح فارسی به او نوجوان می گویند. گفتنی است مقصود از این نوجوان در این آیه - به قرینه آیات بعد - اسماعیل(ع) است.

11 - « بریده بن معاویه العجلی قال : قلت لأبي عبد الله (ع) كم كان بين بشاره ابراهيم باسماعيل و بين بشارته ياسحاق قال كان بين البشارتين خمس سنين قال الله سبحانه فبشّرناه بغلام حلیم یعنی اسماعیل . . . فلما كان في الليل أتى ابراهيم آت من ربه فأراه الرؤيا في ذبح ابنه اسماعيل بموسم مکه . . . ثم انطلقا إلى السعي فلما صارا في المسعى قال ابراهيم (ع) لاسماعيل يا بني إني أرى في المنام أنني أذبحك في موسم عامي هـ ذافماذا ترى قال يا أبت افعل ما تؤمر . . . و فدى اسماعيل بكبش عظيم فذبحه و تصدق بلحمه على المساكين ;

برید عجلی گوید: به امام صادق(ع) گفتم: بین بشارت ابراهیم به اسماعیل و بشارت او به اسحاق، چه مقدار فاصله بود؟ حضرت فرمود: فاصله دو بشارت پنج سال بود خدا می فرماید: «فبشّرناه بغلام حلیم؛ یعنی، . . . چون شب شد فرستاده ای از سوی خدا نزد ابراهیم آمد و

در خواب ذبح فرزندش اسماعیل را در زمان حج در مکه به او نشان داد... آن گاه هر دو برای سعی به راه افتادند و چون به محل سعی رسیدند، ابراهیم به اسماعیل گفت: پسر من در خواب دیدم که تو را امسال در زمان حج ذبح می‌کنم، تو چه نظری داری؟ اسماعیل گفت: ای پدر! آنچه را مأمور شدی انجام ده... و قوچ بزرگی به جای اسماعیل فدیة شد. پس ابراهیم (ع) آن را ذبح کرد و گوشت آن را به مساکین صدقه داد».

ص: 504

185- بشارت ولادت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 17 - 14

14- « قال الباقر (ع) : إِنْهَا (مریم) بشارت بعیسی فینا هی فی المحراب إذ تمثّل لها الروح الأمين بشراً سوياً ;

امام باقر(ع) فرمود: همانا او (مریم) به ولادت عیسی(ع) بشارت داده شد، پس در حالی که در محراب بود، ناگهان روح الامین به شکل انسانی کامل اندام بر او ظاهر گشت».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 19 - 2

2- مأمور ویژه الهی با بشارت فرزند به مریم (س) ، خود را مأمور بخشیدن پسری پاک نهاد به وی معرفی کرد .

قال إثمًا أنا رسول ربك لأهب لك غلـمًا زكياً

اسناد «هبه فرزند» به جبرئیل به خاطر وساطت او در بخشش الهی است. «زکی» از ریشه «زکاء» به معنای صلاح گرفته شده است (مصباح). «تزکیه» و «زکاه» در معانی «طهارت» و «نمّو» و «برکت» و «مدح» استعمال دارد و در هر مورد، معنای مناسب آن مورد نظر است. طهارت و صلاح کودک به شایستگی های ذاتی او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 21 - 2

2- جبرئیل در پاسخ به سؤال و نگرانی مریم بر حتمی بودن وعده الهی و حامله شدن او به عیسی (ع) تأکید کرد .

قال كذلك

چنان چه مشارالیه «ذلک» مضمون رسالت جبرئیل باشد، در این صورت تأکیدی بر تحقق حتمی بشارت است؛ یعنی «موضوع همان گونه است که گفتیم».

186- بشارت ولادت یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 9 - 1

1- خداوند، زکریا (ع) را بر فراهم آوردن زمینه تولد یحیی (ع) _ به رغم سال خوردگی وی و نازایی همسرش _ مطمئن ساخت .

قال کذلک

جمله «قال کذلک»؛ یعنی، «قال الله الأمر کما وعدتک» یا «قال الله الأمر کما قلت»؛ در صورت اول، _ خداوند بر وعده سابقش تأکید میورزد که «ای زکریا همان گونه که گفته ام تو _ به هر کیفیت _ دارای پسر خواهی شد و در صورت دوم، خداوند موانع

ص: 505

تولد یحیی را تصدیق کرده است؛ یعنی، «واقعیت همان است که تو گفتی و اسباب عادی برای تولد یحیی فراهم نیست، ولی خدای تو گفته است: این کار بر من آسان است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 10 - 2

2- زکریا (ع)، خواهان علامت و نشانه ای بر الهی بودن بشارت تولد یحیی به وی *

قال رب اجعل لی آیه

علامت خواهی زکریا ممکن است از آن جهت باشد که وی اطمینان یابد آنچه او دریافت داشته، وحی الهی بوده است و نه القآت شیطانی؛ امکان تردید در این امور برای پیامبران با توجه به این نکته است که آنان تنها با امدادهای خداوند از آزار شیاطین و القآت آنها مصون می ماندند و خداوند گاه با ارائه نشانه و گاه با وسیله دیگر آنان را مطمئن می ساخت.

187- بشارت هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 11

11 - بهره مند ساختن بشر از رهنمود های هدایت آفرین، بشارت خداوند به نخستین افراد بشر بود.

اهبطا .. فإِذَا يَأْتِيَكُمْ مَنِّي هُدًى

«إِذَا يَأْتِيَكُمْ» حاوی دو تأکید است: 1_ «ما»ی زاید در «إِذَا» (إِنْ مَا) 2_ نون تأکید. از این رو معنای عبارت چنین است: اگر هدایتی از سوی من برای شما آمد _ که البته خواهد آمد _....

188- تحقق بشارت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 1

1- بشارت و وعده خداوند به زکریا، با تولد اعجاز گونه یحیی تحقق یافت.

نَبَشْرِكْ بَغْلٍ مَّاسِمَهُ يَحْيَىٰ... يَحْيَىٰ خَذَا الْكُتْبِ

189- روش بشارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 11

11- بهره گیری قرآن از شیوایی سخن و رسایی آن در بشارت و بیم دهی

ص: 506

فَاتِّمَّا يَسِّرْنَ هـ... لتبشّر... و تندر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 5

5- تأثیر بهینه تبلیغات دینی و بشارت و اخطار به مردم، در گرو خلوص و اظهار بی نیازی و درخواست نکردن مزد از مردم

قل ما أسئلكم عليه من أجر

190- زکریا (ع) هنگام بشارت یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 8 - 8

8- زکریا (ع) در زمان دریافت بشارت تولد یحیی (ع)، در نهایت پیری و از کف دادن قوای جنسی و شهوانی قرار داشت.

وقد بلغت من الکبر عتياً

191- زمان بشارت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 12

12_ زمان آگاهی ابراهیم (ع) به دارا شدن فرزند و نوه (اسحاق و یعقوب) اندکی پیش از به هلاکت رسیدن قوم لوط بود.

إنا أرسلنا إلى قوم لوط. وامرأته قائمه فضحكك فبشّرناها بإسحـق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 72 - 1

1_ ابراهیم (ع) و همسرش ساره، هنگام بشارت فرشتگان به تولد اسحاق و یعقوب، پیر و کهنسال بودند.

قالت یـ ویلتی ءألد و أنا عجوز و هـ ذا بعلى شیخاً

192- زمان بشارت یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12_ زمان آگاهی ابراهیم (ع) به دارا شدن فرزند و نوه (اسحاق و یعقوب) اندکی پیش از به هلاکت رسیدن قوم لوط بود .

إنا أرسلنا إلى قوم لوط. وامرأته قائمه فضحكت فبشرن.ها ياسحـق

ص: 507

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 72 - 1

1_ ابراهیم (ع) و همسرش ساره، هنگام بشارت فرشتگان به تولد اسحاق و یعقوب، پیر و کهنسال بودند.

قالت یـویلتی ءألد و أنا عجوز و هـذا بعلى شیخاً

193- زمینه بشارت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 3

3_ ایمان و تقوایشگی، زمینه ساز برخورداری از بشارت های دنیوی و اخروی خداوند است.

الذین ءامنوا و كانوا یتقون. لهم البشرى فى الحیوه الدنیا و فى الآخره

194- زمینه بشارت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 3

3_ ایمان و تقوایشگی، زمینه ساز برخورداری از بشارت های دنیوی و اخروی خداوند است.

الذین ءامنوا و كانوا یتقون. لهم البشرى فى الحیوه الدنیا و فى الآخره

195- ساره هنگام بشارت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 72 - 1

1_ ابراهیم (ع) و همسرش ساره، هنگام بشارت فرشتگان به تولد اسحاق و یعقوب، پیر و کهنسال بودند.

قالت یـویلتی ءألد و أنا عجوز و هـذا بعلى شیخاً

196- شرایط تأثیر بشارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 _ تنها مؤمنان و دارندگان روحیه باور و تصدیق ، تأثیر پذیر از انذار و بشارت انبیا و بهره مند از پیام های ایشان خواهند بود .

ص: 508

إن أنا إلا نذير و بشير لقوم يؤمنون

197- عوامل بشارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 19

19- علم ، مقدمه هدایت و هدایت ، زمینه ساز جلب رحمت الهی و رحمت ، موجب بشارت و سرور مسلمانان حقیقی است .

و نزلنا علیک الکتب تبی نأ لكل شیء و هدی و رحمه و بشری للمسلمین

برداشت فوق ، مبتنی بر این نکته است که ترتیب در آیه ، ترتیب رتبی باشد؛ یعنی ، هر یک از آنها مقدمه دیگری باشد.

198- عوامل بشارت به حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 17

17- قرآن ، مایه هدایت ، رحمت و بشارت برای تسلیم شوندهگان در برابر حق است .

و نزلنا علیک الکتب . . . و هدی و رحمه و بشری للمسلمین

199- مستحقان بشارت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 2

2_ بشارت ها در دنیا و آخرت ، ویژه مؤمنانی است که با رعایت تقوای مستمر الهی ، به مقام « ولیّ اللّهی » رسیدند .

ألا إن أولیاء اللّهِ . . . الذین ءامنوا و كانوا یتقون . لهم البشری فی الحیوه الدنیا

برداشت فوق مبتنی بر این است که «ال» در «البشری» برای استغراق باشد.

200- مستحقان بشارت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 2

2_ بشارت ها در دنیا و آخرت ، ویژه مؤمنانی است که با رعایت تقوای مستمر الهی ، به مقام « ولیّ اللّهی » رسیدند .

ألا إن أولياء الله .. الذين آمنوا و كانوا يتقون . لهم البشرى فى الحیوه الدنيا

برداشت فوق مبتنی بر این است که «ال» در «البشرى» برای استغراق باشد.

ص: 509

201- مکان بشارت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 11

11_ نوید تولد اسحاق و یعقوب به ابراهیم (ع) و همسرش ساره، در جلسه پذیرایی ابراهیم از فرشتگان بیان شد.

فبشرنها یاسحق و من وراء إسحق یعقوب

202- مکان بشارت یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 11

11_ نوید تولد اسحاق و یعقوب به ابراهیم (ع) و همسرش ساره، در جلسه پذیرایی ابراهیم از فرشتگان بیان شد.

فبشرنها یاسحق و من وراء إسحق یعقوب

203- منشأ بشارت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 30 - 1

1 - اطمینان بخشی فرشتگان به همسر ابراهیم (ع)، در مورد خدایی بودن پیام و بشارتشان (فرزنددار شدن او)

قالوا کذلک قال ربک

204- موارد بشارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 55 - 2

2_ بشارت خداوند به عیسی (ع) بر نجات آن حضرت از مکر کافران

فلما احسّ عیسی منهم الکفر... و مکروا و مکر اللّٰه... اذ قال اللّٰه یا عیسی انّ

205- نقش بشارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 173 - 17

17_ تشویق و تهدید ، از روش های قرآن برای هدایت انسان ها به عبادت و بندگی خدا

فاما الذین ءامنوا .. و اما الذین استنکفوا و استکبروا فیعذبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 10 - 5

5- بشارت و انذار ، دو عنصر اصلی در هدایت قرآن است .

إن هـذا القرءان یهدی .. و یشیر .. أن الذین لایؤمنون بالأخره أعتدنا لهم عذاب

نکته فوق از بشارت دادن خداوند به مؤمنان و از انذار کافران در کنار هم استفاده شده است.

206- نیاز به بشارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 8 - 8

8 - بشارت و انذار ، دو نیاز ضروری بشر ، برای ره یابی به هدایت و انتخاب راه صحیح

إنّا أرسلناک .. و مبشراً و نذیراً

برداشت یاد شده بااستفاده از این نکته است که حقایق کتاب تشریح و محتوای رسالت پیامبران، منطبق بر نیازهای واقعی بشر است و خداوند در این آیه به دو عنصر بشارت و انذار، به عنوان اصول رسالت پیامبر اشاره فرموده است.

بشارت و انذار

207- بشارت و انذار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 116 - 12

12_ بیان فرجام اعمال و وعده و وعید ، از شیوه های قرآن برای اصلاح انسان ها و برحذر داشتن آنها از کفر

و ما یفعلوا من خیر فلن یکفروه . . . و اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

ص: 511

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر/ 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

